T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SÖZ VARLIĞININ KAVRAM ALANI SÖZLÜĞÜ

İsmail Kürşat ERTUNÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Pelin KOCAPINAR

Çankırı – 2022

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

ESKİ UYGUR TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SÖZ VARLIĞININ KAVRAM ALANI SÖZLÜĞÜ

İsmail Kürşat ERTUNÇ

ORCID: 0000-0001-8947-658X

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Pelin KOCAPINAR

Çankırı – 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ii
TEZ KABUL VE ONAY iii
ÖNSÖZ iv
ÖZET vi
ABSTRACT vii
KISALTMALAR viii

1. GİRİŞ 1

1.1 UYGUR ADI 2
1.2. ESKİ UYGUR TÜRKLERİ 3
1.2.1. KAĞANLIK ÖNCESİ DÖNEMDE UYGURLAR 3
1.2.2. ÖTÜKEN UYGUR KAĞANLIĞI 5
1.2.3. KANSU UYGUR DEVLETİ 7
1.2.4. HOÇO UYGUR DEVLETİ 8
1.3. ESKİ UYGUR TÜRKLERİNDE DİL VE EDEBİYAT 9
1.3.1. ESKİ UYGUR TÜRKÇESİ 9
1.3.2. ESKİ UYGUR EDEBİYATI 11
1.3.2.1. Maniheist Uygur Edebiyatı 12
1.3.2.1.1. Maniheist Uygur Edebiyatında Nazım 12
1.3.2.1.2. Maniheist Uygur Edebiyatında Nesir 12
1.3.2.2. Budist Uygur Edebiyatı 13
1.3.2.3. Hristiyan Uygur Edebiyatı 19

2. SÖZLÜK VE KAVRAM ALANI SÖZLÜKLERİ 20

2.1. SÖZLÜK VE SÖZLÜK TÜRLERİ 20
2.2. KAVRAM ALANI VE KAVRAM ALANI SÖZLÜKLERİ 21
2.3. TÜRK DİLİNİN KAVRAM ALANI SÖZLÜKLERİ 22
2.4.KAVRAM ALANI SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMA SİSTEMİ 27
2.5. ÇALIŞMANIN SÖZ VARLIĞINI OLUŞTURMADA YARARLANILAN ESERLER 29
2.6. KAVRAM ALANI SÖZLÜĞÜ HAZIRLANIRKEN UYULAN BAZI KURALLAR 32

3. ESKİ UYGUR TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SÖZ VARLIĞININ KAVRAM ALANI SÖZLÜĞÜ 36

I. EVREN 36

1. UZAY 36

1.1. Yıldızlar 36

1.2. Gezegenler 39

1.3. Burçlar 39

1.4. Güneş 39

1.5. Ay 40

1.6. Gökyüzü 40

1.6.1. Hava 41

1.6.1.1. Hava Olayları 41

1.6.1.1.1. Rüzgar 41

1.6.1.1.2. Bulut, Yağmur, Şimşek 42

1.6.1.1.3. Gökkuşağı 43

1.6.1.1.4. Kar, Don 43

1.6.2. Doğa Olayları, Felaket 43

2. DÜNYA 43

2.1. CANSIZ TABİAT 44

2.1.1 Zaman 44

2.1.1.1. Mevsimler 46

2.1.1.1.1 İlkbahar 46

2.1.1.1.2. Yaz 46

2.1.1.1.3. Güz 46

2.1.1.1.4. Kış 46

2.1.1.2. Takvim, Tarih 47

2.1.1.2.1. Yıl, Yıl Adları 47

2.1.1.2.2. Ay, Ay Adları 48

2.1.1.2.3. Gün, Gün Adları 48

2.1.1.2.3.1. Günün Vakitleri 49

2.1.1.2.4. Zaman Aralığı, Süre 50

2.1.1.2.4.1. Kısa Zaman Aralığı 50

2.1.1.2.4.2. Belirlenmiş Zaman Aralığı 51

2.1.1.2.4.3. Uzun Zaman Aralığı 51

2.1.1.2.4.4. Geçmiş Zaman 51

2.1.1.2.4.5. İçinde Bulunulan Zaman 52
2.1.1.2.4.6. Ebedi, Ölümsüz 54
2.1.1.2.4.7. Gelecek Zaman 55
2.1.1.2.4.8. İlk, Başlangıç 56
2.1.1.2.4.9. Son, Nihayet 56
2.1.1.2.4.10. Vakitli, Vakitsiz 57
2.1.2 Yeryüzü 57
2.1.2.1. Su 57
2.1.2.1.1. Kaynak Su, Pınar, Çeşme 58
2.1.2.1.2. Su Kanalı, Su Yolu, Ark 58
2.1.2.1.3. Irmak, Nehir, Dere, Çay 58
2.1.2.1.4. Göl, Birikinti 59
2.1.2.1.5. Deniz, Okyanus 59
2.1.2.1.6. Adlandırılmış Su Kaynakları 59
2.1.2.1.6.1. Adlandırılmış Nehir, Irmak 59
2.1.2.1.6.2. Adlandırılmış Göller 60
2.1.2.1.7. Su Olayları 60
2.1.2.1.8. Su Kıyısı 61
2.1.2.1.9. Suyun, Sıvıların Hareketi 61
2.1.2.1.9.1. Köpük 62
2.1.2.2. Kara Katmanı 62
2.1.2.2.1. Arazi, Yer 62
2.1.2.2.2. Yeryüzü Şekilleri 62
2.1.2.2.2.1. Dağ 62
2.1.2.2.2.1.1. Adlandırılmış Dağ 63
2.1.2.2.2.2. Tepe 63
2.1.2.2.2.3. Ada 64
2.1.2.2.2.4. Çöl 64
2.1.2.2.2.5. Çayır, Otlak, Mera 64
2.1.2.2.2.6. Geçit, Yol 64
2.1.2.2.2.7. Çukur, Hendek 65
2.1.2.2.2.8. Mağara 65
2.1.2.2.2.9. Yayla 65
2.1.2.2.2.10. Ova 66
2.1.2.3. Yer Kabuğu 66
2.1.2.3.1. Taş, Kaya 66

2.1.2.3.2. Toprak, Kum, Toz 66
2.1.2.3.3. Balçık, Çamur 67
2.1.2.4. Maden, Değerli Taş, Mineral, Kimyasal Bileşen 67
2.1.2.4.1. Hazine, Define 69
2.1.3. Yön 69
2.1.3.1. Ana Yön 70
2.1.3.2. Aşağı, Alt 71
2.1.3.3. Yukarı, Üst 71
2.1.3.4. Sağ, Sol 72
2.1.3.5. Karşı, Ters, Zıt 73
2.1.3.6. Öte, Beri, Diğeri 73
2.1.3.7. Geri, Arka 73
2.1.3.8. İleri, Ön 74
2.1.3.9. İçeri 74
2.1.3.10. Dışarı 75
2.1.3.11. Kıyı, Kenar, Köşe, Uç 76
2.1.3.12. Yan 76
2.1.3.13. Orta 76
2.1.3.14. Diğer Yön İfadeleri 77
2.1.4. Sıra, Dizi, Düzen 77
2.1.5. Ölçü, Ölçek 78
2.1.5.1. Mesafe, Ara 80
2.1.5.2. Miktar 81
2.1.5.2.1. Bölme, Paylaştırma 82
2.1.5.2.2. Bütünlük, Topluca 83
2.1.5.2.3. Fazla, Çok, Bol 86
2.1.5.2.4. Yeterli 88
2.1.5.2.5. Az, Eksik 88
2.1.5.2.6. Dolu 90
2.1.5.2.7. Boş 90
2.1.5.2.8. Sınırsız, Kesintisiz, Daimi 91
2.1.5.2.9. Derinlik 92
2.1.5.2.9.1. Dip, Esas, Temel, Kök 92
2.1.5.3. Hız, Sürat 93
2.1.6. Birbiriyle İlişkili Özellik 94
2.1.6.1. Eş, Benzer 94

2.1.6.2. Benzersiz, İlişkisiz 96
2.1.6.3. Fark, Farklı 97
2.1.6.4. Karışık 97
2.1.6.5. Uygun Olma, Yaraşma, Yakışma 98
2.1.6.6. Karşılaştırma, Mukâyese 99
2.1.7. Madde 99
2.1.7.1. Mevcudiyet 99
2.1.7.1.1. Var Olma 100
2.1.7.1.2. Yok Olma 100
2.1.7.1.3. Kayıp, Yitik, Kaybetme 101
2.1.7.1.4. Arama 101
2.1.7.1.5. Bulma 102
2.1.7.2. Maddenin Halleri 102
2.1.7.2.1. Katı 102
2.1.7.2.2. Sıvı 103
2.1.7.2.3. Gaz 103
2.1.7.3. Maddenin Değişimi 103
2.1.7.3.1. Erime 104
2.1.7.3.2. Katılaşma 104
2.1.7.3.3. Gevşeme, Yumuşama 105
2.1.7.3.4. Soğuma 105
2.1.7.3.5. Donma 105
2.1.7.3.6. Kaynama, Buharlaşma 106
2.1.7.3.7. Kuruma 106
2.1.7.3.8. Yükselme, Uzama, Sivrilme 106
2.1.7.3.9. Genişleme, Şişme 107
2.1.7.3.10. Kalınlaşma 108
2.1.7.4. Dayanıklılık 108
2.1.7.4.1. Sağlamlaşma 108
2.1.7.4.2. Eskime, Yıpranma, Aşınma 108
2.1.7.4.3. Kırılma, Ayrılma, Kopma 109
2.1.7.4.4. Bozulma, Çürüme 109
2.1.7.4.5. Yapışma 110
2.1.7.5. Nitelik 110
2.1.7.5.1. Güzel, Çirkin 110
2.1.7.5.2. İyi, Kötü 111

2.1.7.5.3. Mükemmel, Fevkalade, Üstün 111
2.1.7.5.4. Bozuk, Çürük 113
2.1.7.5.5. Zehir, Zehirli 113
2.1.7.5.6. Gizli, Saklı 114
2.1.7.5.7. Açık, Aleni 114
2.1.7.5.8. Küçük 115
2.1.7.5.9. Büyük 115
2.1.7.5.10. Uzun, Ortanca, Kısa 116
2.1.7.5.11. Geniş, Dar 116
2.1.7.5.12. Yüksek, Alçak 117
2.1.7.5.13. Hafif, Ağır 118
2.1.7.5.14. Sağlam, Dayanıklı 118
2.1.7.5.15. Yumuşak, Gevşek, Zayıf 119
2.1.7.5.16. Kalın, İnce 120
2.1.7.5.17. Şekil 120
2.1.7.5.17.1. Düz, Dik, Yassı 121
2.1.7.5.17.2. Yuvarlak, Eğri 122
2.1.7.5.17.3. Delik 122
2.1.7.5.17.4. Sivri, Keskin 122
2.1.7.5.18. Eski, Yeni 123
2.1.7.5.19. Kuru 123
2.1.7.5.20. Nemli, Islak 123
2.1.7.5.21. Ilık 123
2.1.7.5.22. Sıcak 124
2.1.8.6. Tür, Çeşit 124
2.1.8. HAREKET 124
2.1.9. HAREKETSİZLİK 125
2.1.10. GÜÇ, KUVVET 125
2.1.10.1. Temas Gerektiren Kuvvet 126
2.1.10.1.1. İtme-Çekme Kuvveti ve Sebep Olduğu Durumlar 126
2.1.10.1.1.1. İtme 126
2.1.10.1.1.2. Dürtme 126
2.1.10.1.1.3. Dayanma 126
2.1.10.1.1.4. Ezmek, Basmak, Ufalamak 126
2.1.10.1.1.5. Atma, Fırlatma 127
2.1.10.1.1.6. Yuvarlama 128

2.1.10.1.1.7. Sokma, Batırma 128
2.1.10.1.1.8. Sallanma, Sarsılma 129
2.1.10.1.1.9. Saçma, Serpme 130
2.1.10.1.1.10. Çekme 131
2.1.10.1.1.11. Kalkma, Kaldırma 132
2.1.10.1.1.12. Asma, Asılma 132
2.1.10.1.1.13. Uzatma 133
2.1.10.1.1.14. Ters Çevirme, Döndürme 133
2.1.10.1.1.15. Yayma, Serme 135
2.1.10.1.1.16. Koyma 136
2.1.10.1.2. Sürtünme Kuvveti ve Sebep Olduğu Durumlar 136
2.1.10.1.2.1. Sürtme, Ovalama 136
2.1.10.1.2.2. Bileme 136
2.1.10.1.2.3. Kayma 137
2.1.10.2. Temas Gerektirmeyen Kuvvet 137
2.1.10.2.1. Yer Çekimi Kuvveti ve Sebep Olduğu Durumlar 137
2.1.10.2.1.1. Dökülme 137
2.1.10.2.1.2. Düşme 137
2.1.10.3. Şekil Değişikliğine Sebep Olan Kuvvet 138
2.1.10.3.1. Kısaltma 138
2.1.10.3.2. Genişletme 138
2.1.10.3.3. Kesme, Soyma, Parçalama 139
2.1.10.3.4. Yırtma, Yırtılma; Yarma, Yarılma 141
2.1.10.3.5. Kopma, Koparma 141
2.1.10.3.6. Kırma 142
2.1.10.3.7. Karma, Karışma 142
2.1.10.3.8. Eğme, Bükme, Dürme 143
2.1.10.3.9. Delme, Oyma 144
2.1.10.3.10. Sıkma, Sıkıştırma, Sığdırma 145
2.1.10.3.11. Yapıştırma 146
2.1.10.3.12. Düzeltme, Yenileme 146
2.1.10.3.13. Kapatma 146
2.1.10.3.14. Açma 147
2.1.11. IŞIK 148
2.1.11.1. Aydınlık, Parlak 148
2.1.11.2. Karanlık 150

2.1.11.3. Gölge 150
2.1.11.4. Işık Saçan Aletler 151
2.1.12. RENKLER 151
2.1.12.1. Renklenme, Tonlanma 151
2.1.12.2. Adlandırılmış Renkler 152
2.1.12.3. Çok Renklilik 153
2.1.12.4. Renklerin Tonu 154
2.1.13. ATEŞ 154
2.1.13.1. Yakacak Malzeme 154
2.1.13.2. Yakma Aracı 155
2.1.13.3. Ateş, Alev 155
2.1.13.4. Yakma, Yanma 155
2.1.13.5. Sönme 157
2.1.13.6. Isınma 158
2.2. CANLI TABİAT 158
2.2.1. BİTKİLER 158
2.2.1.1. Bitki Kısımları 160
2.2.1.1.1. Tohum, Çekirdek, Tomurcuk 160
2.2.1.1.2. Kök 160
2.2.1.1.3. Filiz, Dal 160
2.2.1.1.4. Yaprak, Kabuk 161
2.2.1.2. Bitki Çeşitleri 161
2.2.1.2.1. Ot, Kamış, Çimen 161
2.2.1.2.2. Tahıl 162
2.2.1.2.3. Sebze, Meyve 163
2.2.1.2.4. Çiçek 165
2.2.1.2.5. Ağaç 166
2.2.1.2.5.1. Orman 168
2.2.1.3. Bitkinin Gelişimi 168
2.2.1.4. Tarım 169
2.2.1.4.1. Tarım Alanı 169
2.2.1.4.2. Tarım Aleti, Aracı 170
2.2.1.4.3. Tarımla Uğraşan 171
2.2.1.4.4. Tarım İşleri 171
2.2.1.4.5. Tarım Ambarı, Depo 172
2.2.2. HAYVANLAR 172

2.2.2.1. Hayvanların Sahip Olduğu Özellikler 173
2.2.2.2. Hayvanların Tasnifi 174
2.2.2.2.1. Omurgasızlar 174
2.2.2.2.2. Omurgalılar 175
2.2.2.2.2.1. Balıklar 175
2.2.2.2.2.2. Amfibiler 175
2.2.2.2.2.3. Sürüngenler 175
2.2.2.2.2.4. Kuşlar 176
2.2.2.2.2.5. Memeliler 178
2.2.2.3. Hayvan Vücudu 182
2.2.2.4. Hayvan Yuvası 183
2.2.2.5. Hayvan Bakımı 183
2.2.2.6. Hayvanların Ses Yansıması 184
2.2.2.7. Yavrulama, Doğum 184
2.2.2.8. Rahatsızlık 185
2.2.2.9. Sürü 185
2.2.2.10. Hayvan Gereçleri 185
2.2.2.11. Av, Avlanma 186
2.2.2.11.1. Tuzak 186

II. İNSAN 187

1. YAŞAM, ÖMÜR 187
1.1. CAN, RUH 188
1.2. YAŞAM SÜRECİ 188
1.2.1. HAMİLELİK, DOĞUM 189
1.2.2. BEBEK, BEBEKLİK 190
1.2.2.1 Bebeklik Dönemi Davranışı 191
1.2.3. ÇOCUK, ÇOCUKLUK 191
1.2.4. GELİŞİM 191
1.2.4.1. Genç, Gençlik 192
1.2.4.2. Olgun, Olgunluk 193
1.2.5. YAŞLILIK 193
1.3. CİNSİYET 194
1.4. İNSAN VÜCUDU 195
1.4.1. ÇEŞİTLİ FİZİKSEL ÖZELLİK SAHİBİ 196
1.4.2. KİŞİSEL BAKIM 198
1.4.2.1. Kirlilik 198

1.4.2.2. Temizlenme, Bakım 198
1.4.2.2.1. Bakım Malzemeleri 199
1.4.2.2.2. Temizlenme Yeri 199
1.4.2.3. Süslenme, Güzelleşme 199
1.4.2.3.1. Koku 200
1.4.2.4. Bakım, Süs ve Eşyaları 201
1.4.3. VÜCUT SİSTEMİ, ORGANLAR 203
1.4.3.1. Kas ve İskelet Sistemi 204
1.4.3.2. Sinir Sistemi 206
1.4.3.3. Duyu Organları 207
1.4.3.3.1. Deri 207
1.4.3.3.1.1. Ten 207
1.4.3.3.1.2. Saç, Kıl 208
1.4.3.3.1.3. Tırnak 208
1.4.3.3.2. Dil 208
1.4.3.3.3. Burun 208
1.4.3.3.4. Göz 208
1.4.3.3.5. Kulak 209
1.4.3.4. Duyular 209
1.4.3.4.1. Deri ile İlgili Duyular 209
1.4.3.4.2. Dil ile İlgili Duyular 211
1.4.3.4.3. Burun ile İlgili Duyular 212
1.4.3.4.4. Göz ile İlgili Duyular 212
1.4.3.4.5. Kulak ile İlgili Duyular 215
1.4.3.4.5.1. Ses 216
1.4.3.4.5.1.1. Gürültü, Bağırtı 216
1.4.3.4.5.1.2. Çağırma 218
1.4.3.4.5.1.3. Ses Yansımaları 218
1.4.3.4.5.1.4. Yankı, Aksetme 219
1.4.3.4.5.1.5. Ünlem 220
1.4.3.4.6. Uyku, Uyanma ile İlgili Duyular 220
1.4.3.4.6.1. Rüya, Düş, Serap 221
1.4.3.5. Dolaşım Sistemi 222
1.4.3.6. Solunum Sistemi 222
1.4.3.7. Sindirim Sistemi 223
1.4.3.7.1. Sindirme 224

1.4.3.8. Boşaltım Sistemi 224
1.4.3.9. Üreme Sistemi 225
1.4.3.10. Vücut Salgıları 226
1.4.4. VÜCUT HAREKETLERİ 227
1.4.4.1. Ayağa Kalkma 227
1.4.4.2. Yürüme 228
1.4.4.3. Koşma 229
1.4.4.4. Tutma, Yakalama 229
1.4.4.5. Alma, Verme 230
1.4.4.6. İnme, Çıkma 231
1.4.4.7. Çökme, Oturma 232
1.4.4.8. Eğilme, Bükülme 233
1.4.4.9. Dönme 233
1.4.4.10. Yuvarlanma 234
1.4.4.11. Üfleme 234
1.4.5. HASTALIK, SAĞLIK 234
1.4.5.1. Sağlık, Sağlıklı 234
1.4.5.2. Hasta, Rahatsız 235
1.4.5.2.1. Engelli 236
1.4.5.3. Hastalık ve Rahatsızlıklar 237
1.4.5.3.1. Hastalık 237
1.4.5.3.2. Rahatsızlıklar 237
1.4.5.3.3. Adlandırılmış Hastalıklar 239
1.4.5.3.4. İrin, Beze, Sivilce, Siğil 240
1.4.5.4. Tedavi, İlaç 241
1.4.5.5. Yorgunluk 244
1.4.5.6. Dinlenme 244
1.4.6. ÖLÜM, ÖLÜ 245
1.4.6.1. Mezarlık, Kabir 247
1.4.6.2. Miras, Vasiyet 247
1.4.7. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ 248
1.4.7.1. Olumlu Kişilik Özellikleri 248
1.4.7.1.1. İyilik 249
1.4.7.1.2. Dürüstlük, Ahlak 249
1.4.7.1.3. Yardımcı, Destek 250
1.4.7.1.4. Koruma 251

1.4.7.1.5. Sakinlik 253
1.4.7.1.6. Merhamet, Acıma 254
1.4.7.1.7. Fedakarlık 254
1.4.7.1.8. Saygı 255
1.4.7.1.9. Güçlenmek 257
1.4.7.2. Olumlu veya Olumsuz Kişilik Özellikleri 257
1.4.7.2.1. Uyanık Olma 257
1.4.7.2.2. Pişmanlık 257
1.4.7.2.3. Telaş, Acele 258
1.4.7.3. Olumsuz Kişilik Özellikleri 259
1.4.7.3.1. Kötülük 259
1.4.7.3.2. Hile, Aldatma 260
1.4.7.3.3. Sıkılma 262
1.4.7.3.4. Kin, İntikam, Nefret 262
1.4.7.3.5. Alay Etme, Küçük Düşürme, Kötüleme 263
1.4.7.3.6. Düşmanlık, Tehdit 264
1.4.7.3.7. Kıskanma 265
1.4.7.3.8. Kibirlenme 265
1.4.7.3.9. Sözünde Durmama 265
1.4.7.3.10. Kınama, Ayıplama 265
1.4.7.3.11. Yaltaklanma, Yaranma 265
1.4.7.3.12. İnatlaşma 266
1.4.7.3.13. Tembellik 266
1.4.7.3.14. Eziyet Çektirme 267
1.4.7.3.15. Zorlama, Baskı 267
1.4.7.3.16. Kışkırtma 267
1.4.7.3.17. Övdürme 267
1.4.7.3.18. Hırs, İhtiras, Tutku 268
1.4.7.3.19. Zayıflama, Güçsüzleşme 268
1.4.7.3.20. Cimrilik 269
1.4.8. ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLERE SAHİP KİŞİ 270
1.4.8.1. Olumlu Kişilik Sahibi 270
1.4.8.1.1. İyi 271
1.4.8.1.2. Ahlaklı, Erdemli 272
1.4.8.1.3. Saygılı 272
1.4.8.1.4. Zeki, Akıllı 273

1.4.8.1.5. Dürüst, Güvenilir 273
1.4.8.1.6. Alçak Gönüllü 274
1.4.8.1.7. Hırssız, İhtirassız 274
1.4.8.1.8. Övülmüş 274
1.4.8.1.9. Huzurlu, Güler Yüzlü 274
1.4.8.1.10. Sevecen, Sevimli 275
1.4.8.1.11. Merhametli 276
1.4.8.1.12. Koruyan 276
1.4.8.1.13. Cömert 276
1.4.8.1.14. Gamsız, Kedersiz 276
1.4.8.1.15. Sakin 277
1.4.8.1.16. Korkusuz, Cesur 277
1.4.8.1.17. Güçlü, Kuvvetli 277
1.4.8.2. Olumsuz Kişilik Sahibi 278
1.4.8.2.1. Kötü, Yoldan Çıkmış 279
1.4.8.2.2. Aldatıcı, Yalancı, Hilekar 280
1.4.8.2.3. Kaba 280
1.4.8.2.4. Tembel 281
1.4.8.2.5. Kıskanç 281
1.4.8.2.6. Aç Gözlü, İhtiraslı 281
1.4.8.2.7. Sıkıntılı, Kaygılı 281
1.4.8.2.8. Kibirli 282
1.4.8.2.9. Şaşkın, Akılsız, Cahil 282
1.4.8.2.10. Cimri 283
1.4.8.2.11. Terbiyesiz, Utanmaz 284
1.4.8.2.12. Öfkeli 284
1.4.8.2.13. Mutsuz, Sefil 284
1.4.8.2.14. Güçsüz, Kuvvetsiz 284
1.4.8.2.15. Kararsız 285
1.4.8.2.16. Ölümlü, Fani 285
1.4.9. DUYGU 286
1.4.9.1. Duygu Kaynağı 286
1.4.9.2. Duygunun Tezahürü, Yansıması 286
1.4.9.3. Çeşitli Duygular 287
1.4.9.3.1. Sevgi, Aşk 287
1.4.9.3.2. Mutluluk, Sevinç, Huzur 288

1.4.9.3.3. Şefkat 290
1.4.9.3.4. Rahatlama, Sükunet 290
1.4.9.3.5. İnanma, Güvenme 291
1.4.9.3.6. Sabır, Umut 291
1.4.9.3.7. Utanma, Haya 292
1.4.9.3.8. Korku, Panik 293
1.4.9.3.9. Cesaret 295
1.4.9.3.10. Şaşma, Şaşırma 295
1.4.9.3.11. Üzüntü, Kaygı 296
1.4.9.3.12. Öfke, Hiddet 299
1.4.9.3.13. Heyecan 300
1.4.9.3.14. Tatmin, Doyum 301
1.4.10. DÜŞÜNCE 301
1.4.10.1. Anlama, Bilme, İdrak 303
1.4.10.2. Akıl 305
1.4.10.2.1. Öğüt 305
1.4.10.3. Hafiza 306
1.4.10.4. Varsayma 306
1.4.10.5. Şüphe, Kuşku 307
1.4.10.6. Meyil, İstek 307
1.4.10.7. Çare, Yöntem, Çözme 311
1.4.10.8. Seçme, Ayırma 311
1.4.10.9. Yanlış, Yanılgı 312
1.4.10.10. Doğru, Gerçek 313
1.4.10.11. Gereklilik, İhtiyaç 314
1.4.10.12. İlgi, Bağlılık 315
1.4.10.13. Dikkat, Özen 316
1.4.10.14. Karar Verme 316
1.5. İSİM, ADLANDIRMA 316
1.5.1 Kişi Adları 317
1.5.1.1 Yönetici Adları 343

III. SOSYAL HAYAT VE KÜLTÜR 346

1. SOSYAL HAYAT 346
1.1. İNSAN TOPLULUKLARI 346
1.1.1. SOY 346
1.1.2. AİLE 346

1.1.2.1. Karı-Koca 347
1.1.2.2. Anne-Baba 347
1.1.2.3. Kardeş-Çocuk 347
1.1.2.4. Üvey 348
1.1.3. AKRABA, YAKIN 348
1.1.3.1. Sevgili, Aşık, Nişanlı 349
1.1.4. TOPLUMLAR VE KİŞİLERİ 350
1.1.4.1. Topluluk, Kalabalık 350
1.1.4.2. Boy, Kabile 353
1.1.4.3. Bodun, Millet, Halk 353
1.1.5. SOSYAL SINIF 355
1.1.5.1. Yönetici, Devlet Yetkilisi 356
1.1.5.1.1. Hanedan 357
1.1.5.1.2. Kral, Hükümdar 357
1.1.5.1.3. Kraliçe, Katun, Prenses 358
1.1.5.1.4. Prens, Şehzade 358
1.1.5.1.5. Üst Düzey Görevli 359
1.1.5.2. Rütbe, Unvan, Lakap 359
1.1.5.3. Köle, Cariye 363
1.1.5.4. Ün, Şöhret 364
1.1.6. İNSAN İLİŞKİLERİ 365
1.1.6.1. Arkadaş, Dost, Tanıdık 366
1.1.6.2. Birliktelik, İlişki 367
1.1.6.2.1. Cinsel İlişki 367
1.1.6.2.2. Anlaşmazlık, Tartışma, Kavga 367
1.1.6.2.2.1. Vurma 368
1.1.6.3. Komşuluk 369
1.1.6.4. Yalnızlık 369
1.1.6.5. İletişim 370
1.1.6.5.1. Haberleşme 370
1.1.6.5.2. Söz, Konuşma, Söyleme 370
1.1.6.5.2.1. Hitap Şekli 373
1.1.6.5.2.1.1. Güzel Söz 373
1.1.6.5.2.1.2. Kötü Söz 374
1.1.6.5.2.1.3. Soru-Cevap 375
1.1.6.5.2.1.4. Danışma 375

1.1.6.5.2.1.5. Yemin, Ant ... 376
1.1.6.5.2.1.6. Açıklama, Anlatma ... 376
1.1.6.5.2.1.7. Rıza, Onay ... 377
1.1.6.5.2.1.8. İtiraf ... 378
1.1.6.5.2.1.9. İtiraz ... 378
1.1.6.5.2.1.10. Ret, İnkâr ... 378
1.1.6.5.2.1.11. Beddua, Lanetleme ... 378
1.1.6.5.3. Anlaşma ... 379
1.1.6.5.4. Susma ... 379
1.1.6.5.5. Belirti, İşaret, Alamet ... 379
1.1.6.6. Ulaşım ... 380
1.1.6.6.1. Yol ... 380
1.1.6.6.2. Yolcu ... 380
1.1.6.6.2.1. Yük ve Taşıma ... 381
1.1.6.6.2.2. Taşıma İçin Kullanılan Araç, Eşya ... 381
1.1.6.6.2.3. Yolculuk ... 382
1.1.6.6.2.3.1. Ulaşma, Geçme ... 383
1.1.6.6.2.3.2. Kaybolma ... 384
1.1.6.6.2.3.3. Getirmek, Götürmek, Ulaştırmak ... 385
1.1.6.6.2.3.4. Geliş-Gidiş ... 387
1.1.6.6.2.3.5. Buluşma, Kavuşma, Karşılaşma ... 388
1.1.6.6.2.3.6. Durma, Kalma ... 389
1.1.6.6.2.3.7. Gezme ... 389
1.1.6.6.2.3.8. Ayrılma, Terk Etme ... 389
2. KÜLTÜR ... 390
2.1. MADDİ KÜLTÜR ... 390
2.1.1. YERLEŞİM YERLERİ ... 390
2.1.1.1. Adlandırılmış Ülke ... 391
2.1.1.2. Bölge ... 391
2.1.1.2.1. Sınır, Hudut ... 392
2.1.1.2.2. Çevre ... 392
2.1.1.3. Adlandırılmış Şehir ... 392
2.1.1.4. Yer, Yer Adı ... 395
2.1.1.4.1. Gölgelik Yer ... 398
2.1.1.4.2. Kutsal Yer ... 398
2.1.2. YERLEŞİM ... 399

2.1.2.1. Belli Bir Yerde Yaşayan/Yaşamayan 399
2.1.2.2. Yerli-Yabancı 399
2.1.3. GÖÇ, SÜRGÜN 400
2.1.4. YAPI 400
2.1.4.1. Yapı, İnşaat 401
2.1.4.2. Yıkım 401
2.1.5. BARINMA 402
2.1.5.1. Barınılan Yer, İkamet Edilen Yapı 402
2.1.5.2. Barınılan Yerin, Evin Bölümleri 403
2.1.5.3. Ev Eşyaları 405
2.1.5.4. Araç-Gereç, Malzeme 407
2.1.5.5. Pislik 407
2.1.5.5.1. Kir, Kirlenme 407
2.1.5.6. Temizlik 409
2.1.5.6.1. Temiz, Temizleme 409
2.1.6. BESLENME 410
2.1.6.1. Açlık, Acıkma 410
2.1.6.2. Yeme 410
2.1.6.3. İçme 411
2.1.6.4. Tokluk, Doyma 412
2.1.6.5. Yiyecek, Erzak 412
2.1.6.5.1. Gıda 413
2.1.6.5.1.1. Süt, Sütlü Gıda 413
2.1.6.5.1.2. Un ve Bakliyat 414
2.1.6.5.1.3. Tatlı Gıda 414
2.1.6.5.1.4. Baharat, Lezzetledirici 414
2.1.6.5.1.5. Yağ 415
2.1.6.5.1.6. Yumurta 415
2.1.6.5.1.7. Meyve, Yemiş 415
2.1.6.6. İçecek 416
2.1.6.6.1. Sarhoş Olma 416
2.1.6.7. Mutfak Aletleri 417
2.1.6.8. Yemek Yapma 419
2.1.6.9. Yemek 420
2.1.6.10. Diğer Mutfak İşleri 420
2.1.7. TEKSTİL, GİYİM 421

2.1.7.1. Tekstil Malzemesi 421
2.1.7.2. Dikiş, Dokuma Malzemesi 422
2.1.7.3. Giyim, Giysi 423
2.1.7.3.1. Giysi 423
2.1.7.3.1.1. Giyme, Kuşanma 425
2.1.7.3.1.2. Çözme, Çıkarma 426
2.1.7.3.1.3. Bağlama, Düğümleme, Ekleme 426
2.1.7.3.1.3.1. Bağlama Aracı 429
2.1.7.4. Dokuma, El İşi 429
2.1.8. İŞ, EYLEM 429
2.1.8.1. İşin Yapılabilirlik Derecesi 433
2.1.8.2. İşin Aşaması 433
2.1.8.2.1. Hazırlama, Hazırlanma 433
2.1.8.2.2. Başlama 434
2.1.8.3. İşin Durumları 434
2.1.8.3.1. Fırsat, İmkan 434
2.1.8.3.2. Yetenek, Kapasite 434
2.1.8.3.3. Çaba, Emek 435
2.1.8.3.4. Başarı 436
2.1.8.3.5. Zorluk 436
2.1.8.3.6. Engel 436
2.1.8.3.7. Sebep 437
2.1.8.3.8. Tehlike 438
2.1.8.3.9. Kesinlik 439
2.1.8.4. İşin Sonucu 439
2.1.8.4.1. Bitirme, Tamamlama 440
2.1.8.4.2. Fayda 441
2.1.8.4.3. Zarar 442
2.1.8.5. İş Araçları 442
2.1.8.6. Meslek 444
2.1.8.6.1. Meslek Sahibi 444
2.1.8.6.2. İş Yeri 451
2.1.8.6.3. İş Pozisyonu 452
2.1.8.6.4. Liyakatli, Layık 452
2.1.8.6.5. Ticaret 453
2.1.8.6.5.1. Mal, Eşya 453

2.1.8.6.5.2. Hisse, Ortaklık 453
2.1.8.6.6. Alışveriş 453
2.1.8.6.6.1. Takas 454
2.1.8.6.6.2. Borç 454
2.1.8.6.6.2. Alacak, Ödenecek 455
2.1.8.6.6.4. Vergi 455
2.1.8.6.6.5. Ücret, Karşılık, Değer 456
2.1.8.6.6.6. Para 458
2.1.8.6.7. Sahip 458
2.1.8.6.7.1. Zenginlik 459
2.1.8.6.7.2. Yoksul 460
2.2. MANEVİ KÜLTÜR 461
2.2.1. GELENEK 461
2.2.1.1. Ulusal Ortak Değerler 461
2.2.1.1.1. Bayrak, Milli Marş 461
2.2.1.1.2. Memleket, Vatan 461
2.2.1.2. Bekarlık-Evlilik 462
2.2.1.3. Düğün, Çeyiz 462
2.2.1.4. Bayram, Şölen, Ziyafet 462
2.2.1.5. Misafirlik 463
2.2.1.6. Hediye, Bağış 463
2.2.2. DİN, İNANÇ 465
2.2.2.1. Tanrılar ve Adları 465
2.2.2.1.1. Tanrı Yakını 467
2.2.2.1.2. Peygamber, Buda 468
2.2.2.1.3. Melek 472
2.2.2.1.4. Şeytan, Cin, Peri ve Adları 473
2.2.2.1.4.1. Şeytan Yakını 477
2.2.2.1.5. Diğer Olağaüstü Varlıklar 478
2.2.2.1.6. Yaratma, Yaratılış 478
2.2.2.1.7. İlahi, Semavi 479
2.2.2.2. Din, Mezhepler 479
2.2.2.2.1. Akide, Öğreti 480
2.2.2.3. Kutsal Kitap, Öğreti Kitapları 482
2.2.2.3.1. Kitap Yazarı 484
2.2.2.4. Dinî Kişiler 484

2.2.2.4.1. Din Görevlisi, Rahip, Rahibe 484
2.2.2.4.2. Evliya, Münzevi 486
2.2.2.4.3. Dindar, Mümin 487
2.2.2.4.4. İnançsız, Dinsiz 488
2.2.2.5. İnanca Bağlı Olaylar 488
2.2.2.5.1. Çeşitli Ritüeller 490
2.2.2.6. Kader, Baht, Kut 492
2.2.2.7. Büyü, Sihir 493
2.2.2.8. Fal, Kehanet 494
2.2.2.9. İbadet 495
2.2.2.9.1. İbadet Yeri 496
2.2.2.9.2. Günah 498
2.2.2.9.3. Sevap 499
2.2.2.9.4. Dua, Tevbe 500
2.2.2.10. Ahiret, Ölüm Sonrası Dünya 500
2.2.2.10.1. Cennet, Tanrılar Diyarı ve Adları 500
2.2.2.10.2. Cehennem 502
2.2.3. SAVAŞ, BARIŞ 503
2.2.3.1. Savaş 503
2.2.3.1.1. Düşman 504
2.2.3.1.2. Ordu 504
2.2.3.1.3. Savaş Malzemeleri 504
2.2.3.1.4. Emir, Buyruk 506
2.2.3.2. Saldırı 506
2.2.3.2.1. Kargaşa 507
2.2.3.3. Kuşatma, Sarma 508
2.2.3.4. Savaşma 508
2.2.3.5. Yağma 509
2.2.3.6. Savaşın Sonucu 510
2.2.3.6.1. Zafer 510
2.2.3.6.2. Yenilme 511
2.2.3.6.3. Esaret, Emanet 511
2.2.3.6.4. Özgürlük 511
2.2.3.6.5. Barış 512
2.2.4. HUKUK 512
2.2.4.1. Kanun, Kural 513

2.2.4.2. Hak 514
2.2.4.3. Hukuki Belgeler 514
2.2.4.4. Suç, Suçlama 514
2.2.4.5. Dava, İtiraz 515
2.2.4.6. Suçlu, Suçsuz 515
2.2.4.6.1. Kaçma, Kovalama 515
2.2.4.6.2. Saklanma 517
2.2.4.7. Şahit, Kefil 518
2.2.4.8. Hüküm 518
2.2.4.8.1. Serbest Bırakma, Affetme 518
2.2.4.8.2. Ceza 520
2.2.4.8.2.1. Ceza Çekilen Yer 521
2.2.4.8.2.2. Cezalandırma Aracı 521
2.2.5. YÖNETİM 522
2.2.5.1. Güç, Otorite 522
2.2.5.1.1. Güçlü, Yetki Sahibi 522
2.2.5.1.2. Hakim Olma, Hükmetme 523
2.2.5.1.2.1. İtaat, Boyun Eğme 524
2.2.5.1.2.2. İtaatsizlik, Boyun Eğmeme 525
2.2.6. EĞİTİM, ÖĞRETİM 526
2.2.6.1. Öğrenim, Öğrenme 526
2.2.6.1.1. Öğrenci 526
2.2.6.2. Araştırma 527
2.2.6.3. Öğretim, Öğretme 528
2.2.6.3.1. Öğretim Yeri 529
2.2.6.4. Bilgi 529
2.2.6.5. Bilgin 529
2.2.6.6. Yazı, Yazma 530
2.2.6.6.1. Damga, İmza 531
2.2.6.6.2. Yazı Aracı 531
2.2.6.6.3. Silme 532
2.2.6.7. Yazılı Nesne, Kitap 532
2.2.6.7.1. Okuma 533
2.2.6.8. Edebiyat 533
2.2.6.9. Dil 534
2.2.6.9.1. Milletlerin Dili 534

2.2.6.9.2. Harf, Hece 535
2.2.6.9.3. Gramer 535
2.2.6.9.3.1. Soru Sözcükleri 536
2.2.6.9.3.2. İkilemeler 537
2.2.6.9.3.3. Diğer Dil Bilgisi Ögeleri 537
2.2.6.10. Matematik 549
2.2.6.10.1. Sayma 549
2.2.6.10.1.1. Tane, Adet, Sayı 549
2.2.6.10.2. Sayılar 550
2.2.6.10.2.1. Sıra Sayıları 552
2.2.6.10.2.2. Üleştirme 553
2.2.6.10.2.3. Kez, Defa 554
2.2.6.10.1.4. Tekrar 554
2.2.6.10.3. Geometri 555
2.2.7. BOŞ ZAMAN, EĞLENCE 555
2.2.7.1. Rekabet, Yarışma 555
2.2.7.2. Eğlence 555
2.2.7.3. Oyun, Dans 556
2.2.7.4. Resim, El Sanatları 556
2.2.7.5. Müzik, Ezgi 557
2.2.7.5.1. Müzik Aleti 558
2.2.7.6. Spor 560

4. SONUÇ 561
KAYNAKÇA 564
ÖZGEÇMİŞ 569

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım, *"Eski Uygur Türkçesi Dönemine Ait Söz Varlığının Kavram Alanı Sözlüğü"* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

26 / 01 / 2022

İmza

İsmail Kürşat Ertunç

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İsmail Kürşat Ertunç tarafından hazırlanan *Eski Uygur Türkçesi Dönemine Ait Söz Varlığının Kavram Alanı Sözlüğü* başlıklı bu çalışma, *26.01.2022* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz *tarafından Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman :	Dr. Öğretim Üyesi Pelin Kocapınar	İmza: ……..
Üye	: Prof. Dr. Akartürk Karahan	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğretim Üyesi Şerife Özer	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../..../ 2022 tarih ve ..... sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Unvan Ad SOYAD

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Kökleri 11. yüzyıla dayanan Türk sözlükçülük geleneğinin ilk ürünü olan Dîvânu Lugâti't-Türk'ten bu yana, tarihî Türk yazı dillerinin hemen hemen hepsiyle, muhtelif coğrafyalarda pek çok sözlük çalışması ortaya çıkmıştır. Bu sözlük çalışmalarından bir kısmı kavram alanlarına göre hazırlanmış sözlüklerdir.

Bir dilin söz varlığı, o dili konuşan toplumun yaşam biçiminin nasıl olduğu ve nasıl şekillendiği konusunda bilgilendirici bir role sahiptir. Dolayısıyla bu söz varlığını işleyen kavram alanı sözlükleri, toplumun hangi kavramlar üzerine daha çok veya daha az söz söylediğinin bir göstergesi olduğundan milletlerin siyasi, sosyal, kültürel ilgilerini, gündelik hayat meşgalelerini ve yaşam biçimlerinin nasıl şekillendiğini gösteren önemli bir işleve sahiptir. Bu tür çalışmalar, Türk dilinin tarihî seyri açısından yeni olmamakla birlikte son dönemde Türk dili araştırmalarında bu alana doğru bir ilgi olmuş ve bu alandaki çalışmalar yaygınlık kazanmıştır.

Eski Uygur Türkleri çeşitli dinlerin etkisiyle muhtelif kültürlerle etkileşime girmişlerdir. Bu durum, çeşitli alanlarda ilerlemelerini sağlamış, sosyal hayatın tesisinde önemli bir rol oynamıştır. Konar-göçer bozkır yaşamından sıyrılıp yerleşik hayatı benimseyen Uygurlar, yazı ve baskıda ilerleme kaydederek Türk dili ve edebiyatına önemli eserler kazandırmışlardır. Bu durum, Eski Uygur Türkçesinin zengin bir söz varlığına sahip olmasını sağlamıştır. Bu süreçte kağanlık dönemi yazıtlarına göre siyasî, sosyal, coğrafî ve kültürel anlamda hayatın pek çok alanında söz varlığının zenginleştiğini görmekteyiz.

Bu çalışmada Eski Uygur Türkçesinin zengin söz varlığı, ilmî çalışmalardan derlenerek kavram alanlarına göre *Evren*, *İnsan*, *Sosyal Hayat ve Kültür* çerçevesinde pek çok alt başlıklara ayrılarak isimler ve fiiller birlikte değerlendirilerek tasnif edilmiştir. Bu çalışmada, son zamanlarda artan kavram alanı sözlük çalışmalarına katkı sağlamak ve Eski Uygur Türkçesinin söz varlığını kapsamlı bir şekilde ortaya koymak amaçlanmıştır.

Tez sürecinde her türlü ilgi, alaka ve yardımını esirgemeyen, sürecin her aşamasında yol gösterici tavrıyla ilerlememi kolaylaştıran kıymetli danışman hocam Pelin KOCAPINAR'a teşekkür ederim. Tez konusunun karar aşamasında meslekî

tecrübeleri ve fikirleriyle bizleri aydınlatarak bu sürecin oluşmasına katkı sağlayan kıymetli hocalarımız Ahmet Bican ERCİLASUN ve Tuncer GÜLENSOY'a teşekkürü borç bilirim.

26/01/2022

İsmail Kürşat ERTUNÇ

ÖZET

Tezin Başlığı : Eski Uygur Türkçesi Dönemine Ait Söz Varlığının Kavram Alanı Sözlüğü
Tezin Yazarı : İsmail Kürşat ERTUNÇ
Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Pelin KOCAPINAR
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tezin Türü : Yüksek Lisans
Kabul Tarihi : 26 / 01 / 2022

Son dönem Türk dili araştırmalarında sözlükçülüğün bir kolu olan kavram alanı sözlükleri üzerine yapılan çalışmalar yaygınlık kazanmıştır. Bu tezde, kavram alanı sözlük çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmış olup Eski Uygur Türkçesinin kavram alanı sözlüğü üzerine çalışılmıştır. Tezin çalışılmasındaki diğer amaç ise zengin bir söz varlığına sahip olan Eski Uygur Türkçesinin söz varlığını kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda güncel çalışmalar olabildiğince takip edilmeye çalışılmıştır.

İlk bölümde Eski Uygurların tarihî, sosyal, siyasî, kültürel hayatları incelenmiş olup ikinci bölümde sözlük ve sözlük türleri, kavram alanı ve kavram alanı sözlükleri, Türk dilinin kavram alanı sözlükleri üzerine bilgi verilmiştir. Üçüncü bölüm, tezin asıl kısmını oluşturan sözlük kısmıdır. Tez aşamasında Eski Uygur Türkçesi üzerine yapılan bilimsel çalışmalardan dönemin söz varlığı derlenmiş, daha sonra eldeki söz varlığına uygun bir kavram listesi belirlenmiştir. Bu kavram listeleri, *Evren*, *İnsan*, *Sosyal Hayat ve Kültür* ana başlıkları etrafında şekillenmiş, bütünden parçaya doğru, genelden özele doğru, hayatın pek çok alanını kapsayan alt başlıklara ayrılmıştır. Tezde isimler ve fiiller kavram alanlarının benzerlik durumuna göre birlikte sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygur Türkçesi, kavram alanı sözlüğü, söz varlığı

ABSTRACT

Thesis Title : A Dictionary Of Concept Field On The Vocabulary Of The Old Uyghur Turkish Period
Author : İsmail Kürşat Ertunç
Supervisor : Assistant Professor Pelin KOCAPINAR
Department : Turkish Language and Literature
Thesis Type : Master's Thesis / Ph.D
Date : 26 / 01 / 2022

In Turkish language studies, works on concept field dictionaries a branch of lexicography have recently been popular. The objective of this thesis is to contribute to the studies of concept field dictionaries and on the concept field dictionary of Old Uyghur Turkish has been studied in this thesis. Other purpose of the thesis is to reveal the vocabulary of Old Uyghur Turkish which is very extensive. Latest studies has been followed for this purpose.

The historical, social, political and cultural life of the Uyghurs were studied in the first chapter. The second chapter contains information on dictionaries and their types, concept field and concept field dictionaries and the concept field dictionaries of Turkish languages. The dictionary which is the thesis's main chapter is the third chapter. The vocabulary of the period was compiled from scientific investigations on Old Uyghur Turkish during the thesis stage and a list of concepts appropriate for the vocabulary at hand was determine. These concept lists are based on the main titles Universe, Human, Social Life and Culture. They are divided into subtitles that encompass a variety of topics in life from the whole to the parts. Nouns and verbs are listed together in the thesis due to the similarity of their concept fields.

Keywords: Old Uyghur Turkish, concept field dictionaries, vocabulary

KISALTMALAR

a.g.e	Adı geçen eser
Ar.	Arapça
ADF	Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi: ELMALI, Murat, Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi, TDK Yayınları, Ankara, 2019.
A.Y	Altun Yaruk: KAYA, Ceval, Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin, TDK Yayınları, Ankara, 1994.
AY2P	Altun Yaruk'tan İki Parça: ÇAĞATAY, Saadet, Altun Yaruk'tan İki Parça, Ankara Üniversitesi, DTCF Yayınları No 46, TTK Basımevi, Ankara, 1945
AY6	Altun Yaruk Sudur VI. Kitap: AYAZLI, Özlem, Altun Yaruk Sudur VI. Kitap Karşılaştırmalı Metin Yayını, TDK Yayınları, İstanbul, 2012.
bkz.	Bakınız
BÖ	Bahşı Ögdisi: ÖLMEZ, Mehmet, Tibet Budizmine Ait Eski Uygurca Bahşı Ögdisi, Bahşı Ögdisi Festschrift für Klaus Röhrborn anlaseines 60. Geburtstags, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı, Simurg, Freiburg-İstanbul 1998.
BTT	Berliner Turfantexte I: HAZAI, George, ZIEME, Peter, Berliner Turfantexte I, Akademie – Verlag, Berlin, 1971; Berliner Turfantexte XX: ZİEME Peter, Vimalakırtinirdesasutra (BerlinerTurfantexte XX), Belgium, 2000.
ÇBH	Çaştani Bey Hikâyesi: MÜLLER, F.W.K. , GABAİN, A. Von, Çaştani Bey Hikâyesi, çev. S. Himran, Bürhaneddin Erenler Basımevi, İstanbul, 1945.
Çin.	Çince
DAS	Dasakarmapathavadanamala: ELMALI, Murat, Dasakarmapathavadanamala Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin – Tıpkıbaskı, TDK Yayınları, Ankara, 2016.
DIŞ	Uygurca Dışastvustık: KALJANOVA, Elmira, Uygurca Dışastvustık (Giriş-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2005
DLT	Dîvânu Lugâti't-Türk
ETG	Eski Türkçenin Grameri: GABAİN, A. Von, Eski Türkçenin Grameri, çev. Mehmet Akalın, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

ETŞ	Eski Türk Şiiri: ARAT, Reşit Rahmeti, Eski Türk Şiiri, TTK Yayınları, Ankara, 2007.
Etü.	Eski Türkçe
EUDDM	Eski Uygurca Din Dışı Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı: AYAZLI, Özlem, Eski Uygurca Din Dışı Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.
EUES	Eski Uygurcanın El Sözlüğü: Jens WILKENS, Handwörterbuch des Altuigurischen, (Altuigurisch – Deutsch – Türkisch) / Eski Uygurcanın El Sözlüğü, (Eski Uygurca – Almanca – Türkçe), Akademie der Wissenschaften zu Göttingen (Hrsg.), 2021. (https://univerlag.uni-goettingen.de/bitstream/handle/3/isbn-978-3-86395-481-9/Wilkens_handwoerterbuch.pdf) 2 Aralık 2021
EUTS	Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü: CAFEROĞLU, Ahmet, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1968.
Far.	Farsça
Gr.	Grekçe
Hint.	Hintçe
Hot.	Hotanca
HU	Huastuanift: ÖZBAY, Betül, Huastuanift Maniheist Uygurların Tövbe Duası, TDK Yayınları, Ankara, 2019
Huas.	Huastuanift: LE COQ, A. von, Huastuanift (Türkçe Çeviri: S. Himran), Ulusal Matbaa, Ankara 1941.
HUY	Huyadagmān: ÖZBAY, Betül, Manihaist Bir İlahi Huyadagmān Partça, Soğdça, Eski Uygurca Metin ve Çeviri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020.
IB	Irk Bitig: TEKİN, Talat, Irk Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı, Öncü Kitap, Ankara, 2004.
İKP	İyi Kötü Prens: HAMİLTON, James Russell, Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü, çev.Vedat Köken, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.
İÖUTH	İslam Öncesi Uygurlarda Toprak Hukuku: ÖZYETGİN, A. Melek, İslam Öncesi Uygurlarda Toprak Hukuku, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014
KİP	Kuanşi İm Pusar: TEKİN, Şinasi, Uygurca Metinler I Kuanşi İm Pusar

	(Ses İşiten İlâh), TDK Yayınları, Ankara, 1993.
krş.	Karşılaştırın
Kuç.	Kuça dili
Moğ.	Moğolca
Maitri.	Maytrısimit: TEKİN, Şinasi, Uygurca Metinler II, Maytrısimit, Burkancıların Mehdîsi, Maitreya İle Buluşma Uygurca İptidaî Bir Dram (Burkancılığın Vaiphaşika tarikatine ait bir eserin Uygurcası), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1976.
Man.	Manichaica: LE COQ, A. von, Türkçe Mani El Yazıları (Manichaica), C.1: Türkçe çeviri: Fuat Kösearif, Devlet Basımevi, İstanbul 1936.
MEİB	Budizm'in Mahayana Ekolüne İlişkin Eski Uygurca Belgeler: UZUNKAYA, Uğur, Budizm'in Mahayana Ekolüne İlişkin Eski Uygurca Belgeler (Metin-Aktarma-Açıklamalar-Sözlük-Dizin), Kesit Yayınları, İstanbul, 2020.
O.F.	Orta Farsça
ö.a.	Özel ad
Part.	Partça
Sak.	Sakaca
Skr.	Sanskritçe
Sogd.	Sogdça
Sür.	Süryanice
TDK	Türk Dil Kurumu
Toh.	Toharca
Toh A	Toharca A
Toh B	Toharca B
Türk.	Türkçe
UİG	Uigurica IV: MÜLLER, F. W. K. , GABAİN, A. von, Uigurica IV, Berlin, 1931.
UÜH-BCD	Uygurca Üç Hikâye: MULLER, F. W. K., GABAIN, A. Von, Uygurca Üç Hikâye: Maymunlar Beyi Hikâyesi, Dantapali Bey Hikâyesi, Mukaddes Tavşan Hikâyesi, (Çev. S. Himran), İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1946.
UWN1	Klaus Röhrborn. (2015). Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung :

	Bd. 2: Nomina – Pronomina – Partikeln. Teil 1: a – asvık. Franz Steiner Verlag.
UWN2	Klaus Röhrborn. (2017). Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung : Bd. 2: Nomina – Pronomina – Partikeln. Teil 2: as – äzük. Franz Steiner Verlag.
UWV1	Klaus Röhrborn. (2017). Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung : Bd. 1: Verben. Teil 1: ab- – äzüglä-. Franz Steiner Verlag.
UWV2	Özertural, Zekine (2020). Uigurisches wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien : Bd. 1: Verben, Teil 2: edäd- – iztä-. Franz Steiner Verlag.
Uyg.	Uygurca
Üİ	Üç İtigsizler: BARUTÇU ÖZÖNDER, Sema, Abidarim Kıınlıg Koşavarti Şastirtakı Çınkirtü Yörüglerning Kingürüsi'nden: Üç İtigsizler, Ankara, 1998.
y.a.	Yer adı
Yu.	Yunanca

1. GİRİŞ

Türk dili, dünya dilleri arasında kadim dillerden birisidir. Kökleri eski çağlara kadar uzanan bu dil, geçmişten günümüze yazılı ve sözlü pek çok kültürel ürün ortaya koymuştur. Türk dili, Orta Asya'dan doğmuş bir dil olmasına rağmen, tarihî süreç içerisinde Türklerin göçebe kimliklerinin etkisiyle doğduğu coğrafyaya hapsolmamış, dünyanın pek çok bölgesinde konuşulan ve yazılan bir bilim dili haline gelmiştir.

Türk dilinin tarihî dönemleri içinde, yazı ile takip edilebilen en eski dönemin adı *Eski Türkçe* dönemidir. Köktürkçeyi takip ederek gelişen Eski Uygur Türkçesi, bu dönemin ikinci evresini oluşturmaktadır. Uygurların muhtelif kültürlerle ve dinlerle temasları neticesinde bozkır yaşamından yavaş yavaş sıyrılarak yerleşik hayata geçmesi, yeni bir sosyal hayatın tesis edilmesine imkan yaratmıştır. Bu yeni sosyal hayat ve kültürel temaslar, Eski Uygur Türkçesinin değişimini ve gelişimini de etkilemiştir. Zengin bir edebiyat dili meydana getiren Eski Uygurlardan günümüze çok yoğun bir dil malzemesi kalmıştır. Bu malzeme, onyıllardır araştırmacılar tarafından çalışılmış ve halen çalışılmaya devam etmektedir.

Bu çalışmada Eski Uygurlardan günümüze kalmış dil ve edebiyat malzemesinin söz varlığı, ilmi çalışmalardan derlenerek kavram alanlarına göre incelenecektir. Bu inceleme, kavram alanlarındaki söz varlığının yoğunluğundan hareketle Eski Uygurların çeşitli alanlardaki siyasî, sosyal ve kültürel faaliyetleri hakkında çıkarım yapmayı kolaylaştırabilecek bir veri sunacaktır.

Çalışmanın oluşturulmasındaki amaçlardan biri Eski Uygur Türkçesinin söz varlığını ortaya koyarak *Eski Türkçe* çalışmalarına katkı sağlamaktır. Çalışmanın oluşturulmasındaki bir diğer amaç ise sözlük biliminin çalışma alanlarından olan kavram alanı sözlüklerinin yeni bir ürününü ortaya koyarak Türk dili araştırmalarındaki sözlükçülük çalışmalarına katkı sağlamaktır.

1.1 UYGUR ADI

Eski Uygur Türkleri, Orta Asya bozkırlarında siyasî ve askerî hâkimiyeti ele geçirdikleri 8.yüzyıldan önce, çeşitli boyların içerisinde yaşamış ve Çin kaynaklarında farklı isimlerle adlandırılmışlardır. Uygur adı, Çin kaynaklarında *Huei-ho, Wei-ho, Huei-hu, Wei-wu-er* gibi çeşitli şekillerde transkribe edilmiştir.[1]

Bir boy ismi olarak *"Uygur"* adı, Türk runik harfli eski Türk yazıtlarında on kez tespit edilmiştir. Bunlardan Şine Usu K 3'te *on uygur*; Bilge Kağan D 37, Tes B 4, K 1, 5, D 1, G 4, Tariat K 2, Suci 1, İyme I (E 73) 7'de *uygur* olarak geçmiştir. En eski kayıt olarak gösterebileceğimiz Bilge Kağan D 37 şöyledir: uygur éltewer yüzce erin il[gerü tezip bardı.] *"Uygur İlteber'i yüz kadar adamıyla doğuya doğru kaçıp gitti*." [2]

Türk dilinin en büyük kültür hazinelerinden biri olan Kâşgarlı Mahmud'un *Dîvânu Lugâti't Türk* eserinde *"Uygur"* için: *Beş şehirli bir vilayetin adı. İskender orayı Türk hakanı ile barıştığı zaman kurdu. ... O vilayet beş şehirdir; halkı en şiddetli kâfirler ve en iyi ok atıcılarıdır. Bunlar; İskender'in kurduğu Sülmi, sonra Koçu, sonra Can Balık, sonra Biş Balık, sonra Yanı Balık.*[3] açıklamasını yapmaktadır. Kâşgarlı Mahmud'un açıklamasında Uygurların boy özellikleri yerine, yaşadığı coğrafyayı anlatması dikkate değerdir. Özellikle Budist Uygurları *"en şiddetli kâfirler"* olarak niteleyen Kâşgarlı Mahmud, Müslüman olan Türklerin Budist Uygurlara bakışını yansıtmaktadır.

Ebu'l-Gazi Bahadır Han, *Şecere-i Terākime* eserinde Uygur adının anlamını: *uyġur türk tili turur maʿnâsı barçağa maʿlūm turur yapışġur maʿnâsına turur*[4] cümleleri ile açıklayarak sözcüğe *"yapışır"* anlamını vermiştir.

Çağdaş açıklamalara bakıldığında Uygur adı, Nemeth tarafından *"takip etmek, uymak = isyan etmeyen"* şeklinde yorumlanarak uy-/uḏ- *"izlemek, uymak"* kökünden getirilir.[5]

---

[1] Ahmet Taşağıl, Bozkırın Kağanlıkları Hunlar, Tabgaçlar, Göktürkler, Uygurlar, Kronik Kitap, İstanbul, 2018, s.203

[2] Erhan Aydın, Taşa Kazınan Tarih Türklerin İlk Yazılı Belgeleri, Kronik Kitap, İstanbul, 2018, s. 185.

[3] Ahmet B. Ercilasun – Ziyat Akkoyunlu, Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk (Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin), TDK Yayınları, Ankara 2018, 3. Baskı, s.54-55.

[4] Zuhal K. Ölmez, Ebu'l-Gazi Bahadır Han Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü), Simurg, Ankara, 1996, s.129 72a/14-15.

[5] Peter B. Golden, Türk Halkları Tarihine Giriş, Türkçeye çeviri: Osman Karatay, Karam Yayınları, Çorum, 2006, s.182.

James Russel Hamilton ise eski Türk yazıtlarının bazılarında *uyur* veya *uyar* şeklinde okunan sözcüğün kökü olan **uy-* "bağlaşmak" fiilinden geniş zaman eki *–ġur* ile türemiş olabileceğini öne sürmüştür. Hamilton'a göre *Uygur* adı başlangıçta *"bağlaşık, müttefik"* anlamına geliyor; *On-Uyġurlar* da *"On Bağlaşıklar"* anlamını taşıyordu.[6]

J. P. Roux, Uygur kelimesinin Türkçede *"hısım, akraba, yakın, müttefik"* anlamına gelen *"uya"* kökünden türediğini ileri sürerek *uy-* "uymak" ile ilgisi olmadığını belirtir.[7]

Erhan Aydın'a göre sözcüğün farazi bir *ud-* fiilinden geliştiği düşüncesi mümkün değildir. Çünkü yazıtlar dönemi Türkçesinde *d>y* gelişmesine dair örnekler bulunmamaktadır. Aydın, Uygur adını **uy-* "bağlaşmak, ittifak kurmak" fiili ile açıklanabilir görmekte ve fiilin ardındaki *–Gur+* ekini daha çok boy ve kabile adı yapmaya müsait isim yapma eki olarak düşünmektedir.[8]

1.2. ESKİ UYGUR TÜRKLERİ

1.2.1. KAĞANLIK ÖNCESİ DÖNEMDE UYGURLAR

Uygurların bir devlet olarak ortaya çıktıkları yıllardan önceki yaşantılarına baktığımız zaman, bunların *Orhun* ve *Selenge* nehirleri kıyılarından *Aral* gölü çevresine kadar yayıldıklarını ve zaman zaman değişik isimler altında anılan bir *Türk* kavmi olduklarını görmekteyiz.[9]

Kao-ch'e (Kanglı) boyları Uygurların kökeni konusunda kilit konum olan boylardan olmakla birlikte *Kao-ch'e*'lerin hepsi Uygur değildir. Sadece *Yüan-ho* adlı kabile, Uygurların adının ilk şekli olarak karşımıza çıkmaktadır.[10] Kao-ch'e, *"yüksek tekerlekli arabalı"* demektir ve Oğuz Kağan Destanı'nda arabayı icat ettikleri için *Kaŋlı* adını alan Türklerin Çincedeki adıdır. Çin kaynağı, kuzeylilerin, yani Türk kavimlerinin onlara *Tie-le* dediklerini yazıyor. Bu isim de Köktürk bengü taşlarında

[6] James R. Hamilton, "Tokuz Oguz ve On Uygur", Türkçeye çeviri: Yunus Koç – İsmet Birkan, Türk Dilleri Araştırmaları 7, 1997, s.219.

[7] J. P. Roux, Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl, Türkçeye çeviri: Prof. Dr. Aykut Kazancıgil – Lale Arslan Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2015, s.69

[8] Aydın(2018), a.g.e., s.189.

[9] Özkan İzgi, Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatamesi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.13.

[10] Taşağıl (2018), a.g.e., s.204.

geçen *Tölis* ile aynıdır.[11] Kao-ch'e boyları arasında *"Yüan-ho"* şeklinde geçen Uygurların adı, 605 yılından sonra *"Wei-ho"* şekliyle *Tölis* boylarının içinde yerini almıştır. [12]

605 yılında *Tölis* birliğinin başında Uygurlardan seçilen *Çikin* vardı. *Çikin*'in ölümü üzerine oğlu *Pusa, (Bodhisattva)* başa geçip *Tarduşlar* ile birleşerek yüz bin atlıdan kurulu bir ordu ile güneye sefer etti. Başarı ile sonuçlanan bu sefer sonrasında kaynaklar kendisinden *ilig (= çin. hie-li)* diye bahseder.[13] *Pusa*'nın, 626 senesinde ölümünden sonra kimin haşa geçtiğini Çin kaynakları bildirmemektedir. Ancak 646 senesinde *T'u-mi-tu (Kutlug)* ismindeki bir şahsın başa geçtiğini görüyoruz. *Tang* sülalesi İmparatoruna haraç gönderdiği için, imparator tarafından kendisine generallik unvanı ile bugünkü Dış Moğolistan bölgesine tekabül eden Han-hai Askeri Valiliğinin idaresi verilmiştir. Yine Çin kaynaklarının bildirdiğine göre *T'u-mi-tu (Kutlug), "Kağan"* unvanını kullanan ilk Uygur hükümdarıdır.[14]

Uygurlar, 646 yılında, *Tu-mi-tu (Kutlug)* önderliğinde Sir Tarduşların mağlup edilmesi sırasında Çinlilere yardımcı olmuşlardı.[15] Tarduşları bozguna uğratan Uygurlar, onların topraklarını ele geçirmişti. Fakat buna rağmen Çin, Uygurların hükümdarını tanımamıştı ve Uygurlar Çin'e tâbi oldular.[16]

Köktürkler, 682 yılında *İlteriş Kağan* ile *Tonyukuk*'un önderliğinde yeniden bağımsız oldular ve ilk iş olarak Uygurların elindeki Orhun bölgesini geri aldılar.[17] *İlteriş Kağan*'ın kardeşi *Kapgan Kağan* 692 yılında başa geçti ve 697 yılında Uygurları vatanlarını terketmeleri için zorladı. Öteki boylarla birlikte Uygurlar bozkırı geçerek Kansu yöresine yerleştiler.[18] 717 yılında *Bilge Kağan*, Kargan'da savaştığı *Uygur İlteber*'ini mağlup edip doğuya doğru kaçmasına yol açmıştır. Bu bilgiler ışığında Uygurların 740'lı yıllara kadar fazla bir siyasî varlık gösteremedikleri sonucu açığa

[11] Ahmet B. Ercilasun, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara, 2017, s.213.

[12] Taşağıl (2018), a.g.e., s.204

[13] Şinasi Tekin, Uygurca Metinler II; Maytrısimit Burkancıların Mehdîsi Maitreya ile Buluşma Uygurca İptidaî Bir Dram, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1976, s.8-9.

[14] Özkan İzgi, a.g.e., s.15

[15] Taşağıl (2018), a.g.e., s.205

[16] Tekin (1976), a.g.e., s9.

[17] Ercilasun (2017), a.g.e., s.215

[18] Tekin (1976), a.g.e., s.10

çıkmakla birlikte katıldıkları *Dokuz Oğuz* birliği Köktürklere karşı patlak veren isyanlarda daima ön planda bulunmuştur.[19]

Köktürklerin kitabelerinde Uygurlar için *Dokuz Oguz*, bazen yalnızca *Oguz* dendiği halde *Moyunçur Kağan* kitabesinde *Dokuz Oguz-On Uygur* denilmektedir.[20] Dokuz boydan oluşan Dokuz Oğuzlara yönetici olarak Uygur boyunun eklenmesiyle on boy hâline gelen Uygurlar için *On Uygur* denmiştir. *Dokuz Oğuz* boyu şunlardır:

Bugu	Çi-pi
Kun	A-pu-se
Bayırku	Ku-lun-vu-ku
Toŋra	Ediz[21]
İzgil	

840 yılından sonra ise *Dokuz Oğuz* adı büsbütün kaybolarak yalnız *Uygur* adı kalmıştır.[22]

1.2.2. ÖTÜKEN UYGUR KAĞANLIĞI

Bilge Kağan'ın 734 senesinde ölümünden sonra, yerine geçen oğulları devleti ellerinde tutamamışlar, içten ve dıştan vurulan darbeler neticesinde devlet çökmeye başlamıştı.[23] Köktürklerin zayıflamasıyla Karluk, Basmıl ve Uygurlar öne çıktılar. Çin imparatoru *Sun Lao-nu* adlı elçiyi Uygur, Karluk ve Basmıllara göndererek onları Köktürklere karşı kışkırtmıştı. Ayaklanan bu üç boy, 742 yılında Köktürk kağanı Kutlug'u öldürdü. Basmılların reisi Kağan seçilirken Uygur doğu, Karluklar batı kanat yabguluklarını aldılar ve Çin'e elçi göndererek siyaseten varlıklarını resmen tanıttılar.[24] Bu boy birliği, hızlarını alamayarak 742 yılının sonları ve 743 yılında, Köktürk tahtında olan Ozmış'a saldırarak onu da ortadan kaldırdılar. Uygur reisi

[19] Taşağıl (2018), a.g.e., s.206.

[20] Hüseyin Nihal Atsız, Türk Edebiyatı Tarihi, Baysan Basım ve Yayın Sanayii A.Ş., İstanbul, 1992, s.22

[21] Ercilasun (2017), a.g.e., s.217

[22] Atsız (1992), a.g.e., s.22

[23] Sadettin Gömeç, Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1997, s.20

[24] Taşağıl (2018), a.g.e., s.206.

Kutlug Boyla, önce 744 yılında Karluklar ile birlikte Basmılların üzerine yürüyerek Basmıl boyunu ortadan kaldırdı. Sıra Karluklara gelmişti, onlar da çekilince *Kutlug Boyla,* kendisine *"Kutlug Bilge Kül Kagan"* dedirterek bu unvanını Çin'e tasdik ettirdi.[25] Her tarafa elçilerle fetihnameler gönderildi. Tabii bu arada Çin'e de elçiler gitti. Çin imparatoru da tebrik için elçiler gönderdi. Uygurların toprakları gittikçe genişledi. Doğuda Szu-wei'e batıda Altın Dağları'na kadar olan bölge ve güneyde Gobi sahrası kontrolleri altında idi. Yani Hunların bütün eski topraklarına sahip olmuşlardı. Kısa ve başarılı bir dönemden sonra 747 yılında *Kutlug Bilge Kül Kağan* vefat etti.[26]

747 senesinde *Bayan (Moyan) Çor Kağan*, *"Tengride Bolmış İl İtmiş Bilge Kağan"* unvanını almıştır. Bu unvan bugünkü Türkçeyle şöyle ifade edilebilir: *"Gökte doğmuş, memleket idare etmiş, bilge kağan."*[27] Bayan Çor Kağan, önce iç işleriyle uğraştı. Muhalifler tarafından kağan yapılan Tay Bilge Tutuk'u bertaraf etti. Ona yardım eden Kitan ve Tatarları ağır yenilgilere uğrattı. 750'de Yukarı Yenisey'deki Çikler ve Kırgızlara sefer etti; onları mağlup ederek bölgeyi kendine bağladı. 752'de Karluklar ve Türgişler üzerine yürüdü; onları yenerek sınırları Seyhun'a dek genişletti.[28]

Bayan Çor Kağan'ın ardından kağanlık tahtına ikinci oğlu Bögü'nün geçtiği görülmektedir. Bögü Kağan'ın adı, *akıl ve feraset sahibi*, *bilge*, *büyücü* anlamları taşımaktadır. Bir başka unvanı *Tanrı'da kut bulmuş, il tutmuş*, *İl Küllüg Bilge*'dir.[29] Bögü Kağan döneminde Çin'de yine isyan vardır. İmparator Uygurlardan yardım ister. 762 yılında Bögü, başkent Çaŋan'ı ve Loyaŋ'ı asilerden geri alır. Uygur askerleri Loyaŋ'ı üç gün yağma ederler. Bögü Kağan dört Mani rahibiyle Ordu Balık'a döner. Mani rahipleri ile yaptığı müzakerelerden sonra Maniheizm'i 762 sonlarında resmen kabul eder.[30]

Bögü Kağan Uygurların bozkır adetlerini bırakıp medeni olmalarını arzu ediyordu. Bunun da Mani diniyle mümkün olabileceğine inanıyordu. Hâlbuki 763 yılından

[25] Tekin (1976), a.g.e., s.11.

[26] Gülçin Çandarlıoğlu, Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü Çin Kaynakları ve Uygur Kitâbelerine Göre, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2004, s.13.

[27] İzgi (1989), a.g.e., s.17.

[28] Ercilasun (2017), a.g.e., s.219-220.

[29] Taşağıl (2018), a.g.e., s.210.

[30] Ercilasun (2017), a.g.e., s.220.

itibaren etkisini önemli ölçüde hissettiren Mani dini, Uygurları zayıflatan en büyük amil olmuştur. Uygurları hareketsizliğe, et yememeye, insan öldürmemeye teşvik eden bu din onları gevşetti ve cesaretlerini köreltti. Maniheizm bir tüccar ve şehirli dinidir. Onun savaşçı ruhları gevşettiği doğrudur. Fakat sonradan Uygurların ilim, sanat ve edebiyattaki ilerlemelerine olan faydası da inkâr edilemez. [31]

795 yılında Uygur kağanlığı Edizlere geçmiş; Alp Ulug Bilge unvanı ile tahta oturan kağanın dönemi Uygurların en parlak dönemi olmuştur. Alp Ulug Bilge, Karluk isyanını bastırmış daha sonra 400.000 kişilik Kırgız ordusunu yok etmişti. Kuça, Karaşar, Turfan bölgeleri de Tibetlilerden kurtarılmış ve ipek yolunu ele geçirmişti.[32] Alp Ulug Bilge'nin öldürülmesinden sonra Hazar Tegin tahta geçirildi. Külüg Baga, Kırgızlarla bilikte 100.000 süvariyle Uygur başkentini basarak Hazar Tegin'i öldürdükten sonra Kağanlığın otağı dahil bütün değerli eşyaları Kırgızların eline geçti. Devletin yıkılışından sonra Uygurlar, göç ederek çeşitli bölgelere yerleşti.[33]

1.2.3. KANSU UYGUR DEVLETİ

Bir yandan Maniheizm'in etkisiyle bozkır şartlarından giderek uzaklaşan bir yandan da iç ve dış huzursuzluklarla uğraşmaktan sürekli zayıflayan Ötüken Uygur Kağanlığı, 840 yılında Kırgızların isyan etmesiyle yıkılmış ve bunun neticesi olarak Uygur halkı göç etmek zorunda kalmıştır. Kağanlıkları yıkılan Uygurların bir kısmı Kansu'ya, bir kısmı ise Beşbalık civarına göç etmişlerdir.

Değişik bölgelere göç etmek zorunda kalan Uygurlar zamanla küçük şehir devletleri kurarak Orta Asya İpek Yolu ticaretine hâkim oldular. İşte onlardan biri de *Kan-chou (Kansu) Uygur* devletidir. *Kan-chou (Kansu) Uygurları* kuruldukları günden beri *T'ang* sülalesi ile iyi geçinmişlerdi. Çin imparator kızları ile Uygur hakanları arasındaki evlenmelerle akrabalık münasebeti de devam etmekteydi. Uygurlar, 10. yüzyıla kadar merkezi *Tun-huang*'da bulunan Çinlilerin *"vazifeye koyuluş ordusu*"na bağlı olarak hareket ediyorlardı. 905 yılında bu ordunun Çinli kumandanı Çin imparatorundan ayrılıp, *Kua, Shai, I* ve *Hsi* isimli 4 vilayetten müteşekkil bir otonom devlet kurmuştu. Bu krallık Uygurlara baskı yapıp, bölge ticaretini ele geçirmeye

[31] Çandarlı (2004), a.g.e., s.20-21.
[32] Ercilasun (2017), a.g.e., s.221.
[33] Taşağıl (2018), a.g.e., s.217.

kalkınca Uygurlar dayanamadı, 911'de *Tegin*'in kumandasındaki Uygur ordusu krallığın merkezi olan *Tun-huang*'ı ele geçirdi. 909 ve 911'de Çin'e elçilik heyetleri gitti. *Tun-huang* zaferi Kan-chou (Kansu) Uygurlarının Çinliler nazarında itibarını arttırdı.[34]

Tegin'den sonra sırasıyla *A-tu-yu* ve *Jen-yu* kağanlık yaptılar. Fazla bir askeri varlık gösteremeyen *Kansu Uygurları*, 940'tan sonra *Liaoların (Kıtanlar)*, 1028 yılından sonra *Tangutların*, 1226'da *Moğolların* hâkimiyetine girdiler. Günümüzde *Sarı Uygurlar* adıyla varlıklarını sürdürmektedirler.[35]

1.2.4. HOÇO UYGUR DEVLETİ

Uygur devlet tarihinin üçüncü evresini *Hoço Uygur Devleti* teşkil eder. *Hoço Uygurları* devri, Türk medeniyeti tarihinde, Türklerin göçebelikten yerleşik hayata geçişlerindeki türlü denemelerinin en başarılılarından biri ve onun neticesidir.[36]

Beşbalık, Turfan, Hoço ve *Tanrı Dağları* etrafına yerleşen Uygurlar, *Ordubalık*'ta öldürülen son kağanlarının yeğeni *Meŋli*'yi başlarına getirdiler. *Hoço Uygurları*, o sıralarda *Tibetlilerin* yoğun baskısı altındaki *T'ang hanedanlığı* tarafından tanındılar ve İpek Yolu üzerinde tabii kaynaklara sahip olmaları sebebiyle kısa sürede zenginleştiler.[37]

Hoço Uygurlarında bir diğer önemli unsur da dindir. *Budizm*, bu dönemde oldukça yaygın bir hâle gelmiş ve *Maniheizm*'i geride bırakmıştır. *Kâşgarlı Mahmud*, *Budist Hoço Uygurları* ile *Müslüman Karahanlı Türkleri* arasındaki din savaşlarını, *Dîvânu Lugâti't-Türk*'e manzum metinlerle taşımıştır. *Kâşgarlı*, eserinde Budist Uygurları en şiddetli kâfirler olarak anlatır.

Hoço Uygurları, 1209'da *Cengiz Han*'a bağlanıp 1368'e kadar *Moğol* idaresinde varlıklarını sürdürdüler. *Barçuk İdikut* adamlarıyla birlikte *Cengiz* ordusunda görev almış, zaferlerde payı olmuştur. 1211'de *Cengiz Han*'ın kızı *Al-Hatun* ile evlenip

[34] Çanarlıoğlu (2004), a.g.e., s.34.
[35] Taşağıl (2018), a.g.e., s.218.
[36] Tekin (1976), a.g.e., s.7.
[37] Taşağıl (2018), a.g.e., s.218.

damat olmuştur. *Hoço Uygurları*, bugün de Doğu Türkistan Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşamaktadırlar.[38]

1.3. ESKİ UYGUR TÜRKLERİNDE DİL VE EDEBİYAT

1.3.1. ESKİ UYGUR TÜRKÇESİ

Eski Uygur Türkçesi, Türk dilinin tarihî serüvenine bakıldığında, Köktürkçenin ardından eski Türkçenin ikinci evresini teşkil eden dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönem, Uygurların bozkır kültüründen yerleşik hayata geçtikleri; Maniheizm, Budizm, Hristiyanlık gibi farklı dinlerin etkisi altında kaldıkları bir dönemdir. Bozkır hayatının hareketliliğinden sıyrılmak, Uygurları siyasî ve askerî yönden zayıflatmış fakat onların dil, kültür ve sanat hayatlarında büyük gelişmelere yol açmıştır. Çoğunluğu Maniheist ve Budist öğretileri oluşturmakla birlikte Hristiyanlığın Nesturî mezhebinden ve Müslüman çevreden kalan metinler, Türk kültür tarihi açısından zengin bir dil ve edebiyat malzemesini Eski Uygurlardan bizlere yadigâr bırakmıştır.

Kâşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lugâti't-Türk*'te Eski Uygurların dili için: *"Uygurlar da katışıksız bir Türk diline sahiptir. Bunun yanında kendi aralarında konuştukları ikinci bir dil vardır. 24 harften ibaret yazıları vardır; onu yazışmalarında kullanırlar. Uygurların Çin ile birlikte kullandıkları başka bir yazıları daha vardır. Onunla kitaplar ve resmî belgeler yazılır. Kültürlü olmayanlar bu yazıyı okuyamaz."*[39] açıklamasını yapmaktadır. *Kâşgarlı*, eserinde Eski Uygur Türkçesini katışıksız bir dil olarak görmektedir. *Kâşgarlı Mahmud*, kendi bilgisi ve gözlemi kadarıyla 24 harfli bir alfabe ve Çin ile kullandıkları ikinci bir yazı sisteminden bahsetse de Uygurların kendi alfabeleri dışında; Köktürk, Mani, Brahmi, Soğd, Tibet, Çin, alfabelerini kullanarak metinler oluşturdukları bilinmektedir.

Bu dönemde Eski Uygur mütercimlerinin dilci özelliklerini de görmekteyiz. Maniheizm ve Budizm gibi dinlerin öğretilerini tercüme ederken halk tarafından anlaşılmama kaygısı güttükleri için bazı dinî terimleri olduğu gibi almak yerine Türkçenin içerisinde var olan ya da bizzat kendilerinin türettikleri sözcükler ile

[38] Çandarlıoğlu (2004), a.g.e., s.36.

[39] Ahmet B. Ercilasun – Ziyat Akkoyunlu, Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk (Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin), TDK Yayınları, Ankara 2018, 3. Baskı, s.11.

karşılamışlardır: *ürlüksüz "geçicilik"* (= Sanskrit **anityata**), *kuvrag "cemaat topluluk"* (= Çin **bursaŋ**)[40]

Eski Uygur Türkçesinde bazı diyalektolojik farklar da tespit edilmiştir. Köktürkçede var olan *"ny"* birleşik sesi, Maniheist çevrelerde yazılmış Uygur metinlerinde *"n"*, Budist çevrelerde yazılmış Uygur metinlerinde *"y"* olarak yazılmıştır. Bundan dolayı Eski Uygur Türkçesi metinleri, *"y ağzı"* ve *"n ağzı"* şeklinde diyalektolojik farklar gözetilerek incelenmiştir.

Ahmet Caferoğlu'na göre Uygurcanın bu şekilde şivelere ayrılmasındaki sebep yalnızca mütercimlere bağlanmamalıdır. Caferoğlu, bu dil gelişmesinde ve dallanmasında Uygur Hanlığının coğrafik durumu ile etnik yapısının da etkili olduğunu ifade eder.[41] Gabain bu ağızların özelliklerini şu şekilde verir: [42]

1.3.1.1. y Ağzı

1. Çıkma hâli için çoğunlukla +*Dın* kullanılır.
2. İlgi eki ünsüzlerden sonra da +*nIŋ* olur.
3. Görülen geçmiş zaman ikinci şahıs eki her zaman *ŋ*'li olur.
4. Gereklilik için daha çok -*gUlUk* eki kullanılır.
5. –*p* zarf fiil eki, -*pAn*'dan daha çok kullanılır.
6. *erki* yerine *erinç* hâkim olması.

1.3.1.2. n Ağzı

1. İlk heceden sonra ı ile bağlama ünlüsü ı bazen genişleyerek a olur.
2. Vasıta hâli eki dudak uyumunun etkisi ile yuvarlaklaşarak +un olur.
3. Çıkma durumu kitabelerdeki gibi +DA olur.
4. İlgi hâli kitabelerdeki gibi bazen ŋ'dir.
5. Görülen geçmiş zaman 2. şahıs bazen kitabelerdeki gibi +tXg olur.
6. Gereklilik çekimi –gUlUk eki yerine kitabelerdeki gibi –sXg ile yapılır.

[40] Serkan Şen, Eski Uygur Türkçesi Dersleri, Kesit Yayınları, İstanbul, 2018, s.22-23.

[41] Ahmet Caferoğlu, Türk Dili Tarihi I-II, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1984, s.158.

[42] A. von Gabain, Eski Türkçenin Grameri, (çeviren: Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, 1988, Ankara, s.3

7. –pAn zarf fiil ekinin –p'den daha yaygındır.
8. –glI ve –gmA sıfat fiil ekleri yaygındır.

1.3.2. ESKİ UYGUR EDEBİYATI

Eski Türk yazıtlarının keşfedilmesi, çözülmesi ve işlenmesinden sonra 20. yüzyılın başlarında Avrupa'nın pek çok ülkesinden bilim insanları, Doğu Türkistan'a özellikle Turfan bölgesine keşif gezileri düzenledi. Bu gezilerden sandıklar dolusu Uygur vesikası, Berlin, Paris, Londra, Leningrad gibi Avrupa şehirlerine getirilerek bilim akademilerinde ilim insanları tarafından işlendi. Bu tarihî vesikalar ve eserler, Eski Uygur edebiyatının teşekkülünü sağlayan metinlerdir. Bu metinleri muhteva yönünden; *Manici* çevreden kalan metinler, *Budist* çevreden kalan metinler, *Hristiyan* çevreden kalan metinler ve *din dışı* metinler şeklinde sıralayabiliriz.

Bu metinlerin büyük bir kısmı, Berlin'deki Brandenburg Bilimler Akademisinde tasnif edilerek koruma altına alınmıştır. Belgelerin bir kısmı; Leningrad Asya Müzesi'nde, Paris Bibliothèque Nationale'de, Londra British Museum'da, Pekin Çin Akademisi'nde, 35 parça İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Metinlerin büyük bir kısmı Budist, bir kısmı Mani, pek azı da Hristiyan Uygurlara aittir.[43]

Bu dönemde yazılmış eserler, genellikle telif eserler değil, mütercimler tarafından eski Çince, Toharca, Tibetçe gibi dillerden eski Uygurcaya çevrilen tercüme eserlerdir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde Eski Uygur Türkçesi metinlerini, Türk tercüme edebiyatının ilk ürünleri olarak görebiliriz.

9. yüzyılın ikinci yarısında bir edebiyat ve bilim dili haline gelen Eski Uygur Türkçesi, koşuglar, çatikler (hikâye), hukuk belgeleri, sağlık metinleri, astrolojik metinler, dini öğretiler ve atasözleri gibi pek çok konu ve alanda eserler vücuda getirmiştir.

[43] Kemal Eraslan, Eski Uygur Türkçesi Grameri, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012, s.45.

1.3.2.1. Maniheist Uygur Edebiyatı

762 yılında Uygur Kağan'ı Bögü Kağan'ın Maniheizmi benimsemesinin ardından bu din, Uygurlar arasında yayılım göstermiş ve sonraki süreçte Maniheist Uygur edebî külliyatı, yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır. Bu edebi külliyat, Uygur ve Mani alfabeleriyle meydana gelmiştir.

Maniheist el yazmaları, inançla ilgili metinler, ilahiler, dualar, günah çıkarma ile ilgili deyişler, ilmihaller, öğüt risaleleri, mektuplar, tefsirler, tarihî ve mitolojik türden masallar, duvar resimleri ve minyatürlerden oluşmaktadır.[44]

1.3.2.1.1. Maniheist Uygur Edebiyatında Nazım

Maniheist Uygurlarca manzume halinde yazılmış çeşitli dinî metin parçaları bulunmuştur. Bunlar arasında '*Tan Tengri Kelti'* ilahisi, *İlahi* (Parlak, Güçlü, Bilge Tanrı), canlı tasvirler içeren *Ölüm* ve *Cehennem* şiirleri, *Mani için Büyük İlahi* şiiri ve bilinen ilk Türk şairi Aprın Çor Tigin'e ait *Mani için Medhiye* bulunmaktadır. R. R. Arat, *"Eski Türk Şiiri"*nde Maniheist Uygurlardan kalan şiirleri toplu halde yayımlamıştır. Bu şiirler arasında bulunan ve dünyevî aşk konusunu işleyen Aprın Çor Tigin'e ait "Adınçıg Amrak (Emsalsiz Sevgili) ismini verdiğimiz Türkçe yazılmış ilk aşk şiiri de bulunmaktadır.[45]

1.3.2.1.2. Maniheist Uygur Edebiyatında Nesir

Eski Uygur Edebiyatında Maniheist etki ile yazılmış en önemli mensur eserler; *Irk Bitig* ve *Huastuanift*'tir. Semih Tezcan'ın belirttiğine göre bu eserlere ek olarak bir atasözü derlemesi ve Ezop hikâyeleri dâhil olmak üzere çeşitli hikâyeler bulunmaktadır.[46]

---

[44] Şen(2018) a.g.e., s.37.

[45] Mehmet Turgut, Berbercan, Eski Türk Filolojisine Giriş, Bilgeoğuz Yayınları, İstanbul, 2018, s.23-24

[46] Semih Tezcan, "En Eski Türk Dili ve Yazını" Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1978.

1.3.2.1.2.1. Huastuanift

Maniheist bir tövbe duası olan *Huastuanift*, ışık ve karanlık arasındaki savaşla başlar. Metin on beş bölümden oluşur ve her bölümün başında bölüm numarası söylenir. Her bölümde, önce dinsel bilgi ve kurallar verilir, sonra bu kuralların çiğnenmesiyle işlenmesi mümkün olan günahlar sıralanarak bu günahlardan kurtulmak için tövbe edilir. Eser üzerinde; Radloff, Le Coq, W. Bang, L. V. Dmitrieva, J.P. Asmussen, P. Zieme gibi pek çok bilim adamı çalışmıştır.[47]

1.3.2.1.2.2. Irk Bitig

Tahminen 930 yılında Köktürk harfleriyle kaleme alınmış olan *Irk Bitig* (Fal Kitabı), Mani muhitinde yazılmış önemli bir metindir. İçinde dine ait unsurlar bulunmakla birlikte bir fal kitabı olan eser, her biri ayrı bir fal olarak yorumlanan 65 paragraftan meydana gelmiştir.[48]

Türk Runik harfleri ile kâğıda yazılmış ilk eser olma özelliğine sahip olan *Irk Bitig* üzerinde; V. Thomsen, H. N. Orkun, Sir G. Clauson, J. R. Hamilton, Marcel Erdal, Talat Tekin gibi Türkologların çalışmaları bulumaktadır.

1.3.2.1.2.3. Diğer Eserler

Maniheist Uygurlardan kalma metinler arasında *İki Yıltız Nom* (İki Kök Yasası) isimli bir kitap ve birtakım dinî metin parçaları da bulunmaktadır.

1.3.2.2. Budist Uygur Edebiyatı

Eski Uygurlardan kalmış edebî malzemelerin çoğunluğunu Budist Uygurlardan kalan metinler teşkil eder. Bu metinlerin teşekkülünde genellikle Kâşgarlı Mahmud'un Türk alfabesi diye açıkladığı, Uygur yazı sistemi kullanılmış olmakla birlikte, bazı metinlerin yazımında farklı alfabeler de tercih edilmiştir.

Budist metinlerin bir kısmı yazma, tahta kalıplar vasıtasıyla meydana getirilen basma hâlindedir. Budist metinlerin çoğu Çince, Tibetçe, Toharca ve Sanskritçeden

[47] Betül Özbay, Huastuanift Maniheist Uygurların Tövbe Duası, TDK Yayınları, Ankara, 2019, s. 5-76.
[48] Ercilasun (2017), a.g.e., s.232.

çevrilmiştir.[49] Bu metinler, Budizmin besmelesi mahiyetinde olan bir üçleme: *Namo but Namo darm Namo Sang* ile başlarlar. Bu üçleme *"Buda'ya saygı, öğretiye saygı, cemaate saygı"* anlamına gelmektedir. *But* (=Skr. *Buddha* "aydınlanmış"), *darm* (= Skr. *dharma* "akide, öğreti"), *sang* (= Skr. *sangha* "cemaat, topluluk").[50]

Budist Uygurlardan kalma metinler şu başlıklar altında değerlendirilir; *Sūtralar, Abhidharmalar, Çatikler, Koşuglar, Dualar, Büyü metinleri, Diğer metinler.*

1.3.2.2.1. Sūtralar

1.3.2.2.1.1. Altun Yaruk Sudur "Altın Işık" (Suvarnaprabhasa Sutra)

Uygurcaya çevrilmiş en hacimli sutra, *Altun Yaruk*'tur. Eser, önce Sanskritçeden Çinceye; Beşbalıklı Şıngku Şeli Tutung tarafından Çinçeden de Eski Uygurcaya tercüme edilmiştir.

Altun Yaruk Sutra'nın adaptasyon metodu uygulanarak tercüme edilmiş bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Adaptasyon metodu, mütercimin kendi yaratıcılığını metne ilave etmesi, kendi muhayyilesinin imkânlarından yararlanarak metne kendi düşüncesini, mizacını da katması demektir.[51]

Reşit Rahmeti Arat tarafından eski Türk şairleri arasında zikredilen Şıngku Şeli Tutung, Uygurlar çağı Türk edebiyatının en mühim simalarından biridir. Altun Yaruk'ta yer yer lirik bir eda taşıyan ve ağıtları andıran şiirler, Şıngku Şeli Tutung'un orijinal ve kuvvetli bir şair olduğunu da gösteriyor. 10. yüzyılın ilk yarısında yazıldığı tahmin edilen Altun Yaruk'un istinsahı 17. asırdadır. Birkaç nüshası bulunan eser, Burkancılığın esaslarını, felsefesini ve Buda'nın menkıbelerini anlatan bir eserdir. İçinde çatikler ve şiir parçaları da bulunmaktadır.[52]

---

[49] Eraslan (2012) a.g.e., s.45

[50] Şinasi Tekin, İştikakçının Köşesi Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler, Simurg Yayınları, İstanbul, 2001, s.33-34.

[51] Mehmet Turgut Berbercan, Eski Türkçe Bayagut Oglı Otaçı Beg Hikâyesi, Derin Yayınları, İstanbul, 2013, s.7.

[52] Ercilasun (2017), a.g.e., s.243.

Eser üzerinde; W. Radloff – S. E. Malov, Şinasi Tekin, Saadet Çağatay, Mehmet Ölmez, Ceval Kaya, Engin Çetin, Özlem Ayazlı, Erdem Uçar gibi araştırmacıların çalışmaları bulunmaktadır.

1.3.2.2.1.2. Sekiz Yükmek "Sekiz Tomar"

En çok bilinen sutralardan biri olan, Türkiye Türkçesine *"Sekiz Tomar"* olarak çevrilen *Sekiz Yükmek*'te Burkancılığın öğretilerinin yanında günlük hayata dair uygulamalara da yer verilir. Örneğin kızını gelin eden ya da yeni ev yapan kişinin ne tür dualar okuması gerektiğini belirten eser, bu özelliğinden ötürü Uygurlar arasında oldukça yayılmıştır.[53] Eser, *Türkische Tufantexte* serisinde W. Bang, A. von Gabain ve Reşit Rahmeti Arat tarafından yayımlanmıştır.[54]

1.3.2.2.1.3. Kuanşi İm Pusar "Ses İşiten İlah"

Eski Uygur Türkçesine Çinceden tercüme edilen bir başka eser *Kuanşi İm Pusar'*dır. *Avalokiteşvara* adında bir buda adayının (bodhisattva), türlü vesilelerle canlı varlıklara yardım etmesi, canlı varlıkların da sıkışık anlarında ona başvurması ve yalvarması konusunu işlemektedir.[55] Eseri ilk yayımını W. Radloff yapmış olup Türkiye'de ise eser üzerinde Şinasi Tekin çalışmıştır.

1.3.2.2.1.4. Yitiken Sudur "Yedi Yıldız Sutrası"

Çinceden çevrilmiş olan eser, Buda'nın Büyük Ayı takımyıldızındaki yedi yıldız aracılığıyla ömrü uzatmaya dair söylediklerini konu edinir. Pek çok yazması bulunan eserin yazmalarını Reşit Rahmeti Arat, 1936 yılında Türkische Turfatexte serisinin 7. Kitabı olarak yayımlamıştır.[56]

---

[53] Şen (2018), a.g.e., s.29.

[54] A. Gabain, G. R. Rachmati, Türkische Turfantexte: Vı. Das buddhistische sütra Sakız Yükmak, Akademie der Wissenschaften, Berlin, 1934.

[55] Şinasi Tekin, Uygurca Metinler I Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlah) Vap hua ki atlıg nom çeçeki sudur, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.5.

[56] Şen (2018), a.g.e., s.30.

1.3.2.2.1.5. İnsadi Sūtra

Çinceden çevrildiği tahmin edilen eser, din görevlilerinin karşılıklı olarak birbirlerine günahlarını anlatmaları törenleri ile ilgilidir Bu metnin en olağanüstü yanı, Manici, Hristiyan, Müslüman ve Budacı çevreye ait terminolojinin birlikte kullanılmasıdır. Metnin tamamı, 1974 yılında Semih Tezcan tarafından Berliner Turfantexte dizisinin üçüncü kitabı olarak yayımlanmıştır.[57]

1.3.2.2.2. Abhidharmalar

Abidarmalar, Burkancılığın metafizik yönünü işleyen eserlerdir.[58] Abhidharmaların en önemlilerinden olan "*Abidarim Kınlık Koşavarti Şastır"* isimli eserin aslı Sanskritçedir. 7015 satırlık Türkçe çevirinin tamamının transkripsiyonu Masahiro Shôgaito tarafından inceleme, sözlük ve tıpkıbasımıyla birlikte yayınlanmıştır. Metnin birinci bölümünden bir kısım, *"Üç İtigsizler"* adı ile S. Barutçu-Özönder tarafından incelenip yayınlanmıştır.[59]

1.3.2.2.3. Çatikler

Çatikler (=Skr. Jataka), Eski Uygur Türkçesine tercüme edilen eserlerin içinde bulunan ya da müstakil olarak bu türde yazılan masalsı hikâyelere verilen isimdir. Bu hikâyeler, Buda'nın yaşamlarında karşılaştığı olayları konu edinir. Çatiklerin mütercimi, metinlerin içerisine kendi muhayyilesinden, kendi milli kültüründen bir şeyler katarak onları kültüre adapte etme, bir nevi millîleştirme çabasında olmuştur.

Çoğu Toharcadan çevrilen masalların konuları ve hedefleri herkesin anlayabileceği ölçüde basit olup iyiliğin simgeleştiği kahramanların karşısında kötülükle uğraşan yaratıklar bulunur. Anlatılanların bazen müzik eşliğinde dillendirildiği, bazılarının da sahnelendiği tahmin edilmektedir.[60]

---

[57] Şen (2018), a.g.e., s.30.

[58] Ercilasun (2017), a.g.e., s.245.

[59] Eraslan (2012), a.g.e., s.47.

[60] Şen (2018), a.g.e., s.31.

Eski Uygur çatiklerinin başlıcalarını: *Edgü Ögli Tigin Ayıg Ögli Tigin* (İyi Düşünceli Prens ile Kötü Düşünceli Prens), *Aç Pars Hikâyesi*, *Dantipali Bey Hikâyesi*, *Çaştani Bey Hikâyesi* şeklinde zikredebiliriz.

Dasakarmapathāvadānamālā (On (kötü) davranış yollarının zincirleme hikâyesi) isimli eser, içinde barındırdığı hikâyeler sebebiyle bu türün önemli bir örneğidir. Eserde, Budizm'de kaçınılması gereken günahlar, hikâyeler hâlinde anlatılmıştır. *Dasakarmapathāvadānamālā* isimli eser ülkemizde Murat Elmalı tarafından önce doktora tezi olarak çalışılmış, daha sonra Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanmıştır.[61]

1.3.2.2.4. Koşuglar

Tercüme yoluyla vücuda getirilmiş mensur eserlerin aksine Budist Uygurlarca kaleme alınmış manzumeler, çoğunlukla telif eserlerdir. Uygurlar şiir kavramını karşılamak için *padak*, *şlök*, *koşug*, *takşut* gibi kelimeleri kullanmışlardır.

Budist Uygurlardan kalma manzum eserlerin sayısı Maniheist Uygurlara ait şiirlerin sayısına oranla çok daha fazladır. Arat'ın *"Eski Türk Şiiri"* eserinde derlediği 25 manzumedeki toplam dize sayısı 1400'ü bulmaktadır. Bunlara Arat'tan sonra muhtelif araştırmacılar tarafından yayımlanan 15 manzume ile Zieme[62] tarafından yayımlanan 60 parça da eklenirse Budist Uygurlardan kalma manzum eserlerin ve manzume parçaları büyük bir sayıya ulaştığı anlaşılır.[63]

Budist Uygurlardan kalan şiirler, Reşit Rahmeti Arat tarafından derlenmiş *"Eski Türk Şiiri"* isimli eseri ile yayımlanmıştır. Alman ilim adamı Peter Zieme, 1985 yılında *Berliner Turfantexte* serisinin on üçüncü kitabı olarak Uygurlardan kalan manzumeleri derlemiştir. Talat Tekin, *"İslam Öncesi Türk Şiiri"* ismini taşıyan yazısı ile Uygurlardan kalan şiirleri incelemiştir. Osman Fikri Sertkaya ise *"Eski Türk Şiirinin Kaynaklarına Toplu Bir Bakış"* makalesi ile bu alana katkı sağlamıştır.

---

[61] Murat Elmalı, Dasakarmapathavadanamala Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin – Tıpkıbaskı, TDK Yayınları, Ankara, 2016.

[62] Peter Zieme, Budhistische Stabreimdichtungen der Uiguren (=Berliner Turfan Texte XIII), Berlin 1985.

[63] Talat Tekin, İslam Öncesi Türk Şiiri, Türk Dili, 409, Ocak 1986, s.18-19

1.3.2.2.5. Dualar

Tevbe duaları, halkın ilediği veya gelecekteki hayatlarında, işlemeleri muhtemel günahlardan arınmaları için yaptıkları dualardır.[64] Budist çevrede yazılmış *Kşanti Kılguluk Nom Bitig* isimli eser, Eski Uygur Türkçesinden kalma önemli bir günah çıkarma kitabıdır.

1.3.2.2.6. Büyü Metinleri

Tantracılığın etkisiyle Budist metinler içinde dhârani (Uygurca darni) adı verilen büyü formülleri yazılmıştır. Bu eğilimde Tibet Budizm'inin de etkisi vardır. Bir tür muska diyebileceğimiz büyü metinlerinde kadınların kolay doğurmasından, hastalıklardan kurtulmaya kadar pek çok konuda dileklerin gerçekleşmesine vesile olan tılsımlar yazılıdır. Tibetçeden Türkçeye çevrilmiş bu tür eserlerden birini Georg Kara ve Peter Zieme 1976'da *Berliner Turfantexte* dizisinin yedinci kitabı olarak yayımlamıştır.[65]

1.3.2.2.7. Diğer Metinler

1.3.2.2.7.1. Maytrısimit

Toharcadan çevrilmiş bir eser olan *Maytrısimit* (< Skr. Maitreyasimit 'Maytrı ile buluşma') gelecekteki Burkan Maytrı'nın (< Skr. Maitreya) insanlar dünyasındaki doğumundan önceki olaylar ile bütün hayatını ve faaliyetlerini anlatan ve iptidai dramın unsurlarını içinde bulunduran bir eserdir.[66]

Maitreya, Müslümanların Mehdisi gibi, istikbalde gökten yere inip insanları nirvanaya ulaştıracak olan bir Burkan'dır. *"Ülüş"* adı verilen bölümlerden meydana gelen Maytrisimit dramatik özelliği ile dikkati çeker. Her *"ülüş"*, "bu hâdiseyi falan yerde tasavvur etmek lâzımdır" sözleriyle başlar. Bu bir nevi sahne tasviridir. Gerek Gabain, gerek eseri ilmî olarak neşreden Şinasi Tekin, Maytrisimit'in bir tiyatro eserine benzediğini ve muhtemelen sahnelendiğini belirtmektedirler. Esasen eser, *"körünç (görülecek şey, piyes?)"* olarak adlandırılmıştır. Burkancı Uygur edebiyatında daha pek çok çatik vardır. Bunların bir kısmı Almanlar tarafından *Uigurica* ve *Türkische*

[64] Eraslan (2012), a.g.e., s.49.
[65] Şen (2018), a.g.e., s.33.
[66] Tekin (1976), a.g.e., s.29.

Turfantexte gibi dizi yayınlar içinde neşredilmiştir.[67] Eser, Şinasi Tekin tarafından 1976 yılında *"Maytrisimit Burkancıların Mehdisi Maiterya ile Buluşma Uygurca İptidaî Bir Dram"* başlığı ile yayımlanmıştır.

1.3.2.2.7.2. Küentso (Hsüan-Tsang) Biyografisi

600-664 yılları arasında yaşayan Çinli Budist rahibi *Küentso* (Hsüan-Tsang), 629-645 yılları arasında Doğu ve Batı Türkistan üzerinden Hindistan'a seyahat ederek Budizm'i doğduğu topraklarda incelemiştir. Ölümünden sonra öğrencileri onun gezilerini ve faaliyetlerini içeren biyografisini yazmışlardır. Ünlü Uygur çevirmen Beşbalıklı Şinko Şeli Tutung, bu biyografiyi Türkçeye çevirmiştir. *Küentso Biyografisi*, en hacimli Uygur metinlerinden olup doğrudan inanç meselelerini konu edinmediği için gündelik yaşama dair pek çok sözcüğü barındırır ve bu yönüyle dönemin söz varlığına değerli katkılar sunar. Eserin bölümleri; A.von Gabain, Peter Zieme, Klaus Röhrborn, Mehmet Ölmez, A.T. Arlotto, L. Yu-Tuguşeva, Kahar Barat, Semih Tezcan, Aysima Mirkemal gibi Uyguristlerce işlenmiştir.[68]

Yukarıda bahsedilen eserlerden başka Maniheist ya da Budist Uygurlardan kalma pek çok mektup, atasözü, hukuk belgeleri, gök bilimi ve sağlık bilimi üzerine metinler bulunmaktadır. Bu metinler de Uygur edebiyatı ve Uygur Türkçesinin söz varlığına katkılar sağlamakta ve büyük bir zenginlik kazandırmaktadır.

1.3.2.3. Hristiyan Uygur Edebiyatı

Maniheist ve Budist Uygurlara nazaran sayıca az da olsa Hristiyanlığı benimsemiş, bu anlayışa bağlı kalmış eski Uygur Türkleri bulunmaktadır. Hristiyan Uygurlardan kalma az sayıda belge günümüze kadar gelebilmiş ve eski Uygur edebiyatının bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Bu belgeler, İncil'in Eski Uygurcaya tercüme edilmiş parçalarından oluşmuştur. Hristiyan Uygurlardan kalan metinler, Le Coq, Peter Zieme gibi araştırmacıların çalışmalarında yer almıştır.

[67] Ercilasun (2017), a.g.e., s.245.

[68] Şen (2018), a.g.e., s.32.

2. SÖZLÜK VE KAVRAM ALANI SÖZLÜKLERİ

2.1. SÖZLÜK VE SÖZLÜK TÜRLERİ

Sözlük, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlük*'ünde: *"Bir dilin bütün veya belli bir çağda kullanılmış kelime ve deyimlerini alfabe sırasına göre alarak tanımlarını yapan, açıklayan, başka dillerdeki karşılıklarını veren eser, lügat"*[69] şeklinde tanımlanmaktadır. Sözlük çalışmaları, bir dilin söz varlığını ortaya çıkarma, o dili tanıma, o dilin konuşulduğu sosyal ve kültürel çevreyi anlama hususunda önemli bir yer tutmaktadır. Her ne kadar *Güncel Türkçe Sözlük*'te tanımlanırken *"alfabe sırasına göre"* vurgusu yapılmış olsa da bu çalışmalar, gerek tarihi seyirlerine bakıldığında gerekse çağdaş sözlükçülük çalışmaları incelendiğinde sözlük biliminin farklı alanlarında farklı amaç ve yöntemlerle meydana gelebilmektedir. Doğan Aksan, sözlük ve sözlük türlerini şu şekilde tasnif etmektedir:

> "1. Bir ya da birden çok dilin söz varlığını işleme bakımından:
>
> a) *Tek dilli* b) *Çok dilli*
>
> 2. Abece sırasının temel alınıp alınmamış olmasına göre:
>
> a) *Abecesel sözlükler* b) *Kavram (ya da kavram alanı) sözlükleri*
>
> 3. Ele alınan söz varlığının niteliğine göre:
>
> a) *Genel sözlükler (ortak dil, yazı dili sözlükleri, ansiklopedik sözlükler).* b) *Lehçebilim sözlükleri*. c) *Eş anlamlı, eşadlı, ters anlamlı öğeler sözlükleri*. ç) *Yabancı öğeler sözlükleri*. d) *Tarihsel sözlükler* e) *Kökenbilgisi sözlükleri* f) *Uzmanlık alanı sözlükleri (terim sözlükleri)* g) *Argo sözlükleri*. h) *Deyim ve atasözü sözlükleri*. ı) *Anlatımbilim sözlükleri*. i) *Sanatçı ve metin sözlükleri*. j) *Yanlış yerleşmiş öğe sözlükleri*. k) Tersine *sözlükler ve başka sözlük türleri*.."[70]

---

[69] TDK Güncel Türkçe Sözlük https://sozluk.gov.tr/ E.T (03.12.2021)

[70] Doğan Aksan, Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 3, TDK Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1982, s.77-78

"*Eski Uygur Türkçesi Dönemine Ait Söz Varlığının Kavram Alanı Sözlüğü"* başlığını taşıyan bu çalışmada, sözlükçülük çalışmalarının bütün alanlarından ziyade sözlük biliminin kollarından biri olan ve Aksan'ın da tasnifinin 2. maddesinde belirtilen *"kavram alanı sözlükleri"* üzerinde yoğunlaşılmıştır.

2.2. KAVRAM ALANI VE KAVRAM ALANI SÖZLÜKLERİ

Türk dili araştırmalarının pek çok alanında olduğu gibi sözlük bilimi çalışmalarında da bir kavram ya da bir başka deyişle terim karmaşası yaşanmaktadır. Bu konu üzerine doktora çalışması olan ve bu konuda geniş bilgiler veren Pelin Kocapınar, Türk dilindeki ve yabancı dillerdeki kavram ya da kavram alanı sözlüklerinin adlandırılış şekillerini şu şekilde belirtmektedir:

"*Kavram sözlükleri, adbilimsel sözlükler, düzensel sözlükler, sistematik sözlükler, konusal sözlükler* gibi farklı şekillerde karşımıza çıkan kavram sözlüğü terimi, yabancı dillerde de farklılaşmaktadır. Anlamına göre düzenlenen sözlükler olarak *alfabetik olmayan (nonalphabetical), kavramsal (conceptual), ideografik (ideographic), ideolojik (ideological), nosyonal (notional), onomasiolojik (onomasiological), semantik (semantic), sistematik (systematic), tematik (thematic), konusal (topical) vb. ya da thesaurus, leksikon (lexicon)* gibi adlarla ele alınan bu tür sözlüklerin, kimi sözlük bilimciler tarafından alt bölümlere ayrılıp buna göre adlandırmalara tabi tutulduğu da görülmüştür."[71]

Görüldüğü üzere bir sözlük alanının adlandırılması üzerine pek çok terim türetilmiş, pek çok öneri geliştirilmiş ve bu adlandırmalarla pek çok çalışma vücuda getirilmiştir. Örneğin bunlardan *Eski Türk Yazıtlarının Söz Varlığı İncelemesi* isimli çalışmasında Hatice Şirin User, bu tür sözlükler için *"tematik sözlükler*" terimini kullanmış olup tematik sözlük denemelerinin Türk dili açısından yeni sayılmasa da Türklük biliminde yeni olduğunu vurgulamıştır.[72] Türk dili araştırmalarında sözlük bilimi üzerine ilk ve önemli çalışmalarla araştırmacıları aydınlatan Doğan Aksan, bazı araştırmacılıların bu tür sözlükleri ad bilimsel (onomasiologique) olarak adlandırdıklarını belirtmiş kendisi

[71] Daha ayrınlı bilgi için bkz. Pelin Kocapınar, Kavram Alanı Sözlükleri ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2014.

[72] Hatice Şirin User, Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi, TDK, Ankara 2016, s.25

ise *"kavram"* ya da *"kavram alanı sözlüğü"* terimini kullanarak bu terimi literatüre geçirmiştir.[73] Eski Uygur Türkçesinin söz varlığını içeren bu çalışma oluşturulurken Aksan'ın *"kavram alanı sözlüğü"* şeklindeki Türkçe teriminin kullanılması tercih edilmiştir.

Aksan'ın sözlük türleri tasnifinden ve sözlükçülüğün hem tarihî seyri içindeki hem de çağdaş dönemdeki ürünlerinden hareketle söyleyebiliriz ki bir sözlüğün alfabetik sıra esasına dayanma lüzumu yoktur. Kavram alanlarına göre hazırlanmış sözlüklerde sözcüklerin uygun kavram alanları altında eş veya yakın anlamlı diğer sözcüklerle birlikte sıralanması, çalışmanın amacına daha uygun olacaktır. Mehmet Hengirmen, bu tür sözlüklerin işlevini, kapsamını: *"Kavram alanı sözlüğü, sözcükleri yansıttıkları kavramlar ve ait oldukları kavram alanları bakımından sınıflayan, tanımlayan ve açıklayan sözlüklerdir."*[74] diyerek açıklamaktadır. Doğan Aksan ise: "Kavram alanını biz *"birbiriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eşanlamlıların, içinde düşünüldükleri alan"* olarak tanımlıyoruz. Türkçedeki bıkmak-bezmek-usanmak-bıkkınlık getirmek, usanç, bezginlik, bıkkınlık... öğelerinin bir kavram alanı içinde düşünülebilecekleri muhakkaktır."[75] diyerek durumu açıklamaktadır.

Son zamanlarda artan sözlük bilimi çalışmalarıyla birlikte kavram alanı sözlüklerine bir yöneliş olmuş ve bu alanda tezler, makaleler, kitaplar gibi pek çok çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışma da bu çerçevede ele alındığında Türkiye'de yürütülen sözlük bilimi çalışmalarına katkı sağlaması amacıyla ortaya çıkmıştır.

2.3. TÜRK DİLİNİN KAVRAM ALANI SÖZLÜKLERİ

İlk ürününü, 11. yüzyılda Mahmud El Kâşgarî'nin yazmış olduğu Dîvânu Lügâti't-Türk ile vererek kadim bir sözlükçülük geleneği olduğunu ispatlayan Türk dili, tarih boyunca kavram alanlarına göre hazırlanmış, pek çok sözlüğe de kaynaklık etmiştir. Kavram alanlarına göre hazırlanmış sözlüklerin oluşturulmasındaki temel amaç, yabancılara dil öğretmek ve Türklerin sosyal, kültürel, tarihî birikimlerini ortaya koymaktır. Erken dönemde özellikle Doğu grubu Türk yazı dilleriyle oluşturulmuş

[73] Aksan (1982), a.g.e., s.79.

[74] Mehmet Hengirmen, Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü, Engin Yayınevi, Ankara 1999, s.246.

[75] Doğan Aksan, Kavram Alanı-Kelime Ailesi İlişkileri Ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1971, TDK Yayınları: 338, TTK Basımevi, Ankara, 1989.

kavram alanı sözlükleri genellikle isimlerden müteşekkildir. Batı grubu yazı dillerinde oluşturulmuş sözlüklerde ise fiillerin de kavram alanlarına dahil olduğu örneği görülmektedir. Bu yönüyle bazı eserlerin hazırlanış yönteminde bir farklılık söz konusudur.

Tarihî Türk yazı dillerinden Harezm Türkçesi döneminde Zemahşerî tarafından kaleme alınmış ve üzerinde önemli çalışmalar yapılmış *Mukaddimetü'l Edeb*, kavram alanlarına göre hazırlanmış sözlüklerden biridir. Sözcüklerin Türkçe anlamlarının satır altı tercüme şeklinde verildiği eser; *isimler*, *fiiller*, *harfler*, *isim çekimi*, *fiil çekimi* olmak üzere beş bölümden müteşekkildir. Eserde isimler, kendi içinde kavramlara göre sıralanmıştır. Eser bu yönüyle kavram alanı sözlüklerinin Türk dilindeki ilk örneklerinden birini teşkil etmiştir.[76]

Harezm Türkçesiyle bu alanda yapılmış bir başka önemli çalışma, İbni Mühenna tarafından yazıldığı için yaygın olarak *İbni Mühenna Lügati* olarak bilinen, *Kitâb Hilyetü'l-insân ve Helbetü'l-lisân* isimli eserdir. Arapça olarak yazılmış eserde, Türkçe, Farsça, Moğolca bölümleri bulunmaktadır. Bülent Gül, eser üzerine yayımladığı makalesinde[77], İbni Mühenna'nın Türk diline dair önemli gramer bilgileri verdiğinin üzerinde durmuş ve eserde söz varlığının bazı başlıklar altında sınıflandırıldığını belirtmiştir.

Türk yazı dilinin tarihi dönemlerinden Kıpçak Türkçesi döneminde hem Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Kuman Kıpçaklarının hem de Mısır'da yaşayan Memlük Kıpçaklarının iki ayrı coğrafyada yazmış olduğu kavram alanı sözlükleri bulunmaktadır.

İtalyanların ve Almanların Kuman Kıpçaklarından iki bölüm olarak derlediği *Codex Cumanicus* isimli eser, bu türün önemli örneklerindendir. Eserin İtalyan bölümü iki kısımdan oluşmaktadır ve ikinci kısımda sözcüklerin çeşitli konulara göre tasnif edildiği görülmektedir.[78]

---

[76] Nuri Yüce, Mukaddimetü'l Edeb – Hvarizm Türkçesi ile Tercümeli Şuster Nüshası (Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

[77] Bülent Gül, İbni Mühenna Lügati'nin Türk ve Moğol Dil Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi, Türkbilig, s.87-95, 2010.

[78] Mustafa, Argunşah, Gülden Sağol Yüksekkaya, Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri, Kesit Yayınları, İstanbul, 2017, s.284.

Memlük Kıpçak Türkçesi ile Mısırdaki yabancı halka Türkçe öğretmek amacıyla kavram alanlarına göre hazırlanmış sözlüklerden bir tanesi *Ed-Dürretü'l-Mudiyye fi'l-Lügati't-Türkiyye* isimli çalışmadır. 24 bölümden oluşan eserin ilk 23 bölümünü, hayatın çeşitli alanlarından seçilmiş başlıklar ve bu başlıklara göre sınıflanmış kelime listelerinden oluşturmaktadır. Bu dönemde yazılmış bir başka eser ise *Bulgatü'l-Müştâk fi Lûgati't-Türk ve'l-Kıfçak*'tır. Bir kenarı Arapça, bir kenarı Türkçe olmak üzere baklava deseni şeklinde yazılmış olan bu eserde isimler çeşitli başlıklar altında verilmiştir. Dönemin bu alandaki bir başka eseri olarak *El-Kavânînü'l-Külliyye li-Zabti'l-Lügati't-Türkiyye* isimli çalışmayı zikredebiliriz. Eser esasen bir gramer kitabı olmakla birlikte yazar, çalışmanın içerisinde çeşitli kelime listelerine de yer vermiştir.[79]

Bu dönemde yazılmış bir başka eser ise *Kitâb-ı Mecmû-i Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî'*dir. Arapça-Türkçe, Moğolca-Farsça olmak üzere iki bölümden oluşan eserde, dönemin diğer eserlerinde görüldüğü gibi isimler çeşitli kavramlar altında sıralanmıştır. Bundan dolayı eser, bir kavram alanı sözlüğü işlevi görmektedir.[80]

Doğu grubu tarihî Türk yazı dillerinden olan, özellikle Nevayi'nin ustaca kullanışıyla klasik bir forma kavuşan Çağatay Türkçesi döneminde yazılmış kavram alanı sözlükleri için yine Nevayi'nin Türkçenin üstün bir dil olduğunu ispatlamak amacıyla Farsça ile Türkçeyi karşılaştırdığı eseri *Muhâkemetü'l-Lugateyn*'i sayabiliriz. 17. yüzyılda Fazlullah Han tarafından yazılmış *Fazlullah Han Lugati*, yine bu dönem Türkçesi ile yazılmış bir başka kavram alanı sözlüğüdür. Sözlüğün birinci kısmı fiiller, ikinci kısmı isimler, üçüncü kısmı sayı, hayvan, bitki vb. kavramlara ayrılmış olup 1825'te Kalküta'da basılmıştır.[81]

Uygur Türkçesinin sonraki dönemlerinde 14. yüzyılda yazılmış *Uygurca-Çince İdikut Sözlüğü* bu alanda ortaya konmuş bir diğer çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. *Uygurca-Çince İdikut Sözlüğü* kelime ve kavram gruplarına göre bölümlere ayrılarak düzenlenen tasnifli bir sözlüktür. Sözlük; gök bölümü, yer bölümü, zaman bölümü, bitkiler bölümü, kuş ve hayvanlar bölümü, insanlar bölümü, vücut bölümü, binalar

[79] Ahmet Bican Ercilasun, Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara , 2017, Ankara s. 388-390.

[80] Argunşah, Yüksekkaya (2017), a.g.e., s.284.

[81] Ercilasun (2017), a.g.e., s. 424.

bölümü, aletler bölümü, giysiler bölümü, mücevherler bölümü, insan faaliyetleri ve genellemeler bölümü, iş-faaliyetler bölümü, genel konular bölümü, karışık sözler bölümü, gıda, besleyiciler bölümü, yazılar bölümü, yön, taraf bölümü, renkler bölümü, sayılar bölümü gibi 21 bölümden oluşmaktadır.[82] Uygur Türkçesi ile bu türde hazırlanmış bir başka eser *Beş Dilli Sözlük*'tür. 18.yüzyılın sonlarına doğru Mançuca-Tibetçe-Moğolca-Uygurca-Çince olarak düzenlenmiş, alfabetik sıraya göre değil, anlama göre hazırlanmış bir kavram sözlüğüdür.[83]

Oğuz Türkçesi sahasında ise bu türde yazılmış *Eski Oğuzca Bahşayiş Lugati* isimli çalışma karşımıza çıkar. Eser, miladi on dördüncü yüzyılda istinsah edildiğini tahmin ettiğimiz ve ketebe kaydında miladî 10. yüzyılın başlarında telif edildiği belirtilen Arapça-Farsça tematik bir sözlüğün satırarası Eski Oğuzca tercümesidir.[84]

Cumhuriyet Döneminde özellikle Türk Dil Kurumu'nun öncülüğünde Türk dili araştırmalarının önem ve hız kazanmasıyla sözlükçülük çalışmalarında da ciddi adımlar atılmıştır. Bu dönemden itibaren sayıca az olsa da *Recai Cin-Kavramlar Dizini*, *Tomris Tunç-Dertleme Sözlüğü ve Kavramlar Dizini*, *Hayriye Memova Süleymanova – Bulgarca-Türkçe Tematik Sözlük*, *Hayriye Süleymanoğlu (Yenisoy) – Türkçe-Bulgarca Sözlük Konularına Göre Türkçe Bulgarca Söz Grupları* gibi çalışmalar görülmüş olmakla birlikte son yıllarda bu tür sözlükler yurt içinde ve yurt dışında artış göstermiştir.[85]

Son zamanlarda Türkoloji sahasında ise bu tip çalışmalar yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Mustafa Öner, Mehmet Yasin Kaya ve Murat Özşahin'in hazırladıkları *"Lehçe-i Tatarî'nin Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme"* başlıklı çalışmada çalışmayı oluşturan söz varlığının konulara göre tasnif edildiğini görmekteyiz.[86]

Hatice Şirin User, 2009 yılında eski Türklerden kalma yazıtların söz varlığını incelediği *"Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi"* isimli çalışmasında yazıtların söz varlığını; *özel ad bilgisi ve dil bilgisi öğeleri*, *konulara göre adlar*, *konulara göre*

[82] Mağrifet Kemal Yunusoğlu, Uygurca-Çince İdikut Sözlüğü, TDK Yayınları, İstanbul, 2012, s.51.

[83] T. Yasheng; A. Melek Özyetgin, "Beş Dilli Sözlük" Üzerine Yapılan Çalışmalar, Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.04, Sayı 01, s.48.

[84] Fikret Turan, Eski Oğuzca Sözlük Bahşayiş Lugati, Bay Yayınları, İstanbul, 2001, s.17.

[85] Pelin Kocapınar, Kavram Alanı Sözlüğü Olarak Dîvânu Lugâti't-Türk, Gazi Kitabevi Ankara, 2021, s.4.

[86] Mustafa Öner, M. Y. Kaya, Murat Özşahin, Lehçe i Tatarî nin Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme, Uçeniye Zapiski, Tavriçeskogo Natsionalnogo Universiteta im.V. İ. Verdadskogo, 2010, s.9-19,

fiiller olmak üzere 3 ana bölümde incelemiş olup bunları ayrı ayrı alt başlıklara ayırarak tasnifleme yoluna gitmiştir. Hatice Şirin User isimler ile filleri ayrı tasniflemeyi tercih etmiştir.[87]

Pelin Kocapınar, 2014 yılında *"Kavram Sözlükleri ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme"* adını taşıyan doktora[88] çalışmasında, önce sözlükler, sözlüklerin genel özellikleri, kavram alanı sözlükleri ve özellikleri üzerine geniş bir bilgi verdikten sonra Ermeni harfli Kıpçak Türkçesinin söz varlığını kavram alanlarına göre incelemiştir. Bu konudaki çalışmalarını zaman içinde devam ettiren Kocapınar, 2021 yılında *Kavram Alanı Sözlüğü Olarak Dîvânu Lugâti't-Türk* başlığını taşıyan çalışmasında [89]Mahmud El Kâşgarî'nin eserini sistematik bir şekilde kavram alanlarına göre ele almıştır. Kocapınar, isimler ile fiilleri bir arada sınıfladığı sözlüğü; *Evren, İnsan, Sosyal Hayat ve Kültür* şeklinde 3 ana başlık altında ele almış, her bir ana başlığı ayrıntılı bir şekilde alt başlıklarına ayırarak sınıflandırmış, derli toplu bir eser vücuda getirerek bu alandaki çalışmalara önemli katkı sağlamıştır.

Özen Yaylagül, *Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller* adını taşıyan çalışmasında runik harfli metinlerdeki mental durumu belirten fiilleri; duyu fiilleri, duygu fiilleri, anı ve uslamlama fiilleri ve açıklama fiilleri olarak 4 başlık altında inceleyerek kavram alanı çalışmalarına katkı sağlamıştır.[90]

Günümüzde Türk dilinin kavram alanı sözlükleri üzerine yapılan tez çalışmaları da artmakta ve hâlen devam etmekte olup büyük bir hızla ilerlemektedir. Bilgehan Atsız Gökdağ danışmanlığında, Can Cüneyt Şahin tarafından hazırlanmış *"Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı"* başlığını taşıyan bir tez çalışmasında Eski Uygur Türkçesinin söz varlığı tematik bir şekilde ele alınmıştır. 200'den fazla konu başlığının bulunduğu belirtilen ve yöntem olarak Hatice Şirin User'in *"Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi"* isimli çalışmasına bağlı kalındığı ifade edilen çalışmada, isim soylu sözcükler ile fiil soylu sözcükler ayrı ayrı, farklı başlıklarla tasnif edilmiştir.

---

[87] Hatice Ş. User, Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.

[88] Pelin Kocapınar, Kavram Alanı Sözlükleri ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2014.

[89] Pelin Kocapınar, Kavram Alanı Sözlüğü Olarak Dîvânu Lugâti't-Türk, Gazi Kitabevi Ankara, 2021.

[90] Özen Yaylagül, Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, C. 2, Sayı 1, s.17-51

"Eski Uygur Türkçesinin Söz Varlığına Ait Kavram Alanı Sözlüğü" başlıklı bu tez çalışması; kavram alanı başlıklarının belirlenme biçimi, isim soylu sözcükler ile fiil soylu sözcüklerin tasnif yöntemi ve söz varlığının kapsam genişliği değerlendirildiğinde yukarıda bahsedilen *"Eski Uygur Türkçesi Söz Varlığı"* isimli çalışmadan ayrılmaktadır. Çalışmayı oluşturan söz varlığı, 743 konu başlığının altında titiz bir şekilde tasnif edilmiştir. Çalışmada isimler ile fiiller aynı konu başlığının altında birlikte sınıflanmıştır. Tezin söz varlığı, Eski Uygur Türkçesi üzerine hazırlanmış 32 ilmî çalışmadan derlenmiştir. Bu 32 çalışmanın beşinin 2015-2021 yılları arasında Almanya Türkolojisinden çıkmış sözlük türünde çalışmalar olması, tezin söz varlığına ciddi bir katkı yapmıştır.

2.4.KAVRAM ALANI SÖZLÜĞÜNÜN OLUŞTURULMA SİSTEMİ

Eski Uygurlar, Maniheizm ve Budizm gibi dinlerin etkisi altına girerek yerleşik hayata geçtikten sonra, yazı ve baskı sistemlerinde gelişme kaydedilmesiyle genellikle bu dinlerin öğretilerini halka anlatmak amacıyla zengin bir dil ve edebiyat malzemesi meydana getirmişlerdir. Eski Uygurlar, yeni kültürlerle temasları neticesinde geniş bir söz varlığına sahip olmuşlardır. Bu çalışma oluşturulurken Eski Uygur Türkçesinden kalma eserler üzerine yapılmış çalışmalar incelenerek bu çalışmaların söz hazinesi derlenmiştir. Çalışmanın söz varlığını içeren eserlerin listesi sonraki bölümde verileceği için burada ayrıntılı olarak üzerinde durmayacağız.

Elde edilen dil malzemesi, tarihî bir nitelik taşıdığı için 9-11. yüzyıldan günümüze gelmiş bir söz hazinesini belirli bir tasnif sistemine uydurmak güç olacağından çalışma oluşturulurken sınıflandırma sisteminin başlıklarını eldeki dil malzemesine göre esnek bir şekilde kullanma yoluna gidilmiştir. Her dilin kendine özgü alanları olduğu için ve her dilin söz varlığının yoğunluğu bu alanlara göre dilden dile değişkenlik gösterdiği için birebir evrensel bir sınıflama yapmak pek mümkün olmamaktadır. Bu çalışmada isimler ile fiiller kendi aralarında ayrı ayrı tasnif edilmemiş, her ikisi de aynı kavramların altında birlikte sınıflandırılmaya çalışılmıştır. İlk olarak isimleri kavram alanlarının altında sıraladıktan sonra bir satır boşluk bırakarak hemen altına eğer ilgili kavramla alakalı fiil varsa onların listesini vermeye dikkat ettik. Bu şekilde aynı kavrama karşılık gelebilecek isim ve fiiller derli toplu şekilde bir arada bulunabilmektedir.

Eski Uygur Türkçesi Dönemine Ait Söz Varlığının Kavram Alanı Sözlüğü isimli çalışmada Eski Uygurcanın söz varlığı, kavramlarına göre tasnif edilirken Pelin Kocapınar'ın DLT'nin kavram alanı sözlüğünü hazırladığı eserinde[91] kullandığı tasnif sisteminden hareketle bütünden parçaya gidecek bir şekilde üç ana başlık altında incelenmiştir:

1) Evren
2) İnsan
3) Sosyal Hayat ve Kültür

İlk bölümde *Evren* başlığında sınıflama yapılırken gökyüzü cisimleri veyahut kavramlarından başlayarak yeryüzüne doğru yukarıdan aşağıya bir iniş söz konusu olmuştur. Bundan dolayı bu başlık da kendi içerisinde *Uzay* ve *Dünya* olarak ayrılmıştır. Uzay ve gök cisimleri, gökyüzünde gerçekleşen hava olayları, doğa olayları gibi kavramların tasnifinden sonra *Dünya* başlığı ile yeryüzüne inilmiştir. *Dünya* başlığı kendi içinde *Cansız Tabiat* ve *Canlı Tabiat* şeklinde önce iki alt başlığa ayrılmış sonra bu alt başlıklar da kendi içerisinde birçok kavram alanını oluşturmuştur. Burada açıklamaya değer bir başka konu ise *İnsan* kavramı ikinci bölümde müstakil olarak ele alındığı için *Canlı Tabiat* içerisine dahil edilmemiştir.

İkinci bölüm, ana başlık olarak tamamen insana ayrılmış olup insanın yaşam sürecine dair pek çok kavram alanını içermektedir. İnsanın ruhu, doğumundan ölümüne yaşam süreci, vücut ve organ sistemi, hastalıkları, ismi, kişilik özellikleri, duygu ve duygusal refleksleri gibi ayrıntılı bir tasnif yoluna gidilmiştir.

Kavram alanı sözlüğünün üçüncü bölümü ise *Sosyal Hayat ve Kültür* ana başlığı altında incelenmiş olup bu kısımda söz varlığının sosyal ve kültürel yaşama dair kavramları yer almıştır.

[91] Pelin Kocapınar, Kavram Alanı Sözlüğü Olarak Dîvânu Lugâti't-Türk, Gazi Kitabevi Ankara, 2021.

2.5. ÇALIŞMANIN SÖZ VARLIĞINI OLUŞTURMADA YARARLANILAN ESERLER

Çalışmada aşağıda adı geçen; *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, *Maytrısimit*, *Eski Türkçenin Grameri*, *Altun Yaruk*, *Irk Bitig*, *Berliner Turfantexte I*, *Manichaica*, *Kuanşi İm Pusar*, *Huastuanift*, *Uygurca Dışastvustık*, *Üç İtigsizler*, *Bahşı Ögdisi*, *Uygurca Üç Hikâye (Maymunlar Beyi Hikâyesi, Dantapali Bey Hikâyesi, Mukaddes Tavşan Hikâyesi)*, *İyi Kötü Prens Hikâyesi*, *Çaştani Bey Hikâyesi* adlı çalışmaların hemen hemen tüm söz varlığı ele alınmış olup diğer eserlerden de eklemeler yapılmıştır.

1- Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi: ELMALI, Murat, Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi, TDK Yayınları, Ankara, 2019.

2- Altun Yaruk: KAYA, Ceval, Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin, TDK Yayınları, Ankara, 1994.

3- Altun Yaruk'tan İki Parça: ÇAĞATAY, Saadet, Altun Yaruk'tan İki Parça, Ankara Üniversitesi, DTCF Yayınları No 46, TTK Basımevi, Ankara, 1945

4- Altun Yaruk Sudur VI. Kitap: AYAZLI, Özlem, Altun Yaruk Sudur VI. Kitap Karşılaştırmalı Metin Yayını, TDK Yayınları, İstanbul, 2012.

5- Bahşı Ögdisi: ÖLMEZ, Mehmet, Tibet Budizmine Ait Eski Uygurca Bahşı Ögdisi, Bahşı Ögdisi Festschrift für Klaus Röhrborn anlaseines 60. Geburtstags, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı, Simurg, Freiburg-İstanbul 1998.

6- Berliner Turfantexte I: HAZAI, George, ZIEME, Peter, Berliner Turfantexte I, Akademie – Verlag, Berlin, 1971; Berliner Turfantexte XX: ZİEME Peter, Vimalakırtinirdesasutra (BerlinerTurfantexte XX), Belgium, 2000.

7- Çaştani Bey Hikâyesi: MÜLLER, F.W.K. , GABAİN, A. Von, Çaştani Bey Hikâyesi, çev. S. Himran, Bürhaneddin Erenler Basımevi, İstanbul, 1945.

8- Dasakarmapathavadanamala: ELMALI, Murat, Dasakarmapathavadanamala Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin – Tıpkıbaskı, TDK Yayınları, Ankara, 2016.

9- Uygurca Dışastvustık: KALJANOVA, Elmira, Uygurca Dışastvustık (Giriş-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2005

10- Eski Türkçenin Grameri: GABAİN, A. Von, Eski Türkçenin Grameri, çev. Mehmet Akalın, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

11- Eski Türk Şiiri: ARAT, Reşit Rahmeti, Eski Türk Şiiri, TTK Yayınları,Ankara, 2007.

12- Eski Uygurca Din Dışı Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı: AYAZLI, Özlem, Eski Uygurca Din Dışı Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2016.

13- Eski Uygurcanın El Sözlüğü: Jens WILKENS, Handwörterbuch des Altuigurischen, (Altuigurisch – Deutsch – Türkisch) / Eski Uygurcanın El Sözlüğü, (Eski Uygurca – Almanca – Türkçe), Akademie der Wissenschaften zu Göttingen (Hrsg.), 2021.

14- Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü: CAFEROĞLU, Ahmet, Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1968.

15- Huastuanift: ÖZBAY, Betül, Huastuanift Maniheist Uygurların Tövbe Duası, TDK Yayınları, Ankara, 2019

16- Huastuanift: Le Coq, A. V. , Huastuanift (Türkçe çeviri: S. Himran), Ulusal Matbaa, Ankara, 1941.

17- Huyadagmān: ÖZBAY, Betül, Manihaist Bir İlahi Huyadagmān Partça, Soğdça, Eski Uygurca Metin ve Çeviri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020.

18- Irk Bitig: TEKİN, Talat, Irk Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı, Öncü Kitap,Ankara, 2004.

19- İyi Kötü Prens: HAMİLTON, James Russell, Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü, çev.Vedat Köken, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

20- İslam Öncesi Uygurlarda Toprak Hukuku: ÖZYETGİN, A. Melek, İslam Öncesi Uygurlarda Toprak Hukuku, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2014

21- Kuanşi İm Pusar: TEKİN, Şinasi, Uygurca Metinler I Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlâh), TDK Yayınları, Ankara, 1993.

22- Maytrısimit: TEKİN, Şinasi, Uygurca Metinler II, Maytrısimit, Burkancıların Mehdîsi, Maitreya İle Buluşma Uygurca İptidaî Bir Dram (Burkancılığın Vaiphaşika tarikatine ait bir eserin Uygurcası), Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1976.

23- Manichaica: LE COQ, A. von, Türkçe Mani El Yazıları (Manichaica), C.1: Türkçe çeviri: Fuat Kösearif, Devlet Basımevi, İstanbul 1936.

24- Budizm'in Mahayana Ekolüne İlişkin Eski Uygurca Belgeler: UZUNKAYA, Uğur, Budizm'in Mahayana Ekolüne İlişkin Eski Uygurca Belgeler (Metin-Aktarma-Açıklamalar-Sözlük-Dizin), Kesit Yayınları, İstanbul, 2020.

25- Uygurca Dışastvustık: KALJANOVA, Elmira, Uygurca Dışastvustık (Giriş-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkı Basım), Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Estitüsü, İstanbul, 2005

26- Uigurica IV: MÜLLER, F. W. K. , GABAİN, A. von, Uigurica IV, Berlin, 1931.

27- Uygurca Üç Hikâye: MULLER, F. W. K., GABAIN, A. Von, Uygurca Üç Hikâye: Maymunlar Beyi Hikâyesi, Dantapali Bey Hikâyesi, Mukaddes Tavşan Hikâyesi, (Çev. S. Himran), İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1946.

28- Uigurisches Wörterbuch: RÖHRBORN, Klaus, Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung : Bd. 2: Nomina – Pronomina – Partikeln. Teil 1: a – asvık. Franz Steiner Verlag, 2015.

29- Uigurisches Wörterbuch: RÖHRBORN, Klaus, Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung : Bd. 2: Nomina – Pronomina – Partikeln. Teil 2: as – äzük. Franz Steiner Verlag, 2017.

30- Uigurisches Wörterbuch: RÖHRBORN, Klaus, Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung : Bd. 1: Verben. Teil 1: ab- – äzüglä-. Franz Steiner Verlag, 2017.

31- Uigurisches Wörterbuch: ÖZERTURAL, Zekine (2020). Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien : Bd. 1: Verben, Teil 2: edäd-– iztä-. Franz Steiner Verlag.

32- Üç İtigsizler: ÖZÖNDER Sema Barutçu, Abidarim Kıınlıg Koşavarti Şastirtakı Çınkirtü Yörüglerning Kingürüsi'nden: Üç İtigsizler, Ankara, 1998.

2.6. KAVRAM ALANI SÖZLÜĞÜ HAZIRLANIRKEN UYULAN BAZI KURALLAR

Öncelikle Eski Uygur Türkçesi metinleri ve çalışmalarından derlediğimiz söz varlığında, sözcüklerin anlamlandırılması hususunda bizim herhangi bir müdahalemiz olmamakla birlikte yararlandığımız kaynaklardaki yazarların verdiği anlamlara bağlı kalmaya çalıştık. Bu durum sözcükleri kavram alanlarına göre sınıflarken zaman zaman zorluk çıkarmıştır. Kimi araştırmacılar çalışmalarında sözcükler anlamlandırılırken parantez içinde sınıflamayı kolaylaştıracak ek bilgiler vererek hangi kavram alanına uygun olduğu hususunda ipucu almamızı sağlarken kimileri ise sözcükleri, birden çok anlama ve kavrama uygun olabilecek şekilde daha genel anlamlandırma yolunu seçmiştir. Bu durumun getirdiği sorunlar, çalışmayı hazırlarken sınıflama aşamasında zaman zaman zorluk çıkarmıştır. Bu gibi zorlandığımız hususlar karşısında uyguladığımız bazı kurallar şu şekildedir:

1. Bazı sözcükler, üzerinde çalışan araştırmacılar tarafından anlamlandırılmamıştır. Anlamlandırılmamış bazı özel isimlerde, sözcüğün metinde kullanıldığı örnek cümleden hareketle önce anlam tespiti yapılmış daha sonra uygun kavram alanının altında listelenmiştir. Özel isimler dışındaki anlamlandırılmamış sözcüklerin anlam tespitini yapmak güç olduğu için bu sözcükler çalışmaya dahil edilmemiştir.

Örneğin: ***viçayaprabi :*** *v.atlıg tenri burkan..* Bu cümleden hareketle *viçayaprabi* sözcüğünün hangi başlık altında sınıflanması gerektiği hakkında bir fikir sahibi olunmaktadır. Bu durumdaki sözcükler, kullanıldığı örnek cümleler silinmeden aynen bırakılmıştır.

2. Bazı sözcükler birden çok anlama ve kavram alanına karşılık gelecek şekilde ele alınmıştır. Öyle ki bir sözcüğün ilk anlamı olarak tespit edilen anlamında bile noktalı virgülle hatta bazen virgülle ayrılmış başka anlamların verilmesinden dolayı iki kavram alanını karşılayacak anlamların çıkması mümkündür. Örneğin: : ***asın****- : yararlanmak, faydalanmak; bağlanmak, asılmak.* Bu durumda ilk anlamın ya da ikinci anlamın çok anlamlılığı şu şekilde gösterilmiştir: ***asın****- : 1- 1/1 yararlanmak, faydalanmak;* ***asın****- : 1- 1/2 bağlanmak, asılmak.* Kaynak eserden tespit edilmiş bu durumdaki sözcükler, yukarıda izlenen yol ile iki farklı kavram alanının altında tasnif edilmiştir.

3. Bazı sözlerin çok anlamlılığı kavram alanını belirlerken karmaşaya yol açabilmektedir. Örneğin : ***ädäd****- : 2- gelişmek, büyümek;* ***egid****- : beslemek, yetiştirmek, özen gstermek, bakmak;* ***asra****- : < Moğ. asara-: beslemek, korumak* gibi sözler insan için mi hayvan için mi yoksa bitki için mi kastedilmiş anlaşılamamaktadır. Bu tip kelimeler, birlikte kullanıldığı örnek cümlelere ve benzer şekillerinin anlamlarına dikkat edilerek sınıflandırılmıştır.

4. Bazı ses yansımalı kelimelerde insanların ses yansıması mı yoksa hayvanların ses yansıması mı olduğunu anlamak güçtür. Bu gibi durumlarda hayvanların ses çıkarma şekline göre bir tasnif yoluna gidilmiştir. Örneğin **ät***- : 2- ötmek, cıvıldamak, bağırmak (kuşlar, hayvanlar)* ***sarya****- : ötmek, cıvıldamak* gibi sözcüklere bakıldığında ötmenin kuşlara özgü bir eylem olduğu bilindiğinden bu tip sözler, *Hayvanlar* kategorisinde sınıflandırılmıştır.

5. Hayvanları ve insan vücudunu kavram alanlarına ayırırken bilimsel bir tasnif metodu kullanılmıştır. Bitkilerin latince ismi ile adlandırılması, bitkinin yetiştiği coğrafya ve tarihsel süreç gibi handikaplar, bitkilerin iyi tanınmasını güçleştirir hâle gelmiştir. Bazı bitkilerin sözcük anlamları bilimsel tasnif yapmaya izin vermediği için bitkiler kısmı, eldeki söz varlığına uygun olacak şekilde bir sınıflandırılmıştır.

6. Kavram alanlarının altında önce isim listelerini verdikten sonra eğer o kavram alanına uygun fiil varsa isimlerin altında bir satır boşluk bırakılarak fiilleri sıralama yoluna gidilmiştir. Böylece isimler ile fiiller bir arada tasnif edilmiştir.

7. Çalışmada Almanya Türkolojisinden ve Türkiye'de çıkmış bazı kitaplardan söz varlığı derlenirken sözcüklerde kullanılan transkripsiyon harfleri, Türkiye'de yürütülen çalışmalarda işlek olarak kullanılan transkripsiyon harflerine çevrilmiştir. Örneğin *Uigurisches Wörterbuch, Handwörterbuch des Altuigurischen/ Eski Uygurcanın El Sözlüğü, Altun Yaruk Sudur VI. Kitap Karşılaştırmalı Metin Yayını* ve *Budizm'in Mahayana Ekolüne İlişkin Eski Uygurca Belgeler* gibi eserlerde *"-č, -š, ž,"* kullanımlar *"-ç, -ş, -z,"* şeklinde gösterilmiş olup *"-ä"* kullanımı ise son zamanlarda Türkiye'deki yayınlarda kullanıldığı için aynen alınmıştır. Bu hususta belirtmeye değer bir başka durum ise Melek Özyetgin'in *İslam Öncesi Uygurlarda Toprak Hukuku* isimli çalışmasında görülen *"-q"* kullanımı *"-k"* şeklinde gösterilmiştir.

3. ESKİ UYGUR TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SÖZ VARLIĞININ KAVRAM ALANI SÖZLÜĞÜ

I. EVREN

sav (II) < Çin. *so-po* < *sa-b'ua < Skr. *saha* : kainat adı (KİP. 151)

yaŋ < Çin. *yang* < *iang-io* : kainatın aydınlık kısmı, aydın, sıcak, erkek vs. (ETG)

bavagir < Toh. *Bhavaggar* < Skr. *Bhavaraga*(Uyg. Teŋri yiri) : **3-** hayat, kainat (AY. 133-16)

bayagir : =krş. **bavagir** (EUTS)

aabakir : hayat, kainat =krş.**bayagir** (EUTS)

çambud(ı)v(ı)p < Skr. *jambudvıpa* : **2-** kainat (DIŞ.)

yoo < Çin. *yang* : kainatın aydınlık kısmı =**yaŋ** (ETG)

1. UZAY

çudik: < Skr. *cūḍika*: lokadhātu sisteminin bir bölümü olan ve içinde 1000 tane daha dünya barındıran sistem. (DAS 4456)

1.1. Yıldızlar

adır < Skr. *ardra :* ardra yıldızı (AC)

aḫrwznaġ : Zodyak=krş. **anḫrwzn** (EUTS)

aŋarak < Skr. *angaraka* : mars yıldızının adı (EUTS)

barhasuvadi < Skr. *Brhaspati* : jüpiter yıldızı (EUTS)

braḫasavati < Skr. *Brhaspati* : jüpiter yıldızı (EUTS)

braḫaswadi : jüpiter yıldızı (ETG)

bud : **2-** Skr. *budha* : merkür yıldızı (ETG)

çaç : firuze [AY6 0185]

äräntir : Orion Takımyıldızı nın başındaki üç yıldızın adı, 20. Ay istasyonu (UWN2 224)

kivan < Sogd. *kewan* : satürn yıldızı (EUTS)

naġıd : zühre yıldızı, akşam yıldızı, çoban yıldızı (EUTS)

saġızġan : **1**- saksağan adlı bir yıldız (EUTS)

saniçar : zühal yıldızı (EUTS)

suv : merih, su yıldızı (EUTS)

tai-sui < Çin. *t'ai-suei* : müşteri yıldızı (EUTS)

yıgaç : müşteri yıldızı (EUTS)

ülker : ülker yıldızı (EUTS)

yitiken : büyük ayı yıldızı (EUTS)

anurad < Skr. *anuradha* : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 279)

aşlış, aşliş < Skr. *aslesâ* : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 108)

ıvatı < Skr. *revatı* (?) : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 280)

kıtı < Skr. krttika. : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 282)

kinçuman < Çin. 12 bölümlü yıldız ilmi silsilesi (EUTS)

margaşır < Skr. *mrgasim* : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 107)

nakṣatrı < Skr. *nakŞatra* : takımyıldız (DIŞ. 90)

purvaşad < Skr. *pürva-aŞâdhâ* : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 280)

rivadi < Skr. *revatı* : yıldız kümesi (EUTS)

şıravan < Skr. *sravana* : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 282)

utarşad < Skr. *uttarâŞâdhâ* : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 282)

yultuz : **1**- takımyıldızı, yıldız (DIŞ. 103) (Maitri. 103-34)

abiçi < Skr. *abhiyit* : bir yıldız adı (EUTS)

anurat < Skr. *anuradha* : bir yıldız adı (EUTS)

anurd : =krş.**anurat** (EUTS)

ardır < Skr. *ârdrâ* : bir yıldız adı (EUTS)

ardir < *Skr. ardra* **:** ayın menzillerinden biri, bir yıldız adı (ETG)

aşbini : bir yıldız adı=**aşvini** (EUTS)

aşvini < Skr. *asini* : bir yıldızdır (EUTS)

barani < Skr.*Baharani* : yıldız adıdır. (ETG)

çaitir < Skr. *citra* : bir yıldızın adıdır (EUTS)

çaytir < Skr. citra : bir yıldız adı (ETG)

çışt < Skr. *jyeŞthaghm* (veya *jyeŞtha*) : bir takımyıldızı adı (DIŞ. 598)

çişt < Skr. *iyestha* : bir yıldız adıdır (EUTS)

daniş < Skr. *dhanistha* : bir yıldız adı (ETG)

taniş : bir yıldız adı (EUTS)

erivadi < Skr. *revati* : bir yıldız adıdır (EUTS)

eriwadi < Skr. *revati* : bir yıldız adı (ETG)

ḫast < Skr. *hasta* : yıldız adı (ETG)

iravadi : bir yıldız adı (EUTS)

irpis kudrugu : bir yıldız adı (EUTS)

ḳanya < Skr. *kanyâ* : bir yıldız adı (EUTS)

ḳumunsi < Çin. *chu-men-sing* **:** bir yıldız adı (EUTS)

limçin < Çin. *tien-tsen* : bir yıldız adı (EUTS)

liusun < Çin. *lu-ts'un* : yıldız adıdır. (EUTS)

lukusuşi : Çince bir yıldız adı (EUTS)

maidun < Skr. *mithuma* : bir yıldız adı (EUTS)

maḳara < Skr. *makara* : bir yıldız adı (EUTS)

mina < Skr. *mına* : bir yıldız adı (EUTS)

paḳunsi < Çin. *p'o-chün-sin* : bir yıldız adı (EUTS)

purva pulguni : bir yıldız adı (EUTS)

purwapalġuni < Skr. *pürvaphalguni* : bir yıldız adı (ETG)

puş < Skr. *pusya* : bir yıldız adı (Maitri. 13-55)

sadabiş : bir yıldız adı (EUTS)

satabiş : bir yıldız adı (EUTS)

stabiş : bir yıldız adı (EUTS)

udarabatiravat : < Skr. *uttarabhadrapada* : bir yıldız adı (EUTS)

urugini < Skr. *rohini* : bir yıldız adı (EUTS)

uruġuni < Skr. *rohını* : bir yıldız adı (ETG)

utarabatiravat < Skr. *uttarabhadrapada* : bir yıldızın adıdır. (EUTS)

utrapalguni < Skr. *uttaraphalguni* : yıldız adı (EUTS)

utraşadi < Skr. *uttarasadha* : yıldız adı (EUTS)

viçay < Skr. *vijaya* : bir yıldız adı (Maitri. 13-56)

viḫar : < Skr. *vrsçika* : bir yıldız adı (EUTS)

vişak < Skr. *visakha* : bir yıldız adı (EUTS)

vrḫar < Skr. *vrsçika* : bir yıldız adı (EUTS)

vriş < Skr. *vrsabhsa* : bir yıldız adı (EUTS)

vukuu : bir yıldız adı (EUTS)

yulduz : **1-** yıldız (EUTS)

yuluġ : **1**- yıldız (ETG)

yungkiu < Çin. *uen-k'u* : büyük ayının yıldızlarından biri (EUTS)

uyaḳ- : **1**- yıldızların batması (Maitri. 103-34)

1.2. Gezegenler

aŋarak < Skr. *angaraka* : merih gezegeni (ETG)

nahid : < Sogd. *n'xyδ*: venüs (yedi gezegenden biri) (EUES 484)

rahu < Skr. *rahu* : seyyare, bir gezegen adı (AY. 617-6)

ġarh < Skr. graha : seyyare (AY. 684-16)

ġraḫ < Skr. graha : seyyare=**garh** (ETG)

şaniçar <Skr. *sanaiscara* : zülal gezegeni (ETG)

şuḳur, **şükür** < Skr. *sukra* : zühre gezegeni (ETG)

şükür : zühre gezegeni (ETG)

yulduz : **3**- gezegen (EUTS)

yultuz : **3**- gezegen (EUTS)

yuluġ : **2**- gezegen (ETG)

1.3. Burçlar

ḳarḫ : burç (EUTS)

miş < Skr. *Mesa* : koç burcu (EUTS)

yulduz : **2**- burç (EUTS)

yultuz : **2**- burç (EUTS)

bag(ı)rsukra : bir burç adı (EUES 137)

elän-, **ilän-, el(l)än-, ellän**- : **2**- yönetmek, etkilemek (astroloji terimi olarak) (UWV2 6)

1.4. Güneş

aditya < Skr. *aditya* : bir yıldız anlamında olup güneşi ifade eder. (EUTS)

ḳuyaş : güneş (EUTS)

kün : **2**- güneş (DIŞ. 101)

kündem : **1**- güneşe benzer, parlak, güneş gibi (EUTS)

küneş : güneş, gün ışığı (IB. 57)

toġot : güneşin doğması (EUTS)

tuġut : güneşin doğması (EUTS)

tugar : gün doğması, güneşin doğuşu (EUES 753)

künkü : güneş … (EUES 442)

künsüz : güneşsiz (EUES 442)

1.5. Ay

ai : ay (EUTS)

ay : **1**- ay, gökteki ay (IB. 59)

aysız : aysız, ay ışığı olmayan (UWN2 97)

ay t(ä)ŋri : **1**- ay (UWN2 98)

soma < Skr. *soma* : ay (ETG)

şatabiç, **şatabiş** < Skr. şatabhişa : ayın bir menzili (EUTS), (ETG)

tolun ay : ayın bedir hali, dolunay (ETG)

tulun : dolunay, bedir (EUTS)

ḳunçı, **ḳunçi** : nazari olarak bilinen ayın bir kısmı (ETG)

1.6. Gökyüzü

ḫalıġ : **1/2** atmosfer (ÇBH)

ḳalıġ : **1/2** sema, gökyüzü kök (BTT I. D 216)

ḳalıḳ : gök yüzü, gök kubbe, kat =**kalak**
(AY. 34d-15), (Üİ. 98b- 17) (Maitri. 18-18), (BTT XX)

kök : **1**- gök, gök kubbe, sema (İKP. 57-2), (Maitri. 36-7)

kök ḳalıḳ : gökyüzü, uzay (Üİ. 97a 5)

stragastriş < Skr. *Trayastrimsat* : semalardan birinin adı (UÜH-D. 139)

strayastriş < Skr. *trāyastriṃśaḥ*: **2-** semalardan birinin adı (ÇBH. 197)

tengri : **1- 1/2** gök, gökyüzü, sema (AY. 132-6)

teŋri : **1/1** gök =Skr. **deva** (Maitri. 29-2) (İKP. 18-2) (KİP. 142)

ḳalaḳ : **1/2** sema, gök (Maitri. 31-23)

bavagir < Toh. *Bhavaggar* < Skr. *Bhavaraga*(Uyg. Teŋri yiri) : **1**- sema,

gökyüzü (AY. 133-16)

1.6.1. Hava

bulıtsız : bulutsuz (AY. 143-12)

buranç : havasızlık, sıkıntılı (EUTS)

tumanlıg : dumanlı (AY. 74-18)

vzırlıg : şimşekli (EUTS)

ayaz : ayaz, serinlik (EUTS)

ḳarlıġ : karlı (AY. 33-8)

kündem : **2**- güneşli (EUTS)

1.6.1.1. Hava Olayları

1.6.1.1.1. Rüzgar

esin : yel, rüzgar (Maitri. 41-36)

tıntura : hafif ve tatlı rüzgar, badı saba (Huas.)

tintura : hafif rüzgar, saba yeli (Man.)

yeel : rüzgar, yel (BTT XX)

yel : yel, rüzgar (AY. n552b-10) (İKP. 18-3)

yél : **1/2** yel (ETG)

yiil : yel, rüzgar=krş. **ye**, **yil** (AY. 208-17) (Üİ. 104a 2)

yil : yel, rüzgar=krş. **yek**, **yiil** (AY. 566-1)

yeläŋ : rüzgârlı (EUES 886)

yellig ~ yel(lig) : rüzgâr …, rüzgârlı (EUES 886)

äsinä- : esmek. (EUDDM 111)

äsnä- : **1**- esmek (rüzgâr) (UWV1 198)

äsnät- : estirmek (rüzgâr) (UWV1 199)

yantur- : **2-** (rüzgar) çıkmak (Maitri. 74-18)

isinä- : krş. **äsinä-** (EUDDM 127)

kel- : **1/2** rüzgar (çıkmak) (KİP. 20), (Maitri. 20-19), (Üİ. 103a 5), (İKP. 22-6)

toḳı- : **1/3** (rüzgar) çıkmak (Maitri. 73-13) (KİP. 20) (AY. 3.3b.9)

tüpir- : fırtına çıkmak, fırtınalı olmak; (rüzgâr) uçurmak, savurmak (EUES 774)

yelṭir- : esmek, estirmek (EUDDM 282)

yiltir- : estirmek, esmek (AY. 552b-11) (EUTS)

1.6.1.1.2. Bulut, Yağmur, Şimşek

abulıt : krş. **bulıt** (UWN1 7)

bulıt : bulut (Maitri. 70-7), (KİP. 201), (IB. 53)

bulut : bulut (ETG)

kintrik : sis, bulut (EUTS)

bulıtçılayu : bulut gibi, buluta benzer (EUES 198)

tuman : duman, sis (IB. 15)

borgan : yağmur … (EUES 188)

yaġmur : yağmur (Maitri. 18-37) (AY. 154-5)

yaġmurlayu : yağmur gibi bol (ETG)

yagmurlug : (AY. 589-22)

yamgur : yağmur (EUTS)

vçir : şimşek (EUTS)

vçri, **vçir** < Skr. *Vajra* : **1/1** şimşek, yıldırım (UÜH-B. 54)

vjır : şimşek (EUTS)

vjir < Skr. Vajra : şimşek v. (ÇBH. 266)

vzir : şimşek (EUTS)

waçir, **wajir** < Toh. *wasir* < Sogd. *Pajir* < Skr. *vajra* : **1/2** yıldırım (ETG)

yaşın : şimşek (ETŞ. 2-3)

kükürt : gök gürültüsü, gök gürlemesi; gök gürültüsü gibi (EUES 438)

kükrägä : gök gürlemesi, gök gürültüsü (EUES 438)

busar- : bulutlanmak (EUES 204)

örit-, **örüt**- : **3**- bulut yapmak (KİP. 201)

yaşla- : şimşek çakmak (ETG)

yaşına- : şimşek çakmak, parlamak (EUES 875)

kadu- : (yağmur) yağmak, düşmek (EUES 319)

1.6.1.1.3. Gökkuşağı

köken : **yelü köken** : gökkuşağı (BÖ. 10)

intradanu: **2-** < Skr. *indradhanus*: İndra'nın gökkuşağı. (DAS 3727)

yelü : **yelü köken** : gökkuşağı (BÖ. 10)

1.6.1.1.4. Kar, Don

ḳar : **1-** kar (Maitri. 82-36)

ḳıraġu : kırağı (BTT I. B 236)

kıragulayu : kırağı gibi (EUDDM 151)

kürtük : kar yığını (DIŞ. 720) (AY. 211-17)

öŋ : kar yığını (DIŞ =720)

salkım : **2-** kırağı, çiy, şebnem (EUES 577)

muz : buz (EUTS)

1.6.2. Doğa Olayları, Felaket

yirtebremeki : zelzele (EUTS)

yok yudun : kıtlık (?) (Man.)

suv : **1/2** sel=**sub** (Maitri. 47-4), (Üİ. 103b 16), (AY. 144-16)

ulug pupuş : felaket (EUTS)

kız I : kıtlık [AY6 0034, 0406]

yıg : **1-** çığ (EUTS)

kaza : < Ar./Far. *kaẓā*: kaza (EUDDM 142)

kälgin : sel, su baskını (EUES 354)

buran : bora, fırtına, kum fırtınası, tipi, kar fırtınası, boran, tipi (EUES 200)

2. DÜNYA

ajun <Sogd. *zwn* : dünya, hayat; canlıların içinde bulundukları varlık şekli (Maitri. 26-14), (Üİ. 125a 13)

asun : dünya =**ajun** (EUTS)

aşun : dünya =krş.**ajun** (EUTS)

azun < Sogd. : dünya, hayat, alem (UÜH-C. 28)

çambudivip: < Toh A. *jambudvip,* < Skr. *jambudvīpa*: Eski Hintliler tarafından dünya olarak tanımlanan, Meru Dağı' nın kuzeyinde bulunan dört kıtadan birinin adı, yeryüzü, bu dünyanın adı. (DAS 2147)

çambudiwip : bu dünyanın adı (ETG)

çmbudvip < Skr. *jambudvipa* : dünya (Maitri. 20-13)

yir suv, yirsuv : 1/1 dünya, cihan (ÇBH. 245)

yirtinç : dünya (EUTS)

sansar < Skr. *saṃsāra*: **2-** (ölümlülerin yaşadığı) dünya, acı çekilen dünya (AY. 133-17)

sansartakı : maddi dünyada bulunan (EUTS)

igil : genel, dünyaya ait, dünyevi (KİP. 126) (Maitri. 19-17)

kerti < Skr. *krta* : yapılmış, sunî; dünyevî (Maitri. 64-3)

loka-utar < Skr. *lokottara* : dünya dışı, dünya üstü (Üİ. 98a 11)

lokik < Skr.*lokika* : dünyevi (Üİ. 98a 8)

yertinçülüg : dünyevi, dünya ile ilgili (BTT XX)

yirtinçülüg : dünyevî (Maitri. 21-3)

yirtinçülük : dünyevi (BTT I. D 147)

ajunluġ : dünyevî (Maitri. 16-3)

azunluġ : dünyevi =krş.**ajunluġ** (EUTS) varlık bulmuş, hayat bulmuş [AY6 0753]

2.1. CANSIZ TABİAT

yaşaġlısız : canlı bulunmayan, insansız, yaratıgsız, boş, 'canlısız' (AY. 145-16)

tınlıġsız : kimsesiz, boş, 'canlısız' (AY. 145-16)

kişisiz : insansız, boş, ıssız, 'kişisiz', kimsiz-kimsesiz (AY. 145-16)

2.1.1 Zaman

çaġ : devir, zaman, çağ (EUTS)

çak : 1- devir, çağ, zaman (EUTS)

ḳalp < Toh. *kalp* < Skr. *kalpa* : devir, çağ, eski çağlar, çok eski devirler (AY. 83-22) (AY. 165-3) (BTT XX)

klp < Skr. kalpa : zaman devri (Maitri. 48-12)

ḳolu : zaman, vakit, dönem, çağ (Maitri. 13-59)

mula < Skr. : zaman, kök (EUTS)

nayut : **2**- çağ, devir=**asanki** (EUTS)

oġr : **1/2** zaman, vakit (EUTS)

oġrınta : uğrunda (EUTS)

oġur : **1/2** zaman, fırsat, konu, dolayısiyle (Maitri. 35-35), (KİP. 16)

oġurta : bir zaman, vaktiyle (EUTS)

çaglık : … bir zaman için (EUES 216)

öd : **1**- zaman, devre, vakit, saat (Maitri. 35-2) (KİP. 94)

öd ḳolı : zaman, devir (EUTS)

üd : zaman, vakit, çağ, devir, dönem (Üİ. 119b 1) (AY. 140-20)

üdki : vakit, vakte dair, vakitteki, devirdeki, çağdaki (BÖ. 6)

ödki : zamanla ilgili (EUTS)

ödün : zaman (Maitri. 18-50) (DIŞ. 96)

uġur : **1/1** zaman (Üİ. 115a 3) (AY. 169-7)

üdlüg : zamanlı, zamana ait ü. (Üİ. 122b 8)

üdsüz : zamansız (Üİ. 112a 16)

üdün : zaman, vakit (AY. 131-4)

ürke : **1**- zaman, müddet (Maitri. 1-45)

üt : **2**- zaman, vakit (EUTS)

ödsüz : münasebetsiz, vakitsiz, zamansız (Maittri. 69-9)

k(a)lp : < Skr. *kalpa*: dönem, devir, çağ (EUES 324)

btraklb < Skr. *Bhadrakalpa* : Bhadra adlı kraliçenin zamanında; burkanların ortaya çıktığı mesut devre (ÇBH. 262), (Maitri. 8-12)

asanke, **asaŋı, asanḳı, asanki**: < Skr. *asamkhyeya* : **2**- Asamkhyeya çağı, sayılamayacak kadar uzun bir devir; Asamkhyeya daimi dünya dönemleri. (UWN1 290) [AY6 0130] (AY. 185-9)

asankelıg : Asamkhyeya çağları boyunca devam eden, sayılamayacak kadar uzun olan (UWN1 292)

asankilg : < Skr. *Asamkhyeya* : krş. **asankelıg** (UİG. B 43)

käçür-: (vakti) geçirmek, geçmesini sağlamak (EUDDM 142)

kiçir- : **1**- geçirmek (Man.)

kiçür- : geçirmek (EUTS)

ärtür- : **6**- (zaman) geçirmek (UWV1 194)

2.1.1.1. Mevsimler

2.1.1.1.1 İlkbahar

yaz : yaz, ilkbahar (EUTS)

2.1.1.1.2. Yaz

yai : yaz (EUTS)

yay : yaz (AY. 589-10)

yazkı, yaẓkı : yaza ait, yazınki, yaz vakti. (EUDDM 279)

yazlıg : yaz, yaza ait. (EUDDM 280)

yas : **3**- yaz (EUTS)

yaila- : yazı geçirmek, yaylamak (EUTS)

yayla- : yaylamak, yazı geçirmek (IB. 64)

2.1.1.1.3. Güz

küski : sonbahara ait=krş.**küzki** (ETG)

küüz :: sonbahar krş.**küz** (DIŞ. 437)

küz : sonbahar (AY. 589-12), (DIŞ. 144)

küzki : sonbahara ait (ETG) (AY. 591-19)

küzlüg : güz, sonbahar (EUTS)

payiz : < Far. *pâyiz*: güz. (EUDDM 197)

2.1.1.1.4. Kış

kış : kış (AY. 591-15); (EUTS)

ḳışlık : kışlık (Maitri. 101-36)

kışkı : kış gibi, kışlık; kış … (EUES 374)

ḳışla- : kışlamak (ETG)

2.1.1.2. Takvim, Tarih

agıyulagun : belirsiz, halk takviminde (?) (UWN1 65)

çadik < Skr. *sataka, jataka* < Toh. *yatak* < Mog. *Tsadık* : Sakyamını'nin ilk doğumu ve doğum tarihi =**çadak** (UİG. B 43)

likçir, **likjir** , **likzir** < Çin. *li-ji* < : +*liek-nziet* : takvim (Maitri. 46 (ilave)) ; (EUTS)

sinçaa < Çin. *hsin-ch'aa* : şematik ay sisteminin bir parçası (EUTS)

sirki < Çin. *tsiet-k'jei* : yılın 24 kısmı (ETG)

şipḳan < Çin. *shı-kan* : on kök, takvimde kullanılan on kısımlı bir devre (ETG)

ḳaŋsı, **ḳaŋ-si** < Çin. *K'ang-hsi* : Çin hükümdarı Şeng-tsu'nun mührü ve zamanının ona göre tarihlendirilmesi (AY. 199-15)

2.1.1.2.1. Yıl, Yıl Adları

yıl : yıl, sene (AY. 199-16) (IB. 67)

barma yıl : geçen yıl (ETG)

bulturkı : geçen yılki (EUES 198)

tişi yıl : dişi kadın yılı (EUTS)

sıçġan : **2-** 12 hayvanlı Türk takviminde bir yıl adı (EUTS)

sıçḳan : **2-** 12 hayvanlı Türk takviminde bir yıl adı (EUTS)

tavışḳan : **2-** 12 aylı Türk takviminde bir yıl adı (EUTS)

toŋuz : **2-** 12'li Türk takviminde bir yıl (EUTS)

ud : **2-** 12li Türk takviminde bir ay (EUTS)

yılan : **2-** 12li Türk takviminde bir yıl adı (EUTS)

yont : **2-** 12 hayvanlı Türk takviminde bir yıl (EUTS)

it yılı : on iki hayvanlı türk takviminde on birinci yılın adı (EUTS)

ḫoyın : **2-** 12li hayvan takviminde bir yıl adı (EUTS)

ḳoyın : **2-** 12 hayvanlı Türk takviminde bir yıl adı (EUTS)

bars : **2-** takvimde bir yıl adı (EUTS)

biçin : **2-** 12 hayvanlı Türk takviminde bir yıl adı (EUTS)

çagan < Moğ. *çaγan* : **2-** bir yıl adı (EUES 215)

2.1.1.2.2. Ay, Ay Adları

ayḳı : aylık, bir aylık (EUTS)

ay : 2- 30 günlük zaman dilimi (İKP. 681), (AY. 199-19)

ayığa : her ay, aylarca (EUTS)

navsrdiç : Sogdların ilk aylarının adı (EUTS)

ram : birinci ayım adı=**aram** (ETG)

rem : birinci ayın adı (EUTS)

aram ay : Uygurlarda yılın ilk ayının adıdır. Altın Ordu yarlıklarında *'muharrem ayı'* karşılığında kullanılmıştır. Göktürkler de kullanmışlardır. (EUTS)

çahşapat, çahşaput < Sogd.*cxs'pS, cxs'pwS* < Skr. *sikşâpada* : bir ay adı (BTT XX)

çakşaput : bir ayın adıdır. Ulug bey takviminde 12. Aydır (EUTS)

jihsapath : =**çahşapat** (ETG)

aram < Hint. : birinci ayın adı (ETG)

ikindiay : ikinci ay. (EUDDM 125)

tunçor : < Hot. *ttumjāra* **:** bir ay adı (EUES 757)

2.1.1.2.3. Gün, Gün Adları

tün : 2- dün, bir önceki gün (EUES 772)

bokün : bugün (ETG)

bökün : bugün (ETG)

bökünki : bugünkü (AY. 133-13)

bükün : bugün (EUTS)

bukünki : bugünki (EUTS)

bükün : bugün (Maitri. 12-22)

bükünki : bugünkü (EUTS)

bükünte : bu günden, bugün (UÜH-dizin)

kün : 1- gün (IB. 24), (İKP. 40-6)

kün küninge : her gün (EUTS)

künikeki : hergün, daima (EUTS)

küninte : hergün, devamlı, sürekli (EUTS)

küntemek : her gün (Maitri. 57-3)

yaŋı : **2**- gün (EUTS)

roç < Sogd. *röç* : gün (EUTS)

tütsülüg : günlük (EUTS)

yekşembi : pazar günü (EUTS)

naġıd j-mnu : cuma günü (EUTS)

kivan j-mnu : cumartesi (EUTS)

adına < Far. *Adina* : Cuma günü (EUTS)

mişi : Soğd ayının 16.günü (EUTS)

vrmzt : bir gün adı (EUTS)

zmuġtuġ : Soğd ayının 28.günü (EUTS)

naġram : Soğd ayının 30.günü (EUTS)

tuŋçi < Çin. *dong zhi* : kıştaki gün dönümü (EUES 757)

2.1.1.2.3.1. Günün Vakitleri

taŋ (I): tan, şafak (IB. 26)

yarun : şafak ağarması (Maitri. 15-5)

vam : < Sogd. *vām*: tan vakti, şafak (EUES 839)

ingir : tan, şafak, fecir, alaca karanlık (EUTS)

iŋir : alaca karanlık (ETG)

irte : yarın, sabah (Maitri. 92-4)

irteken : sabah, yarın, erte, evvelce (ETG)

ekinti : ikindi (IB. 67)

kündüz : gündüz, gündüzün (EUTS)

küntüz : gündüz (KİP.15), (AY 3k. 193-15), (DIŞ. 620)

ḳeçe : gece (BTT XX)

kiç : **1**- gece (Maitri. 81-12)

kiçe : akşam, gece, geceleyin yarın (IB. 1); (EUTS)

kök : **3**- gece (EUTS)

tün : **1**- gece (Maitri. 7-23) (IB. 24) (AY. 140-22)

tünle : gece, geceleyin (AY. 92-15) (KİP. 15)

tünçüle : gece gibi (ETŞ. 5-13)

irteki : yarınki (Maitri. 47-19)

yarın : **1**- sabah, gündüz, yarın (IB. 1)

muḫurt < Skr. muhurta : ? (Maitri. 13-56)

muhurta < Skr. ? : zaman, vakit tayini ölçüsü, günün bir kısmı (EUTS)

at- : **1-** şafak sökmek, tan atmak (EUTS)

taŋla- : **2**- şafak atmak,sabah olmak (EUTS)

taŋlar- : (tan) atmak, (şafak) sökmek (IB. 26)

2.1.1.2.4. Zaman Aralığı, Süre

alḫınçıı öd : ecel, ölüm saati (ETG) (Maitri. 5-56) (AY. 163-4)

muhurut : < Skr. *muhūrta.* : saat. (EUDDM 180)

ür keç : er geç (AY. 160-5)

keç : erken olmayan, geç, gecikmiş, çok sonra (AY. 160-5), (İKP. 62-1)

kiçmetin ara : gecikmeden, derhal, hemen, arası çok geçmeden (ETG)

ḫaçanıp : hiçbir zaman (Maitri. 110-21)

arada : bazen, ara sıra (UWN1 221)

aradın : (zaman bakımından) ikisinin arasında bulunan, ... arasındaki (UWN1 221)

ärkänki : daha ... -dXgˇX zamandaki, henüz ... -dXgˇX zamandaki (UWN2 262)

kişägü : geç (EUES 385)

kenäd- : geç gelmek, gecikmek (EUES 363)

käçik- : gecikmek (EUES 352)

2.1.1.2.4.1. Kısa Zaman Aralığı

azrakçak(ı)ya : çok az, kısa bir süre (UWN2 113)

lav : < Skr. *lava*: an. (EUDDM 176)

ödünki-e : bir an (ÇBH. 166)

ḫşan < Skr. ksana : kısa bir an, lahza (Maitri. 42-15), (Üİ. 118b 10)

käsdäm : **2-** an (EUES 359)

ḫşan-ik < Skr. *kşanika* : bir anlık, geçici (Üİ. 121a 4)

ḫşan-lıġ : anlık (Üİ. 120a 1)

ödünkiye: kısa zaman dilimi. (DAS 3431)

kiçmedin ara : arası çok geçmeden (ÇBH. 279)

biltizmetin : birdenbire, aniden (UİG. A 132)

birdin : birdenbire, ansızın (BTT XX)

surt : birdenbire (MEİB 2002)

2.1.1.2.4.2. Belirlenmiş Zaman Aralığı

yıllık : yıllık, yıllığına. (EUDDM 285)

aylag : aylık (UWN2 97)

künlük : günlük (EUDDM 172)

üç uġuş : **1/1** üç devir (ETG)

tünlük : bir gecelik (EUES 773)

keçälik : bir gecelik süre, gecelik (EUES 362)

2.1.1.2.4.3. Uzun Zaman Aralığı

kiç : **2-** geç zaman, uzun süre (ETG)

sö (sü ?) : uzun süre, zaman (İKP. 56-7), (BTT I. D 76)

sön : uzun müddet, zaman (AY. 548-5); (EUTS)

ür (ör ?) : **1-** uzun süre, zaman, müddet (İKP. 69-3) (Maitri. 47-24) (AY. 185-8) (DAS 1018)

ürüg : **1-** uzun müddet, uzun süre, sürekli ü.uzatı (AY. 157-6)

adınsıġsız : değişmez (BTT I. D 75), (AY. 280-16)

aġmaḳsız : değişmez, sarsılmaz, kalıcı, baki (AY. 190-18)

mḥaklp < Skr. *mahakalpa* : büyük devre (Maitri. 1-21)

2.1.1.2.4.4. Geçmiş Zaman

aşnu : eskiden, önce, önünde, geçen, geçmiş, evvel (AY. 26-18), (İKP. 65-3)

aşnuank : önceleri (EUTS)

aşnuça : önce, daha evvel, evvelleri, önceleri (AY. 8-7)

aşnuḳı : evvelki, önceki (AY. 68-22)

aşnuraḳ : evvelki, baştan, önceki (ETG)

baya : önce, evvel (AY. 189-12)

bayaḳı : evvelki, önceki (Maitri. 23-33)

burun : **2-** önce, önceleri, evvelce (EUTS)

buruŋı : önceki, evvelki (EUTS)

eçü : eslaf, geçmiş, eski, halef mukabili (EUTS)

eski : eski (BTT I. D 45)

oza : önce [AY6 1264]

ozakı : geçmiş (EUTS)

öŋdünki : öndeki, önceki (EUDDM 193)

öŋre : **1/2** önce, evvelki, vaktiyle (AY. 6-14)

öŋreken : önceden, evvelden, daha önce (BÖ. 65)

öŋreki : önceki, daha önceki, evvelki (AY. 159-1)

öŋrerek : daha önce (Maitri. 103-5)

öŋü : evvelki, önceki (EUTS)

örgüt : daima, her vakit (EUTS)

ötgün : geçmiş, mazi (EUTS)

söki : eskiden (Maitri. 9-31)

äŋür : kısa bir süre önce, geçenlerde (?) (UWN2 215)

äŋürki : son, son defaki, geçenlerde gelmiş olan (?) (UWN2 215)

äŋürün : kısa bir süre önce, geçenlerde (?) (UWN2 215)

ürke : **2-** eskiden, vaktiyle (EUTS)

ilkisizdinbärü : ezelden beri (MEİB 0139)

yaŋırtukan : geçenlerde, son zamanlarda, bu günlerde (EUES 864)

aşnu kan : daha önce, daha önceden, önceden (UWN2 11)

aşnusınta : önce, öncesinde (UWN1 14)

ärt-, **art-** : **10-** geçmişe gitmek, maziye gitmek (felsefeye ait teknik terim) (UWV1 191)

2.1.1.2.4.5. İçinde Bulunulan Zaman

amdı : şimdi=krş.**amtı** (EUTS)

amtı : şimdi, halen, şu anda, halihazırda, bugünkü (IB. 66), (KİP. 155), (İKP. 11-7)

amtıḳan : şimdi, tam şimdi (EUTS)

amtıḳategi : şimdiye kadar (EUTS)

amtıḳı : şimdiki (AY. 8-22), (Maitri. 101-19)

amtıḳına : şimdi (EUTS)

amtıḳıya : şimdi (Maitri. 7-16)

amtısön : bu anda, hali hazırda (ETG)

ança : o vakit [AY6 0689]

ançaġınça : tam o anda=**ançaḳınça** (AY. 601-8)

ançakatägingä : o zamana kadar (UWN1 151)

ançatakı : o zamanki, önceki (UWN1 155)

timin (temin ?) : o zaman, o sırada, gerçekten, o anda, hemen, derhal, çarçabuk (İKP. 62-1) (Maitri. 5-32)

ançaḳınça : tam o anda =krş.**ançaġınça** (EUTS)

apam : şimdi [AY6 1037]

emdi : şimdi (EUTS)

emti : şimdi (ETG)

yügerü : şimdiki, şu anki, hali hazırdaki (AY. 151-11) (DIŞ. 7)

yügerüki : şu anki, şimdiki (AY. 135-22)

yökerü : **1/2** halihazır, hazır, şimdiki (EUTS)

yügerü : şimdiki, şu anki, hali hazırdaki (AY. 151-11) (DIŞ. 7)

yügerüki : şu anki, şimdiki (AY. 135-22)

ançġınça : bu esnada, nihayet, sonra; gibi (Maitri. 20-21); (Man)

anıŋ arasınta : o sıralarda (ÇBH. 243)

amtıma : şu anda, hemen şimdi (UWN1 141)

közünür : çağdaş, muasır, halihazırdaki (EUTS)

közünürdeki : görünürdeki, şimdiki (EUTS)

çakdakı : şu sıra, şu anda, şu andaki (EUES 218)

ara : **2**- esna. (DAS 347)

aralap : bu arada, bu esnada (EUDDM 53)

kez : **1**- an, zaman (AY. 610-8), (Üİ. 111b 11)

una : **2**- şimdi hemen (EUTS)

nemen : **1**- şimdi, şu anda, artık, bundan böyle (BTT I. A 14); (EUTS)

2.1.1.2.4.6. Ebedi, Ölümsüz

anoşagan < O.F. *'nwşg-'n:* ölümsüzler, ölmezler, ebedi yaşayanlar (ETG)

beŋü : bengi, ebedi, ölümsüz (ETG)

abamu : daimi, ebedi, ölmez, bengü, sonsuz, ölümsüz, ebedi (BTT I=D340)

abamuluġ : daimi olan, ebedi, bengü, ölmez (BTT I= B12)

meŋgü : krş. mengü : ebedi (AY. 647-5)

mengigü : ebedi (Man.) (Huas.)

mäŋigü : sonsuz, ebedi, ebediyen (EUES 473) (HUY U71/R/1)

amru : sürekli, devamlı, daima (AY. 109-7)

emrü : daimi, devamlı (EUTS)

yıntam : daima (ETG)

idäŋ : **1**- daima, her zaman, sürekli, devamlı (EUES 295)

istimi : daima, aralıksız, sürekli olarak (EUES 313)

yintem : **2**- her zaman, daima, sürekli (BÖ. 22)

örük uzatı : devamlı, sürekli, durmadan (EUTS)

tı < Çin. *ting* : **1/1** daima, devamlı, kesiksiz (ETG)

turḳaru : mütemadiyen, durmadan, sürekli, daima, hep (BÖ. 26) (KİP. 205)

turḳuru : **1/1** sürekli, devamlı, daima (AY. 133-21)

tutçı : sürekli, kesintisiz, daima, her zaman (AY. 157-5)

oḳsuz : **3**- kesintisiz, arasız (Maitri. 67-35) (Üİ. 108b 5)

uzakı : sürekli, devamlı, uzun süren (EUTS)

uzatı : daima, sürekli, her zaman; uzun, uzun zamandan beri (Maitri. 79-14) (176-21)

uzıtı : sürekli, devamlı (EUTS)

uzun : **1/2** daima (IB. 22) (AY. 133-12) (Maitri. 83-28)

uzun turḳaru : mütemadiyen (ÇBH. 70)

ürlüg : sabit, değişmez, daima (ETG) (BTT I. D 306)

ürlüglüg : daimi (ETG)

ürlük : **1/1** daimi, sonsuz; **1/2** sabit, değişmez (AY. 33-3) (Üİ. 116a 7)

üsüksüz : durmadan, daima, kopmadan (EUTS)

üzlünçsüz : arasız, kopmadan, süreli (EUTS)

yıntam : daima (ETG)

yintem : **2**- her zaman, daima, sürekli (BÖ. 22)

üzlünçüsüz : arasız (Maitri. 10-33)

amuru : uzun süre, daima (MEİB 2091)

örüg : uzun müddet, bengi, ebedi (EUTS)

ürük : ebedi, uzun, ebedi, daima, uzun müddet (Maitri. 26-8)

meŋü : bengi, ölümsüz, kalıcı, ebedi, baki=**meŋgü** (AY. 165-9)

meŋülüg : ölümsüz, bengi, sonsuz, kalıcı (AY. 173-1)

mengülük : sonsuz, ebedi, ezeli (EUTS)

meŋgü : sonsuz, ölümsüz, ebedi (BTT I. B 209)

meŋgülüg : sonsuz (BTT I. D 56)

meŋü : ebedi (UÜH-C. 150)

mngi : bengi (EUTS)

tuġmaḳsız : **1/2** ölümsüz, kayıtsız, bağımsız (AY. 145-9)

ürlüklüg : sabit, ebedi, ölümsüz, daimi (AY. 34p-15)

apamuluk : sonsuz, ebedî (MEİB 2550)

asanke, **asaŋı, asanḳı, asanki**: < Skr. *asamkhyeya* : **3-** sayısız, sonsuz (UWN1 292) [AY6 0130] (AY. 185-9)

meŋle- : ebedileşmek, ölmezleşmek, bengüleşmek (EUTS)

2.1.1.2.4.7. Gelecek Zaman

ançata : ondan sonra, o zaman, o vakit (AY. 197-19)

ançata kin : bundan sonra (AY2P)

muntada inerü : bundan sonra, daha ileride (EUTS)

arkun : daha geç, daha sonraki. (EUDDM 55)

ken : sonra, sonradan; gelecek, gelecekte (İKP. 68-2), (BTT XX)

anagat : < Skr. *anāgata*: gelecek, gelecek (zaman) (UWN1 145)

kin : **4-** istikbal, gelecek (EUTS)

kininet : istikbalde, gelecekte (EUTS)

kenräk : daha sonra (EUES 364)

kentäki : gelecekteki (EUES 364)

basakı : sonraki, ertesi, ondan sonraki, diğer, başka (EUES 144)

basak(ı)ya : hemen sonra (EUES 144)

basasınta : (sontakı) izleyen, müteakip, sonra (EUES 144)

kinki : sonraki, gelecekteki k.(Maitri. 7-40), (AY. 134-2)

kin : **1**- sonra, sonraki (IB. 57), (AY. 138-14)

kisreki : sonraki (Maitri. 8-5)

kedki : sonraki (AY. 164-16)

kenki : sonraki gelecekteki [AY6 0772]

iyinki : arkasından gelen, sonraki (BTT I. B 131)

eyinki : sonraki (MEİB 0635)

anta kin : ondan sonra (EUTS)

antın : oradan, ondan sonra (AY. 82-18), (Maitri. 51-57)

kisre : sonra, ondan sonra (Maitri. 13-22); (Huas.)

kedin : sonra (EUTS)

soŋ : sonra (AY. 367-8)

soŋgara : son, sonra (EUDDM 209)

2.1.1.2.4.8. İlk, Başlangıç

başlaġ : başlangıç (AY. 3.1), (BTT I. D 75)

başlaġlıġ : başlangıcı olan (AY. 258-8)

baştanķıta : baştankı ile 'her şeyden önce' (EUTS)

ilk : ilk, başlangıç (AY. 134-1)

ilki : ilk, başlangıç, önce, baş, birinci i. (Maitri. 17-14), (AY. 134-1) (DAS 31)

ilkii : ilki (EUTS)

ilkisiz : başlangıçsız, öncesiz, ezeli i. (Maitri. 46-12) (AY. 133-12)

anantemadi : krş. **anaḍimaṭi** (UWN1 145)

anaḍimaṭi : başlangıcı olmayan, başlangıçsız, başlangıçsızlık (UWN1 144)

aç- : **5**- (bir şeyin) başlangıcı olmak (?) (UWV1 1)

2.1.1.2.4.9. Son, Nihayet

ataġ : son, nihayet **ayaķ**=krş.**ataķ** (EUTS) (Man.)

kid : son, nihayet, arkada (ETG)

kit : son, nihayet (EUTS)

ked : **1**- son, nihayet, arkada (EUTS)

üzlünçü : son, bitiş, kesiliş/kopuş noktası, nihayet, son, sonunda (AY. 144-8) (Üİ. 101a 10)

arḳan : nihayet, son (AY. 530-13) (ETG)

arḳun : nihayet (ETG)

2.1.1.2.4.10. Vakitli, Vakitsiz

ḳolulug : vakitlice (AY. 156-15)

ḳolusuz : vakitsiz; münasebetsiz zaman, ölçüsüz, sayısız, çok, ‘vakitsiz’, ‘zamansız’ (Maitri. 59-13) ülgüsüz k. (AY. 156-20)

käzigsiz : **2**- vakitsiz [AY6 0693]

2.1.2 Yeryüzü

yertinçü : dünya, alem, yeryüzü (BTT XX) (İKP. 47-6)

yertünçü : yeryüzü, dünya, alem (BÖ. 62)

yérteñcö : =**yirtinçü** (ETG)

yirtinçü : dünya, cihan=Skr. *loka* (Maitri. 19-31) (AY. 183-17)

yirtünçü : dünya (Üİ. 108b 15)

yir : **1- 1/2** yeryüzü, toprak dünya=Skr. prthivi (Üİ. 103b 14) (AY. 183-17)

çambud(ı)v(ı)p < Skr. *jambudvıpa* : **1**- yeryüzü (DIŞ.)

2.1.2.1. Su

su : su (EUTS)

sub : su=krş. **suv** (AY. 600-20) (IB. 33)

suġ : **2**- su (EUTS)

suv : **1/1** su (Maitri. 47-4) (Üİ. 103b 16) (AY. 144-16)

soġık suv : soğuk su (EUTS)

suvluġ : sulu, suya ait, sulak (Maitri. 105-27), (BTT XX)

suv içreki : suyun içindeki (EUTS)

tamızım : damla (AY. 583-5)

tamız : damla (MEİB 0904)

2.1.2.1.1. Kaynak Su, Pınar, Çeşme

kara suv : memba suyu (EUDDM 135)

bulaḳ : kaynak, pınar, çeşme, kanal (ETG)

ḳuduġ : kuyu, pınar, deniz (AY. 434-23)

ḳuduz : ? su kuyusuyla (Maitri. 12-3) (EUTS)

sugulmaksız : suyu çekilmemiş, kurumamış (EUDDM 211)

2.1.2.1.2. Su Kanalı, Su Yolu, Ark

ataz : sulama kanalı (AY. 73-51)

ögänlik : kanal sistemi, kanal. (EUDDM 191)

suvak : sulama kanalı, ark (EUDDM 213)

suvaklıg, suv(a)klıg : sulama kanallı, arklı (EUDDM 213)

tarmuḳluġ : kanallar gibi, dereye benzer (EUTS)

kuyag : nehir yatağı, kanal (EUES 434)

yulat : oluk, ırmak yatağı, su arkı (EUTS)

kelkim : su hendeği (EUTS)

ḳarım : çukur, su çukuru (AY. 494-3), (Maitri. 29-6)

2.1.2.1.3. Irmak, Nehir, Dere, Çay

aḳın : büyük ırmak, nehir (BTT I. B 110)

arḳu : dere, nehir (ETG)

müren : ırmak, nehir (EUTS)

ögen : nehir, çay (Maitri. 31-24)

öken : çay, nehir (EUTS)

ögüz : ırmak, nehir (İKP. 3-4), (Maitri. 108-10)

ügüz : **2-** nehir, ırmak (AY. 131-7)

yul : çay, dere, küçük nehir, göl (AY. 685-2) (Maitri. 53-4)

yuul : dere, çay, küçük nehir (AY. 529-4)

bügüz : nehir (ügüz'den sonra yansımalı kelime) (EUES 212)

yulak : **2-** küçük çay (ETG)

ös : **1-** dere (EUTS)

öz : **1-** dere (EUTS), (ETG)

özek : küçük dere (EUTS)

tamçuklug : akım …, ırmak …, akımlı, ırmaklı (EUES 667)

tamçuk : akım, ırmak (EUES 667)

2.1.2.1.4. Göl, Birikinti

anavapte, anavataptı, anabataptı: < Skr. *anavatapta*: ısısı olmayan, soğuk göl [AY6 0483, 0630] (AY. 679-23) (AY. 425-11)

köl : göl (Maitri. 51-56), (AY. 351-10)

kölmen : gölet (?) (AY. 314-4)

toş başı : göl (EUTS)

töş başı : bataklık, gölün derin yeri (EUTS)

tusbası : su birikintisi (Man.)

yullug : göle ait (Maitri. 21-13)

2.1.2.1.5. Deniz, Okyanus

çaladr < Skr. *jaladhara* : deniz (Maitri. 53-9)

çaldr < Skr. *jaladhara* : deniz (EUTS)

talay : deniz, büyük nehir (EUTS)

taloi : deniz=**taluy** (EUTS)

taloy : deniz, okyanus (BTT XX)

taluy < Çin. *ta liu* : deniz : deniz, okyanus (AY. 28-6) (İKP. 22-1)

toluy : deniz (EUTS)

ḳıtıg : kıyı, sahil, kenar (EUTS)

2.1.2.1.6. Adlandırılmış Su Kaynakları

arḳar başı : bir çeşme adıdır (EUTS)

çopun : havuz, su deposu, rezervuar, büyük bir kap (EUES 238)

2.1.2.1.6.1. Adlandırılmış Nehir, Irmak

bolçu : nehir adı (EUTS)

ġaŋ < Skr. *Ganga* : Ganj Nehri (Maitri. 8-21), (KİP. 84)

ḳaŋ (II) : Toh. *Gank* < Skr. *Ganga* : Ganj Nehri (AY. 131-6)

küne : nehir adı (EUTS)

seleŋe : Selenga ırmağı, Kuzey Moğolistan'da Türk yurdunun kuzeyinde bir nehir (ETG)

sintu < Skr. *sindhu* : İndus Nehri (ETG)

sükü öken : bir nehir adı (EUTS)

yaşıl ögüz : Huang-ho nehri (ETG)

orḳun : Kuzey Moğolistan'da ve Sibirya'da, Hangai dağlarından kuzeye akan Orhon Nehri. (ETG)

kök-öŋ : Hangay dağaları civarında bir nehir bir nehir adı (ETG)

2.1.2.1.6.2. Adlandırılmış Göller

anupadat : bir gölün adıdır. (EUTS)

ḳara : **5-** bir göl adı (ETG)

ḳarasu < Skr. *karasu* (AY. 476-6)

ḳazluḳ : göl adıdır. (EUTS)

türgi yargun : bir göl adı (ETG)

2.1.2.1.7. Su Olayları

ägrim : girdap, burgaç, su çevrisi (UWN2 172)

egrig : **2-** su anaforu, burgaç, çevrengeç, girdap (ETG)

opu : burgaç, dölembeç, girdap (EUTS)

tegzinç : **1- 1/1** anafor, kıvrılma, girdap, dalga (İKP. 17-8) (Maitri. 7-26)

şortapan < Skr. *şrotapanna* : akıntıya girmiş olan (Maitri. 63-33)

şrir < Skr. *şarira* : **1/2** akıntıya kapılmış olan (Maitri. 109-22); (EUTS)

örküçlenmek : dalgalanmak (BTT I. B 88)

ärkäçlänmä[k] : dalgalanma (MEİB 1925)

ärkäçlän- : dalgalanmak (MEİB 0473)

egr(i)gş(ä)l- : her yandan burgaçlar oluşturmak, dalgalanmak (?) (UWV2 5)

bat- : **1-** batmak, suya gömülmek, yok olmak, görünmemek, gizlenmek (AY. 197-22),(BTT I. B 7), (Maitri. 63-10)

aḳtın- : suya batmak, akmak (ETG)

ürgen- : suya batmak (Man.)

çom- : batmak, dalmak (ETG) (DAS 2691)

çomın- : dalmak (suya) (ETG)

çomur- : batırmak, suya gömmek (İKP. 17-8)

toḳı- : **1/4** gemi batırmak=**toku-** (Maitri. 73-13) (KİP. 20) (AY. 3.3b.9)

2.1.2.1.8. Su Kıyısı

arıġ semek : çay, çay kıyısı (EUTS)

arıḳ : ark, çay, çay kenarı =krş.**arıġ** (EUTS)

2.1.2.1.9. Suyun, Sıvıların Hareketi

aḳıġ : **1-** âsrava, akma (Üİ. 99a 12)

2- 2/1 akım, cereyan (AY. 185-20)

akınlıg : ... akıntısından meydana gelen, ... akıntılı (UWN1 81)

tarmut : akış (EUES 679)

tarmutlug : selli, çağlayanlı (EUES 679)

savrılmak : akma, çağlama, şarıl şarıl akma (EUES 592)

at- : **3-** fışkırmak, akmak, (EUTS)

ab- : fışkırarak çıkmak, akmak (EUTS)

akılış-, **agılış-** : bir noktada birleşerek akmak (UWV1 34)

aḳ- : akmak (Maitri. 61-10), (AY. 635-8)

aḫıt- : akıtmak, =krş.**akıt-** (EUTS)

aḳıt- : akıtmak (AY. 600-20)

pükür- : fışkırtmak, sıçratmak (EUTS)

aḳtur- : **2-** akıttırmak (EUTS)

yögür- : akmak (EUTS)

akıl-, **agıl-** : **1-** dışarı akmak, (yukarı) fışkırmak (UWV1 33)

savrıl- : akmak, çağlamak, çağlayarak akmak, şarıl şarıl akmak, (gözyaşı) akmak (EUES 592)

ıg- : durgunlaşmak, tıkanmak, ağır ağır akmak (EUTS)

2.1.2.1.9.1. Köpük

kobık : **2**- köpük (EUTS)

köbik : köpük (EUTS)

köbük : köpük (EUTS)

köpig : köpük (ETG)

köpüg : köpük (ETG) (IB. 20)

köpir- : köpürmek, kabartmak (EUES 408)

köpirt- : bir sıvıyı) köpürtmek (EUES 408)

2.1.2.2. Kara Katmanı

2.1.2.2.1. Arazi, Yer

yirdeki : yerdeki (EUTS)

tepirgen : yer, toprak zemin, döşeme (BTT XX)

öleŋ : sulak yer, bataklık arazi, yaş rutubetli (AY. 544-15) (Maitri. 55-24)

arıglıg : ... ormanlı, ... yığınlı (UWN1 244)

al(a)ŋ : yüksek arazi, engebeli arazi (?) (UWN1 87)

tebiz : **1**- kurak yer, oklak, **2**- çimenlik (EUTS)

tepiz : **1**- kurak yer, **2**- çimenlik (BTT XX)

yar : **2- 2/2** kayalık, uçurum (EUDDM 274)

körtük : **1**- kar yığını, kar sahası (EUTS)

yokuş : sarp, yokuşlu, inişli, meyilli; yukarı çıkma, yükselme; bayır, yamaç, iniş, yokuş (EUES 911)

kayalık : kayalık (EUES 350)

seŋirlig : dağlık yer (DIŞ. 389) (AY. 682-22)

2.1.2.2.2. Yeryüzü Şekilleri

2.1.2.2.2.1. Dağ

aġastı < Skr. *agasti* : bir dağ adı (DIŞ. 304)

basġuḳ : **2**- dağ silsilesi (ETG)

seŋir : dağ eteği (Maitri. 60-4) (AY. 492-11)

sıŋ : dağ silsilesi, sıradağ (EUTS)

soŋa : ormanlı bir dağın adı (ETG)

taġ : **1/1** dağ (DIŞ. 304) (İKP. 38-1) (Maitri. 39-20)

tagça : dağ boyunca (AY. 46-18)

başgok : **1**- dağın zirvesi, doruk, zirve (EUES 148)

başgoklayu : dağların dorukları gibi (yerleştirilmiş) (EUES 148)

başgoklug : doruklu, zirveli (EUES 148)

2.1.2.2.2.1.1. Adlandırılmış Dağ

himavant: < Skr. *himavat*: Himalaya dağları. (DAS 1223)

sumėr: < Toh. A *sumer* < Skr. *sumeru*: Olağanüstü bir görüntüye sahip dağ, dünyanın merkezindeki dağ. (DAS 2582)

udayagiri. < Skr. *udayagiri*: Bir dağ adı. (DAS 14)

altun yış : büyük Altay Dağı anlamında kullanılır (EUTS)

himavanti < ? : himalaya (Maitri. 13-41)

ḳalyas < Skr. *kailasa* : bir dağ adı (DIŞ. 386)

paşaŋ < Skr. *pasanak* : bir dağ adı (Maitri. 8-16)

samir < Skr. *Sumeru* : kainatın merkezi, bir dağ (ETG)

smir < Skr. *sumeru* : kainatın merkezi olan dağ (Maitri. 4-41)

vıdar < Skr. ? : bir dağ adı (Maitri. 82-37)

kögmen : toponim; Sayan Dağı veya bir kısmı (ETG)

çuġay : Hangay dağlarının güney kolları yöresi (EUTS)

ḳadırḳan : ormanlı bir dağın adı, toponim (ETG)

2.1.2.2.2.2. Tepe

ḳas : **1**- tepe (EUTS)

ḳaş : **2**- tepe (EUTS)

töbü : tepe, zirve (EUTS)

töpö : doruk, tepe, zirve (BTT XX) (Man.)

töpü , **töbü** : **1**-tepe (Maitri. 86-16) (ÇBH. 48)

kötkik(i)yä : tepecik (MEİB 1926)

2.1.2.2.2.3. Ada

oduruġ : ada (EUTS)

ortuk : **1**- ada (EUTS)

otrug : krş. **oturuġ** (AY. 681-12)

oturuġ : ada (AY. 211-19), (EUTS)

otruġ : ada (Maitri. 51-47), (İKP. 36-6), (KİP. 21)

otrug : ada (EUES 518)

aral : ada, sık çalılık (ETG)

davip : krş. **divip (**EUDDM 103)

divip : < Skr. *dvîpa*: kıta, ada (EUDDM 103)

2.1.2.2.2.4. Çöl

körtük : çöl (Maitri. 85-17)

körtük : **2**- çöl (EUTS)

öŋ : çöl, kurak, çorak (Maitri. 85-17)

öŋ körtük : kar çölü (Maitri. 85-17)

say : kır, çöl, taşlık, bozkır (BTT XX)

saylayu : çöl kumu gibi. (EUDDM 203)

2.1.2.2.2.5. Çayır, Otlak, Mera

yış : dağlardaki otlak (ETG)

yiş : çayır, mera (IB. 17)

öleŋlik : çayır, otlak (EUTS)

yayıt : otlak (EUES 879)

otluk : çayır (EUES 518)

2.1.2.2.2.6. Geçit, Yol

art : **2**- dağ geçidi (IB. 6)

taban : **2**- dağ geçidi (EUTS)

ḳaçıġ : **3**- geçit, ara (EUTS)

keçik : geçit (EUTS)

ḳeçüg : geçit (ETG)

ḳeçük : geçit (EUTS)

ḳısıl : vadi, boğaz, geçit (Maitri. 85-12) (AY. 196-10)

uz : 2- yol, geçit, darboğaz (EUTS)

yarmıg : geçit, (ADF 252)

yartu : 2- yar, boğaz, dağ geçidi (EUES 871)

kadrak : geçidi, dağ kıvrımı, yamaç (EUES 319)

2.1.2.2.2.7. Çukur, Hendek

çekür : çukur (EUTS)

oy : 1- çukur, derinlik, boşluk (Maitri. 84-50), (BTT XX) (DAS 816)

ökrem : hendek (EUTS)

öz : 2- vadi (EUTS), (ETG)

uy : çukur (EUTS)

uy : çukur (Maitri. 58-16)

uya : 2- çukur (Maitri. 72-3)

ḳaram : (surların kenarındaki) hendek, çukur (İKP. 39-5)

örgü : hörgüç, çıkıntı, tümsek (EUDDM 194)

batgı : çukurluk (EUES 151)

2.1.2.2.2.8. Mağara

üŋür : mağara (AY. 490-5) (EUTS)

ünkür : mağara (EUTS)

tuŋur (***tuŋkur**) < Çin. *dong ku* : mağara, oyuk (EUES 757)

oprı : çukur, mağara (EUES 513)

2.1.2.2.2.9. Yayla

kötki : yayla, yüksek yer, tepe (Maitri. 78-14)

yaylag : yazlık, yayla (IB. 51)

yaylık : yazlık (EUTS)

2.1.2.2.2.10. Ova

yazı : ova, düz yer (Maitri. 63-22)

pi < Çin. *p'ing* : düzlük, yazı, ova (EUTS)

saka : balta girmemiş alan, ova, ıssız yer, ıssız bölge, kenar (EUES 574)

2.1.2.3. Yer Kabuğu

2.1.2.3.1. Taş, Kaya

ir < **2**- taş (Maitri. 41-54)

ḳaya : kaya (IB.)

kayalayu : kaya gibi (EUDDM 141)

korum : kaya, kaya parçası. (EUDDM 160)

suryakant < Skr. *suryakanta* : güneş ışınları ile ısınan bir taş (Maitri. 36-1)

şıg : **<** Çin. *shi*: taş (EUDDM 215)

tas : =**taş** (EUTS)

taş (I): taş (Maitri. 58-15)

taşlıġ : taştan (Maitri. 82-40)

toyagu : yassı çakıl, dağ eteklerinde biriken taş parçaları (BTT XX)

wayduri < Skr. *vaidurya* : kaya billuru (ETG)

yad < ? : yağmur taşı (ETG)

basḳuḳ : **1**- kaya parçası (EUTS)

2.1.2.3.2. Toprak, Kum, Toz

kösür : < Moğ. *köser, kösür*: toprak (EUDDM 165)

toprak : toprak (AY. 632-4) (Maitri. 38-27)

tuprak : toprak (EUTS) [AY6 0178]

ḳurġaġ : kara, toprak (EUTS)

ḳurġaḳ : kara, toprak (Maitri. 55-26)

ḳımsız : kumsuz (EUTS)

ḳum : kum (İKP. 36-7)

kumlayu : kum gibi (EUDDM 168)

ḳumluġ : kumlu (EUTS)

toz : **1**- toz (IB. 15)

ḳoḳ : toz, toprak (EUTS)

tooz : **1/1** toz (EUTS)

bor : toz (EUES 188)

2.1.2.3.3. Balçık, Çamur

sası : **1/2** balçık, çamur, kil (Maitri. 73-54) (BTT XX)

titig : çamur, balçık (Maitri. 101-33)(IB. 46)

batıġ : bataklık, derin (ETG) (EUES 151)

çalpak : çamur, balçık, bataklık çamuru, kir, pislik (EUES 219)

2.1.2.4. Maden, Değerli Taş, Mineral, Kimyasal Bileşen

altun : altın (KİP. 18) (İKP. 37-6)

aldun : =krş.**altun** (EUTS)

altunk(ı)ya : saf altından (?) (UWN1 122)

lal : < Far. *la'l*: lal (Yakut taşı). (EUDDM 176)

yakud : yakut (EUTS)

saprir < Toh. B *spharir* < Skr. *sphatika* : kıymetli bir taş, cevher (Maitri. 28-20)

ünçü : inci (EUTS)

yençü : inci (İKP. 6-8) (BTT XX)

yinçü : inci, kıymetli taş (Maitri. 52-1) (AY. 170-16)

sısan : öz, cevher (EUES 611)

vaçır, **vaçir** < Toh. *wasir* < Skr. *vajra* : elmas=krş. **vajır** (AY. 27-17)

vajır < Skr. vajra : krş. vaçır : elmas (AY. 34d-17) (ETŞ. 3-5)

vajir : < *Skr. vajra*: sağlamlığı, yıkılmazlığı, sertliği çağrıştıran elmas. (DAS 3751)

vajra : elmas (EUTS)

vijirlig : elmastan (Maitri. 39-1)

vjırlıg : krş.**vijirlig** (Maitri)

waçir, **wajir** < Toh. *wasir* < Sogd. *Pajir* < Skr. *vajra* : **1/3** elmas (ETG)

wjır : =**waçır** (ETG)

vçri, **vçir** < Skr. *Vajra* : **1/2** elmas (UÜH-B. 54)

vijir < Skr. *vajra* : elmas (Maitri. 13-14)

batu : bir yarı kıymetli taşın adı (EUES 151)

adityagarbe : < Skr. *ādityagarbha*: bir mücevherin adı (UWN1 37)

çintamani < Skr. *çintamani* : mücevher, inci (BÖ. 20), (AY. 170-13)

radna : mücevher=**erdini** (EUTS)

ratna : mücevher=**erdini** (EUTS)

redni < Skr. *ratna ?* : cevher (ETŞ. 3-1)

retni : mücevher (ETG)

rtni : =**ratna**=**erdini** (EUTS)

erdeni : mücevher (ETG)

kodiräk : bir mücevher (EUES 388)

erdini < Skr. *ratna* : mücevher, değerli taş, kıymetli eşya, inci (BÖ. 24), (AY. 176-20), (İKP. 40-1)

erdni < Skr. *ratna* : değerli taş, mücevher (KİP. 19)

ertini : değerli taş, mücevher (AY. 161-10)

ḳaş : **3-** değerli taş, süs taşı (ETG) (DAS 2177)

kimbaġ < Çin. *kiamb'ak* : yaprak halinde altın (Maitri. 51-4)

mani < Skr. *mani* : mücevher (BÖ. 45)

mrkt < Skr. *marakata* : bir tür değerli taş (Maitri. 55-22)

vayturi < Skr. *vaidurya* : kıymetli taş (Maitri. 29-13)

vaidurilıg: < *Skr. vaiḍūrya + Türk. +lXg*: yeşil, dayanıklı bir mücevher. (DAS 2720)

paḳır : bakır (EUTS)

baḳı : **1-** bakır (EUTS)

yiz : bakır, piriç (EUTS)

kömür : kömür (AY. 544-14) (ETG)

köne : suvı kelimesi ile beraber cıva anlamına gelir. (AC)

könüksü : gümüş suyu (AC)

kümüş : gümüş (Maitri. 29-9) (AY. 70-6) (İKP 42-3)

künük : gümüş (EUTS)

künük suv : gümüş Suyu (EUTS)

mahabut < Skr. *mahâbhüta* : büyük element (Üİ. 104b 4)

mahabutlug : krş. **mahambutlug** (AY. 365-20)

mahambutluġ : krş. **mahabutlug** (AY. n365-20)

ḫalıġ : **1/1** eter (ÇBH)

kobık : **1**- kehrüba (EUTS)

ḳut : **1/2** unsur (ağaç, toprak, su, maden ve ateş) (ETG)

nuşadır : nişadır, amonyak (EUTS)

çadir : amonyak (EUTS)

sinḫadivip < Skr. *Simhadvıpa* : seylan (ETG)

ubu : boyacılıkta kullanılan zehirli, bazik kurşun karbonat (EUTS)

temir : demir (Maitri. 112-13) (İKP. 31-5)

temür : demir (EUTS)

tmir : demir (EUTS)

ışu : kırmızı kil (?) (EUES 291)

çadırlıg : hidroksitli kireç …, kül … (EUES 215)

2.1.2.4.1. Hazine, Define

aġı : 1- servet, hazine, mal, çok değerli mal, mülk (Maitri. 10-16)

aġlıġ : hazine=krş.**aġılıḳ** (EUTS)

ḫazġanç : kazanç, servet, hazine =**ḳazġanç** (EUTS)

ḳızmaḳ : hazine (EUTS)

2.1.3. Yön

bulun : **1**- taraf, yön (DIŞ. 376)

sarı : taraf, yön, cihet (EUTS)

sıŋar : **1**- istikamet, yön, taraf (Üİ. 101b 5)

sıŋarḳı : taraftaki, yöndeki (AY. 135-21)

sıŋardınḳı : ...taraftaki (Maitri. 85-2)

singar : gök, cihet ve yönleri (EUTS)

tapa : yönünde, karşı, tersine, e doğru, -dan yana (İKP. 61-4) (Maitri. 13-6)

uduẓmak : yöneltme, yönlendirme (BÖ. 72)

yıŋaḳ : cihet, yön, taraf, istikamet (Maitri. 6-5) (AY. 189-20) (İKP. 37-5)

yaḳa : **3** - taraf, yan, civar (EUTS)

ınaru barı : ileri geri (EUTS)

ınaru berü : ileri geri, öteye beriye (ÇBH. 2)

adıra ödüre : öteye beriye, orada burada (ETG)

ämtär- : (bir şeyi bir kimseye doğru) yönlendirmek (UWV1 142)

2.1.3.1. Ana Yön

il : **3-** ön taraf, şark, doğu (ETG)

öŋ (II) : doğu, ön, ileri taraf (Huas.)

öŋdürdin : doğuya doğru (EUDDM 193)

öŋdüri : doğuda, şarkta (EUTS)

öŋre : **1/1** doğuda, şarkta (AY. 6-14)

sol : **2-** şark, doğu (AY. 27-17) (EUTS)

kün batsıkınaru : güneşin battığı yer, batı (EUTS)

ḳurı : **2-** batı, garp (ETG)

batsıḳ : **1/1** batı (Maitri. 6-3)

ke : **2-** batı (İKP. 13-7)

kedirdin : batıda. (EUDDM 148)

kidin : **1-** batı, arka (AY. 46-20), (DIŞ. 274)

kidirti : batıda (Maitri. 97-11)

kerüki : batı (EUES 367)

berdinki : güneydeki (EUTS)

bırkaru : güney, cenup (EUTS)

bir : cenup, güney (ETG)

birtin : güneyden (EUTS)

biri : **1/2** güney (Maitri. 97-8)

birtin : **1/2** güney (AY. 131-17)

ir < **3-** güney (EUTS)

ködüg yınaḳ : cenup, güney (EUTS)

kün ortu : cenuba doğru (EUTS)

kün : **3-** güney (ÇBH. 65)

kündin : **1-** güney (EUTS)

kündini : güney (EUTS)

kündüri : güneyde (EUTS)

küngäy : güney (EUES 442)

irdin : güney, güney … (EUES 309)

taġ : **1/2** kuzey (DIŞ. 304) (İKP. 38-1) (Maitri. 39-20)

taġdın : kuzeyde (ETG)

yır : **2- 2/2** kuzey =**yir** (ETG)

yırı : **2-** kuzey (ETG)

yir : **2- 2/1** şimal, kuzey (EUTS), (ETG)

kuz : kuzey (EUES 434)

2.1.3.2. Aşağı, Alt

al : **4-** alt, bir şeyin alt tarafı, yan (ETG)

aldın : alt, aşağı (Üİ. 109b 14)

aldırtı : aşağıya, aşağıda, altında (UWN1 88)

alt : alt; altta, alttaki, aşağıdaki (ÇBH. 21)

altın : aşağıda, aşağı, aşağıya doğru, aşağıdaki (Maitri. 18-27) (AY. 133-21)

altınḳı : alttaki, aşağıdaki (AY. 444-3)

asıra : alt, aşağı. (EUDDM 58)

asra : **1-** alt, aşağıda, aşağıya; alçak (AY. 313-1) (Maitri. 5-4)

ineri : aşağı (Man.)

ḳodı : aşağıya doğru, aşağıda, dipte, tamamen (İKP. 61-5) (IB. 50) (EUTS)

ḳodıḳı : aşağıki (AY. 226-12) k. (Maitri. 61-19)

ḳotı : aşağı=**kodı** (EUTS)

ḳotıkı : basık, aşağıdaki, alçaktaki (EUTS)

ḳudı : aşağı (Üİ. 112b 7)

ḳutıḳı : aşağı (EUTS)

töbün : aşağıya, yere, dibe doğru (Man.)

töbüre : aşağı, başaşağı (EUTS)

2.1.3.3. Yukarı, Üst

kötürü : yukarıya (ETG)

öze : **1/3** üzerine, üzerinde; **1/4** üst (Maitri. 51-36)

özeki : **1/2** üzerindeki (Maitri. 29-18)

öri: yukarı (DAS 804)

örü : **1/1** yukarı, üst, yukarı, yukarıya doğru (AY. 3-132-1), (BTT XX)

üsdün : üstte, üst, yukarıda, üstte (Üİ. 19b 13) (AY. 133-16)

üsdünki (ţ) : **1/1** üst, üstteki,yukarıdaki, yüce (BÖ. 4) (AY. 148-22)

üsdürti : üstten, yukarıdan (EUTS)

üst : üst (EUTS)

üstün : **1/1** üst, üstte, yukarıya, yukarıda, üstte (AY. 133-16) (DIŞ. 461) (ÇBH. 239)

üstürti : yukarıdan (Maitri. 75-34)

üüze : krş. **üze** (AY. 268-19)

üze : krş. **üüze** (AY. 7-19)

üze : **1-** üstünde, üst,yukarıda (IB. 54)

üzäki : üstündeki [AY6 0124]

üztün : üstte, yukarıda (EUTS)

yoḳaru : yukarı (Maitri. 10-21)

yoḳḳaru : yukarıya doğru, yukarıda (İKP. 19-5)

yökerü : **1/1** yukarı (EUTS)

2.1.3.4. Sağ, Sol

bır : burada, sağ taraf, güney (ETG)

biri : **1/1** sağ; (Maitri. 97-8)

birtin : **1/1** sağ, sağdaki (AY. 131-17)

birtinki : sağdaki (AY. 132-1)

çoŋ : sol (EUTS)

oŋ : sağ taraf (AY. 185-12)

oŋdun : sağdan (EUTS)

oŋaru : **2-** sağa doğru (Maitri. 105-30)

oŋtun : **2-** sağda (ETG)

sol : **1-** sol (AY. 27-17) (EUTS)

soltun : soldan (EUTS)

yır : **2- 2/1** orada, solda =**yir** (ETG)

yırı : **1-** orada, solda (ETG)

yir : **2- 2/2** orada, solda (EUTS), (ETG)

2.1.3.5. Karşı, Ters, Zıt

ḳarşı : **2**- zıt, aksi, karşı, rakip (AY. 32-2) (Üİ. 122a 12) (IB. 19)

ḳarşu : karşı (EUTS)

tetrü : ters, aksi (AY. 132-10)

tertrü : **1**- ters, aksi (IB. 39)

udru : aksine, tersine (EUTS)

uduru : tersine, aksine, bilakis, karşı karşıya (EUTS)

ügüz : **1**- karşı (IB. 43)

tägşütinçä : aksi takdirde (MEİB 1802)

yoguçla- : karşıya geçmek (EUES 909)

2.1.3.6. Öte, Beri, Diğeri

adınta : diğer taraftan (ETG)

anda munta : her tarafta, ötede, beride (EUTS)

aşa aşa : ötede (ETG)

berü : beri, bu yana doğru, beri yanda, buradan antada
(Maitri. 103-8), (AY. 189-12) (İKP. 56-7)

berüki :=**berü** (AY. 153-3)

ıntın : öte bulunan, karşı tarafta olan, öbür taraftaki, öte yandaki (BTT XX)

intin : öbür (BTT I. D 37)

ḳeçe : öte tarafta, geçerek (ETG)

naru : öteye, ileriye (Maitri. 44a-11)

ınarukı : ötedeki (MEİB 0616)

yoguç : öbür tarafa, öteye (EUES 908)

intinki : öteki yandaki (EUES 307)

2.1.3.7. Geri, Arka

art : **1-** arka, sırt (AY. 409-11) (ÇBH. 38)

basa : arka, peş, sonra, ilerde, arkasından, (ÇBH. 141) (Maitri. 79-17) (Üİ. 111a 9)

ḳaya : geri (ETG)

ke : **1**- sonra, arka, arkada, içinde (İKP. 13-7)

ki : **1**- arka (-sı, -sında) (EUTS)

kirü : geri (ETG)

süskün : arka (EUTS)

kıçın : arkadan (?) (EUES 368)

kataru : geri, geriye (EUES 343)

2.1.3.8. İleri, Ön

aldırtın : öne doğru (UWN1 89)

alın : 2- ön taraf (UÜH-B. 50)

ilgerü : ileri, ileriye doğru, ileride (ETG)

tüŋdi : ileri … (EUES 773)

inerü : **1/1** ileri (EUTS)

ınaru : **1/1** peşinden, ileri doğru, aşağı doğru (İKP. 37-5) (Maitri. 8-57)

ınġaru : =**ınaru** (ETG)

ondın : on(sınar ile) o.-dın sınarkı ‘on taraftaki, ön taraf (AY.) (AY. 19-6)

ögdünki : öndeki (EUTS)

öŋdün : önde, ön, öndeki, doğu (Üİ. 97b 11) (AY. 189-20)

öŋdünki: önceki, önce olan. (DAS 4605)

öŋdürti : önden, karşı yakadan ö. (AY. 10-8)

öŋün : ön, ev önü (Man.)

tapıḳ : ön, cihet, önde olan (EUTS)

tapuḳ : ön, cihet, önde olan (EUTS)

tör : **1/1** ön (AY. 12-14)

üsk : **1- 1/1** ön, yan, huzur=**üsük** (Maitri. 93-6) (AY. 180-19)

üzk : **1/1** ön (AY. 137-21)

2.1.3.9. İçeri

iç : iç, içeri (AY. 131-3) (KİP. 84)

içdin : iç, içeri (Üİ. 101b 4)

içgäri : iç yan, içeri. (EUDDM 122)

içgerü : içeri; aralarına (ÇBH. 88)

içgerü : içeriye, içerde, hükümdarın yanına doğru, kral sarayında, hükümdarın sarayı (İKP. 42-7)

içinge : içine (Man.)

içkerü : içeri(AY. 553-12)

içreki : 1- içeride olan, içerki (Man.) (Huas.)

içtirti : içeriye doğru, içe yönelmiş (EUTS)

orunçı : içerdeki, hareme ait=**içreki** (ETG)

ösen : iç, bir şeyin iç kısmı, deruni, özek (EUTS)

özen : 1- içerlek, tam orta, en içeride bulunan (EUTS)

2.1.3.10. Dışarı

tasġaru : dışarı, taşra=**taşkaru** (EUTS)

tasḳaru : dışarı=**taşkaru** (EUTS)

taş (III) : dış, dışarı, uzak (Üİ. 102a 10) (İKP. 1-2)

taşdın : dışarıdan, haricen (EUTS)

taşdınkı : dışandaki (EUDDM 226)

taşdın sınar : dışarıda (EUTS)

taşdırtı : dışarıda (ETG)

taşġaru : dışarıya , dışarı doğru,dışarda (Maitri. 57-29) (İKP. 1-1)

taşkaru : dışarı, taşra (AY. 13-13)

taşra : dışarı (BTT XX)

taştın : dışarıda, dışarıdan (Maitri. 28-4) (BTT XX)

taştırtı : taşrada, dışarıda (EUTS)

tardıl- : dışarı çıkarılmak (EUTS)

taştır- : taşırmak, dışarı çıkarmak (EUTS)

tarṭıl- : 2- dışarı çıkarılmak (EUTS)

tasık- : dışarı çıkmak (Man.)

2.1.3.11. Kıyı, Kenar, Köşe, Uç

boluŋ : köşe, yön, taraf, cihet (EUTS)

buçġak : bucak, köşe (EUTS)

buçġaksız : köşesiz, bucaksız (ETG)

buluŋ : kenar, bucak, köşe, taraf; dünyanın dört bucağından biri (IB. 13) (Üİ. 105a 4)

bük : köşe (IB. 9)

ik : kenar, kıyı (EUTS)

irin : **2-** kenar, kıyı (EUTS)

ḳıdıġ : sınır, kıyı, kenar, uç (Maitri. 47-3) (İKP. 73-6)

kitig : kıyı, kenar=**ḳıdıġ** (ETG)

ḳıdıġsız : kıyışız, kenarsız k. (Üİ. 102a 17) k. (AY. 34d-38)

uçluġ : **1/1** uçlu, taraflı, sonlu, yönlü (Üİ. 118a 9)

yarıg : **2-** kıyı, kenar (EUTS)

yarık : **2-** kıyı, kenar (EUTS)

yaḳa : **1** - yaka (?) (Maitri. 35-22)

2.1.3.12. Yan

azusınta : yanında (UWN2 120)

eyegü : **1-** yan, taraf (EUTS)

an : **1/1** yan, taraf (AY. 314-15) (EUTS)

yaŋgak : yan, taraf (EUTS)

2.1.3.13. Orta

orta : orta=**otra**, **ortu** (EUTS)

ortu : orta, ortasında, merkez (Maitri. 6-1), (İKP. 70-5)

ortun : ortada duran, ortanca (BTT I. B 34)

ortakı : orta, ortanca (EUDDM 188)

orton : ortanca (MEİB 2231, 2317)

otrakı : ortadaki (MEİB 1749)

ortunḳı : ortadaki (AY. 134-1)

otıra : krş. **otra** (AY. 450-18)

otra : orta=krş. **otıra** (AY. 8-4) (DIŞ. 720)

otrı : orta, krş. **otra** (Maitri. 113-21)

otırakı : ortadaki (Üİ. 109a 9)

2.1.3.14. Diğer Yön İfadeleri

iltü : oraya (ETG)

maŋaru : bana doğru (BTT XX)

saŋaru : sana doğru (UÜH-D. 22)

oŋaru : **1-** dosdoğru (Maitri. 105-30)

oŋarula : dosdoğru (AY. 94-13)

oŋtun : **1-** doğru (ETG)

törtdin : dört taraftan (Maitri. 31-38)

2.1.4. Sıra, Dizi, Düzen

kesig : sıra=**kezig** (ETG)

kezig : düzenli sıra, dizi, saf; sıra ile gelme (BTT XX) (Maitri. 8-14) (Üİ. 120b 2)

kezigçe : tertiplice, düzenlice (AY. 34ı-11) (EUTS) sıra ile krş. **ėyin** (ADF 56)

ėyin : **-** e göre, uygun olarak (DAS 950) sıra ile krş. **kezigçe** (ADF 56)

keziklig : sırası gelmiş olan, nöbette olan (EUTS)

keze : sıra ile (ÇBH. 244)

sap : sıra (AY. 588-6)

sapaġ : sıra, dizi (Maitri. 46-3)

sapıg : sıra, dizi=krş. **sapaġ** (AY. 606-8)

tegim : sıra, müddet (EUTS)

tezik/g : sıra (EUTS)

tezük/g : sıra (EUTS)

tiz : **2-** dizi (UÜH-D. 16)

tizig : **1/1** dizi, silsile (Maitri. 13-46) (Üİ. 126a 1)

tizigçe : dizilice (AY. 279-9)

ḳur : **2-** sıra, silsile (ETG)

bayan : sonra, sonuncu (EUDDM 74)

egir : ardarda (Man.)

ivinki : sıradaki (EUTS)

oḳsuz : **1**- gelişi güzel (Maitri. 67-35) (Üİ. 108b 5)

tüsül- : dizilmek, sırada olmak (EUTS)

tev- : dizmek, saplamak (Maitri. 84-16)

tiz- : dizmek (AY. 525-8) (UÜH-B. 51)

it- : **1/1** düzene sokmak, çekip düzenlemek (IB. 18) (Maitri. 37-8)

itdür- : ettirmek, tertip ve tanzim etmek (EUTS)

tüzül- : düzenlenmek, uyuma girmek, uyumlu olmak, düzülmek (AY. 183-20)

tüzülmek : **1**- düzenlenme, uyuma, sokulma, sıraya sokulma, düzülme (AY. 135-5)

yakala- : tanzim etmek, düzenlemek, düzene koymak (EUTS)

öndür- : **1/1** düzene sokmak (EUTS)

edäriş-, **idäriş-, iträş**- : **2**- nöbetleşe yapmak, sıra ile yapmak (?) (UWV2 3)

2.1.5. Ölçü, Ölçek

ançan : derece (Üİ. 111b9)

badur : mayi ölçüsü =krş.**batır** (EUTS)

batır : **1**- sıvı ölçüsü (EUTS)

baḳı : **2**- tartı ölçüsü (EUTS)

bara : **2**- bir tartı ölçüsü (EUTS)

ülätü : **2**- kumaş için bir ölçü (yaklaşık 6 m) (EUES 822)

batman < O.F. *patman* : bir ağırlık ölçüsü (ETG)

badman : ölçek=krş.**batman** (EUTS)

bėre : < *Toh. B prere* < *Toh. A pārre*. Uzunluk ölçüsü, mil (mesafe ölçüsü) (DAS 766) (DAS 832)

bire : mil (bkz. **bere**) (Maitri. 30-8)

çıġ < **1**- Çin. *çi*, *chieg* : bir uzunluk ölçüsü, yaklaşık 30-35cm, bir Çin adımı (AY. 135-8) **2**- < Çin. *ç'ik* : ayak, litre (EUTS)

çık < Skr. *ch'i* < *ts 'iek* : kadem (uzunluk ölçüsü) (ETG)

çik < Çin.*ç'i.* < *ts 'iak* : **1**- bir tür ölçü (Maitri. 75-39)

ḳab : **1**- torba (ölçü olarak), desilitre vb (EUTS)

ḳamḳı : pamuklu kumaş ölçüsü (EUTS)

kap : **2**- ölçü birimi, hacim ölçüsü. (EUDDM 133)

kaplık : hacim ölçüsü. (EUDDM 135)

ḳarıç : ölçek (Maitri. 75-39)

karı : arşın, endaze. (EUDDM 136)

ḳav (II) <Çin. *ge, kab* : hacim ölçüsü (0,1 lt) (AY. 135-9)

ḳulaç : kulaç (AY. 41-1); (EUTS)

küri : **1**- ölçek, hacim ölçüsü kile (MAitri. 75-40), (AY. 135-9)

kürilik : ölçek, hacim ölçüsü (Maitri. 75-40), (AY. 135-9)

kürlik : hacim ölçüsü=kürilik (ETG)

satır : **1/2** tartı ölçüsü (EUTS)

satir, **sitir**, **ster** < Sogd. *satir* **: 2**- ağırlık ölçüsü (ETG)

sıtır, satır, s(ı)tır : < Yu. *Stater*: < *Soğd.* : **1**- ölçü birimi (EUDDM 207)

sıġ : arazi ölçüsü (KİP. 17) (EUTS)

sıḳ : **1/1** arazi ölçüsü (EUTS)

sin : **2**- bir ölçü çeşidi (EUTS)

şing < Çin. *sing* : hacim ölçüsü, yaklaşık 1.035 lt. (AY. 135-9)

taŋ, t(a)ŋ : ölçü birimi. (EUDDM 221)

tarazug < O.F. *tarnzü* (?) : krş. **tırazug** (AY. n135-8)

tarazuḳ : terazi (EUTS)

tasu < O.F. *tas(u)* : çeyrek (ETG)

tsu : =**tasu** (ETG)

turya < Skr. : dörtte bir, çeyrek (EUTS)

tatkşan : en küçük zaman birimi. (EUDDM 226)

tembin : sıvı ölçüsü (EUTS)

tenbin : sıvı ölçüsü (EUTS)

teng : **2**- terazi (EUTS) **3**- kadar, ölçü (EUTS)

teŋ <Çin. *teng* : **2**- ölçü (Maitri. 38-26)

tırazuġ < o.f. *tarnzü* : krş. **tarazug** (AY. 135-8)

tirazuk < Far. *Tarazük* : terazi (EUTS)

tirazug < O.F. *tarâzû-tarazug* : terazi, tartı (AY. 135-8)

trazuk : terazi (EUTS)

tsun < **1**-Çin. *ts 'un* : uzunluk ölçüsü (AY. 41-12)

täŋ[länçsiz] ~ täŋlänç[siz] : benzersiz, ölçülemez (MEİB 1928)

tartıg : **3**- tartı (EUES 679)

yoçan < Toh. *yojam* < Skr. *yojana* : yaklaşık 23km'lik uzunluk ölçüsü birimi (AY. 176-16)

karıla- : arşınlamak (EUDDM 137)

arı- : 3- ölçmek, hesaplamak (EUTS)

arıl- : 1- ölçülmek, ölçmek (EUTS)

sınaş- : sınaşmak, ölçüşmek (ÇBH. 85) (DAS 3570)

tengle- : ölçmek, hesaplamak, karşılaştırmak (AY. 197-10)

tenglen- : ölçülmek (AY. 597-4)

teŋle- : ölçmek, karşılaştırmak, mukayese etmek, enine boyuna düşünmek (BTT I. B 213)

ülgüle- : ölçmek, hesaplamak, tartmak (Üİ. 97b 13) (AY. 167-8)

2.1.5.1. Mesafe, Ara

tutunçsuz : erişilemeyen, ulaşılamayan, tutulamayan [AY6 0551-0552]

tutunçsız : krş. **tutunçsuz** : tutulamayan (AY. 50-22)

tutunçsuz : krş. **tutunçsız** (AY. 34ç-11)

yetinçsiz : ulaşılmaz, uzak, ulaşılamayan [AY6 1247]

yitinçsiz : yetişilmez, erişilmez, ulaşılmaz, uzak, ulaşılamayan (AY. 164-23) (Maitri. 30-5)

ikin ara : ikisi arası (EUTS)

aŋayu : 1- uzak, ötede (EUTS)

yaġın : yakın (EUTS)

yaġuk : yakın (Üİ. 99a 15) (Maitri. 7-60)

yaġuḳraḳ : yakınca (Maitri. 101-19)

yaguru : yakın, kısa (EUTS)

yaḳın : yakın (Maitri. 51-58) (AY. 149-5) (Üİ. 99a 15)

yaḳuru : yakın (yer ve zaman) (Maitri. 7-16)

ara : 1- ara, arası, arasında, aralık, orta; bir ara, bu arada, bu sırada (İKP. 70-6) (IB. 52) (AY. 165-12)

arasız : arasız, doğrudan, direkt (Üİ. 119a 1)

sönüksüz : ara vermeksizin, aralıksız, sürekli. (EUDDM 210)

ıraḳ : uzak, ırak, uzaklaşmış, uzaktaki (DIŞ. 47), (İKP. 37-4)

yırak : ırak, uzak (EUTS)

yıraḳ : uzak=**ırak** (ETG)

uç : **2**- uzak (EUTS)

uzak : **2**- uzak, uzayan, süren (EUTS)

kıyça, ḳıyça : yakında olan, uzakta olmayan (AY. 621-19) (EUTS)

säşür- : boşluk bırakmak. (EUDDM 205)

ärtür- : **1**- uğratmamak, uzak tutmak (UWV1 194)

2.1.5.2. Miktar

atud : avuç dolusu (EUTS)

aḍuṭça : avuç avuç, avuç dolusu (AY. 168-23)

aġ : ağ, iki bacak arasındaki genişlik (EUTS)

bilçe : bele kadar, belce (EUTS)

ança munça : bir şey, bir miktar (EUTS)

ötlüm : **2**- ne kadar (AY. 160-14)

ançama : bu kadar, bunca (Maitri. 10-12

ançamā : daha o kadar, bir daha=**ançma** (EUTS)

ançma : daha o kadar, daha o denli (ETG)

ḳaç : kaç, birkaç, nice (AY. 202-3), (İKP. 33-6), (Maitri. 36-30)

ḳavıra : **1**- özet olarak, kısaca (Maitri. 53-20)

oktu : demet, deste (EUDDM 184)

şizta: < Skr. *śiṣṭa*: kalan, arta kalan. (DAS 35)

neŋ : **2**- hiç, asla (İKP. 20-4) (AY. 160-4) (DAS 2072)

tükemeyük : tükenmemiş (EUTS)

üzük : kesik (IB. 48)

yükmek : **1**- küme, yığın, tomar, toplam, yığma (Üİ. 111a 2) (AY. 155-11)

sıŋar : **2**- bir nesnenin yarısı (EUTS)

udura : hisse, pay, parça, bir şeyin yarısı (EUTS)

yarım : yarım (Maitri. 31-29) (Üİ. 119b 6)

yartan : bölük, yarım, parça, kısım (EUTS)

yartım : parça, bölük, kısım (EUTS)

başgok : **2-** parça, kırıntı (EUES 148)

tigü : lokma, parça. (EUDDM 238)

ülgü : hisse, kısım, pay, ölçü, miktar, adet
(EUTS) (DAS 334) (Üİ. 110a 8) (ÇBH. 190)

bölüg : bölük, kısım (EUTS)

bölük : bölük, kısım, bölüm (Üİ. 116b 11), (AY. 199-12)

bölüklüg : bölüklü, kısımlı, bölümlü (Üİ. 125b 2), (AY. 169-17)

eŋim : kısımlı, parçalı, bölümlü (AY. 133-16)

egim : kısım, parça, ayrım (ETG)

tançu : parça (Maitri. 104-7)

käsdäm : **1-** parça, pay (EUES 359)

käsäk : parça. (EUDDM 146)

ülüş : **1/1** bölüm (Maitri. 97-14) (AY. 165) (Üİ. 102b 7)

ülgülüg : ölçülü, belirli, ölçüde (AY. 156-15) (Üİ. 117b 13)

yaŋ : **2-** ölçü, miktar, hacim (EUTS)

taġam : tam (EUTS)

sanlıġ : **2-** sayılı, hesaplı, ölçülü (AY. 135-19)

saḳışlıġ : sayılı, ölçülü, hesaplı, belirli bir sayıda (AY. 156-15)

tenglig : ölçüde, -a eşit, ölçülü, hesaplı, sayılı (Üİ. 111a 13) (AY. 155-22)

2.1.5.2.1. Bölme, Paylaştırma

çuv : hisse, pay (EUTS)

öŋ : pay, hisse (EUDDM 193)

tägir, t(ä)gir : pay, hisse. (EUDDM 229)

ülägü : ayırma, dağıtım, tahsis etme, dağılım (EUES 822)

ülägüçi : dağıtan (EUES 822)

bölüngü : bölünme, kısımlara ayrılma (EUES 192)

arḳa : **2- 2/1** parça, bölünmüş (AY. 188-17), (AY. 134-13) (ÇBH. 68)

üle- : bölmek, taksim etmek, pay etmek, ayırmak
(Maitri. 71-56) (AY. 368-9) (DAS 521)

oḳlat- : taksim etmek, paylaşmak (Maitri. 69-14)

üleş- : paylaşmak (EUTS)

üleştür- : paylaştırmak (EUTS)

ülügle- : taksim etmek, bölmek (Maitri. 52-5)

böl- : taksim etmek, bölmek (Maitri. 46-18), (Üİ. 102a 14)

bölül- : bölünmek (Üİ.126a 2), (BTT I. B 232)

bölün- : bölünmek (Üİ. 123b 5), (BTT I. D 158)

eş- : **1**- dağıtmak, paylaştırmak, taksim etmek (?) (UWV2 36)

adrıl- : **6**- sınıflandırılmak, bölümlere ayrılmak (UWV1 18)

2.1.5.2.2. Bütünlük, Topluca

birkerü : hepsi bir arada, tümü (EUTS)

alasız : eksiksiz, tam, istisnasız (UWN1 87)

katçıgsız : kalıntısız, eksiksiz (EUES 343)

katçıgsızın : tamamen, bütünüyle, kalıntısız (EUES 343)

andıran : büsbütün, tamamiyle; oradan (AY. 612-16)

antaran : büsbütün=**andıran** (ETG)

basguk : **1**- som, yekpare (UÜH-C. 166), (AY. 493-9)

büdün : bütün (ETG)

bütüg : bütün, tüm, dokunulmamış, (yara için) kapanmış iyileşmiş (İKP. A-4)

bütün : bütün, tam (Üİ. 102a 6)

bütünin : tamamen, salimen (Man.)

idäŋ : **2**- tamamen (EUES 295)

bütürü : tamamıyla (AY. 12-20); (ETG)

ertüdin : tamamıyla (ETG)

ḳamaġ : bütün, hepsi, tamamı, hep, toplam, bütünüyle, ‘kamu’
(Maitri. 12-46) (KİP. 11), (Üİ. 107a- 2), (IB. 26)

ḳamaġan, **ḳamaġın**, **ḳamaġun** : hep birlikte, herkes, hepsi, bütün (İKP. 23-2)

ḳamaġlarını : hepsini (EUTS)

ḳamaġlıġ : bütün, tüm, ‘kamuya ait’ (AY. 164-11)

ḳamaġu : bütün, hepsi, hep birlikte (AY. 160-10), (Maitri. 1-65)

ḳamaġun : bütün, hepsi, hep, toplam, hep birlikte (KİP. 53), (AY. 133-11)

ḳamaḳ : bütün, hep=**ḳamaġ** (EUTS)

ḳamġaġ: bütün, hep=**ḳamag** (EUTS)

ḳamġun : hep=**kamagun** (EUTS)

ḳamıġ : bütün, kep=**ḳamaġ** (ETG)

ḳamıġu : hep=**ḳamaġu** (ETG)

ḳamıġun : hep (ETG)

ḳamuġ : hepsi, tamamiyle (ETG)

ḳamuġun : hep, kamu (ETG)

ḳodura : tamamiyle, bütünüyle, büsbütün (EUTS)

ḳoduru : tamamıyla, tam, iyice, dikkatle (AY. 11-14) (Maitri. 19-47) (KİP. 176)

ḳuduru : tamamıyle, bütünüyle (EUTS)

munça ḳoduru : tamamıyla, tamı bütünüyle (EUTS)

pütün : bütün (EUTS)

soḳa : **1/2** tamamiyle (AY. 189-19)

çak : **2-** tam, doğru olarakt, tamamıyla (ETG)

ıdı (**idi** ?) : tamamen, tam bir biçimde; hiç, hiçbir biçimde ı. (İKP. A-21)

topolu : toplu, birarada (EUTS)

tot : bütün, hep, tekmil (EUTS)

tökedi : tamamıyla (EUTS)

töketi : tamam, tamamen (Man.) (Huas.)

töpire : krş. **töpüre** (AY. n620-18)

töpüre : tamamen =krş. **töpire** (AY. 7-22)

tötkel : tam, tamamıyla, iyi bir halde=**tükel** (EUTS)

tözü : tamamıyla, bütünüyle, hep, hepten, tümden (AY. 155-12)

tözügü : tamamıyla, büsbütün (EUTS)

tözün : **2-** kamilen, büsbütün (EUTS)

turu : bütünü, hepsi, tamamı, yekün (EUTS)

tügel : tam, tamamiyle (EUTS)

tükeḍi : tamamen (BTT I. B 108)

tükel : **1/1** tam, hepsi, tamamı, zarar görmemiş, dokunulmamış, mükemmel, eksiksiz (İKP. 24-3) (Maitri. 8-7) (AY. 131-8)

tükellig : **1-** tam, eksiksiz, bütün, kuvvetli, mükemmel (DIŞ. 50)

egsüksüz : eksikliği olmayan, eksiksiz, tam (Maitri. 31-3) (AY. 174-22)

eksüksüz : eksiksiz (Üİ. 100a 2)

ḳalışız : bütün, hep, kalmamacasına, bakiyesiz, eksiksiz, tamamıyla (AY. 137-22), (BÖ. 39)

tüteti : tümüyle, sonuna kadar, tamamen, yetinceye kadar, tamamıyla (İKP. 76-1), (AY. 155-12)

tüze : tamamen, hep (Man.)

tüzü : tamamen, eşit ve tam olarak, bütün, hepsi, tüm (İKP. 35-3) (Maitri. 1-55) (KİP. 55)

tüzügü : bütün, hep (ETG)

tüzün : **1/1** bütün, asıl (UÜH-D. 108) (ETŞ. 3-7) (ÇBH. 230)

udguratı : tamamiyle, hep (EUTS)

uġrayu : **1-** özellikle, tamamen, tümüyle, tam olarak (AY.131-19)

utgurag : **1/1** hep, tamamiyle (EUTS)

utġuraḳ : **1/2** tamamıyla, hep, son derece (Maitri. 4-31), (UÜH-D. 2)

utġuratı : **1/2** tamamiyle (Maitri. 8-45)

utkurak : **1/1** hep, tamamiyle (EUTS)

yapa : bütün, büsbütün, bütünüyle; hep (Üİ. 100b 17)

yıba : tamamı, bütünü, hepsi (EUTS)

yime tügel : tamamıyle, büsbütün (EUTS)

yintem : **1-** tamamıyla, büsbütün (AY. 17-13)

yomḳı : herkes, her şey, hepsi, bütün, büsbütün (Üİ. 101b 5) (AY. 138-12)

barınç : her şey (EUES 144)

yumgı : büsbütün, bütün, hep, hepsi [AY6 1234]

yumkı : hepsi, toptan (BTT I. D 210)

yüp : büsbütün, tamamiyle, olduğu gibi (EUTS)

alġu : hep, bütün, hepsi (EUTS)

alġunı : hepsini (EUTS)

alḳu : bütün, hep, olanca, hepsi, tamamı, bitene kadar, her yerde (AY. 24-20), (IB. 66), (İKP. 49-2)

alḳudın : her yerden (Maitri. 81-25)

alkugu : herkes (UWN1 105)

alḳuġun : hepsi birden, topluca**,** bütün, hep, tümüyle (KİP. 81), (AY. 137-15)

alḳunı : hepsi (EUTS)

barçagun : hepsi, hepsi birlikte (EUES 143)

barça : hep, bütün, hepsi, bütünüyle, tamamiyle (Maitri. 13-25), (Üİ. 102b 15)

parça : =**barça** (EUTS)

başı taşı birle : tamamiyle, tümü ile (EUTS)

birtemleti : bütün, büsbütün, tamamiyle, hiç kalmamacasına (AY. 173-2)

ḳamaġlıḳ : genel olarak (AY. 164-11)

tolo : dolu, tamamiyle, hep, mükemmel=**tolu** (ETG)

tolp : bütün, hep, dolu, dopdolu (Maitri. 61-8) t. (AY. 137-19)

tolu : dolu, tam, hep, bütün, tamamıyla (İKP. A-5) (AY. 161-10) (KİP. 30)

tolum : tam, mükemmel (EUTS)

tolun : mükemmel, tam, tamlık, bütünlük; dolu, dopdolu (Maitri. 28-1) (BTT I. D 328)

toşok : ağzına kadar dolmuş, (… -la) dolu (EUES 735)

arkası : **1-** hepsi birden, topluca **2-** bütün (UWN1 254)

imerigme : **1-** bütün, hep, hepsi, çevredeki, etraftaki (AY. 154-1)

imrerigme: bütün, hep. (DAS 1952)

[i]mrärigmä : bütün (MEİB 1781)

ḳalınçsız: Büsbütün, tamamen. (DAS 4515)

top : top yekün; bütün, hep (AY. 312-13) (AC)

kiket : toplam (EUTS)

yıġyıraḳ : kısaca, topluca (?) (Maitri. 13-40)

2.1.5.2.3. Fazla, Çok, Bol

ügüş : çok (EUTS)

üküş : çok, pek (Üİ. 110b 4) (AY. 132-21)

öküs : çok, pek=**öküş** (EUTS)

öküş : çok, pek, fazlasıyla, ziyadesiyle (Maitri. 4-42) (KİP. 46)

öküşti : çokça, bolca (EUTS)

artokrak : fazlaca, çok fazla, daha çok [AY6 0297]

artuḳluġ : fevkalade (ETG)

artuḳraḳ : fazlaca, çok fazla, daha çok, ziyadesiyle (Maitri. 93-12) (AY. 141-7)

artoḳ : çok, fazla, pek (BÖ. 67) (BTT XX)

arttoḳ : artık, fazla, ziyade=**artuḳ** (ETG)

emeri : pek çok, sayısız, fazla sayıda (İKP. 1-7)

ertingü : çok (DIŞ. 586)

idi : **3**- çok. (EUDDM 122)

ḳadır : **1**- fazla (DIŞ. 690)

ḳalı : artık, arta kalan (ETG)

ḳasınçıḳ : **2**- pek çok (KİP. 60)

ked : **2**- çok fazla (EUTS)

köb : çok, bol (EUTS)

köp : çok, pek (Maitri. 35-21)

taşım : çok (Maitri. 3-20)

telim : çok, pek çok, sayısız, hesapsız (Maitri. 65-18) (Üİ. 112b 14) (AY. 140-22)

y(a)vlak : **2- 2/1** fazla, pek ziyadesiyle (ÇBH. 8) (DIŞ. 690)

yvlaḳ : pek, ziyadesiyle, krş. **yavlak** (ÇBH)

ayı, ay-ı : çok, pek, pek ziyade (ÇBH. 156)

aġar < Skr. agaru : **1-** pek ziyade, pek büyük, pek derin (AY. 476-14) (ÇBH. 100)
2- 2/1 ağır, pek (Maitri. 95-8) (DAS 2690)

ḳataġlıġ : pek (Maitri. 18-35)

arduḳ : artık, çok fazla, arta kalan=krş.**artuḳ** (EUTS)

ḳalınçsız : kalıntısız (Maitri. 1-34)

ḳalınçu : fazla, bırakılmış, artık miktar, kalan (AY. 578-9) (BTT XX)

artuḳ : artık, fazlalık, daha çok, fazla, aşırıca (DIŞ. 641) (Maitri. 9-4) (İKP. 67-8)

aşa : aşırı, aşarak, fazlasıyla (EUTS)

ertuḳraḳ : **artuḳraḳ** (EUTS)

artuġraġ : =**artuḳrak** (EUTS)

asmaḳlıġ : arttırmaklı, çoğaltmaklı, arttırmak, çoğalmak üklitmek (AY. 185-2)

aşılmak : çoğalma (Maitri. 1-57)

üklitmek : çoğaltma, artırma, büyütme (AY. 185-12)

ükül : artış, artma (EUTS)

art- : **1**- artmak, çoğalmak, üstün gelmek (AY. 491-7), (Maitri. 96-3)

as- : çoğaltmak, (çok tekrar ederek veya ettirerek) alıştırmak, arttırmak, üstün gelmek (ÇBH. 271) (AY. 136-20)

asıl- : **1**- artmak, çoğalmak, yükselmek;sımn aşmak=**aşıl-**

(AY. 413-4) (Üİ. 110a 1) (UWV1 86)

asut- : artırmak, çoğaltmak (Üİ. 120a 12)

astur- I : çoğalttırmak, çoğaltmaya özendirmek (UWV1 91)

aş- : çoğal(t)mak (Maitri. 82-5)

aşıl- : artmak, çoğalmak, sınırı aşmak, aşılmak Maitri. 44-9) (İKP. 13-6)

ertür- : **4-** geçirmek, aşmak (AY. 152-18) (KİP. A47) (DAS 2320)

ökli- : çoğalmak, artmak, büyümek (Maitri. 41-37)

öklit- : 1/1 çoğaltmak, arttırmak (ÇBH. 2700)

tabra- : çoğalmak, artmak, ilerlemek (EUTS)

ügli- : çoğalmak, büyümek (ETG)

üglit- : çoğaltmak (EUTS)

ükli- : artmak, çoğalmak, yükselmek; büyümek, gelişmek (DIŞ. 55) (Üİ. 109b 15)

üklit- : çoğaltmak, artırmak, büyütmek (AY. 136-20) (DAS 3755)

üsdel- : çoğalmak, artmak (AY. 194-18)

üste- : eklemek, çoğaltmak (Üİ. 98a 9) (Maitri. 82-5)

üstel- : çoğalmak, çoğaltılmak, arttırılmak, büyütülmek (AY. 413-4) (Maitri. 63-27)

yigid- : arttırmak (EUTS)

yinçül- : artmak (EUES 904)

2.1.5.2.4. Yeterli

yétirü : yeteri kadar=**yitirü** (ETG)

yiterü : yetecek kadar, kafi miktarda (EUTS)

yitirü : kadar, yeteri, kadar, değerli (EUTS)

iröksüz ~ irüksüz : yırtıksız, noksansız, eksiksiz, kusursuz (EUES 310)

yit- : 1- yetmek, yetişmek, yeterli olmak (Maitri. 94-14) (AY. 156-12)

2.1.5.2.5. Az, Eksik

ançaḳaya : azıcık (AY. 217-22)

ançaḳıa : bir az, azıcık (AY2P)

ançaḳıya : ... kadarcık (Maitri. 8-10)

as : az (ETG)

asḳya : azıcık (ETG)

āz : az, azlık, çok olmayan (IB. 57), (Üİ. 101a 3)

azġına : azıcık, azca, çok az (EUTS)

azḳıa : azıcık, biraz (EUTS)

azḳıya : biraz (Maitri. 85-55)

azlıḳ : azlık, kafi gelmemek (EUTS)

azma : (her) ne kadar az (UWN2 112)

kie : biraz (EUTS)

egsüg : eksik (ETG)

egsük : eksiklik, kusur (Maitri. 57-1) (KİP. 223)

eksüklüg : eksik, tamamlanmamış (Huas.)

egzig : **2**- eksik (ETG)

eksük : eksik (Üİ. 121b 13)

eksüklüg : eksiklik (EUTS)

esilmäk : azalmak, eksilmek [AY6 1255]

kem : **2**- eksik, noksan (EUTS)

alḳınçu : 2- eksilme, azalma (Maitri. 18-26)

iröklüg ~ irüklüg : parçalar hâlinde, noksanlı, kusurlu (EUES 310)

azut- : azaltmak, eksiltmek (UWV1 127)

es-, eş-, is- : **1**- (bir şeyi) eksiltmek, azaltmak (UWV2 33)

esil-, eşil-, isil-, işil-, ezil- : **1**- azalmak, eksilmek (UWV2 33)

esiltür-. isildür- : (bir şeyin) azalmasına sebep olmak, azaltmak, eksiltmek (UWV2 35)

eşil- : azalmak (ETG)

isil- : azalmak (Maitri. 109-10)

işil- : azalmak (ETG)

ḳoḳ- : azalmak, küçülmek (ETG)

ḳora- : **1**- azalmak, kaybetmek, ziyan etmek (KİP. 65)

yürül- : **1**- gerilemek (EUTS)

egsüt- : eksiltmek, azaltmak (KİP. 86)

eksid- : eksiltmek, azaltmak (EUTS)

eksüt- : eksiltmek (Üİ. 120a 5)

eksü- : eksilmek, azalmak (EUTS)

ḳıs- : **1**- kısmak (ETG)

ägsü- : daha az olmak, azalmak (UWV1 132)

ägsüt- : eksiltmek, azaltmak, ihmal etmek, (bir şeyi) yapmamak, eksik etmek (UWV1 133)

ärgür- : **2**- yumuşatmak, kısmak, azaltmak (UWV1 175)

2.1.5.2.6. Dolu

tolı : **2**- dolu, tam (Huas.)

tod : **1/2** tamam, dolu (ÇBH. 31) (Maitri. 5-6) (BTT I. B 189)

man < Çin. *man* : dolu, dolmuş (EUTS)

toşgan : dolmuş, doldurulmuş (EUDDM 243)

taŋız- : dopdolu olmak, şişmek=**teŋiş**- (ETG)

tanġız- : şişmek (EUTS)

tol- : dolmak, doldurmak, doluşmak (İKP. 71-4) (Maitri. 83-47)

teŋiş- : dopdolu olmak, şişmek (ETG)

tolgur- : doldurmak (BTT I. D 166)

toş- : dolmak, dolmuş olmak, doldurmak (AY. 118-16)

toşġurt- : doldurtmak, tamamlatmak (AY. 181-16)

toşkur- : doldurmak (EUTS)

tık- : doldurmak, tıkmak, tıkamak. (EUDDM 236)

tükün- : doldurmak, tamamlanmak (ETG)

tökün- : doldurmak (EUTS)

yiveḍ- : doldurmak, tamamlamak (BTT I. A 24)

2.1.5.2.7. Boş

kobı : **1**- kof, boş, içi oyulmuş, zayıf, zavallı, talihsiz (IB. 36), (İKP. 54-1)

ḳoġus : **1**- bomboş (EUTS) (AY. 375-14)

ḳovı : **2**- kof, boş, oyuk (EUTS)

ḳovuḳ : içi boş (Maitri. 33-1)

ḳowı : oyuk, saadetsiz, kof (ETG)

2.1.5.2.8. Sınırsız, Kesintisiz, Daimi

artuḳsuz : artıksız, fazlasız (Üİ. 100a 2)

asaŋı < Kuç. *asamkhyai* <Skr. *asamkhyeya* : sayısız (Maitri. 26-22)

asaŋılaġ : sayısız (Maitri. 90-27)

asanḳılıġ : sayısız (AY. 163-15)

erüş : **1**- pek çok, sayısız, çok sayıda, hadsiz, hesapsız (BTT XX) (Maitri. 27-21)

ötlüm : **1**- sürekli olarak (Üİ. 115b 15)

sanagulugsuz : sayısız, hesapsız, sayılamayacak kadar çok (EUTS)

ulaġ : silsile, zincir, bir şeyin devamı (Maitri. 46-3)

ulam : daimi, kesiksiz (EUTS)

ulınçıg : **2**- devamlı (EUTS)

yüzken : durmadan, hep (Maitri. 18-37)

üzügsüz : durmadan, daima, kopmadan (EUTS)

üzüksüz : durmadan, daima, arasız, sürekli, durmaksızın
(Maitri .8-8) (BÖ. 54) (AY. 157-5)

agınmaksız : döüşsüz, sürekli, devamlı (?) (UWN1 61)

yetinçsiz : bitmez, tükenmez, sonsuz (BTT XX)

nayut : < Skr. *nayuta* : **1**- sonsuz, çok, sayılamayacak kadar çok
(AY. 3-8) (Maitri. 91-13) (AY 3k. 185-19)

saḳışsız : **2**- hesapsız, sayısız, çok (Üİ. 120b 15) (AY. 155-22)

sansız : sayısız, hesapsız, çok, hadsiz, hesapsız (Maitri. 75-22) (AY. 155-22)

tükemeksiz : bitmeyen, tükenmeyen, tükenmez (AY. 154-9)

tüketinçsiz : sonsuz, sonu olmayan, sayısız, tükenmez (AY. 163-4)

uçsuz : sonsuz, uçsuz, bucaksız (AY. 44-3)

alḳınçsız : eksilmeyen, sonsuz, tükenmez, bitmez, eksilmez

alḳınmaksız : sonsuz, bitmez, tükenmez (AY. 154-8)

uuçsuz : uçsuz, hudutsuz (Üİ. 102a 17)

ülküsüz : sayısız, hesapsız (EUTS)

ülgülegülüksüz : sonsuz, hudutsuz, ölçüsüz (BTT I. B 212)

ülgüsüz : **2**- ölçüsüz, sayısız (AY. 132-20)

ülgülençsiz : ölçülmez, ölçülemez, ölçülemeyen; karşılaştırılmaz (AY. 151-5)

tenglençsiz : ölçülemez, karşılaştırılamaz, hesaplanamaz (AY. 151-6)
teŋlençsiz : ölçülemez (ETG)

2.1.5.2.9. Derinlik

tikiz : derinlik. (EUDDM 238)
teriŋ : **1-** derin (Maitri. 31-30) (AY. 146-11)
tiriŋ : **1-** derin =**teriŋ** (AY. 148-1)
tirinsiz : derin olmayan (AY. 299-11)
keŋ : **1-** derin (BÖ. 38)
tözkeriçsiz=Skr. **anuttara** : derinleştirelemeyen (Maitri. 1-27)
täriŋräk : daha derin (EUES 702)
uulsuz : dipsiz (BTT I. D 193)

täriŋäd- : derinleşmek (EUES 702)

2.1.5.2.9.1. Dip, Esas, Temel, Kök

tüb : dip, esas, temel, kök (EUTS)
ul : dip, zemin (EUTS)
tüblüg : köklü, dipli, esaslı, temelli (EUTS)
uġuş : **1/3** öğe, esas (Üİ. 114b 10) (BÖ. 22) (AY. 162-19)
tüp : dip, son, esas, yer, zemin (Maitri. 13-8) (AY. 133-16)
tüplüg : köklü, dipli, esaslı (EUTS)
ulyak : temel, pençe, taban (EUTS)
uul : temel, esas [AY6 1144]
tözlüg : **1- 1/1** asıllı (Maitri. 2-24) **2-** köklü, cevherli, esalı, temaslı, temelli‘*tözlü’* (Üİ. 104a 18)(AY. 145-17)
tözsüz : temelsiz, köksüz (AY. 660-6) (Üİ. 102a 9)
tüpsiz : =**tüpsüz** (AY. 639-7)
tüpsüz : dipsiz, esassız, temelsiz (Üİ. 106b 12) (AY. 136-21)
taulı < Çin. *tao-li* : esas prensip (Maitri. 83-58)
tavlı < *tao-li* : ana prensip, esas temel (EUTS)
tözkerinçsiz : **1/1** bilinmez, temelsiz (ETG) (AY. 45-15) (KİP. 210)

bun < Çin. *pen*. : asıl, temel, esas (Üİ. 100a 6)

yıldız : kök, esas, temel=**yıltız** (EUTS)

yılṭıẓ : kök, menşe esas, ana öğe, temel (BÖ. 80) (AY. 166-1)

yıltızlıg : köklü, esaslı [AY6 0612, 0775]

yiltiz : kök, temel, esas (BTT XX) (Huas.)

yiltizlig : kök …, köklü (EUES 899)

ulsuz : temelsiz, esassız, köksüz (AY. 136-21)

2.1.5.3. Hız, Sürat

taġurak : acele, ivedi (EUTS)

tavrak : çabuk, acele, süratle, hızlı, tez canlı (AY. 105-3) (DIŞ. 22) (Maitri. 4-53)

tavratı : çabuk, acele, hızlı (AY. 18-19)

temin : hemen, derhal, anında (BTT XX)

terk : çabuk, hemen, hızlı, tez (Maitri. 65-12) (AY. 179-13)

t(e)rkin : derhal, hemen, vakit kaybetmeden, çabuk, acele, hızlı (ÇBH. 25) (BTT I. A 3)

trkin : derhal, hemen krş. **t(e)rkin** (ÇBH =)

terkkeye : çabuk, çabucacık, çarçabuk, hemen, hemencecik, bir anda (AY. 163-6)

terkleyü : çabucak, acele ile, hızlı hızlı (IB. 7)

timin ök : derhal, hemen (ÇBH. 135)

üvgä : hızlı (?) (EUES 831)

yügrük : çabuk, acele (AY. 555-8)

yügürük : çabuk, acele (EUTS)

bad : hemen, derhal =krş.**bat** (EUTS)

bat : **2-** çabuk, derhal (ETG)

aġtaru : çabuk, ivedilikle, acele, süratle (EUTS)

kalmadın : acil, çabuk, ivedilikle, gecikmeksizin (EUES 323)

yügrük : çabuk, acele (AY. 555-8)

yügürük : çabuk, acele (EUTS)

trk : çabucak, çabuk, alelacele, derhal (EUTS)

tawratı : çabuk (ETG)

tawraḳ : çabuk (ETG)

tavrak : çabuk, acele, süratle, hızlı, tez canlı (AY. 105-3) (DIŞ. 22) (Maitri. 4-53)
turġınça : derhal (ETG)
turġınçara : derhal, ne olursa olsun (EUTS)
turum ara : **1/1** derhal (EUTS)
amtı oḳ : hemen, derhal (EUTS)
tvraḳ : acele, çarçabuk (EUTS)
kıvrak : **2-** kıvrak (EUES 375)
aḳru : yavaş (Maitri. 15-9)
aḳuru : yavaş (AY. 616-22)
ıyın : yavaş yavaş, gittikçe (EUTS)
ivin : yavaş yavaş, sırasıyla (EUTS)
aḳuru aḳuru : yavaş yavaş, sessizce (AY)
erü erü; ärü ärü: yavaş yavaş, gitgide, gittikçe (BTT I. B 111) (MEİB 1719)
yavaş : **2-** yavaş (Maitri. 10-27) (ETŞ. 4-17) (UÜH-B. 57)

2.1.6. Birbiriyle İlişkili Özellik
tegere : dair, hakkında (EUTS)
ḳalınlık : bağ (?) (Maitri. 73-41)
tartış : **3-** bağ, bağlantı, ilişki (EUES 679)
koşug : **2-** bağ; bağlantı (EUES 397)

içger- : içermek, dahil olmak (BTT XX)
içker- : **2-** içine almak, içermek (Üİ. 104b 10)
içgär-, ickär- : **1-** (bir yerin) içine almak, içine getirmek, ihtiva etmek (UWV2 102)

2.1.6.1. Eş, Benzer
adırt : **2-** tıpkı, aynı (EUTS)
nikişi < Skr. nikaşa : benzer (Maitri. 18-34)
oġşançıġ : benzeyen (AY. 681-18)
oġşatı : benzer (AY. 33-5)
oġşatıġ : benzer (AY. 177-17)
ohşaṭı : benzer, aynı (BÖ. 59)

oḳşatı : benzer (BTT I. D 168)

osuġlug : **1**- gibi, ...mahiyetinde, benzer (Maitr. 18-38), (AY. 165-13)

oḳşaġu : misal; teşbih (Maitri. 33-15

kib : misal (ETG)

oḳşatı : benzer (BTT I. D 168)

oḳşatıġ : benzerlik, mukayese, karşılaştırma, kıyaslama (Üİ. 114b 9), (AY. 177-17)

oḳşatı-lıġ : benzer (Üİ. 113a 10)

oşuḳluġ : benzer, misilli (EUTS)

tuş : **4-** benzer; simetrik olan, birbirine uyan (D. 59) (İKP. 53-5)

tüz : **1/2** aynı (Üİ. 122b 8) (AY. 169-2) (Maitri. 78-53)

ukuş : **1**- benzeyiş (EUTS)

teng : 1-denk, eşit, eş, aynı (Üİ. 112b 8) (AY. 136-22)

teŋ <Çin. *teng* : **1**- kadar (Maitri. 38-26)

teŋlig : denli, kadar (ÇBH. 255)

adınsız : farksız (AY. 62-7)

adruḳsuz : farksız (KİP. 93)

bir teg : aynı, benzer=Skr. *samanya* (AY. 137-13)

kiŋ : **2**- tıpkı, aynı, tam (EUTS)

yöleştrüg : eşit, müsavi (EUTS)

yüleşi : benzer (Maitri. 13-50)

koollug : eşit, muntazam [AY6 1146].

yıḳ : **1/2** denk, karşılık (Üİ. 119b 13)

ulduŋlug : eşit, muntazam [AY6 1146]

adırtsız : **1-** farksız, ayrımsız, eşit, denk, aynı (Maitri. 166-16)

tüzük- : eşit kılmak, düzletmek (ETG)

meŋizet- , **meŋset**-, **meŋzet** : benzetmek, mukayese etmek (ETG)

meŋset- : benzetmek (EUTS)

meŋze- : benzemek (Man.)

meŋzet- : benzetmek (Maitri. 38-13)

oġsa- : benzemek (EUTS)

ogşa- : benzemek (AY. 583-1) (EUTS)

oġşat- :benzetmek (AY. 375-3)

oḫşa- : benzemek (Man.)

ohşat- : benzetmek, karşılaştırmak (BÖ. 52)

oḳsa- : benzemek (EUTS)

oḳşa- : benzemek (AY. 177-19), (BTT I. B 36)

oḳşaş- : benzeşmek (Üİ. 114b 10)

oḳşat- : benzetmek, hatırlatmak, karşılaştırmak (UÜH-C.131), (BTT I. B 199)

oḳşaş- : benzeşmek (Üİ. 114b 10)

oḳşat- : benzetmek, hatırlatmak, karşılaştırmak (UÜH-C.131), (BTT I. B 199)

osuġ-sa- : benzerlik kurmak istemek, örneksemek (Üİ. 113a 6)

yöleş- : benzemek (EUTS)

yöleşdür- : benzetmek, karşılaştırmak (AY. 156-10)

yöleştür- : benzetmek, eşit kılmak, karşılaştırmak (AY. 80-3)

yöleşür- : (AY. 278-1)

yüleş- : benzemek (EUTS)

yüleşür- : mukayese etmek (Maitri. 38-18)

yülüş- : benzemek (EUTS)

2.1.6.2. Benzersiz, İlişkisiz

ikintisiz : emsalsiz... (Maitri. 48-20)

kaşınçıg : aşırı derece, fazlasıyla [AY6 0351]

ilenmeksiz : ilişiksiz (ETG)

iliksiz :**1**- alakasız=**cömert** (Maitri. 10-16)

ilinçsiz : bağsız, ilişkisiz (AY. 217-69)

kavışgusuz : bağlantısız, biçimsiz (EUES 348)

tengeşisiz : krş. **tenggeşisiz** (AY. n660-18)

tenggeşisiz : krş. **tengeşisiz** (AY. 351-19)

teŋkeşisiz : mukayese edilemez, karşılaştırılamaz (ETG)

oġşatıġsız : benzersiz (AY. 354-5)

oḳşatġuluḳsuz : benzersiz, karşılaştırılmaz, emsalsiz, eşsiz (AY. 164-19)

oḳşatġuluḳsuz : benzersiz, karşılaştırılmaz, emsalsiz, eşsiz (AY. 164-19)

oḳşatıġsız : benzeri olmayan (EUTS)

oḳşatı-sız : benzersiz, kıyassız (Üİ. 113a 1)

täŋsiz : eşsiz, benzersiz [AY6 0180]

tözgerinçsiz : esasına/aslına varılmaz, benzersiz derecede (AY. 174-22)

adınç : fevkalade, seçilmiş, başka türlü (UÜH-D. 31)

adınçıġ : olağanüstü, harikulade, emsalsiz, seçilmiş, seçkin, özel (maitri. 16-8), (İKP. 34-2)

adınçsız : eşsiz, benzersiz, emsalsiz (BTT XX)

adroḳsuz : eşsiz, benzersiz, emsalsiz (BTXX)

2.1.6.3. Fark, Farklı

aparıġ : sair, diğer, öteki. (Man.)

parė: < Skr. *para*: diğer, öbür. (DAS 1227)

başḳa : başka (ETG)

adınsıġ : **=adınçıġ, addınçıġ** (EUTS)

adınsıg başka türlü [AY6 1074]

adınsıgrak : farklı, değişik (UWN1 130)

özke : başka (Man.)

özgä : başka (EUES 548)

adırt : **1-** ayırt etmece, fark, ayrılık; farklı (BTT XX) (BTT I. B 150) (Üİ. 108b 5)

adırtıḳ : ayrılık, fark (EUTS)

adra : ayrılmış=krş.**adıra, adara** (EUTS)

adroḳ : **2-**farklı, ayrı, çeşitli (BTT XX)

adruḳ : **1-** farklı, çeşitli, ayrı, seçkin; üstünlük, vasıf (İKP. 2-7), (Üİ. 100b 12)

2- oldugu gibi (EUTS)

adruḳ adruḳ : ayrı ayrı, türlü türlü (EUTS)

teŋ teŋ : türlü türlü (ÇBH. 131)

aduruḳ : ayrık (AY. 574-22)

adırtlıġ : **2-** farklı, ayrımlı, belirgin, vazıh, ayrıntılı (AY. 192-15)

ödürt : ayırt etme, fark etme, farklı olma, ayrılma (BTT XX)

tüü : **2-** pek çok, türlü, çeşitli, değişik (AY. 170-15)

2.1.6.4. Karışık

itiglig : **2- 2/2** birleşik, girişik, karmaşık (AY. 145-14)

ḳadıġ : **3-** karışık, karmaşık (EUTS)

ḳatıġ : **3-** karışık (EUTS)

ḳarmaḳsız : karışıksız, katıksız, katkısız (EUTS)

ḳatıġlıġ : karışık (AY. 588-22)

ḳatıḳlıġ : karışık (BTT XX)

biriki : birleşik (ETG)

2.1.6.5. Uygun Olma, Yaraşma, Yakışma

adroḳ : **1-** uygun, iyi, hoş (BÖ. 47)

hoş : < Far. *ḫoş*: iyi, hoş (EUDDM 118)

irülüg : uygun, münasip, eşref saatli (Man.)

tägimçä : münasip, uygun. (EUDDM 228)

yaraġ : uygun, münasip (Üİ. 112a 9)

yaraglıg : yakışan, yaraşan, hoş, uygun (EUTS)

yaragsız : yakışıksız, hoş olmayan (EUTS)

yarak : **1-** yakışan, gereken (EUTS)

yaraklıg : yakışani yaraşır (EUTS)

yaraşı : **1-** uygun, yaraşır, münasip, iyi (BÖ. 30) (AY. 186-9)

yaraşmaz : yakışık almaz, yakışmaz, yaraşmaz (EUTS)

yaragu : uygun, münasip (EUDDM 275)

yaraşu : uygun, münasip, göre (EUDDM 275)

yöpük : **1-** münasip, müsait (Man.)

yraşı : =**yaraşı** (EUTS)

yak- : **2- 2/2** yakışmak (EUTS)

yara- : uygun olmak, yaraşmak, yaramak, iyi olmak (İKP. 48-6) (Maitri. 24-10)

yaraş- : yaraşmak, yakışmak (Maitri. 18-59)

yaraştur- : yakıştırmak, faydalı duruma getirmek (EUTS)

yaraşur- : yakıştırmak (EUTS)

oġra- : **1- 1/1** uymak (ÇBH. 50)

yarşmalaş- : uymak (MEİB 1192)

2.1.6.6. Karşılaştırma, Mukâyese

yaŋġarıġ : mukayese, karşılaştırma (Üİ. 113b 9)

yöleşürüg : karşılaştırma, mukayese, kıyaslama, benzetme, örmek (BTT XX) (Üİ. 120a 9) (AY. 177-17)

yöleşürüglüg : (AY. 34h-20)

yöleşürügsüz : (AY. 377-10)

tengkeş- : mukayese etmek, karşılaştırmak (EUTS)

teŋeş- : mukayese etmek, karşılaştırmak (ETG)

teŋker- : karşılaştırmak (BTT I. B 240)

teŋkeş- : mukayese etmek (ETG)

2.1.7. Madde

neŋ : **1-** herhangi bir şey, azıcık bir şey, hiçbir şey, eşya, nesne (İKP. 20-4) (AY. 160-4) (DAS 2072)

näşä: şey, nesne. (EUDDM 182)

ısıġ : **2-** maddeten (EUTS)

ḳıçmıḳ : zerre, ufacık parça; atom (ÇBH. 254) k. (AY. 113-22)

ḳoġ : toz, zerre, atom (Maitri. 38-27), (AY. 171-17)

parmanu < Skr.*paramanu* (=sûksma) : atom, toz, zerre, küçük parçacık (Üİ. 99b 15), (AY. 171-17)

prmanu <Skr. *paramanu* : atom (ÇBH =253)

yılpıg : zırnık (EUTS)

vastu < Skr. *vastu* : madde (Üİ. 110a 12)

vasik < Skr. *vasaka* : güzel kokulu bir madde (EUTS)

2.1.7.1. Mevcudiyet

yögerü : hazır, mevcut, halen, şimdiki (EUTS)

közün- : **3-** hazır, mevcut (EUTS)

bulġaş- : toplu halde mevcut olmak (AY. 618-20)

2.1.7.1.1. Var Olma

bolmaḳlıġ : olma, olmak, olmaklı (AY. 161-7)

boluġ : oluş, varoluş (IB. 19)

ermek : olma (Maitri. 1-46)

ermez : olmaz, değil (AY. 135-12)

aşnudınbärüki : eskiden / önceden beri var olan (UWN2 11)

erigme : mevcut, var olan (AY. 139-20)

erikli : bulunan, mevcut olan (EUTS)

par : var =**bar** (EUTS)

bolġuçı : olan (Maitri. 27-9)

bolmaḳ =Skr. *bhava*: olma; var olma, canlının yaşam biçimi krş. **kılınç** (Maitri. 20-9)

er- : olmak, (bir halde) bulunmak; var olmak (ÇBH. 73) (DIŞ. 139) (İKP. 24-5)

boltuḳ- : olmak (AY. 150-10)

är- : **1**- var olmak, bulunmak, mevcut olmak, meydana gelmek (UWV1 158)

bultuḳ- : bulunmak, mevcut olmak (Maitri. 4-16) (Üİ. 103b 6)

sola- : bir yerde olmak, bulunmak (EUTS)

seril- : **1/1** bir yerde kalmak, bulunmak (BTT I. B 101) (AY. 164-17)

yalçıt- : iştirak etmek, katılmak (EUTS)

bol- : olmak, bulunmak, meydana gelmek (İKP. 13-6) (Maitri. 2-28) (Üİ. 97a 9)

sırna- : olmak (EUES 610)

2.1.7.1.2. Yok Olma

yog : **1**- yok (EUTS)

yoḳ : yok, yoksun, yokluk, mevcut olmayan, boş (İKP. 5-5) (KİP. 7) (AY. 135-6)

yokça : yok gibi (EUTS)

edsiz : cisimsizlik, maddi olmama (Üİ. 102 6)

yoklunmaksız : imha edilemeyen, yok edilemeyen (EUTS)

tägil, t(ä)gil : değil, yok. (EUDDM 228)

ıta, ıtta : yok olma, ne yazık, boşuna (İKP. 19-6)

anutpatti < Skr. *anutpatti, anutpâda*: henüz ortaya çıkmamış, meydana

gelmemiş. (EUDDM 52)

vinayake < Skr. *vināyaka* : bertaraf eden, yok eden (MEİB 2014)

sogul- : **2**- yok olmak (EUES 618)

alḳ- : **1**- yok etmek, uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak (AY. 34a-21) (Maitri. 2-46)

kerget- : **2**- yoksun kılmak, mahrum etmek (ETG)

ärtür- : **7**- ortadan kaldırmak, silmek, yok etmek (UWV1 195)

2.1.7.1.3. Kayıp, Yitik, Kaybetme

yütürük : **1/2** kaybedilmiş (ETG)

ıçġınmaḳ : dağılma, kaybolma (EUTS)

itig : **3**- yitik, kayıp (EUTS)

itük : kayıp, zarar (EUDDM 128)

yütür- : yitirmek, kaybetmek (IB. 24)

ıçġın- : **1**- kaybetmek, kaybolmak, dağılmak, ufalmak (IB. 22) (UWV2 69)

ıçḳın- : dağılmak, kaybolmak (EUTS)

it-, et-, ıd- (II) : **1**- kaybolmak, yok olmak, yitmek (UWV2 143)

ittür-, ıdtur-, itdür- **~ yittür**- : **1**- kaybetmek, yitirmek (UWV2 145)

itür-, idür-, etür-, ~ **yitür**-, yetür- : **1**- (birini, bir şeyi) kaybetmek, yitirmek (UWV2 146)

alḳıntur- : **1**- kaybettirmek (AY. 139-11)

sol- : kaybolmak (EUTS)

yitdür- : kaybetmek, yitirmek (ETG) (AY. 622-15)

yitlinme- : yitmemek, kaybolmamak (AY. 197-13)

yitlintür- : yok etmek (EUTS)

yittir- : kaybetmek (EUTS)

yitür- : kaybetmek, yitirmek (AY. 623-10) (BTT XX)

ärt-, art- : **11**- kaybolmak, yok edilmek, ortadan kaldırılmak (tehlike, suc¸ vs.) (UWV1 191)

2.1.7.1.4. Arama

meŋle- : yiyecek aramak (IB. 49)

isle- : **1**- aramak (EUTS)

yoḳla- : **2**- aramak, taramak (EUTS)

çaltur- : aratmak (EUTS)

izde- : istemek, aramak, izlemek (ETG)

telmir- : **2**- aramak, hasret çekmek (EUTS)

este- : istemek, aramak, izlemek (ETG)

izdet- : arattırmak, istetmek (EUTS)

yint- : **1**- aramak (EUES 904)

baktokla- : yoğun bakmak, aramak (EUES 139)

2.1.7.1.5. Bulma

bulunçsuz : bulunmaz (ETŞ. 3-12)

bulunç : bulma, kazanç, yarar, fayda, ganimet, elde edilen şey (Maitri. 57-23) (AY. 195-20)

bulmaḳ : bulma, elde etme (Maitri. 46-26), (AY. 152-21)

bulmamaḳ : bulmamak, elde etmemek (AY. 170-6)

bultaçı : bulucu, bulan, -e nail olan (ÇBH. 268)

bulgusuz : ulaşılamayan, erişilmez (EUES 198)

bolul- : elde edilmek, erişmek (EUTS)

bultur- : buldurtmak (BTT XX)

bulul- : bulunmak (Üİ. 109b 1)

tap- : **2**- bulmak, elde etmek (EUTS)

tab- : bulmak (EUTS)

bul- : bulmak, elde etmek, kazanmak (İKP. 12-7) (Maitri. 83-59) (AY. 176-7)

bulun- : bulunmak, elde edilmek (ETG)

butuḳ- : bulunmak, bulunmuş olmak (EUTS)

yintsik- : bulunmak, keşfedilmek, erişilmek (EUES 904)

2.1.7.2. Maddenin Halleri

2.1.7.2.1. Katı

ġatıġ : katı, sert, sağlam (EUTS)

ḫatıġ : katı, kuvvetli, sert=**katıg** (Man.)

ḫatıġraḳ : sağlam, sapasağlam=**ḳatıġraḳ** (EUTS)

ḳadag : katı=**katıg** (ETG)

ḳadıġ : **1**- katı, sağlam (EUTS)

ḳataġ : **1**-sert, haşin, katı (Maitri. 19-37)

ḳatġı : sıkı, sağlam, sert, katı (ETG)

yigi : sık, sıkı (EUTS)

ḳatıġ :**1- 1/1** katı, sert, tiz, kuvvetli (AY. 9-23) (Maitri. 48-24) (IB. 65)

ḳatıġdı : sıkı, sıkıca (AY. 208-18) k.ba! (IB. 14)

ḳatıġtı : sıkıca (IB. 14)

ḳatḳı : sert, katı, haşin, şiddetli (BTT I. D 47)

ḳatıġ ḳıya : çok sert (EUTS)

aḳıġsız =Skr. *anasrava :* akıcı olmayan, akıntısız, akmayan, eğilimsiz, Asrava'sız, (AY. 34p-15), (Üİ. 98a 2)

kurç : katı, sert ; katılık, sertlik (EUES 424)

2.1.7.2.2. Sıvı

yagış : sıvı, akıcı (kurban için). **(**EUDDM 268)

aḳıġlıġ : akıcı = Skr. *Asrava* (BTT I.D 21)

2.1.7.2.3. Gaz

tütün : **1**- duman, buhar (Maitri. 101-37) (İKP. 38-6)

tütünlüg : dumanlı (Maitri. 68-5)

tüt- : tütmek, duman çıkarmak tütün (İKP. 38-6)

2.1.7.3. Maddenin Değişimi

şılamak : nemlendirme, ıslatma (EUES 649)

şılan- : nemlenmek (EUES 649)

şılal- : ıslatılmak (EUES 649)

çilä- : nemli olmak; nemlendirmek, ıslatmak (EUES 232)

2.1.7.3.1. Erime

sızgurgu : eritme (EUES 612)

ärü- : erimek (EUDDM 111)

ir- : **4**- erimek, çözülmek (EUTS)

serid- : eritmek, erimek (EUTS)

sısgur- : erimek (EUTS)

sızgur- : eritmek (Maitri. 72-10)

sızıl- : erimek (EUTS) (DAS 723)

simle- : eritmek, ezmek (EUTS)

şeşil- : krş. **şişil**- : çözülmek (AY. 165-21)

şişil- : krş. **şeşil**- (AY. 678-10)

yas- : eritmek (EUTS)

ergür- : **1**- eritmek (EUTS)

ergüs- : eritmek (EUTS)

ergüz- : eritmek (ETG)

ärgüz- : eritmek (UWV1 176)

2.1.7.3.2. Katılaşma

bert- : ezmek, çiğnemek, vurarak sertleştirmek (İKP. 11-5)

bertet- : vurarak sertleştirmek, çiğnemek, vurarak yoğun ve sıkı bir hale getirmek (İKP. 2-4)

ḳat- : **3**- sertleşmek, katılaşmak (EUTS) (DAS 117)

ḳatın- : **2**- sağlamlaşmak, sertleşmek, katılaşmak (ETG)

katıt- : sertleştirmek, katılaştırmak (EUES 346)

katrun- : **1/1** katılaştırmak, kuvvetlendirmek (ÇBH. 15)

ḳatun- : sertleşmek, katılaşmak (ETG)

yoġur- : yoğurmak, daha sıkı hale getirmek, çiğnemek, yol açmak (İKP. 39-7)

yogur- : **1**- yoğurmak (EUTS)

tıgrat- : **1**- sertleştirmek, katılaştırmak, pekiştirmek (EUES 712)

tuvır- : (buz) katılaşmak, sertleşmek (EUES 766)

2.1.7.3.3. Gevşeme, Yumuşama

sün- : 1/2 gevşemek (EUTS)

ḳoġşa- : gevşemek, zayıflamak (AY. 118-5) (ETG)

ḳohsa- : gevşemek, zayıflamak (ETG)

yumşa- : 2- yumuşamak (EUTS)

yumşat- : yumuşatmak. (EUDDM 290)

2.1.7.3.4. Soğuma

salḳım : 2- soğuk (EUTS)

soġıġ : soğuk (EUTS)

sogık : soguk (AY. 111-13)

sovuk : soğuk (EUTS)

tumlıg : soğuk (Ay. 34f-13)

tumluġ : soğuk (Maitri. 88-11)

salkım : 3- soğuk (EUES 577)

tumlı- : soğuk olmak (BTT I. . B 235)

tomlı- : soğumak (EUTS)

tomlıt- : soğutmak (EUTS)

soġı- : soğumak (EUTS)

soġıd- : soğutmak (EUTS)

sogıt- : soğutmak

soġur- : 2- soğuklanmak (EUTS)

2.1.7.3.5. Donma

buzluġ : buzluk (EUTS)

toŋ- : donmak (IB. 57)

toŋur- : donmak (EUDDM 242)

üşi- : üşümek, donmak (EUES 830)

2.1.7.3.6. Kaynama, Buharlaşma

ḳaint : kaynatmak=**kayıntur**- (EUTS)

kadnagut : kaynata-kaynana (EUES 318)

ḳayıntur- : kaynatmak (AY. 478-3)

ḳayına- : kaynamak (EUTS)

çoḳra- : kaynamak, galeyana gelmek (EUTS)

çokura- : kaynamak (ETG)

çoḳrat- : kaynatmak (EUTS) (DAS 2560)

çoḳurda- : pişirmek, kaynatmak (EUTS)

sogul- : **1**- (su) sızmak, suyu çekilmek, buharlaşmak, soğulmak (EUES 618)

2.1.7.3.7. Kuruma

ḳurınç : **1/1** kuruluk, kuraklık (UÜH-D. 24)

ḳudır- : kurutmak (ETG)

ḳurıt- : kurutmak (EUTS)

suġul- : kurumak, suyunu çekmek (AY. 600-6)

ḳuru- : kurumak (AY. 624-10)

ḳurı- : **1**- kurumak (Maitri. 60-23)

kurat- : kurutmak (MEİB 2276)

2.1.7.3.8. Yükselme, Uzama, Sivrilme

önüşlüg : yükselinecek, çıkılacak olan (EUTS)

turġurmaḳ : **1/2** yükseltme (AY. 181-4)

aḳtur- : **1**- yükseltmek (EUTS)

agtur- : **1**- yukarı çıkartmak, yükseltmek (UWV1 31)

ahtur- : krş. **agtur**- (UWV1 32)

aġdıl- : yükseltilmek (?) (BTT III. 369)

aġur- : yükseltmek (Man.)

kötlür- : **2**- kaldırılmak (EUTS)

kötrül- : **2**- kaldırılmak yükselmek, yücelmek (AY. 415-8), (Maitri. 105-20)

körtrül- : yükseltilmek (AY. 193-9)

köti- : yükselmek, çıkmak, kalkmak, binmek (AY. 347-22); (EUTS)

öntür- : **1**- **1/1** ortaya çıkarmak, yükseltmek (ÇBH. 47)

ḳalıt- : zıplatmak, yükseltmek, kaldırmak, sıçratmak (İKP. 52-3)

öne- : yükseltmek (ÇBH. 11)

örme- : yükselmemek, bitmemek, yetişmemek (AY. 166-1)

örtür- : **1/2** çıkarmak, yükseltmek (AY. 243-6) (Man.)

ösür- : yükseltmek, şişirmek, kabartmak (ÇBH. 53) (DAS 3537)

sü- : **1/1** yükseltmek, arttırmak (EUDDM 213)

usa- : uzamak (EUTS)

uza- : uzamak (AY. 34g-12)

ündür- : çıkartmak (Üİ. 114a 6) (BÖ. 35)

üntür- : **1**- çıkarmak, yükseltmek (AY. 134-10) (ETG) (DAS 489)

kopıkla- : yükselmek (EUES 393)

kopur- : yükseltmek, kaldırmak (EUES 393)

2.1.7.3.9. Genişleme, Şişme

ḳavuḳ : kabarcık (EUTS)

kergü : kabarcık (EUTS)

şış : şiş, kabarık (EUTS)

köplüg : şiş, şişlik (EUTS)

keŋä- : genişlemek, yayılmak (EUES 365)

keŋät- : uzatmak, genişletmek (EUES 365)

ker- : germek, genişlemek (EUTS)

kögür- : **1/1** yaymak, genişletmek (EUTS)

keril- : gerilmek, şişmek, uzatılmak (ETG)

şış- : şişmek (EUTS)

siş- : şişmek (ETG)

ḳabar- : kabarmak (EUTS)

ḳapar- : kabarmak (EUTS) (DAS 2796)

yürül- : **2**- şişmek (EUTS)

üriş- : kabarmak, şişmek (EUES 827)

kebär- : kabarmak, şişmek (EUES 361)

2.1.7.3.10. Kalınlaşma

yogunat- : kalınlaştırmak, yoğunlaştırmak (EUTS)

sıḳa- : sıklaştırmak, kalınlaştırmak (EUTS)

yoġun- : kalınlaşmak (ETG)

yıgınyaksız : yoğunlaşmasız (MEİB 2266)

yoguna- : kalınlaşmak, yoğunlaşmak (EUES 909)

2.1.7.4. Dayanıklılık

2.1.7.4.1. Sağlamlaşma

b(ä)kütgü : sağlamlaştırma (EUES 157)

bekü- : sağlamlaşmak (BTT I. B 74)

beküd- : sağlamlaştırmak (EUTS)

beküt- : sağlamlaştırmak (AY. 237-23) (EUTS)

berkir- : sağlamlaştırmak (EUTS)

b(ä)kü- : sağlamlaşmak (MEİB 1070)

b(ä)küt- : sağlamlaştırmak (MEİB 0831,0833)

2.1.7.4.2. Eskime, Yıpranma, Aşınma

eski- : eskimek (EUTS)

eskir- : eskimek (Maitri. 52-44)

aşgın- : yıpratılmak, eskitilmek (UWV1 95)

ügüş- : aşınmak, ufalanmak, yorulmak (IB. 44)

kinle- : ertimek, aşındırmak (EUTS)

äskir- : eskimek; çürümek (UWV1 198)

ekä- : eğelemek, aşındırmak (EUES 252)

2.1.7.4.3. Kırılma, Ayrılma, Kopma

sınmaḳ : kırılma (?) (Maitri. 91-8)

sımak : kırılma (MEİB 2249)

sökül- : kırılmak. (EUDDM 210)

yançıl- : ezilmek, kırılmak, parçalanmak yürekleri (AY. 180-6)

sın- : kırılmak, parçalanmak (İKP. 17-5) (IB. 6) (KİP. 28)

üzkel- : kırılmak, kopmak (EUTS)

çözül- : **2-** ayrılmak, dağılmak bir araya getirmek. (EUDDM 101)

adrıl- : **4-** dağılmak (UWV1 17)

çusul- : krş. **çözül-**. (EUDDM 102)

sokul- : kırılmak, koparılmak (EUES 619)

2.1.7.4.4. Bozulma, Çürüme

çöpdik : karışık, bozuk (BÖ. 23-23), (BÖ. 62)

artaḳ : **1/1** çürümüş, çürük, bozulmuş, bozuk (AY. 135-14)

artamaḳ : bozulma (Maitri. 59-29)

bosġaḳ : bozulmuş, bozulma (EUTS)

bozġaḳ : bozulmuş, bozulma (EUTS)

sasıg : çürük, kokmuş, fena= krş. **sasağ** (Maitri.) (DAS 2093)

yirü- : bozulmak, çürümek (AY. 612-1)

ḳorul- : bozulmak (Üİ. 122b 5)

bozul- : bozulmak (AY. 67-12)

buzul- : bozulmak (Maitri. 1-3) (DAS 3272)

arta- : **1-** bozulmak, batmak, mahvolmak (AY. 56-15), (İKP. 80-7)

sası- : kokmak, çürümek, fenalaşmak (Maitri. 74-9) (DAS 2099)

ḳoruldur- : bozmak, zarar vermek (Üİ. 122a 14)

bos- : bozmak (EUTS)

boz- : bozmak (AY. 134-20)

ardat- : bozmak, harap etmek **=artat- (ETG)**

artat- : **1-** bozmak, çürütmek, mahvetmek, kötüleştirmek
(IB. 59) (AY. 134-20) (İKP. 75-4)
yod- : **1/2** mahvolmak (ETG)
yoklun- : mahvetmek (ETG) (AY. 74-18) (BTT I. B 67)
yot- : mahvolmak (ETG)
kävigäd- : harap olmak (EUES 359)
alḳan- : **2-** mahvolmak, silinip kaybolmak, yutulmak (Man.)
yok kış- : mahvetmek (?) (ETG)

2.1.7.4.5. Yapışma
suvık : yapışkan kovuk (MEİB 1523)
çatık : birbirine kenetlenmiş, yapışık (EUTS)
ilgü : yapışma (EUES 303)

yilin- : **1/2** yapışmak (UÜH-C. 96) (EUTS)
yuk- : yapışmak (AY. 619-15)
yapış- : yapışmak (EUTS)
yapsın- : birleşmek, yapışmak (EUTS)
yapşın- : yapışmak, bağlanmak, bir şeye fazla önem verip bağlanmak
(Üİ. 118b 5) (AY. 148-16)
edär-, idar-, idär-, itär-, **yedär-** : **2-** (kişi, duyu organı, bir şeye) tutunmak, yapışmak, bağlı olmak (UWV2 2)

2.1.7.5. Nitelik

2.1.7.5.1. Güzel, Çirkin
körüklüg : manzaralı, güzel (IB. 18)
körümlüg: manzaralı, güzel görünüşlü (?) (AY. 42-23)
körünç : **1/2** görülecek şey (Maitri. 27-11)
körksüz : çirkin (AY. 489-22), (Maitri. 58-43)
yarsıgak : çirkin, iğrenç (EUTS)
yarasınçıġ : krş. **yarsınçıġ** (Maitri.)
yirinçig : iğrenç (ETG)

2.1.7.5.2. İyi, Kötü

aŋıġ edgü : çok iyi (EUTS)

edgüti : iyice, iyi (Maitri. 22-5), (IB. 14)

edgü : iyi, güzel, iyilik, üstünlük, üstün vasıf (IB. 57), (KİP. 77)

etgü : iyi, güzel =**edgü** (EUTS)

sādhu, **saḍu** < Skr. sadhu : iyi, uygun (BÖ. 84)

sadu < Skr. *sadhu* : iyi (AY. 24-24) (Maitri. 18-24)

uz : **3-** iyi, güzel, uygun. (DAS 994)

yaḳşı : iyi, ala (EUTS)

anıġ : kötü, fena (Huas.)

aŋıġ : kötü, fena (EUTS)

tolı : **1-** kötü (?) (Maitri. 108-3)

yabız : kötü, fena (IB. 12)

yablak : kötü, fena (IB. 6)

yaman : kötü, fena, korkunç (EUTS)

yavaz : kötü (Maitri. 65-23)

2.1.7.5.3. Mükemmel, Fevkalade, Üstün

adruḳluġ : fevkalade, parlak, üstün (ETG)

adrokrak : en iyi, en iyisi (EUES 15)

kerinçsiz : eşsiz, kıyaslanmayacak kadar iyi, aşırı, üstün (EUTS)

aŋsız : son derece, pek çok, düşünülemeyecek kadar çok, istisnasız, tümü ile (AY. 34a-21)

aŋ : **1-** en; fevkalade, (Maitri. 23-15)

artuḳta artuḳ : pek iyi, fevkalade (EUTS)

birtemledi : olağanüstü, son derece, çok=Skr. *uttara* (BTT I. F 17)

ḳayet : son derece, gayet (EUTS)

äŋinçig : hayrete değer, şaşırtıcı, olağanüstü, harikulâde (UWN2 212)

isindilig : krş. **äsindilig** (EUDDM 127)

p(a)ram(ı)t < Toh. *pâramıt* < Skr. *pâramitâ* : **1/1** yetkinlik, mükemmeliyet, kusursuzluk (AY. 181-16)

paramit < Toh. A *pāramit* ve Toh B. *pāramit* < Soğd. *p'rmyt* < Skr. *pāramitā* : mükemmeliyet (MEİB 0312)

yég : daha iyi, mükemmel (ETG)

yig : **1-** iyi, daha iyi, yeğ, çok iyi, eksiksiz, mükemmel, üstün (AY. 149-2) (ETŞ. 3-3) (Üİ. 115a 16)

yigrek : daha iyi (Maitri. 33-23)

yiig : daha iyi =**yig** (EUTS)

uz : çok iyi, fevkalade (EUDDM 259)

erintisiz : kusursuz, mükemmel, eksiksiz (EUES 261)

üṣtäŋ : mükemmel, fevkalade. (EUDDM 264)

üsdünki (ṭ) : **1/2** üstün, en üstün (BÖ. 4) (AY. 148-22)

üstin : krş. **üstün** (AY. 606b-11)

üstün : **1/2** üstün= **üstin** (AY. 133-16) (DIŞ. 461) (ÇBH. 239)

üstünki : **1/1** en üstteki, en yüksekteki; **1/2** en üstün (DIŞ. 200) (AY. 167-1)

üstünrek : üstün olarak; daha üstün, daha büyük (ETG) (UİG=) (DAS 3723)

üzdünki : en üstün, üstün (AY. 132-6)

üzeliksiz : daha üstü olmayan, en üst, en üstün, ulaşılamaz (AY. 160-16)

üztünki : en üstün, üstün (AY. 59-7)

üzlünçüg : fevkalade, üstün, olağanüstü (EUTS)

yeg : iyi, üstün, daha iyi (BÖ. 4) (KİP. 186)

yegrek : en iyi, çok daha iyi (İKP. 35-1)

mıntın : en (DIŞ. 700)

muŋadınçıġ : **1-** fevkalade, olağanüstü, hayrete şayan (EUTS) (AY. 37-5) (Maitri. 31-17)

pardan < Skr. *pradhana* : esas nesne veya şahıs; en üstünü, en mühimi (Maitri. 41-13)

taŋlançıg : hayrete şayan, acayip, şahane (AY. 34f-7)

taŋlançıḳ : hayrete şayan, şahane=**tanglançıg** (EUTS)

taŋ (II) : olağanüstü, harikulade alku (BTT XX) (İKP. 34-1)

tuġmaḳsız : **1/3** üstün=Skr.asamskrta (AY. 145-9)

ḳatır ḳatıġ : müthiş, dehşetli (EUTS)

ḳatır yavlaḳ : dehşetli müthiş (EUTS)

eŋ : **1-** en (BTT XX)

en : en (DIŞ. 700)

‘eŋ : en, pek, pek çok, olağanüstü, fevkalade (Üİ. 114a 7) (AY. 172-7)

eŋ (e)nçig : olağanüstü, harikulade (BTT XX)

ertiŋgü : fevkalade, olağanüstü, son derece, aşırı derecede
(Maitri. 12-11) (AY. 141-4)

artıl : krş. **adıl** (UWN1 268)

adıl : değişik, az bulunur, nadir, olağanüstü (UWN1 23)

tökelig : mükemmel (Man.)

tökellig : hazırlık, mükemmellik (Man.)

uzkıya : doğru, uygun. (EUDDM 260)

aşun- : üstün olmak (UWV1 96)

ärt-, art- : **9-** daha üstün olmak, mükemmel olmak, daha iyi olmak (UWV1 189)

2.1.7.5.4. Bozuk, Çürük

baça : noksan, bozukluk (Man.)

buzluġ : yıkılmış, bozulmuş (AY. 299-22)

artaġ : mahvolma, bozuk, yıkık (ETG)

aġduḳ : **1-**kusurlu, çürümüş, harap, bozuk, aşağılık (İKP. 34-ant)

artaḳ : **1/2** yıkık, harap yavız (AY. 135-14)

artaḳ yavuz : bozuk, kötü, perişan, harap (AC)

yıtık : kokmuş, çürük, pis kokulu (EUTS)

aŋ : **2-** kusurlu, eksik, kırık, boşluk, boş, hiç, yarık, esneme (İKP. A-2)

boġ : küf (ETG)

boġdam : küflü, küf (ETG)

kerge- : kusurlu olmak (Huas.)

egsü- : eksik olmak, kusurlu olmak (AY. 338-5), (BTT I. A 36)

2.1.7.5.5. Zehir, Zehirli

aġu : zehir, ağı krş. **anahal** (İKP. 38-4) (Maitri. 81-43) (DAS 1222)

aġuluġ : zehirli (BTT I. B 65) (Huas.)

aḳuluġ : zehirli =krş.**aġuluġ** (EUTS)

anahal < Toh. A *anahâl* < Skr. *halâhala.* öldürücü zehir, krş. **agu** (DAS 1222)

agusuz : zehirsiz, temiz (UWN1 75)

siŋ- : **1-** (zehir) işlemek (DIŞ. 694)

2.1.7.5.6. Gizli, Saklı

abıg : krş. **apıg** (UWN1 3)

apıg : **2-** kapalı, koruma altında olan, saklanan (UWN1 212)

batut : gizli (Maitri. 74-10)

batutlug : gizli saklı olan (AY. 321-11)

kislegüg : saklanan, gizlenen (EUTS)

kizlegülük : saklanan, gizlenen (EUTS)

tulton : aramgah, muhafazalı yer (Man.)

tutayag : zaptetme (EUTS)

tutku : kapama, zaptetme (EUTS)

yaşırlıg : saklı, gizli (EUTS)

yaşurakı : gizli, saklı olan (EUTS)

yaşuru gizli, saklı (DAS 1158)

yaşut : gizli (Maitri. 74-10)

yaşru : saklı, gizli, gizlice, sessiz (EUES 875)

baturu : gizlice (EUES 151)

kizle- : gizlemek, saklamak, gizli tutmak, kapatmak (İKP. 56-1), (Maitri. 63-10)

yaşıt- : saklamak, gizlemek (EUTS)

yaşur- : gizlemek, saklamak (Maitri. 70-61) (AY. 141-1)

esirkän-, isirkän- : **2-** (bir şeyi) kendine saklamak (UWV2 35)

apıt- : **1-** gizlemek, saklamak (UWV1 64)

yaşur- : gizlemek, saklamak (EUES 876)

2.1.7.5.7. Açık, Aleni

abıtılmaksız : krş. **apıtılmaksız** (UWN1 3)

apıtılmaksız : saklanamayan / gizlenemeyen (kişi) (UWN1 212)

açığlı : açık, açılmış olan (EUTS)

açok : açık (UWN1 13) [AY6 0270]

açuḳ : açık (ETG) (AY. 341-4)

açuḳsuz : açık olmayan, kapalı (AY. 369-23)

begiz : açık, seçik (Maitri. 113-11)

bekiz : açık, net, düzgün, temiz (Üİ. 97a 113) (AY. 192-15)

bekiz belgülük : açık, belli, net (EUTS)

adırtlıġ : **1-** açık, ayrıntılı, kesin (Üİ. 97b 5), (BTT I. D 209)

sanvarsız: < *Skr*. *saṃvāraḥ* + *Türk. sXz*: ortada olan, gizlenmeyen. (DAS 492)

oŋalı =Skr. *samyak*: açıkça; açık (Maitri. 41-22)

kizläklig : vâzıh (MEİB 0095)

yaŋra- : **2- 2/1** ifşa etmek, açığa vurmak (EUTS)

aç- : **10-** (gizli bir şeyi) açığa çıkarmak, göstermek, yaymak (UWV1 2)

akıt- : **2-** açığa çıkartmak (UWV1 34)

2.1.7.5.8. Küçük

uşak : ufak, küçük (EUTS)

uvşaḳ : ufak (Maitri. 58-2)

uwşaḳ : ufak (ETG)

kiçig : küçük, ufak, gençlik (AY. 34p-19) (Maitri. 38-3)

kiçikkeye, kiçikkie : küçücük (AY. 510-3) (ETŞ. 4-13)

kiçigkiye : ufacık (Maitri. 59-24)

kiçigkye : ufacık (BTT XX)

ḳsudra : küçük, ufak (EUTS)

ufşak : ufak (EUTS)

2.1.7.5.9. Büyük

yalın : **2-** büyük (DIŞ. 40)

yalınlıġ : **2-** büyük, heybetli (DIŞ. 168)

çoġluġ : **1/1** büyük, heybetli (DIŞ. 167) (BÖ. 34)

betük : büyük =krş.**bedük** (EUTS)

bidig : **2**- bedük-büyük (EUTS)

bedük : büyük, iri (Maitri. 7-33), (AY. 155-11)

bognısız : küçüklüksüz (EUES 186)

uluġ (ulluġ ?) : büyük, ulu, yüce, seçkin, başkan (İKP. 7-7) (DIŞ. 78) (IB. 9) (DAS 308)

m(a)ha... < Skr. *mahā* : büyük (MEİB 0644)

irig : kaba, iri (Maitri. 57-3)

bedüklentür- : büyüktürmek (EUTS)

bedür- : büyükmek (EUTS)

bedüt- : büyütmek, yükseltmek (EUTS)

öndür- : **1/2** büyütmek (EUTS)

2.1.7.5.10. Uzun, Ortanca, Kısa

usun : uzun (EUTS)

uzun : **1/1** uzun (IB. 22) (AY. 133-12) (Maitri. 83-28)

turk : uzunluk (EUTS)

turķuru : **1/2** boyuna, boylamasına (AY. 133-21)

urtu : orta (EUTS)

utra : orta (EUTS)

ķısġa : kısa, az (AY. 363-11) (Maitri. 38-21)

ŋısķa : kıssa =**ķısġa** (EUTS)

bognı : kısa, alçak, düşük; kısalık, küçüklük (EUES 186)

bognık(ı)ya : son derece kısa, kısacık, bayağı kısa (EUES 186)

2.1.7.5.11. Geniş, Dar

yetiz : geniş, enli (BTT XX)

alķıġ : geniş, enli, engin, geniş (AY. 28-7) (BTT I. A 21)

keŋ : **2**- geniş, enli, engin (BTT XX)

keŋlig : genişlik (EUTS)

keŋürü : geniş, ayrıntılı, açıklayarak (BÖ. 42)

kiŋ : 1- geniş, enli, bol (Maitri. 28-2), (Üİ. 101a 9)

adıra : etraflıca=krş. **adara** (Maitri. 9-6)

adırtlayu : ayrıntı ile, inceden inceye, ayrıntılarıyla (Maitri. 38-51); (AC)

bölä : detaylı, ayrıntılı (EUES 192)

adara : ayrıntılı,inceden inceye, teferruatlı, ayrıntılı bir biçimde (Maitri. 40-33)

ḳısaġ : kısık, dar, daraltılmış=**kısıġ** (ETG)

ḳısıġ : dar, kısık (Maitri. 23-18) (ETG)

ḳızıġ : kısık, dar (ETG)

tar : dar (AY. 277-4)

2.1.7.5.12. Yüksek, Alçak

al(a)ŋ : yükseklik. (EUDDM 44)

uçrug : 2-doruk, uç, zirve, baş (EUTS)

uçruglug : yükseklik, zirve, doruk (AY. 490-11)

tikvi : yüksek, yüce; yükseklik (EUES 718)

tikvisinçä : yüksekliğe göre (EUES 718)

öri : yüksek, vakur (EUTS)

örki : muhteşem, büyük (Maitri. 59-9)

örki : yüksek (ETG)

örü : 1/2 yüksek, dik (AY. 3-132-1) (BTT XX)

örüki : yüce, yüksekteki (AY. 226-11)

özelik : yükseklik (EUTS)

özeliksiz : yüksekliği büyük olmayan, üstünü olmayan (EUTS)

yüksek : yüksek, uzamış (İKP. 61-5)

ediz : yüksek, geniş (İKP. 61-5)

üzelenü : yüksek (ETG)

üzelik : yükseklik (ETG)

ürgi : yüksek (EUTS)

aġlak : 2- yüksek (KİP. 210)

itiz : yüksek (BTT I)

edüz : ediz, yüce, yüksek (EUTS)

idiz : yüksek, yüce (Maitri. 41-27) (Üİ. 101b 1)

yügsäk : yüksek [AY6 0273]

örk : en yüksek, en yukarı (EUDDM 194)

köt : **1/1** yüksek, yukarı, yükseklik, seçkin (İKP. 10-int)

yitiz : yüksek; uzak (Maitri. 28-2) (ÇBH. 116)

asraḳı : alçak, basık, düşük (AY. 509-1) (BTT XX)

boḳay : alçak, basık, düşük itiz (BTT I. D 39)

buḳay : alçak, aşağı, kısa (EUTS)

2.1.7.5.13. Hafif, Ağır

yingil : hafif (EUTS)

yinik : **1/2** hafif, ucuz (AY. 102-13) (ETG) (BTT I. 191)

yiŋil : **1/2** hafif (ETG)

yenik : hafif (BTT XX)

oŋay : hafif (BTT I. B 233)

ilgäy : **2-** hafif (EUES 303)

aġır : **1/1** ağır, sert, zor, sıkıntılı; pek (Maitri. 49-26) (AY. 161-11)

aġruḳ : yük, ağırlık, masraflı olan şey, ağır (İKP. 68-3)

tas : ağır, kaba. (EUDDM 225)

aġırıraḳ : krş. **aġırraḳ** (AY. 563-2)

aġırraḳ : daha ağır, çok ağır (AY. 563-2)

yeni- : hafiflemek, hafif olmak (EUES 888)

yeniglig : hafif, hafif olan (EUES 889)

2.1.7.5.14. Sağlam, Dayanıklı

teprençsiz : sarsılmaz, dayanıklı, sağlam, kalıcı, muhkem (AY. 144-12)

ḳadaḳ : **2-** muhkem, sağlam, sabit (Man.)

tebre : sarsılma (ÇBH. 193)

tebrençsiz : sarsılmaz, metin, sağlam (ÇBH. 284) (Maitri. 39-12)

tebrenç : sarsılma (ÇBH =)

ked : **3-** sağlam, kuvvetli (EUTS)

pek : sağlam, istikrarlı, sabit, daim (UÜH-C. 150)

b(ä)klig : sağlam (MEİB 1737, 2541)

ked < Sogd. *kaSa* < Sak. *Kaade* : pek (ETG)

aḳınçsız : sabit, yerinden oynamaz, sağlam (EUTS)

ḳadukkin : sabit (Man.)

ḫın- : sabit, muhkem, sağlam (EUTS)

artamaḳsız : bozulmayan, çürümeyen, sağlam, dayanıklı, bozulmaz (AY. 173-1)

buzulmaḳsız : sağlam, bozulmayan, kalıcı (AY. 143-14)

isen < O.F.: **1-** sağlam (ETG)

ornaġlıġ : sağlam, muhkem (EUTS), (AY. 56-7)

tıġraḳ : sağlam, pek (EUTS)

bek : sağlam, sert, sıkı, berk (Maitri.9-34), (AY. 190-12)

bekire : sağlam, güçlü, kuvvetli (EUTS)

bekrü (**bekürü**) : sıkıca, kuvvetlice (İKP. 56-1)

bekürü : sağlam, pek, kuvvetli (ETG)

berk : **2-** sağlam, kuvvetli (ETG)

bk : sert=krş.**berk** (ETG)

sarp : sarp, sert (EUTS)

berksiz : sağlam olmayan, çürük (Maitri. 68-12)

ket : çok, artık, güçlü, kuvvetli, pek (EUTS)

ḳadır : **2-** yırtıcı, katı, sert, haşin (Maitri. 33-17) (BTT I. D47) (AY. 9-23)

aġınçsız : sarsılmaz, yerinden oynamaz, sabit (AY. 336-22) (ETG)

yayılmaksız : sarsılmaz, daimi (ETG)

evrilinçsiz : sarsılmaz, dönmez, çevrilmez, yerinden oynamaz (AY. 152-21)

saruksuz : gevşek değil (EUES 588)

2.1.7.5.15. Yumuşak, Gevşek, Zayıf

yumşak : **1-** yumuşak, tatlı, hoşa giden, halim, yavaş (AY. 34f-12) (ÇBH. 126)

yımşaḳ : yumuşak (ETG)

saweḳla-r : zayıflanır (?) (ETG)

sedrek : seyrek, ince (EUTS)

sedreksiz : seyrek olan, sık olmayan (AY. 347-4)

semiz : semiz (IB. 65)

setreksiz : seyrek olan, sık olmayan (EUTS)

ḳoġşak : gevşek (AY. 300-5)

ḳohsak : zayıf (ETG)

köwşek : gevşek (ETG)

ornaġsız : sağlam olmayan, daimi olmayan (AY. 56-6) (EUTS)

torıġ : doru; zayıf (EUTS)

turıġ : zayıf (ETG)

turuḳ : zayıf (ETG)

kävräk : kırılgan; zayıflık, zayıflık hâli (EUES 360)

kävşän- : kendini zayıf göstermek, zayıf olarak görülmek (EUES 360)

2.1.7.5.16. Kalın, İnce

yogun : kalın, yoğun, kaba (AY. 320-13) (EUTS)

ḳalın : yoğun, kalın, çok,pek, kalabalık, büyük
(AY. 412-2) (DIŞ. 169) (İKP. 70-5) (KİP. 164) (Maitri. 35-21)

ḫat : kat, tabaka, kalınlık (Man.)

ḳat : **1**- kat, tabaka, kıvrım, sıra (DIŞ. 54) (IB. 50) (İKP. 39-5)

ḫalın : kalın (EUTS)

inçge : ince (Maitri. 112-46)

inçke : ince (krş.yinçke) (AY. 184-4)

yinçge : zarif, ince=inçge (Maitri. 18-40)

yinçke : ince; narin, güzel (UÜH-C. 149) (AY. 183-21)

yuka : **1/1** ince (ETG) (AY. 341-5)

2.1.7.5.17. Şekil

çöbdik : **2-** boş şekil (ETG)

çöp : **2**- şekil (EUTS)

öŋ (I) : **2-** şekil (Üİ. 97a 14) (AY. 143-21)

at öŋ=Skr. *nâmâ-rüpa* : ‘isim ve şekil’,Türkçede ise ‘isim ve renk’ (EUTS)

yüüz : yüz, yüzey (Üİ. 109b 15)

yüz : **2- 2/2** yüzey, görkem, tolumda yüksek mevki (İKP. 20-3) (Maitri. 18-18)

burḳı : buruşuk (EUTS)

sor : buruşukluk, kırışıklık; buruşuk, kırışık (EUES 621)

çim : buruşuk (ETG)

çimsiz : buruşuksuz (EUTS)

buşrı : kırışık, buruşuk, kırmalı, kırışıklarla dolu (EUES 206)

aruḳuru : haçvari, çapraz (EUTS)

ultung : sütun (EUTS)

kepsiz : şekilsiz, sembolsüz (BTT XX)

oltırıḳ : sütun (EUTS)

öŋsüz : şekilsiz, biçimsiz (MEİB 2223)

yolak : çizgili (EUES 912)

bırt- : 2- şekil, yön vermek (EUTS)

2.1.7.5.17.1. Düz, Dik, Yassı

aḳuru turḳuru : doğru, düz (EUTS)

aya : 2- genişçe düz alan, düzlük, bölge, yüzey, yüz (BTT I. A 8)

evrinüksüz : çevrilmemiş, düz (AY. 488-13)

tik : dik (EUTS)

tüptüz : dümdüz (DAS 3883)

tüzdäm : düz, orantılı [AY6 1136]

tüz : 1/1 düz, doğru (Üİ. 122b 8) (AY. 169-2) (Maitri. 78-53)

tüp tüz : tamamen düz, dümdüz (BTT I. D 209)

sıdam : sade, düz, süssüz (EUTS)

ḳatıġsız : karışık olmayan, düzgün (AY. 278-13)

titirü : dik, keskin, sabit, dikkatli (EUTS)

titrü : tam, sabit; doğru, dikkatli (Maitri .20-3) (AY. 158-15)

yalım : yalçın (IB. 40)

***yaprı** : geniş, düz (EUES 865)

yasḳaġ : yassı, düz (EUTS)

yasırak : çok düz, çok yassı, dümdüz (EUES 873)

yadvı : düz, yassı, yaygın, geniş (EUES 852)

tüsük- : düzletmek (ETG)

ḳovuşa- : düzlemek (UÜH-B. 50)

ḳowuşa- : düzleştirmek (UİG. B 50)

2.1.7.5.17.2. Yuvarlak, Eğri

ekü : boğum (EUTS)

evirlig : daireli, yuvarlak (AY. 347-2)

tegirmi : yuvarlak, değirmi, çevre, çepeçevre (BÖ. 23) (Maitri. 28-1)

mandallıg : çemberli (AY. 680-4)

mandal < Toh. A *mandal* < Skr. *mandala* : çember, daire,büyülü çember (BÖ. 41)

tegirmileyü : çepeçevre (AY. 313-19)

tekre : daire, çevre (EUTS)

evir : daire, çevre, muhit (EUTS)

tikre : daire, çevre, civar (EUTS)

egdü : eğri (ETG)

egri : eğri (ETG)

yasul : yokuşlu, eğri (EUTS)

bügri : eğri (Maitri. 101-29)

yumġak : yumak (Maitri. 67-9)

yumburu : yumru, sıkıştırılarak top haline getirilmiş (İKP. 65-4)

buḳuḳlan- : yuvarlaklaşmak (EUTS)

2.1.7.5.17.3. Delik

tälük : delik, oyuk. (EUDDM 231)

üt : **1** -delik, deşik, geçit (EUTS)

oy : **2- 2/2** delik (ETG)

2.1.7.5.17.4. Sivri, Keskin

süvri : sivri (AY. 347-16)

süwri : sivri (ETG)

yitti : keskin, sivri (Maitri. 83-35)

iti : keskin (Maitri. 112-41)

yiti : keskin, sağlam, nüfuz edebilen (Maitri. 86-12) (AY. 3.3a.12) (Üİ. 125b 4)

yti : keskin, bkz.**yiti** (ÇBH)

ötvi : daha keskin (ETŞ. 3-8)

2.1.7.5.18. Eski, Yeni

yaŋı : **1**- yeni (Man.) (EUTS)

yaŋı : yeni, acemi, taze (AY.147-12) (İKP. 63-int)

aşnukıça, **aşnukına** : eski duruma göre, zamana uygun olmayan şekilde (UWN2 13)

2.1.7.5.19. Kuru

ḳurḳaġ : kuru (EUTS)

ḳuruġ : kuru, boş, gerçekliği olmayan; safi, yalnız, sırf (Maitri. 67-14) (AY. 145-20)

ḳuuruġ : boş, kuru (AY. 145-15)

kugur- : kurutmak (EUES 420)

2.1.7.5.20. Nemli, Islak

ödüş : ıslak (Maitri. 33-41)

öl : yaş, nemli, ıslak (İKP. 1-4), (BTT I. D 202)

yaş : **2**- yaş, taze (IB. 17)

öli- : ıslanmak (KİP. 17)

emläl-, imläl : (su ile) ıslanmak (UWV2 16)

ärgür- : **1**- ıslatmak, suya batırmak, yumuşatmak (UWV1 175)

2.1.7.5.21. Ilık

yılıġ : ılık (Maitri. 71-25)

yılınçga : ılık (EUTS)

yılınġa : ılık (Maitri. 51-60)

yılıd- : ılıtmak, ısıtmak (EUTS)

yılın- : ılıklaşmak, ılınmak, sıcaklaşmak (EUTS)

2.1.7.5.22. Sıcak

yaba : fazla sıcak, kızgın (toprak, yer) (EUDDM 267)

ḳız (III) : sıcak (ETG)

isig : sıcak [AY6 0236]

äsindilig : çok sıcak, kızgın, hararetli (EUDDM 111)

yılın : sıcak (ETG)

ısıġ : ısı, hararet (Maitri. 68-22)

2.1.8.6. Tür, Çeşit

äkim, ägim äŋim : çeşit, tür (UWN2 177)

törlüg (türlüg ?) : türlü, çeşitli, tür (İKP. 16-8) (Üİ. 97a 6)

tü (tuü) : türlü (Maitri. 21-7)

tür : türlü, nevi, kalite (EUTS)

türgün : türlü Man.

teŋ <Çin. *teng* : **3-** bir türlü (Maitri. 38-26)

türlüg : çeşitli, türlü, değişik (Maitri. 9-33) (AY. 169-7)

türlük : çeşitlilik, türlülük (EUTS)

uġuş : **1/2** tür, sınıf (Üİ. 114b 10) (BÖ. 22) (AY. 162-19)

yaŋlıġ : çeşit (Maitri. 36-30)

yaŋlıg : **1**-...kabilinden, çeşit, vücuda gelmiş, türemiş (AC)

aralaştur- : çeşitlendirmek (UWV1 67)

2.1.8. HAREKET

öritgüçi : uyandıran, örütici (ÇBH. 213)

tepremek : kımıltı, kımıldama, hareket etme, titreme (AY. 184-9)

tebretük : hareket ettirilmiş (EUTS)

ewriş : hareket, hal ve hareket (ETG)

evrinçkençig : dönenceli, sürekli dönen, dönüşüp duran, savrulan, sürekli hareket halinde bulunan (AY. 171-17)

evtit- : (kalbini) teşvik etmek, harekete geçirmek (UWV2 67)
sımtal- : harekette olmak, gitmek, terk etmek (EUTS)
örit-, örüt- : 2- harekete getirmek, üstün ve hakim kılmak, uyandırmak (ÇBH. 56)
yaltandur- : hareket ettirmek (EUES 858)

2.1.9. HAREKETSİZLİK

tepremeksiz : hareketsiz (BTT XX)
tigirtsiz : hareketsiz, kımıltısız, sakin, sessiz (AY. 166-5)
ḳamşamaḳsız : hareketsiz (BTT XX)
tapırtsız : hareketsiz, kımıltısız, sakin, sessiz (AY. 166-6)
amal : sakin , hareketsiz, sessiz, gürültüsüz=**amıl,amul** (Maitri. 6-14)
amıl : sessiz, sakini hareketsiz, dingin, yumuşak (AY. 166-7)
yarmaḳ : **2-** sabit, kımıldamayan (EUTS)
turdaçı : durmaya muktedir olan (ÇBH. 283)
turmaḳ : durma (BTT I. B 32)
täpirtsiz : hareketsiz (EUES 699)

küt- : **2-** beklemek (EUTS)
küte tur- : beklemek (EUTS)

2.1.10. GÜÇ, KUVVET

küç : güç, kuvvet, iktidar, koruma, yardım (AY. 104-10), (KİP. 71), (Maitri. 62-32)
küsin : güç, kuvvet (EUTS)
küsün : güç, kudret, kuvvet (Maitri. 31-18), (AY. 193-19)
tülüklänmäk : güç, enerji (EUES 771)
tülük : **1-** güç, kuvvet, kudret (EUES 771)
erk : **1-** güç, kuvvet, kudret, erk, irade (DIŞ. 140), (ÇBH. 93), (AY. 136-1)
erklig : **2- 2/1** güç, yetenek (Üİ. 118b 2)
tölük : **1/2** kuvvet (AY. 615-6) (ÇBH. 47)

türk : **1/1** güç kuvvet, kuvvetli (DIŞ. 140) (Maitri. 60-3)

toŋa : **1/2** kudret (Maitri. 100-23)

türük : güç, kuvvet, kudret (EUTS)

közün : güç, kuvvet (EUTS)

erkçe : erkekçe, kuvvetlice (AY. 29-3)

2.1.10.1. Temas Gerektiren Kuvvet

2.1.10.1.1. İtme-Çekme Kuvveti ve Sebep Olduğu Durumlar

2.1.10.1.1.1. İtme

it-: **2-** iteklemek, itmek, kakmak (DAS 4023)

tvrat- : itmek, dürtmek (EUTS)

iṭil- : itilmek, itilmiş olmak (EUDDM 128)

ewit- : itişmek (ETG)

ider- : **1-** itilemek, itişmek (Man.)

talık- : itilmek, itilmiş olmak (EUES 666)

2.1.10.1.1.2. Dürtme

türt- : dürtmek (AY. 544-11)

2.1.10.1.1.3. Dayanma

tiren- : direnmek, dayanmak (BTT I. B 110)

süyeş- : sayanmak, yaslanmak (BTT I. D 128)

2.1.10.1.1.4. Ezmek, Basmak, Ufalamak

bazġan : **1-** basan, ezen (EUTS) **2-** basarak, tazyik ederek (ETG)

yanç(ı)g : ayağıyla ezme, ayağıyla basma (saman ve buğday karışımı). (EUDDM 273)

basınçlıg : baskılı, bastırılmış, gamlı (EUES 145)

irklä-, erklä-, iŋlä : **2-** (bir şeyin üzerinde, ayaklar ile) hareket etmek, yere basmak,

yere vurmak, (yeri) tepelemek (UWV2 127)

3- (yer üstünde) yürümek, bastırmak, ezmek, tırmanmak, gitmek (UWV2 127)

yavaltur- : **2-** ezmek, zulmetmek (BTT I. D 336)

yançal- : ezilmek (ETG)

yançı- : ezmek, delmek (Man.)

sürdüştür- : ezmek, dövmek (EUTS)

lala- : ufalamak, ezmek, toz haline getirmek (AY. 476-16) (EUTS)

tozgur- : çiğnemek, ayağıyla ezmek (EUDDM 244)

ög- : **3-** ezmek, inceltmek (EUTS)

ögü- : ezmek (ETG)

iŋle- : burgu gibi dönerek ezmek, çiğnemek (İKP. 65-5)

iv- : basmak, tenkil etmek, ezmek (EUTS)

iy- : **2-** basmak, ezmek (EUTS)

ıy- : **1-** basmak, ezmek (EUTS)

basın- : **2-** basmak, ezmek (Maitri. 70-60)

basındur- : ezilmek (ETG)

basıntur- : bastırılmak (AY. 87-13); (EUTS)

bastıḳ- : basılmış olmak, ezilmek (ETG)

basur- : ezmek, basmak, atmak, ezilmiş olmak (EUTS) (ETG)

baz- : basmak (Man.)

soḳ- : dövmek, ezmek (Maitri. 82-47)

tepit- : ezdirmek, parçalatmak (EUTS)

2.1.10.1.1.5. Atma, Fırlatma

sud- : atmak, fırlatmak, akmak (EUTS)

sut- : atmak, fırlatmak (EUTS)

kemis- : fırlatmak, atmak =**kemiş-** (EUTS)

kemiş- : fırlatmak, atmak, devirmek, terk etmek, vazgeçmek (Maitri. 70-26) (AY. 138-7) (İKP. 61-6)

kämiş- : atmak, fırlatmak (MEİB 0518,1629)

kemişil- : atılmak (Üİ. 120a 2)

ḳam- : fırlatmak (ETG) (DAS 3871)

çal- : atmak, vurmak, eğilmek (AY. 625-12) (DAS 781)

sal- : salmak, (biri üzerine) atmak, bırakmak (ÇBH. 238), (AY. 148-12)

at- (I) : **5**- atmak, fırlatmak (UWV1 97)

2.1.10.1.1.6. Yuvarlama

yumgakla- : yuvarlak biçime koymak, hap yapmak, yuvaklaştırmak (EUTS)

2.1.10.1.1.7. Sokma, Batırma

kirik : girme, giriş (EUTS)

kirmek : girme (BTT I. B 25)

ötgürmek : girme, işleme, nüfuz etme (BTT XX)

pirapti < Skr. *prapti* : **1/2** her yere girme (Üİ. 107b 14)

siŋmäk : batma, içine çökme (EUES 616)

batsıḳ : **1/2** batış (Maitri. 6-3)

tıḳa- : tıkamak (EUTS)

sapal- : ortasından sokmak (EUES 585)

toşgur- : **2**- sokmak, doldurmak, yerleştirmek (DAS 1263)

toḳa- : **2**- sokmak, tepinmek (EUTS)

siŋär- : içine sokmak (EUES 615)

sanç- : **1/1** sokmak, batırmak, delmek (İKP. 58-1), (IB. 34) (DAS 805)

sançıt-: batırmak (MEİB 2250)

siŋür- : **2**- batırmak (İKP. 17-3)

soḳ- : sokmak (ETG)

yür- : **2**- koymak, sokmak (EUTS)

kigür- : girdirmek, sokmak, ulaştırmak (İKP. 46-2), (BÖ. 53), (Maitri. 57-31)

kirgür- : içeri sokmak (AY. 46-7) (ETG)

suḳ- : gagalamak, sokmak, batırmak (İKP. 1-5) (IB. 33)

sapıl- : girmek, saplanmak (EUDDM 201)

kügür- : girdirmek (İÖUTH 10/205)

ötgür- : **1/1** (her tarafına) girmek, içine işlemek, nüfuz etmek

(AY. 73-10)(Üİ. 113b 3)

patıl- : batmak, batmış olmak, gömülmek=**batıl**- (EUTS)

batar- : batırmak (ETG)

batıl- : gömülmek, batılmak (Maitri. 77-6), (BTT I. B 7)

batma- : batmamak, yok olmamak, gizlenmemek (AY. 197-13)

basın- : **1**- batmak, aşağ doğru gitmek (IB. 46)

bad- : **1**- batmak (EUTS)

siŋ- : **2**- batmak, çökmek, içine çökmek, girmek, dalmak (EUES 615)

batur- : gizlemek, batırmak, saklamak (Maitri. 70-61), (AY. 138-1)

itin- : batmak, yok olmak (UWV2 143)

en- : **8**- (toz halinde madde bir sıvının içinde) dibe oturmak, dipte toplanmak (?) (UWV2 19)

2.1.10.1.1.8. Sallanma, Sarsılma

täpräk : titrek, titreyen (EUES 700)

kalŋurga : sallanan (EUES 323)

tebremeki : depreniş, sallanış, kımıldanış (EUTS)

ḳamşaġ : sarsılmış (ETG)

ḳamşaġuçı : sarsıcı. (DAS 2211)

silkinig : silkinme (EUES 613)

silkinmäk : silkinme (EUES 613)

salınga : sarkan bir şey (EUES 577)

silkin- : silkinmek, sallanmak. (EUDDM 208)

salın- : sallanmak, dikmek (EUTS) (AY. 9-20)

tokıtıl- : **2**- sallanmak (AY. 75-21)

ırġal- : sallanılmak, silkelenmek (AY. 621-5) (ETG)

ırḳal- : sallanılmak, ırgalanmak (ETG)

yaikan- : dalgalanmak, sallanmak, çalkalanmak, sarsılmak (EUTS)

ḳamşamaḳ : sallanma, titreme, oynama (AY. 184-9)

yayıl- : **2**- sarsılmak (ETG)

yaykal- : sallanmak, yalpa vurmak, tereddüt göstermek (AY. 630-18)

yaykan- : sallanmak (DIŞ. 645)

yıġrıl- : titremek, sarsılmak (UÜH-C. 11)

birger- : çalkalamak (EUTS)

ırgal- : (vücut vb.) sallanmak, titremek (UWV2 94)

tepre- : kımıldamak, hareket etmek, depremek, titremek, sallanmak (AY. 183-18) (İKP. 80-5)

tepret- : kımıldatmak, sarsmak, titretmek(AY. 146-2)

tebre- : deprenmek, sarsılmak, sallanmak, titremek (ÇBH. 245) (Maitri. 48-23)

tebreş- : tepreşmek, kımıldamak (EUTS)

tebret- : sarsmak (Maitri. 77-9)

titre- : titremek (Maitri. 5-29) (DIŞ. 642)

titret- : titretmek (EUTS)

titri- : titremek (EUTS)

bez- : **1**- titremek (Maitri. 5-29)

töt- : titremek (EUES 746)

silk- : silkmek (AY. 490-17)

salıntur- : sallandırmak, sallatmak (EUTS) (AY. 81-9) (DAS 265)

ḳoŋrul- : sallanmak (EUTS)

ḳamşa- : titremek, sallanmak, yerinden oynamak, hareket etmek, kımıldamak (AY. 183-18) (IB. 16) (Maitri. 52-7)

ḳamşat- : titretmek, depretmek, hareket ettirmek, sarsmak (ETG)

kabşa- : sallanmak, yerinden oynamak (ETG) (AY. 617-2)

tebret- : sarsmak (Maitri. 77-9)

yay- : **2**- sallamak, sarsmak (ETG)

yayıt- : sarsmak, titretmek (EUTS)

yilbi- : esmek, yelpaza sallamak (EUTS)

yırġa- : sallamak (ADF 254)

yilpi- : yellemek, yelpazelemek (ETG) (AY. 625-20)

yırgan- : (yer) titremek, sarsılmak (EUES 900)

2.1.10.1.1.9. Saçma, Serpme

saçmaḳ : saçma, dağıtma, yayma (AY. 169-10)

suvsuş : **2**- bir şeyin üzerine su serpme (EUTS)

saçuḳ : saçık, dağınık (AY. n109-17)

saçılmaz : dağınık değil (EUES 572)

ıd-, id-, äyd- : **4**- (birini / bir şeyi) her yana göndermek, dağıtmak (UWV2 76)

öntür- : **1- 1/2** saçmak (ÇBH. 47)

saç- : saçmak, yaymak, dağıtmak (Maitri. 32-2), (AY. 168-21) (DAS 497)

saçal- : saçılmak, dağıtılmak (EUTS)

saçıl- : saçılmak, dağıtılmak (BTT I. D 160)

saçıltur- : dağıtmak (AY. 239-8)

saçıt-: dağıtmak. (DAS 650)

ıtala- : dağıtmak (EUTS)

taral- : dağılmak. (EUDDM 223)

taraldur- : saçtırmak (EUES 677)

bükür- : su serpmek (ETG)

pükün- : **2**- saçmak (EUTS)

bürkür- : su serpmek (ETG)

2.1.10.1.1.10. Çekme

süvräk : sürükleme, çekme. (EUDDM 214)

kopdar- : yukarıya çekmek (EUES 393)

sagur(u)l- : aşağıya doğru çekilmek (EUES 574)

suçul- : çekmek (Maitri. 33-19)

sus- : daldırıp almak, su almaki su çekmek (Maitri. 72-11) (İKP. 17-5)

südür- : çekmek (EUTS)

südrü- : sürüklemek (Maitri. 84-50)

boḳun- : çekmek, yerleşmek (EUTS)

tard- : tartmak, çekmek, götürmek (EUTS)

tart- : çekmek, tartmak (Maitri. 110-5) (İKP. 80-4)

tarṭıl- : **1- 1/2** çekilmek (AY. 185-21) (Üİ. 116b 7)

tartıl- : çekilmek (MEİB 0216)

2.1.10.1.1.11. Kalkma, Kaldırma

kalaŋulad- : (havada) süzdürmek, döndürmek (EUES 321)

kökäd(i)l- : göğe ulaşmak (EUES 401)

toz- : **1/1** kaldırmak, yükseltmek (BTT XX) (ETG)

tur- : **1/5** kalkmak, yükselmek, ayakta olmak (Maitri. 1-4) (IB. 15) (KİP. 213)

ḳora- : 2- çıkarmak, kaldırmak (EUTS)

ḫalıt- : kaldırmak (EUTS)

tik- : 1/2 yukarı kaldırmak (İKP. 168-3)

üzle- : kalkınmak, kalkmak (EUTS)

üzlentür- : kalkmaya mecbur etmek, birisini geçmek, kalkındırmak (AY. 12-13)

kedgir- : şaha kalkmak, şahlanmak, ayaklanmak (AY. 10-8), (UÜH-C. 13)

ḳalı- : 1- kalkmak (ETG) (AY. 446-21)

2.1.10.1.1.12. Asma, Asılma

asgın : asılmış, asılı (UWN1 294)

asḳın : asılmış (EUTS)

yagıl- : asılı kalmak (EUTS)

ḳapış- : 2- asmak (ETG)

sırıl- : asılmak, yapışmak, ilişmek (ETG)

sırtıl- : 2- asılmak (EUTS)

budla- : asılmak (EUTS)

butul- : asılmak, takılmak (EUTS)

asın- : 1- 1/2 bağlanmak, asılmak (EUTS) (ETG)

asḳıntur- : astırmak, astırılmış olmak, asılmak (ETG)

astur- : astırmak (AY. 88-6)

yil- : asmak (EUTS)

bodu- : 1- asmak, süzmek, yakmak (EUTS)

ilintür- : astırmak, iliştirmek, taktırmak (AY. 293-20) (EUTS)

yl- : 1/1 iliştirmek (ETG)

iliş- : 2- (bir şeye) asılmak, yapışmak, tutunmak (UWV2 123)

2.1.10.1.1.13. Uzatma

usamaġ : uzama (EUTS)

uzat- : **2-** uzatmak (EUTS)

suna yat- **:** uzanmak, gerilmek (EUTS)

2.1.10.1.1.14. Ters Çevirme, Döndürme

ävrilmäksiz : geri dönüşü olmayan, çevrilmez [AY6 0386]

tägzintürü : bir şeyin etrafında dolaşma (EUDDM 230)

eriş : dönme, dolaşma, çevrilme (ETG)

evriş : **4-** dönme, dolaşma, çevrilme (EUTS)

tevrilmek : çevrilme, dönme (Maitri. 44a-11)

yanınçsız : dönmeyen, geri gelmeyen (EUTS)

yanmaksız : geri dönmez, çevrilmez, geri dönüşü olmayan [AY6 1312]

agmak : **2-** dönme, yerini değiştirme [AY6 0342]

avırdaçı : bir şeyin çevresinde dönüp dolaşan (EUTS)

öläntürmäk : döndürme (EUES 530)

burıtmaklıg : etrafında döndürülmeli (EUES 202)

evirmek : çevirme, evirme; yöneltme, tevcih (AY. 149-16)

evirmeklig : çevirme, ‘çevirmekli’ (AY. 171-3)

evrilmek : çevrilme, dönme (Maitri. 44a-10)

tegzinçlig : devirli, dönmeli (AY. 659-17)

tolḳan- : çevrilmek, dönmek (EUTS)

kadrıl- : geri çekilmek, arkaya dönmek (EUES 319)

tongdar- : dönmek, çevrilmek (EUTS)

tongtar- : dönmek, çevrilmek (EUTS)

ḳawsadıl- : çevrilmek (ETG)

ḳawzatil- : çevrilmek (ETG)

tägzinçlän- : çevrilmiş olmak, dönmüş olmak, dönmek (EUES 692)

toŋtar- : çevirmek, dönmek (ETŞ. 6-)

töŋder- : döndürmek (AY. 8-2)

töngderil- : döndürülmek (AY. 133-22)

agtal-, **agta**- : **2**- çevresi/ekseni etrafında döndürülmek (UWV1 27)

ahtal : krş. **agtal**- (UWV1 31)

agtarıl-, aktarıl- (II) : **1**- çevresinde/ekseni etrafında döndürülmek (UWV1 29)

ävril- : **1**- çevrilmek, döndürülmek, dönmek (tekerlek) (UWV1 209)

yandur- : çevirmek, döndürmek (EUTS)

yantur- : **1**- döndürmek (Maitri. 74-18)

tevir- : çevirmek, döndürmek (Maitri. 15-13)

öläntür- : döndürmek (EUES 530)

ḳay- : **2**- çevirmek (Maitri. 1-59)

tevril- : çevrilmek, dönmek (AY. 133-22)

tewir- : çevirmek, devirmek (ETG)

tewril- : devrilmek, dönmek, işlemek, çevrilmek (ETG)

aktar- : **1**- aktarmak, çevirmek, dönmek (Maitri. 34-18)

ewir- : **1**- ewirmek, çevirmek (ETG)

aġtar- : dönmek, çevirmek, karıştırmak (AY. 33-19)

aġtarıl- : dönderilmek, çevrilmek, karmakarışık edilmek (AY. 133-21)

aḳtarıl- : devrilmek, aktarılmak, baş aşağı çevrilmek (İKP. 18-3), (AC)

aḳdarıl- : aktarılmak=**aktarılmak** (EUTS)

agtarıl-, aktarıl- (II) : **2**- devrilmek, alt üst olmak (UWV1 29)

awır- : evirmek, çevirmek (ETG)

yantru (yanturu ?) : geri döndürerek, yeniden, daha (İKP. 35-7)

ḳadıt- : çevirmek, indirmek, döndürmek (EUTS)

tegzindür- : döndürtmek, çevirtmek (EUTS)

tavrıl- : devrilmek, sönmek (EUTS)

tegzin- : **1/1** devrilmek (ÇBH. 69) (Üİ. 121a 6) (AY. 131-16)

evir- : **1**- çevirmek (Maitri. 1-48), (AY. 171-10)

evirt- : çevirtmek (AY. 158-10)

ävirt- : **1**- döndürtmek, çevirtmek, döndürmesine sebep olmak (UWV1 208)

evril- : **1/1** çevrilmek, dönmek, (yön) değiştirmek (Maitri. 4-47), (AY. 194-11)

evrilme- : çevrilmemek, dönmemek (Maitri. 15-12), (AY. 136-6)

evür- : evirmek, işlemek, çevirmek (EUTS)

ewril- : **1/1** evrilmek, dönmek, davranmak (ETG)

ewür- : çevirmek, işlemek (ETG)

ävril- : **5**- dönmek, geri dönmek, karşı yönde gitmek (UWV1 210)

katarıl- : geri dönmek (EUES 343)

ämit- : **1**- dengeyi kaybetmek, alt üst olmak (UWV1 140)

ḳatar- : çevirmek (EUTS) (AY. 7-22)

tola- : dolamak, çevirmek (EUTS)

eril- : **1/1** evrilmek, çevrilmek, dönmek (ETG)

kinlen- : dönmek, çevrilmek (ETG)

teglir- : çevirilmek, döndürülmek (EUTS)

ävir- : **1**- döndürmek, harekete geçirmek (UWV1 204)

2.1.10.1.1.15. Yayma, Serme

yadtur- : yaymak, yaydırmak (AY. 666-11) (Huas.)

yadal- : yayılmak (Maitri. 13-18)

yany- : yaymak (ETG)

yaḍın- : **1**- göstermek, ortaya koymak, yaymak (AY. 138-1)

bas- : **2**- yaymak (EUTS)

yadıl- : **1/1** yayılmak, dağılmak, genişlemek (İKP. 7-2) (DIŞ. 660) (Maitri. 19-46)

yayıl- : **1**- yayılmak, dökülmek, taşmak, dağılmak (AY. 621-5)

taşık- : taşmak, dışarı çıkmak (EUTS)

taşıl- : taşmak, dışarı fırlamış olmak (EUTS)

yay- : **1**- yayılmak, yaymak (Maitri. 83-35)

yatıl- : yayılmak, dağılmak (EUTS)

yayıṭ- : dağılmak, yayılmak. (EUDDM 279)

yaḍ- : **1/1** yaymak sermek (AY. 141-11) (Maitri. 63-11)

yan- : **3**- yaymak (EUTS)

töşe- : döşemek, sermek, yaymak (Maitri. 52-2) (AY. 156-2)

töşen- : **1**- döşenmek (Maitri. 65-8)

töltä- : döşemek, teçhiz etmek, sermek [AY6 0273]

yadrat- : yere yatmak, yatırmak, yere sermek (IB. 50)

yıyıl- : yayılmak, dökülmek (EUTS)

kud- : dökmek, boşaltmak, akıtmak. (EUDDM 167)

seril- : **1/2** serilmek (BTT I. B 101), (AY. 164-17)

akıl-, agıl- : **2**- yayılmak (UWV1 33)

2.1.10.1.1.16. Koyma

ḳoduġ : koyma (ETG)

ıd-, id-, äyd- : **12**- vazgeçmek, feragat etmek, (bir şeyi) bitirmek (UWV2 79)

yür- : **2**- koymak, sokmak (EUTS)

agtur- : **2**- üzerine koymak (UWV1 31)

ur- : **1**- **1/2** yerleştirmek, koymak, doldurmak, atmak
(İKP. 63-6) (AY. 135-6) (KİP. 32)

or- : yerleştirmek, koymak (Man.)

ḳot- : koymak (EUTS)

ḳoy- : koymak (EUTS)

ḳod- : koymak, yere koymak, bırakmak; tam olarak yapmak, terk etmek, vazgeçmek (İKP. 66-1) (Maitri. 7-55)

ḳoddur- : bıraktırmak, koydurmak; vazgeçirmek (AY. 181-1)

ḳodıkar- : aşağı koymak (AY. 190-23)

ḳoḍıḳartur- : (aşağı) koymak, alçaltmak, değerini kaybettirmek (AY. 145-12)

ḳodtur- : koydurtmak, yerleştirmek (AY. 552-21)

2.1.10.1.2. Sürtünme Kuvveti ve Sebep Olduğu Durumlar

2.1.10.1.2.1. Sürtme, Ovalama

sürt- : sürtmek (EUTS)

yak- : **4**- kendini ovmak (ETG)

sürtün- : sürtünmek (EUES 638)

2.1.10.1.2.2. Bileme

soḳṭur- : biletmek. (EUDDM 209)

bile- : bilemek (EUTS)

2.1.10.1.2.3. Kayma

tai- : aşağı doğru kaymak (EUTS)

tay- : **1/1** kaymak, düşmek (Üİ. 115b 1) (Maitri. 2-3)

tayıt- : saptırmak, kaydırmak (Maitri. 84-38)

2.1.10.2. Temas Gerektirmeyen Kuvvet

2.1.10.2.1. Yer Çekimi Kuvveti ve Sebep Olduğu Durumlar

2.1.10.2.1.1. Dökülme

tökün : dökülmüş (EUTS)

tökük : ilahların şerefine yere içki dökme (EUTS)

tök- : dökmek (Maitri. 109-6)

töklün- : ayrılmak, dökülmek, dökülmüş olmak (EUTS)

tökül- : dökülmek (AY. 577-4) (Maitri. 55-27)

kudul- : akıtılmak, dökülmek. (EUDDM 167)

agtarıl-, aktarıl- (II) : **5**- akıtılmak, dökülmek (?) (UWV1 29)

kudtur- : döktürmek (EUES 419)

kudultur- : aşağı akıttırmak, aşağı yağdırmak (EUES 419)

2.1.10.2.1.2. Düşme

tüşmek : düşme (Maitri. 13-20)

taymak : düşme, sapma, inhiraf (Maitri. 13-21)

agtal-, agta- : **1**- aşağı atılmak, fırlatılmak, aşağıya düşmek (UWV1 27)

tüş- : düşmek, inmek, konmak (İKP. 61-7) t.-di (AY. 617-11)

tüşrül- : düşürülmek (BÖ. 63)

tüşür- : düşürmek, sevketmek (Maitri. 82-28) (ÇBH. 12)

tüşürül- : düşürülmek (Üİ. 118b 13)

kedkiz- : bir şeyin üzerine düşmek, sendelemek (EUTS)

yimril- : devrilmek, yıkılmak (Üİ. 103b 4) (Maitri. 109-4)

yämrül- : yıkılmak, erimek. (EUDDM 280)

yaġur- : yağdırmak (ETG)

yaġıt- (-d) : yağdırmak (Maitri. 18-38) (KİP. 202) (AY. 159-22)

yaġ- : yağmak (Maitri. 40-03) (IB. 53)

kölär- : **1-** düşmek (EUES 402)

çoşul- : aşağı düşmek, batmak, dalmak, yere inmek (EUES 239)

2.1.10.3. Şekil Değişikliğine Sebep Olan Kuvvet

tägşilmäklig : değişim, değişme [AY6 0342]

evriş : **1-** değişiklik (AY. 151-3)

müntürüksüz : değişmemiş (MEİB 0733)

tägşilmäksiz : değişmez (MEİB 0526)

küü < Çin. *hua <kua, ke* : değiştirme, tebdil, başkalaşma, başkalaşım, dönüşüm (AY. 131-20)

küü kelig : başkalaşıma uğrayarak yeniden doğma=Skr.**aupapaduka**, **upapaduka** (AY. 184-19)

tegsür- : değiştirmek (Man.)

tegşil- : değişilmek, değiştirilmek (AY. 19-23) (BTT XX)

tegşül- : değiştirmek (EUTS)

tegşürüş- : değiştirilmek (EUTS)

adın- : **2-** değişmek, başkalaşmak (ETG)

öŋed- : **1-** değişmek (EUTS)

öŋet- : **1/1** değişmek (EUTS)

ag-, ak- : **4-** varlık şeklini değiştirmek, başka bir kılığa girmek, başka bir şekle değişmek (?) (UWV1 20)

2.1.10.3.1. Kısaltma

ḳısıl- : kısılmak, darlaşmak (ETG)

2.1.10.3.2. Genişletme

kiŋürü : ayrıntısıyla, açarak, yayarak, ‘genişleterek’ (Maitri. 20-3) (AY. 188-6)

kiŋür- : genişletmek (Üİ. 101a 4)

kiŋürt- : genişletmek, tefsir etmek (AY. 528-22) (EUTS)

keŋürül- : genişletilmek [AY6 1200-1201]

2.1.10.3.3. Kesme, Soyma, Parçalama

kesmelig : kesilmiş, kesmeli (EUTS)

ḳıyıḳ : çarpık, kıyılmış (AY. 564-14) (EUTS)

käsgüçi : kesici (İÖUTH 46/210)

bıçım : kesme, kesim (EUES 167)

üzülmek : kesilme, bitme, sona erme, kopma (AY. 165-15)

ubat- : inceltmek, parçalamak, ufaltmak (İKP. 7-9)

tançga- : parçalamak, parça parça etmek (EUES 669)

tançḳala- : eti parçalamak, kesmet, ditmek (ÇBH. 72)

tançḳıla- : didiklemek, parçalamak (Maitri. 85-5)

tançula- : dilimlemek, parçalamak (AY. 524-14)

üz- : **1**- koparmak, ayırmak, kesmek, delmek, parçalamak
(UÜH-C. 44) (AY. 148-15) (Maitri. 62-13)

üşet- : ufalamak, parçalamak (AY. 71-20)

soḳun- : kesmek (EUTS)

kes- : kesmek, ayırmak (IB. 8), (AY. 148-15)

kesil- : kesilmek (BTT XX), (UÜH-C. 135)

keskile- : ufaklamak, küçük parçalara ayırmak (ETG)

kesiş- : kesişmek (Maitri. 81-60)

ḳırmalaş- : parçalamak, kırmak (EUTS)

ḳıy- : kıymak, yanlamasına doğramak (AY. 57-8)

erpäglä- ~ erpäklä- : testere ile kesmek, (testere ile) parçalara ayırmak (UWV2 32)

erpäl- : testere ile kesilmek (UWV2 32)

irpe-: biçmek, kesmek. (DAS 679)

irpekle- : biçmek, doğramak (Maitri. 86-13)

irpekleş- : biçişmek, kesişmek (EUTS)

irpeş- : karşılıklı birbirini kesmek (Maitri. 68-32)

buta- : budamak, vurmak, dövmek, kesmek (EUTS)

çımḳı- : bıçmak'la beraber biçmek, kesmek (EUTS)

butarla- : bozmak, parçalamak, yıkmak, parça parça etmek (Maitri. 67-9); (Man.) (DAS 935)

bıç- : biçmek, kesmek (AY. 123-5), (ÇBH. 30)

bıçıl- : kesilmek (DIŞ. 695), (BTT I. D 51)

osul- : biçilmek (EUTS) (DAS 633)

kırtkırt- : biçilmek, kesilmek (?) (EUES 373)

bıçtur- : keserek parça parça etmek, parçalara bölmek (BTT I. D 62)

bıçu- : kesmek (EUTS)

bıçuş- : kesişmek (Maitri. 81-59)

biç- : biçmek, kesmek (IB. 37)

erpelmék : törpülenmiş, biçilmiş, kesilmiş (EUTS)

üzül- : kopmak, kesilmek, yarıda kalmak, bitmek, sona ermek (DIŞ. 695) (İKP. 7-3) (AY. 165-14) (DAS 114)

üsül- : kesilmek, kopmak (EUTS)

yimir- : yıkmak, parçalamak (Maitri. 60-4)

yinçgele- : incelemek, parçalamak (AY. 244-18)

yinçkele- : incelemek, parçalamak (Üİ. 101b 7)

talma- : 1/2 parçalamak (Maitri. 74-53)

uş- : parçalamak (Maitri. 82-35)

uşa- : ufalamak, parçalamak (EUTS)

uşan- : 1- ufalanmak (KİP. C19)

uşu- (?) : parçalamak (?) (Maitri. 112-43)

uvşan- : ufalanmak (KİP. 28)

uvşat-: ufalamak, lime lime etmek. (DAS 693)

uwat- : parçalamak, ufaltmak (ETG)

tar- : dağıtmak, parçalamak (Maitri. 85-5)

tıt- : 1- parçalamak, ayırmak (EUTS)

iske- : ditmek, elle küçük parçalara ayırmak (Maitri. 62-13)

isken- : ditmek (EUTS)

titin- : 1/2 yolunmak, parçalanmak (AY. 616-13) (IB. 44)

toġrul- : doğranılmak, parçalanmak (EUTS)

suçulan- : **1/2** soyulmak (IB. 44)

soy- : derisini yüzmek, kabuğunu soymak (İKP. 3-3); soymak (DAS 4143)

soydur- : soydurmak (Maitri. 110-6)

soytur- : soydurmak (AY. 235-8)

sur- : **1**- yüzmek, soymak (EUTS)

2.1.10.3.4. Yırtma, Yırtılma; Yarma, Yarılma

orpak [=oprak] : yırtık pırtık, lime lime. (EUDDM 188)

bıça : yırtık, yırtma (EUTS)

yırt- : yırtmak, parçalamak (AY. 19-14)

tarma- : yırtıp ayırmak, parçalamak, yırtmak, tırmalamak, pençeyle yırtmak (EUES 678)

yırtıl- : yarılmak, yırtılmak (Maitri. 61-8)

topın- **(tobın- ?)** : delinmek, yırtılmak (İKP. 18-2)

kiber- : yırtılmak, patlamak (EUTS)

orpa- **:** patlamak, yarılmak (EUDDM 188)

opra- : **2**- patlamak, yarılmak (EUES 512)

yart- : yarmak, yırtmak (ETG)

yar- : yarmak, ayırmak, ikiye bölmek (Maitri. 86-14) (IB. 40)

telin- : delinmek, çatlamak (EUTS)

tenil- : yarılmak, açılmak, delinmek =**telin**- (ETG)

bükşil- : yarılmak (AY. 626-23)

yiri- : **3**- parçalanmak, yarılmak (EUTS)

yarıl- : yarılmak, parçalanmak (Maitri .61-7) (IB. 6)

böksil- : parçalanmak, yarılmak (ETG)

tırman- : tırmalamak, yırtmak (EUES 715)

2.1.10.3.5. Kopma, Koparma

suçulan- : **1/1** yolunmak, kopmak (IB. 44)

sugur- : koparmak (Maitri. 12-45)

ḳoŋrul- : koparılmak (ETG)

yul- : **1-** yolmak, koparmak, kesmek (IB. 8)

yula- : almak, koparmak, zorla elde etmek (EUTS)

iskä- : **1-** (çiçek vb.) koparark toplamak **2-** (tırnak vb. ile) yırtmak, koparmak, söküp almak (UWV2 131)

iskäş- : (bedenin parçasını) karşılıklı koparmak, söküp almak (UWV2 131)

mayırt- : çekip koparmak, yolmak (EUES 471)

2.1.10.3.6. Kırma

sıyuḳ : kırıntı, enkaz, çöküntü, kesilmiş, kırılmış (İKP. 54-6)

sınok : kırık, kırılmış; kırılmış bir şey (EUES 610)

üzüşmek : kırmak (KİP. A31)

pa < Çin. *p'o* : kırmak, parçalamak (EUTS)

sıt- : **1/3** kırmak (EUTS)

sıs- : kırmak, koparmak (EUTS)

sı- : **1/1** kırmak, bozmak (Maitri. 111-17) (AY. 135-15)

bärt- : kırmak, zedelemek, yaralamak. (EUDDM 77)

buz- : bozmak, parçalamak, mahvetmek, tahrip etmek (Maitri. 67-9), (AY. 134-20)

brt- : kırmak, parçalamak (ETG)

bart- : kırmak, parçalamak (ETG)

birt- : kırmak, parçalamak (ETG)

bırt- : **1-** kırmak, parçalamak, yaralamak (EUTS)

yon- : yonmak, yaralamak, ziyana sokmak (EUTS)

yemir- : kırmak, ezmek, mahvetmek, yıkmak, paramparça etmek, doldurmak (EUES 888)

2.1.10.3.7. Karma, Karışma

katışdurmak : karışma, karıştırma (EUES 346)

ḳatılmaḳ : karıştırılma, karışma (BTT XX)

ḳatılmaḳ : karıştırılma, karışma (BTT XX)

katış- : karışmak (EUES 346)

katıştur- : karıştırmak, karışmak (EUES 346)

yogrul- : yoğrulmak, karışmak (AY. 619-15) (ETG)

şırpa- : karışmak. (EUDDM 215)

siŋiş- : kaynaşmak, birleşmek (EUES 616)

ḫatal- : birleşmek, katılmak (Man.)

ḫatala- : birleşmek, karışmak (EUTS)

ḫavsadıl- : birleştirilmek =**kavşadıl-** (EUTS)

ḫavsur- : kavuşturmak, birbirine bağlamak (EUTS)

ḳabşur- : kavuşturmak, katlamak, bir araya koymak (ETG)

ḳapşur- : katlamak, bir araya koymak, kavuşturmak (ETG)

ḳavşa- : kaynaşmak (AY. 640-15) (Maitri. 47-9)

ḳavşadıl- : birleşmek, kavuşturulmuş olmak (EUTS)

ḳavşatıl- : 1/1 karışmak (AY. 683-2)

yugrul- : karışmak (EUTS)

yamıraş- : karışmak (Üİ. 106a 7)

ḳarıl- : karışmak (Maitri. 1-14) (AY. 133-15)

ḳatıl- : katılmak, karışmak (BTT XX), (Maitri. 59-33),(AY. 133-15)

ḳatılış- : birbirine katılmak, birbirine karışmak (Üİ. 112b 9)

koşul- : birleşmek, katılmak, toplanmak, bağlanmak (Üİ. 107a 4)

ḳavşur- : birleştirmek, bir araya getirmek, kavuşturmak ayaların (BTT XX), (ÇBH. 102)

koşul- : birleşmek, katılmak, toplanmak, bağlanmak (Üİ. 107a 4)

ḳad- : katmak, eklemek; karıştırmak (EUTS)

ḳar- : karıştırmak (Maitri. 62-21)

ḳat- : 1- karıştırmak, katmak, eklemek (Maitri. 62-21) (DAS 4145)

saşıt- : karıştırmak (MEİB 0809)

2.1.10.3.8. Eğme, Bükme, Dürme

bükri : eğilmiş, bükülmüş (EUES 212)

bükrül- : eğilmiş olmak, eğilmek (EUES 212)

bükrüldür- : eğmek, bükmek (EUES 212)

büklün- : bükülmek, eğilmek, iki büklüm olmak (EUES 212)

su- : bükmek, eğmek. (EUDDM 211)

ḳadır- : bükmek, eğmek (Maitri. 108-10)

kamıt- : eğmek (Maitri. 101-35)

egril- : iğrilmek (EUTS)

eg- : iğmek (AY. 90-21); (EUTS)

eŋ- : iğmek (EUTS)

büg- : eğmek, bükmek (ETG)

sıḳan- : eğmek (EUTS)

'eŋitdür- : eğmek (AY. 131-14)

eŋ- : eğmek (ETG) (DAS 3969)

bük- : **1**- bükmek (Maitri. 103-10), (AY. 137-4)

bükül- : bükülmek (Maitri. 12-17)

yuvul- : bükülmek (MEİB 2017)

tür- : katlamak, dürmek, bükmek (AY. 137-4)

egril- : bükülmek, eğrilmek (Maitri. 12-37)

savıl- : eğilmek, bükülmek, kırılmak. (EUDDM 202)

emit- : eğilmek, eğmek (Maitri. 101-35), (BTT I. B 75)

ükdür- : bükmek, eğmek (EUES 820)

2.1.10.3.9. Delme, Oyma

yonar : oyma (EUES 913)

täl- : delmek, içine geçmek, nüfuz etmek, delik deşik etmek, oymak (EUES 692)

tültür- : **1/1** delik, deşik etmek (Maitri. 18-40); (ETŞ)

üŋür- : deldirmek, deştirmek, delik açmak (EUTS)

üŋüş- : delinmek, yırtılmak, yolunmak (IB. 44)

oy- : **1**- oymak, çıkarmak, delmek, delik açmak (Maitri. 110-18), (IB. 29)

öt- : **6**- delmek. (DAS 760)

sai- : delmek, deşmek, sançmak (EUTS)

topul- : **2**- delmek, delinmek (IB. 50)

ötkür- : delmek, içine girmek, bir şeyi aşmak, arasından geçirmek, bir sorunu çözmek, bir sonuca ulaşmak (İKP. 74-3)

tekler- : oymak (EUTS)

yontdur- : oymak (EUES 913)

oytar- : delmek, delip geçmek (EUES 519)

2.1.10.3.10. Sıkma, Sıkıştırma, Sığdırma

basınç : tazyik (Maitri. 2-4)

basınçsız : baskısız (Maitri. 3-18)

iyinçsiz : baskısız. (EUDDM 128)

iyinç : zulüm, tazyik (ETG)

ıyınç : tazyik, baskı (EUTS)

sıkıg : **2**- baskı (MEİB 1794)

sığurmaḳ : sığdırma (?), toplama (Maitri. 32-1)

ḳodul- : konmak, girmek, bir şeyi doldurmak (UÜH-C. 128)

ḳavır- : **2**- basmak, tazyik etmek (EUTS)

sıḳ- : sıkmak, ezmek (Maitri. 82-19)

tangıl- : sıkıştırılmak, tazyik edilmek (AY. 109-12)

sıkın- : sıkıştırılmak (EUES 607)

tarıkar- : **2**- sıkıştırmak (EUTS)

buruk- : bir araya sıkıştırılmak (EUES 203)

sıksal- ~ **sıkşal**- : sıkışık durmak, yığılmak (EUES 607)

tıḳıl- : **2**- tazyik edilmek, tıkılmak (ETG)

taŋ- : sıkmak, sarmak (Maitri. 82-19)

elge- : **1/1** bir şeyin arasına bir şey sokmak, sıkıştırmak (ETG)

bürür- : sıkıştırmak (?) (EUDDM 94)

sığur- : sığdırmak, içine almak (Maitri. 33-3) (Üİ. 103b 7)

sıḳur- : **1/2** toplamak (BTT I. A 38) (EUTS)

sığ- : sığmak (Üİ. 101b 2)

ḳavşat- : çevirmek, sıkılmak (AY. 559-6)

ḳawzat- : sıkışmak, çevirmek (ETG)

ḳavza- : dayatmak, sıkıştırmak, sıklaştırmak (EUTS)

sıt- : 1/1 sıkıp çıkarmak (ETG)

basıt- : basılmak, tazyik edilmek, ezilmek (AY. 292-20); (ETG)

bas- : 3- 3/1 basmak (EUTS)

ägrik- : sıkıştırılmış olmak, (bir şeye) karıştırılmış olmak (UWV1 132)

2.1.10.3.11. Yapıştırma

yapsur- : yapıştırmak (EUTS)

yapşıntur- : (AY. 293-20)

yapşur- : yapıştırmak (Maitri. 51-5)

yafşur- : yapıştırmak, yanaşmak, yapışmak (EUTS)

bodı- : yapıştırmak, boyamak (ETG)

bodu- : 2- yapıştırmak (DAS 673)

ilintür- : 1- (şuuru) yapıştırmak, bitiştirmek (UWV2 123)

bodultur- : yapıştırmak (EUES 185)

2.1.10.3.12. Düzeltme, Yenileme

çu < Çin. *ch'u* **:** giderme, bertaraf etme (EUTS)

tüz- : dizmek, düzeltmek, tavsiye etmek (AY. 590-9); (EUTS)

köntür- : doğrultmak, düzeltmek [AY6 0433]

kıdat- : düzeltmek, iyileştirmek (EUTS)

oŋalt- : düzeltmek (EUTS)

yaŋar- : yenilemek, tazelemek (EUTS)

oŋar- : 1- 1/1 onarmak, iyileştirmek (BÖ. 39), (BTT XX)

oŋarıl- : iyileştirilmek, onarılmak (AY. 98-20)

yama- : tamir etmek, onarmak, yama yapmak (EUES 859)

2.1.10.3.13. Kapatma

boġuḳ : boğuk, kapalı (EUTS)

boḳuḳ : 1- boğuk, kapalı (EUTS)

örtüglüg : örtülmüş, gizli, saklı ö. (AY. 37-18)

örtük : kapak, örtü (Maitri. 31-25)

ürtüg : örtme, gizleme (MEİB 1214)

köşiklig : örtülü, gizli (MEİB 2087)

kapagu : kapama, toplama, tıkıştırma (EUES 331)

köşit- : kapatmak, örtmek (AY. 244-12); (EUTS)

körpälän- : **2**- örtülü olmak, kapalı olmak (EUES 411)

ördün- : örtünmek (EUTS)

örlüt- (< örtül- ?) : örtülmek, kapanmak, kaplanmak (AY. 136-17)

ört- : örtmek, kapatmak, gizlemek, saklamak (Maitri. 58-17), (AY. 138-2)

örtül- : örtülmüş olmak (AY. 617-9)

örtün- : örtünmek (AY. 99-16)

tıḳ- : kaplamak, kapatmak (Maitri. 18-19)

tu- : kapatmak (Maitri. 47-9)

tu- : kapamak (EUTS)

tul- : kapamak, kapanmak, kapatılmış olmak (ETG) (EUTS)

tumıl- : kapamak, tutmak (AY. 4-20); (EUTS)

tun- : tıkanmak, kapanmak (EUTS)

ürt- : örtmek (Üİ. 104b 17)

ürtül- : örtülmek (BT I. B 187)

yabın- : örtmek, örtünmek (EUTS)

yapur- : örtmek, kapamak. (EUDDM 274)

yum- : yummak, kapatmak (EUTS)

solat- : **1/2** kapatmak (EUTS)

yapın- : **1**- yummak (ÇBH. 31) **2- 2/2** kapanmak (EUTS)

2.1.10.3.14. Açma

açılmaḳ : açılmak, Çin tarihlendirme sisteminde k'ai 'açık açılmış'a karşılık gelir. (AY. 199-15)

yarı : **2**- açılmak, parlamak (EUTS)

ḳay < Çin. *k'ai* : açmak (BTT XX)

bat- : **2-** açmak, germek, dayanmak=**phat-** (ETG)

yarlıḳa- : **2- 2/2** ortaya çıkmak (DIŞ. 131)

2.1.11. IŞIK

roşn : **2-** ışık (EUTS)

yasuk : ışık, ziya =**yaşuk** (EUTS)

yruk : ışık=**yaruk** (EUTS)

yulag : ışık=**yulak** (EUTS)

yulak : **1-** ışık=**yulag** (AY. 529-4)

yulġak : **2-** ışık (EUTS)

ayṭıŋ : ay ışığı, mehtap (BTT I. B 241)

aydıŋ : ay ışığı (UWN2 79)

yıçın : gök taşı ışığı. **(**EUDDM 284)

2.1.11.1. Aydınlık, Parlak

suvlug : parlak, parıltılı. (EUDDM 213)

yalıŋlıġ : parlak (ETG)

yaltırıglı : parlak (Man.)

çoġ : **3-** parlaklık, nur, şaşaa (Maitri. 49-1) (AY. 193-18)

çoġluġ : **1/2** parlak yalınlıg (DIŞ. 167) (BÖ. 34)

çoġ yalın : parlaklık (EUTS)

ḳaitsi < Çin. : parlaklık (EUTS)

ḳoġulġı : parlak (EUTS)

suvunluḳ : parlaklık (EUTS)

yaltırıg : parlaklık, cila (Man.)

yaltraglı : parlaklık (Man.)

yaltraḳ : ışık, parlaklık (Maitri. 88-15)

yaltrık : parlaklık, parıltı, ışık, aydın (AY. 92-19) (BÖ. 49)

yaltrıḳlıġ : parıltı, parlak, ışıklı (AY. 175-11)

yaltruk : parlaklık, ışık (EUTS)

yaŋ : **3-** parlaklık (EUTS)

yarok : parlaklık, parıltı, cila (BTT XX)

yaruḳ : ışık, aydınlık, ışıklı, parlak, aydın (İKP. 25-ant) (BÖ. 45) (Üİ. 104a 9)

y(a)ruḳluġ : ışıklı, parlak, beyaz, parıltılı (AY. 188-13)

yaşuḳ : parlak, aydın, aydınlık, ışıklı, ışıltılı (Üİ. 102b 2) (AY. 137-10)

yaşuḳluġ : ışıltılı (ETŞ. 1-13)

toruk : **2**- berrak, duru, ışık (EUTS)

turuḳ : ışık, aydınlık (EUTS) Duru, berrak (ETG)

yagçırga : yağ gibi parlak (EUES 853)

yarutmaḳ : aydınlatma (BTT I. B 230)

kontıglıg : parıltılı; parlak (EUES 392)

tuyuntur- : aydınlatmak (MEİB 0674)

çoġlan- : parlamak (AY. 685-11)

çoġlandur- : aydınlatmak, ışık vermek (BTT I. D 226)

ıd-, id-, äyd- : **5**- (ışık, bir yerden) her yana göndermek (UWV2 77)

ışı-, ış- : aydınlanmak, ışımak (UWV2 97)

yaltır- : krş. **yaltrı**- (AY. 86-3)

yaltır- : parlatmak, ışık saçmak (EUTS)

kontı- < TohB *kāntä*- : parlatmak (EUES 391)

yaşı- : **1**- ışık saçmak (Man.)

yaltra- : parlamak (Maitri. 13-60)

yaltrı- : parlamak= **yaltır**- (AY. 323-9) (Maitri. 9-15)

yaltrıd- : parlatmak, aydınlatmak (EUTS)

yaltrır- : aydınlatmak (EUTS)

yaltrıt- : parlatmak, aydınlatmak (AY. 160-3)

yru- : ışımak=**yaru**- (EUTS)

yartla- : parıldamak (Maitri. 29-24)

yaru- : parlamak, ışıldamak, ışımak (İKP. A-4) (Maitri. 18-32)

yarut- : aydınlatmak, parlatmak, ışıtmak (KİP. 199) (AY. 160-3)

yasu- : parlamak, ışımak (EUTS)

yaşı- : **1**- ışık saçmak (Man.)

yaşu- : parlamak, ışımak (Maitri. 18-32)

yıltıra- : parlamak (EUTS)

yalına- : **1**- parlamak (Maitri. 24-3)

yalınla- : **1**- parıldamak (UÜH-C. 131)

yaltırır- : parlatmak (ETG)

yaşo- : parlatmak, cilalamak yarodı (BTT XX)

yaşut- : parlatmak (AY. 316-9); (Man.)

ärtür- : **4**- parlatmak, parıldatmak (UWV1 194)

sırdı- : cila gibi parlamak (EUES 610)

2.1.11.2. Karanlık

yaruksuz : ışıksız, karanlık (AY. 556-19)

yaşuksuz : ışıksız (AY. 617-7)

kapkaraŋu kapkaranlık (DAS 1322)

ḳaraŋġu : karanlık (BTT XX)

ḳaraŋḳu : karanlık (AY. 66-12)

ḳaraŋu : karanlık (Maitri. 74-19)

ḳararıġ : karanlık, kara (KİP. 68), (DIŞ. 88)

ḳararık : karanlık (EUTS)

tünärig : karanlık (HUY U71/R/8)

ḳrarıg : karanlık, zulmet (EUTS)

tünerig : karanlık (DIŞ. 86)

ḳrar- : kararmak (EUTS)

tüner- : karanlık basmak (EUTS)

ḳarar- : kararmak (AY. 595-14)

2.1.11.3. Gölge

kölige : gölge (Maitri.5-34) (AY. 52-20)

küznek : gölge (EUTS)

kölit- : gölgelemek, gölge etmek (AC)

kölü- : gölgelemek (AC)

kölün- :gölgelemek (ETG) (AY. 167-24)

kölitil- : gölgeye getirilmek (EUES 402)

2.1.11.4. Işık Saçan Aletler

ıçın : meşale (ETG)

tıŋçan : kandil, lamba (EUTS)

viçin: < ?: meşale, ışıldak. (DAS 774)

yula : lamba, meşale, ışık (Maitri. 103-33) (AY. 160-1)

yulka : meşale (EUTS)

2.1.12. RENKLER

boduġ : boya, kına, renk (Maitri. 28-15)

boduġluġ : renkli, boyalı (Maitri. 88-6)

boy : boya, renk (ETG)

öŋ (I) : **1-** renk (Üİ. 97a 14) (AY. 143-21)

öŋlüg : renkli (Maitri. 29-22)

enkebüş : çivit (EUTS)

anḳabuş : çivit =**enkebüş** (EUTS)

çüvit : çivit (EUTS)

sır : < Çin. *qi*: cila, vernik (EUDDM 206)

intiz : bir renk adı (EUES 307)

2.1.12.1. Renklenme, Tonlanma

ġırġıla- : kırlaşmak, alacalanmak (EUTS)

kırgılad- : kırlaşmak, beyazlamak (ADF 103)

kırgılat- : kırlaşmak, beyazlamak (DAS 1200)

yürüŋär- : beyazlamak, (saç) kırlaşmak, ağarmak (EUES 926)

yürüŋärt- : beyazlatmak (EUES 926)

bozar- : grileşmek (EUES 191)

oŋ- : solmak (?) (Maitri. 28-12)

sarġar- : sararmak (UÜH-D. 124) (DAS 117)

akar- : ağarmak (UWV1 33)

äsriŋür- : renkli olmak, renklenmek (UWV1 199)

öŋsirä- : rengi atmak, solmak, sararmak, solmak (EUES 538)

2.1.12.2. Adlandırılmış Renkler

çöpçöksig (?): kıpkırmızı. (DAS 3802)

aḳ : ak, kır (IB. 19)

ürüŋ : beyaz (IB. 41)

bayaz < Ar. *bayāḍ* : beyaz (toprak falı: bir tetragram) (EUES 152)

çagan < Moğ. *çaγan* : **1**- beyaz (EUES 215)

örüng : açık renkli, beyazımsı (Man.)

ürüg : **2**- açık renkli, ak (ETG)

yörüŋ : beyaz, açık renkli, ak; açık beyaz, apak, bembeyaz (Maitri. 30-11)

yrün : =**ürüŋ** (ETG)

yürüŋ (ya da **yörüŋ ?)** : beyaz (süt ya da gümüş rengi), ak (İKP. 42-2)

ürüŋärmäk : kırlaşma, beyazlama (EUES 926)

yürüŋgil : beyazımsı (EUES 926)

kışga : beyazımsı, beyazımtırak, solgun, soluk (EUES 374)

boz : **1**- boz, gri (IB. 53), (ETŞ. 5-23)

bozlug : kül rengine çalan (EUES 191)

bozak : gri, kül rengi (EUDDM 89)

moz : boz, kır rengi (EUTS)

sarıggıl : sarımsı, sarımtırak (EUES 587)

borta : altın renginde, ince altın levhadan (EUES 188)

sarıġ : sarı (İKP. 43-1), (Maitri. 55-25)

al : **5**- kırmızı (EUTS)

ḳıpḳızıl : kıpkızıl (ÇBH. 38)

ḳızıl : kızıl, kırmızı renk, bakır kırmızısı (AY. 28-24) (Maitri. 68-19)

ḳızılsıġ : kırmızımsı (ETG)

ḳızḳıl : kırmızı (EUTS)

kizkil : kızıl (ETG)

yibün : kırmızı (EUTS)

yipin, yipün: kımızı (Maitri. 86-15)

yüpün : kırmızı (Maitri. 88-1)

kızgıl : kırmızı, kırmızımsı, kızıl (EUES 377)

ıŋırdım : kırmızımsı, kızıl, kırmızı (EUES 289)

kızgan : pembe, gül renginde (EUES 376)

çivşig : pembe (EUES 236)

kök : **2-** mavi (Maitri. 55-25)

kük : mavi, gök=**kök** (EUTS)

kökmän : mavimsi, mavimtırak (EUES 401)

yaşıl : yeşil (IB. 51)

yebkin : menekşe rengi (EUTS)

yipkin : menekşe rengi (EUTS)

arjavrt : lacivert (UÜH-B. 49)

arjwrt < Skr. *râjâvarta* : lavivert kök (UİG. B 49)

rajavart: < *Skr. rājavarta*: lacivert. (DAS 1617)

razurt : lacivert (EUTS)

rzvrt : lacivert=**razvrt** (EUTS)

yegrän : kestane rengi (bir atın derisinin rengi) (EUES 885)

y(a)z(ı)g : kahverengi (EUES 880)

koŋur : kestane renkli (EUES 392)

bozırgu : kahverengi (EUES 191)

yagız : yağız, koyu renkli, kara (DIŞ. 513) (Maitri. 38-26) kahverengi. (EUDDM 269)

ḳapkara: kapkara, simsiyah. (DAS 111)

ḳara : **1-** siyah, kara (Maitri. 68-4)

ḳara < O.F. kara (AY. 192-5)

ḳaraġu : siyah, kara (ETG)

ḳaraḳu : kara=**ḳaraġu** (ETG)

kar(a)lag : siyahımsı, (EUES 335)

ḳapkara : kapkara, simsiyah (ÇBH. 10)

ḳra : kara (AC)

tonkı : kara (ETŞ. 5-20)

2.1.12.3. Çok Renklilik

āla : **1-** ala, alaca, karışık renkli (IB. 2)

ala ala : **1-** alaca (ETG)

esri : **1**-alaca, kaplan rengi, lekeli, benekli (Maitri. 55-26), (IB. 49)

targıl : benekli. (EUDDM 224)

esrigü : **1-** güzel; **2-** alaca (DIŞ. 388), (UÜH-C. 158)

äsriŋü : çeşitli, çok renkli [AY6 1016]

ḳusrı : alaca (Maitri. 55-26)

şbara : alaca renkli (EUTS)

esringü: alaca. (DAS 351)

tüşrök : rengârenk, çok renkli (1089)

2.1.12.4. Renklerin Tonu

tetrüm : **1/1** aydın, açık, berrak (EUTS)

yalın : **1- 1/1** parıltı, parlaklık (AY. 193-18) (Maitri. 20-7)

yalınç : alev, yalım, parıltı (AY. 131-10)

yalınlıġ : **1-** alevli, parlak (Maitri. 86-8)

yalınsız : sönük, alevsiz [AY6 0659]

çöbdik : **3-** bulanıklık (ETG)

çöbik : **2-** bulanıklık (Maitri. 9-24)

çöpük : bulanık (MEİB 2307)

çuġ : **3**- bulanık (EUTS)

çuug < Çin. *cho* : bulanık (AY. 74-22); (EUTS)

bulġanyuḳ : karışık, bulanık (EUTS)

çoġsuz : parlak olmayan, mat (AY. 299-10)

ölez : solgun (ETG)

öŋsiz : renksiz= krş. **öngsüz** (AY. 557-12)

öŋsüz : renksiz (Üİ. 104a 10)

mengisiz : renksiz, benizsiz, solgun (AY. 266-16) (EUTS)

meŋizsiz : renksiz, soluk (Maitri. 75-19)

2.1.13. ATEŞ

2.1.13.1. Yakacak Malzeme

ḳoz : **1**- alevli, kızgın kömür (Maitri. 90-30)

ḳozluġ : kömürlü, ateşli (Maitri. 84-19)

köz II : kömür, ateş, kor (EUDDM 166)

tüŋür : **1**- odun yığını (Maitri. 85-15)

otuŋ : odun (Maitri. 41-29)

tamtuk : yakıt (EUES 668)

2.1.13.2. Yakma Aracı

ḳawaġu : kav, fitil (ETG)

oçaḳ : ocak (EUTS)

oçuḳ : ocak, ateş ocağı (EUTS)

közägü : itfaiyeci kancası, ateş kancası (EUES 414)

2.1.13.3. Ateş, Alev

od : ateş (EUTS)

ot (II) : ateş (KİP. 16), (AY. 141-9)

oot : ateş, od= krş. **ot (I)** (AY. 34-17)

ootlug : ateşli (AY. 494-3)

otluġ : ateş; ateşli, odlu (Maitri.41-53), (BTT XX)

ört : od, ateş, alev, yalaz (ÇBH. 39), (Maitri. 68-15)

çoġ : **1**- kor ateş, alev, köz (Maitri. 49-1) (AY. 193-18)

yalan : alev (EUTS)

yalın : **1**- **1/2** alev yalım, ateş (AY. 193-18) (Maitri. 20-7)

örten : alev, ateş (EUTS)

örtlüg : alevli (Maitri. 67-7)

örtlük : alevli, ateşli (EUTS)

tamṭuksuz : alevsiz, kıvılcımsız. (EUDDM 220)

2.1.13.4. Yakma, Yanma

köyük : yanmış (Maitri. 74-5)

öçmeksiz : sönmesiz (Üİ. 112a 3)

tamtu : kundaklama (EUES 668)

köygän : yanan, yakıcı, yakan (EUES 414)

közäk : kundaklama, yangın (EUES 415)

örtenmek : alevlenme (Maitri. 88-16)

köñül- : ısıdan alazlanmak (EUES 405)

otun- : ateş yakmak (EUES 518)

ıd-, id-, äyd- : **10**- (ateş) yakmak, (yangın) çıkarmak (UWV2 78)

ıdıl-, itil- : **2**- (ateş) yakılmak, tutuşturulmak (UWV2 86)

köydür- : yakmak, dağlamak (ETG)

köygür- : ateşlemek, yakmak (Man.)

köyir- : yakmak (EUTS)

köytril- : yakılmak (EUTS)

köyür- : yakmak (Maitri. 62-24)

kön- : yanmak, kavrulmak (ETG)

könük- : tamamen yanmak (ETG)

könür- : dağlamak, yakmak, kızartmak (ETG)

ḳuzġut- : yakmak (EUTS)

küi- : yanmak (EUTS)

küñür- : yakmak (HUY U71/R/6)

küy- : **2**- yanmak (EUTS)

küydür- : yaktırmak (EUTS)

küyügür- : ateşlemek, yakmak (Man.)

küyür- : yakmak (EUTS)

öpel- : yanmak, alevlenmek (EUTS)

örden- : yanmak, tutuşmak (ETG)

örte- : yakmak, tutuşturmak (Maitri. 113-26) (DAS 2698)

örten- : **1**- alev almak, yanmak, tutuşmak (Maitri. 41-27), (IB. 9)

talpı- : uçuşmak, titremek, (ateş) sarsılmak, titreyerek yanmak (EUES 667)

tam- : yanmak, tutuşmak (EUTS)

tamdur- : tutuşturmak, yakmak (AY. 160-1)

tamıt- : parlatmak, yakmak (MAitri. 41-27)

tamṭul- : yanmak, yakılmak, tutuşturulmak (AY. 141-8)

tamtur- : tutuşturmak, yakmak; parlatmak (Maitri. 92-6) (AY. 3.3b.7)

tütüz- : yakmak (AY. 434-12)

trit- : yanmak, yakmak (EUTS)

tügne- : yanmak (EUTS)

ur- : **1**- yakmak [AY6 0511]

yak- : **3**- yakmak, sürmek (EUTS)

yakış : **2**- yakmak, sürmek (EUTS)

köy- : yanmak (Maitri. 41-27), (AY. 141-9)

öçme- : sönmemek, yok olmamak (AY. 146-17)

tutun- : tutuşmak, yanmak, sıkmak, sertleştirmek (AY. 141-9) (ÇBH. 37)

yal- : alev almak (Maitri. 61-8)

yalına- : **2**- alevlenmek (Maitri. 24-3)

yalınla- : **2**- alevlenmek (AC)

yalıŋ- : alevlenmek (ETG)

bürt- : **3**- hafifçe yakmak (EUTS)

yakdur- : yaktırmak (EUTS)

2.1.13.5. Sönme

ot öçürü : ateş sönmesi (EUTS)

öçür : sönme (EUTS)

öçürmek : söndürme, yok etme (AY. 175-14)

öçmek : kalkma, sönme, yok olma, ortadan kalkma=Skr. **nirodha** (Maitri. 91-11), (AY. 145-2)

çadar : kül (ETG)

çadır : kül (Maitri. 108-10)

gok : kül =**kok** (EUTS)

kül : **1/1** kül (EUTS)

ögsük : sönük (?) (EUTS)

ülez : sönük (EUTS)

öçgü : sönme, sona erme (EUES 521)

öç- : sönmek, yok olmak, ortadan kalkmak (Maitri. 44a-24), (Üİ. 105b 13), (AY. 165-13)

öçü- : söndürmek (EUTS)

öçül- : yok olmak, sönmek, ortadan kalkmak (AY. 164-15), (BTT I. B 83)

öçür- : söndürmek, yok etmek (KİP. 203), (AY. 146-15)

üçür- : söndürmek (EUTS)

söntür- : söndürmek, dinmek, kendinden geçmek s.-gü (AY. 574-20); (EUTS)

sön- : geçmek, dinmek (Maitri. 5-32)

2.1.13.6. Isınma

pışrun- : **1/2** ısınmak (EUTS)

ısıt- : ısıtmak (EUTS)

isi- : ısıtmak, ısınmak (EUTS)

isid- : ısıtmak (EUTS)

isin- : **1**- ısınmak, sıcaklık duymak (EUTS)

isit- : ısıtmak (EUTS)

isirkän- : (kişi) ısınmak, kendini ısınmış hissetmek (UWV2 130)

2.2. CANLI TABİAT

tınlıġ : canlı varlık, yaratık, canlı (İKP. 11-6) (Maitri. 4-34) (AY. 146-4)

tinlig : canlı(lar) (Man.)

tirig : diri, canlı (İKP. 61-1) (Maitri. 8-52)

yaşaglı : yaşayan, canlı (MEİB 2570)

yılkı : **2**- insan dışındaki mahluklar=Skr. **tiryagyoni** (İKP. 8-5) (AY. 138-8)

tatu < Skr. *dhâtu* : tabiat, doğa (EUTS)

tiriglik : yaşam, hayat. (EUDDM 239)

töz : **1/2** tabiat; kaynak, başlangıç noktası (Maitri. 13-47) (Üİ. 99a 7) (İKP. 67-1)

yaşagu : hayat, kainat, varlık (EUTS)

2.2.1. BİTKİLER

avşat : < Skr. *ausada*: şifalı bitki (UWN2 56)

çubakan : bir çeşit bitki (Maitri. 104-27)

badyan : ilaç için kullanılan bir bitkidir. (EUTS)

badıyan < Far. *bādiyān* : yıldız anasonu (Illicium verum) (EUES 135)

çaġay : bir bitki adı (EUTS)

sıbat : kişniş (DLT sibut) (EUES 605)

üyürkän : bir bitkinin adı (EUES 831)

kulum : bir çiçekli bitkinin adı (EUES 421)

çigidem : bir bitki (EUTS)

issiz : ilaç olarak kullanılan bir bitki türü (EUTS)

ḳarba : ilaçlı bir bitki (EUTS)

kekre : ilaç olarak kullanılan bir tür bitki (EUTS)

ḳısırın : bir bitki adı (EUTS)

künçi : ilaç yerine kullanılan 'abrus precatorius' adlı bitki (EUTS)

küşti : ilaç olarak kullanılan bir bitki çeşidi (EUTS)

lotr : Symplocos racemosa bitkisi (EUTS)

piriangu : bir bitki adı (EUTS)

priangu : bir bitki=**piriangu** (EUTS)

puġa : Areca catechu bitkisi, ilaç olarak kullanılır (EUTS)

stavari < Skr. *satavari* : bir bitki adı (EUTS)

suḳar : bir bitki türü (EUTS)

sulanı : bir bitki (EUTS)

taban : **1-** bir çeşit bitki (EUTS)

tabılġu : bir bitki (ETG)

talız : bir çeşit bitki (EUTS)

taluk : tedavide kullanılan bir bitki türü (EUTS)

usbad : ilaç yerine kullaılan bir bitki (EUTS)

uskada : ilaç yerine kullanılan bir bitki (EUTS)

uşır < Skr. *usıra* : bir bitki adı=krş. **uşıra** u. (AY. 476-10)

uşıra < Skr. *usıra* : krş. **uşır** (AY. 476-10)

yigde : bir çeşit bitki (EUTS)

yoldurgan : bir bitki adı (EUTS)

yörgei : bir çeşit bitki (EUTS)

zira : bir bitki (EUTS)

yı yelim : sarmaşık bitki (EUDDM 282)

guruç ~ g(u)ruç < Skr. *guḍūcī* **:** bir sarmaşık bitki (EUES 276)

lodur < Skr. ladhra **:** Symplocos racemosa bitkisi, Amerikan çayı (EUTS)

ḳuşdı : '*costus'* adlı bir bitki olup kökü ilaç olarak kullanılır (EUTS)

ḳuştı < Skr. *kuŞtha* : '*sassurca auriculata'*, ilaç yerine kullanılan bir bitki

(AY. 76-14); (EUTS)

tripal < Skr. *triphâlâ* : myrobalane [bitki türü] (EUTS)

yuldurgan : deve dikeni (EUES 919)

2.2.1.1. Bitki Kısımları

2.2.1.1.1. Tohum, Çekirdek, Tomurcuk

ebin : tane, tohum (EUTS)

urug : **1-** tohum (Maitri. 19-43) (DAS 4467)

yawa < Skr. *yava* : **1/2** tohum, arpa (ETG)

tana : **1/2** tohum (Maitri. 86-15) (EUTS)

tarıġ : tohum, tohum ekilmiş yeri hububat, ekin (İKP. 1-6) (Maitri. 4-16)

tarıġ : tohum, tohum ekilmiş yeri hububat, ekin (İKP. 1-6) (Maitri. 4-16)

bür : tomurcuk (Maitri. 113-20)

urgu : **1-** topraktan çıkan tomurcuk, filiz. (EUDDM 258)

pür : tomurcuk (EUTS)

tovurçuk : tomurcuk (EUES 735)

tozġak : çiçek tozu (EUTS)

bokok : **3-** gonca (EUES 186)

2.2.1.1.2. Kök

şataparvė: < *Skr. śataparva*: bir çeşit bitki, bir çeşit kök. (DAS 3818)

kög : **1-** kök (EUTS)

ekir : bitki kökü (EUTS)

2.2.1.1.3. Filiz, Dal

ḳoluŋa : filiz (AY. 529-9) (EUTS)

butaḳ : budak, dal (DIŞ. 704)

butıġ : budak (EUTS)

butıḳ : budak; ? (Maitri. 57-21)

butıklıg : dal …, dallı (EUES 207)

çıpık : budak, dal (DIŞ. 704)

olur : sap, gövde (EUTS)

kulŋa : filiz, fidan, dal (EUES 421)

ḳolŋa : filiz (EUTS)

kulŋalıg : filizli (EUES 421)

tal < **1**-Skr. *tala* : **2**- dal (EUTS) (EUDDM 218)

ulun : sap (AY. 476-9) (Maitri. 55-32)

s(a)p : sap (EUDDM 201)

tutmak : **1/1** sap (ETG)

putıġ : budak, dal (EUTS)

2.2.1.1.4. Yaprak, Kabuk

yap : **1**- kabuk (DIŞ. 702) Maitri. 37-18)

yapı : kabuk (EUTS)

yavışġu : **2**- kabuk yapı (DIŞ. 702)

ḳas : **2**- kabuk (EUTS)

yalbırġak : yaprak (EUTS)

yalpırgak : yaprak=**yapırgak** (AY. 602-1) (DIŞ. 703)

yalpırġaḳlıġ : yapraklı (ETG)

yapırgak : yaprak= **yalpırgak** (AY. 34ğ-23)

yapırġaḳlaġ : yapraklı (EUTS)

yapırḳaḳ : yaprak (EUTS)

yapırḳaḳlıġ : yapraklı (ETG)

yavısku : yaprak, çelenk (EUTS)

yavışġu : **1**- yaprak, (Mairi. 37-19) (DIŞ. 702) **3**- çelenk (EUTS)

yawışġu : yapraklık, yeşillik (ETG)

ḳabuçak : kovuk (EUTS)

tamalaptr < Skr. *tamalapattra* : güzel kokulu bir bitkinin yaprağı (Maitri. 55-29)

2.2.1.2. Bitki Çeşitleri

2.2.1.2.1. Ot, Kamış, Çimen

çimgen: çimen. (DAS 761)

çakı : ısırgan otu (EUTS)

ekän : (bir çeşit) bozkır otu (EUES 252)

ermän : ot (EUES 262)

çinagantik <Skr. *jinagandhika* : güzel kokulu ot (Maitri. 101-26)

çıvġa : ökse çubuğu (EUTS)

çıwga : ökse çubuğu (ETG)

yarındak tikän : bir diken çeşidi, deli çöven, geven. (EUDDM 276)

ḳaşaḳ : kamış, saz (EUTS)

ḳamış : kamış (İKP. 57-8) (AY. 370-1), (Maitri. 88-28), (IB. 38)

kamışlayu : kamış gibi (EUDDM 132)

ḳamışlıġ : kamışlı, sazlı (AY. 608-13)

ḳamuş : kamış, saz, sazlık (IB. 10)

oy : **3-** kamış, saz (EUTS)

mana : colocasia indica (otsu bir bitki adı) (EUTS)

tobulġaḳ : cyperus (papirüsgiller familyasından otsu bir bitki.) (EUTS)

tiken : diken (AY. 476-1); (EUTS)

badiyan < ? : anason (ETG)

ḳantikar < Skr. *kantakari* : solanum xanthocarupan (Hindistan'da kullanılan bir bitki) (EUTS)

2.2.1.2.2. Tahıl

ür (ör ?) : **2-** ekin (EUTS)

buġday : buğday (ETG)

burçak : bezelye, burçak (ETG)

ḳonak : darı (ETG)

abra : arpa (EUTS)

arpa : arpa (Maitri. 104-27)

arpaca : arpa gibi (EUTS)

tögi , **töhö** : kabuğu çıkarılmış darı (ETG)

tögü : darı (EUTS)

töhö : =**tögi** (ETG)

tuturkam : pirinç (ETG)

tüki : pirinç, pirinç kabuğu, soyulmuş darı (EUTS)

üür : darı (EUDDM 265)

üyür : lapa, bulgur, darı (AY. 476-12)

yagak : ceviz (IB. 56)

yasımuk : darı (EUTS)

yava < Skr. : **1/2** ekin (EUTS)

öyür : darı (EUTS)

ekin : ekin (ETG)

ı : hububat (Maitri. 12-7), (DIŞ. 51)

ı tarıġ : nebat, ekin, bitki (EUTS)

ḳavalıġ : ekin adı (EUTS)

taraġ : hububat, ekin=krş. **tarıg** (Maitri 109-7)

ävin : başak (EUDDM 114)

nukut : nohut (EUTS)

ikşu < Skr. *ikşu* : şeker kamışı (Maitri. 82-18)

zmuran : mürrü safi (EUTS)

2.2.1.2.3. Sebze, Meyve

bıdbul : biber (EUTS)

bıtbul < Skr. *pippala* : bitmul biberi (ETG)

bıtmul : biber (EUTS)

bosu : fasulye (EUTS)

borsu : bezelye (EUES 188)

buda : üzüm (EUTS)

buġan : bezelye türünden bir sebze (EUTS)

ḳabak: **1-** kabak (EUTS)

ḳaula : sebze (EUTS)

uulyan : bir sebze türü (EUES 809)

kalva : sebze (EUES 324)

kalvalıg : sebze … (EUES 324)

mırç : biber (EUTS)

murç : biber (EUTS)

patpadhi : biber (EUTS)

pidpidi : biber (EUTS)

pitpidi < Skr. *pippala*: biber (ETG)

prpdi < Skr. biber (Maitri. 56-2)

sadun : sarımsak (EUTS)

satun : sarımsak (EUTS)

soġan : soğan (EUTS)

yupa : yabani soğan (EUES 921)

sogun : soğan; pırasa (EUES 619)

turma : turp (EUTS)

uskun : sarımsak (EUTS)

çupagan ~ çupag(a)n: çiğde, hünnap (EUES 241)

batatu : pamuk (EUTS)

kebes : pamuk (EUTS)

kebez : pamuk (EUTS)

ḳıtık : pamuk (EUTS)

ḳıtıklıg : pamuklu (EUTS)

kendir : kendir, kenevir =**kentir** (EUTS) (AY. 370-1)

kentir : kenevir, kendir (İKP. 2-4)

ḳamġaḳ : bir çeşit bitki, sarımsak (BTT I. E 10); (EUTS)

ḳuma < Çin. *hu-ma* : Hu'ların keneviri (ETG)

ḳoz : **2**- ceviz (EUTS)

kürküm < O.İ.T. *kurkum* : safran, zerdeçal, hint safranı (ETG)

büken : karpuz, hint kavunu (Maitri. 75-56)

alımla : elma (UWN1 90)

çambu < Skr. *jambu* : elma (AY. 34f-3), (Maitri. 37-7)

çüsüm : dut (EUTS)

örük : krş. **erük** (AY. 475-23)

erük : erik (AY. 366-18)

ḳaġun : kavun (EUTS)

üsüm : üzüm (EUTS)

üzüm : üzüm (Maitri. 82-15)

yimiş : meyva (DIŞ. 703) (Maitri. 73-42)

tülüg : **1**- şeftali (EUTS)

tüş : **1/1** meyve, mahsul, netice (Maitri. 80-22) (DIŞ. 703) (AY. 141-6)

änçir, açır : incir (UWN2 201)

dana < Skr. *dana* : nar (AY. 22-2)

it burnı : it üzümü (ETG)

it üzümü : yabani üzüm (EUTS)

ḳpra : ağaç çileği (AC)

matu lung < Skr. *matulunga*: limon (EUTS)

2.2.1.2.4. Çiçek

azġançeçek : bir tür çiçek (AY. 137-18)

çeçek : çiçek (Maitri. 29-10), (AY. 183-14)

jejek : çiçek=**çeçek** (ETG)

çeçeklig : çiçekli (Maitri. 96-15)

çınarçeçek : bir tür çiçek (AY. 686-10)

hua < Çin. *hua* : çiçek (Maitri. 106-13), (DIŞ. 703)

it burnu : yabani gül meyvesi ve çiçeği (EUTS)

ḳu < Çin. *hua* : çiçek türü (AC)

ḳua <Çin. *hua* : çiçek (AY. 76-19)

ḳulun : 2- bir çiçek türü (EUTS)

ḳunalıçeçek : bir tür çiçek (AY. 686-8)

ḳuva : çiçek=**kua** (EUTS)

ḳuzişay < Skr. *kuşeşaya* : nilüfer çiçeği (Maitri. 18-35)

lėnḫua < Çin. : lotus çiçeği krş. **padum** (DAS 548) (İKP. 38-6)

lınḫa : lotus çiçeği (EUTS)

püşkär << Skr. *puşkara* : mavi lotus çiçeği (MEİB 1470)

lınhua < Çin. lien hua : lotus çiçeği (AY. 27-19)

linġua : lotus çiçeği (EUTS)

linḫua < Çin. *lien-hua* : nilüfer çiçeği (Maitri. 51-55)

m(a)ḫamantarik < Skr. *Mahamandaraka*: kutsal bir ağacın çiçeklerinin adı (AY. 183-12)

mntark < Skr. *mandaraka* : nilüfer çiçeği (Maitri. 44-2)

naḳapuşp : bir çiçek türü (EUTS)

ög (III) : bir çiçek türü (EUTS)

padum: < *Skr. paduma/padma*: nilüfer çiçeği. krş. **lėnhua** (DAS 1155)

psak < Sogd. *ps 'k* =Skr. *malya* : çelenk (BTT XX)

supsup : bir çiçek türü (EUTS)

supuşup : < Skr. *supuşpa*: güzel bir çiçeğin adı, karanfil çiçeği. (DAS 1161)

kümüt : < Skr. *kumuda*: yenilebilir beyaz nilüfer çiçeği (EUDDM 172)

nilüptal : nymphea stellata (su altında yetişen bir tür süs bitkisi) (EUTS)

2.2.1.2.5. Ağaç

ı : ağaç (EUDDM 119)

ı ıġaç : ağaç (EUTS)

agaç : krş. **ıgaç** (UWN1 53)

ıġaç : ağaç (Maitri. 55-30), (IB. 4)

yıvlgu : bir çeşit ağaç (EUTS)

yı : ağaç (EUDDM 284)

yıgaç: krş. **ıgaç** (EUDDM 284)

yvlgu : bir çeşit ağaç=**yıvılgu** (EUTS)

imirt sögüt : bir ağaç türü (EUTS)

aşok <Skr. *aşoka* : bir nevi ağaç (Maitri.)

mantarik < Skr. *Mandaraka* : (yetişme, büyüme) kutsal bir ağaç (AY. 183-12)

abinus : < Gr. *ἔβενος*: cinsi çok değerli bir ağacın adı (UWN1 4)

abiruş < ? : ağaç (Maitri. 55-29)

amade : < Skr. *āmoda* : bir ağaç adı, Phyllanthus emblica (UWN1 123)

amartapatr : < Skr. *amrtapattra-* : Hindistan'da geçen Budist bir hikâyedeki ağacın adı (UWN1 126)

amrtapada < Skr. *amrtapattra* : bir ağaç adı (ETG)

mandarik : < Skr. *mandāraka* : kutsal bir ağaç [AY6 1271]

aşok : < Skr. *asoka*: bir ağaç adı; altında Buda'nın doğduğu ağacın adı (UWN2 14)

ḳatırġan : akasyaya benzer bir ağaç (EUTS)

artuç : ardıç ağacı (ETG)

artunç : ardıç '*luniperus communis'* (EUTS)

ampar : Toh. *āmpar* : < Skr. **āmbara* : bir meyve ağacının adı, mango ağacı.

(UWN1 129)

çarun : kara meşe, katalpa ağacı; doğu çınarı (EUES 223)

ali (I) < Çin. *a li* < Skr. *arjaka*: bir ağaç adı belki fesleğen (UWN1 92)

aşvant : < Skr. *aśvattha*: Bir ağacın adı, Bodhi ağacı (UWN2 17)

azok azoke : krş. **aşok** (UWN2 120)

bodı < Skr. *Bodhi* : bir tür incir ağacı (AY. 25-20), (DIŞ. 3)

çındal < Skr. *candana =çından* (AY. 476-4)

çından < Skr. *candana* : sandal ağacı (EUTS)

çıntan <Skr. candana : sandal ağacı (IB. 4)

çintan < Skr.*candana* : sandal ağacı (Maitri. 18-34)

gavsar < Orta Farsça *g'ws'r* : bir çeşit sandal ağacı (MEİB 1069)

çüsüm sögüt : bir ağaç türü, dut ağacı (EUTS)

divdar < Skr. *Devadaru* : kutsal, çama benzer bir ağaç (UÜH-B. 22)

livang < Skr. *lavanga* : caryophyllus oromaticus bitkisi, karanfilağacı (EUTS)

lüvaŋ : karanfil ağacı=**livang** (EUTS)

nagapuşup: < Skr. *nagāpuşpa*: Ejderha çiçeğinin ağacı. (DAS 1228)

narun : Naruan adlı bir ağaç çeşidi (EUTS)

ot yıġaç : ot ağaç (EUTS)

pariçatr, **pariçtr** < *Skr. paricitra* : gökte güzel kokulu bir ağacın adı (Maitri. 89-19)

patal < Skr. patali : çiçekleri güzel kokulu bir ağaç (Maitri. 39-26)

salsöyüt : söğüdün bir türü (EUTS)

sat ıġaç : sat ağacı (EUTS)

sınçḳan : musa ağacı (EUTS)

sırınçan : musa ağacı (EUTS)

sögüt : söğüt, ağaç (İKP. 80-5) (Maitri. 39-28) (AY. 172-9)

süksük : saksual ağacı ve odunu (EUTS) (DAS 3122)

şala < Skr. *sala* : bir cins ağaç (AY. 32-15)

şiriş < Skr. *şirisa* : bir tür akasya (Maitri. 39-24)

tabılku : hünnap ağacı (IB. 32)

tal < **1**-Skr. *tala* : bir nevi büyük ağaç (Maitri. 29-8)

teräk : kavak ağacı. (EUDDM 235)

tıt : çam ağacı (EUTS)

tivadar < Skr. *devadâru* : Deodar ağacı (EUTS)

toġraḳ : kavak (ETG)

toġrak : kavak, ağaç (IB. 64)

tooz : **1/2** kayın ağacı (EUTS)

toz : **2-** kayın ağacı (EUTS)

udumbar, **udumbr** < Skr. *udumbara* : incir ağacı çeşidi ve meyvesi (AY. 352-5) (MAitri. 19-30)

sögütlüg : söğütlü (BTT XX)

sügsüz : ılgın (ETG)

şénük < Çin. *tscun* : platane (çınargiller familyasından bir ağacın adı) (EUTS)

şnük : platane (çınargiller familyasından bir ağacın adı) (EUTS)

şünük : platane (çınargiller familyasından bir ağacın adı) (EUTS)

2.2.1.2.5.1. Orman

arıġ : 2- orman, koruluk, çalılık, yığın, küme (Maitri. 7-26), (İKP. 196-9)

arḳ arıġ simek : orman, koruluk (EUTS)

berk : **1-** orman (Maitri. 1-25)

semek :orman= krş. **simek** s. (AY. 517-8) (BTT I. B 179)

sımtaġ : orman (Maitri. 89-27)

ssmtaḳ : **2-** orman (EUTS)

simek : orman=krş. **semek** (AY. 602-7), (UÜH-C. 55)

sinmek : orman (Maitri. 40-2)

yimişlik : koruluk, ağaçlık (Maitri. 52-2)

çitawan < Skr. *jetavana* : bir ormancık, daha sonra manastır adı

audambarik, audumbarik : < Skr. udumbara: Rājagrha şehrindeki küçük bir ormanın adı (UWN2 47)

çarunluk : katalpa (meşe) ormanı (EUES 223)

2.2.1.3. Bitkinin Gelişimi

bokok : **2-** dallı budaklı büyüme (EUES 186)

butık : dal, dallanıp budaklanma, budak (EUES 207)

öritmek : **1/1** yükseltme, besleme yetiştirme (AY. 152-17)

butıklan- : dallanmak dallanmak ve çiçeklenmek (EUES 207)

ör- : **1/2** (topraktan) çıkmak, bitmek, yetişmek, meydana gelmek, üremek (AY. 166-1)

yaşar- : yeşermek, yeşillenmek (DIŞ. 704)

yaşarma- : yeşermemek, bitmemek, yetişmemek (AY. 166-1)

ädädtür- : büyütmek, geliştirmek (UWV1 128)

ädäd- : **2-** gelişmek, büyümek (UWV1 128)

etil-, itil- : **5-** çoğalmak, olgunlaşmak, olgun duruma gelmek (ağaç vb.) (UWV2 63)

eded- : maddeleşmek, büyümek (AY. 533-5); (ETG)

bedü- : büyümek, çoğalmak (Maitri. 69-35)

bedükle- : büyümek, yükselmek (EUTS)

betü- : büyümek (EUTS)

örütür-: yetiştirmek. (DAS 3970) (DAS 3973)

örit-, örüt- : 1- yükseltmek, beslemek, yetiştirmek (Maitri. 33-28), (AY. 147-15)

öritdür- : yükselttirmek, yetiştirtmek, yükseltmesini sağlamak (AY. 178-23)

bokoklan- : tomurcuklanmak (EUES 186)

çeçeklen- : çiçeklenmek (EUTS)

hualan- : çiçeklenmek (AY. 65-5)

açıl- : **2-** (çiçek) açılmak (UWV1 4)

2.2.1.4. Tarım

2.2.1.4.1. Tarım Alanı

adız : (su yolları, su arkları arasındaki) parsel, arazi, toprak parçası (UWN1 35)

atız, aṭız : tarla parçası, tarla, ekin (sulama kanalları arasındaki) (EUDDM 60)

çu : ekin yeri, ekin tarlası (EUTS)

aŋız : **2-** ekin biçildikten sonra sürülmemiş tarla, anızlık, sürülmemiş boş tarla (?) (UWN1 204)

äŋiz : anızı sökülmemiş tarla, anız (EUDDM 108)

ḳıra : tarla, ekin yeri (EUTS)

taraglag : tarla (Maitri. 73-40)

tarıġlaġ : tarla=**taraġlaġ** (AY. 168-21)

tarlagu : tarla (EUTS)

tepizlig : çok sürülmüş, ezilmiş, işlenmiş arazi (EUTS)

tın II : nadasa terk edilmiş, sürülmemiş. (EUDDM 237)

sargan : sert, katı ve çorak arazide yetişen (EUTS)

örṭgün : harman yeri. (EUDDM 195)

ürtkün : harman (EUTS)

baġ < O.İ.T. *b'g* (bag) : bahçe (Maitri. 69-13)

baġ borluk : üzüm bağı (EUTS)

baġça : bahça, bağ, çıkın, paket (EUTS)

borluḳ : üzüm bağı, bağ, meyve bahçesi (Maitri. 69-13), (İKP. 79-2)

çuġ : 2- bahçe, bağ (EUTS)

kavlalık : sebze bahçesi (İÖUTH 3/197)

kalvalık : sebze bahçesi (EUES 324)

2.2.1.4.2. Tarım Aleti, Aracı

kaprıg : 1- kürek. (EUDDM 135)

ḳasġuḳ : kazık (ETŞ. 5-22)

ḳaskuḳ : kazık (EUTS)

ḳazguk : kazık (Maitri. 68-28)

ḳazḳuḳ : kazık (EUTS)

ḳazuḳ : kazık (EUTS)

ketmän : kazma (EUDDM 149)

kitmen : kazma (EUTS)

çot : kazma, buz kazması (EUES 239)

küri : 2- kürek (EUTS)

lanġan < Çin. *lan-kan* : çit (Maitri. 31-32)

lin : < Çin. *lun*: taş silindir. (EUDDM 177)

lu < Çin. lung : değirmen (Maitri. 82-18)

ögdüş : ağaç yarmaya özel ağaçtan çivi, tahta kama (EUTS)

täpin : döven, harmanda ekinlerin sapını ve tanesini ayırmak için kullanılan, önüne koşulan hayvanlarla çekilen, kızak biçiminde araç. (EUDDM 232)

tegirmen : değirmen (EUTS)

sapan : saban (Maitri. 66-16)

buḳursı : saban (IB.)

tarmaḳ : pençe, tırmık (Maitri. 85-5)

tarmaklag : pençeli (Maitri. 107-14)

çiŋnä (çi'gnä?) : tırmık. (EUDDM 100)

2.2.1.4.3. Tarımla Uğraşan

baġçı : bahçıvan, bağcı (EUTS)

borçı : **1**- bahçıvan (EUTS)

borluḳçı : bağcı, bahçıvan (İKP. 72-5)

küün < Çin. *hün* < *hiuan* : tütsü işi (ETG)

yemişlikçi : meyve bahçesi görevlisi (İKP. 75-4)

tarıġçı : çiftçi, tarımcı (İKP. 1-2)

ıçı : çiftçi (EUES 286)

bagçılık ~ bagçıl(ı)k : bahçıvan (olarak görev) için belirli, bağcılık (EUES 137)

2.2.1.4.4. Tarım İşleri

tarıtmak : işleme, (toprağa) dikme (EUES 678)

saçgu : **1**- ekim (EUES 571)

ormak : hasat, ekin biçme (EUES 513)

orgu : ekin veya ot biçme (EUDDM 187)

örtür- : **1/1** sürdürmek (tohum ve nebat), üretmek (AY. 243-6); (Man.)

körpälän- : **1**- meyve vermek (EUES 411)

kas- : kazmak (EUTS)

ḳaz- : kazmak (Maitri. 58-16), (AY.477-13)

kazıl- : kazılmak (EUES 351)

tarı- : ekmek, sürmek, tarla sürmek, ziraatle uğraşmak, dikmek, tarlayı işlemek (Maitri. 109-7) (AY. 168-21) (İKP. 13-4)

öt- : **4**- ekmek (EUTS)

ek- : ekmek (EUTS)

et- : **10**- (toprağı) işlemek, ekip biçmek (UWV2 61)

bad- : **3**- ekin ekmek (EUTS)

tik- : **1/1** dikmek, yetiştirmek (İKP. 168-3)

kopurt- : diktirmek (EUES 393)

igid- ~ **igit-**, egid-, egit- : **4-** dikmek, toprağa yerleştirmek, bakmak (bitki) (UWV2 113)

sapala- : sabanla sürmek (EUTS)

sapanla- : saban olarak kullanmak (Maitri. 66-16)

suva- : **1/2** sulamak (Maitri. 51-1) (İKP. 1-3)

ädäd- : **1-** verimli olmak, verimli hale gelmek (toprak) (UWV1 127)

änükläntür- : (bitkilerin) savrulmasına, sürüklenmesine neden olmak (UWV1 142)

or- : orakla biçmek. (EUDDM 186)

ettür-, itdür- : **4-** (bahçe vb.) düzenli tutmak, bakımını yapmak (UWV2 66)

etil-, itil- : **6-** verimli olmak, verimli hale gelmek (toprak) (UWV2 63)

aç- : **7-** ekilecek hale getirmek (alan) (UWV1 1)

at- (I) : **7-** ditmek, taraklamak (pamuk) (UWV1 97)

yırtızka- : kazmak, çapalamak, bellemek, kazımak (EUES 900)

tarıt- : işlemek, (toprağa) dikmek, ekmek, yetiştirmek (EUES 678)

kulŋala- : bitmek, topraktan çıkmak, sürmek, dallanmak, filizlenmek (EUES 421)

2.2.1.4.5. Tarım Ambarı, Depo

ora : tahıl saklanan çukur krş. **oru** (EUDDM 186)

oru : tahıl saklanan çukur, stok, yedek malzeme çukuru. krş. **ora** (EUDDM 189)

ḳomsoluḳ : erzak deposu, anbar (EUTS)

tsaŋ < Çin. *ts 'ang* : krş. **sang** : **1/1** anbar, depo, antrepo, zahire deposu (AY. 607-11)

saŋ : < Çin. *zâng*: ambar, depo. (EUDDM 200)

2.2.2. HAYVANLAR

aŋ : **3-** av hayvanı (ETG)

kadkė: < *Skr. khaḍga*: dört ayaklı, koşan bir hayvan adı. (DAS 1663)

ḳat : **3-** mitolojik bir hayvan (EUTS)

kiyik : yaban hayvanı, av hayvanı (IB. 31)

kölük : yük hayvanı (İKP. 28-3) (AY. 41-4)

manu < ? : yabani bir hayvan (AY. 599-15), (Maitri. 102-7)

miŋü : binek hayvanı (EUTS)

prabamukė: < *Skr. prabhāmukha*: bir hayvan adı. (DAS 4712)

tosın : yabani hayvan (EUDDM 243)

ulag : taşımacılıkta kullanılan ev hayvanı. (EUDDM 256)

ulak : ulak, yük hayvanı (EUTS)

yılḳı : 1- büyük baş hayvan, yabani at sürüsü (Maitri. 112-14) (İKP. 8-5) (AY. 138-8)

eŋ : 2- av hayvanı (ETG)

enük : yavru hayvan (AY. 643-2)

ḳara : 4- (ehli) hayvan (ETG)

saġlıġ : sağmal, sayılan hayvan (EUTS)

2.2.2.1. Hayvanların Sahip Olduğu Özellikler

azman : iğdiş at (ETG)

yügrük at : süratle koşan at (EUTS)

açanay, açane : < Toh. *ājānay*: < Skr. *ājāneya*: Soylu atlar için kullanılan bir ad (UWN1 8)

aḳ bi : kır at, beyaz at (EUTS)

müngü at : binek atı (EUTS)

toruġ : 2- doru (at vb.) (Maitri. 78-14)

adġırlık : aygırlık, aygır olmaklık (IB. 5)

börilik : kurt yaradılışı, kurt doğası (EUES 193)

kirgin : hayvanlarda çiftleşme anı kızgınlığı. (EUDDM 156)

uçugma tınlıġḳa : uçan canlılara (EUTS)

kapgan : yırtıcı kuş (EUES 332)

talım : 1- yırtıcı, savaşkan (IB. 3) (KİP. 142)

arkun : yarış atı, melez at (MEİB 2075)

käväl : yarış atı, melez at (MEİB 2075)

uçmaḳ : uçmak (BTT I. D 203)

uçugma : uçan, uçucu (Huas.)

uçuḳ : uçarak (ETG)

otla-: 2- otlamak, yayılmak. (DAS 1819)

süs- : süsmek (Maitri. 82-42)

semrit- **:** semirmek, semirtmek (IB. 16)

sämirt- **:** semirtmek (EUES 597)

ḳalı- : 2- uçmak, havalanmak, yükselmek (IB. 35)

yakçır- : yükselmek, havalanıp uçmak (EUES 855)

kalıŋurt- : süzülerek uçurtmak, süzdürmek, sevindirmek (EUES 323)

ḳop- : kalkmak, uçmak, havalanmak (Maitri. 5-30) (IB. 43)

uç- : uçmak (Maitri. 34-7) (IB. 15)

talpır- : uçuşmak (EUES 667)

talpıt- : uçuşturmak (EUES 667)

2.2.2.2. Hayvanların Tasnifi

2.2.2.2.1. Omurgasızlar

ḳataş : akrep (EUTS)

arı : böcek, arı (UWN1 232)

ḫonġuz : böcek (EUTS)

ḳurt : 1- kurt (böcek) (Maitri. 74-8)

kurt ḳoŋuz : böcek (EUTS)

toŋsuz : kurt (böcek) (Maitri. 78-39)

tiler : 1/2 bir nevi böcek (ETG) (AY. 299-15)

toŋuz : 3- kurt, böcek (EUTS)

kadyot < TohB *khadyot* < Skt. *khadyota* : ateş böceği (EUES 319)

örimçikk(i)yä : küçük örümcek (EUES 540)

örümçik : örümcek (EUES 542)

ḳonŋuz : krş. **konguz** (AY. 366-17)

ḳoŋuz : krş. **kongguz** : kurt, böcek k. (AY. 332-4)

ḳoŋuz : kurt (Maitri. 58-3)

okura : kurtçuk (EUES 506)

kuduz : krş. **kotuz** (EUDDM 168)

çimeli : karınca (Maitri. 59-24)

çümeli : karınca (ETG)

ḳumursga : karınca (IB. 37)

bid : bit (EUTS)

bit : **1**- bit (EUTS)

singek : sinek (EUTS)

çipin : sinek, sivrisinek (EUES 234)

käläpi ~ käl(ä)pi : kelebek (EUES 354)

kabuŋ < Çin. *jia feng* : arı (EUES 316)

2.2.2.2.2. Omurgalılar

2.2.2.2.2.1. Balıklar

balaḳ : balık (ETG)

balıḳ : **2**- balık (Maitri. 78-32)

orohitk, **orohtik**, < Skr. *Rohita* : bir çeşit balık (UÜH-D. 119)

talım balıġ : deniz canavarı (EUTS)

başgan : **2**- büyük bir balık çeşidi (EUES 148

2.2.2.2.2.2. Amfibiler

baġa : kara kurbağa (EUTS)

kamıçak : iribaş, dufayda (EUES 326)

2.2.2.2.2.3. Sürüngenler

loŋ < Çin. *lung* : ejder (EUTS)

lö < Çin. *long* : ejderha (İKP. 39-2)

lu < Çin. *lung* : ejderha=Skr.yakşa (Maitri. 40-04)

luu < Çin. *lung* =Skr. **naga** : ejderha (BTT XX), (DIŞ. 29) (DAS 2916)

lü < Çin. *lu* : ejder, yılan (Üİ. 109a 4)

açagram < Toh. *acakarm* : yılan kelimesi ile beraber 'boa constrictor' yılanının adıdır. (EUTS)

maḫaragi < Skr. *mahoraga* : büyük yılan (EUTS)

maḫaruk : büyük yılan (KİP. B23)

maḫuruk < Skr. *mahoraga* : büyük yılan (KİP. 143)

mḫuruk : krş. **mahuruk** : büyük yılan (KİP. D6)

nekdi : bir çeşit yılan (EUTS)

yılan : 1- yılan (İKP. 39-6) (IB. 8)

yilin : yılan (ETG)

ylam : yılan (ETG)

ylan : yılan (EUTS)

kayır : bir yılan türü veya başka bir zehirli hayvan (EUES 350)

baḳa : kaplumbağa, tosbağa (BTT I. B 71)

ġot (**kot**) < Skr. *godha* : kertenkele (DIŞ. D 121)

käsilgü : kertenkele (EUES 359)

kançı : kan emici (sülük) (EUES 329)

2.2.2.2.2.4. Kuşlar

ġarudı < Skr. *gamda* : efsanevi bir kuş (AY. 678-23), (DIŞ. 678)

garuḍe : < Skr. *Garuda* : mitolojik bir kuş veya kuşa benzer canlı [AY6 0517]

buymul : bir çeşit kuş (ETG)

tutgan : **2-** yırtıcı kuş (EUES 764)

ḫuş : kuş (EUTS)

sämirgük : küçük bir kuş türü (EUES 597)

bugdayak : bir kuş türü (muhtemelen bir talih kuşu) (EUES 196)

***kılkudruk** : bir kuş türü (kılkuyruk v.b.) (EUES 369)

ḳaraḳuş : bir çeşit kuş, karakuş (Maitri. 78-21), (DIŞ. 30)

kuşgaç : serçe, küçük kuş (EUES 428)

çamil : bir su kuşunun adı (EUES 220)

ḳalvinḳ< Skr. *kalavinka* : güzel sesli bir kuş (Maitri. 32-14)

ḳaraḳuş : bir çeşit kuş, karakuş (Maitri. 78-21), (DIŞ. 30)

yuy : bir nevi kuş (Maitri. 32-14)

boymul : bir tür doğan (IB. 4)

ḫara huş : kartal (EUTS)

ḫarġa : karga (EUTS)

ḳarġa : karga (Maitri. 74-51)

kekük : bir tür doğan ya da kartal; guguk kuşu (Maitri. 32-14), (IB. 23)

kırguy : atmaca (EUDDM 151)

ḳoburġa : baykuş (ETG)

kögürçgün : güvercin =krş. **kögürçgen** (AY. n620-20)

kögürçken : güvercin (ETG)

kögürçün : güvercin (EUTS)

kögürçgän : güvercin (EUES 399)

öpüp : bir cins kuş (EUTS)

sıŋkur : doğan, sungur (EUES 610)

şunḳar : atmaca, çakır kuşu (EUTS)

toġan : doğan, şahin (IB. 44)

togank(ı)ya : doğancık. (EUDDM 239)

tugun : atmaca (tahminen tuygun için) (EUES 755)

laçın < ? : doğan, şahin=Moğ.**nacin** (ETG) (AY. 627-8) (BTT I. D 61)

turnya : turna (IB. 61)

turuŋaya : turna (ETG)

ular : **1**- keklik (EUTS)

keke- : keklik (EUTS)

kekelik : keklik (ETG)

übüp : hüthüt kuşu (ETG)

ügi : baykuş (EUES 820)

üpgük : ibibik, hüthüt kuşu karı (IB. 21)

çekik : toygar kuşu, tarla kuşu (krş. **çuk**) (IB. 23)

kapinçal: < Skr. *kapiŋjala*: keklik, kekliğe benzeyen bir kuş. (DAS 3350)

ḳuzġun : **1**- karga, kuzgun (İKP. 1-4), (IB. 54)

saġızġan : **2**- saksağan (EUTS)

süglün : sülün (EUTS)

ḳarlıġaç : kırlangıç (EUTS)

kaşgalak : su kuşu, su tavuğu (EUDDM 137)

aŋıtkı(y)a küçük bir su kuşunun adı (bir tür küçük kaz) (UWN1 203)

ḳaz : kaz (AY. 4-12)

ḳoġu : kuğu kuşu (EUTS)

ḳuġu : kuğu (IB. 35)

ḳuş : kuş (İKP. 1-4) (Maitri. 5-25), (IB. k. 35)

ödirek : ördek (AY. 4-12)

ördäk : yaban ördeği, ördek (EUES 539)

tağu : tavuk (EUTS)

takıgu : tavuk (Maitri. 102-13)

takıkug kuş : tavuk (Man.)

tḳigu :tavuk= **taḳığu** (ETG)

torgay : tarla kuşu, çayır kuşu, toygar (EUES 733)

toti < Sogd. *twty* : papağan (EUES 735)

bala : **1**- kuş yavrusu (EUES 139)

balakına : küçük kuş yavrusu (EUES 139)

2.2.2.2.2.5. Memeliler

subadra < Skr. *subhadra.* hikâyede bir dişi filin adı (DAS 1239)

yaŋ : **4**- fil (EUTS)

yaŋa : fil (AY. 552b-8)

yaŋ : **1**- fil (ETŞ. 3-8)

matanga < Skr. ? : fil (EUTS)

atan : deve (EUDDM 60)

tebe : deve (IB. 46)

teve : deve (EUTS)

tewe : deve (ETG)

buġra : erkek deve (IB. 20)

ing(ä)n : dişi deve (EUES 307)

titir : dişi deve (IB. 20)

ingen : dişi deve (IB. 5)

ditir : dişi deve, daylak deve, dişi hörgüçlü deve (Batı'dan ithal edilmiş) (EUES 248)

botu : deve yavrusu (ETG)

at : at (Maitri. 34-6), (IB. 19)

tıg : doru; doru at (IB. 50)

yazıg : kula(?); kula at (IB. 11)

yont : **1**- at (EUTS)

yunt : at (IB. 24) (İKP. 3-1)

adağırlık : yılkı, hara (EUTS)

adġar : aygır=krş.**adġır** (Maitri. 12-1)

adġır : aygır (AY. 555-8), (IB. 56)

bi : kısrak (IB. 5)

ḳulun : **1**- tay (IB. 24)

kulunçak : küçük tay, güre (EUES 422)

taysukin : krş. **tay** ve **sangun** (KİP. A117)

boġa : boğa (Maitri. 13-3)

buḳa : boğa (EUTS)

tadun : dana (Maitri. 12-3)

torpı : dana (Maitri. 12-3)

turpı : dana (EUTS)

kotuz : Tibet öküzü, yak. (EUDDM 160)

ud : **1**- sığır, öküz (Maitri. 12-2) (Üİ. 108a 14) (İKP. 65-6)

uduġ : **2**- öküz (Man.)

öküz : öküz (Maitri. 12-3) (IB. 25)

iŋek : inek (IB. 41)

inkek : inek (EUTS)

buzaġu (**bozaġu** ?) : dana, buzağı (İKP. 77-3), (IB. 41)

bozaġu : buzağı (EUTS)

eçkü : keçi (ETG)

irkäç : teke, erkek keçi (EUDDM 127)

teke : teke (Maitri. 75-13)

erkeç : genç teke (Maitri. 12-4)

ımġa : dağ keçisi (Maitri. 75-13)

yıvık : dağ keçisi (EUES 901)

amga : yaban keçisi esri (IB. 49)

adġırak : dağ keçisi tekesi; geyik (Maitri. 75-13)

arkar : argali (ovis argali) (EUES 63)

irk : koyun (Maitri. 12-4)

ḳoç : koç (Maitri. 82-41)

ḳoin : koyun (EUTS)

ḳon : koyun=koy (ETG)

ḳony : koyun (IB. 29)

ḳoyın : **1**- koyun (EUTS)

ḳoyn : koyun (AY. 4-11)

ḳoyun :koyun (Maitri. 74-55), (AY. 6-8)

ḳoçḳar : koç (EUTS)

ḳoçunġar : koç (EUTS)

tıvar , **tıwar** : davar (EUTS); (ETG)

twar : davar, mal (ETG)

ḳozı : kuzu (ETG)

ḳuzı : kuzu (Maitri. 74-57)

oġlaḳ : oğlak (Maitri. 12-5)

eşek : eşek (EUTS)

eşgek : eşek (AY. 34ğ-11) (ETG)

eşkek : eşek (EUTS)

ḳaġatır : katır (EUTS)

la < Çin. *lo* : katır, yük hayvanı (ETG)

suġun : geyik (EUTS)

keyik : geyik, vahşi hayvan (AY. 630-22), (Maitri. 85-3), (ÇBH. 215)

buġu : geyik (EUTS)

bugurlug : geyik … (?) (EUES 196)

yargun : bir tür geyik(?) (IB. 62)

suḳaḳ : beyaz geyik (Maitri. 75-13)

muigaḳ : dişi geyik (Man.)

muyġak : dişi geyik (Maitri. 75-12)

sıġın : erkek geyik (Man.)

muygak : dişi maral geyiği (EUES 482)

sıġun : erkek, geyik (Maitri. 78-40)

elik : erkek ceylan (IB. 63)

ayinenke, äntyinki, ayiniki: < Skr. *aineya-* : Siyah antilop için kullanılan isim (UWN2 96)

ḳıyand : gergedan (EUTS)

böri : kurt (IB. 27)

börü : kurt (Man.)

büri : kurt (EUTS)

bürü : kurt (EUTS)

arslan : **1- 1/1** aslan (İKP. 9-int)

erslan : arslan (EUTS)

kesar : < Skr. *kesarin*: arslan (EUDDM 149)

baars : pars =krş. **bars** (EUTS)

ḳaplan : kaplan (EUTS)

toŋa : **1/1** kaplan (ÇBH. 15)

bars : **1-** kaplan, leopar, pars (IB. 10), (Maitri. 33-19)

barz : pars (EUTS)

irbis : leopar, pars (EUES 309)

bıçın : maymun=**biçin** (ETG)

pcem : maymun (ETG)

biçin : **1-** maymun (UÜH-B. 10)

beçinkäyä : küçük maymun (EUES 161)

ıt : köpek (İKP. 9.int)

it : it, köpek (EUTS)

atay : **2-** (hayvan) yavrusu, enik (UWN2 34)

miskiç, **mişkiç** < Sogd.*mwşk* : kedi (ETG)

irbiç : vaşak (UÜH-D. 6)

irbiz : vaşak=**irbiç** (AY. 325-19)

irpiç : vaşak (Maitri. 102-7)

irpis : kedi cinsinden 'şak' denilen hayvan (EUTS)

tabışgan : tavşan (IB. 44)

tavışgan : tavşan (AY. 30-7)

tavışḳan : **1-** tavşan (EUTS)

tavşan : tavşan (EUTS)

tawışḳan : tavşan (ETG)

tvişḳam : tavşan (ETG)

ḳuyan : tavşan, koyun (?) (Man.)

ḳuyanıġ : tavşan (AC)

ḳuyanuġ : tavşan, koyun (?) (Man.)

bözänäkkiyä : tavşan yavrusu (EUES 193)

laġız : domuz (Man.)

laġzın : domuz (İKP. 3-2)

toŋuz : **1**- domuz (IB. 6)

tilkü : tilki (IB. 46)

karsak : karsak, korsak tilkisi, bozkır tilkisi (EUES 339)

adıg : **1**- ayı (UWN1 23)

adıġ : ayı (IB. 6)

aduġ : ayı (EUTS)

ḳara ḳulaḳ : tarla faresi (EUTS)

ḳunduz : kunduz (EUTS)

ḳuntuz : kunduz (UÜH-D. 6)

küskü : sıçan, fare (ETG)

küzgü : fare (EUTS)

sıçġan : **1**- sıçan, fare (AY. 343-22)

sıçgank(ı)ya : küçük fare (EUES 605)

sıçḳan : **1**-sıçan (EUTS)

kirpi : kirpi (AY. 299-6)

yarsko : yarasa (EUES 871)

2.2.2.3. Hayvan Vücudu

miŋiz : boynuz=**müngüz** (EUTS)

müŋüz : boynuz (ETG)

müyüz : boynuz (BTT I. B 172)

tumsuġ : gaga (EUTS)

tumşık : gaga (EUTS)

tumşuk : gaga (AY. 34h-13)

tumşuḳluġ : gagalı (Maitri. 67-6)

tuşuḳ : gaga (Maitri. 85-4)

tülüg : **3**- tüylü (ETG)

tüülüg : tüylü (BTT XX)

yapgut : ince kuş tüyü. (EUDDM 274)

yogdulayu : deve tüyü gibi. (EUDDM 287)

ḳanat : kanat (AY. 307-3) (IB. 3)

çalgın : (bir kuşun) kanadının tüyü, (bir kuşun) telekesi, ön kanat (EUES 219)

yil : yele (IB. 16)

ḳudruḳ, **ḳudruġ** : kuyruk (IB. 50)

ḳudruḳluġ : kuyruklu (AY. 434-17)

tıŋraġ : pençe, tırnak (EUTS)

tıŋraḳ : pençe, tırnak (ETG)

körüŋ : pençe, tırnak (EUES 412)

kaynık : pençe, (çift tırnaklılarda) tırnak (EUES 350)

ḳoġus : **2**- tüylü hayvan derisi, post (ETG)

muyga : **2**- sert başlı hayvan (EUES 482)

kügüç : (kaplumbağa) kabuğ(u) (EUES 437)

2.2.2.4. Hayvan Yuvası

in : in, hayvan yuvası (IB. 8)

aġıl : ağıl (IB. 47)

atlık : ahır (UWN2 45)

2.2.2.5. Hayvan Bakımı

yemşäk : yem (EUES 888)

kayvılanmaksız : evcilleştirilmeme (EUES 351)

asla- : yemek (hayvanlar için) (EUTS)

asra- : < Moğ. *asara*-: beslemek, korumak. (EUDDM 58)

ınan- : **4**- (yabani hayvanlar, insana) alışmak; evcil olmak, evcilleşmek (UWV2 91)

kayvılan- : evcil, uysal olmak, evcilleştirilmek (EUES 351)

kayvılantur- : evcilleştirmek (EUES 351)

ḳırk- : tıraş etmek, hayvan tüyünü kesmek (EUTS)

igid- ~ **igit**-, egid-, egit- : **3**- (hayvan) yetiştirmek (UWV2 113)

igdülä-, iktülä- : **1/2** (hayvan) beslemek, yiyecek vermek, semirtmek (UWV2 109)

et- : **6**-(binek hayvanını, maiyetini, hazırlıklar ile) hazırlamak, donatmak (UWV2 60)

yemşä- : otlamak, otlanmak (EUES 888)

köl- : **1**- (öküzü) koşmak (IB. 25)

ädärtä- : (eyer) koymak, yerleştirmek (UWV1 128)

käsgöklä- : koşum takmak, eğerlemek (EUES 359)

saġ- : sağmak (EUTS)

kinti- : kaşağılamak (EUTS)

2.2.2.6. Hayvanların Ses Yansıması

etmek : ötme, ses çıkarma (AY. 184-7)

möŋremek : böğürme (Maitri. 68-17)

ürdök : havlama, ürme (HUY U71/R/1)

et- : 2- ötmek, ses çıkarmak (IB. 21), (AY. 183-19)

etine- : kükremek (AY. 363-23); (EUTS) (DAS 2917)

kökre- : kükremek, bağırmak, böğürmek (ETG)

möŋre- : böğürmek (Maitri. 70-13)

mönġre- : (geyik) böğürmek (IB. 60)

müngre- : böğürmek, bağırmak (EUTS)

silktür- : ötmek, ses vermek (EUTS) (DAS 4213)

kişinä- : kişnemek (EUES 386)

ür- : 2- havlamak (EUTS)

bozla- : (deve) böğürmek (EUES 191)

ät- : 2- ötmek, cıvıldamak, bağırmak (kuşlar, hayvanlar) (UWV1 200)

sarya- : ötmek, cıvıldamak (EUES 588)

çırına- : ötmek, cıvıldamak, gürültü yapmak (kuşlar) (EUES 230)

ätinä- : kükremek (aslan), bağırmak (kuş) (UWV1 201)

2.2.2.7. Yavrulama, Doğum

kulnaçı : tay doğuran (EUES 421)

botula- : (deve) doğurmak (IB. 5)

buzaġula- : (inek) doğurmak (IB. 41)

enükle- : yavrulamak (hayvanlar için) (EUTS)

erkeçlen- : teke doğurmak (AY. 630-17)

ḳulunla- : tay doğurmak (IB. 5)

botola- : deve yavrusu doğurmak (EUES 190)

2.2.2.8. Rahatsızlık

yagrı- : (atın sırtı) yara olmak (IB. 16)

2.2.2.9. Sürü

yılḫı : hayvan sürüsü, davar=**yılkı** (EUTS)

öġür : hara, sürü (EUTS)

aduġun : at sürüsü (ETG)

god: < Skr. *godhā*: büyük baş hayvan sürüsü. (DAS 4715)

2.2.2.10. Hayvan Gereçleri

üzengü : üzengi (EUTS)

üçürgü : eyer keçesi (IB. 50)

tuyug : nal, toynak (IB. 5)

ider : at eyeri (EUTS)

ädär : eyer (EUDDM 104) (UWN2 138)

buruntuḳ : gem (Maitri. 110-6)

budla : deve burnuna geçirilen halka (IB. 5)

artçu, arançu, **äränçü** : heybe (UWN1 268)

bagırç(a)k : eyer. (EUDDM 66)

baḳanak : nal (EUTS)

ḳur : **1-** semer, toka (AC)

yular : yular (EUES 919)

tin : **2- 2/1** yular (EUTS); **2/2** dizgin (ETG)

yükün : dizgin, hat (EUTS)

yügön : at başlığı, yular (EUES 923)

yogdu : deve tüyü; yele (EUES 908)

2.2.2.11. Av, Avlanma

tor : ağ; balık ağı, av ağı (Maitri. 31-33)

ab : av (IB. 12)

av : av (UÜH-B. 25)

aw : av (ETG)

äŋlig, aŋlık : çok ganimetli, ganimeti bol (UWN2 213)

saġır : **1-** av yeri, av alanı, avlak (IB. 63)

avla- : **1-** etrafını sarmak, kuşatmak; avlamak, avlanmak (ÇBH. 20) (DAS 251)

awla- : avlamak (ETG)

ḳuşla- : kuş avına çıkmak, kuş avlamak (IB. 43)

eŋle- : ava çıkmak (IB. 49) (ADF 139)

keyikle- : avlanmak, avlamak (UÜH-C. 3)

ilin- : **2-** (dişi geyik ağa) takılıp kalmak, yakalanmak (UWV2 121)

adka-, atka- : tutmak, yakalamak, kapmak (kuş) (UWV1 13)

2.2.2.11.1. Tuzak

tuzak : tuzak (AY. 290-21) IB. 61)

tuzaḳçı : tuzakçı, tuzakla kuş tutan (İKP. 1-8)

çıvġaçı : toz kelimesi ile beraber ağ atıcı, tuzak kuran (EUTS)

II. İNSAN

kisi : kişi, canlı, yaratık =**kişi** (EUTS)

kişi : **1**- insan, kişi, şahıs, adam (İKP. 11-4), (Maitri. 8-50), (IB. 54)

er : **1/1** kimse, kişi (Maitri. 13-28), (IB. 55)

eren : **1/2** kişi, insan (Maitri. 31-1), (AY. 187-7), (Üİ. 124b 3)

turalıg : mahluk, yaratık (Huas.)

ylnguk : insan (EUTS)

yalaŋuk : insan, insanoğlu, canlı varlık= Skr. **manuŞya** (Maitri. 16-35) (AY. 187-17)

yalıŋuk : insan (EUTS)

yalŋuḳ : insan (ÇBH. 282)

ḫormuzda : **2**- ilk insan (EUTS)

adam : adem (EUTS)

ḳsi : kişi (ETG)

ös : **2**-kendi, öz, vücut (EUTS)

öz : öz, kendi, kişi, bir şeyin özü, asıl, ömür, hayat, yaşam gücü men özüm (İKP. 57-3), (AY. 199-18)

öz kie : can **öz kiem** 'canım' (ETŞ. 4-3)

özlüg : yaratık, özü olan, kişiliği olan, canlı, yaşayan mahlûk; aslî, hayat (İKP. 1-6), (Maitri. 58-5)

özükin : canını, özünü (EUTS)

özüm : kendim, özüm (EUTS)

äŋänyük : krş. **äŋäyük** (UWN2 204)

äŋäyük, äŋäyök, äŋräyük, näŋäyük : **1**- (Buda için) özel, türüne özgü, kendine özgü, öz ile bağlantılı kendi: özel, kendi, kişisel
2- özel, kendi, şahsi (öz sözcüğü ile birlikte) (?) (UWN2 208)

eŋeyü : hususi, özel olarak (Üİ. 102a 8)

1. YAŞAM, ÖMÜR

su < Çin. su : sağ-salim, canlı, neşeli (AY. 623-5)

1.1. CAN, RUH

anapana, antiris < Skr. *anapana* : ruh (Maitri. 27-19)

arwan, arun‘ : < Part. *’rw’n*: ruh (UWN1 282)

çan : < Far. *cân*: can, ruh. (EUDDM 97)

naivasiki =**nivaziki** (EUTS)

nivaziki < Toh. *naivasik* : iyi ruhlar (Maitri. 1-54)

nayvasiki < Skr. *naivâsika* : iyi ruh (BÖ. 25)

naivazakė : < Toh. A *naivāsik*, < Skr. *naivāsika*: evi, yaşanılan mekânı koruyan ruh. (DAS 2120) (DAS 2133)

öz konuk : ruh (EUTS)

özüt : ruh (Maitri. 78-41); (Huas.) (DAS 4488)

özen : **2-** ilk, öz (EUTS)

tin : **1-** can, ruh, madde=**tın** (EUTS)

urupadatu : < Skr. *arūpadhātu*: Saf ruhun çizimsiz dünyası. (DAS 2973) (EUTS)

üşüt : ruh, can (EUTS)

üzüt : ruh (ETŞ. 2-7)

üzütlüg : ruhi, vicdani, manevi (Man.)

vaḫsik : iyi ruh (EUTS)

vaḫşega : ruh, kut, ilah (EUTS)

vahşık < Sogd. *w ’xşk* (AY. 435-8)

vaḫşig :=**vakşik** : bir ruh (EUTS)

vaḫşik < O.İ.T. *v’hş* : iyi ruh (Maitri. 1-54)

vakşik : ruh, kut, ilah (EUTS)

vḫşik : ruh (EUTS)

tirgüd- : diriltmek (Huas.)

tirgür- : diriltmek, canlandırmak (AY. 610-18); (Man)

tınturul- : ihya edilmek, canlandırılmak (EUTS)

1.2. YAŞAM SÜRECİ

yaş : **1-** yaş, ömür, hayat, yaşam gücü (Maitri. 12-41) (AY. 193-18) **4-** yaş, sin (EUTS)

yaşar : o kadar yaşlı, ...yaşında (ETG)

sançivantu: < Skr. *saṃjīvantu*: dirilmek, yaşamak fiillerinin emir hali. (DAS 652)

isig öz : yaşam, hayat, can (AY. 135-17)

yaşıg : yaşayış (EUTS)

yorık : yaşayış, tarz (BÖ. 59)

tir- : yaşamak (ETG)

turuş- : yaşamak. (EUDDM 249)

yarı : **1- 1/2** yaşamak (Maitri. 60-15)

yaşa- : yaşında olmak, yaşamak (İKP. 24-4) (DIŞ. 146)

yaşna- : yaşamak (EUTS)

yorı- : **1- 1/2** yaşamak (BTT XX) (İKP. 36-5)

eltin-, iltin-, iltin- : **4**- yaşamak, (kendi hayatını) sürmek, (hayatını) devanı ettirmek (UWV2 15)

1.2.1. HAMİLELİK, DOĞUM

aġarlaġ : **1**- gebe (Maitri. 60-20)

aġırlıġ : **2**- gebe, hamile (ETG)

evinlig : gebe, hamile (EUTS)

ewinlig : gebe, hamile (ETG)

içlig : gebe, hamile (Maitri. 60-20)

tugum : doğum, doğma=Skr. **aya** (Ay. 133-14)

tuġumluġ : doğumlu (AY. 152-22)

tuhum : doğum (ETG)

tukum : doğum (ETG)

tuġmaḳ : doğma, dünyaya gelme=Skr. **jati** (AY. 145-18)

tuġmaḳsız : **1/1** doğmasız, yeniden doğmayacak olan (AY. 145-9)

türçimeksiz : türemeden, zuhur etmeden (EUTS)

toġmak=Skr. **jati** : doğma, doğuş (Maitri. 41-3)

toġsuk : doğuş (DIŞ. 101)

toġum : doğum (DIŞ. 672)

togumlug : doğumlu (AY. 152-22)

toġurġuluḳ : doğurma, doğum zamanı (EUTS)

toḫum : doğum (EUTS)

tokum : doğum (EUTS)

tun : ilk doğan (EUES 757)

tuggu : doğum …, doğuş … (EUES 753)

kalal < Toh B *kaläl* < Skt. *kalala* : hamileliğin ilk haftasındaki embriyo (EUES 321)

tugurt- : doğurtmak, meydana getirtmek (EUES 755)

tugurul- : doğurulmak, meydana getirilmek (EUES 755)

ogullan- : çocuk sahibi olmak. (EUDDM 184)

öre- : üremek (Man.)

türçi- : türemek, kurulmak (EUTS)

urılan- : erkek çocuk doğurmak (IB. 5)

boġaz bol- : hamile olmak (EUTS)

kelür- : **1/2** dünyaya getirmek, doğurmak (İKP. 29-3), (IB. 41)

toġ- : doğmak (İKP. 5-1) (Maitri. 59-25) (Üİ. 119a 14)

toġur- : **1/3** doğurmak (Maitri. 42-13) (Üİ. 119b 13)

toḫur- : doğurmak=**togur-** (EUTS)

tok- : doğmak (EUTS)

törçi- : türemek, doğmak, neşet etmek (AY. 591-11)

tug- : doğmak, dünyaya gelmek, meydana gelmek (IB. 26) (AY. 144-21)

tugur- : doğurmak, dünyaya getirmek (BÖ. 30) (AY. 146-2)

tuh- : doğmak=**tuġ-** (ETG)

tuhur- : doğurmak (ETG)

tur- : **1/1** doğmak (Maitri. 1-4) (IB. 15) (KİP. 213)

tuġut- : meydana getirtmek (BTT I. D 216)

ävril- : **4-** dönmek, dolaşmak (canlı varlık doğumların çemberinde) (UWV1 210)

ävdi-, idi-, iti- : **2-** dolu olmak, dolmak (göğüsler) (UWV1 203)

1.2.2. BEBEK, BEBEKLİK

kenç : yavru (insan için), (Maitri. 21-24), (KİP. 139)

kençkiye : yavrucak (Maitri. 33-19)

adayı : yavru (AY. 20-20)

adayu : sevimli, aziz, değerli, yavru (EUTS)

känçik : yavrucuk, çocukcağız, küçük çocuk (EUES 356)

bala : **2-** küçük çocuk, çocuk (EUES 139)

1.2.2.1 Bebeklik Dönemi Davranışı

emek : emmek (EUTS)

emig : emme, emmek (IB. 24), (Maitri. 77-8)

em- : emmek (Maitri. 33-53)

emiş- : emmek (AY. 366-16)

emsi- : **2-** emmek (ETG)

emiz- : emzirmek

ämiz- : emzirmek, (çocuğa) süt vermek, beslemek (kişi, göğüs) (UWV1 140)

sor- : emmek, sömürmek (Maitri. 107-16), (Man.)

sorul- : **1/2** emilmek (EUTS)

1.2.3. ÇOCUK, ÇOCUKLUK

ögük (ügük ?) : sevgili, sevilen çocuk (İKP. 55-3)

keŋçi : son çocuk, sonuncu evlat (EUTS)

oġlan : çocuk, oğul, evlat (Maitri. 60-24), (AY. 154-1)

oġlum : oğulum (UİH-dizin)

oġul, **oġl** : evlat, oğul, çocuk (İKP. 4-5), (AY. 280-1)

oġulan : çocuk, evlat, oğul. (DAS 1460) (DAS 1463)

oġulḳıya : çocukcağız (Maitri. 33-17) (DAS 159)

oġulluġ : çocuğa ait (Maitri. 50-12)

oġulluḳ : oğulluk, evlatlık (EUTS)

ohol : oğul, çocuk (ETG)

olan : oglan (transkripsiyon hatası) (Huas.)

ḳız ḳız : genç hanım, kız evlat (EUTS)

1.2.4. GELİŞİM

egid- : beslemek, yetiştirmek, özen göstermek, bakmak (İKP. 3-5)

eltin-, iltin-, iltin- : **3**- (kendi kendini) geçindirmek, (kendisinin geçimini) temin etmek, (kendini) beslemek (UWV2 14)

et- : **9**- bakmak, ilgilenmek (UWV2 61)

igdil- : beslenmek (HUY U71/V/6)

igdilen- : iyice beslenilmek, özen görmek (EUTS)

igdülä-, iktülä- : **1/1** (insan) beslemek, yiyecek vermek, semirtmek (UWV2 109)

igdülän-, igdilän-, iktülän- : (insan) beslemek, yiyecek vermek, semirtmek (UWV2 110)

ig(i)dil- : bakılmak, beslenmek (UWV2 114)

igid- ~ **igit**-, egid-, egit- : **1**- eğitmek, yetiştirmek, (birisiyle) ilgilenmek, büyütmek, beslemek (UWV2 110) (EUDDM 123)

baltur- : yetişmek, büyümek (EUES 141)

balturt- : büyütmek, beslemek, (birine bir şeye) bakmak (EUES 141)

igitil- : beslenilmek, (EUTS)

igtüle- : beslemek, özen göstermek (EUTS)

il- : **2**- (evlat edinilmiş çocuğu) kendine çekmek (UWV2 116)

saḳan- : beslemek, bakmak, özen göstermek, ciddi olmak (EUTS)

sakı- : beslemek, bakmak, özen göstermek, ciddi olmak (EUTS)

ulġad- : büyümek (Maitri. 7-53)

kädi- : gelişmek, büyümek, güçlü olmak (EUES 352)

beltürt- : yetiştirmek (Maitri. 22-16)

igir- : yetiştirmek (Maitri. 22-16)

igirt- : yetiştirmek (AY. 102-1)

pışrun- : **1/1** olmak, kemale ermek, öğrenmek (EUTS)

yid- : **1**- yetişmek, erişmek (EUTS)

asıra-, **aşıra**- < Moğ. *asara*: **1**- (kişi) bakmak, geçimini sağlamak, büyütmek (UWV1 89)

açın- (II) : bakmak, bakımını / geçimini sağlamak, düzenini sağlamak (UWV1 5)

1.2.4.1. Genç, Gençlik

yigit : yiğit, genç (Maitri. 99-17)

urı : oğul, erkek, genç delikanlı (AY. 30-17) (Maitri. 12-33) (DAS 1043)

kenç oglan : genç (EUTS)

orı : erkek, genç (ETG)

1.2.4.2. Olgun, Olgunluk

bisig : olgun, pişmiş (ETG)

bışıġ : **1-** olgun, pişmiş, sây eden (AY. 348-18) (ETG)

yig : **3 -** çiğ, ham, olmamış (EUTS)

irkeklen- : erkekleşmek, kişileşmek (EUTS)

ärlä- : 2- erkek gibi olmak (?) (UWV1 184) (EUDDM 110)

bışrunmaḳ : olgunlaşma, derin düşüncelere dalma (BTT XX)

bış- : olgunlaşmak, pişmek, olmak (Üİ. 116b 4), (AY. 166-4), (BTT I. B 195)

bışar- : olgunlaştırmak (EUTS)

bışma- : pişmemek, olmamak, olgunlaşmamak (AY. 166-2)

bışrun- : olgunlaşmak, talim etmek, işlemek, uygulamak, öğrenmek, çalışmak, alıştırma yapmak (Üİ. 111b 18), (AY. 166-14)

bışruntur- : olgunlaştırmak (AY. 88-6)

bışur- : pişirmek, olgunlaştırmak, olgun hale getirmek (AY. 166-3) (DAS 1438)

biş- : pişmek, olgunlaşmak (IB. 3)

büşer- : olgunlaştırmak (EUTS)

kedi- : olgunlaşmak, yetişmek (EUTS) (AY. 517-10)

akar- : olgunlaşmak. (EUDDM 41)

pış- : pişmek, yetişmek, olgunlaşmak (EUTS)

1.2.5. YAŞLILIK

avıçġa : ihtiyar=krş.**avıçḳa, avınçġa** (EUTS)

avıçḳa : ihtiyar=krş. **avıçġa, avınçġa** (EUTS)

avınçga : ihtiyar, yaşlı [AY6 1043-1044]

karsın : yaşlı adam (?) (EUES 339)

awıçḳa : ihtiyar (İKP. 25-7)

sışlag : yaşlı (EUES 611)

erk : **2- 2/1** ihtiyar (DIŞ. 140), (ÇBH. 93), (AY. 136-1)

ḫarı : koca, ihtiyar (Man.)

ḳılı : krş. **karı** (KİP)

ḳarı : **1**- ihtiyar, büyük, yaşlı (İKP. 24-5), (Maitri. 16-6)

ḳarıġ : yaşlı, karı, ihtiyarlık (EUTS)

ḳarımaḳ : ihtiyarlama (Maitri. 12-39)

ḳarımaklaġ : ihtiyarlamaya ait (Maitri. 12-44)

ḳart : **2**- kart, ihtiyar (EUTS) (AY. 183-11)

ḳurta : ihtiyar kadın (EUTS)

ḳurtġa: yaşlı, ihtiyar (IB. 13)

yaşlaġ : yaşlı, ömürlü (Maitri. 54-30)

yaşlıg : **1**- yaşlı, ihtiyar; canlı (AY. 474-21)

abuçḳa : yaşlı, ihtiyar, kocamış kimse (EUTS)

ḫarı- : kocamak, ihtiyarlamak=**karı-** (ETG)

ḳarı- : ihtiyarlamak (Maitri. 43-21), (AY. 112-13)

ulugad- : yaşlanmak, kocalmak (EUTS)

1.3. CİNSİYET

arşu, arsu : çift cinsiyetli, er dişi, erselik (UWN1 265)

er : **1**- bey (Maitri. 13-28), (IB. 55)

bäg : **1**- erkek (EUDDM 75)

er : **1/2** erkek, adam, (Maitri. 13-28), (IB. 55)

erat : erkeğin bülûğ ismi (Maitri. 62-31)

eren : **1/1** erkekler, erler; er, erkek (Maitri. 31-1), (AY. 187-7), (Üİ. 124b 3)

erkek : erkek (AY. 157-9)

erli : erli, erkekli (EUTS)

irkek : erkek (IB. 5) (AY. 157-13)

äkäç : **2**- dişi (UWN2 177)

tişi : dişi (KİP. 73) (AY. 157-8)

iişi : kadın, hanım, hanımefendi, sahibe (AY. 194-9)

isi : kadın, hanım, zevce (EUTS)

işi : kadın, hanım, prenses, yüksek tabakaya itaat kadın (Maitri. 3-32)

ḳadun : kadın, hatun (EUTS)

ḳatun : 1/1 kadın, zevce, hanım (Maitri. 37-14), (AY. 131-7), (IB. 38), (ÇBH.140)

evci : kadın (KİP. 1379)

uzun tonlug : 1/1 kadın (IB. 22) (Huas.)

tişi kişi : kadın (EUTS)

mama : kadın (ETG)

tişi kişi : kadın (EUTS)

münçig : kadın mayası (EUTS)

ḳız (I) : kız (İKP. 41-5), (DIŞ. 217)

ġız : kız, genç (EUTS)

ḫız : =kız (EUTS)

k(ä)ni < Part. *kanīg* : kız, kız çocuğu (EUES 356)

1.4. İNSAN VÜCUDU

bod : 2- vücut, boy, gövde (ETG)

belgürtme et'öz : görünen vücut=Skr.**nirmanakaya** (ETG)

budin : beden (EUTS)

et'öz : beden, insan bedeni, vücut (İKP. 51-8), (AY. 134-2)

etüz : kılık; vücut= **et'öz**=Skr.*kaya* (KİP. 181), (ETŞ. 2-6)

kövtüng : vücut, beden, gövde (EUTS)

kövdöŋ : gövde, beden, vücut; ceset, naaş, iskelet (EUES 413)

kövräŋ : gövde (EUES 414)

bürçük : gövde (EUES 213)

küidung : vücut (EUTS)

sın : 1- boy, kamet; vücut, organ (AY. 3.3a.20), (DAS 158)

sınlıġ : vücuda ait olan bölge, gövde ile ilgili (EUTS)

vayroçana < Skr. *vairocana* : 1/2 vücut (BÖ. 9)

tan : ten, vücut (IB. 3)

et'özlüg : gövdeli, vücutlu (BTT XX)

etüzlüg : vücutlu, vücudu olan (Maitri. 26-24)

şıvnġı < Skr. *şivangin* : şiva gibi vücudu olan (Maitri. 58-47)

san : **3**- vücut, kaba baldır (EUTS)

korklık : bir organ adı (EUES 395)

1.4.1. ÇEŞİTLİ FİZİKSEL ÖZELLİK SAHİBİ

bodluġ : boylu (Maitri. 101-42)

alınglıġ : alınlı, alnı olan (EUTS)

alınlıg : … alınlı (UWN1 91)

başlıġ : **1-** başlı, başı olan (Maitri. 113-21)

addınçıġ : güzel, çeşitli, seçkin=**adınçıġ** (EUTS)

baç : güzel (ETŞ. 4-10)

esrigü : **1-** güzel (DIŞ. 388), (UÜH-C. 158)

ḳanınçsız : **2**- doyulamayan, doyulmaz, 'çok güzel' (Maitri. 99-17), (AY. 176-17)

ḳırtış : güzel çehre (AY. 558-13) (Maitri. 63-39)

ḳırtışlıġ : yüzlü, çehreli; güzel yüzlü (Maitri. 51-17) (AY. 380-2)

ḳorkte : güzel, göşterişli (Man.)

körg : güzellik, görünüş, güzel (EUTS)

körgle : güzel (EUTS)

körk : güzel, güzellik, endam, görünüş, manzara, görk, görkem; vücut; heykel (Maitri. 63-4), (İKP. 43-3)

körkdeş : kıyafette, güzellikte, endamda eş (AY. 272-21) (BTT I. A 16)

körkle : güzel=Skr. **sobha** (İKP. 42-2), (AY. 176-17)

körklüg : güzel, görklü; güzel görünüşlü (Maitri. 5-1), (AY. 3.1)

körtle : güzel, görülmeye değer, cazip (Maitri. 31-21) (ETŞ. 3-11)

körtrek, körträk : daha güzel (EUTS) (HUY U71/V/4)

öŋisigräk : daha çekici, daha güzel (EUES 536)

körüg, körük : **1**- güzel, güzellik, görüş (EUTS) (AY. 67-20)

közel : güzel (AY. 32-13)

kündin : **2**- güzel (EUTS)

meŋizlig : güzel, yakışıklı, alımlı, 'benizli' (AY. 131-1)

öŋ (I) : **3**- güzellik=Skr. *varna, rûpa* (Üİ. 97a 14) (AY. 143-21)

tokılıġ : zarif, şık, endamlı (AY. 118-23)

kövşek : zarif, güzel, şık (AY. 496-13) (EUTS)

kıvrak : **1**- güzel, şık, yakışıklı (EUES 375)

oġlaġu : zarif, tatlı, hoş (ÇBH. 142)

aşup < Skr. *Aşubha* : pis, çirkin (toh.vüvudun iğrençliği üzerine kendinden geçme) (Maitri. 27-19)

bodsuz : biçimsiz (BTT I. B 172)

keklig : kendisinden nefret edilen, iğrenç (EUTS)

kekşek : menfur, iğrenç (ETG)

yarsınçıġ : menfur, iğrenç, tiksindirici (Maitri. 12-39)

yarınçık : kötü, menfur (EUTS)

yarsok : tiksindirici (EUES 871)

yirinçlig : iğrenç, kötü (Maitri. 81-49)

yirinçlüg : iğrenç, kötü (Maitri. 5-5)

yirinçülüg : iğrenç, kötü (EUTS)

aḳ < Çin. *âk* : iğrenç, kötü, alçak, fena (İKP. 62-5), (Maitri. 85-26)

aklançıg, aglançıg : iğrenç, tiksindirici (UWN1 81)

yüzintegi : yüzündeki, simasındaki (EUTS)

yüzlüg : **1**- yüzlü, çehreli (Maitri. 75-19)

meŋizlig : çehreli, yüzlü; güzel (Maitri. 67-16), (DIŞ. 736)

ämiglig : **1**- göğüslü, göğsü olan (UWN2 198)

ärkliglig, ärkliklig : ... duyu organı (Skr. indriya) olan, ... algılama yeteneği olan, ... duyusu olan (UWN2 275)

atkangusuz : krş. **adkangusuz** (UWN2 37)

adkangusuz : duyu alanı / duyu objesi (skr. vişaya) olmayan durum, vişayasızlık (UWN1 47)

butluġ : butlu, ayaklı, bacaklı (Huas.)

saçlıġ : saçlı (EUTS)

iliksiz : **2**- elsiz (EUTS)

taz : kel (EUTS)

ḳaşlıġ : kaşlı (ETŞ. 5-20)

ḳaraḳlıġ : göz bebekli (AY. 9-20)

terlig : terli (Maitri. 22-14)

tınsız : cansız (AY. 44-15)

1.4.2. KİŞİSEL BAKIM

1.4.2.1. Kirlilik

kebek : baş kepeği, kir (EUTS)

kepek : baş kiri, kepek (ETG)

saḳız : sakız, kulak kiri (ETG) (AY. 476-2)

1.4.2.2. Temizlenme, Bakım

arıtmaḳlıġ : temizlenme, arıtma, yok etme (AY. 185-4)

süzülmäk : arınma, temizlenme (MEİB 2355)

yumaḳ : yıkama, temizleme, yuma (AY. 185-4)

yungulug : yıkanma (EUTS)

arıtınmaḳ : temizlenme, arınma, yıkanma (AY. 145-23)

sugun- : (işedikten sonra vb.) yıkanmak, (saçları) yıkamak, yıkanmak, banyo yapmak (EUES 627)

sugundur- : yıkatmak, banyo yaptırmak (EUES 627)

yun- : yıkanmak, arınmak (Maitri. 86-18)

süzül- : temizlenmek, arınmak (İKP. 47-1), (Maitri. 58-53)

sili- : arınmak, temizlenmek, paklanmak (EUTS)

arı- : 1- temiz olmak, temizlenmek, arı olmak (AY. n140-2)

arın- : 2- arınmak, temizlenmek (EUTS)

arıtın- : temizlenmek, arınmak, yıkanmak (AY. 361-18); (EUTS)

torul- : durulmak, süzülmek, berraklaşmak (EUTS)

toruldur- : süzmek, berraklaşmak (EUTS)

turul- : durulmak, süzülmek, berraklaşmak, aydınlanmak (AY. 290-16) (BTT XX) (BTT I. B 90)

turuldur- : süzmek, berraklaşmak (EUTS)

yüli- : tıraş etmek (EUES 924)

yülit- : tıraş ettirmek, (saç veya sakalını) kesmek (EUES 924)

tokla- : saçları kökünden tıraş etmek (EUES 727)

1.4.2.2.1. Bakım Malzemeleri

yegü : tıraş bıçağı (EUTS)

osġuç : ustura, kesici alet krş. **yüligü**. (DAS 743)

yülegü : ustura; bıçkı (Maitri. 33-39)

yüligü : ustura (Maitri. 58-46)

yülügü : ustura (Maitri. 2-8)

1.4.2.2.2. Temizlenme Yeri

yunguk : hamam (EUTS)

sugungu : hamam (EUES 627)

1.4.2.3. Süslenme, Güzelleşme

çar: düğüm, saç düğümü. (DAS 2170)

äŋlik : makyaj malzemesi (UWN2 213)

hualıġ : hua çiçeği ile süslenmiş, çiçekli (AY. 313-15)

işin : saç örgüsü (ÇBH. 11)

tümäg : düzenleme, süsleme [AY6 0320]

etiglig = Skr. *samsktra* : süslü, bezeli (BTT XX)

etigsiz = *asamskrta* süssüz (BTT XX)

itiglig : **2- 2/3** (ile) donanımlı, süslü (AY. 145-14)

yevinmäk : hazırlanma; donanım, hazırlık (MEİB 1896)

et- : **4-** (bir şey ile) donatmak, döşemek; (bir şey ile) süslemek, bezemek (UWV2 59)

etin-, itin- (I) : **1-** (bir şey ile) donanmak (UWV2 64)

2- süslenmek (UWV2 64) (EUTS)

etil-, itil- : **4-** (mücevherler ile) süslenmek, süslenmiş olmak (UWV2 63)

idil- : süslenmek, süslenilmek (AY. 636-5)

it- : **1/2** süslemek, donatmak (IB. 18), (Maitri. 37-8)

itin- : süslenmek, süslemek (Maitri. 112-36), (ÇBH. 13)

yaratıl- : **2- 2/2** donatılmış olmak (EUTS)

yaratın- : **1/1** donanmak, süslenmek (AY. 181-2)

yratın- : =**yaratın-** (EUTS)

yarat- : **2-** donatmak, hazırlamak, gereken duruma getirmek, düzenlemek (İKP. 31-5) (Maitri. 37-8)

bädizän- : süslenmek (EUES 153)

körkle- : güzelleşmek, süslenmek (ETG)

körklän-: güzelleşmek, süslenmek (EUDDM 164)

körklentür- : güzelleştirmek (BTT I. D 216)

tülte- : güzelleştirmek (EUTS)

yevät- : donatmak, süsletmek [AY6 0569]

ḳurşan- : kuşaklanmak, kuşak sarmak (EUTS)

ıd-, id-, äyd- : **7-** (kendini / saçını sırtına doğru) salmak, düşürmek (UWV2 78)

ävril- : **2-** kıvrılmış olmak, lüle lüle olmak, dalgalı olmak (saç) (UWV1 209)

yublun- : (saç şekli) açılmak, çözülmek (EUES 917)

tokılan- : süslenmiş olmak, güzel olmak, parlamak (EUES 726)

1.4.2.3.1. Koku

buranç : koku (ETG)

yapar : misk, koku (EUTS)

yıt : koku, rayiha (EUTS)

yid : koku (EUTS)

yıt yıpar : misk, rayiha (EUTS)

tükäzüg : krş **tütşüg** (EUDDM 252)

tütsüg : tütsü (Maitri. 92-6)

tütsüglüg : tütsülü (AY. 424-18)

tützük : tütsü (EUTS)

köyürgü : tütsü (EUES 414)

käräşü : tütsü, üzlük (EUES 357)

ıs : duman, is, tütsü ürünü (EUES 291)

ıslagu : tütsü ürünü (EUES 291)

kapir : < Skr. *karpūra*: kafur, uzak doğu ülkelerinde yetişen taflandan elde edilen bir tür beyaz renkli ve keskin kokulu madde [AY6 0882]

küji : yakılınca koku veren nesne, günlük, öd ağacı, misk (EUTS)

küsi : misk (EUTS)

küşi : yakılan kokulu nesne, ödağacı, günlük, misk (EUTS)

küji < ? : krş. **küzi** (AY. 440c-2)

küzi : misk (EUTS)

sıpar : misk (EUTS)

şıpar < ? : misk (ETG)

yıdlaġ : kokulu (Maitri. 18-35)

yıdlıġ : kokulu, güzel kokulu (Maitri. 92-5) (ETŞ. 1-12)

yıtlıg : kokulu (EUTS)

eşringü : iyi kokulu (Man.)

kin : **2-** güzel koku, anber (ETŞ. 4-15)

ḳrbir < Skr. *karavira* : güzel kokulu (Maitri. 55-29)

yıḍ : koku, güzel koku (Üİ. 118b 6) (AY. 176-20) (BTT XX)

yıpar : koku, güzel koku, anber yıdın (AY. 176-20) (ETŞ. 4-15)

yıparlıġ : misk kokulu, güzel kokulu (ETŞ. 1-2)

sagbıç : bir tür sıvı koku [AY6 0882]

sasaġ : pis koku (Maitri. 101-23)

tagar : < Skr. *tagara* : bir tür koku [AY6 0882]

yıdıg : pis kokan, kokmuş (EUTS)

tütädmäk : parfüm sürme (EUES 778)

tütit- : parfüm sürmek (EUES 778)

tütitil- : parfüm sürülmek (EUES 778)

tütnä- : tütmek (EUES 778)

ısla- : tütsülemek, tütsü kokusunu yaymak (UWV2 97)

kakşaş- : kötü kokmak (?), pis kokmak (?) (EUES 320)

1.4.2.4. Bakım, Süs ve Eşyaları

yeväg : süs, donanım [AY6 1211]

yevig : süs, donanım [AY6 0568-0569]

yartaġ : bkz. **yaratag** (Maitri.)

etig : sanatsal yaratı, süs, bezek, tazyinat (BTT XX)

bezek : süs, bezek (AY. 544-12)

idig : süs, bezek, ziynet (EUTS)

itig : **2-** süs, bezek, ziynet; donatım (Maitri. 21-4), (BTT I. B 23)

yaraşı : **3-** süs, bezek (BTT XX)

yratig : =**yaratıġ** (ETG)

yaratıg : **1-** süs, teçhizat =**yaratag** (AY. 418-3)

yarataġ : süs, teçhizat (Maitri. 29-15)

yewek : teçhizat, süs=Skr. **sambhara** (ETG)

yltruk : süs, el süsü (EUTS)

yüvig : donatım, teçhizat (EUTS)

ywig : =**yiwek** (ETG)

yiwek : süs, teçhizat =Skr. **sambhara** (ETG)

yiwik : =**yiwek** (ETG)

şu-şutşi < Çin. ? : tarak (Maitri. 73-31)

sırçka, sırıçḳa : ayna, cam (EUTS) (ETG)

monçıḳ (munçuḳ ?) : cam ya da taş boncuk, değerli taş (İKP. 6-8) (KİP. 18)

munçuġ : boncuk, kıymetsiz taş (EUTS)

sırıçga : cam; kristal, kristal … (EUES 610)

munçuḳ : boncuk (EUTS)

küsüngü : ayna, gözgü (EUTS)

közüngü : ayna (IB. 22)

bilbaġı : belbağı, kuşak, kemer (EUTS)

beldürük : kemer, bel kuşağı (EUES 161)

beldürüklüg : kemerli, sadece cinsiyet organını örten örtülü (EUES 161)

toḳu : kuşak süsü (ETG)

bilerzük : bilezik (AY. 71-18)

dıdım < Gr. *Diadema* < Sogd. *didim* : taç (AY. 313-15), (Maitri. 3-26)

didim < : taç (MEİB 1175)

dıdımlıġ : tacı olan (Maitri. 2-54)

tizig : **1/2** gerdanlık (Maitri. 13-46) (Üİ. 126a 1)

tiziglig : süs zinciri, gerdanlık (AY. 627-15); (ETG)

taç : taç (EUTS)

taj : taç (EUTS)

tokır : **2-** taç (EUES 727)

bilezük : bilezik. […] (DAS 2772)

bilzöklüg : bilezikli (EUES 176)

ḳarıltaraḳ : bilezik. […] (DAS 2772)

karılturuk : toka, bilezik (EUES 337)

altunluġ : altınlı, altın gibi, altından, altın işlemeli (AY. 184-6), (Maitri. 28-6)

saprirlaġ : cevherli (Maitri. 29-12)

pasak < Toh. *psak*. < Sogd. ‘*psk* : taç (Maitri. 3-26)

rednilig : mücevherli (ETG)

erdenilig : mücevherle süslü (ETG)

erdinilig : mücevherli, değerli, kıymetli, cevherle süslü (AY. 28-17)

erdinlig : değerli, kıymetli, cevherle süslü (EUTS)

erdnilig : cevherli (Maitri. 31-11)

ertinilig : mücevherli, mücevherle bezenmiş, süsleniş (AY. 68-20)

kirit < Skr. *krita* : taç (Maitri. 2-54)

küntegü : **1**- gerdanlık (KİP. 167)

küntekü : gerdanlık, boyuna takılan süs (EUTS)

nıpur: < Skr. *nūpura*: halhal. (DAS 3886)

psek : < *Soğd. ps’k*: taç, gelin tacı. (DAS 1162)

vaiduri < Skr. *vaidurya* : süs, tezniyat taşı (EUTS)

vaituri : tezniyat taşı, süs (EUTS)

vayturilaġ : kıymetli taş ile süslü (Maitri. 31-28)

vayturluġ : kıymetli taş ile süslü (Maitri. 55-34)

v(a)zirlıg : < Skr. *vazra*: elmas işlemeli [AY6 0574]

yinçülüg : incili, inci ile süslenmiş (EUTS)

yivig : **1**- gerdanlık (Maitri. 9-13)

tartıg : **1**- saç tokası, alınlık (EUES 679)

salkım : kolye, demet, bohça, salkım (EUES 577)

opa : beyaz toz, pudra (EUDDM 186)

saçgu : pudra (EUES 571)

1.4.3. VÜCUT SİSTEMİ, ORGANLAR

ŋuaşin : beliren cisim, değişen vücut (EUTS)

yapaġ : **1**- Skr. *skandha* : yapı, bünye (Maitri. 43-6) 2- uzuv (AC)

marım : aza, uzuv (EUTS)

yini : uzuv, aza (EUTS)

1.4.3.1. Kas ve İskelet Sistemi

sıçġanak : adele, kas (ÇBH. 37)

singük : kemik (EUTS)

siŋük : kemik (ETG)

söngük : kemik (Man.)

süngüklüg : kemikli, kemikten ibaret olan (EUTS)

süngük : kemik (AY. 34i-10)

süngüklüg : kemikten ibaret olan (AY. 627-16)

yas söŋük : kemik (EUTS)

süŋük : kemik (Maitri. 74-4), (AY. 176-15)

bogun : eklem (EUES 186)

bas : baş, kafa (EUTS)

baş : **1**- baş, kafa (ÇBH. 49)

töpü , töbü : **2**- tepe, üst, kafanın üstü töz (AY. 199-1)

alın : 1- alın (UÜH-B. 50)

tulung : şakak (EUTS)

öŋlük : yüz, çehre (EUTS)

yüz : **2- 2/1** yüz, çehre (İKP. 20-3) (Maitri. 18-18)

yüzce : yüzce (?) (Maitri. 108-8)

yüzegü : **1/1** yüzü (DIŞ)

adurt : avurt, yanak (ETG)

çökde : kulak arasındaki çıkık kemik (EUTS)

çökte : kulak arasındaki çıkık kemik (EUTS)

çügte : kulak arkasındaki çıkık kemik (EUTS)

çükte : kulağın arkasındaki kemik (ETG)

eŋek : çene kemiği, çene (EUTS)

boyın : boyun (UÜH-C. 133)

boyun : boyun, ense (AY. 7-19) (ETG)

äŋsig : omuz (UWN2 215)

‘eŋin : omuz, eyin (AY. 132-1)

’äŋ{n}in : omuz [AY6 0053, 1124.]

aŋın : 2- omuz (EUTS)

egin : sırt, çatı, omuz (IB. 18)

ḳar : **2-** omuz, kolun üst kısmı (ETG)

yara : omuz (EUTS)

yarın : **2-** omuz (IB. 40)

öşün : omuz. (EUDDM 195)

ḳolbıç : koltukaltı (ETG)

koldık : omuz, koltuk, koltuk altı (EUDDM 158)

ḳoltuḳ : koltuk, kol (Maitri. 72-15)

süsgün: sırt. (DAS 3157)

eyegü: **2-** kaburga. (DAS 2099)

küsür : kaburga (EUDDM 174)

ogurḳa : iğe kemiği, omurga, fıkra (EUTS)

yulun : bel kemiği, omurga (EUES 919)

bel : bel, kuşak, böbrekler, gövde (İKP. 36-4)

bil : bel, vücudun orta yeri (IB. 37)

uça : sırt, arka, kuyruk, kuyruk sokumu (Maitri. 61-4)

udlug/ḳ : uyluk, kalça kemiği (EUTS)

yan : kalça (AY. 314-15) (EUTS)

sıçıḳ : arka, kıç (EUTS)

yaya : göt, kaba, kıç, anüs, makat (EUES 879)

ḳudursuġ : kuyruk sokumu (IB. 16)

bıḳın : kalça (ETG)

bügür : kalça, böğür (ETG)

ḫol : kol (EUTS)

ḳol : kol, el (İKP. 25-1) (Maitri. 33-11)

ḳolıçaḳ : kolcuk (EUTS)

ḳool : krş. **kol** (AY. 369-9)

ḳoolıçaḳ : kolcuk, küçük kol (ETG)

but : but, ayak, bacak (Maitri. 61-5) (ETG)

baltır : **2**- baldır (EUES 141)

yoda : bacağın üst kısmı (EUTS)

yota : bacağın üst kısmı, kalça (EUTS)

tiz : **1**- diz (IB. 60) (AY. 132-2)

bilek : bilek (UÜH-C. 130)

aḍuṭ : avuç (AY. 16823)

aya : **1-** aya, el ayası, avuç içi (Maitri. 26-11) (AY. 168-23) (İKP. 6-8)

ayaça : avuç, el içi (AY. 168-23)

tutum : avuç (ETG)

äliglig : elleriyle (UWN2 180)

elig : **2**- el (İKP. 41-2)

suḳ erngek : işaret parmağı (EUTS)

ulug é**rngék** : baş parmak (EUTS)

yanar erŋek : işaret parmağı (ETG)

atsız erŋek : yüzük parmağı (EUTS)

çıçamuḳ : küçük parmak (ETG)

eŋrek : parmak (EUTS)

eregek : parmak (BTT XX) (ETG)

erŋek : parmak (Maitri. 4-49)

’äŋräk : parmak [AY6 1147]

küçük erngek : küçük parmak (EUTS)

kigä ~ kegä : tekerlek parmağı (EUES 379)

yıdruk : yumruk (EUTS)

yudruk : yumruk (EUES 917)

adaḳ : **1**- ayak (AY. 131-1), (İKP. 63-5)

adaḳlıġ : ayaklı (DIŞ. 612)

tobık : topuk (EUTS)

topıḳ : topuk (ETG)

izäŋülük : ayak tabanının ön tarafı, ayak yüzeyi (EUES 316)

1.4.3.2. Sinir Sistemi

siŋir : sinir (ETG)

singir : sinir (AY. 614-11)

singirke : ufak sinirler (EUTS)

fişay < Skr. *viŞaya* : his ve düşünme organı (ETG)

miyi : beyin (Maitri. 68-32)

visay, **visai** < Skr. visaya : düşünme organı (EUTS)

wişay, **fişay**, **visai** < Skr. *visaya* : his ve düşünme organı (ETG)

1.4.3.3. Duyu Organları

yol : **3**- Skr. (ayatana) indriya : duyu organı (Maitri. 47-8)

ḳaçıġ : **1**- duyu organı=Skr.ayatana-indriya (BTT XX), (Maitri. 89-17)

4- geçit istasyonu=Skr.ayata : duyu organı (ETG)

altı kaçıg orunlar=Skr.**sadâyatana**=Skr.**indiya** : altı duyu organı (ETG)

ḳaçıġlıġ : duyu organı olan (AY. 365-4)

erkliglig : **2**- duyu organı sahibi (Üİ. 112a 14)

erklig : **2**- **2/2** duyu organı (Üİ. 118b 2)

tuyguluk : algılanan şey, gerçekleştirilen şey (EUES 766)

tuygusuz : algılamasız olan, algılanmayan şey (EUES 766)

1.4.3.3.1. Deri

kön : deri (AC)

ḳuyḳor : deri (AC)

ḳuyḳa : deri (ETG)

yın : deri, cilt (EUTS)

teri : deri (İKP. 3-3) (IB. 44)

ḳasıḳ : kabuk (ETG)

yin : deri, vücut, vucüdün azaları (Maitri. 61-7)

yinlig : derili (Maitri. 33-20)

üt : gözenek (AY. n541-3)

säpgül : (cilt) benekli (EUES 598)

1.4.3.3.1.1. Ten

bit : **2**- bet, beniz, yüz (ETG)

meŋiz : çehre, beniz, şekil, suret (Maitri. 61-26)

1.4.3.3.1.2. Saç, Kıl

tü (tuü) : tüy, kıl (vücutta) (Maitri. 38-16) (IB. 3)

ḳıl : saç, kıl (AY. 114-2)

tük : **1**- tüy, saç (EUTS)

tüü : **1**- saç, kıl, tüy (BTT XX)

saç : saç (Maitri. 88-4)

ḳaş :**1**- kaş (ETŞ. 4-5), (Maitri. 13-5)

köz ḳaşı : kaş (ETG)

saḳal : **1**- sakal (EUTS)

kirpik : kirpik (UÜH-B. 49)

1.4.3.3.1.3. Tırnak

aŋrak : tırnak=**eringek-eŋrek** (EUTS)

tıranġak : tırnak (EUTS)

tırnak : tırnak (EUTS)

tırŋak : tırnak (IB. 44) (Maitri. 62-11)

tiraŋak : tırnak (Man.)

1.4.3.3.2. Dil

tıl : **1/1** dil (EUTS)

1.4.3.3.3. Burun

burın : burun (ETŞ. 5-23)

burun : **1**- burun (Maitri. 37-10)

1.4.3.3.4. Göz

kooz: krş. **köz** (EUDDM 159)

kös : göz (EUTS)

köz : göz (Maitri. 32-19), (AY. 133-4)

ḳaraġ : gözbebeği (EUTS)

ḳaraḳ : gözün bebeği k. (ÇBH. 69)

ḳabak: **2**- göz kapağı (EUTS)

ḳapaġ : **2- 2/1** göz kapağı=**ḳapaḳ** (U 3h-B. 48)

ḳapaḳ : **1/2** göz kapağı (EUTS)

köz ḳapaġı : göz kapağı, kirpik (ETG)

1.4.3.3.5. Kulak

ḫulġaḳ : kulak (EUTS)

ḳolġaḳ : kulak (EUTS)

ḳolḳaḳ : kulak (EUTS)

ḳulaḳ : kulak (EUTS)

ḳulġak : kulak (İKP. 50-7), (Maitri. 68-24)

ḳulḳaḳ : kulak (EUTS)

1.4.3.4. Duyular

edär-, idar-, idär-, itär-, **yedär**-: **3**- (bir şeyi) algılamak (duyu organı) (UWV2 2)

ävril- : **7**- ortaya çıkmak, harekete geçmek (bilinç, duyu organı) (UWV1 211)

adın- **(I)** : **1**- ayık olmak, bilinci yerinde olmak (UWV1 8)

adkan-, adgan-, atkan- : **1**- objeyi almak, algılamak (duyu organı) (UWV1 13)

akıt- : **3**- (duyu organının zevkine göre isteği ruhtan) dışarı bırakmak (UWV1 34)

ärksin- : **6**- algılama yeteneğine sahip olmak (UWV1 183)

1.4.3.4.1. Deri ile İlgili Duyular

sıslag : sızıntı, ağrı (EUTS)

sızlag : sızıntı, ağrı (EUTS)

aġraġ : ağrı, sızı=**aġrıġ** (Maitri. 23-19)

aġrıġ : ağrı, sızı (AY. 410-13)

agrımaklıg : krş. **agrı**- (UWN1 73)

aġruş : **1/3** ağrı (UÜH- C85)

böritig : temas (Üİ. 118b 8)

böritmek : temas (Üİ. 118b 8)

bürtüglüg : hissedilen, hissetme, duyma, duyu (EUTS)

klyakasaprş < Skr. -sparşa : temas (?) (Maitri. 5-35)

suḳıġ : parmak teması (Maitri. 16-18)

teginç : vasıl olma, erişme, yetişme, ulaşma, değme, başarma
(AY. 610-4)(AY. 164-16)

teginçe : ulaşınca, erişince (AY. 27-23)

tegingsiz : ulaşılmaz, ulaşılmaması gerekli, gereksiz, amaçsız, gelişigüzel
(AY. 138-10) (BÖ. 63) (Maitri. 67-8)

teginmek : Skr. *vedana* : **1/1** hissetme, duygu (Maitri. 41-49) (ETG)

tegiş : temas (Maitri. 104-25)

tegmek : ulaşma, değme, varma, erişme (Maitri. 69-42) (AY. 171-2)

tegmiş : değmiş, erişmiş, ulaşmış (IB. 59)

tiŋç : vasıl olma, erişme, yetişme (EUTS)

börtmek : temas =Skr. **sparşa** (birbirine bağlı 6 sebepten 6.'sı) (Maitri. 42-1)

ḳarva-: hissetmek. (DAS 2334)

ir- : **1**- ermek, vasıl olmak (Üİ. 107a 2)

börtü- : temas etmek (Maitri. 46-6)

börtül- : temas edilmek (Maitri. 63-14)

börtür- : temas ettirmek (Maitri. 89-39)

bürt- : **1**- hissetmek, duymak, dokunmak (EUTS) (DAS 3892)
2- dokunma, his, duygu (EUTS)

bürtüş- : birbirine dokunmak (EUTS)

ogşan- : okşamak, okşayarak sevmek (EUES 503)

yalġa- : **2**- okşamak (AC)

bürüt- : hissetmek, duymak (EUTS)

tég- : erişmek, ulaşmak, değmek, vasıl olmak, maruz kalmak, felaketle karşılaşmak
(İKP. 41-1) (Maitri. 56-13) (IB. 20)

tegil- : **2**- dokunulmak, kamaşılmak (EUTS)

tek- : ulaşmak, erişmek (EUTS)

tokın- : dokunmak (EUTS)

açı- : **2-** acımak, acı vermek (ETG) (UWV1 3)

aġrı- : **1- 1/2** ağrımak, ağrılı olmak (AY. 632-21) (ETG) (UWV1 25)

2- ağrıtmak (ağrıt- yerine) (Huas.)

aġrıġlan- : fenalaşmak, ağrıları artmak (EUTS)

agrıkan- : acı duymak, ağrıdan yakınmak, ağrıdan şikayet etmek, ağrıdan inleme (UWV1 25)

aġrın- : **2-** sızlanmak, hafifçe ağrımak. (EUTS)

aġrıt-, agrıt : ağrıtmak, acıtmak (EUTS) (UWV1 26)

sıslat- : sızlatmak (EUTS)

sızla- : sızlamak (EUTS)

sızlat- : sızlatmak (EUTS)

agtarıl-, **aktarıl- (II)** : **4-** (acı içinde) kıvranmak (UWV1 29)

1.4.3.4.2. Dil ile İlgili Duyular

açıġ : **4-** ekşi, ekşimtırak (EUTS)

burḳıraḳ : ekşi, buruk, ekşimtırak (Maitri.)

çıvşagun : ekşi (EUTS)

ekşig : ekşi (AY. 583-21)

burḳıraḳ : ekşi, buruk, ekşimtırak (Maitri.)

noş < O.İ.T. '*nwşyn* : **1/1** tat (Maitri. 69-42)

süçig : **1-** tatlı, lezzetli (Maitri. 72-16)

süçiglig: tatlı, lezzetli. (DAS 3057)

süçük : tatlı (EUTS)

tangsuk : tatlı, nefis, lezzetli (AY. 118-7)

taŋ taŋsuḳ : tatlı, nefis, leziz (EUTS)

tataġ : tat=**tatıg** (EUTS)

tataġlaġ : tatlı, lezzetli (Maitri. 92-1)

tataġlıġ, tatıġlıġ : tatlı, lezzetli (İKP. 71-6)

tataglıg : tatlı, lezzetli (BTT XX)

tatıglıg : tatlı, hoş, tadı olan (BÖ. 22) (AY. 3.3b.4)

emsi- : **1-** ağzı zehir gibi acılaşmak (IB. 27)

tat- : tatmak, tadına bakmak (AY. 438-3) (BTT XX)

t[a]tga[n]- : tadına bakmak (MEİB 0144)

tataġlan- : tat almak (Maitri. 104-3)

tatıgsıra- : tadını kaybetmek, tatsızlanmak (AY. 557-9)

tatıġsıru- : tatsızlanmak (ETG)

yala- : yalamak (AY. 637-2); (EUTS)

yalġa- : **1-** yalamak (İKP. 65-7) (IB. 13)

yalka- : yalamak (EUTS)

yalgat- : yalatmak (EUES 857)

yalgıt- : yalatmak. (EUDDM 271)

1.4.3.4.3. Burun ile İlgili Duyular

bur- : kokmak (?) (Maitri. 89-20)

yıdı- : kokmak (Maitri. 74-9)

toz- : **1/2** koku çıkmak (BTT XX) (ETG)

isle- : **2-** koklamak (EUTS)

yıdla- : koklamak (BTT XX)

sasıt- : kokutmak (EUTS)

yıdıt- : kokutmak (IB. 59)

yıdışka- : koklamak, koklayarak algılamak, kokusundan tanımak (EUES 896)

1.4.3.4.4. Göz ile İlgili Duyular

ḳıŋırtı : yan bakış (KİP. 33)

körglüg : görünen, güzel manzaralı (EUTS)

körgülüg : görünen (Mitri. 60-4)

körgülük : görülecek, görülesi, görülmesi gerekli (AY. 169-20)

körgülüksüz : görülmez (Üİ. 104a 10)

körkmeklig : görme (EUTS)

körmedük : görmedik (BTT XX)

körmek : bakma, görme (BTT XX)

körmeklig : görme (Maitri. 91-31)

körmemek : görmeme (BTT XX)

körügme : gören (ETŞ. 1-7)

körüm : **1/1** bakış, görüş (AY. 165-15) (EUTS)

körünçlegülük/g : teşhire layık, sergilemeye değer (EUTS)

körünügme : görünen (ETŞ. 1-9)

közünmek : görünme, gözükme (AY. 184-3)

közüngülänmäk : görünme (MEİB 0379)

b(ä)lgürgü : görünme (EUES 158)

közünmäz : görünmeyen, şimdiki zamanda olmayan [AY6 0093]

közünügme : görünen, gözüken (AY. 189-2)

körünç : **1/3** görünüş, manzara (Maitri. 27-11)

körüm : **1/2** görünüş, manzara (AY. 165-15); (EUTS)

paḳçan, **pḳçan** < ? : hoşlanarak bakma, seyretme (Maitri. 109-33)

pkçan : krş. **pakçan** (Maitri.)

tölük : **1/1** dalma, heyecan, süzme, bakma, seyretme (AY. 615-6) (ÇBH. 47)

säräg : görüntü, görünüm (?) (EUES 598)

körümländäçi : bakan (kişi), bakıcı (EUES 412)

körünççi : seyirci (EUES 412)

kıŋırtmak : şaşı bakma (EUES 372)

zahag : tecelli, sudur (EUTS)

agtarıl-, **aktarıl- (II)** : **3-** döndürülmek (göz) (UWV1 29)

tegzintür- : devirmek, (gözünü) devirmek, döndüre durmak (ÇBH. 228)

irklä-, **erklä-**, **iŋlä** : **4-** kendini göstermek, görünmek, ortaya çıkmak (UWV2 128)

körün- : görünmek (AY. 101-13)

bakın- : seyretmek, bakmak, bakınmak (EUES 139)

telmir- : **1-** yalvararak bakma, niyaz edercesine bakma (Maitri. 21-17)

bak- : bakmak, görmek (AY. 600-2)

beltür- : göstermek (ETG)

körünçle- : teşhir etmek, sergilemek (AY. 93-9) (EUTS)

bergür- : belirmek, görünmek (EUTS)

ḳara- : bakmak (EUTS)

kay- : bakmak, geriye dönüp bakmak, maziye bakmak, dönmek, geriye dönmek (EUES 349)

kör- : görmek, bakmak (İKP. 1-3), (IB. 17)

körgit- : göstermek (EUDDM 164)

körümlä- : bakmak, niyet beslemek (EUES 412)

körümlän- : bakmak, niyet beslemek (EUES 412)

körgür- : göstermek (EUTS)

körket- : göstermek (EUTS)

körkiṭ- : göstermek, görmesini sağlamak, işaret etmek; görünmek (BÖ. 53) (AY. 136-5) (KİP. A106)

körkür- : göstermek (EUTS)

körküt- : göstermek (Maitri. 83-12)

körtgür- : görünmek; göstermek (KİP. 104)

körtkür- : göstermek (Maitri. 80-23)

körügse- : görmek istemek, görmek isteğinde bulunmak (AY. 118-21)

körül- : görülmek, sanılmak (EUTS)

kösün- : gözükmek, görünmek, ortaya çıkmak (EUTS)

kötgür- : görünmek; göstermek (KİP. C56)

közed- (küzed- ?) : göz kulak olmak, beklemek (İKP. 42-4)

közet- : gözetmek, saklamak, muhafaza etmek (EUTS)

közkiş- : karşılıklı görmek, birbirini görmek (ETG)

közle- : gözlemek, gözetlemek k.-yür men (IB. 64)

közün- : 1- görünmek, gözükmek; görünür olmak, hazır bulunmak (İKP. 37-6) (Maitri. 1-62)

közüntür- : gözüktürmek (AY. 448-18), (BTT I. D 155)

ḳr- : görmek=**kör-** (ETG)

küd- : gütmek, beklemek, gözetmek, bakmak (Maitri. 92-7) (ÇBH. 42)

küsed- : gözetmek, saklamak (ETG)

küt- : 1- güdmek, bakmak özen göstermek (EUTS)

soḳlun- : 1- 1/2 gözleri kamaşmak (?) (Maitri. 58-18); (EUTS)

tegzin- : 1/2 (göz) çepeçevre dönmek, dönmek, dolaşmak, devir yapmak (ÇBH. 69),(Üİ. 121a 6) (AY. 131-16)

titir- : sert ve dik dik bakmak, keskin bakışla bakmak (EUTS)

aġıt- : 1- 1/1 çevirmek, (gözleri, kafayı) ayırmak (BTT XX), (Huas.)

alar- : 2- (göz) kamaşmak (UWV1 45)

yumul- : (göz) kapanmak (EUES 920)

yaŋşaş- : yansıtmak (EUES 864)

1.4.3.4.5. Kulak ile İlgili Duyular

eşidilmek : işitilme, duyulma (AY. 184-5)

eşidmek : işitme, duyma (BTT XX)

eşidüt : işitme (ETG)

eşitmeklig : işitmeklig, işitmeli (EUTS)

iştig : işitilmiş şey (ETŞ. 6-10)

şurate: < Skr. *śrota*: işitilmiş ; kulak, işitme melekesi [AY6 0841]

şuradi < Skr. *srota* : işitilmiş; kulak, işitme melekesi (AY. 164-16)

şuruti < Skr. *şrota* : işitilmiş (Maitri. 5-46)

tuymaḳ : duyma, sezme, ayırt etme, aydınlanma (Maitri. 103-16) (AY. 132-7)

éşid-, **işid-** : işitmek, dinlemek, duymak (İKP. 41-3), (DIŞ. 665), (AY. 157-18)

eşidigse- : işitmek istememek, reddetmek (BTT XX)

eşidigsä- ~ äşidigsä- : 1- (bir şeyi) dinlemek istemek (UWV2 48-49)

eşidil- : 1- işitilmek, duyulmak (AY. 183-21) (UWV2 50)

eşidtür- : işittirmek, duyurmak (AY. 514-2)

eşit- : işitmek (Maitri. 5-7)

eşitil- : işitilmek (UÜH-C. 162)

eşittür- : işittirmek (EUTS)

yolat- : duymasını sağlamak, işittirmek (EUES 912)

eştil- : işitilmek (EUTS)

eştür- ~ äştür- : 2- (kitaplar hakkında) etrafı dinlettirmek, bilgi aldırmak (UWV2 55)

işdil-: işitilmek, duyulmak (AY. n381-7)

işid- : işitmek, duymak (AY. 533-14)

işidigse- : işitmek istemek (EUTS)

işidil- : işitilmek (EUTS)

işit- : işitmek, duymak (Maitri. 38-45)

işitil- : işitilmek (EUTS)

iştil- : işitilmek (Maitri. 36-11), (UÜH-B. 44)

tıŋla- : dinlemek (Maitri. 20-3) (KİP. 176)

tıŋsa : dinlemek, isteğinde bulunmak, dinlemeye çalışmak (ÇBH. 165)

tuy- : duymak, sezmek, hissetmek, ayırt etmek, aydınlanmak (IB. 61) (AY. 187-10)

1.4.3.4.5.1. Ses

akuruk(ı)ya : sessizce [AY6 0931] çok yavaş, alçak (ses) (UWN1 84)

aşnukı(y)a : krş. **akrukı(y)a** : (UWN2 14)

etin : ses, seda (BTT XX)

küg : **1-** ses (Maitri. 18-20)

küglüg : sesli (AY. 537-2)

külüg : **1/1** sesli (ETŞ. 3-11), (BTT XX)

şük < Sogd. *şwk* : sessiz, sakin (AY. 624-12) (BTT I. 188)

şüt : **1-** sessiz, sakin, sade (EUTS)

öt : **3- 3/1** ses (Huas.)

tavış : ses (ÇBH. 165)

ünsüz : sessiz, sedasız (BTT XX)

üün : krş. **ün** (AY. 576-8)

tıŋ : seda, nağme perdesi; avaz, ses (ÇBH. 187)

ün : **1/2** ses (AY. 193-5) (Üİ. 118a 9) (Maitri. 18-42)

1.4.3.4.5.1.1. Gürültü, Bağırtı

bulġaşu : gürültülü, patırtılı (EUTS)

çoġı (yansıma çwqy ?) : ses, gürültü. (AY. 166-6)

çuġı : gürültü (Maitri. 50-26)

tavış : gürültü, şamata (EUTS)

tavışsız : gürültüsüz, sakin (EUTS)

tavuşsuz : gürültüsüz, sessiz. (EUDDM 227)

tawış : gürülte, ses (ETG)

tiki : gürültü, şamata, patırtı (Maitri. 50-26)

tikilig : hızlı, yüksekten ses çıkararak, gürültülü, patırtılı (AY. 95-2) (EUTS)

tikisiz : gürültüsüz,patırtısız (AY. 484-18)

ün : **1/3** gürültü=**üün** (AY. 193-5) (Üİ. 118a 9) (Maitri. 18-42)

ḳıḳrış : bağrışma (ÇBH)

magirt : bağırış (Maitri. 35-32)

yiriŋü : feryat etmek (ETG)

tutgak : inilti, feryat (EUTS)

tigi : gürültü, gümbürtü, ses (EUES 716)

ḳatġurşmaḳ : ses çıkarma (?) (Maitri. 18.41)

maŋırant- : bağırmak, çığlık atmak, haykırmak (EUES 468)

tigilä- : gürültü yapmak, patırtı yapmak, (kulak, rüzgâr) uğuldamak (EUES 716)

ünleş-: bağrışmak. (DAS 413)

ḳatġuruş- : ses çıkarmak (EUTS)

alaḳırış- : **2-** bağrışmak (ÇBH. 296)

yırla-, ırla- : **2-** bağırmak, haykırmak (ÇBH. 36)

ekirt- : bağırtmak (EUTS)

ḳıḳır- : bağırmak, telaşla korku ile bağrışmak (UÜH-C. 89) (AY. 12-2)

ḳıḳıruş- : bağrışmak (ÇBH. 9)

ḳıḳrış- , kıkırış-, kıkruş- : bağrışmak (UÜH-C. 21)

ḳıḳuruş- : bağrışmak (EUTS)

köde- : bağırmak (EUTS)

küde- : bağırmak (ÇBH. 36)

maŋra- : bağırmak (Man.)

maŋran- : bağırmak, inlemek. (EUDDM 178)

orla- : bağırmak, çığlık atmak. (DAS 1265)

urla- : bağırmak (EUTS)

ayḳır- : haykırmak, sevinçle bağırmak (ETG) (UWV1 123)

uyırkan- : 2- feryat etmek, ağlamak, ağıt yakmak (ETG)

yogurkan- : feryat etmek (ETG) (AY. 621-17)

sıġda- : feryat etmek, ağıt yakmak (ETG)

singile- : feryat etmek (AY. 624-3); (EUTS)

siŋile- : feryat etmek (ETG)

alakır- : bağırmak, böğürmek (UWV1 45)

alakırış- : bağrışmak (UWV1 45)

1.4.3.4.5.1.2. Çağırma

ünte : ünlemek, çağırmak, seslenmek, sesini yükseltmek
(ÇBH. 142) (İKP. 33-2) (Maitri. 81-29)

etayu : anmak, çağırmak, ünlenmek (Man.)

atamaḳ : çağırma (KİP. 79)

oḳunç : çağrı, davet, çağırma (EUTS)

oḳunçsuzın : davetsiz, çağrılmadan (EUTS)

ḳoruş < Skr. kroşa : çağırma (Maitri. 31-30)

ünte-: ünlemek, çağırmak, seslenmek. (DAS 1270)

çarla- : çağırmak (EUTS) (DAS 3150)

ata-: **2-** çağırmak, seslenmek. (DAS 4525) (UWV1 98)

ḳış-: çağrışmak. (DAS 1506)

oḳış- : birbirini çağırmak (Man.)

oḳıtdur- : çağırtmak, getirtmek (BTT I. A 4)

1.4.3.4.5.1.3. Ses Yansımaları

etinlig : çınlayan (Maitri. 81-3)

ha ha : yansımalı kelime: (gülme) ‚ha, ha' (EUES 277)

ulıġ : sızlanma, uluma (EUTS)

ulımaḳ : uluma, yüksek sesle ağlama u.möngremek (Maitri. 68-17)

tuvuş : tıslama, cızırdama (EUES 766)

çagılar : çağlayan, şırıldayan (EUES 216)

çakıla- : çağlamak (EUDDM 96)

çagıla- : (nehir, dere, çay) çağlamak, şırıldamak, şarıldamak (EUES 216)

koŋruk-: guruldamak. (EUDDM 158)

tikile- : çağlamak, uğuldamak (EUTS)

ula- : **2-** inlemek, ulumak=**ulı-** (ETG)

tikileş- : fısıldaşmak (EUTS)

keŋren- : homurdanmak, sızlanmak, mırıldanmak (İKP. 68-3) (IB. 2)

kiŋren- : çınlamak, homurdanmak, mırıldanmak =**kenren-** (ETG)

ulı- : ulumak, feryat etmek, yüksek sesle ağlamak (İKP. 77-5) (Maitri. 68-6)

ulın- : **2-** kıvranmak, inlemek (EUTS) (DAS 3819)

çıkra- : gıcırdamak (ETG)

çıḳrat- : gıcırdatmak (DAS 615) (ÇBH. 289)

ınçıkla- : inlemek, içini çekmek (UWV2 91)

ıŋra- : inlemek (UWV2 92)

tigilän- : sesi çıkmak, duyulmak, tınlamak (EUES 716)

tigiläş- : çınlamak, tınlamak, gürültü yapmak (EUES 716)

kakıla- : (yansımalı kelime) bağırmak, çağırmak, seslenmek (EUES 320)

kagşaş- : şıngırdamak, zangırdamak, tıngırdamak (EUES 319)

1.4.3.4.5.1.4. Yankı, Aksetme

yaŋgu : yankı, ses, eko (EUTS)

yaŋku : yankı, ses, aksiseda, eko (AY. 90-13)

yaŋkulug : akseden, çınlayan, ses çıkaran (AY. 93-12)

yaŋkuruş : ses, seda (EUTS)

yaŋku, yaŋġu : yankı, ses, eko (BÖ. 14)

yaŋḳuluġ : akseden (Maitri. 81-27)

yaŋuruş : aksi seda, yankı (ETG)

yaŋgur- : ses çıkarmak, şakırdamak, çınlatmak (EUTS)

yaŋkır- : aksetmek, yankılanmak (EUTS)

yaŋkur- : seslenmek (AY. 12-23); (EUTS)

yaŋkurt- : ses aksettirmek (AY. 368-10)

yaŋḳır- : aksetmek (ses) (ETG)

yaŋḳur- : aksetmek (Maitri. 18-42)

yaŋġur- : sesi aksettirmek, çınlamak (ETG)

yaŋḳurt- : aksettirmek, yankılatmak, ses çıkarttırmak (Maitri. 55-12) (AY. 3.3b.9)

ätiz-, atız- : **2-** sevinç sesleri çıkarmak, övmek (?) (UWV1 202)

ünäş- : yankılanmak (EUES 825)

1.4.3.4.5.1.5. Ünlem

a : 1- vokatif (Üİ.103b-14)

2- ünlem, seslenme durumu, ey! ay! gibi nidaları verir =**ya** (AY 3k.193-7)

auu! : vay! (Maitri. 75-17)

awu : o!, ah! (ağrı için) (UWN2 57)

ay! : ey! (Maitri. 11-9)

aya! : ey (Maitri. 10-27)

älä : sakin, rahat! (UWN2 178)

älänglär : **1**- sakin, rahat! **2**- dikkat edin!, dinleyin! (UWN2 179)

bas (man.) : ağız özelliği (ETG)

e : ünlem, seslenme durumu, vokatif, ey! (AY. 192-17)

esiz : nida, ah? (ETG)

ey : ey! (ünlem) (İKP. 25-7)

kı : ünlem karşılığı söylenen söz (ETG)

ya : **1**- ey, ya gibi nidaları verir. (AY. 192-17)

1.4.3.4.6. Uyku, Uyanma ile İlgili Duyular

u, **uu**, **uw** : uyku (ETG)

udıgan : uyku basmış, uykusu olan (EUES 786)

udıgu : uyuma, uyku (EUES 786)

udık : uyku (EUTS)

usuz : uykusuz (ETG)

uv : uyku (Maitri. 13-33)

uw, uu, u : uyku (ETG)

otog : uyanık =**oduġ** (ETG)

odhauh : uyanık=**oduġ**

oduġ : uyanık (İKP. 17-2)

oduġsaḳ : uyanık (Maitri. 13-34)

udıgma : uyuyan (IB. 20)

yatıglı : yatan (IB. 20)

yatur : yatırmak (Maitri. 82-44)

arḳura : **'yatmak'la** : çaprazlama yatmak (EUTS)

yatgış : yatak; yatış pozisyonu (EUES 876)

oŋar- : **1- 1/2** uyanmak, aydınlanmak (BÖ. 39), (BTT XX)
odġur- : uyandırmak, kaldırmak (IB. 20)
odun- : uyanmak (uykudan), kendine gelmek, hatırlamak (AY. 16-15); (EUTS)
oduntur- : uyandırmak (AY. 457-2)
oġat- : uyandırmak (AY. 433-7); (EUTS)
otom- : uyanmak=**odun-** (ETG)
balıŋla- : birden korkup sıçramak, uykuda korkup sıçramak=krş. **bélinglé-** (EUTS)
udgur- : **1- 1/1** uyandırmak, ikaz etmek (Man.)
udıkla- : uyuklamak (EUTS)
udı- : uyumak (İKP. 55-5) (Maitri. 9-11)
udun- : **2-** uyanmak (?) (Man.)
utı- : uyumak =**ıdı-** (ETG)
uvdı- : uyumak=**udı-** (ETG)
yatla- : **1/3** uzanmak (EUTS)
yat- : **1-** yatmak, yatmış olmak yerde (İKP. 19-5) (KİP. 38)
yatġur- : yatırmak (İKP. 65-4)
uzan- : **1- 1/1** uzanmak, tembelleşmek, gevşemek (AY. 269-15)
ķamıl- : boylu boyunca yere uzanmış, yatmış olmak, paçavra gibi yere yığılmak, düşmek (AY. 634-19), (IB. 12), (İKP. 61-7)
äsnä- : **2-** esnemek (UWV1 199)

1.4.3.4.6.1. Rüya, Düş, Serap

körüm : **1/4** rüya, düş (AY. 165-15); (EUTS)
tuş : **3-** düş (Huas.)
tül : rüya, düş (Maitri. 35-20) (BTT I. D 298)
sakıg : serap, yalgın [AY6 1160]
yileyü : aldatıcı, hayali, batıl (Üİ. 106b 13)
yeläyü : **2-** hayalî bir şey, hayal (EUES 886)

tüşe- : rüya görmek, düş görmek (AY. 92-17)

tüşütlen- : hayal etmek, hayal kurmak (EUTS)

yora- : düş yormak (EUTS)

1.4.3.5. Dolaşım Sistemi

ḳan (I) : kan (Maitri. 101-27), (İKP. 3-4), (AY. 134-10)

yilik : **2-** ilik (AY. 153-2)

özen : **3-** ilik (ETG)

avaduti : < Skr. *avadhūtī*: (Tantrizm'de) ana damarın adı (UWN2 48)

tamar : damar (EUTS)

tamır : damar, nabız (AY. 614-11) (EUTS)

tmır : damar (EUTS)

tös : damar, unsur (ETG)

ömgen : boğaz, boyun atardamarı (AY. 616-21)

ömgen : boğaz, boyun atardamarı (AY. 616-21)

kögüs/z : **2-** kalp (EUTS)

kögüz : **1/2** kalp (AY. 359-17), (Maitri. 78-58)

köküz : **1/2** kalp (AY. 136-18)

tal < **3-** dalak (EUTS)

at- (I) : **8-** şiddetli vurmak, çarpmak (kalp) (UWV1 98)

1.4.3.6. Solunum Sistemi

ḫoyın : **1-** koyun (göğüs) (EUTS)

kögüs/z : **1-** gögüs (EUTS)

kögüz : **1/1** göğüs (AY. 359-17), (Maitri. 78-58)

köküz : **1/1** göğüs (AY. 136-18)

köküzlüg : göğüslü (ETŞ. 3-9)

töş : göğüs (?) (ETŞ. 5-15)

ämiglig : **2-** göğüsten gelen, göğüs ... (UWN2 198)

emik : meme (IB. 55)

imig : meme=**emig** (AY. 627-2)

ḳoy : koyu, insan koynu (Maitri. 33-11), (İKP. 3-1)

öpke : **2-** ciğer (EUTS)

tın : can, ruh, soluk, nefes (Maitri. 58-49) (İKP. 38-4)

1.4.3.7. Sindirim Sistemi

kasıg : çene (DAS 1624)

boġaz : boğaz (ÇBH. 188)

boġuz : **1-** boğaz, gırtlak (Maitri. 2-8), (İKP. 36-4) (EUDDM 87)

buk : gırtlak, boğaz (EUTS)

öŋüç : boğaz, gırtlak (EUTS)

kantėg: < Skr. *kaṇṭhá*: Boğaz, boyun, gırtlak. (DAS 158)

aġaz : ağız =krş.**aġız** (EUTS)

aġıs : ağız=**aġız** (EUTS)

aġız, aġz : ağız (DIŞ. 668), (ÇBH. 189)

aġz : ağız (UÜH-C.172)

azıġ : azı dişi, büyük diş (ÇBH. 71) (IB. 6)

azıġlıġ : azı dişi (EUTS)

tiş : diş (ÇBH. 22) (Maitri. 88-2)

erin : dudak (EUTS)

irin : **1-** dudak (UÜH-D. 53)

iriŋ : **1-** dudak (ETG)

tamaḳ : damak, gırtlak, boğaz (EUTS)

tamgak : boğaz, damak (AY. 624-11)

ḳoġursaḳ : kursak (EUTS)

ḳuruġsak : kursak, mide (IB. 8)

kudıiçi : mide (EUES 419)

kugursak : **1-** mide, karın (EUES 420)

içegü : iç, bağır, derun (EUTS)

böksik : karın (UÜH-C. 70)

ḫarın : karın (ETG)

ḳarın : karın, iç, (IB. 6), (AY. 550-14), (Maitri. 26-14)

ḳarınlıġ : karna ait (Maitri. 33-51)

baġar : bağır (ÇBH. 153)

baġır : **1-** bağır, karın, karaciğer, göğüs (Huas.)

öt :**1- 1/1** öd, safra (ÇBH. 36)

sarg : safra (EUTS)

oş : iç, karın, bağırsaklar (IB. 29)

baġarsuk : bağırsak (ÇBH. 6)

baġırsak : **2-** bağırsak (EUTS)

baġırsuk : bağırsak (EUTS)

bögän : kör bağırsak, apandis (EUES 191)

yamuz : böğür, yan (ETG)

kindik : göbek (EUTS)

kintik : göbek (ETG)

1.4.3.7.1. Sindirme

siŋmämäk : sindirmeme (EUES 616)

sigir- : **1/2** yutmak, sindirmek (ETG)

sigirt- : **1/1** yutulmak (ETG)

singir- : yutmak (UİG. C 175)

singirt- : yutturmak (AY. 638-17)

singür- : yutmak, emmek (AY. 475-9)

sinir- : yutmak, içine alıp belletmek (UÜH-C. 175)

siŋür- : **1**- yutmak (İKP. 17-3)

siŋir- : **1/1** sindirmek, hazmetmek, yutup mahvetmek, yutmak (ÇBH.19), (Maitri. 8-21) (DAS 369)

1.4.3.8. Boşaltım Sistemi

boḳ : bok (EUTS)

bütgü : **2**- def i hacet etmek, dışarı çıkmak, apdest almak (EUTS)

ḳasanıġ : sidik (EUTS)

ḳaşanıġ : idrar (ETG)

sik : sidik (EUTS)

südük : sidik (EUTS)

bögre : böbrek (EUTS)

ḳaġuk : mesane (ETG)

suvaçu : mesane, sidik torbası, idrar torbası (?) (EUES 634)

sikämäk : işeme, idrarını yapma (EUES 613)

bırıg : **2-** dışkı, pislik (EUES 167)

bırıglıg : dışkı …, pislik … (EUES 167)

ḳaşan- : işemek (ETG)

sid- : işemek (AY. 612-6); (EUTS)

ıd-, id-, äyd- : **8-** (bağırsaktaki] yiyecek) dışarı atmak, boşaltmak (UWV2 78)

sikä- : işemek, idrarını yapmak (EUES 613)

mayakla- : dışkılamak (EUES 471)

batıglan- : sıçmak (EUES 151)

1.4.3.9. Üreme Sistemi

kaplıg : döl yatağı (EUDDM 135)

umai : doğum sonu, rahim, döl yatağı (EUTS)

karınlag : karın …, ana karnı …, ana rahmi … (EUES 337)

yamız : kasık (EUTS)

inek : er bezi, testis...(Maitri. 74-1)

ḳap : **2-** testis (?) (Maitri. 75-45)

ḳasıġ : kasık (BTT XX)

yomuz : kasık (EUTS)

kin aġırlıġ : tenasül uzvu, üreme organnı (EUTS)

ovut : **1/2** edep yeri (UÜH-C. 143) (EUTS)

uvut : **1-** edep yeri (Maitri. 75-50)

uyat : haya, edep yeri (AY. 489-12)

***çäkik** : kamış, zeker, penis (EUES 226)

çipäk : kamış, zeker, penis (?) (EUES 234)

çüçäksäk (ya da: **çüväksäk**) : penis, erkek cinsel organı (EUES 242)

baga < Tib. *bha ga* < Skr. *bhaga* : vulva, kadın dış cinsiyet organı (EUES 136)

1.4.3.10. Vücut Salgıları

söl : öz su, usare (Maitri. 61-10)

yüü : özsu, su (EUTS)

lesp < Toh. Kuç. *Lesp* : vücudun üç özsuyundan biri (ETG)

lisip, **lisp** : balgam, salya (EUTS)

lişip < Toh. *lesp* (AY. 588-21)

ömen : kabarık, tuzlu, (ETG)

örmen : **1**- kabarık, tuzlu, balgam =ömen (ETG)

ḳusuġ : kusuntu (EUTS)

kusok : kusmuk (EUES 427)

yiŋ : çıkarılan şey, kusma (ETG)

ter : **1**- ter (EUTS)

aġı : 3- göz yaşı (EUTS)

aḳıġ : 3- gözyaşı (EUTS)

yas : **4**- yaş, göz yaşı (EUTS)

yaş : **3**- göz yaşı (EUTS)

yaşlıg : **2**- yaşlı göz (EUTS)

yıgıt : ağlama, ağlayış (AY. 5-1)

sıġıt : ağlama, hıçkırık, matem (AY. 5-1)

yalkok : tükürük, salya; sperm, döl (?) (EUES 857)

kölär- : **2**- (gözyaşıyla) dolmak (EUES 402)

sıt- : **1/2** tükürmek (ETG)

sut- : tükürmek (ETG)

tärlä- : terlemek. (EUDDM 234)

terit- : terletmek (IB. 50)

terter- : terletmek (EUTS)

yıgla- : ağlamak, yas tutmak (AY. 626-14)

yıglaş- : ağlaşmak (AY. 642-3)

yıglat- : ağlatmak, feryat ettirmek (EUES 898)

sıġta- : ağlamak, sızlanmak (AY. 637-20)

sıġtaş- : ağlaşmak (AY. 625-3) (DAS 2339)

sıḳda- : ağlamak (EUTS)

sıḳta- : ağlamak, hıçkıra hıçkıra ağlamak, feryat etmek (Maitri. 14-6)

sıḳtaş- : ağlaşmak, birlikte feryat etmek (AY. 53-1)

sınıla- : ağlamak (EUTS)

yiringü- : 2- ağlamak, tasalanmak (EUTS)

ulış- : sızlaşmak, ağlaşmak (AY. 625-3)

aġıla- : ağlamak (EUTS) (AY. 622-13)

aġla- : ağlamak, inlemek=**yıġla-** (AY. 612-13)

aġrın- : 3- yalvarmak, hüngür hüngür ağlamak (EUTS)

aḳıla- : ağlamak (AY)

ıġla- , yıġla- : hıçkırmak, ağlamak, yakınmak(İKP. 10-5) (Maitri. 14-6)

ıġlaş- : ağlaşmak (İKP. 53-1)

ıḳıla- : ağlamak, inlemek (ETG) (UWV2 87)

ınçıḳla- : hıçkırarak ağlamak, inlemek, hıçkırmak, feryat etmek (AY. 12-22) (EUTS) (DAS 2641)

1.4.4. VÜCUT HAREKETLERİ

mudur < Skr. *mudrn* : **1** -iki eli birleştirme sırasında ellerin aldığı şekil, elleri kavuşturma (BÖ. 29)

aya yapın- : el çırpmak (ETG)

taya : kayarak (ETG)

koldamla- : kolunu hareket ettirmek (EUDDM 157)

kımra- : yavaş yavaş hareket etmek (EUES 371)

1.4.4.1. Ayağa Kalkma

ḳalḳan : kalkan (EUTS)

sigrik : atlama, sıçrama (EUTS)

ḳalaŋurmaḳ : sıçrama, fırlama (BTT I. D 335)

kalımak : havaya kalkma, sıçrama [AY6 1059]

ön- (ün- ?) : kalkmak, ilerlemek, büyümek, çıkmak, öne çıkmak (İKP. 46-1) (KİP. 17)

turgur- : **2**- ayağa kaldırmak, kaldırmak, durdurmak, uyandırmak, harekete geçirmek (İKP. 66-2) (Üİ. 119b 10)

turkur- : durdurmak, diktirmek, rekzetmek (EUTS)

suçın-: çarpmak, sıçramak. (DAS 109)

särki- : fırlamak, atlamak, sıçramak. (EUDDM 204)

sekri- : krş. **särki**- (EUDDM 205)

atla- : **1**- atlamak (EUTS)

1.4.4.2. Yürüme

yarı : **1- 1/1** yürümek, dolaşmak (Maitri. 60-15)

mang : adım adım yürümek, adım, gidiş (AY. 10-7) (EUTS)

maŋ : adım (DIŞ. 634)

kadam : < Ar. : ayak, adım (EUDDM 129)

yadag : yaya (AY. 384-16) (Maitri. 60-7)

yadaḳ : yayan (ETG)

maŋala : adım atmak, yürümek (Maitri. 90-23)

barıġ : **3**- yürüyüş (ETG)

yonmak : yürüme (BTT I. D 121)

yorug : yürüme (EUTS)

yorıġ : **1**- gidiş, yürüyüş (BTT XX)

yürük : **2**- yörük (EUTS)

maŋıg : yürüme, yürüyüş, adım atma (EUES 468)

yor- : yürümek (ETG)

yorı- : **1- 1/1** yürümek, gitmek, hareket etmek, özgünce gezinmek (BTT XX) (İKP. 36-5)

yorıma- : yürümemek (AY. 136-3)

yort- : yürütmek, tırıs gitmek, at koşturmak (Maitri. 36-3) (UÜH-C. 64)

yür- : **1**- yürümek (EUTS)

yürü- : yürümek (EUTS)

yuorri- : yürümek =**yorı**- (ETG)

ömele- : sürtünerek yürümek, emeklemek (ETG)

ömgekle- : sürünerek yürümek (UÜH-C. 70) (DAS 264)

mangala- : adım atmak, adımlamak (EUTS)

maŋ- : adım atmak. (EUDDM 178) [AY6 0337]

maŋa- : ayak basmak. (EUDDM 178)

maŋla- : (adım) atmak, yürümek (DIŞ 634)

iw- : **1**- yürümek (ETG) **2**- takip etmek, tabi kılmak (ETG)

ew- : yürümek (ETG)

aḳıl- : akmak, (samsâra'da) yürümek (Üİ. 114b 10)

sür- : önünde yürütmek, itmek, sürüyü gütmek (İKP. 65-2)

1.4.4.3. Koşma

koşukluġ : koşulu, koşulacak olan, koşulmuş (EUTS)

yügür- : koşmak (Maitri. 85-17) (IB. 15)

yil- : krş. **yel**- (AY. 434-20)

sigiri- : seyirtmek, koşmak (Maitri. 33-18)

sikri- : seğirtmek, (koşup) atlamak, sıçramak (ÇBH. 47)

koş- : **2**- terkip etmek, koşmak (ETG)

1.4.4.4. Tutma, Yakalama

vçirpan < Skr. *vajrapani* : şimşekten kamayı elinde tutan (KİP. 145)

çiu : yakalama, tutma (EUTS)

çiü : yakalama, tutma =**çiu** (EUTS)

ḳavrıġ : **2- 2/2** tutma (EUTS)

titin : =**tıtın** (EUTS)

tutmaḳ : **1/1** tutma (AY. 145-1) (Maitri. 19-12)

tutsık : tutma (ETG)

tutuġ-luġ : tutulu, tutulmuş (Üİ. 103b 3)

alıştur- : (elinde) tutmak (?) (UWV1 47)

tıtın- : tutunmak (EUTS)

iligle- : elle tutmak, eline almak, kavramak (UÜH-C. 7) (DAS 201)

adkan-, adgan-, atkan- : **2-** (öz olarak yanlış bir biçimde) tutmak, almak (şahıs tarafından, nadiren bilinç tarafından) (UWV1 14)

tut- : **1/1** tutmak, elinde bulundurmak, almak, eliyle yakalamak (İKP. 56-1) (DIŞ. 588) (KİP. 158) (AY. 145-1)

il- : **1/1** tutmak, yakalamak (ÇBH. 192) (DAS 3676)

tud- : tutmak, yakalamak (EUTS)

ḳap- : kapmak, yakalamak; örtmek (IB. 44); (ETG)

balıḳ- : yakalamak, bağlamak (Huas.)

adutla- : avuçlamak (UWV1 20)

kotdurup al- : ele geçirmek, almak (EUTS)

al- : **13-** tutmak (UWV1 44)

1.4.4.5. Alma, Verme

almaḳ : alma, elde etme (AY. 178-15)

algil : al, alıver (EUTS)

birgeli : vermek için, vermelik (Man.)

biriş : veriş, verme (DIŞ. 61-25)

birişsiz : verişsiz (Üİ. 106a 3)

birmek : verme (Maitri. 10-15)

täginmäk : sunma. (EUDDM 229)

al- : 1- almak, yakalamak, davranmak, kararını vermek, kabul etmek, karşılamak (İKP. 55-8), (AY. 151-7)

alıl- : alınmak, elde edilmek, kazanılmak (UWV1 46)

alış- : karşılıklı almak (UWV1 47)

soġur- : **1-** elde etmek (EUTS)

bir- : **1-** vermek (Maitri. 52-27), (IB. 2), (AY. 161-16)

ber- : vermek, (biri için bir şey) yapmak (İKP. 7-4), (AY. 3.3a6)

berüş- : karşılıklı olarak vermek. (EUDDM 80)

birüş- : krş. **berüş** (EUDDM 84)

tut- : **1/2** sunmak (İKP. 56-1) (DIŞ. 588) (KİP. 158) (AY. 145-1)

saldır- : sunmak, takdim etmek (EUTS)

sun- : sunmak, kendine doğru çekmek, dokunmak, (vücudun bir tarafını başkasına) arzetmek (AY. 392-15)

soyurka- : takdim etmek, sunmak (EUTS)

ur-: **2**- sunmak, vermek. (DAS 3125)

birtür- : verdirmek (AY. 603-15)

1.4.4.6. İnme, Çıkma

ingü : inme (?) (Maitri. 4-21)

inmegü : inmeme (?) (Maitri. 4-21)

inmek : inme (Maitri. 4-21)

örär : yükselen (EUES 539)

enmägü : aşağı inmeme (EUES 259)

ünüş : yükselme, çıkış (AY. 36-5) (BTT I. D 331)

ünüşlüg : yükselmiş, yukarı çıkmış [AY6 1310]

önüş : yükseliş, çıkış (EUTS)

aġmaḳ : yükselme, çıkma (BTT V. 572)

örmek : **1**- yükselme, çıkma (EUTS)

örüş : yükseliş (U3h.D. 75)

tengil- : inmek (EUTS)

tngil- : inmek (EUTS)

in- : inmek (Maitri. 34-13)

en- : **1**- inmek (İKP. 49-5)

irkle- : bir şeyin üzerine çıkmak; basarak açmak (Maitri. 4-42), (BTT I. A 16)

örle- : **1**- yükselmek, ağmak (ÇBH. 281)

örlän- : yükselmek (EUES 540)

özele- : üste çıkmak, yükselmek (EUTS)

özelen- : yükselmek (EUTS)

yoḳla- : **1**- yükselmek, çıkmak (İKP. 57-3)

aġtın- : **1/2** çıkmak, yükselmek, çıkarmak, yükseltmek (ETG)

agtın- : **1**- yukarı çıkmak, yükselmek, yukarıya gitmek (UWV1 29)

aġdın- : üzerine çıkmak, tırmanmak, kalkmak, yükselmek (BTT I. A 17); (EUTS)

yarman- : tırmanmak, çıkmak (AY. 34g-18)

irklä-, erklä-, inlä : **1**- (bir yere) tırmanmak, yukarı çıkmak (UWV2 127)

irklät- : yukarı çıkmasına imkân vermek, yukarı çıkartmak, tırmandırmak (UWV2 128)

ur- : 2- çıkmak(yükseğe) [AY6 0511]

ün- : çıkmak, (yukarı/dışarı) çıkmak, ortaya çıkmak, yükselmek, kaynaklanmak (AY. 166-12), (Üİ. 121 a14)

taġık- : çıkmak (ETG)

öte- : **3**- çıkmak (EUTS)

tasıl- : çıkmak, taşmak (Man.)

aġ- : **1**- ağmak, yükselmek (IB. 62), (ETŞ. 69)

ör- : **1/1** yükselmek (AY. 166-1)

yid- : **2**- yükselmek (EUTS)

min- : binmek (Maitri. 35-12)

mün- : **2**- binmek (ETG)

aġ- : **2**- binmek, çıkmak (ETG) (UWV1 20)

aġtın- : **1/1** çıkmak, binmek, ata binmek (Maitri. 45-9), (EUTS)

adrat- : krş. **adrot**- (UWV1 16)

adrot- : **1**- (bir şeyi) aştırmak, (bir şeyi) geçirtmek, (bir şeyi, bir şeyin) üstüne çıkartmak (UWV1 20)

1.4.4.7. Çökme, Oturma

olurtaçı : oturan (EUTS)

olursuḳ : oturuş, oturma (EUTS)

çöke : diz çökme, çömelme (ETG)

çöküg : dizleri çökük (EUTS)

paling (?) < Skr. *paryanka-(bandha)* : bir tür bağdaş (AY. 188-12)

bagdaş : nilüfer oturuşu (EUES 137)

bagdaşınmak : paryaṅka durumunda oturma (EUES 137)

bağdaşın- : bağdaş kurmak (Budistler gibi), Paryanka duruşunda oturmak (Skr.paryanka- bandha) (BÖ. 29)

ügşür- : (bacak bacak) üstüne atmak (EUES 820)

soḳlun- : **2**- yıkılmak, kalmak (ETG)

sökü- : diz çökmek (EUTS)

sökür- : dize getirmek, çöktürmek (EUTS)

söküt- : diz çöktürmek (EUTS)

çöket- : diz çökmek, çökmek; çökertmek (AY. 132-2)

çökit- : dize getirmek, diz çöktürmek, çökmek, diz çökmek, çökertmek (AY. 36-17) (BTT XX)

külüşügin olur- : güle güle oturmak (ETŞ. 4-21)

olġur- : oturtmak (İKP. 67-3)

olġurt- : oturtmak, yerleştirmek (ETG) (AY. 477-11) (DAS 842)

olor- : oturmak, durmak, oturmak (ETG)

oltur- : oturmak (EUTS)

olur- : **1/2** oturmak, oturmuş olmak; **1/3** durmak, hürmetle diz çökmek (IB. 61), (AY. 131-18), (İKP. 71-2)

1.4.4.8. Eğilme, Bükülme

ḳıyıl- : bir tarafa eğilmek (AY. 395-17) (ETG)

ingle- : eğilmek (EUTS)

aŋıt- : eğilmek (ETG)

aŋıt- : eğilmek, saygı duruşunda bulunmak (AY. 299-6)

äŋiş-, äŋiz- : eğilmek, aşağıya doğru bükülmek (UWV1 144)

eŋgil- : eğilmek (EUTS)

eŋit- : **1/1** eğilmek, bükmek (Maitri. 90-9)

yügün- : eğilmek (EUTS)

1.4.4.9. Dönme

ulınçıg : **3**- dönen, dönerek (ETG)

teklir- : değişmek, dönmek (?) (Man.)

teksin- : dönmek, dolaşmak (EUTS)

egrikşel(e)- : fır fır dönmek, etrafta girdaplar oluşturmak (İKP. 18-1)

avır- : dönmek, dolaşmak (EUTS)

tolgan- : 2- dönmek (EUTS)

tekziñ- : dönmek, yuvarlanmak =**tegzin-** (ETG)

yan- : 1- dönmek (DIŞ. 618)

tezgin- : dönmek, dolaşmak, devir yapmak (EUTS)

yolı- : dönmek (EUES 912)

aḳtar- : dönmek (Maitri. 34-18) (ETG)

ävril- : 3- sağa sola dönmek, hareketlenmek, hareket etmek, çevik olmak (?) (UWV1 209)

yüzlen- : yüz çevirmek (EUTS)

1.4.4.10. Yuvarlanma

aġına- : yuvarlanmak, arkası üstü yere sürtünmek, debelenmek=krş**.aġna** (AY. 626-13) (ETG)

aġna- (aġına- ?) : yere yuvarlanmak, kıvranmak (İKP. 58-7)

tongdarıl- : yuvarlanmak, çevrilmek, devrilmek (EUTS)

tongtarıl- : yuvarlanmak, çevrilmek, devrilmek (EUTS) (AY. 133-22)

agna-, agan- : yerde yatıp yuvarlanmak (ağrıdan ya da saygıdan) (UWV1 25)

1.4.4.11. Üfleme

ös : üflemek (Maitri. 41-55)

ös- : üflemek, şişirmek (EUTS)

ür- : 1- üflemek, üfürmek, üfürüp şişirmek, kabarmak (Maitri. 113-8) (AY. 154-4)

ürül- : şişirilmek, üfürülüp şişirilmek, daimi (EUTS)

1.4.5. HASTALIK, SAĞLIK

1.4.5.1. Sağlık, Sağlıklı

aġrıġsız : hastalıksız, dertsiz, ağrısız, sızısız (AY. 192-1)

asan : sağlam, sıhhatli, esen, =krş. **esen** (AY. 96-7) (ETG)

asan tükel : sağ ve selamet, sağ-esen (EUTS)

esen < O.F. *asan* : sakin, sağlıklı, sağ, sağlam, iyi, huzurlu

(Maitri. 106-15) (İKP. 22-6)

esengü : sağlık, sıhhat, bütünlük (AY. 348-10) (ETG)

esengülük : esenlik, sağlık, selametlik, rahatlık (EUTS)

esenim : sağlıkla, salimen (Man.)

esenlig : sağlıklı (AY. 97-6)

igsiz : hasta olmayan, hastalıksız, sağlıksız (AY. 20-19) (DIŞ. 65)

irnügsüz: Sağlam, dinç. (DAS 518)

kemsiz : sağlam, hastalıksız, sıhhatli (EUTS) (AY. 20-19)

kegensiz : hastalıksız, sağlam (AY. 196-19)

onar : sağ, salim (Man.)

tınç : dinç, huzur, rahat [AY6 0771]

toġasız : hastalıksız (DIŞ. 65) (Maitri. 1-44)

tünç : dinç, dinçlik, refah, sükunet (EUTS)

tükel : **1/2** sağlim esen (İKP. 24-3) (Maitri. 8-7) (AY. 131-8)

saġ : sağ, salim (EUTS)

av- : sıhhatte olmak (EUTS)

bınık- : **1**- sıhhati yerinde olmak, sağlıklı olmak, normal durumda olmak (EUES 167)

1.4.5.2. Hasta, Rahatsız

aġrıġlıġ: hastalıklı (AY. 557-12), (Maitri. 51-5)

aġrıḳ : hasta, hastalık=krş. **aġrıġ** (EUTS)

aġruḳ : hasta=**aġrıġ** (EUTS)

başlıġ : **2**- yaralı (Maitri. 69-24)

balıġ : **1-** yaralı (Maitri. 33-20) (EUTS)

bärtök : yaralı (EUES 160)

iglig : hasta, hastalıklı (AY. 557-12), (Maitri. i.5-38)

kemlig : hastalıklı (BTT XX), (Maitri. 52-52)

saġrı : hasta (AY. 34ğ-22)

aġruş : **1/2** hastalanma (UÜH-C 85)

iglemek : =Skr. **vyadhi** : hastalanma (Maitri. 41-2)

tapsızlıg : hasta (EUES 676)

kusgak : **1/1** kusmadan acı çeken kişi (EUES 427)

ḳanta : kanlı (ETG)

ḳanlıġ : kana bulanmış, kanlı (Maitri. 33-20)

enägülüg : sancılı (EUES 257)

açıġ : **1- 1/2** ıstıraplı (UÜH-B. 34), (Maitri. 65-21) (DAS 2227)

aġrı- : **1- 1/1** hasta olmak, hastalanmak (AY. 632-21) (ETG)

aġrıḳan- : hastalanmak (?) (AY. 17-23)

igle- : hastalanmak, hasta olmak=Skr. **vyadhi** (AY. 156-3) (DAS 2961)

iglä- : hasta düşmek, hastalanmak; (alkol / hastalık sebebiyle) acı çekmek, hasta olmak (UWV2 114)

ıd- : **2-** (sıtma hastalığını) musallat etmek (İKP. 35-7) (Maitri. 107-23) (IB. 19)

ögsire- : bilincini yitirmek, kendinden geçmek (İKP. 61-6) (AY. 639-18)

1.4.5.2.1. Engelli

aġın : dilsiz (IB. 19), (AY. 300-13)

kävgäk : dilsiz (EUES 359)

evä : titrek, şaşkınlıktan dili tutulmuş (EUES 265)

aġsaġ : =krş**. aksaḳ** (EUTS)

aḳsaḳ, aġsaḳ : aksak, topal (AY. 300-10), (BTT V. 455)

beçel : sakat (?) (Maitri. 52-52)

bertük : sakat (?), parçalanmış (Maitri. 52-52); (EUTS)

çuluġ : çolak, sakat (EUTS)

bäçälig : kalçadan (itibaren) sakat, kötürüm (EUES 153)

körmez : kör (EUTS)

közsüz : gözsüz, kör (Maitri. 13-2)

teglüg : **1/2** kör (Man.)

teglük : kör (Maitri. 43-16) (IB. 24)

çerlig : görme zayıflığı olan (EUES 226)

toġa : **2-** kör (Maitri. 43-15)

toḳa : hastalık, sakatlık, kör (EUTS)

ḳıŋ : **1-** şaşı (UÜH-C. 128)

şaşıg : şaşı (AY. 686-11)

yamka : **2-** sağır, duymaz (EUES 860)

sörçük : **2-** kekeleme (EUES 623)

çol- : sakatlanmak (AY. 369-1)

soḳlun- : **1- 1/1** körleşmek, kör olmak (Maitri. 58-18) (EUTS)

tegil- : **1-** körlenmek, kör edilmek (EUTS)

tegler- : kör etmek (İKP. 57-5)

1.4.5.3. Hastalık ve Rahatsızlıklar

1.4.5.3.1. Hastalık

banmıḳ : bir hastalık türü (EUTS)

çigma : bir hastalık (EUTS)

esri : **2-** bir hastalık (EUTS)

ig : hastalık (ÇBH. 58)

ig aġrıġ : hastalık (EUTS)

ig kigen : bir hastalık (EUTS)

kägän : hastalık [AY6 0034, 0110]

keken : bir tür hastalık (EUTS)

kigen : hastalık, salgın (AY. n341-19) (ETG)

tolġuḳ : hastalık, eziyet, sıkıntı (EUTS)

toġa : **1-** hastalık, dert (ÇBH. 58)

tolkuk : krş. **tolkak** (AY. 6-1)

tolkak : hastalık, dert, sıkıntı= krş. **tolkuk** (AY. 7-20) (EUTS)

tuġa : hastalık (EUTS)

ürmen : bir çeşit hastalık (EUTS)

agru : krş. **agrumak** (UWV1 26)

agrumak : (bir hastalığın) en şiddetli aşaması, kriz (UWN1 73)

täprägü : (hastalık) başlama, baş gösterme (EUES 700)

törçigü : (bir hastalığın) baş gösterme(si) (EUES 739)

1.4.5.3.2. Rahatsızlıklar

busġaḳ : yürek sıkıntısı, nefes darlığı (ETG)

sınuk : kırık (IB. 60)

yötül : öksürme, öksürük (EUTS)

ödtül : öksürük (EUTS)

ıkurmak : hıçkırık (EUES 287)

ḳavrıġ : **1**- ağrı, nöbet (EUTS)

kugursak : **2**- mide ağrısı, karın ağrısı (EUES 420)

sançıġ : **2**- sancı (EUTS)

açaġ : acı =krş.**açıġ** (Maitri. 41-61)

açıġ : **1- 1/1** acı, ıstırap (UÜH-B. 34), (Maitri. 65-21) (DAS 2227)

tupulġak : **1/1** sancı; **1/2** bağırsak, böbrek ve benzerleri sancısı (EUTS)

enägü : sancı (EUES 257)

kıçık : kaşıntı (EUTS)

kıçtın : kaşıntı (EUTS)

kusgak : **1/2** kusma (EUES 427)

ötül- : öksürmek (EUES 544)

ilin- : **3**- (etin içinde, boğazında) kalmak, saplanıp kalmak (UWV2 121)

ḳuz- : kusmak (EUTS)

ḳus- : kusmak (EUTS)

ḳos- : kusmak (Man.)

kusıt- : kusturmak (EUES 427)

açıt- : **1**- acıtmak, ağrıtmak (EUTS)

uyul- : uyuşmak, kesilmek (EUTS)

çımgılaş- : (vücutta) karınca gibi uyuşmak, gıdıklamak (EUES 228)

aġu- : zehirlenmek (EUTS)

aġuḳ- : zehirlemek (KİP. 184)

aguk- : **1**- zehirlenmek (UWV1 31)

tal- : **1**- dalmak, bayılmak , kendinden geçmek, kendiniz bilmez olmak; zayıflamak ögsiredi (İKP. 61-6) (UÜH-C. 171)

asur- : aksırmak (ETG)

ämirkäş- : kaşınmak, gidişmek (UWV1 140)

sök- : **2**- baygınlık geçirmek (EUTS)

üşüt- **I** : üşütmek. (EUDDM 265)

yiŋşe- : sümüklü olmak (BTT I. B 236)

1.4.5.3.3. Adlandırılmış Hastalıklar

āla : **2-** cüzam (IB. 2)

ala ala : **2-** cüzzamlı, cüzzam (ETG)

örmän : sıraca hastalığı, cüzzam, ülser (EUES 541)

çolok : çolak, lepralı; cüzzamlı (kişi) (EUES 238)

ḳarḳanadus, karkandus : kusma hastalığı (EUTS)

apsmar < Skr. *apasmara* : sara hastalığı (EUTS)

arşa, arşe : < Skr. *arśa*: bir hastalık adı, hemoroit, basur (UWN1 263)

yıkamaçuk : kan safra bir hastalığın adı (EUES 898)

besgek : soğuk sıtma, sıtma (EUTS)

bezgek : soğuk sıtma, sıtma (EUTS)

çrman : deri hastaluğının bir türü (EUTS)

isig i : sıtma hastalığı (DIŞ. 691)

isig isiglig : sıtma (EUTS)

isiglig : ısılı, sıtmalı, hararetli (EUTS)

kezig : sıtma (ETG)

bäzgäk : sıtma (EUES 160)

ḳısamuḳ : kızamık (EUTS)

ḳızamuḳ : kızamık (ETG)

ḳodur : uyuz (EUTS)

ḳotur : uyuz (EUTS)

küden ig : kalın bağırsak hastalığı (EUTS)

lan : bir çeşit göz hastalığı (EUTS)

ömen : kanser (EUTS)

ötürük : ishal (EUTS)

ötgäk : ishal (EUES 543)

tumagu : nezle (EUTS)

uduz : uyuz (EUTS)

aġız yal : bir çeşit ağız hastalığı (EUTS)

ḳaḳani : abrus prectorius, bir deri hastalığ (EUTS)

önmen : geçmez, onmaz bir deri hastalığı (EUTS)

örmen : **2-** geçmez bir deri hastalığı (EUTS)

yiŋtegü : burun hastalığı, nezle, sümüklü burun (EUTS)

yüz : bir kulak hastalığı (EUTS)

bokok : **1**- guatr, boyundaki kalkan bezinin aşırı büyümesiyle beliren hastalık (EUES 186)

tutuş- : **2**- kramp hastalığına tutulmak (ETG)

alar- : **1**- cüzzamlı olmak (Maitri. 58-49)

1.4.5.3.4. İrin, Beze, Sivilce, Siğil

baş : **3**- yara, yara başı (EUTS)

bez : kabarcık, beze (AY. 614-3) (ETG)

iriŋ : **2**- irin, cerahat (EUTS)

ḳart : **1**- çıban, yara, çıbanlı (ETG) (DAS 2776)

sügül : sivil, sivilce, kabarık, ur (EUTS)

sügülkiye: siğil, kabarık. (DAS 149)

sül : irin, cerahat (EUTS)

üveteçi : şişiren, tahriş eden (EUTS)

titik : **2**- saçılmış, akıtılmış (kan) (EUTS)

yar : **1**- irin, cerahat, tükürük, salya (Maitri. 60-23)

yiŋ : cerahat, irin (AY. 612-6)

yiriŋ : irin (Maitri. 61-9)

yiriŋken : cerahat ve kan (EUTS)

yiriŋlig : irinli, cerahatli (AY. 613-1)

boḳuḳ : **2**- boğaz uru, şiş (EUTS)

ḳadızġaklıġ : nasırlı, ağaç kabuğu gibi. (DAS 2336)

yirin- : **1**- cerahatlanmak, irinlenmek =krş. **irin-** (AY. n228-15)

üvet- : şişirmek, tahriş etmek (EUTS)

balıḳ- : yaralanmak (ETG)

bertin- : yaralanmak, kendisini yaralamak (AY. n633-1), (BTT XX)

ḳanı-: kanamak. (DAS 711)

barın- : (kan vb.) boşanmak (Maitri. 61-10)

ḳana- : **2**- kanamak (ETG)

tomur- : kan'la birlikte kan akmak (EUTS)

1.4.5.4. Tedavi, İlaç

otaçılık : şifa yeri, tedavi yeri (EUES 517)

abizan : krş. **anuv(a)zan** (UWN1 7)

anuv(a)zan, anuwazan, abizan : lavman (UWN1 198)

agat, akat, äŋät : < Skr. *agada*: **1-** her hastalığa kullanılan bir ilacın adı. (UWN1 55)

akr : krş. **ägir** (UWN1 81)

ägir: krş. **äkir** (UWN2 170)

äkir, ägir, akir : < Gr. *akoron*: (ilaç listelerindeki) bir ilacın adı (Linne'ye göre: Acorus calamus) (UWN2 178)

amirta : < Skr. *amrta*: **2-** bir ilacın adının bir kısmı (UWN1 128)

saŋ : **2-** bir ilaç (EUTS)

sıçgu : ishal ilacı, müshil (EUES 605)

ötgürgü : müshil, laksatif (EUES 543)

kusıtgu : kusturma, kusturacak ilaç (EUES 427)

amra : '*Magnifera İndica'* adlı bir ilaç (EUTS)

ançan, anaçan II : < Skr. *añjana* : **1-** Bir göz ilacının adı (UWN1 154)

arçun < Skr. *arjuna* : *'terminalia Arjuna'* adlı bir ilaç adıdır. (EUTS)

arçun-tvaç : < Skr. *arjuna-tvac*: kanlı ishale karşı bir ilacın yapımında kullanılan bir bitkinin (ya da iki bitkinin?) adı (UWN1 227)

arırı : bir ilaçtır. *'terminalie chebuba'* (EUTS)

arire : < Skr. *harītakī* : bir ilaç adı (Terminalia chebula), her türlü hastalığa iyi gelen bir ilaç (UWN1 249)

arvuud : bir reçetede geçen ilaç adı (UWN1 282)

aşvaçatu : < Skr. *aśmajatu*: bir ilaç adı, yer sakızı, bitüm (UWN2 16)

baaçana < Skt. *vacā*: bir ilaç adı, eğirotu (EUES 134)

baç'ik : şifalı (şey), ilaç (EUES 135)

bagır : **2-** bir ilaç (EUTS)

bara : **1-** bir tür ilaç (EUTS)

çıḳu : ilaç olarak kullanılan bir taş (EUTS)

em : ilaç (KİP. 87), (AY. 156-4)

emsiz : ilaçsız (Maitri. 79-11)

igdile : ilaç karşılığı olarak kullanılan bir şey (EUTS)

im : ilaç, em (ETG)

isman < Tib. *sman* : ilaç türü (ETG)

ḳaḳa tau : ilaç olarak kullanılan bir yemiş (EUTS)

ḳarġıçuġun : bir çeşit ilaç (EUTS)

kesk : ilaç adı (EUTS)

ot (I) : ilaç (Maitri. 3-14), (AY. 156-4)

otsuz : ilaçsız (Maitri. 79-10)

ot yem : ilaç (EUTS)

ödkürgü : bir çeşit ilaç (EUTS)

örtünteg : bir çeşit ilaç (EUTS)

örtüntegsiz : ilaçsız, emsiz (EUTS)

örünteg : ilaç (Maitri. 79-37)

örüntegsiz : ilaçsız (Maitri. 79-28)

öyürken : bir ilaç adı (EUTS)

saba : bir ilaç adı (EUTS)

sam : 1 -ilaç, civa (EUTS)

siri : bir ilaç adı (EUTS)

suḳsumur : bir tür ilaç (EUTS)

saḳabir : '*amonium zingiber'* ilacı (EUTS)

süksümir : =**suksumur** (EUTS)

banıt < Kuç. *Panit* < Skr. *phanita* : şurup (ETG)

imiti : ilaç yerine kullanılan 'Crataegus pinnatifida' yemişi (EUTS)

suvatçır : bir ilaç adı (EUTS)

suvatsır : bir ilaç adı=**suvatçır** (EUTS)

şıvaçır : bir ilaç adı (EUTS)

türtüŋü : merhem (UÜH-C. 52)

ürüntegsiz : ilaç (Maitri. 79-11)

vada : ficus indica , ilaç (EUTS)

virana : andropogon muricatus adlı bir ilaç (EUTS)

yem : ilaç (EUTS)

yöründek : ilaç, deva (Üİ. 111b 15)

yüründek : ilaç, deva, hal, çare, em (AY. 148-21)

yürünteg : çare, ilaç, deva (BTT I. B 163)

yürüŋteg : ilaç, vasıta,tedbir (ETG)

ḳanag : kan alma (EUTS)

ḳana- : **1-** kan almak (EUTS)

ḳanar- : kan almak (EUTS)

ḳanar- : kan almak (EUTS)

ıd-, id-, äyd- : **9-** (akupunktur iğnesi) batırmak (UWV2 78)

adırtlan- : muayene edilmek (UWV1 12)

bınıḳ- : iyileştirmek, şifa vermek, tedavi etmek (AY. 598-17)

ädgür- : sağlığına kavuşmak (UWV1 129)

ädgürt- : sağlıklı yapmak, güçlendirmek, kuvvetlendirmek (UWV1 129)

emle- : ilaçla tedavi etmek (Maitri. 51-7)

emlet- : ilaç vermek, iyileştirmek (AY. 597-21)

ämlä- : **1-** tedavi etmek, iyi etmek; iyileştirmek, (hastalıktan) kurtarmak (UWV1 141)

2- (ilaç) içirmek, vermek, kullanmak (UWV1 141)

ämlät- : tedavi ettirmek, iyi ettirmek (UWV1 142)

iç- : **3-** ilaç içmek, ilaç almak (UWV2 99)

türtün- : (merhem) sürünmek (UÜH-C. 53)

iktüle- : bakmak (hastaya veya çocuğa) (ETG)

keketrün : diş ağrısına, ses ve göğüs tutukluğuna karşı kullanılan bir ilaç (EUTS)

on- : şifa bulmak, sağlam olmak (Man.)

oŋul- : iyileşmek (ETG)

bınık- : **2-** iyileşmek (EUES 167)

ota- : tedavi etmek (AY. 587-10)

otla- : **1-** ilaç vermek, tedavi etmek (Maitri. 51-7)

öŋed- : **2-** iyileşmek (AY. 478-18)

öŋet- : **1/2** iyileşmek (EUTS)

öŋetdür- : iyileşmek, onmak, şifa bulmak (EUTS)

öŋedtür- : iyileştirmek, tedavi etmek (ETG)

tenil- : iyileşmek, zail olmak, salah olmak (EUTS)

yiged- : **2-** iyileşmek, iyi duruma gelmek (AY. 161-17)

yigedtür- : (AY. 547-14)

yeged- : **1**- iyileşmek (DIŞ. 68)

ävdil- : kendini toplamak, kendine gelmek (?) (UWV1 203)

1.4.5.5. Yorgunluk

ärinçäŋ : **1**- yorgun, gevşek (UWN2 256)

aruḳ : yorgunluk, argınlık, yorgun (İKP. 55-4)

arok : **1**- yorgunluk, yorulma; yorgun, bitkin (UWN1 260)

aruḳsuz : yorulmamış, enerjik, yorulmaz (ÇBH. 273)

aroksuz : yorulmak bilmez, yorulmaz (UWN1 260)

azuksuz : krş. **aroksuz** (UWN2 120)

erinüksüz :yorulmaz (AY. 656-21)

oprak : **2**- takatsiz (EUES 512)

ḳat- : **2**- bitiap düşmek, halsizleşmek, halsizleştirmek (Maitri. 82-57)

sız- : yorgun düşmek (Maitri. 105-12)

oŋuk- : solmak, bitkinleşmek, sararmak (EUES 511)

arın- : **1**- erinmek, gevşek ve isteksiz olmak (Huas.)

alaŋu- : yorulmak (EUTS)

alaŋur- : **1/2** yormak, zayıflatmak (ETG)

ar- : **1**- yorulmak, argınlaşmak, bezmek, gönül gevşemek (IB. 17)

arı- : **4**- yorulmak, durmak (ETG)

arıl- : **2**- yorulmak (ETG)

aru- : yorulmak (Maitri. 105-12)

1.4.5.6. Dinlenme

ençlänmäk : istirahat, dinlenme (MEİB 0823)

arokla- : dinlenmek, istirahat etmek (UWV1 75)

aruḳla- : dinlenmek (İKP. 55-5)

çıç- : dinlendirmek (?) (EUDDM 99)

tın- : 1-dinlenmek, nefeslenmek, soluk almak anta (İKP. 34-4)

tıntur- : soluk aldırmak, dinlendirmek, yatıştırmak, rahatlatmak (İKP. 36-8) (BTT I. B 21)

arala- : **2**- ara vermek, mola vermek (UWV1 67)

ençlän- : dinlenmek, istirahat etmek, huzur bulmak (UWV2 20)

ençläntür- : **2**- [yatakta] istirahat ettirmek, [yatak] istirahatı ile ilgilenmek (UWV2 21)

akruşlan : dinlenmek, konsantre olmak, kendini toplamak, meditasyon yapmak (?) (UWV1 35)

1.4.6. ÖLÜM, ÖLÜ

āyuvipāka < Skr. *āyurvipāka*: yaşamın sonu (EUDDM 64)

ayuvipaklıg : āyurvipāka ile ilgili, āyurvipākalı (UWN2 102)

ayukşane : < Skr. *āyuksaya*: "hayatın sonu" tabirinin Sanskritçe karşılığı (UWN2 101)

ölgülüg : ölüm halinde olan, can çekişen, ölüm derecesinde hasta olan (EUTS)

ölmek : ölme, ölüm (Maitri. 43-3)

ölmek emgek : ölüm, can çekişme (EUTS)

ölöm+ : ölüm (ETG)

ölüm : ölüm (İKP. 32-3), (ÇBH. 306)

itim : ölüm (EUES 315)

ölürgü : öldürme (EUTS)

ölürmäk : öldürmek [AY6 0685]

ölüt : öldürme; ölü, maktül, telef (UÜH-C. 122) (DAS 82)

ölüg : ölü (İKP. 61-7), (Maitri. 8-52)

küvre : çürümüş ceset (Maitri. 75-59)

tatarmak : (ceset) morarma, rengi atma (EUES 682)

kövrä : kemikler, mumya, iskeletleşmiş naaş (EUES 413)

yog : **2**- yuğ, ölü yemeği, matem, yas (EUTS)

yoga : =**yog** (EUTS)

arta- : **2**- yok olmak, ölmek (UWV1 78)

artat- : **2**- öldürmek, yok etmek (UWV1 80)

ölütlä- : cinayet işlemek (EUES 533)

adır- : **2**- hayattan ayırmak, öldürmek (UWV1 10)

adrış- : birbirini öldürmek (UWV1 18)

at- **(I)** : **6**- öldürmek, ok ile öldürmek (UWV1 97)

erpä-, **irpä**- : (birini) testere ile kesmek, (testere ile) parçalara ayırmak (UWV2 32)

erpäş- : (karşılıklı birbirini) testere ile kesmek (UWV2 32)

iç- : **5**- (kılıç, kan) içmek, akıtmak, dökmek (UWV2 101)

it-, **et**-, **ıd**- **(II)** : **2**- hayatını kaybetmek, ölmek (UWV2 143)

ittür-, ıdtur-, itdür- **~ yittür**- : **3**- (bir şeyi / birini) yok etmek, öldürmek (UWV2 146)

itür-, idür-, etür-, ~ **yitür**-, yetür- : **2**- (birini) yok etmek, öldürmek (UWV2 147)

öl- : ölmek (Maitri. 16-9) (IB. 57) (İKP. 18-5)

ölör- : öldürmek (ETG)

ölür- : öldürmek, katletmek (İKP. 1-6), (Maitri. 2-1)

ölürt- : öldürtmek (AY. 7-3)

çoġ- : öldürmek, kesmek (ETG)

çoḳ- : vurmak, öldürmek (İKP. 3-1)

yoḳad- : yok olmak, ölmek, kaybolmak, ortadan kalkmak
(İKP. 54-2) (BÖ. 68) (AY. 198-9)

koora- : yok olmak, mahvolmak [AY6 0663]

yoḳaḍdur- : yok etmek, ortadan kaldırmak, öldürmek, katletmek, cana kıymak
(AY. 134-15)

yogad- : yok etmek, ölmek, kaybolmak (EUTS)

yokadtur- : yok ettirmek, ortadan kaldırtmak alkmaz (BTT XX)

yok bol- : yok olmak, ölmek (ETG)

yokat- : yok etmek, ölmek, kaybolmak (EUTS)

yokatdur- : imha ve mahvetmek, yok ettirmek, ortadan kaldırmak (EUTS)

kıdu- < Moğ. *qidu*- < Etü. *kıd*- : yok etmek, ortadan kaldırmak (EUES 369)

arı- : **5**- yok olmak, ortadan kalkmak. (EUDDM 54)

adrıl- : **2**- hayattan ayrılmak, ölmek (UWV1 17)

alkın- : **2**- hayatının sonunda olmak, ölmek, yok olmak (canlı varlık) (UWV1 51)

ärtür- **10**- öldürmek, yok etmek (UWV1 195)

ärt-, **art**- : **7**- (hayatından) vazgeçmek (UWV1 188)

12- faniliğe yenilmek, ölümlü olmak, kalıcı olmamak (UWV1 192)

13- ölmek (kişi, beden) (UWV1 192)

titik- : boğulmak (EUES 723)

ärt-, **art**- : **14**- bozulmak, çürümek (beden) (UWV1 192)

tatar- : (ceset) morarmak, rengi atmak (EUES 682)

1.4.6.1. Mezarlık, Kabir

şitavan : < Skr. *śitavana*: şehitlik, mezarlık. (DAS 2369)

sın : **2**- mezar (EUTS) türbe. (DAS 57)

sıntıda : mezarlıkta (EUTS)

sin < Çin. *ts'in* : türbe (ETG)

suburġan < ? : çukur, mezar (Maitri. 5-11) (DAS 57)

suburġan < Çin. *zmrg'n* : türbe (ETG)

tultun : mezar, kabir, mezar mağarası (EUES 756)

k(a)bra < Sür. *qabrā* : anıt kabir, mezar, kabir (EUES 316)

kapız : tabut (MEİB 1069)

kö- : gömmek (EUTS)

kölit- : gömmek, toprağa sokmak, batırmak (İKP. 65-6)

köm- : gömmek (ETG) (AY. 477-14)

kömül- : gömülmek (AY. 643-21), (Maitri. 74-7)

semegle- : cenaze töreni tertiplemek (EUTS)

semekle- : krş. **simekle**- (AY. 5-2)

simekle- : krş. **semekle**- (AY. 320-21)

semäklä- : gömmek (MEİB 0762)

1.4.6.2. Miras, Vasiyet

ŋumaru (**ķumaru** ?) : vasiyet, miras (İKP. 76-2)

kobı : **2**- miras, hisse senedi, miras payı (EUTS)

bavşın : varis, mirasçı (EUTS)

estup : aziz ölünün yadigar olarak bıraktığı eşyayı saklayan sandık (ETG)

stup < Skr. stüpa : bir azizin ölümünden sonra yadigar kalan eşyasının saklandığı sandık veya kule.= **astup** (AY. 606a-5)

aşţup < Skr. *stûpa, stupa* : bir azizin ölümünden sonra kalan eşyalarının saklandığı

yer, sandık (AY. 135-19)

şirir < Skr. *sarıra* : (EUTS)

şarır < Skr. sarim : bir azizin ölümünden sonra geriye kalan eşyası (AY. 176-18)

şarırlıġ : cenazeye ait, arta kalan şeylere ait (AY. 176-15)

şarir < Skr. *sarıra* : bir azizin ölümünden sonra yadigar kalan eşyası (ETG)

täg- : mirastan payına düşmek (İÖUTH 3/174)

1.4.7. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

hu : < Far. *ḫū*: huy, tabiat, alışkanlık (EUDDM 118)

kılık : yaratılış, huy, karakter (Maitri. 67-31), (BTT I. B 174)

yaraş : yaradılış, tabiat (EUTS)

yaraşı : **2-** tabiat, yaradılış (EUTS)

törölüg : tabiatlı, doğalı, yaratılışlı. (EUDDM 245)

edirem : erdem (ETG)

edrem : erdem, fazilet; güç (AY. 131-20)

erdem, ärdäm: erdem, fazilet, kabiliyet; güç (Maitri. 52-32) (EUDDM 109)

p(a)ram(ı)t < Toh. *pâramıt* < Skr. *pâramitâ* : **1/2** erdem (AY. 181-16)

kiş<i>lik : kişilik (EUDDM 157)

barıġ : **1**- davranış, tutum (BTT XX)

çısın : davranış, tutum (EUES 231)

erig : **2**- tavır, hareket (Maitri. 4-29)

evriş : **2**- davranış şekli (AY. 151-3) (EUTS)

iryapat < Skr. *ıryapatha* : davranış şekli (BTT XX)

ögretig : **2**- âdet, davranış tarzı (DAS 1170)

meŋle- : **1**- bir tavır takınmak (ÇBH. 16)

1.4.7.1. Olumlu Kişilik Özellikleri

ayagl(ı)k : krş. **aragl(a)g** (UWN2 75)

aragl(a)g : temizlik (kalp), saflık (UWN1 222)

aġar < Skr. *agaru* : **2- 2/2** şeref (Maitri. 95-8)

ağır : **1/2** ciddi; şeref, saygı (Maitri. 49-26),(AY. 161-11)

tartınçlıg : lütufkâr, sevilmeye değer (EUES 679)

tetiglänmäk : zeki olma, akıllı olma (EUES 709)

ärmägürmäksiz : tembellik etmez, yorulnaz (UWN2 277)

ärlä- : **1-** mert olmak, mertçe davranmak (UWV1 184)

edle- : değer vermek (AY. 552-16)

edgüleş- : karşılıklı istifade etmek (UÜH-D. 56)

yarlıg- : şefaat etmek, iyilik buyurmak (Man.)

al- : **11-** (birinin ricasını, dileğini) dinleyip yerine getirmek, (birini) memnun etmek (UWV1 43)

tetigär- : akıllı olmak, akıllı olarak görülmek, akıllı olarak göstermek (EUES 709)

tetiglä- : zeki olmak, tanımak, farkına varmak (EUES 709)

tıgrat- : **2-** cesaretlendirmek, teşvik etmek (EUES 712)

tuz- : şakacı olmak (EUES 768)

1.4.7.1.1. İyilik

edgüli : iyi, üstün, iyilik (EUTS)

ḳuşalamul < Toh. *kusalamul* < Skr. *kusalamula* : iyi, esas, güzel tohum, fazilet , esası (AY. 168-2)

ḳuzalavaḳs <Skr. *kuşala-paksa* : iyi ahlak, huy (Maitri. 72-28)

edgülüg : **2-** iyilik (Üİ. 110a 15) (AY. 151-3)

edgülük : iyilik (Maitri. 51-42)

yürek : **1/2** iyilik (Maitri. 81-1)(AY. 180-5)

tartın : iyilikseverlik (EUTS)

suisuz : günahsız olma (EUES 627)

buyanla- : iyilik etmek (KİP. 197)

ädgügär- : iyiye, güzele yönlendirmek, iyiye yöneltmek (UWV1 128)

1.4.7.1.2. Dürüstlük, Ahlak

çınla- : doğru söylemek (AY. 218-21)

kirtün- : doğru olmak (ETG)

köntül- : dürüst idare edilmek, gerçeğe sevk etmek, doğrultmak (AY. 98-20), (AC)

ıçan- : **3**- dürüst olmak, candan olmak (UWV2 69)

1.4.7.1.3. Yardımcı, Destek

altaġ : 1/2 yardım, destek (Üİ. 100b 1)

altaḳ : 1/2 yardım, destek=krş. **altaġ** (EUTS)

umunçluġ : yardım (?) (AY. 601-14) (Maitri. 11-2)

basut : yardım (AY. 409-12) (ETG)

ınaġ : dayanak, sığınak, güvence, inanılacak-güvenilecek şey/kimse, (Maitri. 3-12) (AY. 137-20)

ınaġsız : dayanaksız, sığınaksız, dayanacak yeri-kimsesi olmayan (Maitri. 85-6) (AY. 180-8)

ınaḳ : dayanak, melce (ETG)

arḳa : **1**- arka, destek, yardım (ÇBH. 68)

arḳalıġ : yardım, destek; destekli, arkalı (AY. 197-16)

art : yardım [AY6 0854]

tayaġlıġ : destek, dayanak (EUTS)

tayaḳ : destek, dayanak, yardım, dayak=Skr. **asraya** (Maitri. 52-49) (AY. 146-5)

tayaḳlıġ : dayalı, destekli, yardımlı (Üİ. 103b 14) (AY. 146-4)

turuġ : **1**- dayanak, sığınak (Maitri. 48-19)

süŋ < Çin. *sung* : refakat etmek, dayanak (?) (Maitri. 52-49)

yöläk : destek, dayanak (EUES 915)

yölängü : arkalık, dirseklik (EUES 915)

yeviş : destek, yardım (EUES 895)

söyäk : payanda, destek, yardım (EUES 623)

igiddäçi : destekleyen, yararlı (EUES 296)

tartın- : yardımsever olmak, sevilen olmak (EUES 679)

yölämsin- : destekliyor gibi davranmak, destekliyor gibi görünmek (EUES 915)

ävir- : **4**- yardım rica etmek, yardım aramak (UWV1 205)

boş bir- : yardım etmek, feda etmek (EUTS)

arkaş- : yardım etmek, arka olmak (EUTS)

asgar- : 2- (kurtuluş yolunda acı çeken varlıklara) yardım etmek, koruma sağlamak (UWV1 86)

basutla- : desteklemek, yardım etmek (Üİ. 115a 2)

yarlıkan- : 2- 2/2 yardımcı olmak (EUTS)

sıḳın- : 1/1 sığınmak (Maitri. 5-28)

tire- : desteklemek (İKP. 75-int)

yarat- : 5- teşvik etmek, gayret etmek (EUTS)

yerçile- : rehberlik etmek, yol göstermek (İKP. 60-2)

yirçile- : yol göstermek, yola sokmak, doğru yola getirmek (AY. 3.3b. 17)

kollaş- : destek olmak, el uzatmak (EUDDM 158)

taya- : destek olmak, dayamak (UÜH-C. 161)

tayan- : dayanmak, yaslanmak, güvenmek (Üİ. 104a 11) (BTT I. B 68)

söyän- : (bir şeye) dayanmak (EUES 623)

söyäş- : birbirini desteklemek, birbirine dayanmak (EUES 623)

yola- : 2- yol göstermek, sevketmek (EUTS)

çelk- : yöneltmek, yol göstermek (BÖ. 71)

arkula- : (bir işte) aracı olmak, aracılık etmek (?) (UWV1 75)

arıntur-, arıngur- : (bir kişiye öfke, hırs vs.'den) temizlenmesi için yol göstermek, (bir kişiyi) arındırmak (UWV1 71)

äriglä- : 1- (doğru) davranışı göstermek, uyarmak, bilgi vermek, öğüt vermek (UWV1 176)

2- teşvik etmek, teselli etmek (UWV1 176)

ävir- : 2- sağa sola döndürmek, yönetmek, kılavuzluk etmek (UWV1 205)

3- doğru yola yöneltmek, göndermek (UWV1 205)

çälk- : yolu tarif etmek, yol göstermek, kılavuzluk etmek (?) (EUES 226)

1.4.7.1.4. Koruma

küzetdürmek : koruma, gözettirme (AY. 180-17)

küzetmek : koruma, kollama, gözetme (AY. 151-15)

saḳuş- : korumak, muhafaza emek, birini himaye altına almak (EUTS)

baçağ : < Sogd. *p" (pa)* : korumak; dikkat etmek (Maitri. 99-22)

küzetçilig : korumalı, muhafızlı (AY. 452-19)

turuşlug : müdafaa edilen, savunulan (AY. 14-3)

berklig : muhafaza ederek (ETG)

tapaġ uduġ : bakım, koruma (UİG. C 171)

saġlantur- : saklamak, korumak (Man.)

saḳla- : saklamak (EUTS)

saḳlan- : **1/1** muhafaza etmek (Maitri. 2-21), (İKP. 17-2)

korı- : **2**- korumak (EUES 394)

aġıt- : **1- 1/2** birini tehlikeden korumak (BTT XX), (Huas.)

äpit- : korumak, saklamak (MEİB 2031)

apı- : korumak, savunmak (UWV1 64)

apın- : (bir şeyden) uzak durmak, sakınmak, çekinmek (UWV1 64)

apıt- : **2**- korumak, himayesi altına almak (UWV1 65)

igälä-, **egelä**-, **yıŋala**- : **2**- (ülke, halk) korumak (UWV2 108)

ıçan- : **1**- (bir şeyden) korunmak, sakınmak, dikkat etmek, dikkatli olmak (UWV2 68) (AY. 269-14) (ETG)

2- (bir şehri vb.'ni) korumak, kollamak (?) (UWV2 69)

ıdala- : **2**- (bir şeyden/bir şeyi) kaçınmak, çekinmek, sakınmak (UWV2 84)

igid- ~ **igit**-, egid-, egit- : **2**- (canlıları) himayesi altına almak, bakımını üstlenmek, korumak (UWV2 112)

ilgün- ~ **elgün**- : bakmak, beslemek, korumak, himaye etmek (UWV2 117)

ilgündür- ~ **elgündür**-, ilgürdür- : (bedeni) baktırmak, besletmek, himaye ettirmek (UWV2 117)

kü- : korumak, kollamak, yardım etmek, gözetmek (AY. 148-1), (Maitri. 1-60)

küü- (krş. **kü**-) : korumak (DIŞ. 707)

küün- : muhafaza etmek, esirgemek (Man.)

küy- : **1**- muhafaza etmek, himaye etmek (Man.)

küzed- : muhafaza etmek; korumak, saklamak, gözetmek (UÜH-C. 82), (ETŞ. 1-8)

küzet- : korumak, gözetmek, kollamak (Maitri. 2-11), (Maitri. 178-21)

küzetdür- : yerine getirtmek, korumak, gözettirmek (Maitri. 45-11), (AY. 180-17)

küzetil- : korunmak (DIŞ. 124)

ḳorı- : korumak (MAitri. 67-20)

ḳoru- : korumak (ETG)

asıra-, **aşıra-** : < Moğ. *asara*: **3-** (dinî) koruma altına almak, (selamet yolunda) özen göstermek (UWV1 89)

edilä-, idilä- : **2-** (Budizm öğretisi hakkında) patronluk yapmak, koruyuculuk yapmak (UWV2 4)

igälä-, **egelä-**, **yıŋala-** : **4-** (Budizm öğretisi hakkında) patronluk yapmak, koruyuculuk yapmak (UWV2 109)

5- (canlıları, dinî) koruma altına almak, (selâmet yolunda) özen göstermek (UWV2 109)

elgür-, ilgür- : (hayat, beden [?]) korumak, muhafaza etmek (UWV2 7)

1.4.7.1.5. Sakinlik

amırtġurġuluḳ : durdurmalık, yatıştırmalık (AY2P)

amrılmaḳ : yatıştırma, teskin etme (BTT XX)

tomlutu : krş. **tumlıtu** (EUDDM 241)

tomlug : krş. **tumlug** (EUDDM 241)

tumlıtu : sakin olma, soğukkanlılığını yitirmeme, düşünceli, dikkatli (EUDDM 248)

tumlug : soğukkanlılığını yitirmeme, sakin olma. (EUDDM 248)

ençik- : sakin olmak, sakinleşmiş olmak, yatışmış olmak (?) (UWV2 20)

amır- : **1-** sakin olmak (EUTS)

'älä- : sakin olmak [AY6 0304]

abıt- : teskin etmek, avutmak (EUTS)

amırt- : sakin olmak, teskin etmek (ETG)

amırtġur- : yatıştırmak, teskin etmek (AY. 234-12), (Maitri. 89-18) (UWV1 55)

amrıl- : **1-** yatıştırmak, sakinleştirmek, teskin etmek, teskin olunmak, uysallaşmak (Maitri. 44a-29) (KİP. 63) (UWV1 58)

amrıltur- : yatıştırmak, teskin etmek (EUTS)

amurt- : teskin etmek, yatıştırmak (ETG)

avıt- : (bir çocuğu tatlı sözlerle) yatıştırmak, avutmak, oyalamak, sevmek (UWV1 104)

emırtġur- : teskin etmek =**amırtġur-** (EUTS)

tındur- : dinlendirmek, yatıştırmak. (EUDDM 237)

inç ḳıl- : sakinleştirmek (EUTS)

turultur- : uysallaştırmak, ehlileştirmek, sakinleştirmek, yönlendirmek, önderlik etmek (AY. 187-8)

yavaltur- : **1**- yumuşatmak, teskin etmek (BTT XX)

yogur- : **2**- yumuşatmak, yatıştırmak, teskin etmek (EUTS)

1.4.7.1.6. Merhamet, Acıma

bağırsaḳ : **1-** merhamet, merhametli (ETŞ. 4-12) (ETG)

isirkegü : **1-** merhamet (ETG)

käyirkänçig : merhamet uyandırıcı (EUES 360)

erinçkägüçi : merhamet hisseden, merhamet duyan (EUES 260)

agrın- : **2**- acındırmak, merhamet uyandırmak (?) (UWV1 26)

açı- : **4**- acımak, merhamet etmek (UWV1 3)

erinçkä-, irinçkä-, inçgä- : **1**- (birine) acımak 2- merhamet etmek, (dinî anlamda) acımak (UWV2 29)

esirke- : merhamet etmek, acımak, yakınmak (İKP. 71-3)

irinçke- : acımak, merhamet etmek (AY. 3.3a-2)

isirge- : acımak, merhamete gelmek (EUTS)

isirgen- : merhamet etmek, esirgemek (EUTS)

açın- : **4**- acımak, merhamet etmek (UÜH-C. 82)

isirke- : esirgemek, merhamet etmek (AY. 609-1)

suyurḳan- : acımak, merhamet etmek (EUTS)

tsuyurka- < Çin. *tsu+urka*-: acımak, merhamet etmek (AY. 612-12)

tın- : **2**- yatıştırmak, hafiflemek (UÜH-D. 28)

1.4.7.1.7. Fedakarlık

titdiŋ : dağıttın, feda ettin (EUTS)

sat- : **2**- feda etmek, kıymak (UÜH-C. 100)

tit- : **3**- feda etmek, bağışlamak (BÖ. 58)

tid- : **1-** bağışlamak, vermek (EUTS)

ärtür- : **3-** bağışlamak, karşılıksız vermek (UWV1 194)

1.4.7.1.8. Saygı

ağar ayaġın : derin hürmetle (EUTS)

ağırlamaḳlıġ : saygı gösterme, *'saygı göstermekli'* (AY. 181-4)

ayaġ : hürmet, saygı (AY. 34k-14), (Maitri. 3-57)

ayaġ-ḳa tegimlig : saygı değer, hürmete layık (AY. 132-5)

ayaḳ : **2-** saygı (DIŞ. 201)

ayamaḳ : hürmet etme, saygı gösterme (Maitri. 19-16), (AY. 153-4)

çilteg : hürmet, saygı (Maitri. 51-7)

çiltemek : saygı, saygı gösterme (KİP. 79)

nmau < Skr. namo : saygı (EUTS)

san : 2- değer biçme, saygı gösterme ? (İKP.)

tapınmak : saygı gösterme, hürmet etme (AY. 156-7) (KİP. B7)

uduġ : **1-** hürmet, saygı, hizmet, büyük hayranlık, yüceltme
(Maitri. 97-29) (AY. 156-13) (İKP. 50-5)

vaptsun < Çin. *fa-tsun* : dine saygı gösteren (Maitri. ilave 46)

yükünç : saygı, hürmet [AY6 0900, 0902]

ağır ayamaḳ : saygı göstermek, hürmet etmek (AY. 153-14)

punya : hizmet (EUTS)

tapaġ : **1/3** hizmet, hürmet=**tapıġ** (İKP. 50-4)

tapaḳ : hürmet, hizmet (ETG)

tapıġ : hürmet, saygı (Maitri. 16-36) (AY. 156-13)

tapıġ uduġ : izzet-ikram (AY. 196-5)

çiltäş- : birbirini saymak, birbirine hürmet etmek, birbirine değer vermek (EUES 232)

ädgülä- : çok saymak, derin saygı beslemek (UWV1 128)

ançula- : tapmak, saymak, hürmet etmek, saygı göstermek (AY. 520-8)

ağırla- : hürmet etmek, ağırlamak, saymak, saygı göstermek
(Maitri. 40-05), (AY. 192-18) (UWV1 22)

ağırlat- : ağırlatmak, hürmet ettirmek, saydırmak (AY. 408-3) (EUTS) (UWV1 23)

agırlatıl- : saygı gösterilmiş olmak, ağırlatılmış olmak (UWV1 23)

aḳırla- : ağırlamak (EUTS)

aşa- : 2- hürmet etmek, saygı göstermek (AY. 138-15)

aya- : hürmet etmek, saymak, saygı göstermek; dikkat etmek (KİP. 72), (BÖ. 54) (AY. 192-18)

ayal- : sayılmak, saygı gösterilmek, tapılmak (UWV1 114)

ayan- : sayılmak, saygı gösterilmek, tapılmak (UWV1 114)

ayançaŋlan- : derin saygı içinde olmak, huşu içinde olmak (UWV1 114)

ayaş- : karşılıklı saygı göstermek (AY. 195-14)

ayat- : saygı göstermek, hürmet ettirmek, itibar görmek (AY. 408-3)

ayatıl- : sayılmak (AY. 31-24) (EUTS)

çilte- : saymak, hürmet etmek, saygı göstermek (AY. 195-21)

ädgär- : dikkate almak [AY6 0561]

ädkär- : saygı göstermek, saymak, dikkat etmek (UWV1 130)

ädlä- sanla- : saygı göstermek, değer vermek krş. **ädlä-** (EUDDM 200)

tap- : 3- hürmet etmek (ETG)

tapınturul- : saygılı davrandırmak (AY. 31-23)

tegin- : 1- saygılı biçimde yapmak, ulaşmak, kalmak, uğramak, karşılaşmak, maruz kalmak (İKP.43.int) (KİP. 173) (Maitri. 85-18)

uduntur- : hürmet ettirmek, saydırmak (ETG)

yinçür- : 1/1 hürmet etmek, saygı göstermek (Maitri. 2-55) (AY. 131-15)

äŋil- : öne doğru eğilerek selam vermek, eğilmek (UWV1 144)

äŋit- : öne doğru eğilerek selam vermek, (bir kişinin önünde) eğilmek; derin saygı göstermek (UWV1 145)

äŋittür- : önünde eğilerek selam verdirtmek (UWV1 146)

yükündür- : hürmet ettirmek (ETG)

yükün- : 1/1 saygıda bulunmak, hürmet (BÖ. 11) (AY. 131-15) (Maitri.2-55)

ödle- : 1- hürmet etmek (UÜH-C. 118)

ḳıvad- : 2- hürmet etmek (EUTS)

ḳıvat- : 1- itibar etmek (Man.) (AY. n620-21)

äymän- : 1- 1/3 saygılı olmak (UWV1 212)

1.4.7.1.9. Güçlenmek

yavalmak : güçlenme, kuvvetlenme (BTT XX)

çavıḳ- : 1- güçlenmek, kuvvetlenmek (EUTS)

yaval- : kuvvetlenmek, güçlenmek (AY. 489-17) (Maitri. 39-13)

tıgran- : güçlü olmak (EUES 712)

ätik- : şişmanlamak, güçlenmek (UWV1 201)

tülüklän- : manevi güç kazanmak, güçlü olmak (EUES 771)

küçe- : 1/2 kuvvetlenmek (İKP. 32-5), (Maitri. 83-55)

küçed- : kuvvetlendirmek, kuvvetlenmek, güçlenmek (Maitri. 16-37), (AY. 133-19)

küçen- : zorlanmak, kuvvetlenmek (AY. 213-21) (EUTS)

küçet- : güçlendirmek (BTT I. B 102) (AY. 89-21)

küçlen- : güçlenmek, kuvvetlenmek (AY. 213-21)

küçlendür- : kuvvetlendirmek (EUTS)

küçlentür- : güçlendirmek (AY. 614-20)

ḳatur- : kuvvetlenmek (EUTS)

1.4.7.2. Olumlu veya Olumsuz Kişilik Özellikleri

1.4.7.2.1. Uyanık Olma

omur : uyanık (EUES 507)

saġlan- : uyanık olmak, dikkatli olmak, sağlamlaşmak (EUTS)

1.4.7.2.2. Pişmanlık

ökünç : pişmanlık=Skr. dist-ksanti (Maitri. 74-11)

öküngü : pişmanlık (EUTS)

ökünmek : pişman olma (AY. 141-21)

çamhui < Çin. *tsch'an-huei* : pişman olmak (EUTS)

çamḳuy : Çin. çam-huy*, ts'am'-huai* : pişmanlık, nedamet (AY. 139-10)

ökünçsiz : 1/2 pişman olmayan, pişmanlık duymayan esirkençsiz (AY. 169-14)

ḳadın- : pişman olmak, nedamet etmek (EUTS)

ḳadur- : pişman olmak (EUTS)

ökün- : pişman olmak, üzüntü duymak (Maitri. 71-28), (AY. 138-5)

ḳaġın- : pişman olmak (EUTS)

ḳaḳın- : pişman olmak (AY. 140-1), (AY. 140-11)

ḳatın- : **1**- pişman olmak (AY. 11-17)

ḳatur- : pişman olmak (EUTS)

öküntür- : **1/2** pişman etmek (AY. 179-19)

ötün- : **2**- pişman etmek (EUTS)

erinçkät- : **1**- pişman olmak, üzülmek (UWV2 30)

1.4.7.2.3. Telaş, Acele

tavranmaḳ =Skr. *samskara* : davranma (Maitri. 44a-22)

uduġsak : davranma (EUTS)

opla- : telaşlı olmak (ETG)

tärklä- : acele etmek, acele ile gitmek (EUES 703)

tabran- : savranmak, telaşlanmak, acele etmek (EUTS)

tafran- : davranmak, acele etmek (EUTS)

tavra- : acele etmek (EUTS)

tavran- : davranmak, gayret etmek, acele etmek, uğraşmak (Üİ. 108a 5) (AY. 141-109)

aşuḳ- : acele etmek (AY. 624-13) (UWV1 96)

tavrat- : acele ettirmek, kovalatmak (AY. 10-10)

tawra- : acele etmek (ETG)

tawran- , **tabran**- : acele etmek, tavranmak (ETG)

aḳur- : yavaş davranmak (ETG)

ev-, ay-, iv-, iv- : acele etmek, koşmak (UWV2 66)

evin-, ivin- : acele etmek, koşmak (UWV2 67)

eviniş- : karşılıklı birbirini acele ettirmek, karşılıklı birbirini koşuşturmak (UWV2 67)

eviş- : hep beraber acele etmek (UWV2 67)

evit- : acele etmek, koşmak (UWV2 67)

evitiş- : karşılıklı birbirini acele ettirmek, karşılıklı birbirini koşuşturmak (UWV2 67)

1.4.7.3. Olumsuz Kişilik Özellikleri

ḳral < Skr. *karala* : müthiş, gaddar=**pek** (Maitri. 42-12)

sam : **2**- şarlatanlık (EUTS)

tosınlanmak : disiplinsiz olma (EUES 734)

saçluk : dalgınlık (?) (EUES 572)

ḳaḳaḳsi avazasay : gönlünü ve karnını bozmak (Maitri. 59-26)

yaŋra- : **2- 2/2** ihanet etmek (EUTS)

alvır- : krş. **älvir-** (UWV1 54)

älvir- : delirmek, delirmiş olmak (UWV1 134)

moymal- : şaşkın olmak, karmakarışık olmak (EUES 478)

alık- : zalim olmak, vahşi olmak (?) (UWV1 46)

inçil-, **ençil**- : yıkılmak, yozlaşmak, dejenere olmak (UWV2 125)

en- : **6**- yozlaşmak, dejenere olmak (UWV2 19)

avıtıl-, avınıl- : şımartılmak (UWV1 104)

1.4.7.3.1. Kötülük

ḳadaġ : **1**- kötü, kötülük (AY. 135-7) (Maitri. 84-35), (BTT XX)

yavız : kötü, bozuk, fena (Maitri. 58-40) (AY. 135-12)

y(a)vlak : **1- 1/1** kötü, fena, kötülük (AY. 133-15) (BTT XX)

yawaz : kötü, yavuz=**yabız** (ETG)

yawız : kötü, yavuz (ETG)

yawlaḳ : **1/1** kötü, fena (UİG=A 8)

yblaḳ : kötü, fena (EUTS)

enig : fena, yaman, hasta (Man.)

is : fena, yaman (Man.)

yürek : **1/3** kötülük (Maitri. 81-1)(AY. 180-5)

boz : **3**- zulüm, gaddarlık (Huas.)

viçarė : < Skr. *vicara*: Sapmak, yoldan çıkmak, dönmek, yoldan çıkmak. (DAS 3818)

anvant : **=avant anıġ :** fena, fenalık, pek, kötü (IB. 22)

irit- : **2-** kötü olmak (Maitri. 9-25)

az- : **1-** yoldan çıkmak (Maitri. 70-37), (IB. 15)

1.4.7.3.2. Hile, Aldatma

al : **1-** hile, al, çıkar yol, dolap (ÇBH. 169) (İKP. 75-1)

al altaġ : hile (AY)

altaġ : 1/1 aldatma, hile, yol, metod (Üİ. 100b 1)

altaḳ : 1/1 hile, al (EUTS)

armaḳ : entrika (?) (AY. 218-16)

çebiş : oyun, kurnazlık, hile, çare (İKP. 75-2)

çewiş : **1-** kandırma (ETG)

çınsız : gerçek olmayan, yalan, gerçek dışı (Üİ. 121b 11)

ezüg : yalan, sahte (AY. 34p-10), (BTT XX) (DAS 1531)

ezük : yalan, yanlış, hata; sahtelik, yalan (Maitri. 61-18), (AY. 135-12), (İKP. A-19)

igdeyü : al, hile (EUTS)

igit : yalan, hile, dalavere (ETG)

ikit : yalan, hile, dalavere (EUTS)

kömen : hile, yalan-dolan, büyü, sihir, yanılma, aldanma
(BTT I. D 71), (Maitri.81-43) (AY. 300a-23)

kür : **1-** aldatma, büyüye müracaat etmeden yapılan hile
(AY. 102-5), (ÇBH. 169) (Maitri. 110-23)

kürsüz : hilesis, yalansız (AY. 90-5), (BTT XX)

tev : hile, aldatma (Maitri. 110-23) (ÇBH. 169)

tew : kandırma, aldatma (ETG)

tömke : hile, büyü (Maitri. 2-13)

yalġan : yalan (Maitri. 13-3)

yilvi : **2-** aldatma, hile, dolandırma (BTT I. D 307)

yovmak : hile yapma, aldatma, yanıltma (EUES 915)

azġur- : yanlış yola götürmek, azdırmak, saptırmak (Huas.)

artat- : **4-** kötü şekilde etkilemek, baştan çıkarmak (UWV1 82)

arsık- : aldanmak, yanılmak, aldatılmak, yanıltılmak (UWV1 76)

ar- : **2-** aldatmak, dolandırmak, kandırmak (Maitri. 75-41), (AY. 135-10)

arıl- : **3-** aldatılmak, kandırılmak (UWV1 70)

artız- : **2-** kandırmak (ETG)

artur- : kandırmak, kandırılmak, celbetmek (AY. 443-5); (EUTS)

todur- : **1/2** kandırmak (Maitri. 154-9) (Maitri. 21-10)

yuv- : aldatmak, kandırmak (Maitri. 75-41)

ḫantur- : **2-** kandırmak, inandırmak (EUTS)

ḳan - : **1-** kanmak, inanmak (BTT XX), (Maitri. 12-22)

yuw- : dolandırmak (ETG)

igde- : hilekarlık etmek, dolandırmak (EUTS)

igide- , **igde-**: hile işlemek, aldatmak (Huas.)

igidä- : **1-** yalan söylemek, yalan uydurmak (UWV2 113)

küret- : aldatmak (Maitri. 80-4)

kürle- : aldatmak (Huas.)

oşġançula- : aldatmak (EUTS)

tetrül- : aldanmak, aldatılmak, ayartılmak, (yanlış yöne doğru) ters çevrilmek (AY. 136-18)

tevle- : aldatmak, tavlamak (Huas.)

tewle- : aldatmak, tavlamak (ETG)

yalġantur- : iğfal etmek, aldatmak (UÜH-D. 84)

yalkan- : aldanmak (EUTS)

yalkantur- : aldatmak, iğfal etmek (EUTS)

alta- : kandırmak, aldatmak (ETG)

kılımsın- : yapıyor gibi davranmak (ETG)

ezügle- : yalan söylemek, kandırmak (AY. 135-10)

äzüglä- : **1-** doğru söylememek, yalan söylemek **2-** aldatmak, kandırmak (UWV1 213

ezükle- : kandırmak, dolandırmak (AY. 135-10)

askançula-, asgançula-, azgançula- : **2-** (birine) oyun oynamak, (birini) yalan söyleyerek kandırmak (UWV1 90)

yoşuk- : **2-** yanıltılmak, yolu şaşırtılmak, akıl karıştırılmak (EUES 915)

yov- : hile yapmak, aldatmak, yanıltmak (EUES 915)

ertür- ~ yertür- : (bir şeye karşı) tiksinmeye teşvik etmek, tiksindirmek (UWV2 32)

1.4.7.3.3. Sıkılma

tarıkınç : sıkılma, rahatsızlanma (EUTS)

irmek : usanç (ETG)

alpırkan- : 4- sıkıcı bulmak (UWV1 53)

sıḳıl- : sıkılmak, eziyet çekmek (AY. 19-17)

sıḳın- : 1/2 ezilmek, sıkılmak (ETG)

tarkan- : sıkışmak, sıkılmak (EUTS)

taru- : daralmak (EUTS)

iy- : 1- sıkılmak (Maitri. 10-25)

tarıḳ- : 2- sıkılmak, kederlenmek (EUTS)

erik-, irik- **:** sıkılmak (UWV2 27) (EUDDM 116)

bök- : bıkmak, usanmak (ETG)

bük- : 2- bıkmak, usanmak, tiksinmek (ETG)

yoşuk- : 1- usanmak (MEİB 2494)

ıḳur- : tıkanmak, tıkanıklık hissetmek (EUTS)

1.4.7.3.4. Kin, İntikam, Nefret

öç : krş. **ööç** : öç, intikam (AY. 102-14) (DAS 1159)

ööç : krş. **öç** (AY. 332-3)

öçeşçi : öççü, intikamcı (EUTS)

ööçsüz : öç alma isteği olmayan [AY6 0294]

boz : 2- tiksinti, nefret, kin (ETG)

bozlug : kin …, kinli (EUES 191)

kek : nefret, kin, düşmanlık, intikam, hırs (ETG) (AY. 102-14)

buz: kin, nefret krş.**üz.** (DAS 415) (DAS 454)

üz : eza, cefa, nefret, kin (Huas.) (AY. 332-2) (DAS 415)

yarsıgu : nefret, tiksinti, tiksinme (EUTS)

yarsımaklıg : tiksindirici ? (BT XX)

yırınçıg : tiksinti veren, nefret edilen (AY. 614-12)

kakıg : nefret, kin, öfke, kızgınlık (EUES 320)

kakıglıg : nefret dolu, kin dolu (EUES 320)

aḳla- : **1-** kötülemek, fenalamak,kin beslemek, nefret etmek (Maitri. 70-17) (İKP. 29-1) (ETG)

kekreş- :**1-** nefret etmek, tiksinmek (Man.)

kekşür- : hiddetlendirmek, nefretlemek (AC)

yarsı- : tiksinmek, nefret etmek (BTT XX)

yer- : tiksinmek, surat asmak, yermek, kınamak (İKP. A-10)

öçes- : kin beslemek (ETG)

öçeş- : **1-** öcünü almak, kin beslemek (Maitri. 81-61)

ersi- : iğrenmek, kösnümek (EUTS)

yiringü- : **1-** iğrenmek, tiksinmek (Maitri. 12-38)

irit- : **1-** iğrendirmek (Maitri. 9-25)

akla- : hoşlanmamak, nefret etmek, iğrenmek (UWV1 34)

käŋgiläş- : birbirinden nefret etmek, tiksinmek (EUES 357)

käklä- : öfke veya nefret hissetmek (EUES 353)

1.4.7.3.5. Alay Etme, Küçük Düşürme, Kötüleme

askançu, asgançu azkançu : **1-** alay (UWN1 303)

ḳarınçlıġ : hakaret, aşağılama (Maitri. 81-49)

yermek : aşağılamak, hor görmek, değersiz saymak (BTT XX)

yalkmak : aşağılamak (MEİB 2093)

tod : **1/1** ucuz, kıymetsiz, kötü, sefil, aşağılayıcı davranış (ÇBH. 31) (Maitri. 5-6) (BTT I. B 189)

ayıglaşmak : birbirini kötülemek [AY6 0687]

ayıġlamaḳ : karalamak, kötülemek (BTT I. D 185)

yumurmak : hor bakma (EUES 920)

kudıgar- : alçaltmak, küçültmek (EUES 419)

kudıgartdur- : alçalttırmak, küçük düşürttürmek (EUES 419)

asġançula- : alay etmek, gülünç duruma düşürmek, hafife almak, küçümsemek (AY. 136-14)

asḳançula- : **1-** eğlenmek, alay etmek= **asġançula** (AY. 136-14) (UWV1 90)

elüglä- : **1-** alay etmek, eğlenmek; (bir kişi ile) alay etmek vb. (UWV2 16)

ilügle-: dalga geçmek, alaya almak, alay etmek. (DAS 3242) (DAS 3274)

uçusla- : aşağı görmek =**uçuzla-** (ETG)

uçuzla- : **1-** küçümsemek, aşağılamak, hakir görmek (AY. 136-10)

ḳarġa-: **2-** hor görmek. (DAS 1767)

yalkık- : hor görülmek (EUES 857)

yir- : kötülemek, aşağılamak, yermek, kızmak, hiddetlenmek (Maitri. 61-23)

mün- : **1-** kötülemek (EUTS) (Maitri. 79-35)

müne- : **1-** kötülemek, aşağılamak (Maitri. 79-35)

ayıġla- : kötülemek (AY. 134-11), (Maitri. 66-8), (AY. 134-11)

ir- : **2-** yermek, kötülemek (Üİ. 120a 5)

enil- : alçalmak, kendini aşağılamak (?) (UWV2 21)

yumur- : hor bakmak; ezmek (EUES 920)

yumurt- : hor baktırmak (EUES 920)

yeniglä- : kötülemek, hakaret etmek, aşağılamak, değersiz görmek, önemsiz görmek (EUES 888)

tagonla- : alay etmek (EUES 660)

1.4.7.3.6. Düşmanlık, Tehdit

ayıg ögli : **2-** düşmanca, kötülük düşünen (UWN2 92)

yagılıg : düşmanlık (EUTS)

y(a)vlak : **1- 1/2** düşmanlık (AY. 133-15) (BTT XX)

yawlaḳ : **1/2** düşmanlık (UİG=A 8)

ayıġlaş- : kötüleşmek, düşman olmak (AY. 434-12)

yatla- : **1/1** düşmanca hareket etmek, yabancı saymak (EUTS)

yagıd- : düşman kesilmek (EUTS)

ḳarış- : **1/1** düşman kesilmek, karışmak (AY. n366-7) (EUTS)

yan- : **2-** tehdit etmek (EUTS)

yagılaş- : birbirine düşman olmak, birbirine düşmanca davranmak (EUES 853)

1.4.7.3.7. Kıskanma

küni : haset, kıskançlık (AY. 102-3) (Maitri. 59-9)

künilemek : kıskanma, haset etme (BTT XX)

künilemeksiz : kıskanmadan ? (BTT XX)

sok : haset, kıskançlık (Huas.)

ḳısḳan- : kıskanmak (EUTS)

ḳızġan- : 1/2 kıskanmak (Huas.)

künile- : kıskanmak, imrenmek, haset etmek, gönüllemek (AY. 136-13)

1.4.7.3.8. Kibirlenme

köfenç : gurur, kibir (EUTS)

kövenç : ululanma, büyüklenme, gurur, güvenç (EUTS)

küfenç : gurur, güvenç, kıvanç (ETG)

küvenç : gurur (Maitri. 4-26) (AY. 103-14)

küvençsiz : gurursuz (AY. 681-18)

küvez : gurur (Maitri. 106-22)

ḳurġur- : 1/2 gururlanmak, ululanmak, büyüklenmek (EUTS)

bagragur- : 2- kibirli olmak, gururlu olmak, mağrur olmak (EUES 137)

bagşal- : mağrur olmak, vakur olmak (EUES 138)

1.4.7.3.9. Sözünde Durmama

aḳış- : caymak, sözünde durmamak (EUTS)

1.4.7.3.10. Kınama, Ayıplama

ḳına - : kınamak, eziyet etmek (Üİ. 120a 5), (KİP. 27)

kıçur- : kınamak, ayıplamak (Maitri. 83-5)

1.4.7.3.11. Yaltaklanma, Yaranma

asġançu : yaltaklanma, ikiyüzlülük, riyakarlık (ETG)

taġun : riya, yaltaklık (EUTS)

yaran- : yaranmak, hoşa gitmek (EUTS)
aşġançula- : yaltaklanmak (EUTS)
aşġunçula- : yaltaklanmak (EUTS)
yalgantur- : yağ çekmek, pohpohlamak, gönlünü okşamak, yaltaklanmak (DAS 1027)
taġunla- : yataklık etmek (EUTS)
takunla- : yataklık etmek (EUTS)

1.4.7.3.12. İnatlaşma

muiġa : inat, laf anlamaz (EUTS)

tos- : inatçılık, geçimsizlik, hırçınlık etmek (EUTS)

1.4.7.3.13. Tembellik

irmägürmäk : tembellik, tembel olma. (EUDDM 127)

erin- : erinmek, üşenmek, tembelleşmek (BTT XX) (BÖ. 29)
ermegür- : erinmek, tembelleşmek, üşenmek, ihmal etmek (Huas.)
ermekür- : erinmek, tembelleşmek, ihmal etmek (EUTS)
agruklan- : yüksünmek (EUES 21)
osan- : tembel olmak (ETG)
ozan- : tembel olmak (ETG)
sımta- : ihmal etmek (ETG) (AY. 560-17)
ıçgın- : ihmal etmek, önemsememek (?) (UWV2 70)
ıngala- : ihmal etmek, önemsememek, hor görmek (UWV2 91)
ittür-, ıdtur-, itdür- **~ yittür-** : **2-** ihmal etmek, umursamamak, unutmasına izin vermek (UWV2 145)
ärmägür- : gayretsiz, üşengeç, tembel olmak (UWV1 185)
bagragur- : **3-** ihmalkârlığa sebep olmak (EUES 137)

1.4.7.3.14. Eziyet Çektirme

çul- : acı çektirilmek, eziyet edilmek (EUES 240)

agruklan- : eziyet olarak kabul etmek, acı çekmek (?) (UWV1 26)

örlet- : **1/2** ıstırap çektirmek rahatsız etmek (Üİ. 122b 5), (KİP. 31), (AY. 135-17)

emget- : **1-** ıstırap çektirmek, elem vermek **2-** acı çektirmek (Maitri. 81-40), (AY. 135-17)

ämgäksin- : eziyet saymak (UWV1 135)

ämgätiş- : birbirine acı vermek (UWV1 139)

emgetir- : eziyet etmek (Huas.)

emged- : eziyet etmek (EUTS)

täpr[ätil]- : eziyet etmek (MEİB 2458)

1.4.7.3.15. Zorlama, Baskı

küçe- : **1/1** zorlamak, engellemek (İKP. 32-5), (Maitri. 83-55)

ḳatıġla- : yormak, germek, zorlamak (ETG)

köçe- : zorlamak (EUTS)

irklet- : zorlamak, elde etmek (EUTS)

1.4.7.3.16. Kışkırtma

bulganmak : rahatsız etme, kışkırtma (EUDDM 92)

yençsirädür : rahatsız edici (EUES 888)

kikşür- : başkaları arasında husumet uyandırmak, hiddetlenmek, öfkelenmek (Huas.) (EUTS)

ḳatuġlantur- : teşvik etmek, yeltenmek, düşündürmek (EUTS)

bulġa- : **2-** rahatsız etmek (DIŞ. 674)

örlet- : **1/4** bozmak, taciz etmek, rahatsız etmek (Üİ. 122b 5), (KİP. 31), (AY. 135-17)

1.4.7.3.17. Övdürme

kökedtür- : methettirmek, övdürmek (AY. 137-3); (EUTS)

alḳat- : övdürmek, methettirmek (AY. 682-20)

ögür- : **2-** kendisini övdürmek (EUTS)

ögürt- : kendisini övdürmek (ETG)

kügettür- : methettirmek, övdürmek (EUTS)

kületil- : övdürülmek (AY. 679-15)

1.4.7.3.18. Hırs, İhtiras, Tutku

almır : hırs (Maitri. 44-15)

az < O.F. *"z /âz/*: hırs, tamah, açgözlülük (DAS 3428) (Maitri. 44a-15), (AY. 133-18)

azlanmaḳ : **2-** hırs, tamah, açgözlülük (Maitri. 13-2)

isirkemmek : tamahkarlık (ETG)

suḳ : ihtiras, hırs (Maitri. 12-45)

adġanmaḳ : yapışıp kalma, bağlanma (BTT I. D 78)

aḍḳanġuluḳ : bağlanılan, bağlanılması gereken=Skr. **grâhya** (AY. 165-14)

atḳanġu : bağlanılacak şey; duyu organlarının dış nesneleri, duyu sahası, duyu objesi. =Skr. **Vişaya** (AY. 365-1) (Maitri. 41-57) (Üİ. 118b 11) (ETG)

nızbanı, nızwanı < Sogd. *nizPân*=Skr.**klesa** : ihtiras, aşırı düşkünlük (EUTS) (ETG)

nızvanılaġ : ihtirasa ait (Maitri. 13-32)

nızvanılıġ : ihtirasa ait, ihtiraslı, tutkulu, tutkuyla ilgili (Maitri. 57-7) (AY 3k. 165-11)

nizvani < Sogd. *nyzfi'n'* :bulaşma, ihtiras, tutku, hırs, özlem (Üİ. 100b 4), (BTT XX)

ḳavrıġ : **2- 2/1** tutku (EUTS)

ḳawrıġ : **2-** tutku (ETG)

bagragu : saldırgan, ihtiraslı, ihtiraslarına düşkün; bağlantı, bağ, ihtiras, saldırganlık (EUES 137)

azlan- : **2-** hırslanmak (Üİ. 119b 12)

tarın- : **1-** hırslanmak (EUTS)

1.4.7.3.19. Zayıflama, Güçsüzleşme

koraglug : kilo verme (‚et kaybı') (EUES 393)

küçsire- : kuvvetten düşürmek, zayıflatmak (AY. 116-22)

küçsiret- : zayıflatmak (AY. 226-4)

kev- : zayıflatmak, güçsüzleştirmek (AY. 163-10)

kevil- , kewil- : zayıflatılmak (AY. 588-3) (EUTS) (ETG)

erksire- : kuvvetsiz olmak (ETG)

alŋu-, al(ı)ŋu : gücü azalmak, güçsüzleşmek (UWV1 53)

ḳud- : telef olmak, gücünü yitirmek, susuzluktan zayıflamak (BTT XX) (ETG)

ḳut- : telef olmak, takatsizleşmek, gücünü yitirmek (EUTS)

tor- : zayıflamak (IB. 17)

tuġsa- : zayıflamak (EUTS)

kurı- : 2- zayıflamak (EUDDM 169)

yada- < Moğ. *ǰada-* : **1-** zayıf olmak, zayıflamış olmak, zayıflamak (EUES 851)

yavrı- : krş. **yavru-** : zayıflamak, eğilmek, güçten düşmek (AY. 609-20)

yavru- : krş. **yavrı-** : zayıflamak, eğilmek, güçten düşmek (AY. 116-22)

yawrı- : sefil olmak, zayıflamak (ETG)

yokurkan- : kuvvetten düşmek, zayıflamak (EUTS)

uyırkan- : 1- kuvvetten düşmek, zayıflamak, yorulmak, donakalmak (AY. 621-16)

alŋad- : zayıflamak, arıklamak, halsiz olmak (EUTS)

alŋu- (alaŋu-) : zayıflamak, bitkinleşmek (İKP. 37-2)

alaŋur- : 1/1 zayıflamak, arıklatmak, güçten düşürmek (AY. 118-5)

alaŋad- : tükenmek, kuvvetten düşmek (ETG)

alaŋadtur- : zayıflatmak, güçten düşürmek (ETG)

1.4.7.3.20. Cimrilik

isirkegü : **2-** hasislik (ETG)

saran : cimrilik, hasislik (BTT I. D 169)

ḳıw : hasislik, cimrilik (ETG)

saranlanmak : cimrilik, hasislik (EUES 586)

ḳıvırḳanmaḳ : hasislenme, cimrilik yapma (Maitri. 66-5)

azlan- : 1- hasislik etmek, cimrilik etmek, pintilik etmek (AY. 136-15)

esirge- : esirgemek, cimrilik etmek (ETG)

äsirkä- : 2- (bir şeyi) cimrilik edip vermemek (UWV1 197)

esizge- : esirgemek (AC)

saranlan- : cimri olmak (EUES 586)

ḳıfırḳan- : cimrilik etmek (EUTS)

ḳıvırġaḳlan- : cimrilik etmek, pintilik etmek (AY. 136-16)

ḳıvırḳaḳlan- : cimrilik etmek (AY. 136-16)

ḳıvırḳan- : cimrilik yapmak (EUTS)

ḳıwırḳaḳlan- : hasislik etmek (ETG)

ḳıyırḳalan- : cimrilik etmek (EUTS)

ḳızġan- : **1/1** cimrilik etmek (Huas.)

1.4.8. ÇEŞİTLİ ÖZELLİKLERE SAHİP KİŞİ

1.4.8.1. Olumlu Kişilik Sahibi

naivaziki < Skr. *naivâsika* : yüksek ruhlu kimse (BTT XX)

yavaş : **1**- yumuşak huylu, halim, merhametli
(Maitri. 10-27) (ETŞ. 4-17) (UÜH-B. 57)

umuġluġ: umutlu (DAS 3147)

yüreklig : gönüllü, kalpli (Maitri. 9-34)

yabaş : yumuşak huylu, sakin, halim (EUTS)

oġlanġu : çocuk gibi davranılan, nazik (EUTS)

oġlaġu : müşfik, sevecen, yumuşak (Maitri. 7-52)

alḳatmış : bereketli, mübarek, mübeccel (Man.)

käksiz : kin beslemeyen [AY6 0294]

aklamaksız : kini olmayan, kinsiz (UWN1 81)

ayıġlamaḳsız : kötülemesiz (AY. 147-12)

serimlig : sabırlı, yumuşak başlı, hoşgörür (AY. 34c-20), (BTT XX)

yarası : itaatli kimse, uysal (EUTS)

yawaş : **1/1** yavaş, uysal (ETG)

suḳsuz : tok gözlülük (Maitri. 72-40)

yas : **2**- halim, şefkatli (EUTS)

tavratġuçı : teşvik edici (EUTS)

amırtġurdaçı : yatıştırıcı, teskin edici=krş.**amırtġurtaçı** (EUTS)

tirigligli : diriltici (?) (Man.)

ağır ağır : pek ciddi, ağırbaşlı, temkinli (EUTS)

abınıḳ : ağırbaşlı, sakin, mutlu, huzur (EUTS)

türüŋ : gayretli, çalışkan, faal (EUTS)

sımtagsız : gayretli, çalışkan (AY. 406-4)

sımtaġsız : faal, enerjik, çalışkan (EUTS)

osalsız : gayretli, çalışkan (EUES 516)

avıŋ : =**evinng** (EUTS)

avınŋ : =**evinng** (EUTS)

evinng : faal, gayretli, çalışkan (EUTS)

vyakrithg < Skr. *vyākrti* + Tü. *+lıg* : öngörülü (MEİB 0340)

şastrapiry < Skr. *sastrapirya* : **1/2** şastras seven kişi (EUTS)

şastrapiryi < Skr. *Şastrapriya* : **1/1** şastras seven adam (UÜH-B. 41)

tagonçı : alaycı; şakacı kişi (EUES 660)

taplar : sevgili, değerli (EUES 676)

tartınçı : sevilen (?) (EUES 679)

savıngırı : belagatli, güzel konuşan (EUES 591)

kuyum : **1**- utangaç (EUES 434)

oŋa : dayanıklı, metin (EUTS)

ḳatıġ : **1**- sağlam, metin, korkusuz, bünyesi kuvvetli olan
(AY. 9-23) (Maitri. 48-24) (IB. 65)

aġızlıg : ağızlı, konuşkan (AY. 499-20)

arkalık : üstlenen, üstüne alan. (EUDDM 54**)**

1.4.8.1.1. İyi

buyançı : **1/1** iyiliksever (Maitri. 75-18)

edgülüg : **1**- iyi, üstün vasıflı, merhametli (Üİ. 110a 15) (AY. 151-3)

ädgü kılınçl(ı)g : **1**- iyi davranışlı (UWN2 158)

ädgü ögli : **4**- iyiliksever, lütufkâr (UWN2 164)

ädgüçi : hayırsever (?) (UWN2 153)

bögteçi : hayırlı işler işleyen (Huas.)

buyanlıġ : sevaplı; iyi ameli olan; iyi davranışlı, iyi davranışa sahip
(Maitri. 52-51), (AY. 131-1)

ädgü kılınçl(ı)g : **2**- iyi amelli, sevabı (Budist metinlerde Skr. punya olarak da) olan
(UWN2 158)

ädgü ögli : **3-** (doğru öğretiyi temsil eden ve doğru yola yönlendiren) dinî öğüt veren destekleyici (UWN2 164)

yazınçsız : kötülüksüz, günahsız, temiz (AY. 178-18)

b(a)çasız : suçsuz, kusursuz, hatasız, günahsız (EUES 135)

ḳadagsız : günahsız, suçsuz(AY. 124-19)

yazuksuz : günahsız, suçsuz (Maitri. 83-14) (KİP. 37)

1.4.8.1.2. Ahlaklı, Erdemli

çahşapudluġ : ahlaklı (DIŞ. 202)

çḫşapatlıġ : ahlaklı, ahlak törelerine uyan, saygı gösteren (EUTS)

çḫşaptlıġ : bkz. **çḫşaputluġ** : ahlak kurallarına uyan (Maitri. 107-3)

ovutluġ : edepli, ahlaklı (EUTS)

şilavanti : < Skr. *sīlava(n)t*: iyi ahlaklı, ahlak sahibi, krş. **şila** (EUDDM 216)

ayıpsız : kusursuz, faziletli (UWN2 95)

edremlig : erdemli, faziletli (AY. 30-22)

erdemlig : erdemli, faziletli (IB. 10), (Maitri. 9-33)

paramıtlıg : erdemli (AY. 97-11)

uvutlu : edepli, terbiyeli (EUTS)

uvutluġ : edepli (Maitri. 112-6)

uyatlıġ : edepli (Maitri. 59-8)

ayıpsızlık : fazilet, namusluluk (UWN2 95)

toḳılıġ : nizamî, örfe uygun, faziletli (ETG)

1.4.8.1.3. Saygılı

ayaġlaġ : saygılı, hürmetli =Skr. **ayaġlıġ** (EUTS)

ayaġlıġ : saygılı, hürmetli (AY. 380-13)

ayaġluġ : saygılı, hürmetli (EUTS)

ayançag : saygılı, hürmetli, saygıdeğer, hürmete layık (BÖ. 60), (AY. 147-14)

ayançaŋ : derin saygı, huşu; derin saygı ile, huşu ile (UWN2 77)

ayançaŋlıg : derin saygı, huşu; derin saygı ile, huşu ile (UWN2 77)

1.4.8.1.4. Zeki, Akıllı

titik : **1**- zeki; mahirane (Maitri. 4-23)

aŋlaġ : akıllı, zeki, anlayışlı (ETG)

bügü biliglig : bilgelik sahibi, büyülü güce sahip, olağanüstü güce sahip kişi (AY 3-5. 137-7)

tetrüm : **1/2** zeki, akıllı, anlayışı (EUTS)

türtüm : zeki, kabiliyetli (EUTS)

tütrüm : **3**- zeki (ETG)

tetig : zeki (MEİB 2497)

ilgäy : **1**- akıllı (EUES 303)

ilgäysök : akıllı, kurnaz, becerikli, tecrübeli, keskin zekâlı (EUES 303)

1.4.8.1.5. Dürüst, Güvenilir

uyur : **2**- adil, dürüst, amir (AC)

könilig : adil, dürüst, adilce (AC)

köni : **1/2** dürüst (Maitri. 23-7), (İKP. 55-2), (AY 3k. 136-8)

tomludu : doğru, dürüst, adilane (EUTS)

alsız : hilesiz (AY. 394-12)

altaġsız : hilesiz, yalansız (AY. 394-12)

armaḳsız : entrikasız (AY. 90-5)

ezügsüz : yalansız, doğru (AY. 90-5)

ezüksez : yalansız, hatasız, kusursuz, yanlışsız (EUTS)

igidsiz : yalansız, yanlışsız (AY. 499-3)

körsüz : hilesiz, aldatmacasız [AY6 0980]

tevsiz : hilesiz, fesatsız (Maitri. 63-3) (BTT XX)

otġuraḳ : **1/2** inanılır, güvenilir (Üİ. 97b 7)

otḳuraḳ : inanılır, güvenilir (BTT I. B 143)

tüz : **1/3** temiz, dürüst, içten, barışık, kusursuz (Üİ. 122b 8) (AY. 169-2) (Maitri. 78-53)

y(a)rlıgsız : tarafsız (MEİB 0793)

kertgüngülük täg : inanılır, güvenilir (EUES 366)

1.4.8.1.6. Alçak Gönüllü

mansız : alçak gönüllü, mütevazi, çekingen (EUTS)

mnsız : alçak gönüllü, mütevazi (EUTS)

asra : **2-** alçak gönüllü, mütevazi (EUTS)

alçaḳ : alçak gönüllü, mültefit (AY. 347-8)

1.4.8.1.7. Hırssız, İhtirassız

nizvani-sız : bulaşmasız, ihtirassız n.bol-(Üİ. 112a 2) (EUTS)

azsız : hırssız (Maitri. 59-31)

kıvırkaksız : hırssız (MEİB 2532)

suḳsız : hırssız, ihtirassız s. (AY. 412-11)

1.4.8.1.8. Övülmüş

öğütmüş : övülmüş, övülecek (Man.)

alk(a)tılmış : övülmüş, methedilmiş (UWN1 93)

ögdilig : övüp alkışlamaya değer (AY. 583-16) (EUTS)

1.4.8.1.9. Huzurlu, Güler Yüzlü

inç : **2**- huzurlu (Maitri. 9-1) (AY. 164-2)

inçkülüg : huzurlu, sükunetli, sakin (DIŞ. 63)

ençgülüg : huzurlu, sakin, rahat [AY6 1205]

inçgülüg : sükûnet; huzurlu, sakin, rahat, durgun (Maitri. 9-10), (AY. 160-11)

mengilig : sevinçli, mutlu, neşeli, huzurlu (IB. 5), (AY. 164-2)

enç : rahat, huzurlu (BÖ. 76)

esengülüg : huzurlu (DIŞ. 63)

ençgülügin : rahat, huzurlu, sakin (EUES 258)

yalıg : güler yüzlü, neşeli, şen (IB. 2)

ögrinçlig : sevinçli (EUTS)

ögrünçlüg : sevinçli, kıvançlı, mutlu (AY. 199-3)

ḳıvlıġ : mutlu, mesut, bahtiyar (AY. 681-7)

sevinçeŋ : neşeli, sevinçli (Maitri. 83-17)

sevinçlig : sevinçli, şen, neşeli, mutlu= krş. **sevinçlüg** (AY. 15-8) (DIŞ. 71)

sevinçlüg : krş. **sevinçlig** s. (AY. 566-21)

ögirmeklig : sevinçli, '*sevinmekli'* (AY. 157-21)

ögrünçülüg : şen, neşeli, sevinçli (İKP. 46-5), (Maitri. 18-25)

meŋilig : mutlu, çok memnun, mesut, bahtiyar (İKP. 72-4), (Maitri. 33-8)

külüngireẏ : gülümseyen, güleç (Man.)

külär : gülümseyen (EUES 439)

külçirä : gülümseyen (EUES 439)

sırtık : sırıtık, sırıtmış kimse (EUTS)

maŋallıg : **1/1** saadetli (DIŞ. 58)

ḫutluġ : **1/1** mutlu, mesut (Man.)

ülüglemek : **1- 1/2** mutlu (EUTS)

yolluġ : **2- 2/2** mesut (EUTS)

ögrünçligin : sevinç içinde (ETŞ. 2-10)

1.4.8.1.10. Sevecen, Sevimli

sevgülüg : **2**- sevimli (EUTS)

emraḳ : **2**- sevimli =**amrak** (Man.)

sviglig : **1**- sevimli (EUTS)

amramaklıg : sempati dolu, sevgi dolu (UWN1 132)

amraḳlaġu : sevilecek (Maitri. 101-2)

başaġut : sevilen, başta gelen, hoş görülen (Maitri. 49-22)

ökük : çok sevimli, cana yakın (EUTS)

seviglig : sevimli (Maitri. 55-20) (UÜH-B. 48)

sevigligrek : daha sevimli, çok sevimli, güzel. (DAS 4094)

sevüglüg : **1**- sevimli (EUTS)

sewer : sevimli (ETG)

sewiglig : sevimli (ETG)

soḳançıġ : sevimli, hoş =**soġançıġ** (ETG)

isig : **1/2** sıcak, cana yakın, sevimli (IB. 67), (BÖ. 30) (AY. 137-20)

küsençig : **1/2** şirin (AY. 120-6), (Maitri. 13-43)

soġançıġ : tatlı, iyi, hoş, güzel, sevimli (İKP. 46-6) (BÖ. 47)

sukançıg : sevimli, şirin (EUDDM 212)

ögek : **1-** çok sevimli, cana yakın (EUTS)

yaratıg : **2-** hoş, tatlı, cana yakın etiğin (BTT XX)

amranmaḳlıġ : **2-** sevilmeli, sevilecek olan (BÖ. 50)

1.4.8.1.11. Merhametli

yarlaġḳançuçı : merhametli (ETG)

yarlıġḳançuçı : merhametli (ETG)

yarlıḳaçuçı : acıyan, merhametli, bereketli (KİP. 197)

ḳolunlug : merhamet etmek, rica yollu (EUTS)

yrlıkançuçı=yarlıkançuçı (EUTS)

irinçkençüçi : acıyan (Maitri. 106-9)

1.4.8.1.12. Koruyan

basutçı : **1-** yardımcı, koruyucu, arka, hami, teşvik eden (Maitri. 41-42)

küteçi : saklayan, koruyan (EUTS)

paşdanak : koruyucu, hami (Man.)

küzünç : koruyucu (ETŞ. 3-11)

1.4.8.1.13. Cömert

çuanmart : < Far. *cüvānmerd*: cömert, civanmert. (EUDDM 101)

esiegençsiz : esirgemeden, cömert, eli açık (EUTS)

esirgençsiz : cömert (Maitri. 10-35)

esirkençsiz : esirgemeyen, cömert, (bir şeyden) kaçınmayan (AY. 169-13)

aḳı : cömert (AY. 412-11) (ETG)

azlanmaksız : **2-** cimri olmama, hasis olmama (UWN2 112)

1.4.8.1.14. Gamsız, Kedersiz

usai : gamsız, kedersiz (EUTS)

ḳısıġsız : dertsiz; hür (Maitri. 3-17)

muŋsuz : dertsiz, kedersiz (EUTS)

ökünçsiz : **1/1** acısız, kedersiz (AY. 169-14)

saḳınçsız : endişesiz (Maitri. 72-28)

taksız : dertsiz (Maitri. 3-20)

tolgaksız : kedersiz, sıkıntısız [AY6 0749-0750]

kadġusuz : kaygısız, dertsiz, üzüntüsüz (AY. 402-16)

busuşsuz : kedersiz (Maitri. 72-28)

çolmaḳsız : ıstırapsız, sıkıntısız, öfkesiz (AY. 143-17)

ö[rlätmäk]siz : ızdırapsız (MEİB 2534)

emgeksiz : ıstırapsız (Maitri. 33-8)

emgetmeksiz : ıstırapsız (Maitri. 59-15)

1.4.8.1.15. Sakin

kakıgsız : öfkesiz, sinirsiz [AY6 0295]

örüg : sakin, durgun, dingin, durulmuş (AY. 166-7)

sük : sakin (EUTS)

amul : uslu, halim, yavaş, sakin=krş.**amıl, amal** (ETG)

amulluḳ : usluluk, sükunet (EUTS)

bäksäm : sakin (EUES 157)

1.4.8.1.16. Korkusuz, Cesur

titim : cesaretli (ETG)

titimlig : cesaretli,cesur, kahraman (Üİ. 109a 4)

y(a)vlak : **2- 2/3 cesur=yaylak** (ÇBH. 8) (DIŞ. 690)

avınçsız : korkusuz=krş.**ayınçsız** (EUTS)

ayançsız : korkusuz (ETG)

ayınçsız : korkusuz (Maitri. 101-16)

aymançsız : korkusuz (Maitri. 65-19)

1.4.8.1.17. Güçlü, Kuvvetli

y(a)vlak : **2- 2/2** şiddetli, kuvvetli (ÇBH. 8) (DIŞ. 690)

yarp : sağlam, güçlü, kuvvetli (AY. 393-12)

küçek : güçlü, kuvvetli (EUTS)

küçlüg : güçlü, kuvvetli, kudretli (İKP. 45-2), (IB. 3)

kür : **2**- güçlü, kuvvetli (EUDDM 173)

küsünlüg : kudretli, güçlü, kuvvetli (Maitri. 57-2), (DIŞ. 658)

erkliglig : **1**- fıtratlı, güçlü (Üİ. 112a 14)

toŋalıġ : güçlü, kuvvetli (EUTS)

ergü : **2**- çok kuvvetli, güçlü (EUTS)

uyur : **1**- güçlü, kudretli, muktedir (IB=u.-ı 28)

uz : **1- 1/2** kudretli (AY. 143-18) (İKP. 2-6) (KİP. 169)

türklüg : güçlü, kuvvetli, kudretli (DIŞ. 731) (Maitri. 48-20) (BÖ. 21)

yarplıg : güçlü, kuvvetli (AY. 55-11)

ḳınıġ : **1**- kuvvetli, sert; metin, sebatlı, kararından dönmez (ÇBH. 268)

ḳınıḳ : kuvvetli, sağlam (EUTS)

erik : güçlü, kuvvetli (EUTS)

erklig : **1**- güçlü, kuvvetli, kudretli, erkli (Maitri. 68-25), (IB. 55), (AY. 186-2)

erksingü : güçlü, kuvvetli (AY. 551-5)

közünlüg : güçlü, kuvvetli (EUTS)

1.4.8.2. Olumsuz Kişilik Sahibi

yarlıkançsız : şefkatsiz, merhametsiz (AY. 400-24); (Maitri. 82-13)

sarsıġ : **2-** haşin, merhametsiz (Maitri. 63-24) (AY. 101-12)

yrlıkançsız : =**yarlıkançsız** (EUTS)

taplagusuz : sadakatsiz (AY. 613-2)

sevigsiz : sevimsiz (AY. 299-18)

umuglugsuz : umutsuz (BTT XX)

umugsız : krş. **umugsuz** (AY. 19-17)

umuġsuz : dayanaksız, umutsuz, güvencesiz, çaresiz (Maitri .85-6) (AY. 180-7)

ḳovı : **1**- kısmetsiz, saadetsiz, bedbaht (Maitri. 99-21)

köŋül-süz : **1**- gönülsüz (Üİ.105b 14)

tuyuġsuz : duygusuz, görgüsüz (EUTS)

yiviglig : **tiziklig** (ile beraber) : aceleci (AY. 4-10) (EUTS)

ögdisiz : takdire layık olmayan (EUTS)

todagma : değer vermeyen (ETŞ. 5-7)

taġunçı : **1/2** yaltakçı (EUTS)

muyġa : dik kafalı (ETG)

ärdämsiz : **2- 2/1** erdemsiz (UWN2 236)

amramaksız : sevgi içermeyen (UWN1 132)

sevgüsüz : sevgisiz (AY. 613-2) (EUTS)

yaŋşak : **1-** sözü bol, ağzı kalabalık, yersiz, fazla ayrıntılı, havan sudan konuşan (EUES 864)

yankısız : nankör (EUES 861)

tokusuz : ahlaksız (EUES 727)

şaşok : kafası karışık (EUES 646)

muyga : **1-** isyancı, asi, vahşi (EUES 482)

ırksız : şanssız kişi (EUES 291)

1.4.8.2.1. Kötü, Yoldan Çıkmış

ayıg ögli : **4-** yoldan çıkaran (Budizm'de, yanlış öğretileri savunan ve yanlış yola yönlendiren kötü dost) (UWN2 93)

anantraşėkė: günahkâr. (DAS 493) (DAS 517)

ayıg kılınçlıg : günahkâr, günahı olan, günah işlemiş (UWN2 91)

irinçülüg : günahı olan, kusurlu, günahkar, sefil (Maitri. 84-1)

tsuyluġ : günahkar (Maitri. 83-62)

ḳadaglıg : günahkar (BTT XX)

udun : **1/1** günahkar, utandırıcı (ETG)

yazuḳluġ : günahkar, suçlu (Maitri. 82-55) (KİP. 26)

münlüg : günahkar (BTT XX)

asanvarakulike : < Skr. *āsamvarika*: asamvara [günahı]nı yüklenmiş olan kişi (UWN1 293)

asanvarukiki : krş. **asanvarakulike** (UWN1 293)

buyansız : sevabı olmayan, sevapsız (Maitri. 96-3)

ädgü kılınçsız : **2-** iyi amelsiz, sevabı (Skr. punya) olmayan, sevapsız (UWN2 159)

ärdämsiz : **2- 2/2** sevabı olmayan, sevapsız (UWN2 236)

azaġ : **1/2** delalete sapmış, yanlış yola sapmış (Maitri. 41-14), (Üİ. 101b 5)

azgın : **1-** (Vijñānavāda Budizminde, duyu objelerinin nesnel varlığına inandığı için) şaşırmış biri; **2-** yanılan (UWN2 107)

azmış : azmış, yoldan çıkmış, doğru yolu şaşırmış (AY. 3.3b. 16)

ädgü kılınçsız : **1**- iyi davranışsız (UWN2 159)

avazasay < Skr. ? : gönlü ve karnı bozuk (Maitri. 59-27)

1.4.8.2.2. Aldatıcı, Yalancı, Hilekar

allıġ : hileli (EUTS)

altaġlıġ : hileli, yanıltmalı, aldatmalı (AY. 679-4)

baz : **1**- yalancı (?) (Maitri. 82-48)

çevişlig : hileli (EUTS)

ezügçi : yalancı, hilekar (AY. 563-4)

yolgan : yalancı (EUES 912)

äzügči ~ äzükči : yalancı (EUES 133)

ezüglegüçi : doğru konuşmayan, yalancı. (DAS 1773)

igid : **1**- sahte, yalancı, hilekar (Maitri. 82-21), (AY. 146-15)

igid kişi : hilekar kişi (Huas.)

körlüg : hilekar, kurnaz [AY6 0981]

kürlüg : hileli (AY. 443-11) (Maitri. 75-40)

kurvı : kurnaz, açıkgöz (EUES 427)

osḳuzdaçı : **1/2** hilekar (EUTS)

teblig : kandırmalı (EUTS)

tertrü : **2**- yalancı, hileli (EUTS)

tevlig : hileci, hilekar (AY. n555-22) (Maitri. 63-25)

tevlüg : krş. **tevlig** (AY. 443-11)

yılayu : yanıltıcı, aldatıcı (AY. 34i-2) (BTT I. B 93)

1.4.8.2.3. Kaba

toosın : vahşi, kaba, yontulmamış kimse (EUTS)

toozun : vahşi, kaba, yontulmamış kimse (EUTS)

tosun : vahşi, kaba, yontulmamış kimse, utanmaz (EUTS)

yavaniki < Skr. *yavana-ika* : vahşi, barbarlar (Maitri. 1-32)

meriçi < Skr. *mleccha* : yabani, barbar (Maitri. 37-13)

salıġ : **2**- kaba, pis, salak (EUTS)

salıḳ : kaba, pis (Maitri. 70-18)

evrik : kaba, sarsak, aptal (EUTS)

sarsaġ : kötü, kaba, sarsak (EUTS)

sarsıġ : **1**- kaba, iğrenç, kötü, sarsak (Maitri. 63-24) (AY. 101-12)

yavgan : kaba, bayağı [AY6 0165]

erksiz : **1**- münasebetsiz (Maitri. 69-10)

1.4.8.2.4. Tembel

ermegü : tembel, boş, ihmalci (ETG)

sımtaġ : ihmalkar, tembel (Maitri. 88-30) (ETG)

şımtaġ : miskin, tembel, ihmalci (EUTS)

osal : tembel (ETG) (AY. 75-5)

ärinçäŋ : **2**- tembel, üşengeç, ihmalci (UW2 256)

ssmtaḳ : **1**- derbeder, avare, aylak (EUTS) **3**- ihmalci, savsakçı (EUTS)

1.4.8.2.5. Kıskanç

ḳıŋ : **2**- kıskanç (UÜH-C. 128)

küneyingi : kıskanç, hasetçi (EUTS)

küniçi : kıskanç (Maitri. 57-3)

yaġıçı : hasetçi, kinci (Maitri .82-26)

erksiz : **3**- isteksiz, kindar (ETG)

1.4.8.2.6. Aç Gözlü, İhtiraslı

nizvani-lıġ : bulaşıcı, ihtiraslı (Üİ. 107b 1) (EUTS)

suḳluḳ: açgözlü, ihtiraslı (DAS 4227)

ḳanınçsız : **1**- kanmaz, kanmak bilmez (ÇBH. 72)

1.4.8.2.7. Sıkıntılı, Kaygılı

ınçak : mukadde, sabırsızca, kaygılı, gamlı (Man.)

bosuşluġ : kaygılı, kederli (EUTS)

bosuş : mahzun, kederli (ÇBH. 302)

tolġaḳlıġ : ıstıraplı, sancılı, sefil, zavallı, acılı, kederli, sıkıntılı emgeklig (AY. 179-24)

sıḳışlıġ : kederli, sıkılmış olan (EUTS)

puşuşluġ : kederli, kaygılı, gamlı (EUTS)

sävinmäksiz : neşesiz, kederli [AY6 0702]

burkırak : (yüz ifadesi) çok suratsız, çok keyifsiz (EUES 202)

ḳadġuluġ : kaygılı, dertli, kederli, üzüntülü (AY. 98-6)

ḳadġuluḳ : acılık, dertlilik, kederlilik (EUTS)

muŋluġ : kederli (IB. 22)

busuşluġ : kederli, üzüntülü, endişeli (BTT I. B 7). (Maitri. 99-19) (IB. 52)

saḳınçlıġ : düşünce, düşünceli, endişeli (AY. 212-19), (Maitri. 99-19)

kämür < Mo. *gemür* : acınacak, üzücü, üzüntülü; keder, kaygı (EUES 355)

buusı : dağınık, dalgın (EUTS)

emgeklig : ıstıraplı, sıkıntılı, eziyetli (Maitri. 69-24), (AY. 179-24), (BTT XX)

1.4.8.2.8. Kibirli

köfençlig : kibirli, mağrur (EUTS)

kövençeng : kibirlenen (EUTS)

kövez : burnu havada, mağrur (EUTS)

küvençeg : mağrur, gururlu, kibirli (Maitri. 106-18)

küvezlengülüg : mağrur (Maitri. 26-6)

küvänyük : gururlu, kibirli (EUES 447)

bagşal : **1**- gururlu (EUES 138)

1.4.8.2.9. Şaşkın, Akılsız, Cahil

munḳul, **muŋġul** : şaşkın (ETG)

muŋġul : şaşkın (ETG) (AY. 624-18)

muyum : şaşkın (EUTS)

moyum : şaşkın, karışık, karmakarışık (EUES 478)

kuyum : **2**- kafası karışık, şaşkın (EUES 434)

muntuz : geri zekalı, aptal, şaşkın (İKP. A-14)

muntuz : geri zekalı, aptal, şaşkın (İKP. A-14)

ögsüz : akılsız, şaşkın (UÜH-C. 69) (Man.)

muŋ : **2- 2/1** bönlük, akılsızlık (Huas.)

tümke : deli, akılsız (AY. 34s-23) (BTT I. B 120)

biligsiz : cahil, bilgisiz , akılsız (Skr. moha), (Maitri. 4-2), (BTT I. B 83)

bilmeksiz : bilgisiz (BTT XX)

köŋül-süz : **2-** akılsız, manasız, idraksiz (EUTS)

öksüz : kendinden geçmiş, akılsız (Man.)

tümge : zayıf, ağır, akılsız, ahmak (Üİ. 112a 14)

kartı : ahmak, aptal (EUES 340)

tümge : akılsızca hareket, cahillik (BTT XX)

taŋ (III) : hayret verici (KİP. 149)

taŋlançıġ : şaşırtıcı, hayret verici (UÜH-B. 31)

ḳarıp : garip (EUTS)

sükräk : aptal (?) (EUES 637)

bunga : zayıf akıllı, bunamış (EUES 200)

bungal : zayıf akıllı, bunamış (EUES 200)

tältök : deli, divane, mecnun; deli (kişi) (EUES 693)

tälvä : deli, çılgın (MEİB 1909)

balamud < Moğ. *balamad ~ balamud* : delirmiş, çılgın, deli (EUES 140)

kal : deli, çılgın, kudurmuş (İKP. A-13) (AY. 300-15)

tilfe : Tilbe, abdal, aşık, deli (EUTS)

tilve : Tilbe, abdal, aşık, deli=**tilfe** (EUTS)

1.4.8.2.10. Cimri

ḳıfırḳaḳ : hasis, cimri (ETG)

ḳıfraḳ : cimri, eli sıkı (EUTS)

ḳıvırḳaḳ : cimri, hasis (Maitri. 59-11)

ḳıwırġak : hasis, cimri (ETG)

ḳıyırḳaḳ : cimri, eli sıkı (EUTS)

ḳız (II) : cimri; kısa (Maitri. 38-20)

ḳızġak : cimri (ETG)

bahıl : <*Ar. baḫīl*: cimri. (EUDDM 67)

1.4.8.2.11. Terbiyesiz, Utanmaz

tudunçsız : hayasız (EUTS)

uvusuz : terbiyesiz, utanmaz (EUTS)

uvutsuz : edepsiz, hayasız (Maitri. 109-15) (KİP. 61)

ovusuz : terbiyesiz, utanmaz (EUTS)

ovutsuz : arsız, hayasız (Man.)

turkıgsız : arsız, hayasız (MEİB 0708)

ootun : küstah (EUTS)

otun : küstah, sefil (Maitri. 12-39)

utun : küstah, günahkar, utandırıcı, hayırsız, utanmaz, arsız, kötü (ÇBH. 172) (AY. 133-19)

yarlıġ : **2-** sefil, perişan, acınacak durumda, yürekler acısı (Maitri. 16-5) (İKP. 48-2)

1.4.8.2.12. Öfkeli

övkeçi : sinirli; öfkeli (AY. 594-9)

öpkeçi : öfkeçi (EUTS)

övkelig : öfkeli (Maitri. 81-55)

tötüşlüg : **1/1** düşman kalpli, düşmanlık (AY. 169-1) (EUTS)

öçlüg : öçlü, düşman yürekli (EUTS)

1.4.8.2.13. Mutsuz, Sefil

tomluġ : somurtkan (EUTS)

ögirmäksiz : neşesiz, mutsuz [AY6 0702]

sevinçsiz : sevinçsiz, neşesiz (AY. 613-12)

irinç (**erinç** ?) : mutsuz, sefil, acınacak halde, iğrenç, (İKP. 48-1) (Maitri. 92-19)

erinç : zavallı, sefil [AY6 0349]

inçsiz : huzursuz (Maitri. 106-11)

ḳutsuz : **1/2** saadetsiz (Maitri. 91-28)

1.4.8.2.14. Güçsüz, Kuvvetsiz

toruġ : **1**- zayıf, güçsüz, kuvvetsiz (Maitri. 78-14)

kävgin : zayıf, güçsüz (EUES 359)

türksüz : **2**- kuvvetsiz kişi (EUES 775)

küsünsüz : kuvvetsiz (Maitri. 81-40) (AY. 433-8)

yarpsız : güçsüz, kuvvetsiz (AY. 56-6)

beksiz : zayıf, güçsüz, dayanaksız (AY. 613-14) (ETG)

alıŋ : aciz kimse, güçsüz kişi (EUTS)

kövrü : zayıf, güçsüz (EUES 414)

sönük : sönük, kuvvetten düşmük (EUTS)

küçsüz : kuvvetsiz, güçsüz, kudretsiz (AY. 433-7), (Maitri. 81-40)

türksüz : **1**- kuvvetsiz (EUES 775)

erksiz : **2**- güçsüz, kuvvetsiz (EUTS)

1.4.8.2.15. Kararsız

ürlügsüz : **1**- kararsız, istikrarsız, çabuk değişen (BTT XX)

arvı, agını : şüphe içinde, kararsız (UWN1 279)

1.4.8.2.16. Ölümlü, Fani

ertigli : ölümlü, geçici, fani (EUTS)

ertimlig : ölümlü, geçici, fani (ETG)

ertimlig : fanilik, geçici, ölümlü

mengüsüz : fani, ölümlü, ebedi olmayan (AY. 366-22) (EUTS)

meŋüsüz : fani (Maitri. 68-12)

ölmeklig : ölümlü, fani (EUTS)

artamaklıg : geçici, fâni (Budizm terimi olarak) (UWN1 267)

ölümlüg : ölümlü (Maitri. 88-27)

ürlügsüz : **2**- fanilik, geçici (ETG)

ürlüksüz : geçici, fani (AY. 34p-14) (Üİ. 103a 17)

anityat < Toh. *anityāt* < Skr. *anityatā* : geçicilik, fânilik (UWN1 171)

anityatlıg : ölümlü, geçici, fâni (UWN1 171)

1.4.9. DUYGU

1.4.9.1. Duygu Kaynağı

yürekre : yüreğine (EUTS)

köŋl : gönül, duygular, vicdan, dilek (Üİ. 7-1)

köŋül : gönül, yürek, kalp; düşünce, kanaat, iman
(Üİ. 119b 9) (AY 3k. 141-8) (KİP. 76)

köŋüllüg : kalpli, gönüllü, gönle sahip, düşünceli, sevilen
(AY 3k. 134-12) (AY. 33-7) (BTT XX)

turġurmaḳ : **1/3** besleme (AY. 181-4)

turgur- : **3-** (his) beslemek (Maitri. 106-19)

1.4.9.2. Duygunun Tezahürü, Yansıması

külüşüg/k : gülüş (EUTS)

külüşmek : gülüşme (Maitri. 18-41)

kuçak : kucaklama, sarılma (EUES 418)

ilgün- : tesir etmek, etkilemek (EUTS)

tük- : buruşmak, somurtmak (EUTS)

kül- : gülmek (Maitri. 52-22)

külçir- : gülümsemek (Maitri. 12-18), (AY. 392-19)

kültür- : güldürmek (EUTS)

küldür- : güldürmek (EUES 439)

külün- : gülümsemek, sırıtmak (EUTS)

külüş- : gülüşmek (ETŞ. 4-21)

öp- : öpmek (ETG)

öpiş- : öpüşmek (İKP. 52-8)

öpögse- : öpmek, istemek (EUTS)

öpügse- : öpmek istemek (ETŞ. 4-9)

osuş- : perişan olmak (Maitri. 105-12)

ögün- : pişman olmak (Huas.)

ḳoç- : sarılmak, kucaklamak (EUTS)

ḳoçu- : kucaklamak Man.

ḳoçuş- : kucaklaşmak (EUTS)

ḳuç- : kucaklamak, bağdaş kurmak, kavuşturmak (Maitri. 33-22) (ETG)

kuçakla- : kucaklamak, içine almak (EUES 418)

kuçugsa- : kucaklamak istemek (EUES 418)

kuçumsın- : sözde sarılmak, sarılıyormuş gibi yapmak (EUES 418)

ḳuçul- : kucaklanmak (EUTS)

ḳuçuş- : kucaklaşmak (AY. 52-8)

yörgel- : sarılmak (AY. 614-11)

yörgen- : sarılmak (Maitri. 83-41)

sırtıl- : **1-** sarılmak, tutunmak (EUTS)

1.4.9.3. Çeşitli Duygular

1.4.9.3.1. Sevgi, Aşk

amramaḳ : sevme (Maitri. 19-12)

amraksız : sevgisizlik (?) (UWN1 132)

amranmaḳ : sevme, sevgi, aşk, sevinç, tutku, hırs, tamah
açgözlülük=Skr.*trsna,kama* (Maitri. 107-2) (AY. 162-21)

emraḳlıġ : =**amraḳlıġ** (EUTS)

sewig : sevgi, aşk, sevgi dolu (ETG)

sewüg : sevgi, aşk (ETG)

vālabi : < Skr. *vallabha*: her şeyden çok sevilen, en yüksek (EUDDM 266)

tapaġ : **1/1** çok sevme (İKP. 50-4)

isişmäk : karşılıklı sevgi, karşılıklı aşk, sevme (EUES 312)

amır- : **2-** sevmek (ETG)

amra- : sevmek (AY. 306-17) (Maitri. 33-27) (DAS 2134)

amıra- : **1-** sevmek (EUDDM 49)

amran- : sevmek (AY. 162-21), (Üİ. 98b 9) (DAS 141)

amrat- : (kendini) sevdirmek, sevilmek (UWV1 57)

ogşa- II : sevmek, okşamak [AY6 0085]

seb- : sevmek (IB. 3)

sef- : sevmek (EUTS)

sev- : sevmek (İKP. 6-7) (Maitri. 33-26)

sevit- : sevdirmek, sevilmiş olmak, sevilmek (AY. 585-19)

sew- : sevmek (ETG)

sewit- : sevilmek (ETG)

sıġ- : hoşa gitmek, uymak (EUTS)

siv- : sevmek (EUTS)

sv- : sevmek (EUTS)

taŋla- : hayran olmak, olağanüstü ya da nadir niteliğinde görmek (İKP. 43-3)

tarţıl- : **1- 1/1** kapılmak, gönül vermek (AY. 185-21) (Üİ. 116b 7)

yak- : **2- 2/1** hoşa gitmek (EUTS)

yarat- : **4**- beğendirmek, kendisini göstermek (EUTS)

1.4.9.3.2. Mutluluk, Sevinç, Huzur

ögrüç : sevinç, memnuniyet, bkz.**ögrünç** (UÜh-dizin)

ögrünçü : sevinç (Maitri. 19-19), (IB. 55)

ögünç : neşe, sevinç (EUTS)

ögrünçü : sevinç, neşe, memnunluk, sevinçli, memnun megi (DIŞ. 79)

ögrünç, ögrünçü, örünçü, ögrönç: sevinç (AY. 22-5) (Üİ. 110a 15) (DAS 1002)

örünçi : sevinç (ETG)

sewinç : sevinç (UİG. D 38)

mengi : sevinç, mutluluk, neşe, huzur (IB. 52), (AY. 154-9)

meŋigü : saadet (ETG)

meŋi : saadet, sevinç, neşe, memnunluk, haz (Maitri. 32-17)

suu : büyük mutluluk, büyük saadet, majeşte (EUTS)

sevinç : sevinç, neşe, beğenme, minnettarlık, memnuniyet (İKP. A-9) (Maitri. 93-12)

sivinç : sevinç (EUTS)

svinç , swinç : sevinç (EUTS)

utlı : **2**- sevinç. (DAS 378)

ögirmek : sevinme, kıvanma (AY. 149-12)

maŋgal < Skr. *mangala* : **1/1** saadet (ETG)

mngal : =**mangal** (EUTS)

ḫut : **1/2** saadet (EUTS)

ḳavut : **1/2** saadet (EUTS)

ḳıv : **1/1** saadet (AY. 419-13) (Maitri. 89-36)

ḳıw : **1/1** saadet, azamet (ETG)

ögrünçülük : memnun oluculuk (Man.)

ögrünçüligin : sevinçle, memnuniyetle (EUTS)

ögrünçülügin : sevinçle (Maitri. 13-27)

anumodit < Skr. *anumodita*: (başkalarının iyi bir işine / işlediği sevaba) sevinen kişi (UWN1 197)

ädgük(i)yä : sağsalim, güle güle, zarar görmeden (UWN2 159)

serinç : ferahlık, hoşluk, huzur (Man.)

ḳutadmaḳ : mesut etme (KİP. C40)

ögür- : **1-** sevinmek (İKP. 53-2)

ögir- : sevinmek, kıvanmak, menmun olmak (IB. 30), (AY. 151-19)

amrıḳ- : huzur bulmak (DIŞ. 202)

amrıl- : **2-** huzur bulmak huzurlu, yumuşak, uysal, dengeli, mutlu olmak (UWV1 58)

avın- : sevinçli olmak, neşeli olmak (?) (UWV1 104)

avınıl- : kendisini iyi hissetmek (EUTS)

ilincülä- : **2-** kendini iyi hissetmek, memnun olmak, mutlu olmak (UWV2 122)

ḳalaŋur- : sevinç göstermek, sıçramak, fırlamak (ETG)

ḳalaŋgur- : sevinç göstermek, sıçramak, fırlamak (AY. 372-3)

säviniş- : birlikte sevinmek (EUES 601)

ḳıvat- : **3-** bahtiyar kılmak (Man.) (AY. 620-21)

kıwad- : mutlu etmek (ETG)

mengile- : sevinmek, mutlu olmak (IB. 1)

meŋile- : sevinci tatmak (Maitri. 16-23)

ögrünçüle- : **1/2** sevinmek (Maitri. 31-24)

ögrünçülen- : sevinmek (EUTS)

sebin- : sevinmek (IB. 30)

sevin- : sevinmek, neşelenmek, kıvanmak (Maitri. 78-52) (AY. 152-11), (İKP. 47-1)

sevinçlen- : sevinmek, neşelenmek (EUTS)

sevintür- : sevindirmek (Maitri. 52-34), (AY. 43-2) (DAS 2943)

ögirtir- : sevindirmek (Maitri. 52-33)

ögirtür- : sevindirmek, mutlu etme (AY. 598-20)

ögrüntür- : sevinçlendirmek (ETG)

sewin- : sevinmek (ETG)

sewinçlen- : sevinmek (ETG)

sivin- : sevinmek (EUTS)

svin- : sevinmek (EUTS)

üdlen- : sevinmek (EUTS)

yaro- : mutlu, neşeli görünmek (BTT XX)

ḳutġur- : saadet saçmak=krş. **kutgar**- (AY. 582-17), (Maitri. 13-5)

ḳutut- : mesut kılmak, saadet bahşetmek (EUTS)

ḳudad- : **2**- bahtiyar etmek (EUTS)

ḳutad- : **1**- mutlu kılmak, mutlu olmak, bahtiyar olmak (İKP. 48-ext) (KİP. B1)

ḳutġar-, **ḳutar**-, **ḳutġur**- : **2**- saadet saçmak (İKP. 51-7) (AY. 166-5)

kenen- : tatmin edilmek, içi rahatlamak, memnun olmak, kendini iyi hissetmek (EUTS)

et- : **11**- (birinin gönlünü) hoşnut etmek, memnun etmek, (yeri göğü) huzura kavuşturmak (UWV2 61)

etin-, itin- (I) : **4**- memnun edilmek, memnun olmak (?) (UWV2 64)

kan(ı)t- : (gönlü) memnun etmek, memnun olmak (EUES 329)

todur- : **1/3** tatmin etmek (Maitri. 154-9) (Maitri. 21-10)

aşa- : **3**- sevincin tadını çıkarmak, mutlu olmak (UWV1 93)

aşan- : **2**- (zevk) almak, tadını çıkarmak (UWV1 94)

ärtür- **9**- (tadını, zevkini) çıkarmak (UWV1 195)

1.4.9.3.3. Şefkat

maytrı < Skr. maitri, maitreya : **1**- sevgi, şefkat (Maitri. 79-38)

yarlıkan- : **2**- **2/1** şefkat göstermek (EUTS)

1.4.9.3.4. Rahatlama, Sükunet

abınç : rahatlık, sevinç, refah, avunma (EUTS)

abınçu : 1- avunma, teselli, sevinç (ETG)

ḫumaru (**ḳumaru** ?) : teselli, son öğüt (İKP. 76-2)

inç : **1-** sükûnet, rahatlık, barış, huzur, durgunluk (Maitri. 9-1) (AY. 164-2)

turanç : barış, huzur, sükûnet (EUES 758)

inç turmaḳ : müsterih olmak, rahat olmak (EUTS)

inçgü : rahat, huzur, sükunet, durgunluk (AY. 154-9)

inçkü : huzur, sükunet, barış (AY. 166-16) (ETG)

tüzülmek : **2-** Sükunet, tevekkül (ETG)

nirvana < Skr. *nervan* : değersiz bir sükunet (EUTS)

yawal- : sükunet bulmak (ETG)

ençläntür- : **1-** rahat bırakmak, rahat vermek (UWV2 20)

töl(ä)t- : avutmak, teselli etmek (EUES 737)

1.4.9.3.5. İnanma, Güvenme

ḳanmaḳ : kanma (Maitri.)

kanmaksız : kanmaksızın (Maitri. 2-30)

ınan- : **2-** inanmak, itimat etmek, güvenmek (Maitri. 18-4), (AY. 159-5)

ınantur- : inandırmak (AY. 90-21)

artız- : **1-** arkasından gitmek, itimat etmek (Huas.)

bögülen- : güvenmek, itimat etmek (EUTS)

küven- : güvenmek (Maitri. 62-30)

uşan- : **2-** inanmak, güvenmek, itimat etmek (EUTS)

usan- : **2-** inanmak, itimat etmek (EUTS)

işän- : **1-** güvenmek, itimat etmek (UWV2 135)

içgär-, ickär- : **2-** (birini fikren) inandırmak, ikna etmek, (birinin) fikrinin değişmesine sebep olmak (UWV2 103)

1.4.9.3.6. Sabır, Umut

umınç : krş. **umunç** (AY. 637-8)

umunç : umma, umut (AY. 605-1)

umuġ : dayanak, umut, sığınak, güvence (AY. 29-12) (Maitri. 3-11)

umuş : umma (EUTS)

umduk : umut (ETG)

sergü : tahammül (ÇBH. 32)

serinmek : sabretme, işi oluruna bırakma, tahammül (BTT XX)

umungu : umut (EUES 799)

um- : ümit etmek, ummak (EUES 798)

umul- : umulmak (EUTS)

umun- : ummak, ümit etmek (AY. 684-8) (DAS 1031)

ḳındır- : mihnet çekmek, bir şeyden muzdarip olmak (EUTS)

ḳındur- : zahmete katlanmak (ETG)

kötür- : **1/2** tahammül etmek (AY. 208-4) (Maitri. 75-14)

ser- : **1-** tahammül etmek, katlanmak, katlanabilmek (UÜH-C. 188) (DAS 364)

sergür- : **2-** tahammül etmek, dayanmak (EUTS)

seril- : **1/3** dayanmak (BTT I. B 101), (AY. 164-17)

serin- : sabretmek, tutunmak, tahammül etmek, katlanmak (AY. 225-14) (DAS 279)

serkür- : **2-** tahammül etmek, dayanmak (EUTS)

sıḳur- : **1/1** dayanmak, katlanmak (BTT I. A 38) (EUTS)

yölen- : dayanmak (BTT I. B 61)

tägin- : **2-** katlanmak, dayanmak. (EUDDM 229)

1.4.9.3.7. Utanma, Haya

avyat : utanma (Maitri. 60-16)

avya : utanç, ar, haya (EUTS)

eymenç : utanç, korku (EUTS)

ıyatlıg : mahcup (MEİB 2533)

ovut : **1/1** utanma, utanç, hicap (UÜH-C. 143); (EUTS)

tudunç : haya, utanç (EUTS)

uut : utanma, ayıp (ETG)

uvut: utanma, haya. (DAS 4620)

uwut : utanma, ayıp (ETG)

udun : **1/2** utandırıcı (ETG)

eymen- : utanmak, hicap duymak (BTT XX)
äymän- : **1**- **1/2** utanmak, mahçup olmak (UWV1 212)
uyaḳ- : **2**- utanmak (AC)
uyad-: utanmak. (DAS 1044) (DAS 3067)
uyat- : utanmak(AY. 141-5)
ayın- : **2**- utanmak, alçak gönüllü olmak (UWV1 116)

1.4.9.3.8. Korku, Panik

ainç : =**ayınç** (EUTS)
ayanç : endişe, korku, heybet (ÇBH) (ETG)
ayınç : korku , endişe; heybet, hürmet **korkınç** (DIŞ. 121), (Maitri. 5-32)
ayınçlıġ : korkan, korkulu, korkunç **korkınç** (Maitri. 101-16)
aymanç : korku, çekingenlik (EUTS) (ETG)
aymanmaḳ : korkma (Maitri. 55-3)
belin : korku (ÇBH. 235)
beliŋ : korku (ETG) (DAS 3480)
beliŋlegü : korkunç (ETG)
beliŋleyü : korku (EUTS)
beliŋteg : korkma, donup kalma; korkunç (AY. 4-16) (EUTS)
äymänçsiz : çekinmeyen, korkusuz [AY6 0295]
ġorġınçsız : korkunç olmayan (EUTS)
ḫorġınç : korkunç (EUTS)
ıçangu : çekinme, dikkate alma (EUTS)
ḳasınçıḳ : **3**- korkunç, korku verici (AY. 172-17)
ḳorḳġu : korku (ÇBH. 118)
ḳorḳınç , **ḳorḳunç** : korku, korkunç, ürküntü, tehlike; korkma, ürkme (ÇBH. 73) k. (İKP. 18-ext) (AY. 180-6)
ḳorḳınçıġ : korkunç (İKP. 18-3), (Üİ. 109a 7)
ḳorḳınçıḳ : korkunç (EUTS)
ḳorḳınçlıġ : korkmuş (KİP. 43) (Maitri. 21-2)

ḳorḳınçsız : korkusuz, korkmayan (AY. 164-8)

ḳorḳınçsız, **ḳorḳunçsuz** : korkmayan, korkusuz (Maitri. 23-21), (KİP. 52)

korklıg : korku içinde (EUDDM 159)

ḳorḳu : korku (UÜH-C.162)

ḳorḳunç : korkma, ürkme (EUTS)

ḳorḳunçluġ : korkunç (KİP. 43)

ḳorḳmaḳ : korkma (Maitri. 55-3)

ḳorḳunç : korkma, ürkme (Maitri. 111-5)

tangaġ : korku, sıkıntı, endişe (EUTS)

tangıg : korku, sıkıntı (AY. 34s-15)

tangış : korku, ıstırap, sıkıntı (EUTS)

taŋıġ : korku, sıkıntı (Maitri. 44a-7)

taŋış, **oku =taŋıġ** ? (ETG)

beliŋ teg : korkunç (ÇBH =235)

tıdıġ : **1/2** sakınma, çekinme (Maitri. 57-17) (AY. 179-5) (UÜH-C. 93)

yayılmaksız : tereddütsüz, duraklamadan (EUTS)

ayman- : korkmak, çekinmek, ürkmek (Maitri. 112-10), (AY. 141-5)

kuysuk- : (fil) korkmak, ürkmek (EUES 434)

yıçan- : çekinmek, korkmak, endişe duymak [AY6 0987]

yman-: Korkmak, çekinmek. (DAS 661) (DAS 2590)

ıy-: **3**- korkmak, çekinmek. (DAS 1428) (DAS 4326)

ürkün- : korkmak, ürkmek (EUES 827)

ayın- : **1**- korkmak (AY. 314-17), (IB. 19)

beliŋle- : korkudan şaşırmak, korkmak (UÜH-C. 137), (AY. 608-19) (DAS 330)

beliŋlet- : korkutmak (Maitri. 101-18)

busurḳan- : korkmak (AY. 624-16) (ETG)

äŋ- : dehşete düşmek, korkmak, şaşırmak (UWV1 143)

ıdıt- : korkutmak (EUTS)

korkız- : korkutmak (EUES 395)

kabşa- : tereddüt etmek (EUTS)

kekne- : tehdit etmek, azarlamak, korkutmak (EUTS)

yatla- : **1/2** kaçınmak (EUTS)

ḳorḳ- : korkmak (İKP. 40-4), (Maitri. 68-11)

ḳorkıt- : korkutmak (AY. 489-24), (BTT XX)

ḳorḳun- : korkmak (BTT XX)

ḳorkıt- : korkutmak (Maitri. 113-6)

ḳoruḳ- : korkmak (EUTS)

tıdıl- : **1/3** imtina etmek, çekinmek (Üİ. 118b 4) (UÜH-C. 181)

ürk- : ürkmek (AY. 291-4) (IB. 27)

ürkit- : korkutmak, ürkütmek (Maitri. 101-17) (AY. 220-21)

ürkür- : ürkütmek, korkutmak (EUTS)

taŋla- : **3**- sıkılmak, korkmak (EUTS)

äymän- : **1**- **1/1** korkmak, korkak olmak (UWV1 212)

äymäntür- : dehşet içinde bırakmak, korkuya düşürmek (UWV1 213)

1.4.9.3.9. Cesaret

buu < Çin. *fu* : cesaret (Maitri. 33-25)

yürek : **1/1** yürek , cesaret, metanet (Maitri. 81-1)(AY. 180-5)

alpa- : cesur olmak (ETG)

titin- : cesaret etmek, didinmek (ETG)

katrun- : **1/2** cesaret vermek (ÇBH. 15)

1.4.9.3.10. Şaşma, Şaşırma

muŋadmak : hayret etme, şaşırma [AY6 1270]

taŋırkaguluk : şaşırtıcı (EUES 672)

saşıtmak : şaşırtma (EUES 589)

oyırkan- : hayret etmek, şaşırmak (EUES 519)

saş- : kafası karışık olmak, yanılmak, karıştırmak, karşıt yapıda olmak; değiştirmek; aklını karıştırmak, şaşırtmak (EUES 589)

saşıltur- : aklını karıştırmak, şaşırtmak, ayartmak, yoldan çıkarmak (EUES 589)

taŋırka- : hayret etmek, şaşmak, hayran kalmak, hayran olmak (EUES 672)

taŋırkan- : hayret etmek, şaşmak (EUES 672)

adın- : 1- hayret etmek, şaşırmak (BTT XX), (Maitri. 13-6)

azıttur- : (birini) şaşkına çevirmek, karmakarışık etmek (UWV1 126)

muimal- : şaşırmak, donakalmak (EUTS)

muŋadtur- : şaşırtmak, hayrete düşürmek, kederlendirmek (Maitri. 8-30)

muymal- : şaşkın olmak (ETG)

şaş- : şaşmak (EUTS)

şaşıl- : şaşılmak (EUTS)

şaş- : şaşırmak, şaşmak (AY. 24-21)

şaşur- : şaşırmak (AY. 271-17)

taŋla- : 1- şaşmak, şaşırmak, hayret etmek (AY. 188-17)

adokla- : tuhaf bulmak, bir şey hakkında hayrete düşmek, şaşırmak (UWV1 16)

taŋlat- : şaşırtmak (EUES 673)

1.4.9.3.11. Üzüntü, Kaygı

bosuş : kaygı, keder, gam (Man.)

busanç : keder (IB. 52)

busuġluġ : =**busuşluġ** (KİP. A44)

sıġış : keder, sıkışma, sıkıntı, kaygı (EUTS)

buşuş (busuş?) : üzüntü, acı, hüzün, dert, tasa, gam, keder (İKP. 16-1) (Maitri. 44-6)

puşuş : acı, kaygı, gam (EUTS)

ḳadġu : kaygı, dert, keder, üzüntü busuş (Maitri. 44a 6), (AY. 31-8), (İKP. 3-8)

sakınçsızın : korkusuzca, kaygılanmadan (MEİB 2574)

ḳatḳu : kaygı, acı, dert (EUTS)

ḳaygu : kaygı, gam, keder (AY. 558-4)

kem : 1- acı, gam, keder, elem, ağrı, zahmet, ıstırap (BTT XX), (AY. 593-14)

irinz : felaket, sefillik (EUTS)

saġınç : endişe (EUTS)

turançsız : huzursuz, rahatsız (EUES 758)

bagdam : hareketsiz; hoşnutsuz, memnun olmayan (EUES 137)

bagdamlanmak : hoşnutsuzluk (EUES 137)

aġruş : 1/1 ıstırap acı, dert, gam, keder (UÜH- C85)

aḳruş : acı, ıstırap. (DAS 1933)

çolmaḳ : ıstırap (ETG)

duşkrçar < Skr. *duskaracarya* : ıstırap (Maitri. 1-25)

ġın : sıkıntı, dert, ıstırap (EUTS)

ġızġut : çeki, mihnet, eziyet (EUTS)

kırgın : ıstırap (ETG)

ḳırḳın : **2-** azap, ıstırap (EUTS)

mıŋ : Sıkıntı, dert, keder (ETG)

muŋ : **1-** sıkıntı, dert, tasa, kaygı, keder, mutsuzluk, ıstırap (Maitri. 43-12), (İKP. 26-1), (KİP. 183)

muŋadınçıġ : **2-** acayip, ıstırap verici (ETG)

sıḳıġ : sıkıntı (Maitri. 44a 7)

sıḳış : sıkıntı, keder, kaygı (AY. 180-7)

sıkıg : **1-** sıkıntı (MEİB 1794)

sıkış : sıkıntı (İÖUTH 15/208)

tarḳ : dert (Maitri. 5-26)

tarka : **1-** acı, dert; dertli, sıkıntılı (AY. 10-2) (Maitri. 27-18)

tiktaka < Skr. : acı (EUTS)

tolġaḳ : ıstırap; sıkıntı, keder, sancı (Maitri. 44a- 7) (EUTS)

tunumluġ : sıkıntı (ETŞ. 5-14)

uçuz : **2-** dert verici, acıklı, hazin (ÇBH. 31)

tod : **1/3** dert verici (ÇBH. 31) (Maitri. 5-6) (BTT I. B 189)

emgek : ıstırap, acı, ıstırap, eziyet, sıkıntı, dert, keder, emek, zahmet (KİP. 206), (Maitri. 42-14), (Üİ. 111a 17)

emgetmek : acı çektirme, eziyet verme (AY. 180-23)

emkek : acı, ıstırap (ETG)

yoglamak : acı, keder (EUES 908)

kagurulmak : sıkıntı basma, heyecanlanma (EUES 319)

erin-, irin- ~ **yerin-**, yirin- : **1-** üzgün olmak, kederli olmak, inlemek (UWV2 27)

esirkän-, isirkän- : **1-** (bir şeyin) arkasından üzülmek (UWV2 35)

äsirkä- : **1-** (bir şeyin ardından) üzülmek, yas tutmak, kederlenmek (UWV1 197)

inçsire- : tedirgin olmak, rahatsız olmak (AY. 227-8)

inçsiret- : tedirgin etmek, rahatsız etmek, üşendirmek, taciz etmek (ETG)

ḳadġur- : kaygılanmak, kederlenmek (ETŞ. 4-4)

örlet- : **1/1** bozmak, taciz etmek, **1/5** üzmek (Üİ. 122b 5), (KİP. 31), (AY. 135-17)

bosan- : kederlenmek, müteessir olmak (EUTS)

bosantur- : kederlendirmek, üzülmek, kaygılanmak (EUTS)

boşurḳan- : rahatsız hissetme, kendini kusurlu rahatsız saymak, kaygılanmak (EUTS)

bus- : kederlenmek (ETG)

busa-: üzülmek, yanmak, sıkılmak. (DAS 2686)

busan- : üzülmek, endişelenmek, kederlenmek (İKP. 20-4), (BTT I. D 60)

busrul- : kederlenmek (ETG)

buşrul- : üzülmek (MEİB 2492)

buşurḳan- : rahatsız hissetmek, kaygılanmak (EUTS)

örten- : **2**- kederlenmek (EUTS)

yerin- : üzülmek, kederlenmek, hoşnutsuzluk duymak (İKP. 68-5)

puşurḳan- : endişelenmek, kaygılanmak (EUTS)

agrın- : **1**- bir kişi için endişelenmek, üzülmek (UWV1 26)

saḳıntur- : endişelendirmek (AY. 401-20)

açıt- : **2**- gönül kırmak, acı duyurmak (EUTS)

tolga- : incimek, kederlenmek (EUTS)

tolgan- : **1**- incinmek, rahatsızlanmak (EUTS)

tolġat- : incitmek, rahatsız etmek, ıstırap vermek (EUTS)

burçıntur- : incitmek, dert-sıkıntı vermek, düzenini bozmak (AY. 136-11)

tıḳıl- : **1**- felakete uğramak, kaygılanmak (AY. 622-13)

encsirä-, incsirä- : huzursuz olmak, endişeli olmak (UWV2 21)

encsirät- : (bir kişiyi) rahatsız etmek, huzursuz etmek, tedirgin etmek (UWV2 21)

erintür-, irintür- : (birisini, bir kişinin gönlünü) üzmek, kederlendirmek, keder vermek (UWV2 31)

açı- : **3**- dertlenmek, kederlenmek, üzülmek (UWV1 3)

äsirkä- : **3**- endişe etmek, (bir kimse / bir şey için) endişeye düşmek (UWV1 198)

sarıl- : **3**- üzgün olmak (EUES 587)

kagrul- : endişe etmek, tasalanmak, dertlenmek, kin beslemek (EUES 319)

kagurul- : (kaygıdan, kederden) tükenmek, sıkıntı basmak (EUES 319)

adala- : sıkıntıya düşmek, başı belaya girmek (UWV1 7)

adak- : sıkıntıya düşmek, başı belaya girmek, çaresiz olmak (UWV1 6)

adaktur- : sıkıntıya sokmak, sıkıntı vermek (UWV1 7)

agrukla- : yük olarak kabul etmek (UWV1 26)

bez- : **2-** bezmek, ıstırap çekmek (UÜH-D. 90)

emgen- : **1-** ıstırap çekmek (Maitri. 85-7), (KİP. 10), (Üİ. 121a 10)

emget- : **1-** ıstırap çektirmek, elem vermek (Maitri. 81-40), (AY. 135-17)

ḳıntur- : bir şey için zahmete girmek (Maitri. 20-22)

örletil- : ıstırap çekmek ? (BTT XX)

emgen- : **1-** ıstırap çekmek, **2-** acı çekmek, yorulmak
(Maitri. 85-7), (KİP. 10), (Üİ. 121a 10)

üväl- : zorlanmak, sıkıntı çekmek (MEİB 2487)

1.4.9.3.12. Öfke, Hiddet

açıġ : **3-** öfke, kızma, hiddet (ETG)

çımad : öfke, hiddet, kızgınlık (EUTS)

öbke : krş. **övke** (AY. n225-20) (DAS 3843)

öpke : **1-** öfke (EUTS)

öt : **1-** hiddet (ÇBH. 36)

övke, öwke : krş. **öbke** (AY. 102-14)

övke : öfke, kızgınlık, hiddet (Maitri. 4-26), (AY. 133-18)

övkilenmek : öfkelenme, kızma (BTT XX)

övkäl(ä)ngü : öfkelenme, sinirlenme [AY6 0979]

telgenmeksiz : kızmayan (Maitri. 2-30)

utmaḳ : **2-** cinnet, delilik, çılgınlık (EUTS)

övkälängü : öfkelenme (EUES 546)

kakıgu : öfkelenme (EUES 320)

kakımak : öfkelenme, sinirlenme, nefret etme (EUES 320)

kakımaklıg : nefret … (EUES 320)

örletiş- : kızışmış olmak (EUTS)

buş- : öfkelenmek, kızmak, sinirlenmek, heyecanlanmak (AY. 622-18) (ETG)

sarıl- : **2-** heyecanlanmak, kızgın olmak (EUES 587)

erin-, irin- ~ **yerin-**, yirin- : **2-** (birine) sinirlenmek öfkelenmek, kızmak (UWV2 28)

ekşi- : ekşimek, kızmak, acı duymak (İKP. A-10)

kakı- : öfkelenmek, sinirlenmek, kızmak (EUES 320) [AY6 0979]

kekreş- : 2- kızmak, hiddetlenmek, öfkelenmek (EUTS)

öbkele- : hiddetlenmek, öfkelenmek, kızmak= **övkele-** (AY. 563-15)

övkele- , öwkele- : krş. **öbkele-** (AY. 226-9)

öbkelen- : öfkelenmek (EUTS)

örle- : 2- hiddetlenmek, öfkelenmek, gürlemek (EUTS)

örled- : kızdırmak, hiddetlendirmek (EUTS)

açı- : 1- kızdırmak (Huas.)

örlet- : 1/3 kızdırmak (Üİ. 122b 5), (KİP. 31), (AY. 135-17)

örlüş- : kızmak (Maitri. 81-62)

övkele- : öfkelenmek (Maitri. 59-14)

övkelen- : öfkelenmek, kızmak, hiddetlenmek (AY. 443-9)

övkile- : öfkelenmek, hiddetlenmek (EUTS)

puş- : kızmak, hiddetlenmek, kaygılanmak (EUTS)

puşan- : kızmak, hiddetlenmek (EUTS)

puşrul- : kızdırılmak, hiddetlendirilmek (EUTS)

ir- : 3- tekdir etmek, paylamak, azarlamak (ETG)

irin- : 2- kızmak, öfkelenmek (ETG)

bulġan- : 1- hiddetten heyecana kapılmak, sarsılmak (ÇBH. 25)

tarın- : 2- öfkelenmek, kızmak, hiddetlenmek (EUTS)

tınsıra- : 1- çıldırmak, hiddetlenmek (AY. 619-18) **2-** çıldırmak? (ETG)

yiri- : 1- kızmak (EUTS) **2-** öfkelenmek (EUTS)

yirin- : 2- kızmak, hiddetlenmek (ETG)

ḳutır- : kudurmak=**ḳudır-** (EUTS)

ḳutur- : delirmek, kudurmak, şuurunu kaybetmek (EUTS)

övkälämsin- : kendine öfke görünüşünü vermek (EUES 546)

övk(ä)läş- : öfkeleşmek, karşılıklı öfkeli olmak, birbirine öfkelenmek (EUES 546)

bagragur- : 1- agresif olmak (EUES 137)

1.4.9.3.13. Heyecan

pışrunmaḳlıġ : heyecanlanan, hisseden (EUTS)

komımak : coşku, heyecan (EUES 391)

ḳavşatıl- : **1/2** heyecanlanmak (AY. 683-2)
yök- : heyecanlanmak, duygulanmak, hislenmek, dalmak (EUTS)
seril- : **1/4** heyecanlanmak, metinleşmek (BTT I. B 101), (AY. 164-17)
isin- : **2**- coşmak, heyecana gelmek, sevmek (UWV2 129)
isiş- : coşmak, heyecana gelmek, sevmek (UWV2 130)
äsür-, asur-, aşur- : **2**- heyecanlı olmak, heyecanlı davranmak (UWV1 199)
tälgän- : heyecanlanmak, tarumar olmak, heyecanlanmış olmak (EUES 692)
komı- : coşmak, heyecanlanmak, aşka gelmek (EUES 391)
komıt- : coşturulmak (EUES 391)

1.4.9.3.14. Tatmin, Doyum

kanınçu : memnuniyet (EUES 329)
satyopayaçan : < *Skr. satyôpayācana*: tatmin etme, istekleri yerine getirme. (DAS 2935)

ḫantur- : **1**- tatmin etmek (EUTS)
ḳan - : **2**- doymak, tatmin olmak (BTT XX), (Maitri. 12-22)
ḳandur- : tatmin etmek, kandırmak (ETG)
ḳantur- : doyurmak, kandırmak, doyuma ulaştırmak, tatmin etmek, hoşnut etmek (AY. 170-17), (İKP. 14-6), (Maitri. 35-28) (DAS 1028)

1.4.10. DÜŞÜNCE

körüm : **1/3** kanı, kanaat; nazar noktası (AY. 165-15); (EUTS)
baḳçan : tahayyül, tefekkür, mütaala (EUTS)
çintemeni (**çıntamanı** ?) < Skr. *Çintamani* : düşünce mücevheri (İKP. 48-3)
kögüzlüg : düşünceli, kavrama gücü olan ters körüm (Maitri. 4-28) (KİP. 59)
manoçap < Skr. *manojalpa* (?) : tasavvur (Maitri. 4-54)
ög (I) : düşünce, akıl (Maitri. 16-38)
ögli : düşünen, düşünceli, niyeti olan, ruhlu (Maitri. 59-9) (AY. 164-10) (DAS 555)
ögülüg : düşünüşte olan, düşünülen (EUTS)

tü[şütlänçig] : düşünülen (MEİB 2545)

ökmek =Skr. **daurmanasya** : düşünme (Maitri. 44a -8)

ömek : düşünme (BÖ. 70)

ömetin : düşünmek, krş.**ö-** (ÇBH)

saḳınç : düşünce, niyet, fikir, kast, istek, his (İKP. 56-5), (Maitri. 71-34)

kögüz : **1/3** düşünce, anlama, kavram (AY. 359-17), (Maitri. 78-58)

köküz : **1/3** fikir düşünce (AY. 136-18)

saḳınġu : düşünme, düşünülecek şey (Maitri. 55-01)

sakınguluksuz : düşünülmeyecek [AY6 1160-1161]

sakış : **1-** düşünce, madde, endişe, kaygı, hesap (EUTS)

saḳışsız : **1-** düşüncesiz, saygısız sansız (BTT XX)

uġur : **1/3** zihnî aktivite (Üİ. 115a 3) (AY. 169-7)

ügşürü : tefekkür eden, tekrarlanan (EUTS)

öglüg: düşünceli, anlayışlı, akıllı. (DAS 90)

aguk- : **2-** (düşünsel olarak) zehirlenmek, (düşünceleri) kirlenmek (UWV1 31)

adkan-, adgan-, atkan- : **3-** (düşüncede) kurmak, (yanlış) tasavvur etmek, uydurmak (UWV1 15)

ḳolula- : **1/1** derin , ayrıntısıyla enine boyuna düşünmek, derinlemesine düşünmek (Maitri. 22-5) (AY. 197-11)

en- : **7-** (bir konuya) dalmak, (düşünce lerini) yöneltmek / takılmak (UWV2 19)

bögün- : derin düşünmek (Üİ. 115b 2)

köŋle- : hatırlamak, düşünmek, dalmak (AC)

köŋülker- : düşünmek, mülahaza etmek (AY.547-52), (AC)

könle- : düşünmek (ETG)

ö- : düşünmek, üzerinde kafa yormak, hesap etmek, hatırlamak (İKP. 6-3), (Maitri. 46-16),(AY. 185-7)

ıd-, id-, äyd- : **13-** (bilincini bir şeye) adamak, (bilincini bir şeye) vermek, (aklını başka konularda) dolaştırmak (UWV2 79)

öd- : **1-** düşünmek (IB. 21)

ög- : **2-** düşünmek (EUTS) (DAS 4248)

ök- : düşünmek (Maitri. 80-7)

örit-, **örüt-** : **4-** (düşünce) ortaya koymak (BOOB 3/22)

sa-: **3-** düşünmek. (DAS 388)

saġın- : düşünmek (EUTS)

saḳın- : düşünmek, düşünceye dalmak, niyet etmek, hesaba katmak, tasarlamak (İKP. 10-8) (Maitri .33-12) (AY. 115b 2)

sakındur- : düşündürmek [AY6 1290]

sakınıl- : düşünülmek (MEİB 1992)

köŋüllän- ~ köŋül(l)än- : düşünmek, dikkat etmek, dikkatli olmak (EUES 407)

köŋülländür- : düşündürmek (EUES 407)

bışıl- ~ bişil- < Moğ. *bisil-* : düşünmek, düşünceye dalmak, ilgi duymak, mülahaza etmek (EUES 168)

täŋär- : tartmak, iyice düşünmek. (EUDDM 231)

uġra- : planlamak, tasarlamak, amaçlamak (Üİ. 99b 1) (BTT I. B.138) (DAS 496)

uġura- : uymak, planlamak niyet etmek =**uğra-**

uḳ- : **1/2** tasavvur etmek (Maitri. 13-19) (AY. 158-5) (İKP. 69.int)

yakçırt- : düşünmek, tahrik etmek, muhakeme etmek (AY. 615-9)

yarlıġḳa- : **1/4** düşünmek (İKP. 10-2)

mayış- : bir yere takılıp kalmak (EUES 471)

tılaŋur- : **2-** muhakemesi, sağlam ve güçlü olmak (AY. 34d-9)

oġra- : **1- 1/2** kastetmek, niyet etmek, tertip ve tasavvur etmek (ÇBH. 50)

agıt- : (gönlü) ayırmak, çevirmek (UWV1 24)

1.4.10.1. Anlama, Bilme, İdrak

alamban : < Toh. *ālambam* < Skr. *ālambana*: bilinç objesi, tasavvur (UWN1 86)

adana : krş. **adıra** (UWN1 20)

adıra : < Skr. *ādāna-vijñāna*: Çin Yogācāra Ekolü'nde sekiz çeşit bilincin sıralamasında yedinci bilincin (Skr.manas) adı; bu bilinç Ego'nun ve Dharma'nın varlığ˘ını kabul eden yanlış görüşten sorumlu (UWN1 31)

biliş : bilme, biliş (EUTS)

bilmek : bilme, tanıma (BT XX)

s(a)rvatyan < Skr. *sarva-jñāna* : her şeyi bilme (MEİB 0339)

börtün : meçhul, bilinmeyen (EUTS)

büyülenmek : bilme (KİP. 215)

fişailıġ < Skr. *visaya* : anlayışlı, duygulu, akıllı, uslu (EUTS)

tuyunmak : anlama, anlayış, anlama, kavrama, duyma (BTT XX) (AY. 197-15)

uḳmaḳ : anlama, anlayış, bilme, idrak, akıl (Maitri. 65-14) (AY. 137-11) (BÖ. 38)

tutınçlıg : idrak edilebilir (?) (EUES 764)

uḳuşsuz: anlayışsız. (DAS 3396)

vişailıg < Skr. *visaya* : anlayışlı, duygulu, akıllı uslu (EUTS)

ötrüm : tolerans, anlayış (MEİB 2486)

aŋḳaru : anlamak, sezmek (EUTS)

aŋlaġ : anlayışlı, izanlı (Man.)

oŋartgu : anlayışı elde etme (EUES 510)

atkanmak : krş. **adkanmak** (UWN2 37)

adkanmak : (hayali özleri yanlış olarak) kavrama, (hayali) kavram (UWN1 47)

adkanmamak: kavramama (MEİB 1362)

atkantaçı : krş. **adkantaçı** (UWN2 38)

adkantaçı : (bilincin hayali özleri) kavrayan (bölümü) (UWN1 48)

tözkerinçsiz : **1/2** pek derin, anlaşılmayan (ETG) (AY. 45-15) (KİP. 210)

tüzgärinçsiz : anlaşılmaz, (üzerinde) derinlileşilemeyen (MEİB 2529)

tiriŋ : **2-** derin anlamlı=**teriŋ** (AY. 148-1)

tütrüm : **2-** derin (anlamlı için), keskin (AY. 146-11)

teriŋ : **2-** anlamı derin (Maitri. 31-30) (AY. 146-11)

ukmaklık : anlama, kavrama [AY6 0209]

adırtla- : 2- tanımak, (düşünsel olarak) analiz etmek (UWV1 11)

aŋa- : anlamak (EUTS)

aŋla- : anlamak (EUTS)

eltin-, iltin-, iltin- : **2-** (bir şeyi) aklında tutmak, hatırda tutmak (UWV2 14)

aŋgar- : anlamak, kavramak, idrak etmek (?) (UWV1 63)

bil- : bilmek, anlamak, ayrımına varmak, tefrik etmek, idrak etmek, tanımak (Maitri. 31-1), (IB. 2), (AY. 133-7)

bilil- : bilinmek (Üİ. 109a 5), (BTT I. B 101)

bilin- : **1-** kavramak, anlamak, bilinir hale gelmek (İKP. 10-1), (Maitri. 112-2)

biliş- : bilmek (AY. 364-4) birbirini tanımak. (EUDDM 82)

bügülen- : bilmek (KİP. 208)

bügün- : vakıf olmak, tanımak (AY. 34ş-16) (ETG)

köŋülker- : sezmek, anlamak, bilmek (UÜH-D. 94)

muŋķul bol- :mantıksız olmak (EUTS)

oŋar- : **2**- anlamak, kavramak (BTT I. D 252)

öglen- : kendine gelmek, ayılmak (İKP. 62-1) (AY. 619-19)

öglendür- : akıllanmak, kendine gelmek, aklını başına almak (EUTS)

öglentür- : aklını başına toplamak (AY. 601-22)

ökü- : anlamak (EUTS)

tuyun- : anlamak, duymak, kavramak, sezmek (AY. 146-14) (BÖ. 73)

uḫ- : anlamak (Man.)

uķ- : **1/1** anlamak, bilmek, öğrenmek, kavramak
(Maitri. 13-19) (AY. 158-5) (İKP. 69.int)

uķul- : anlaşılmak (Üİ. 102b 7)

uķun- : **2**- bilinmek, tanınmak, anlaşılmak bilinü (AY. 140-12)

eşidil-, işdil- ~ **äsidil**- : **2**- tanınmak, bilinmek (UWV2 50)

al- : **12**- anlamak, kavramak, idrak etmek, araştırmak (UWV1 44)

tanu- : farkına varmak, ayırmak, tanımak (EUES 670)

1.4.10.2. Akıl

bögü : âkil, sihirbaz; hekim, bilgili (Man.)

bögülüg : bilgelik, alimlik (EUTS)

bögüş : hikmet,marifet (EUTS)

bügü : **1/1** hikmet, bilgelik (Maitri. 101-21) (AY. 137-7) (AY 3-5. 137-7)

bügüş=Skr. *prajna* : hikmet (Maitri. 41-43)

us : akıl (Man.)

1.4.10.2.1. Öğüt

ögüt : öğüt, nasihat (ETG)

öt : **2**- öğüt, tavsiye, nasihat (AY. 136-5)

üt : **3**- öğüt, nasihat (EUTS)

nomlamaķ : öğüt verme, anlatma, açıklama, öğretme (AY. 167-6)

nomlaguçı : öğüt veren, öğreten, vaaz veren (AY. 474-1)

ayıt : öğüt, vaaz (EUTS)

erig : **1**- öğüt, nasihat, tavsiye (Maitri. 4-29)

eriglig : öğütlü, nasihatli (AY. 124-21)

öd : **2**- nasihat, öğüt; zaman ertmiş (UÜH-B. 45)

ötlemek : öğütleme, öğüt verme (AY. 178-23)

nomla- (Sogd. *nwm*+Uyg. la-) : **1/2** öğüt vermek, açıklamak (İKP. 49-6), (Maitri. 88-34) (DAS 85)

nomlal- : **1/3** öğüt verilmiş olmak (EUTS)

erigle- : nasihat etmek, öğütlemek (Maitri. 47-5) (DAS 287)

ärigläş- : birbirini uyarmak (UWV1 177)

ödle- : **2**- nasihat etmek, öğüt vermek, uyarmak (BTT I. D 7)

ötle- : nasihat etmek, nasihat vermek, öğüt vermek, öğütlemek, görüşmek, danışmak (Maitri. 67-23), (AY. 179-2) (İKP. 35-6)

1.4.10.3. Hafiza

ökek : hatırlatıcı (Man.)

ögek : **2-** hatırlatıcı, düşündürücü (EUTS)

unıt- : unutmak, hatırlamamak (Maitri. 18-51) (AY. 175-16) (KİP. 73)

unıtdur- : unutturmak [AY6 1290]

unıtıl- : unutulmak [AY6 1288]

ıra- : **2**- eski zamandan gelmek, unutulmak, kaybolmak (UWV2 93)

itil- : (akıldan) itilmek, kaldırılmak (UWV2 143)

ävril- : **6**- (düşüncede) vazgeçmek, terk etmek, yüz çevirmek (UWV1 210)

anıt-, arıt- : **1**- hatırlamak, geçmişi düşünmek **2**- (bir ölüyü) hatırlamak, üzgün olmak (UWV1 61)

1.4.10.4. Varsayma

san- : saymak, farz etmek, düşünmek, hatırlamak, hesaba katmak (AY. 165-11)

toda- : kötü saymak, alçak saymak, değersiz saymak (AY. 136-10)

tota- : değersiz saymak (EUTS)

tuda- : değersiz kılmak, değersiz saymak (EUTS)

tuta- : değersiz saymak (EUTS)

1.4.10.5. Şüphe, Kuşku

ikirçgü : şüphe, kuşku (BTT XX)

sezik : şüphe (ETG)

seziklig : şüpheli (BÖ. 64)

sizik : şüphe; şüphe edici (Maitri. 103-19) (KİP. 206)

siziklig : şüpheli (AY. 290-17)

siziksiz : şüphesiz (AY. 473-4), (AY. 157-12)

sizin- : şüphelenmek (Üİ. 97b 9)

arvıla-, arvıl- : şüphelenmek, (şüphe) oluşturmak, (kuşku) doğurmak (UWV1 83)

sezin- : kuşkulanmak, şüphelenmek (İKP. 62-6)

ikirçgülä- : (bir şey hakkında) şüphelenmek, şüphe etmek (UWV2 115)

ikirçgülän- : şüphelenilmek (UWV2 115)

1.4.10.6. Meyil, İstek

amrak : **2-** eğilimli, istekli, düşkün. (EUDDM 49)

amranmaḳlıġ : **1-** istekli, isteyen (BÖ. 50)

sävig[inçä] : arzu ettiği gibi (MEİB 2380)

tapınça : canının istediği gibi, arzu ettiği gibi (MEİB 1460)

aşay < Skr.*aşaya* : niyet etmek (Maitri. 59-7)

aşaylıġ : niyetli (Maitri. 59-35)

ugrag : niyet (MEİB 1951)

tülük : **2-** çaba gösterme, niyet, istek, arzu (EUES 771)

azlanmaksız : **1-** hırssız, isteksiz (UWN2 112)

bışıg : **2-** hararetli, istekli. (EUDDM 81)

ḳurınç : **1/2** hasret, şiddetli istek (UÜH-D. 24)

erkimçe : isteğimce, arzumca (EUTS)

istem : istek, arzu, dilek (EUTS)

suksınmak : dilek, arzu, hırs (EUES 629)

itüg : dilek (EUTS)

iyin : **2-** kendi isteği ile, gönüllü olarak (EUTS)

ḳınıġ : **2-** istek, arzu, iştiyak (AY. 3.3a.12)

kösençig : arzu edilen, temenni edilen (EUTS)

kösüş : istek, arzu (UÜH-D. 22)

kösüşlüg : arzulanan, istenen, dilenen (EUTS)

körügsägülük : arzulanan, arzulanmaya değer (EUES 411)

körügsämägülük : arzulanmayan, arzulanmaya değer olmayan (EUES 411)

közüş : istek, arzu, dilek (EUTS)

küsedük : istek (ETG)

ḳıw : 1/2 istek (ETG)

küsämäk : dileme, arzu etme (MEİB 0860)

küsämäklig : dileme, arzu etme (MEİB 1829)

küsenç : istek, arzu, dileme,isteme (EUTS)

küsençig : **1/1** arzulanan, istenilen (AY. 120-6), (Maitri. 13-43)

küsüş : istek, dilek, arzu (KİP. 223), (AY. 196-12), (İKP. 51-3)

küsüşçe : arzuluca, dileğiyle (AY. 487-3)

küsüşlüg : istekli, arzulu, isteyen, arzulayan burkan kutı (AY. 167-21)

küsüşsüz : isteksiz (DIŞ. 301) (AY. 215-12)

küşüş : arzu, istek (EUTS)

ötüg : dua, dilek, istek, rica, sual (İKP. 15-5), (AY. 149-20)

ötügçi : rica eden, ricacı, yalvaran (AY. 149-20)

ötügeçi : ricacı, rica eden (AY. 163-12)

ötünmek : arz etme, bildirme, dileme, rica etme (AY. 167-13)

ötüngü : **1**- davet; rica, istek (EUES 545)

saḳıntaçı : bir niyet besleyici, niyetli, istekli (UÜH-D. 32)

tap : arzu, istek,dilek, beğenme, ifde, iktidar (AY. 136-1)

tapımca : arzumca, keyfime göre (EUTS)

taplançsız : istenilmeyen (ETG)

tapsız : isteksiz, arzusuz (Maitri. 73-62) (BTT XX)

tilegülük : dileyen, arzu eden, dilenen, istenen (EUTS)

tilek : dilek (AY. 496-14)

tiläklig : istekli, dilekli [AY6 1220]

tilemek : dileme, arzulama (BTT XX)

tiler : **1/1** dileyen (ETG) (AY. 299-15)

tilik : arzu, istek, dilek (BTT I. D 293)

uçluġ : **1/2** amaçlı (Üİ. 118a 9)

ugrınta : **1**- uğrunda, gayesinde (MEİB 0169)

uçuru : telep etme (EUTS)

azlanmaḳ : **1-** arzulama (Maitri. 13-2)

çıngaru : arzulama, özlem, hasret (EUTS)

amsaḳ : zevk, eğilim, temayül (EUTS)

yalbarmaḳ : yalvarma (AY. 146-22)

yalbarmaḳlıġ : yalvarmaklı, yalvaran (AY. 144-15)

yalvarmaḳlıġ : yalvarmaklı, yalvaran (AY. 141-21)

yalbarınçıg : yalvarıcı (EUES 856)

koltgulamak : dilenme (EUES 390)

suksın- : ısrarla istemek (EUES 629)

suksıntur- : arzu ettirmek, arzu uyandırmak (EUES 629)

ayıt- : **3**- rica etmek, istemek, talep etmek (UWV1 121)

özümsin- : haksız iddia ve talepte bulunmak (EUES 548)

ḳolun- : **1/1** rica yoluyla elde etmek, dilenmek, yalvarmak (BTT XX)

koltgula- : dilenmek (EUES 390)

ḳolġur- : yalvarıp yakarmak (EUTS)

yalbar- : yalvarmak=**yalvar**- (IB. 19) (ETŞ. 2-1) (AY. 196-6)

yalvar- : yalvarmak, niyaz etmek= **yalbar**- (AY. 106-7) (Maitri. 3-39) (BÖ. 27)

yalwar- : yalvarmak (ETG)

yrval- : yalvarmak, istemek=**yalvar**- (EUTS)

yakar- : yalvarmak, yalvarıp yakarmak (EUES 855)

azlantur- : istemeye teşvik etmek, istemeye sebep olmak, istetmek (UWV1 127)

birgese- : kamçılamak istemek (ETŞ. 6-17)

eltin- : kendisi için bir şey istemek [AY6 0184]

ḫol- : istemek, arzulamak (EUTS)

imre- : dilemek, arzulamak (BTT I. B 116)

esengüle- : sıhhat dilemek, durumdan haberdar olmak, hatır sormak (ETG)

äsängülä- : sağlık, esenlik dilemek, iltifat etmek (UWV1 196)

äsängüläş- : (iki kişi) karşılıklı hatır sormak, (birbirlerine) sağlık dilemek, iltifat etmek (UWV1 197)

imren- : imrenmek, arzu etmek (EUTS)

iste- : istemek (DIŞ. 687)

istet- : istetmek (EUTS)

istä- : **2-** istemek, dilemek, talep etmek (UWV2 134)

ḳın- : arzu etmek, istemek, çalışıp çabalamak (Üİ. 121a 8)

ḳın- : arzu etmek, istemek (AY. 247-14) (EUTS)

kirigse- : girmek istemek, (denize) gitmek istemek (İKP. 21-7)

kirikse- : girmek istemek, yeltenmek (EUTS)

öte- : **2-** müracaat etmek (EUTS)

ḳol- : dilemek, istemek, rica etmek (KİP. 196), (AY. 175-2), (İKP. 51-2)

körökse- : görmek istemek (EUTS)

köse- : çok arzu etmek, bir şeye muhtaç ve mütehassir olmak (Man.)

ḳudat- : **2-** dilemek, (EUTS)

küse- : arzu etmek, istemek, dilemek (Maitri. 8-52), (Üİ. 98a 12), (AY. 142-17)

köze- : istemek, arzulamak (EUTS)

oġura- : niyetlenmek, yapmak istemek, yapmayı düşünmek (EUTS)

öt- : **1-** rica etmek (Maitri. 103-2)

ötün- : **1-** saygılı bir biçimde anlatmak, arz etmek, rica etmek, dilemek, hürmetle yapmak inçe (İKP. 7-8), (Maitri. 26-12)

ötündürül- : istenilmek (EUES 545)

özirken- : rica edilmek, geri çevrilmek (ETG)

soḳlan- : arzu ve iştiyak duymak, özlemek (EUTS)

suḳlan- : arzulamak, ihtiraslanmak (Maitri. 89-41)

tapla- : beğenmek, onaylamak, kabul etmek, tasdik etmek; sevmek, hoşlanmak

téle- : dilemek=**tile-**

tile- : çok istemek, dilemek, aramak, istemek, arzu etmek (İKP. 48-1) (IB. 24) (AY. 141-3)

tilen- : dilenmek, arzu etmek (EUTS)

tilet- : diletmek (AY. 634-6) (EUTS)

yalına- : **2-** niyaz etmek, dilemek, yalvarmak (EUTS)

yarlıḳa- : **2- 2/3** dilemek (DIŞ. 131)

azlan- : **4-** arzulamak (EUTS)

aşlan- : bir şeye göz dikmek, ağzı sulanmak (EUTS)

barıġsa- : gitmek istemek, gitmeyi düşünmek (İKP. 68-8)

ḳay- : **1**- meyletmek (Maitri. 1-59)

ak- : (arzu, istek, vs., ruhtan) dışarı çıkmak, dışarı akmak (UWV1 33)

1.4.10.7. Çare, Yöntem, Çözme

kip : şekil, metod (Üİ. 100b 10)

al : **3-** çare, yol, metod (Üİ. 100a 15)

al çeviş : yol-yordam, yöntem (AY. 193-22)

çewiş : **2-** usul (ETG)

yorıġ : **2-** yol, usûl (BTT XX)

baramit < Skr. *Paramita* : çare yolu, halletme yolu (EUTS)

çavış : yol, vasıta, tedbir, hile (EUTS)

meŋ : **2-** tarz (EUTS)

osoh+ : tarz, yol (ETG)

osuġ : tarz (UÜH-C. 137)

umaz : çaresiz (ETG)

yol : **1**- yol, metod (IB. 17) (AY. 135-15) (İKP. 66-2)

yolluġ : **1**- yollu, metodlu, türlü (Üİ. 118a 14)

yorıġ : **2**- usûl, tarz, yöntem (Maitri. 62-21)

ukunçsuz : tedbirsiz (AY. 610-20)

yörül- : çözülmek (AY. 165-20) (EUTS)

yörülme- : çözülmemek, çözümlenmemek (AY. 165-20)

1.4.10.8. Seçme, Ayırma

adġanġu : tefrik etmek, ayırt etmek, ayıklamak=Skr. **viŞaya** (BTT I. D10); (EUTS)

adrutaçı : ayırıcı, ayıran (EUTS)

üdürmäk : ayırma (EUES 820)

üdürt : fark, ayrım, ayrılık, ayırma (EUES 820)

yig : **2-** tercihen (EUTS)

seçil- : seçilmek, ayırt edilmek, fark edilmek (AY. 166-13)

älgät- **:** elekten geçirilmek, seçip alınmak (?) (UWV1 134)

üdrül- : seçilip ayrılmak, ayrılmak, seçilmek=**üdürül**- (Üİ. 107b 1) (AY. 166-7)

üdürül- : krş. **üdrül**- (AY. 280-13)

alın- : seçmek, almak, alınmış olmak, kendisi için almak (AY. 173-8)

üdür- : ayırmak, seçmek (EUES 820)

adar- : ayırmak= krş. **adır**- (BTTXX)

artı- : ayırmak (Man.)

adır- , adur- : 1- ayırmak, ayırt etmek (AY. 51-11), (BTT XX), (Maitri. 74-57)

adartla- : krş. **adırtla**- (UWV1 8)

adırtla- : 1- ayırmak, ayrım yapmak, tefrik etmek, bölmek
(Maitri. 59-5), (Üİ. 100b 5) (UWV1 11)

adrut- : ayırmak (EUTS)

adur- : ayırmak (AY. 493-16)

atır- : ayırmak=**adır**- (EUTS)

tıd- : 1/2 ayırmak (Üİ. 100a 4) (İKP. 27-3) (Maitri. 67-63)

ödür- : ayırmak, seçip ayırmak, temyiz etmek (Maitri. 33-51)

adru- : seçmek (ETG)

adırtla- : 4- seçmek (UWV1 11)

talula- : seçmek (IB. 19)

seç- : seçmek (Üİ. 116a 11)

ötür- : ayırmak, seçmek (AY. 235-7)

agı- : krş. **agış**- (UWV1 21)

agış- : ayrılmak, bir tarafa toplanmak (UWV1 24)

akış- : krş. **agış-** (UWV1 34)

arıgla- : 1- seçmek, bir şeyin kötülerini ayırmak (UWV1 69)

elge- : 1/2 elemek (ETG)

öŋi kiter- : ayrı tutmak, istisna etmek (ÇBH. 184)

1.4.10.9. Yanlış, Yanılgı

t(e)rs : ters, yanlış, batıl, hatalı, doğru olmayan, dalalet

(UÜH-B. 37) (AY. 132-10) t. (Üİ. 101b 5)

azaġ : **1/1** yanlış (Maitri. 41-14), (Üİ. 101b 5)

trs : ters, yanlış (EUTS)

yaŋıluk : hata, yanlış (EUTS)

yaŋlık : yanlış, hata (EUTS)

yaŋluk : hata, yanlış (AY. 50-2)

yaŋşak : yanlış (EUTS)

yaŋluḳ : yanlış, hata, yalan (Üİ. 113b 8) (Maitri. 82-28)

kertüsüz : gerçek olmayan, yalan, sahte (BTT XX)

igid : yanlış, hata [AY6 1102]

mün : **1/2** hata, kusur (Üİ. 109a-15), (Maitri. 68-13), (AY 3k. 135-7)

ḳataḳ : kusur, kabahat, suç (EUTS)

ḳadaḳ : **1**- hata, kusur (Üİ. 3b 7)

münsüz : hatasız, kusursuz, günahsız (Üİ. 123b-4), (Maitri. 83-14)

ḳadaḳ-sız : hatasız, kusursuz (Üİ. 123b 4)

yaŋılmaksız : hatasız (MEİB 0921)

az- : **2**- yanılmak (Maitri. 70-37), (IB. 15)

yaŋıl- : **1**- yanılmak (Huas.) (UİG. D 116)

yaŋıl- : yanılmak, hatalı olmak, yanılgıda olmak, iki şeyi birbirine karıştırmak, seçememek (Maitri. 81-50)(İKP. A-1)

yaŋılmak : yanılma (BTT I. B 74)

yaral- : yanılmış olmak (EUTS)

ärtür- : **5**- hata yapmak, yanılmak (UWV1 194)

1.4.10.10. Doğru, Gerçek

akıkat : < Ar. gerçek, hakikat (EUDDM 42)

çın < Çin. *chen* : gerçek, doğru; gerçeklik, doğruluk=Skr. *satya-satyatâ* (Üİ. 99b 14), (AY. 132-22)

çınbarmaḳ : doğru, gerçek (EUTS)

çıŋ : doğru, gerçek, tam, kesin olarak (EUTS)

çıngaru : doğru (MEİB 2122)

çınju < Çin. *chen ju* **:** hakikat=Skr**. tathatâ** (AY. 34r-8)

çınžu < Çin. *zhen ru* : böylelik, böylesilik (MEİB 2399)

çınlay[u] : gerçek (MEİB 2112)

çınḳar : dosdoğru (EUTS)

çınl(a)yu : gerçek olarak (Üİ. 99b 14)

könimän : gerçekten, hakikaten; kısa ve öz; gerçek, hakikat (EUES 404)

könin : hakikaten, gerçekten, gerçekte, aslında (EUES 404)

çınsu < Çin. *chen-ju*=Skr.*tathata* : gerçek, doğru, gerçeklik (AY. 146-12)

ädgül : bu doğru; doğru! (UWN2 159)

çin (?) **:** hakiki, halis (ÇBH. 82)

kertö : doğru, hakiki (ETG)

kertü : gerçek, hakiki, doğru (BÖ. 51)

kirtü : 1- doğru, gerçek, hakiki (KİP. 193), (Maitri. 74-21) (Üİ. 99b 15)

köni : 1/1 gerçek, hakiki, doğru (Maitri. 23-7), (İKP. 55-2), (AY 3k. 136-8)

ödürtlüg : doğru, tamamıyla (ETG)

paramantal < Skr. *parimandala* : doğru, gerçek (Maitri. 3-2)

toġrı : doğru (EUTS)

toguru, togru : doğru (EUDDM 240)

toġru : doğru (EUTS)

toḳrı : doğru (EUTS)

tüzün : 1/2 hakiki, doğru, adil (UÜH-D. 108) (ETŞ. 3-7) (ÇBH. 230)

1.4.10.11. Gereklilik, İhtiyaç

ada : 2- zaruret (KİP. 186)

ıdım : 1/1 zaruret, ihtiyaç (ETG)

ıtım : 1/1 zaruret, ihtiyaç (ETG)

muŋ : 2- 2/2 ihtiyaç (Huas.)

kerek : gerek (EUTS)

kereklig : gerekli, gereken, uygun olan (İKP. 79-4)

täŋinçä : gereğince (MEİB 0306)

yaragınça : gereğince (MEİB 0432)

kergek : gerekli, gerek, ihtiyaç, uygun olan, yaraşan, gereken, zorunlu olan

(İKP. 47-2), (AY. 140-21)

türksizin : mecburi, zorunlu (EUES 775)

k(e)rgeklig : gerekli (AY. 3.3a-5)

kergeksiz : gereksiz, lüzumsuz (Maitri. 31-3)

kitgüsi : giderilmesi gerekli (EUTS)

orunsuz : **1/1** gereksiz, saçma (BÖ. 5)

oşadıḳı : gerekli, lüzumlu (EUTS)

kerkek : gerek (EUTS)

barsız : lüzumlu (?) (MEİB 2212)

k(ä)rgäkinçä : kaçınılmaz şekilde, zorunlu (EUES 358)

tuda : **1/3** zaruret (İKP. 33-6) (DIŞ) (KİP. 187)

k(ä)rgä- : istemek, dilemek, ihtiyacı olmak, gereksinim duymak, gerekmek (EUES 358)

k(ä)rgäklät- : birisine ihtiyaç hissettirmek, gerekli olarak görmek, gerekli hâle getirmek (EUES 358)

k(ä)rgäklätil- : ihtiyaç duydurmak, gereksinim duymak (EUES 358)

1.4.10.12. İlgi, Bağlılık

tutayak : tutunmak, sağlam bağlanmış olmak (ETG)

tutyaḳ =Skr. **upâdâna** : varlığa bağlanmak (Maitri. 41-23)

tutyaḳ : varlığa bağlanmak, sağlam bağlanmış olmak; zaptetme (Üİ. 111a 5) (EUTS)

tutyaḳlanmaḳ=Skr. **upadana** : varlığa bağlanma (Maitri. 44a-2)

tutyaḳsız : varlığa bağlanmasız (Üİ. 98b 12)

iliş : **3**- ruhi bağ (ETG)

tak : takıntı, dünyevi alakalar (Huas.)

tıltan- : **1/1** ilgi duymak, bağlanmak (Huas.) (EUTS)

tutyaḳ- : varlığa bağlanmak (EUTS)

tutyaklan- : tutunmak, varlığa bağlanma (ETG) (AY. 226-7)

yilin- : **1/1** ruhen bağlanmak, çok kıymet vermek (UÜH-C. 96); (EUTS)

1.4.10.13. Dikkat, Özen

saḳ : özenli, dikkatli, itinalı (AY. 408-13)

köŋül<l>änmäk dikkat etme (MEİB 0466)

saçuksuz : dağınık olmayan, dikkatli (MEİB 0916)

sınamak : dikkat, düşünce (EUES 609)

saçılmaksız : dikkati dağılmasız (EUES 572)

saçılmaksızın : saçılmasız, dikkati dağılmasız (EUES 572)

korgu : dikkatsiz, düşüncesiz (EUES 393)

korgu(lug) : ihmalcilik ..., dikkatsizlik ..., ihmalkârlık ... (EUES 393)

açın- : **1-** özen göstermek (Maitri. 52-53)

aġrın- : **1-** ihtimam etmek, özen gösterme (Maitri. 52-53)

ıy- : **2-** titremek, üstüne düşmek (Üİ. 115b 1)

tay- : **1/2** üstüne düşmek, üstüne titremek (Üİ. 115b 1) (Maitri. 2-3)

saḳlan- : **1/2** dikkat etmek (Maitri. 2-21), (İKP. 17-2)

isin- : **3-** değerlendirmek, kıymet biçmek, önem vermek (EUTS)

tid- : **3-** değerlendirilmek (EUTS)

inçgälä-, **inçkälä-** : **1-** titizlikle yapmak, özenle yapmak, özenli olmak, dikkatli olmak (UWV2 125)

ädirkä- : önemli olarak görmek, önemli saymak (?) (UWV1 129)

ärt-, art- : **4-** dikkate almamak, atlamak, bırakmak (UWV1 187)

1.4.10.14. Karar Verme

köŋül örit- : karar vermek=Skr. **cittotpada** (AY 3k. 141-8)

yasa- : tayin etmek, karar vermek (ETG)

1.5. İSİM, ADLANDIRMA

aḍ : isim, ad. krş. **at** (BTT I=)

at : ad, ün, ünvan, söhret (AY. 195-20), (İKP. 7-1)

baġ : soy adı (BTT I. A 23)

tegmä : isimli, adlı [AY6 1083]

titme : denilen, denen, diye adlandırılan; yani (AY. 165-22)

titmek : adlandırma (BTT I. D 41)

tigme : denen, denilen, diye adlandırılan, adı verilen, adlı (AY. 168-2)

atsız : adsız, isimsiz (AY. 374-9)

ata- : **1-** ad vermek, adlandırmak, (AY. 34-1), (Maitri. 56-6) (DAS 2681)

atal- : adlandırılmak (BTT I. B 93)

atan- : **1-** adlandırmak, adlandırılmak denilmek (Üİ. 102a)

ada- : **1-** birine ad vermek, (EUTS)

tid- : **2-** adlandırılmak (EUTS)

tit- : **3-** adlandırılmak, denilmek, -dır/-dir (Maitri. 2-10) t.-ir '-dır demektir' (KİP. 6)

1.5.1 Kişi Adları

abamu : özel erkek adı (EUTS)

abıç : özel erkek adı (EUTS)

apıg : **3-** erkek adının bir kısmı (?) (UWN1 212)

abıḳ : erkek adı (EUTS)

abıdıyı < Skr. *abhidheya* : adlı (DIŞ.568)

açataştru < Skr.*ajataşatru* : ö.a (Maitri. 58-44)

açı : **2-** bir erkek adının bir kısmı (UWN1 10)

açıḳ : ö.a. (EUTS)

adam toġrıl : erkek adı (EUTS)

adar : özel ad (EUTS)

adıg : **2-** erkek adı (UWN1 23)

adyar : krş. **adıg** 2 (UWN1 53)

agdı : krş. **ag(a)de** (UWN1 55)

ag(a)de, agdı : bir dua metninde geçen kişi adı (UWN1 53)

aŋgiraçoṭişke : Buda Sākyamuni zamanında Şrāvastili bir soylunun adı (UWN1 202)

agısız : erkek adı (?) (UWN1 65)

ajokraḳkişiti < Skr. *Aşokaraksita* : ö.a (Maitri. 3-59)

aḳ pıra : özel ad (EUTS)

akaş < Skr. *Âkasa* : özel ad (AY. 684-15); (EUTS)

akpıra : krş. **akbıra** (UWN1 81)

akbıra, akpıra : hukukî bir belgede geçen bir tanığın adı (UWN1 78)

alban : 1- özel ad (EUTS)

älik : erkek adlarının bir öğesi (UWN2 181)

alḳa : özel ad (EUTS)

albış : krş. **alpeş** (UWN1 88)

alpeş : krş. **alpış** (UWN1 110)

alpış, alpeş : bir satış belgesinde geçen erkek adı (UWN1 110)

ali (II) < Ar. *ʿalī?* : erkek adı (UWN1 92)

altmış kara : özel ad (EUTS)

amarı : özel ad (EUTS)

amo : Aramice ‘Ammânuel’in kısa biçimi; şahıs adı (ETG)

amravan < Skr. *amravana* : ö.a. (BTT XX)

amu : Aramice Ammanuel’in kısa biçim=krş.**amo** (ETG)

anatapintiki < Skr. *Anathapindika.* : ö.a (Maitri 20-23)

ançok, arçuk : erkek adı (UWN1 156)

antsu : antroponim (EUTS)

anuriti < Skr. *Anuruddha* (Maitri 24-18)

anvam : Maniheist bir metinde geçen bir kızın adı (UWN1 198)

aŋulmali, aŋulmali < *Skr.Angulimalya* : ö.a (Maitri. 58-29)

ara buġa : özel ad (EUTS)

ara temür : erkek adı (EUTS)

arazan : özel ad (EUTS)

arçuḳ : özel ad (EUTS)

arçuni < Skr. *arjuna*. Nâgârjuna’nın adının ikinci kısmı (Üİ. 109a 5)

arıga : bir aile kütüğünde geçen kadın adı (UWN1 244)

arıġ tegin : özel ad (EUTS)

arıġ tigin : özel ad (EUTS)

arok : **2**- hukuk belgesinde geçen bir tanığın adı (UWN1 260)

arslan : **2**- antroponim , Çigil Arslan (EUTS)

arşidati < Skr. *Rsidatta* : ö.a. (Maitri. 52-3)

arşidani : < Skr. (?) : özel isim (?) (UWN1 264)

artadrş < Skr.*Arthadarşin* : ö.a (Maitri. 33-34)

artı ınal : antroponim (EUTS)

artuḳaç : antroponim (EUTS)

farinibran < Skr. *parinirvana* : **1**-antroponim (EUTS)

artokaç : kadın adı (UWN1 272)

arvık, **şirikin** : özel ad (UWN1 280)

aruġ : antroponim (EUTS)

ary-a daz-i < Skr. *āryadāsa*. : Ö.a (Üİ. 104b 6)

aryayışa, aryayuşa : bir Maniheist ilahinin başlığında geçen kişi adı (?) (UWN1 287)

aryaman < Far. *Aryaman* : dost, özel ad (EUTS)

asana : antroponim (EUTS)

astiramati < Skr. Sthiramati. : ö.a (Üİ. 97b 6)

aşan : özel ad (EUTS)

aşan puḳa : özel ad (EUTS)

aşan toğrıl : özel ad (EUTS)

aşan tutuġ : özel ad (EUTS)

aşivaçit < Skr. *Aşvajit* : ö.a. (Maitri. 7-28)

aşvagoşa < Skr. Aşvaghosa : ö.a (Maitri. 3-52)

atay : **3**- özel isim (UWN2 34)

atnaḳaudani < Skr. *Ajnata Kaundinya* : ö.a. (Maitri. 7-28)

avluç : özel ad (ETG)

ay çeçek : kadın antroponimi (EUTS)

ay sılıġ : antroponim (EUTS)

ayıtmış : erkek ya da kadın adı (EUTS) (UWN2 95)

aylıç tarḳan : özel ad (EUTS)

azġan : ö.a. *'yaban gülü'* (AY. 137-18)

baça : antroponim (EUTS)

baçan : erkek adı (EUTS)

baçara : antroponim (EUTS)

badarı < Toh. *padhari*. < Skr. *Badhari* : ö.a. (Maitri. 19-18)

badrı : bkz.**badarı**, : ö.a. (Maitri.)

badur : erkek adı (EUTS)

bagirati < Skr. *Bhagiratha* : ö.a. (Maitri. 13-42)

balıḳı < Skr. bhallika : bir tüccar adı (DIŞ. 631)

barça toġmış : erkek adı (EUTS)

barça toyın : erkek adı (EUTS)

barḳ turmış : antroponim (EUTS)

barmaḳlıġ : erkek adı (EUTS)

bars : özel ad

bars buḳa : erkek adı (EUTS)

baruçı : antroponim (EUTS)

basa temir : antroponim (EUTS)

basan : antroponim (EUTS)

başçı : antroponim (EUTS)

batiri < Skr. *Bhadra* : ö.a (Maitri. 23-32)

batuk : antroponim (EUTS)

batur : antroponim (EUTS)

bay : ö.a. (Maitri. 2-58)

bay buġa : erkek adı (EUTS)

bay temür : erkek adı (EUTS)

bayutmış : antroponim (EUTS)

bedrün : erkek adı (EUTS)

beg arslan : erkek adı (EUTS)

beg bars : erkek adı (EUTS)

beg buḳa : erkek adı (EUTS)

beg taş : erkek adı (EUTS)

beg temir : erkek adı (EUTS)

beg turmuş : erkek adı (EUTS)

begü tutuḳ : erkek adı (EUTS)

begi (**beki** ?) : kişi adı (İKP. 52.ext)

bekire : antroponim (EUTS)

bergin senge : antroponim (EUTS)

bıdın : antroponim (EUTS)

bıtaybıḳı : antroponim (EUTS)

bıtru : antroponim (EUTS)

bikuş buġa : erkek adı (EUTS)

bimbasari < Skr. *bimbasâra* : ö.a (Üİ. 109a 6)

biregiki < Skr.*Vairagika* : ö.a. (Maitri. 19-8)

boḳşaltu : antroponim (EUTS)

bolun : antroponim (EUTS)

boran : antroponim (EUTS)

borluḳçı : antroponim (EUTS)

bökçe : antroponim (EUTS)

brhasvati < Skr.*Brahasvati* : ö.a (Maitri. 5-54)

brhmadati < Skr. *brahmâdâtta* : antroponim (EUTS)

brhmavati < Skr. *Brahmavati* : ö.a. (Maytrı'nın annesi) (Maitri. 3-31)

brhmayu <Skr. *Brahmayu* : ö.a. (Maytrı'nın babası) (Maitri. 38-10)

bringiki < Skr.*Bhrngika* : ö.a. (Maitri. 12-32)

btriki < Skr. *Bhadraka* : ö.a. (Maitri. 24-18)

buçan : antroponim (EUTS)

buçaŋ : antroponim=krş.**buçan** (EUTS)

budarakişit < Skr. *Buddharaksita* : ö.a. (Maitri. 3-58)

budaşiri : antroponim (EUTS)

buġa : antroponim (EUTS)

buḳa : antroponim (EUTS)

buḳam séngün : antroponim (EUTS)

bulat : antroponim (EUTS)

bulmış : antroponim (EUTS)

burġuçan : antroponim (EUTS)

burḳay : antroponim (EUTS)

burulday : antroponim (EUTS)

buyan ḳar : erkek adı (EUTS)

buyan ḳara : antroponim (EUTS)

buyan temür : antroponim (EUTS)

buyançuḳ : antroponim (EUTS)

buyat : antroponim (EUTS)

buzaġu : erkek adı (EUTS)

büdüş : antroponim (EUTS)

bükiŋ: kadın antroponimi (EUTS)

bünül : antroponim (EUTS)

bürçi : antroponim (EUTS)

bürkek : antroponim (EUTS)

bürlük : antroponim (EUTS)

bürt : antroponim (EUTS)

çaḫnu <Skr. *Jahnu* : ö.a. (Maitri. 8-20)

çaisu : antroponim (EUTS)

çakırca : antroponim (EUTS)

çakoġlı : antroponim (EUTS)

çakudu : antroponim (EUTS)

çalarbasi < Skr. *Jalaprabhnasa* : ö.a. (Maitri. 54-30)

çaŋır taişi : antroponim (EUTS)

çarır : antroponim (EUTS)

çasangtuz : antroponim (EUTS)

çayasını : Yayasena, antroponim (EUTS)

çeŋin : antroponim (EUTS)

çeŋür : antroponim (EUTS)

çıġ batar : antroponim (EUTS)

çıntsu : antroponim (EUTS)

çırkuş : antroponim (EUTS)

çıtsu : antroponim (EUTS)

çidin : antroponim (EUTS)

çigil arslan : erkek adı (EUTS)

çigüi : antroponim (EUTS)

çinak : antroponim (EUTS)

çinatun : antroponim (EUTS)

çinek : antroponim (EUTS)

çirtarti < Skr. ? : ö.a. (Maitri. 92-16)

çisim : antroponim (EUTS)

çisün : antroponim (EUTS)

çizim : antrıponim (EUTS)

çoba yıḳmış : antroponim (EUTS)

çoḳ adġır : antroponim (EUTS)

çoluḳ : antroponim (EUTS)

çonai : antroponim (EUTS)

çosun : antroponim (EUTS)

çökei : antroponim (EUTS)

çöki : antroponim (EUTS)

dantipali < Skr. *Dantipala* : özel ad (UÜH-D. 41)

darmadini < Skr. *Dharmadinnâ* : ö.a (Üİ. 113a 9)

dati < Skr. *datta* : Devadatta adının ikinci parçası (Üİ. 113b 10)

divadati < Skr. *Devadatta* : ö.a (Üİ.)

divdat < Skr.Devadatta : ö.a. (Maitri. 57-30)

dkşanpt < Skr. *Daksinapatha* : ö.a. (Maitri. 19-19)

drmuruç < Skr. *Dharmaruci* : ö.a., fazilet sahibi (KİP. 223)

äniçük : erkek adı (UWN2 201)

ärä : erkek adlarının bir bölümü (UWN2 220)

ärägäti : bir tanıdığın adı (UWN2 221)

edgü toġrıl : antroponim (EUTS)

egdeçin- : antroponim (EUTS)

elgür : antroponim (EUTS)

enük : **2-** antroonim (EUTS)

eŋürün ilçi : antroponim (EUTS)

erdeni katun : kadın adı (EUTS)

erem : antroponim (EUTS)

erem kara : antroponim (EUTS)

erk arslan : antroponim (EUTS)

erklig kan : Antroponim (EUTS)

esen buġa : antroponim (EUTS)

eş kara : antroponim (EUTS)

frnibran < Skr. *parinirvana* : antroponim (EUTS)

futsi : antroponim (EUTS)

ġantaḫast < Skr. *gandhahasti* : antroponim (EUTS)

ġaudam < *Gautama* : ö.a. (Maitri. 13-46)

ġautami, gaudami < Skr. *Gavampati* : ö.a. (Maitri. 21-19)

ġavanpati < Skr. *Gavampati* : ö.a. (Maitri. 7-35)

ġavtam < Skr. *Gautama* : ö.a (Üİ. 103b 14)

ġotiki < Skr. *Godhika* : ö.a. (Maitri. 2-6)

ġulsabadi : antroponim (EUTS)

ġunamati < Skr. *Gunamati* : ö.a g. (Üİ. 110a 15)

ġunaprabası < Skr. *gunaprabhasa* (AY. 357-18)

ġunaprab(ı) < Skr. *gunaprabha*: ö.a. (AY. 173-15), (Maitri. 3-47)

ġunavaypulı < Skr. *gunavaipulya* (AY. 357-16)

ḫansasvari < Skr. *hamsasvara* : özel ad (ETG)

ḫariçantri : Haricandra, antrıponim (EUTS)

ḫimavati, **hymava'ti** < Skr. *Haimavati* : ö.a. (Maitri. 7-15)

ḫonuġ : özel ad (ETG)

ḫudatmış : **2-** antroponim (EUTS)

ınal bars : antroponim (EUTS)

ınal buyat : antroponim (EUTS)

ınal çuḳ : antroponim (EUTS)

ınal çur : antroponim (EUTS)

ınal ḳuç : antroponim (EUTS)

ınanççı : antroponim (EUTS)

ınaḳ ḳulı : antroponim (EUTS)

ındu : antroponim (EUTS)

içkermiş ınal : antroponim (EUTS)

idege (?) < Skr. *ityaka* (?) : ö.a. (AY. 137-17)

idi ḳurt : antroponim (EUTS)

ikiaŋ< Tib. *rkyan* : özel ad (ETG)

ikiç toyın : antroponim (EUTS)

ikiçi : antroponim (EUTS)

iktü : antroponim (EUTS)

il : özel ad (ETG)

il almış : antroponim (EUTS)

il aşmış tigin : antroponim (EUTS)

il buġa : antroponim (EUTS)

il inanç tirek : antroponim (EUTS)

il itmiş tigin : antroponim (EUTS)

il ḳatmış : antroponim (EUTS)

il ḳaya : antroponim (EUTS)

il kirmiş : antroponim (EUTS)

il ḳoça : antroponim (EUTS)

il ḳudatmış : antroponim (EUTS)

il ötüken (EUTS)

il ügesi ata : antroponim (EUTS)

il temir : antroponim (EUTS)

il temür : antroponim (EUTS)

il tirgek : antroponim (EUTS)

il tutmış : lakap (EUTS)

il türgüg : rütbedir (EUTS)

il yıġmış tengrim : antroponim (EUTS)

inç buḳa : antroponim (EUTS)

inçki : antroponim (EUTS)

ineçi : antroponim (EUTS)

ineçü : antroponim (EUTS)

ineçük : antroponim (EUTS)

inge : antroponim (EUTS)

inçki : antroponim (EUTS)

ingel : antroponim (EUTS)

inik : antroponim (EUTS)

irçük : antroponim (EUTS)

iriz : antroponim (EUTS)

irkey : antroponim (EUTS)

isig tarḫan : antroponim (EUTS)

isike : antroponim (EUTS)

iş buġa : antroponim (EUTS)

işire : antroponim (EUTS)

işḳara : antroponim (EUTS)

it saman : antroponim (EUTS)

it tarḫan : antroponim (EUTS)

itaçuḳ : ö.a ((IB. 67)

iti-ken : antroponim (EUTS)

ḳaban : antroponim (EUTS)

ḳabda : antroponim (EUTS)

ḳaçan küka : antroponim (EUTS)

ḳaçırsu : antroponim (EUTS)

ḳada esrük : antroponim (EUTS)

ḳadır bilge : antroponim (EUTS)

ḳaitsu : antroponim (EUTS)

ḳaḳşa açġı : antroponim (EUTS)

ḳalım : antroponim (EUTS)

ḳalımtu : antroponim (EUTS)

ḳalıŋ ḳara : antroponim (EUTS)

ḳambuḳdu : antroponim (EUTS)

ḳan (III) : antroponim (EUTS)

ḳan elçi : antroponim (EUTS)

ḳanaḳamuni, **ḳanaḳamuni** < Skr. *kanakamuni* : ö.a (AY. 678-20) (Maitri. 49-16)

ḳançuḳ : antroponim (EUTS)

ḳanımudu : antroponim (EUTS)

ḳan oġlu : antroponim (EUTS)

ḳanturmış : erkek (EUTS)

ḳanturmış inal : erkek adı (EUTS)

ḳan toyın : erkek adı (EUTS)

ḳara : **2**- kişi adı (İKP. 9-ant)

ḳara baḳşı : erkek adı (EUTS)

ḳara buga : erkek adı (EUTS)

ḳara ḳunġaz : antroponim (EUTS)

ḳara ḳuş : antroponim (EUTS)

ḳara oḳuy : antroponim (EUTS)

ḳara songsuy : antroponim (EUTS)

ḳara tegün : antroponim (EUTS)

ḳara temür : antroponim (EUTS)

ḳara toġma : antroponim (EUTS)

ḳarıḳ : antroponim (EUTS)

ḳarımış : antroponim (EUTS)

ḳarımtu : antroponim (EUTS)

ḳarpaḳ : antroponim (EUTS)

ḳaruŋrivi < Skr. *Karunagriva* : ö.a (Maitri. 3-47)

ḳasmıḳ : antroponim (EUTS)

ḳaşıp, **ḳaşip** < Skr. *kasyapa* : özel ad (AY. 678-20), (Maitri.6-2)

ḳaşi : antroponim (EUTS)

ḳatḳay : antroponim (EUTS)

ḳatmış : antroponim (EUTS)

ḳaujiki < Skr. *Kauşika* : özel ad (Maitri. 18-54)

ḳaujnagar < Skr. *Kauşinagara* : özel ad (Maitri. 1-33)

ḳaya : antroponim (EUTS)

ḳayaḳ : antroponim (EUTS)

ḳayımtu : antroponim (EUTS)

ḳaymış sengün : antroponim (EUTS)

ḳaysadu : antroponim (EUTS)

ḳay saḳıḳ : antroponim (EUTS)

ḳaysıdu : antroponim (EUTS)

ḳaytasu : antroponim (EUTS)

kedire : antroponim (EUTS)

ked tas : antroponim (EUTS)

kenç estemi : antroponim (EUTS)

kenig : antroponim (EUTS)

kerey : antroponim (EUTS)

keri açarı : antroponim (EUTS)

kerlik : antroponim (EUTS)

kerskiç : antroponim (EUTS)

kerşin : antroponim (EUTS)

ket kara : antroponim (EUTS)

ḳına : antroponim (EUTS)

kıngdam : antroponim (AC)

kıngrul : antroponim (AC)

kınısun : antroponim (EUTS)

kıpçak : antroponim (EUTS)

ḳıprıdı : antroponim (EUTS)

ḳıra : antroponim (EUTS)

kır çeçek : antroponim (EUTS)

ḳırırḳus : antroponim (EUTS)

ḳırḳu : antroponim (EUTS)

ḳırḳudu : antroponim (EUTS)

ḳırudis : antroponim (EUTS)

ḳısaḳ : antroponim (EUTS)

ḳıtay : antroponim (EUTS)

ḳıya : antroponim (?) (EUTS)

ḳıyıntı tayın : erkek adı (EUTS)

ḳıymtu : antroponim (EUTS)

ḳız turmış : kız adı, antroponim (EUTS)

kimensü : antroponim (EUTS)

kimetdü : antroponim (EUTS)

kilimin : antroponim (EUTS)

kin togmış : antroponim (EUTS)

kiŋsün : antroponim (EUTS)

ḳoç : antroponim (EUTS)

ḳoçḳar : antroponim (EUTS)

ḳoḳaliya < Skr. Kokaliya : ö.a. (Maitri. 57-33)

ḳorumçi ogul : erkek adı (EUTS)

ḳoşu : özel ad (ETG)

kotan togrı : erkek adı (EUTS)

ḳotsu : antroponim (EUTS)

kök : antroponim (EUTS)

kök buḳa : antroponim (EUTS)

körü : antroponim (EUTS)

köt : **1/2** kişi adı (İKP. 10-int)

kötüt : antroponim (EUTS)

közemiş : antroponim (EUTS)

közünçi : antroponim (EUTS)

ḳrkasunti < Skr. *Krakutsanda* : ö.a. (Maitri. 49-14)

ḳrmavaziki < Skr. *Karmavaşika* : ö.a. (Maitri. 19-51)

ḳu : özel ad (ETG)

ḳuba çakırça : erkek adı (EUTS)

ḳuçang : antroponim (EUTS)

ḳuda bıdın : erkek adı (EUTS)

ḳudatmış : antroponim (EUTS)

ḳuduġu : antroponim (EUTS)

kula kara : erkek adı (EUTS)

ḳulan : erkek adı (EUTS)

ḳulun kara : erkek adı (EUTS)

ḳumar : antroponim (EUTS)

ḳumaş bay : erkek adı (EUTS)

ḳumut çiçek : isim (EUTS)

ḳunaprabi < Skr. *Gunaprabha* : özel ad (AY. 173-15)

ḳurla elçi : erkek adı (EUTS)

ḳusıḳ : antroponim (EUTS)

ḳusuḳ : antroponim (EUTS)

ḳut : **1/3** kişi adı (İKP. 6-4), (Maitri. 23-27)

ḳutaçun : antroponim (EUTS)

ḳutad- : **2**- kişi adı (İKP. 48-ext) (KİP. B1)

ḳutada : kadın adı (EUTS)

ḳutadmış pars : antroponim (AC)

ḳutbulmış : ö.a. (Maitri. 1-63)

ḳutkan : antroponim (EUTS)

ḳutlug : kadın adı (EUTS)

ḳutlug beg : antroponim (EUTS)

ḳutlug buġa : antroponim (EUTS)

ḳutlug bürt : antroponim (EUTS)

ḳutlug oġul : antroponim (EUTS)

ḳutlug temür : antroponim (EUTS)

ḳutlug tayak : antroponim (EUTS)

kutlug teŋri : antroponim (EUTS)

kutlug turmış : antroponim (EUTS)

ḳutrulmış : antroponim (EUTS)

ḳuz : antroponim (EUTS)

küç temür : erkek adı (EUTS)

küçük ıdıḳḳut : erkek adı ve rütbe

küçük temür : erkek adı

küke : antroponim (EUTS)

kül : 1/2 kişi adı olarak da kullanılmıştır. (EUTS)

kül-çur : antroponim (EUTS)

küldirtey : antroponim (EUTS)

külüg inanç : antroponim (EUTS)

külüg sengün : antroponim (EUTS)

kün : antroponim, özel ad (Maitri. 1-41)

kün : antroponim, özel ad (Maitri. 1-41)

kün bermiş : antroponim (EUTS)

küten : antroponim (EUTS)

küvçü : antroponim (EUTS)

küzençüg : antroponim (EUTS)

luşanta : antroponim (EUTS)

mahabala < Skr. *mahabala* : özel ad =krş. **mahabalı** : (AY. 679-10)

mahabalı < Skr. *mahabala* : krş. **mahabala** (AY. 608-3)

mahadıvı , mahadiwi < Skr. *mahadeva* : şahıs adı (AY. 608-6)

mahakapiş, mhakşp < Skr. *Mahakaşyapa* : ö.a. (Maitri. 24-17)

maḫamay < Skr. *Mahamaya* : ö.a. (Maitri. 13-51)

maḫanmi < Skr. *Mahanama* : ö.a. (Maitri. 7-29)

maḫaradi < Skr. *Maharatha* : şahıs adı (ETG)

mahasatav < Skr. *mahasattva* : krş. **mahasatvı** (AY. 359-9)

mahasatvı, maḫasatwi < Skr. *mahasattva* : özel ad (AY. 608-5)

maḫişvri < Skr. Maheşvara : ö.a. (Maitri. 41-12)

maitri < Skr. Maitreya : özel isim (ÇBH. 246)

mamat-çin : özel ad (EUTS)

mançuşırı < Skr. *manjusrı* : özel ad (AY. 30-17), (BTT XX)

manibrti < Skr. *Manibhadra* : ö.a. m. (Maitri. 11-20)

manorati < Skr. *manoratha* : ö.a. (Maitri. 3-48)

maŋgal < Skr. mangala : **1/2** şahıs adı (ETG)

mar : mar, ö.a (ETŞ. 2-4)

masar : antroponim (EUTS)

masmadar : antroponim (EUTS)

matra çiti < Skr. *Matrceta* : ö.a. (Maitri. 3-52)

mayak : özel ad (EUTS)

mençük : antroponim (EUTS)

menglig séngün : erkek adı (EUTS)

mengü temür : antroponim (EUTS)

merkit : antroponim (EUTS)

mḥamotgalyin < Skr. *Mhamaudgal*-yayana : ö.a. (Maitri. 4-40)

mḥayana : antroponim (EUTS)

mḥasmaç : krş. **Mahasmaç** MS

mıng kara : erkek adı (EUTS)

mıng temür : erkek adı (EUTS)

mısır : antroponim (EUTS)

mısır sıla : antroponim (EUTS)

minsin : antroponim (EUTS)

mokşadivi : özel ad (EUTS)

mongul buġa : özel ad (EUTS)

motgalyan, **motġalayin** < Skr. *Maudgalyayana* : ö.a. (Maitri. 49-21)

motġalyin : bkz. **motgalyin**

motğalyini : bkz. **motgalyan**

mübarek koç : özel ad (EUTS)

muḳti < Skr. *Mukta* : ö.a. (Maitri. 23-33)

muŋsıs : özel ad (EUTS)

naġa-arçuni <Skr. *Nagarjuna*. : Ö.a (Üİ. 109 3)

nant < Skr. nanda ? : ö.a. (Maitri. 16-32)

nanti < Skr. nanda : ö.a. (Maitri. 57-11)

neŋ : şahıs ismi (ETG)

nikü : özel ad (EUTS)

niridani, **nirdani** < Skr. *Nirdhana* : ö.a. (Maitri. 12-53)

noġdar : antroponim (EUTS)

nom kulı : özel ad (EUTS)

odçı buyruḳ : antroponim (EUTS)

oġıl : özel ad (EUTS)

oġul : erkek adı (EUTS)

oġul tigin : erkek adı (EUTS)

oġuz : özel ad (EUTS)

omar : özel ad (EUTS)

ordu beġ : özel ad (EUTS)

orduḳ : antroponim (EUTS)

orsulay : özel ad (EUTS)

orus : özel ad (EUTS)

ozmış : antroponim (EUTS)

ögeçük : antroponim (EUTS)

ögedey : erkek adı (EUTS)

ögrünçe : özel ad (EUTS)

ögürükçä : özel ad (EUDDM 192)

ökrünç : özel ad (EUTS)

ökrüs temir : erkek adı (EUTS)

öküş kara : erkek adı (EUTS)

öŋü : antroponim (EUTS)

ötünç temür : erkek adı (EUTS)

patmavati < Skr. *Padmavati* : kız özel adı (UÜH-B. 46)

pipalayani < Skr. *Pilppalayana* : ö.a. (Maitri. 56-3)

prakyarakşit : krş. **prtyarakşit** (Maitri.)

prtirakşit : krş. **prtyarakşit** (Maitri.)

prtnayarakşit : krş. **prtyarakşit** (Maitri.)

prtyarakşit < Skr. *prajnaraksita* : ö.a. p. (Maitri. 63-43)

prtyarakşiti : krş. **prtyarakşit** (Maitri.)

purani < Skr. *purana* : ö.a. p. (Maitri. 49-24)

purnabtri < Skr. *Purnabhadra* : ö.a. (Maitri. 11-27)

purnı < Skr. *purna* : ö.a. (Maitri. 81-8)

purunı : krş. **purnı** (Maitri.)

radnaprabi < Skr. *Ratnprabha* : ö.a. (AY. 186-12)

radnav(a)çir < Skr. *Ratnavajra* : ö.a. (AY. 199-16)

ragagayini: < Skr. *rāgagāyinī*: bir kişi adı. (DAS 1006)

raimast : özel ad (Huas.)

rakakavini : kadın adı (EUTS)

akakayini : kadın adı (EUTS)

raştramukė: < Skr. *rāṣṭramukhya*: bir kişi adı. (DAS 1800)

ratıkri : özel ad (EUTS)

ratnaraşı, **ratnaraşi** < Skr. *ratnarasi*: özel ad (AY. 572-12)

ratnavaçır, **ratnavaçir** < Skr. *ratnavajra* : özel ad (AY. 112-19)

sabı buġa : antroponim (EUTS)

sabın satı : antroponim

sabutu : antroponim (EUTS)

saçiu : özel ad (EUTS)

saçu : **1-** özel ad (EUTS)

sadagiri < Skr. *Sadagiri* : ö.a. (Maitri. 7-32)

sadı : antroponim (EUTS)

saġlık : özel ad (EUTS)

sai buġa : erkek adı (EUTS)

saida : antroponim (EUTS)

saḳntili < Skr. *Skandhila* : ö.a. (Maitri. 3-51)

salaspati : özel ad (EUTS)

salġar : özel ad (EUTS)

salı kutluġ : erkek adı (EUTS)

sali : antroponim (EUTS)

salu : erkek adı (EUTS)

sambodu : erkek adı (EUTS)

sambun : erkek adı (EUTS)

samntapuşp < Skr. *Samantapuşpa* : ö.a. (Maitri. 52-2)

samtso : erkek adı (EUTS)

samunşı : özel ad (EUTS)

sançanaçavi : erkek adı (EUTS)

sançmış : özel ad (EUTS)

sanıyınç : özel ad (EUTS)

sanmış : özel ad (EUTS)

saŋabtri < Skr. *sanghabhadra* : ö.a. (Maitri.)

saŋadas, saŋadizi < Skr. *sanghadasa* : şahıs adı (ETG)

saŋgabadri < Skr. *Sanghabhadra* : ö.a (Üİ. 104a 14)

sarasvatı , sarasvati < Skr. *sarasvatı* : ö.a. (Maitri. 5-54)

sarıġ : özel ad (EUTS)

sariputri : özel ad (EUTS)

sariti < Skr. *Sarathi* : ö.a. (Maitri. 40-10)

sartavaki : özel ad (EUTS)

satı : özel ad (EUTS)

satmış : antroponim (EUTS)

satoda : antroponim (EUTS)

savşiŋ : **1-** özel ad (EUTS)

seil : özel ad (EUTS)

sekins kara : özel ad (EUTS)

seli : ö.a. (Maitri. 1-11)

semiçe : özel ad (EUTS)

semiş : özel ad (EUTS)

semsiba : antroponim (EUTS)

senge : antroponim (EUTS)

sengetez : antroponim (EUTS)

senggui : antroponim (EUTS)

senggui ara : antroponim (EUTS)

sengui tutuk : antroponim (EUTS)

sevik : antroponim (EUTS)

sıçḳançı : özel ad (EUTS)

sıḳ : **1/2** özel ad (EUTS)

sıla : antroponim (EUTS)

sılaŋ : kadın adı (EUTS)

sılavantı : antroponim (EUTS)

sılıġ :özel ad (AY. 348-22); (EUTS)

sılḳa : özel ad (EUTS)

sıŋu : özel ad (EUTS)

sıntar : ö.a. (Maitri. 1-11)

sınḳu : sahıs adı (ETG)

sısıdu : özel ad (EUTS)

sısır : özel ad (EUTS)

silig : ö.a. (Maitri. 1-41)

sinan : bir erkek adı (EUTS)

sinayani < Skr. *Senayani* : ö.a. (Maitri. 8-19)

sini er : erkek adı (EUTS)

siristi : özel ad (EUTS)

sişi : antroponim (EUTS)

siş ur : antroponim (EUTS)

soḳta : antroponim (EUTS)

soḳtu elçi : erkek adı (EUTS)

solda : özel ad (EUTS)

solda bay : özel ad (EUTS)

soma : özel ad (EUTS)

somaçı : özel ad (EUTS)

soŋsuy : özel ad (EUTS)

soyan : antroponim (EUTS)

soyar : antroponim (EUTS)

söngü : özel ad

subaḫu < Skr. subahu : ö.a. s. (Maitri. 7-35)

sudani < Skr. Sudhana : ö.a. s. (Maitri. 52-15)

sudani < Skr. sudhana : 1/2 kişi adı (BÖ. 57)

sumani < Skr. Sumana : ö.a. (Maitri. 51-16)

sundarı, sundan, suntari < Skr. Sundari : ö.a. (AY. 137-17)

suntari < Skr. Sundari : ö.a. (Maitri. 57-14)

supatra : özel ad (EUTS)

supriya : özel ad (EUTS)

surı : erkek adı (EUTS)

surıa : erkek adı (EUTS)

surıy : antroponim (EUTS)

surıy aşırı : antroponim (EUTS)

surya : antroponim (EUTS)

susaŋ : antroponim (EUTS)

sutmak : antroponim (EUTS)

sutpak : antroponim (EUTS)

şadkı (?) < Skr. ? (AY. 316-13)

suvasti : < Skr. *svasti*: özel ad, kişi adı [AY6 1329]

şaḳı < Skr. *sakya* : (AY. 654-11)

şaḳımunı < Skr. *sakyamuni* (AY.25-7)

şakimuni < Skr. *Şakyamuni* : ö.a. (Maitri. 6-4)

şalcı : alp şalcı : özel ad (ETG)

şamız tayışma : antroponim (EUTS)

şanki < Skr. Şankha : ö.a. ş. (Maitri. 40-13)

şaravast < Şravasti : ö.a. (Maitri. 20-15)

şarıputırı < Skr. *sariputra* : özel ad (AY. 34b-19)

şarıputrı < Skr. *sariputra* : krş. **şarıputırı** (AY. 81-14)

şariputri < Skr. *şariputra* : ö.a. (Maitri. 20-17)

şastantri < Skr. *şastratantari* : şahıs ismi (ETG)

şastraḳariki < Skr. : **1/1** erkek adı (EUTS)

şastrapiry < Skr. *sastrapirya* : **1/1** erkek adı (EUTS)

şaşı : antroponim (EUTS)

şastrapiryi < Skr. Şastrapriya : **1/2** erkek adı (UÜH-B. 41)

şastrarkariki < Skr. *Şasirakaraka* : özel ad, erkek adı (UÜH-C. 38)

trapuşı < Skr. *trapuŞa* : bir tüccar adı (DIŞ. 631)

şınggur : antroponim (EUTS)

şıngkoşelitutung < Çin. *sheng kuang she li tu t 'ung* : özel ad. (AY. 343-10)

şilazin < Skr. silasena : erkek adı (UİG=)

şinkur : antroponim (EUTS)

şiş : antroponim (EUTS)

şrigupti < Skr. *Şrigupta* : ö.a. (Maitri. 58-13)

şuri < Skr. Şura : ö.a. ş. (Maitri. 3-52)

şyavsagriv < Skr. ? : özel ad (ETG)

saŋadas: < Skr. *saṃghadāsa*: Şahıs adı. (DAS 860)

supriya: < Skr. *supriyā*: bir kişi adı. (DAS 4371)

surya: < Skr. *sūrya*: bir kişi adı. (DAS 4208)

suviçrė: < Skr. *suvicāra*: bir kişi adı. (DAS 4204)

svayşagavė: < Skr. *svayaśasgava*: Bir kişi adı. (DAS 3119),

şastarakarikė: < Skr. *śāstrakārika*: Bir kişi adı. (DAS 232)

şastrapiryė: < Skr. *śāstrapriya*: Bir kişi adı. (DAS 58)

şilazin: < Skr. *śīlaséna* (?): Erkek adı. (DAS 862)

upasėnė: < Skr. *upasena*: Bir kişi adı. (DAS 968)

tabırtı : antroponim (EUTS)

taçadan : antroponim (EUTS)

tadıḳ : özel ad (ETG)

taġarmıy : özel ad (EUTS)

tai : antroponim (EUTS)

taibu : antroponim (EUTS)

taiçi-tulun : antroponim (EUTS)

taidıḳ-alçi : antroponim (EUTS)

taidsang : antroponim=**taisang** (EUTS)

taisang : antroponim (EUTS)

taisi : antroponim=**taişi** (EUTS)

taişi : antroponim (EUTS)

takıçuḳ : antroponim (EUTS)

takküng : kadın adı (EUTS)

tamġaç tarık : erkek adı (EUTS)

tan : özel ad, lakap (EUTS)

tanġut : özel ad (EUTS)

tapmış : antroponim (EUTS)

tara : antroponim (EUTS)

tardıç : özel ad (ETŞ. 5-17)

tarık : erkek adı (EUTS)

tarıḳçı bég : erkek adı (EUTS)

tarmadan < Skr. *dharmadhana* : erkek adı (EUTS)

tartış : **1/1** kadın adı (AY. 34ç-12); (EUTS)

taş (tas ?) (II) : kişi adı (İKP. 22.ant)

taş ḳap : antroponim (EUTS)

tay : özel ad (ETG)

tayınçak : antroponim (EUTS)

tayışma : antroponim (EUTS)

taz : erkek adı (EUTS)

tedmilig : antroponim (EUTS)

tegeli : antroponim (EUTS)

tegrenç : antroponim (EUTS)

teilekdü : antroponim (EUTS)

teken : antroponim (EUTS)

telik : antroponim (EUTS)

temür : erkek adı (EUTS)

temüke : antroponim (EUTS)

tengiz : antroponim (EUTS)

tengribirmiş : antroponim (EUTS)

teŋribirmiş : ö.a. (Maitri. 1-64)

tepiş : antroponim (EUTS)

terbi-ınal : erkek adı (EUTS)

terek : erkek adı (EUTS)

teri : kadın adı (EUTS)

terken : **1/1** antroponim (EUTS) (ETG)

tesek : antroponim (EUTS)

tıŋız : antroponim (EUTS)

tınmış : antroponim (EUTS)

tınşıdu : antroponim (EUTS)

tısak : antroponim (EUTS)

tıtsu : antroponim (EUTS)

tibin : antroponim (EUTS)

tigin : antroponim (EUTS)

tigin ügé : antroponim ve bir rütbedir (EUTS)

tigü : antroponim (EUTS)

tirek : ö.a. (Maitri. 2-58)

tiri : antroponim (EUTS)

tişdanti < Skr. ? : özel ad (ETG)

tŋrikén : **2-** antroponim (EUTS)

tobula : antroponim (EUTS)

toġdı : kişi adı : “doğdu” (İKP. 7-int)

toġma : antroponim (EUTS)

toġmış : kişi adı: “doğmuş” (İKP. 57-int)

toġrıl : erkek adı (EUTS)

toġrul : antroponim ve lakap (EUTS)

toyınak : =**toinak** (EUTS)

toinak : antroponim (EUTS)

tok : antroponim (EUTS)

toḳa : antroponim (EUTS)

toḳaḳ : antroponim (EUTS)

toḳluḳ temür : erkek adı (EUTS)

toḳsuş : antroponim (EUTS)

toḳtamış : erkek adı (EUTS)

toktı : erkek adı (EUTS)

tolu : antroponim (EUTS)

toluk tüge : antroponim (EUTS)

toŋa : **1**- antroponim (EUTS)

tongıtı : antroponim (EUTS)

tongma : antroponim (EUTS)

torbalıġ : antroponim (EUTS)

tökel : antroponim (EUTS)

tölek : antroponim (EUTS)

töredü : antroponim (EUTS)

tsuan-ni : Konfitçiyus’un adı (EUTS)

tuġma : ö.a. (AY. 143-13)

tulat : kadın adı (EUTS)

tuman : antroponim (EUTS)

tumtur : antroponim (EUTS)

tumur : amtroponim (EUTS)

tura : antroponim (EUTS)

turbay : antroponim (EUTS)

turçı : antroponim (EUTS)

turı : antroponim (EUTS)

turmış : erkek adı (EUTS)

turuk : antroponim (EUTS)

tutuḳ : **1/1** antroponim (EUTS)

tutuŋ : **1/1** antroponim (EUTS)

tuynaḳ : antroponim (EUTS)

tüge : antroponim (EUTS)

tükrünç : antroponim (EUTS)

tükün : antroponim (EUTS)

tülek : antroponim (EUTS)

tülük : **3-** antroponim (EUTS)

tümen : antroponim (EUTS)

türçi : antroponim (EUTS)

türlüg : antroponim (EUTS)

tüsek : antroponim (EUTS)

tüzlüg : antroponim (EUTS)

tüzmiş : kadın adı (EUTS)

udmış : antroponim (EUTS)

umai : antroponim (EUTS)

upasvami < Skr. *Upasvamin* : ö.a. (Maitri .12-33)

urşı : antroponim (EUTS)

urubilvakaşip < Skr. *Uruvilvâ-Kâşyapa* : ö.a. (Maitri. 42-14)

usıkı : antroponim (EUTS)

usuk : antroponim (EUTS)

usun : antroponim (EUTS)

ülegür : antroponim (EUTS)

ülem : antroponim (EUTS)

ülügdü : antroponim (EUTS)

üşe : antroponim (EUTS)

varuḳdad : antroponim (EUTS)

vasubandu < Skr.Vasubandhu : ö.a (Üİ. 110b 1)

vayçanvat < Skr. ? : **1/1** ö.a. (Maitri. 89-49)

vayşarvan < Skr. Vaişravana : ö.a.=**vayşirvan** (Maitri. 35-17)

vayşarvani, vayşrvani < Skr. *Vaişravana* : ö.a. (Maitri. 11-23)

vidankasari : antroponim (EUTS)

vidya : antroponim (EUTS)

vimali < Skr. *Vimala* : ö.a. (Maitri. 7-34)

vipaşi < Skr. *Vipaşyin* : ö.a. (Maitri. 39-29)

virupakşi < Skr. *Virupaksa* : ö.a. (Maitri. 89-8)

virutak < Skr. *Vidurhaka* : ö.a. v.ilig beg (Maitri. 5-2)

virutaki < Skr. *virutaki* : ö.a. (Maitri. 89-8)

vişaki < Skr. *vaisâkha* : ö.a (Üİ. 113a 9)

vişvakrmi < Skr. *Vişvakarma* : ö.a. (Maitri. 37-1)

yabasun : antroponim (EUTS)

yabatu : antroponim (EUTS)

yabdu tirek : antroponim (EUTS)

yabıra : antroponim (EUTS)

yabunsu : antroponim (EUTS)

yaburşu : antroponim (EUTS)

yaçankır : antroponim (EUTS)

yakan : antroponim (EUTS)

yamtar : ışbara yamtar : özel ad (ETG)

yaŋıçun : antroponim (EUTS)

yapgun : antroponim (EUTS)

yaplış : antroponim (EUTS)

yap togrıl : erkek adı (EUTS)

yarak : antroponim (EUTS)

yarıçı : antroponim (EUTS)

yarkaya : antroponim (EUTS)

yaroġlu : antroponim (EUTS)

yaruk : antroponim (EUTS)

yasadu : antroponim (EUTS)

yaş : **6**- antroponim (EUTS)

yaşı < Skr. *Yaşa* : ö.a. (Maitri. 7-53)

yaşkan : antroponim (EUTS)

yausif : yusuf (EUTS)

yausip : yusuf (EUTS)

yāvsäp : yusuf. (EUDDM 278)

yayak : antroponim (EUTS)

yegen : **1/2** kişi adı (İKP. 45-int)

yeke : antroponim (EUTS)

yeken : antroponim (EUTS)

yekençük : antroponim (EUTS)

yelekçi : antroponim (EUTS)

yezir tonga : antroponim (EUTS)

yımış : antroponim (EUTS)

yıpar : ö.a. (Maitri. 61-8)

yırım : antroponim (EUTS)

yırya : antroponim (EUTS)

yidleg : ö.a. (Maitri. 2-58)

yigen : antroponim (EUTS)

yitmiş : antroponim (EUTS)

yosipas : antroponim (EUTS)

yosmut : antroponim (EUTS)

yökesiri : antroponim (EUTS)

yumşak : antroponim (EUTS)

yürük : **1**- antroponim (EUTS)

zḫaria : antroponim (EUTS)

zkariya : antroponim (EUTS)

apıç : bir erkek (?) adı (UWN1 212)

apıçuk : erkek (?) adı (UWN1 212)

açiti <Skr. Ajita : ö.a (Maitri. 92-18)

abıç : krş. **apıç** (UWN1 3)

abıçuk : krş. **apıçuk** (UWN1 3)

abiri : bir sözleşme belgesinde geçen bir tanığın adı (UWN1 5)

tayanç : antroponim (EUTS)

padmavati: < Skr. *padmāvatī*: bir kişi adı. (kız) (DAS 4092)

ärkägün : **2**- kişi adlarıyla birlikte (UWN2 260)

içgär-, içkär- : **5**- özel isimlerde (UWV2 104)

1.5.1.1 Yönetici Adları

açataş(a)tru < Toh. A ve Toh. B *Ajātaśatru* < Skr. *Ajātaśatru* : Magadha'nın bir kralının ismi (MEİB 0645)

aşoke : < Skr. *aśoka*: Budizm'i himaye eden bir Hint hükümdarının adı (MÖ ~ 274 – 237), Aşoka. (UWN2 14)

boġuġ : Bögü kağan (EUTS)

bou *Çin.wu~mou* : 10 Kan'dan beşincisi (ETG)

bögü han : Uygur hükümdarlarından 759-780 tarihinde yaşamış olan kağan (EUTS)

brahmadatė < *Skr. brahmadatta*: bir hükümdar adı (DAS 1148)

buġuġ : Bögü Kağan (EUTS)

ç(a)ştani, çaştani, çaştana : hanın adı (ÇBH. 14)

çaştanė : < Skr. *caṣṭana*: Bir hükümdar adı, Kral Kastana'nın adı. (DAS 3478)

dantipalė: < Skr. *daṇḍāpala*: Bir hükümdar adı. (DAS 235)

ġantar < Skr. *gandhara* : Gılan hükümdarı (KİP. 142)

ġantazi < Skr. *Gandhara* : Gılan hükümdarı (Maitri. 18-39)

ġntr: krş. **gantar**: Gılan hükümdarı.(KİP. B23)

ġriçantri : Haricandra (kral adı) (EUTS)

hariçandrė : < Skr. *hāriṣcandra*: bir hükümdar adı. (DAS 1926) (DAS 1966)

hanme < Çin. *Han Ming* : Hükümdar Han Ming (MEİB 1171)

ķalmaşapadė: < Skr. kalmāṣapāda: Bir hükümdar adı. (DAS 1388)

ķalmaşapadi : bir kral adı (EUTS)

ķang-si : Mançu imparatorunun adı (EUTS)

si : =**kang-şi** (EUTS)

ķançanasarė: < Skr. *kāṅcanasāra*: Bir hükümdar adı. (DAS 4174)

ķançanasarı : bir kralın adı (EUTS)

ķanişki : hint imparatorlarından birinin adı (EUTS)

ķap : **5-** 10 Kan'dan birincisi (ETG)

ķay < Çin. *k'ai* : < Çin. *k'ai* : 12 Kien-çuman'dan on birincisi (ETG)

kı < Çin. *keng-ko* : 10 Kan'dan yedincisi (ETG)

ki < Çin. *ki* : 10 Kan'dan altıncısı (ETG)

ķin < Çin. *kien* : 12 Kien-çu man'dan birincisi (ETG)

ḳu, **ḳuu**, **ḳvu** < Çin. kuei : 10 Kan'dan onuncusu (ETG)

ḳumari < Skr. *kumara* : Kamarupa kralının adı (AC)

ḳuu < Çin.*wei* **:** 12 Kien-çu-man'dan sekizincisi (ETG)

lohitakėtu: < Skr. *lohitaketu*: Bir hükümdar adı. (DAS 1958)

lukitakitu : bir kralın adı (EUTS)

magaradi **:** kral adı (EUTS)

mahapadmė: < Skr. *mahāpadmā*: Bir hükümdar adı. (DAS 4533)

m(a)ḫaraaç < Skr. *Maharaja* : büyük hükümdar (AY. 182-6)

maḥaraç < Skr. *maharaja* : büyük hükümdar (Maitri. 1-53)

maharança < Skr. *maharaja* : krş. **maharanç** (AY. 88-14)

maḫarıt (maḫayat ?) : Benares kralının adı (İKP. 4-2)

maḫay : bir kral adı (EUTS)

mahėndarasėnė: < Skr. *mahendrasėna*: Bir hükümdar adı. (DAS 1126)

makintrasini : bir kral adı (EUTS)

manḍate < Skr. *māndhāta*: Çin. *wo xing*: eski cakravartin kralının adı (EUDDM 177)

mḥaraç **:** bkz. **maharaç** (Maitri.)

mgaraç : Maharaca (EUTS)

mogarçı < Skr.*Mâgharâja* veya *mrgaraja* : gazal hükümdarı (Maitri. 9-22)

naġa < Skr. *naga* **:** **1**- ejderha, yılan hükümdarı (Maitri. 16-32)

narata < Skr. *Narada* ? : Ejderhalar hanının adı (İKP. 50-6)

ögürdey **:** mogol hanının adı (EUTS)

pa < Çin. *p'o* **:** 12 Kien-çu-man'dan yedincisi (ETG)

pi < Çin. *ping* <*pei* : 10 Kan'dan üçüncüsü (ETG)

pi < Çin. *ping* < *pei* **:** 12 Kien-çu-man'dan dördüncüsü (ETG)

piy < Çin. *pi* < *pei* **:** 12 Kien-çu-man'dan onikincisi (ETG)

praşdanki, **praştinki**, **praşniki** < Skr. *prasnika* **:** reis (ETG)

raçabumı < Skr. *mjabhümi* : bir kral adı (AY. 279-23)

raçabumi <Skr. *mjabhümi* : bir kral adı (EUTS)

sim < Çin. *hsin* : 10 Kan'dan sekizncisi. krş. **sin** (AY. 343-22)

sin < Çin. *hsin* : 10 Kan'dan sekizincis. krş. **sim** (AY. 343-20)

sudasumi : Kral Sutasoma'nın adı (EUTS)

sudazumi : =**sudasumi** (EUTS)

sutasomė: Skr. *sutasoma*: Bir hükümdar adı. (DAS 1339), (DAS 1349)

şıla atidi < Skr. *siladitya* : kral adı (EUTS)

şiu < Çin. *shou* **:** 12 Kien-çu-man'dan onuncusu (ETG)

tı < Çin. *ting* **: 1/2** 12 Kien-çu-man'dan beşincisi (ETG)

ti < Çin. *ting* < *tieng-tei* : 10 Kan'dan dördüncüsü (ETG)

tutmak : 1/2 12 K,en-çu-man'dan altıncısı (ETG)

udayanė: < Skr. udayana: Kauśāmbī kralı. (DAS 4622)

vaişiravanė: < Toh. A *vaiśravaṃ,* < Skr. *vaiśravaṇa*: dört mahārājadan (büyük kral) birisi. (DAS 2548) (DAS 2574)

yeztigird : Yezdicirt III., : Sasanilerin sonuncu hükümdarı (ETG)

yztigırd : kral adı (EUTS)

batra : Kraliçe Bhadra'nın adı (EUTS)

sulasapati: < Skr. ? **:** bir kraliçe adı. (DAS 2007), (DAS 2372)

ḳunçuy < Çin. *kung chu* : prenses,kraliçe,bir Çin imparatorunun kızı, bir Uygur kağanının eşi (AY. 85-10) (İKP. 43-4)

aprin çor : bir Türk şehzadesinin adı (EUTS)

asuday : < Moğ. *asudai* **:** Prens Süleyman'ın (14. yy.) evladı olan bir Moğol prensinin adı ya da belki Büyük Han Möngke'nin (1251/52–1259) oğullarından birinin adı (UWN1 306)

çanarşabe : < Skr. *janarşabha*: Vaiśravaṇa hükümdarın oğlu [AY6 0932]

çivakė: < Skr. jīvaka: Hükümdar Bimbisāra'nın oğlu. (DAS 2422) (DAS 2456)

erzi : bir şehzadenin adı (EUTS)

hansasvarė: < Skr. *hamsasvara*: bir prens adı. (DAS 3174) (DAS 3178)

ıdıḳ ḳut : **2**- şehzade antroponimi (EUTS)

maġabali : şehzade adı (EUTS)

magadivi : şehzade adı (EUTS)

magaras < Skr. *Maharaja* : magastvi : şehzade adı (EUTS)

piryaŋkarė: < Skr. *priyaṃkara*: bir prens adı. (DAS 4353)

prianḳari : bir prens adı (EUTS)

ramė: < Skr. *rāma*: Ramayana Destanı'nın kahramanı ünlü prens rāma. (DAS 3391)

vipulaçandrė: < Skr. *vipulacandra*: bir prens adı. (DAS 2007), (DAS 2370)

vipulaçantri : şehzade adı (EUTS)

III. SOSYAL HAYAT VE KÜLTÜR

1. SOSYAL HAYAT

1.1. İNSAN TOPLULUKLARI

1.1.1. SOY

töl : döl, nesil, torun (EUTS)

töz : **1/1** asıl, nesep, soy, kök, köken, unsur, cevher (Maitri. 13-47) (Üİ. 99a 7) (İKP. 67-1)

urug : **2-** nesil, kuşak, soy, torunlar (EUTS) (DAS 535)

tarıġ : menşe, soy (EUTS)

oġuş : nesil, boy, oymak (İKP. 67-1), (Maitri. 13-46)

oġuşluġ : neslinden (ÇBH. 257)

urlag : aile, soy, sop (EUTS)

bag : sülale [AY6 0626]

tal : soy, nesil. (EUDDM 218)

utpatti : menşe (EUTS)

uġuş : **1/1** soy, nesil, kuşak (Üİ. 114b 10) (BÖ. 22) (AY. 162-19)

uḫuş : =**uguş** (ETG)

uḳuz : =**uguş** (ETG)

uġuşluġ: neslinden olan, soyundan gelen. (DAS 1264)

üç uġuş : **1/2** mazi, hal ve istikbalin nesli (ETG)

ukuş : **2-** soy, kabile (EUTS)

bodtak : **1-** kabile üyesi (?) (EUES 185)

amrakla- : arkadaş, aileden biri ya da bir topluluğun üyesi olarak kabul etmek (?) (UWV1 57)

uruġsırat- : ahfadından mahrum etmek (ETG)

adrıl- : **5-** soyundan gelmek, bir yerden gelmek (UWV1 18)

1.1.2. AİLE

ävtäkilär : ev halkı, hâne halkı. (EUDDM 114)

urısız : oğlu olmayan, oğulsuz, çocuksuz. (EUDDM 258)

1.1.2.1. Karı-Koca

kişi : **2**- zevce, eş, kadın (EUTS)

kisi : zevce (IB. 29)

yotuz : zevce, refika, eş (EUTS)

yutuz : eş, zevce, evli kadın (IB. 29)

ebçi : eş, kadın (EUTS)

eşi : **1**- kadın, hanım, zevce=**işi** (EUTS)

içi : **2**- kadın, hanım (KİP. B18)

alġan : alınmış (kocaya varmış kadın) (ETG)

er : **2**- koca, zevc (Maitri. 13-28), (IB. 55)

bäg : **2**- eş, koca, bey (EUDDM 75)

1.1.2.2. Anne-Baba

ana : anne (Maitri. 58-34)

anaç : annecik (Prajñāpāramitā için bir isim) (UW1 144)

uma : anne (EUTS)

ög (II) : anne (IB. 35)

ögüç : annecik (Maitri. 91-2)

öglüg : anneli (Maitri. 106-8)

ögsiz : annesiz=krş. **ögsüz** (AY. 640-8)

ögsüz : krş. **ögsiz** (AY. 17-21), (Maitri. 106-8)

ḳaŋ (I) : baba (İKP. 5-1), (Maitri. 33-46), (AY. 173-4)

ata : baba, ata (AY. 552-1)

baba : baba, peder (ETG)

ataç : sevgili ata (ETG)

babanlıg : babanlı (EUES 134)

kaŋıç : babacık, sevgili baba (EUES 331)

atasız : atasız, babasız (AY. n550-13)

ḫarçsız : babasız (EUTS)

1.1.2.3. Kardeş-Çocuk

İnili içili : kardeşle ağabey (Huas.)

aka, aga : < Mog. *aka*: **1-** ağabey, kardeşler arasında yaşça daha büyük olan kardeş (EUDDM 41)

singil : küçük kız kardeş (AY. 686-7) (EUTS)

siŋil : küçük kızkardeş (Maitri. 84-20)

ini : küçük kardeş (Maitri. 60-8) (AY. 554-15)

baldız : küçük kız kardeş. (EUDDM 68)

baltır : **1-** baldız=krş.**baltız** (AY. 554-16); (ETG)

baltız : genç kız kardeş, baldız (AY. n554-16) (EUES 141)

äkäç : **1-** kız kardeşcik (UWN2 177)

ḳarındaş : kardeş (ETG)

içi : **1-** ağabey (Maitri. 84-22.)

eçe : ağabey, büyük kardeş (EUTS)

eçi : ağabey, büyük kardeş=**içi** (Maitri. 1-11)

karat(a)ş : erkek kardeş (EUES 336)

aġa : ağabey, büyük kardeş (EUTS)

aḳa : büyük kardeş, ağabey (EUTS)

apa : **1-** abla, büyük kız kardeş (ETG)

eke : abla (Maitri. 1-65)

1.1.2.4. Üvey

avırda, äniktä : sütanne, ebe (UWN2 54)

ögäy : üvey (EUDDM 191)

1.1.3. AKRABA, YAKIN

apa : **2-** büyükbaba. (EUDDM 52)

bagır : **3-** sevgili, akraba (EUTS)

bişük : nesil, akrabalık, soy, sop=**bişik** (EUTS)

böşük : **1-** akrabalık (EUDDM 90)

böşük tüngür : akrabalık (EUTS)

büşük : akraba, eş dost, yakınlar tügür b. (İKP. 64-6)

äbügä : < Moğ. *ebüge*: ata, dede, cet (UWN2 130)

ädgü ögli : **1-** aile ferdi, akraba; akraba olan (UWN2 163)

ḳa < (Çin. *kia* <*ka*?) : akraba, hısım; aile (DIŞ. 170) (Maitri. 33-46), (AY 3k. 135-16)

ḳadın : **1-** kayın peder (İKP. 64-3)

ḳaġadaş : akraba, hısım (EUTS)

ḳatas : arkadaş, akraba (EUTS)

çäçi : bir akrabalık terimi (EUES 225)

kelin : gelin (ETG)

küdegü : güveyi (AY. 686-8); (EUTS)

taġai : dayı (EUTS)

tagay, t(a)gay, taga : dayı. (EUDDM 217)

tegi : akraba (EUTS)

toġmış : akraba (EUTS)

toġmışım : akrabam, uğurum (EUTS)

tugmış : akraba. (EUDDM 247)

tüngür : **1-** evlenme yolu ile akrabalık, dünür (EUTS)

tüŋür : **2-** dünür (İKP. 64-6)

yegen : **1/1** yeğen (İKP. 45-int)

yenge : yenge (EUTS)

yeŋge : yenge (EUTS)

yäŋgäç : sevgili yenge (EUES 882)

yigen : yeğen (EUTS)

yken : yiğen (EUTS)

yorç : kayınbirader (Maitri. 84-2)

yurç : kayınbirader (ETG)

abaga : krş. **apaga** (UWN1 2)

apaga : < Moğ. *abaga* : babanın erkek kardeşi, amca (UWN1 209)

açı : **1-** torun, yeğen (UWN1 10)

1.1.3.1. Sevgili, Aşık, Nişanlı

böşük körtük : sevgili, dost, aziz (EUTS)

çoḳan kişi : nişanlı kimse, yavuklu kişi (EUTS)

ikil : yavuklu, nişanlı, adaklı (EUTS)

sevgülüg : **1-** sevgili (EUTS)

sviglig : **1**- sevimli (EUTS)

emraḳ : **1**- sevgili =**amrak** (Man.)

amraḳ : **1**- sevgili, sevilen, değerli, aziz (AY. 446-18), (İKP. 4-4), (Maitri. 33-16)

yımraḳ : sevgili =**amraḳ** (ETG)

amrançıġ : sevgili (AY. 68-18)

ımraḳ : sevgili =**amraḳ** (EUTS)

ḳasınçıḳ : **1**- sevgili, yavuklu (ETŞ. 4-4)

özkiye : sevgili, can, cancağız. (DAS 2377)

sever : sevgili (AY. 555-7) (ÇBH. 145)

sevig : seven, sevgili, aziz, aşk, muhabbet (İKP. 78-5) (AY. 663-7)

körtük : **3**- aşık, seven (EUTS)

isig : **1/1** aziz, sevgili (IB. 67), (BÖ. 30) (AY. 137-20)

sevüglüg : **2**- sevgili (EUTS)

küwez : **2**- sevgili (ETG)

1.1.4. TOPLUMLAR VE KİŞİLERİ

1.1.4.1. Topluluk, Kalabalık

ançman : < Soğd : topluluk. (EUDDM 50)

arḳa : **2- 2/2** topluluk, küme kuvrag (AY. 188-17), (AY. 134-13) (ÇBH. 68)

avırta : topluluk, tüm (EUTS)

bölök : bölük, küme (BTT XX)

er at : topluluk, sürü, kalabalık (EUTS)

hüküm : yığın halinde=**ükün** (ETG)

kümän : yığınla, küme küme, kitle halinde (EUES 439)

iliş : **1**- topluluk, takım (BTT I. B 22)

käŋäz : küme, yığın. (EUDDM 144)

tirgin : yığın, küme, topluluk, toplanmış, bir araya getirilmiş (Üİ. 107a 1) (BTT I. D. 213) (AY. 155-12)

tirilü : toplanarak, dirilerek (Man.)

terin : topluluk [AY6 0040, 0071]

sürüg : sürü (İKP. 65-6)

ügin : küme, yığın, toplu halde (EUTS)

ügmek : yığınak, küme (EUTS)

ügün : küme, yığın (EUTS)

ügür : sürü, cemiyet, topluluk (IB=ü.-inge 56)

birikli : birikmiş (EUTS)

birkinig : birikmiş (Man.)

biriktürmek : biriktirme, birleştirme (BTT I. D 282)

tergü : toplama, biriktirme (EUES 708)

ükin : yığın halinde (ETG)

ükün : yığın (EUTS)

yügmäk : yığın, toplam, küme, yığma [AY6 1140]

ḳuvranu : yığılarak (Man.)

suruġ : sürü (Man.)

süki : **1/1** cemaat, heyet (Huas.)

sajun : halk, cemaat, topluluk (EUTS)

ançaman : topluluk, halk, cemaat=**kuvraġ** (EUTS)

karaçu < Mog. *qaraçu* : halk, nüfus (EUES 334)

ançman < Sogd. *'nçmn* : cemaat (ETG)

bursaŋ < Çin. *fo seng* : rahipler cemiyeti, küme, topluluk, cemaat (AY. 32-2)

bursoŋ =Skr. **sangha**, < Çin. *b'iuat+sang*(=*fo-seng*) : burkan ve cemaat=rahipler cemaati (Maitri. 22-1)

bursuŋ : cemaat (EUTS)

saŋ < Çin. *ts'ang* < *Skr. sangha* : cemaat, halk, topluluk.=krş. **tsang** (AY. 519-2)

saŋgik: < Sogd *snk'yk,* < Toh. B *sankik,* < Skr. *sāṃghika*: Saŋa yani cemaat ile ilgili olan. (DAS 478)

tirin=Skr. *sangha* : cemaat, topluluk, cemaat hususiyle : Burkan cemaati (Maitri. 85-21) (Üİ. 124a 5) (AY. 131-8)

yığınmak : toplanma, toplantı, bir araya gelme, yığılma, topluluk bodisavatlar (AY. 148-10)

yıgmak : toplamak, biriktirmek, bir araya getirmek, yığmak (BTT XX)

ḳavıra : **2-** bir araya toplanma (BTT I. B 121)

amvardişn < Part. '*mwrdyşn* : toplanma (ETG)

yıgınyak : toplanmış olma (EUES 897)

yığ- : **1**- yığmak, toplamak, bir araya getirmek, dermek (AY. 175-22) (Maitri. 69-9)

birkit- : birleştirmek, bir araya getirmek (BTT I. B 52)

birgert- : bir araya getirmek (Üİ. 99b 3)

birükdür- : birleştirmek (Üİ. 99b 3)

üşüt- II : birleştirmek, toplamak (EUDDM 265)

ewdi- : toplamak (ETG)

idi- : toplamak, derlemek, yığmak, biraraya getirmek (AY. 627-17) (EUTS)

iidi- : toplamak, derlemek i.-p (AY. 621-15)

ḳawır- : (< Çin. gap+ır-) : toplamak (ETG)

ḳawur- : toplamak (ETG)

kazın- ortaya atmak, yığmak (EUDDM 142)

kürülü-: yığmak, toplamak (EUDDM 173)

iti- : yığmak, toplamak (EUTS)

yg- : yığmak =**yığ**- (ETG)

yıgdur- : yığdırmak, toplatmak (EUDDM 284)

tiril- : dirilmek, toplanmak, bir araya getirilmek; kendini toplamak, ayılmak, (ÇBH. 182) (Maitri. 82-17) (IB. 28)

tirin- : toplanmak (EUTS)

tirle- : derlemek, toplamak (Man.)

tirtür- : derletmek, toplatmak (BTT I. B 46)

ḳurat- : toplamak (AY. 134-18) (Maitri. 96-12)

ḳuvra- : toplamak, yığmak, bir araya getirmek (Maitri. 79-26), (KİP. 42)

ḳuvrat- : toplatmak (EUTS)

ḳuvrat- : toplamak, bir araya getirmek, biriktirmek (AY. 137-4), (Maitri. 79-1)

ḳuwrat- : toplamak (ETG)

ḳavır- : **1**- toplamak, bir araya getirmek (Üİ. 101a 5), (AY. 562-16)

çuglaṭ- : toplatmak, bir araya getirmek. (EUDDM 102)

ävdi- : toplamak, bir araya getirmek. (EUDDM 113)

toyla- : toplanmak, bir araya gelmek (EUES 736)

toylaş- : **1**- toplanmak, toplaşmak, bir araya gelmek (EUES 736)

yığıl- : toplanmak, yığılmak, bir araya gelmek, derilmek (Maitri. 65-29) (AY. 192-24)

yıgın- : toplanmak, bir araya gelmek, yığılmak (AY. 207-6)

ügül- : yığılmak. (EUDDM 261)

ükül- : krş. **ügül**- (EUDDM 262)

av-, ay- : (bir kişinin etrafına) yığılmak (UWV1 103)

birikdür- : biriktirmek, birleştirmek (BTT I. D 164)

top- : yığmak, toplamak (ETG)

toopul- : krş. **topul**- (AY. 593-13)

topul- : **1**- yığılmak (IB. 50)

tutşuk- : toplanmak (EUTS)

teril- : toplanmış ya da birleşmiş olmak, toplanmak (İKP. 23-1)

tırne- : derlenmek, toplanmak (Huas.)

tir- : toplamak, dermek, bir araya getirmek (Maitri. 23-18) (AY. 175-22)

ḳobra- **(kubra- ?)** : toplanmak, sıkışmak (İKP. 72-2)

ḳobraġ (ḳubraġ?) : toplanma, toplantı, kalabalık (İKP. 70-6)

ḳobrat- : toplamak (EUTS)

yomdar- : toplamak, birleştirmek (Üİ. 126a 3)

ewti- : toplamak (ETG)

büẓäl- : toplanmak, bir araya gelmek, büzülmek (EUDDM 95)

ḳubrat- : toplatmak (ETG)

irkil- : toplanmak, yığılmak (UWV2 126)

1.1.4.2. Boy, Kabile

oḳus : kabile, boy (EUTS)

oḳusluġ : kabileye mensup (EUTS)

bod : **1**- boy, halk, cemaat (EUTS)

tupa : **1/1** kabile (EUTS)

1.1.4.3. Bodun, Millet, Halk

bodun : halk, insanlar, boylar, oymaklar (İKP. 3-7), (IB. 53), (AY. 139-7)

budun : halk, ahali (Maitri. 35-15)

buḳun : halk, budun (Maitri. 50-27)

ilkün : halk, millet, bodun (EUTS)

ḳara : **3**- avam, alt tabaka, halk bodun (AY. 192-5)

ḳara budun : avam, halk (Man.)

an <Çin. *an* **:** An ailesinin adı; Tang döneminde, Çin'de Buhara asıllı Soğudlulara verilen An xi = Arsak adının kısaltılmışı *.an'dan geliyor. (İKP. 76.post)

apar : Avar (etnonim) (EUTS)

arġu : Talas ve Balasagun arasındaki halk ve yer (EUTS)

bulayıḳ : etnonim (EUTS)

çiik : etnonim (EUTS)

çik < **2-** bir halk adı (EUTS)

çumul : bir soy adı (EUES 240)

çuŋul : Shazhou şehrinin yakınındaki bir boy adı (EUES 241)

çürşet : Çürçet (kavim) (EUTS)

ḳıtany : Yehol'un kuzeyinde oturan Altayca konuşan bir halk; sonra Çin'in kuzeyine nüfuz ettiler (ETG)

ḳarluḳ : Altay Dağları ile İrtiş Nehrinin yukarı kısmı arasında oturan Türk halkı (ETG)

ḳırḳız : Kırgız (ETG)

üç ḳurıḳan : Türklerin kuzey-doğusunda oturan bir halk (ETG)

mongul : **1-** kavim adı (EUTS)

purum : Doğu Roma=**purım** (EUTS)

soġd < Sogd.*swgd* : halk ve memleket adı (ETG)

şaki < Skr. *Şakya* : bir boy adı (Maitri. 23-10)

tabġaç : **2-** Çinli =tavgaç (EUTS)

tarduş : **1/2** Türk devletinin batı kısmı (ETG) (EUTS)

tat : İranlı (EUTS)

tavgaç, **tawgaç** : **1/2** Çinli (BTT I. A 3)

tavḳaç : **1/2** Çinli=**tabgaç** (EUTS)

tatar : **1/1** kavim adı (EUTS)

altun aruġu : bir boy, kabile adı (EUTS)

çigil : bir Türk kabilesi (ETG)

ediz : Oğuz boyundan bir uruğun adı (ETG)

ir < **1**-Çin. ***ir*** : on kabileden ikincisi (AY. 686-16)

izgil : muhtemelen Oğuz kabilesinden bir boy adı (ETG)

yaglakır : krala ait bir Uygur boyunun adı (EUES 854)

baraşlı : bir kabile adı (EUES 143)

toḫrı : bir halk adı =**tokar** (ETG)

toḫrı : **1**- Tohar milleti (Maitri. 19-50)

tulış : **1/1** etnonim (EUTS)

türgiş : Türgeş, etnonim, batı Türkleri (ETG)

türk : Türk (EUTS)

türük : Türk (EUTS)

tvġaç : Çin (EUTS)

uigur : Uygur (EUTS)

uygur : Uygur (AY. 27-4)

toŋra : bir Türk halkı (ETG)

yuçul : bir Türk halkı (Maitri. 85-22)

töpötçä : **1**- Tibetli, Tibet (EUES 738)

1.1.5. SOSYAL SINIF

tör : **1/2** şeref yeri, şeref makamı (AY. 12-14)

üsk : **1**- **1/2** huzur=**üsük** (Maitri. 93-6) (AY. 180-19)

üskiŋde : huzurunda, katında (EUTS)

üskinte : huzurundai katında, mezdinde (EUTS)

üsük : krş. **üsk** (AY. 314-7)

üzesinde : katında, önünde, huzurunda (EUTS)

üzk : **1/2** huzur, yan (AY. 137-21)

üzkünde : =**üsküde** (EUTS)

öskintä : önünde (MEİB 1900)

prtigçan < Skr. *prthagjana* : sıradan insanlar (MEİB 1045)

balıḳlıġ : şehirli (Maitri. 35-15)

ddintar : seçkin, seçilmiş, üstün (EUTS)

dıntar < Sogd. *SynS'r* : mümtaz, seçilmiş, seçkin (Maitri. 84-20), (AY. 134-14)

dindar < Sogd. SynS'r: seçkin, seçilmiş (ETG)

ödrülmüş : seçilmiş (Man.)

tat : tımar sahibine tabi köylü (ETG)

braman, **bramn** < Skr. *brahmana* : **1**- Brahman, Hindistan'da en üst sınıftan

kimse (Maitri. 11-16), (Üİ. 103b 13), (AY. 142-4)

açani < Skr. *ajaneya* : cins; asil ırk, soylu, imtiyazlı (Maitri. 35-6); (EUTS)

ḳşatrık < Skr. *kŞatriya* : dört toplum sınıfından ikinci olanı, askeri sınıfa mensup (DIŞ. 513), (ÇBH. 16)

tözün : **1**- asil, soylu, asaletli, efendi (Maitri. 10-1) (AY. 150-1) (Üİ. 107b 10)

ia : bey, sahip =**idi** (ETG)

bäg är : efendi, sahip (EUDDM 75)

ıya : sahip (AY. 637-22) (EUTS)

idi : **1**- sahip (IB. 65)

ie : sahip (EUTS)

ige : **1**- sahip, bey **2**- sahip (EUTS)

tükellig : **3**- sahip, hakim, egemen, muktedir (AY. 157-13)

iyesiz : sahipsiz (AY. 364-2)

idisiz : sahipsiz, sahibi bilinmeyen (BTT XX)

edisiz : sahipsiz, terk edilmiş (EUES 250)

1.1.5.1. Yönetici, Devlet Yetkilisi

baş : **2**- baş, başkan,ilk, öncü, uç, sınır (İKP. 55-7), (AY. 141-8)

başladaçı : şef, amir, baş, başkan (EUTS)

başlataçı : baş olan, amir, şef (EUTS)

beglig : beyli, bey soyundan (ETG) (DAS 1131)

beglik : bey olacak, bey olmaya layık (IB. 5)

begrek : çok büyük, çok soylu bey (İKP. 66-5)

bägräk : en yüksek bey, büyük hükümdar; soylu, kibar (EUES 155)

begsig : bey neslinden (ETG)

ilgäy : **3**- öncü (?) (EUES 303)

illig: devletli, hükümdarlı (AY. 409-5)

iye : **2**- bey (ETG)

ḳanımlıġ : han olmaya layık (AY. 260-3)

dartiraştri < Skr. *dhrtarâstra* : batı dünyasının muhafızı (EUTS)

bägät, bäg(ä)ṭ : bey sınıfı, beyler. (EUDDM 75)

ayguçı : **1**- bakan (?); kaymakam, vali (Hindistan'daki ve Çin'deki durumlarla ilgili)

(UWN2 80)

ayguçıs(ı)z : yöneticisiz (UWN2 80)

közünççii bäg : devlet konseyinin beyi (EUES 415)

ḳaġansıra- : kağansız olmak (ETG)

1.1.5.1.1. Hanedan

tai-çing < Çin. t'ai-ts'ing : Mançu hanedanının adı (EUTS)

taito : 618-907 tarihlerinde devlet idaresini elinde tutan Çin sülalesi (EUTS)

tayçing < Skr. *Tai-Ts 'ing* : 1644-1911 arası Çin'de hüküm sürmüş Mançu sülalesinin adı (AY. 199-15)

tayto < Çin. *tai-t'ang* : 618-907lerde hüküm sürmüş Çin sülalesi (ETG)

1.1.5.1.2. Kral, Hükümdar

él (**il** ?) : imparatorluk, devlet, hükümdarlık; kişi adı (İKP. 79-int)

elig : **1**- kral, hükümdar (BTT XX)

kut idilätü : majesteleri, hükümdar (İÖUTH 13/209)

ellig, **elleg** : hünkar, kral, devlet başkanı kanı (İKP. 6-1)

erklik : nüfuz sahibi, hükümdar (Man.)

ḫaġan : kağan (ETG)

han = Skr. *râja* : kral, hükümdar (BTT XX) (DAS 1509)

il : **2**- hükümdar, han, hakan (krş. ilig) (AY. 194-8)

ilig ḳan : kral, padişah (EUTS)

ilik : hükümdar, kral=**ilig** (EUTS)

jim < Çin. *jen, nziem* : 10 Kan'dan 9'uncusu (ETG)

ḳaġan : kağan, hakan (AY. 29-10)

ḳan (II) : han, hükümdar, ulu hakan, imparator (İKP. 5-1), (Maitri. 35-30)

braḫmadati < *Skr. brahmadatta* : özel ad (ETG)

çak(i)ravart, çakıravart, çakiravart, çakravart < Skr. *cakravartin* : Dünya hükümdarı [AY6 0345-0346] (AY. 188-1) (AY. 142-6)

çkrvrt < Skr. *cakravartin* : dünya hükümdarı (Maitri. 3-5)

ilig : **1**- il sahibi, han, hükümdar, hakan (DIŞ. 80), (AY. 142-7), (Maitri. 4-3)

Kül Bilge Kaġan : hakan ünvanı (EUTS)

Kül Kaġan : hakan ünvanıdır (EUTS)

naranta : ejderha şahının adı (EUTS)

ulug ilig : büyük hükümdar (EUTS)

yam < Türk. *Erklig kan* : güçlü hakan (AC)

1.1.5.1.3. Kraliçe, Katun, Prenses

ḫatun : hatun, kraliçe =**ḳatun** (ETG) (DAS 1146)

ḫunçui : prenses; bir lakap (EUTS)

ḫunjui : prenses=**ḳunçui** (EUTS)

ḳatın : hatun, kraliçe= **ḳatun** (EUTS)

ḳatun : kraliçe, hükümdar eşi; tanrıça, ilahe
(Maitri. 37-14) (AY. 131-7) (IB. 38) (ÇBH .140)

kenç tengrim : prenses, şehzade hanım lakabı (EUTS)

kişi : **4**- prenses (EUTS)

ḳunçui : prenses (Man.)

ḳunçuyluġ : kraliçeye ait (Maitri. 35-1)

1.1.5.1.4. Prens, Şehzade

beg : bey, prens, efendi, emir, han soyundan, üst düzey görevli, hükümdar
(AY. 194-14), Maitri. 58-45), (KİP. 26) (EUDDM 75)

beg er : şehzade, prens (EUTS)

ilig beg : şehzade, kral (EUTS)

kenç tugmış : şehzade oğlu (EUTS)

taişi : prens, şehzade (EUTS)

taysı < Çin.*t'ai-tsu* : prens (ETG)

tayşu < Çin. : prens (EUTS)

tegin : prens, veliaht (İKP. 16-2)

tegit : prensler (EUDDM 235)

tensi < Çin. *t'ien-tzu* : göğün oğlu, imparator (IB. 1) (ETG)

tégin (tibet yazısı) : prens =**tigin** (ETG)

tigin : prens (Maitri. 57-13)

tigit : prens (Maitri. 112-45)

1.1.5.1.5. Üst Düzey Görevli

ayġuçı : **1-** amir, müşavir (Maitri. 62-28)

balıḳ begi : şehir beyi (EUTS)

İlcii-bilge : hükümet adamı (Man.)

kenç togmış tarhan : tarhan lakabı (EUTS)

kenç turmış tarḫan : vekil lakabı, ünvanı (EUTS)

maḳaraç < Skr. *maharaja* : Batı Türklerinden bir elçinin adı (ETG)

tarḫan : vekil, vezir, nazır=**tarkan** (EUTS)

tarkan : nazır, tarhan (Man.)

tonyukuk : Tukiyu devleti vezirlerinden (EUTS)

totoḳ < Çin. *Dou du* : **1/1** genel vali (İKP. 76-post)

trḫan : vekil, nazır (EUTS)

tutuḳ < Çin.*tu-tu* <+*tuo-tuok* : askeri vali (Maitri. 7-57)

basgak : vali, denetim görevlisi (EUES 144)

tutuḳluġ : başbuğlu, reisli (EUTS)

şadapit (belki şad ve pit < İr. *pati) : asilzadeliğin yüksek bir sınıfı (ETG)

buryuḳ : kumandan, vekil (AY. 143-1)

buyruk : kumandan, vekil, amir, bakan (Maitri. 50-2), (AY. 195-13), (İKP. 8-7)

iç{ä}räki : hareme ait, saraya mensup, içerdeki [AY6 0247]

içgerülüg : saraya, hükümdara mahsus (EUTS)

1.1.5.2. Rütbe, Unvan, Lakap

ayguçı : **5- 5/1** komutan. (EUDDM 63)

sangun : yüksek askeri unvan, general (IB. 67)

sengün < Çin. *tsian-kün* : **1/2** general (ETG)

urŋu : **1-** general (EUES 803)

süü başı : kumandan (EUTS)

uduzgak : lider, kumandan, önder (EUES 787)

başagut : önder, başta gelen, baş … (EUES 148)

başdıŋlıg : … -la başlayıp, … komutanlığında, komutanlı, önderli (EUES 148)

başgan : **1**- önder, başkan (EUES 148)

yüz bägi : yüzbaşı (EUDDM 75)

miŋ bägi : binbaşı (EUDDM 75)

uruŋu : savaşçı, muharip, harbeden (AY. 496-9)

uruŋut : savaşçı, harbeden, muharip; kumandan (AY. 431-21) (Üİ. 109a 7)

atım : savaşçı, nişancı; nişancılık, atıcılık (AY. 193-22)

yagıladaçı : savaşkan, mücadeleci, savaşçı (EUTS)

aka, aga : < Moğ. *aka*: 2- erkek (?) adının bir bölümü, erkek adları ile kullanılan bir unvan (UWN1 77)

alp : alp, cesur, kahraman, yiğit, yürekli, korkusuz (IB. 55) (İKP. 23-8) (Maitri. 19-30)

alp : özel adlara eklenen rütbe, lakap : Alp Togrıl gibi (EUTS)

eren : **1/3** eren, kahraman (Maitri. 31-1), (AY. 187-7), (Üİ. 124b 3)

alpaġut : alplar, yiğitler (AY. 636-11)

alplanmak : **2**- kahramanlık**,** yiğitlik (UWN1 111)

apam : **2**- şeref unvanı, lakap. (EUDDM 53)

baġatur : bahadır, kahraman (ETG)

igid : **2**- yiğit, delikanlı (EUTS)

ḳaḳız : cesur, kahraman (EUTS)

bökä : kahraman (EUES 191)

tonga : yiğit, kahraman, kuvvetli, şevketli (AY. 425-9); (EUTS)

toŋa : yiğit, kahraman (Maitri. 100-23) (ÇBH. 15)

niw < O.Part. : kahraman (ETG)

iriz : cesur, yiğit (EUTS)

arslan : **1/2** en güçlü, en kahraman (İKP. 9-int)

çerik : cengaver (Man.)

osġurdaçı : kurtarıcı (EUTS)

alpaġut : bir rütbe (EUTS)

atlıġ : atlı, süvari (IB. 2)

baġa : bir rütbe (EUTS)

boyla : rütbe, unvan (EUTS)

burua ġuru < Skr. *purvaguru* : bir isim ya da unvan (ETG)

buyla : rütbe (EUTS)

bütürmiş : prenses lakabı, ünvanı (EUTS)

çaġrı : rütbe, unvan (EUTS)

çaŋşı : bir rütbedir (EUTS)

çiigTutuḫ : memur ünvanı ve lakaptır (EUTS)

çikçi : bir rütbedir (EUTS)

çiŋ : 1644-1911 yılları arasında devlet idaresini elinde bulunduran Mançu sülalesinin ünvanı (EUTS)

çoġı tirek : rütbe (EUTS)

çor : Türklerde büyük bir unvan (İKP. 44-ext) (Maitri. 7-54)

çur : bir rütbe (EUTS)

äkäm : unvan (EUDDM 106)

elp : =**alp** (EUTS)

ḫviştim : **1-** unvan (EUTS)

ıdıḳ ḳut : **1-** rütbe (EUTS)

ınal : bir unvan; vekil (?), bey (Maitri. 7-36), (İKP. 22-ant)

ınanç : bir unvan, bir memuriyet ünvanı, kendisine güvenilen kimse (Maitri. 7-6), (AY. 195-13), (İKP. 8-7)

ınançu : şahış adı, memuriyet ünvanı (EUTS)

ışbara : yüksek bir rütbe (EUTS)

il tatġu : rütbedir (EUTS)

ilteber : hükümdara bağlı yüksek devlet memuru rütbesi (EUTS)

il ügesi : rütbe (EUTS)

irken : bir unvan (EUTS)

işig : kadın lakabı (EUTS)

osḳuzdaçı : **1/1** kurtarıcı (EUTS)

käv, käv bahşı: < Çin. *jiao*: usta, şef (EUDDM 147)

ḳşi < Toh. ? bir unvan (Maitri. 19-49)

kün : **4-** lakap olarak kullanılır (EUTS)

küsemiş : bir lakap (EUTS)

lapḳıtġ : ? (bir lakap olabilir) (ÇBH) (UİG)

öge : **1-** bir unvan, vekil, bakan (Maitri. 8-41)

saçu : **2-** lakap (EUTS)

şatu < *Skr. setu* : önder, rehber, idareci (AY. 34g-17)

şirėşti : < *Skr. śreṣṭhika/śreṣṭhin*: dernek lideri, sermayedar. (DAS 1466)

şutza : < Çin. *shouzuo* Budist bir rütbe, Budizm'de bir unvan. (EUDDM 216)

tai ügé : bir rütbe (EUTS)

tamġan : bir unvan (EUTS)

tarduş : **1/1** bir rütbe (ETG) (EUTS)

tarım : kadınlara özgü bir unvan, antroponim (EUTS)

tarkat : bir rütbe (EUTS)

tatar : **1/2** lakap (EUTS)

tengri : **1- 1/3-** efendi, majeste, hazret (AY. 132-6)

teŋri : **1/3-** efendi, hazret, üstat. (DAS 390)

tengriken : unvan (EUTS)

tengrim : majeste, hazretleri (AY. 8-18)

teŋriken : yüksek bir unvan (ETG)

terim : soylu kadınlar için kullanılan bir unvan (AY. 137-18)

terken : **1/2** yüksek bir unvan (EUTS) (ETG)

tirgüg : lakap (EUTS)

tŋrikén : **1**- rütbe (EUTS)

toŋa : **2**- rütbe (EUTS)

toyġun : yüksek bir rütbe (ETG)

totoḳ < Çin. Dou du : **1/2** unvan (İKP. 76-post)

tulış : **1/2** rütbe (EUTS)

tupa : **1/2** rütbe adı (EUTS)

tutuḳ : **1/2** rütbe (EUTS)

usdaçı : kurtarıcı, halaskar (EUTS)

utuzmaksız : yenilmeyen, yenilmez (EUTS)

üge : nazır, vekil (EUTS)

ülüglemek : **2-** unvan (EUTS)

yargan : bir unvan (EUTS)

yarkan : **2-** unvan (EUTS)

tiriş : ilteriş (ETG)

tirnegül : toplayan (ETG)

idiḳut : **1-** Basmıl Türk halkından alınmış hükümdar ünvanıdır. (EUTS)

şad : Batı Türklerinde kağandan sonra en yüksek unvan (ETG)

yabġu < İr. ? : Türk devletlerinin doğu kısmında kağandan sonra en yüksek unvan (ETG)

yavgu : bir rütbe (EUTS)

ḫudatmış : **1**- unvan, rütbe (EUTS)

içreki : **2**- saray mensupları ve harem halkı, unvan, rütbe (EUTS)

ıdokkut : kutsal hükümdar (Uygur hükümdarları için rütbe, unvan) (EUDDM 120)

ḳamraḳkti < Skr. Kamarakta : bir lakap (UİG.A 230)

ḳamraḳti : bir lakaptır (ÇBH. 230)

sinin : < Çin. *xin en* rahip olacaklar ya da öğrenciler için kullanılan bir unvan. (EUDDM 208)

alpal- : yiğitleşmek (AY. 312-24)

alpırḳan- : **2**- kahramanca davranmak (AY. 488-5)

alpırḳa- : kendisine yiğit süsü vermek, sebatla çalışmak (EUTS)

1.1.5.3. Köle, Cariye

ḫul- : kul, köle (EUTS)

inçü : **2**- köle (AC)

ḳara baş : kule, köle, karavaş, cariye (EUTS)

kırgın : karavaş, cariye (EUTS)

ḳırḳın : **1**- kızlar, cariye, bakire (İKP. 42-5), (Maitri. 62-32), (UÜH-C. 150)

kişi : **3**- kul, köle (EUTS)

ḳul : uşak, köle, kul; kişi adı (İKP. 55-int), (IB. 54)

ḳulsıġ : köleye yakışır, köle gibi (EUTS)

ḳulut : tutsak, köle, kul (BTT XX)

küŋ : cariye (EUTS)

ḳulad- : esir olmak, kul olmak (ETG)

küŋzed- : cariye olmak (EUTS)

1.1.5.4. Ün, Şöhret

at yol : ün, ikbal, şöhret (EUTS)

yol : **2-** şöhret, ün (EUTS)

kü : ün, şan, şöhret, söylenti, haber=krş.**küü** (İKP. 7-1) (AY. 564-15) (Maitri. 13-18)

küü : şan, şöhret=krş. **kü** (AY. 34d-37)

küg : **3-** şöhret, ün (EUTS)

öge : **2-** meşhur (KİP. 136)

bilkin : bilinen, meşhur, ünlü (EUES 174)

atlaġ : meşhur, ünlü (Maitri. 108 4)

çawıḳmış : meşhur (ETG)

sorug : şöhret (EUES 621)

ked : **4-** şöhret, ün (EUTS)

közünç : ünlü, meşhur, şöhretli (EUTS)

atlıġ : **2-** meşhur (AY. 2-8), (Maitri. 70-58)

küs : şöhret (Man.)

kö : ün, şöhret (EUTS)

kög : **3-** şöhret, ün (EUTS)

manggal : **1-** ad, şöhret, san (EUTS)

ünlüg : lakaplı, ünlü, adıyla tanınan (AY. 143-7)

küwez : **1-** şanlı (ETG)

ayaġuluḳ : sanlı, hürmetli, itibarlı (BTT XX)

azız : <Ar. *ʻazīz* : muhterem, aziz. (EUDDM 64)

aziz : < Ar. *ʻaziz* : aziz, değerli (UWN2 109)

çiltägülük : saygıdeğer, muhterem (EUES 232)

yaraşlag : muteber, saygın (Man.)

küülüg : şöhretli, şanlı, ünlü (DIŞ. 520)

külüg : **1/2** ünlü, saygın (ETŞ. 3-11), (BTT XX)

maŋallıg : **1/2** şanlı (DIŞ. 58)

addıġ : adlı, sanlı=krş. **atlıġ** (EUTS)

adlıġ : adlı, sanlı, şöhretli (EUTS)

aġırlıġ : **1-** şerefli, saygın, saygıdeğer, kıymetli (İKP. 29-3)

ädikgä : saygılmış, değerli, saygın (UWN2 168)

ḳarı : **2-** sayın, hürmetli (EUTS)

ayaġuluḳ : sanlı, hürmetli, itibarlı (BTT XX)

yüzlüg : **2-** saygıdeğer, aziz, muhterem, adlı sanlı (KİP. 136)

öggülük : saygıdeğer (EUES 525)

udaġsıḳ : hürmete layık, hürmetli, adlı-sanlı, saygı değer (EUTS)

yawaş : **1/2** özel (ETG)

sanlag : sayın, sanlı, hürmetli (EUTS)

sanlıġ : **1-** sanlı, hürmetli (BTT XX)

ulug atlıg : adlı, sanlı kimse (EUTS)

atlıġ : **1-** ..adlı, denen, denilen, diye adlandırılan (AY. 2-8), (Maitri. 70-58)

ḳanıḳ : gözde (IB. 57)

tuturkançıg : aşağılık, alçak (EUES 765)

uçuz : **1- 1/1** aşağılık, ucuz, değersiz, hor görülen, ucuz, zavallı
(İKP. 29-4) (Maitri. 44a-12) (AY. 195-17)

ayaġsız : şerefsiz, hürmetsiz, itibarsız (Maitri. 51-9)
(AY. 400-24) (Maitri. 83-13) (AY. 21-22) (Maitri. 89-42)

ayançaŋsız : saygısız (UWN2 77)

agırsız : saygın olmayan, itibarsız, ayıplı, alçak, değersiz (UWN1 65)

ata ḳı- : meşhur olmak (ETG)

ataḳımsın- : ad, ün, ünlü olmaya çalışmak (ETG)

atıkımsın-, atakımsın-, adıgımsın- : kendini ünlü olarak göstermek, ünlü olmak
(UWV1 102)

bilsik- : tanınmış, bilinmiş olmak (BTT XX)

çavıḳ- : **2-** ün sahibi olmak (EUTS)

atan- : **3-** ünlenmek, ünlü olmak, şöhret kazanmak (IB. 55)

açıl- : **4-** ünlü olmak (UWV1 4)

1.1.6. İNSAN İLİŞKİLERİ

eltiş-, iltiş- : (biriyle) iyi geçinmek, (biriyle) samimi olmak (UWV2 15)

erinçkä-, irinçkä-, inçgä- : **4-** (anne-baba, hükümdar için, birisiyle) ilgilenmek
5- (hoca tarafından, birine) sempati duymak (UWV2 30)

içgär-, ickär- : **3-** (canlıları kendine, kendisi için, kendine bağlı olan grup için) yanına

çekmek, kabul etmek, kazanmak (UWV2 103)

4- kendine yaklaştırmak, kendi taraftarları arasına kabul etmek, kendi taraftarları olarak kazanmak (UWV2 103)

1.1.6.1. Arkadaş, Dost, Tanıdık

adaş : arkadaş, samimi dost (UÜH-D. 5) (Huas.)

adaş ḳadaş : arkadaş, dost, ahbap (EUTS)

ayıg ögli : **3-** dost ve akraba olmayan biri, aile fertlerinden olmayan (UWN2 92)

böşük : **2-** arkadaş, dost **adaş**=**böşük** (UÜH-D. 55)

ädgü ögli : **2-** arkadaş; arkadaş olan (UWN2 163)

eş : eş, dost, arkadaş. (EUDDM 116)

ḫadaş : arkadaş, akraba =**kadaş** (EUTS)

ḫiar < O.F. (Turfan yazmalarına göre) *ḫiyar* : yardımcı, dost (ETG)

ınak : dost, arkadaş (EUTS)

iiş : eş, arkadaş, yoldaş (AY. 173-8)

boşgutdaş : okul arkadaşı, üniversiteliler arasında arkadaş (EUES 189)

sagdıç : yoldaş, arkadaş, sağdıç (EUES 573)

is : eş, dost, arkadaş (EUTS)

iş : **2-** eş, refik, arkadaş, samimi dost krş. **eş** (Maitri. 41-36)

İş tuş : arkadaş (EUTS)

ḳadaş : kardeş, akraba, eş, dost (İKP. 52-7), (AY. 135-16), (Maitri. 33-46)

ḳādhaş : akraba, dost, birader=ka (ETG)

tanuḳ : **1/1** tanıdık, arkadaş (AY. 448-21)

tayanç : sırdaş (AY. 417-1)

umuk : dost, eş, arkadaş (EUTS)

yoldaş : yoldaş, arkadaş (UÜH-D. 10)

tuş : **2-** dost, yakın arkadaş (D. 59) (İKP. 53-5) (Huas)

amıra- : **2-** arkadaşça davranmak. (EUDDM 49)

isigläş- : arkadaş olmak (UWV2 129)

ädgüläs- : arkadas¸ olmak, dost olmak (UWV1 129)

ädik- : saygı gösterilmek, sayılmak, dikkat edilmek (UWV1 129)

1.1.6.2. Birliktelik, İlişki

arkalaş- : (gruplara) ayrılmak (UWV1 75)

1.1.6.2.1. Cinsel İlişki

ärlik ~ ärlig : (erkekler için) cinsel güç, erkeklik (UWN2 276)

amranmaḳlaġ : sevmeye ait, şehvet (Maitri. 107-4)

töşnäklä- : cinsel eğlenmek (EUES 746)

seviş- : sevişmek (AY. 120-4)

amraş- : sevinmek, sevişmek, sevmek (AY. 195-14)

oynaşla- : oynaşmak, cinsel ilişkide bulunmak (EUES 519)

küglä- : cinsel isteği uyanmış olmak, şehvetli olmak (EUES 437)

1.1.6.2.2. Anlaşmazlık, Tartışma, Kavga

kargaşa : kavga, münakaşa (EUDDM 136)

ḳarşı : 3- kavga (EUTS)

keriş : çekişme, kavga (ETG)

kerişlig : kavgalı, çekişmeli, küskün (AY. 169-1)

toruş : kavga, niza (EUTS)

tödüş : kavga mücadele (ETG)

çogı : çekişme, anlaşmazlık (EUDDM 101)

erşi : < Skr. *īrṣyā*: kavga [AY6 1201]

terkiş : kavga (EUTS)

tötüş : kavga, mücadele (AY. 554-3)

tütüşlüg : kavgalı, tartışmalı, çekişmeli, arası açık/bozuk (AY. 169-1)

urunt : kavga, çarpışma (EUTS)

yöntüşü : çekişerek, dövüşerek (Man.)

tötüşmäk : kavga etmek [AY6 0686]

yoŋa{r}şmak : kavga etme [AY6 0686]

çamlıg : **1/2** kavgalı (EUDDM 97)

käŋräş- : kavga etmek (EUES 357)

käriş- : kavga etmek, tartışmak, kavgacı olmak (EUES 358)

tötüş- : tartışmak, kavga etmek, kavgalı olmak (EUES 746)

tarkış- : tartışmak, atışmak (EUES 678)

arala- : 1- (azarlayarak) sözünü kesmek, çıkışmak (UWV1 66)

itiş-, etiş- : **1-** karşılıklı birbirini itmek, itişmek kavga etmek, tartışmak (UWV2 144)

iltiş- : itişmek, kavga etmek, sevkedilmek (ETG)

ḳaris- : kavga etmek, düşmanlaşmak (ETG)

ḳavrış- : dövüşmek, kavga etmek (EUTS)

ḳawış- : kavga etmek=**kawrış-** (ETG)

ḳawrış- : kavga etmek=**kawış-** (ETG)

terkişlen- : kızmak, kavga etmek (Maitri. 11-14)

ḳıs- : 2- çimdiklemek (ETG)

kakıtış- : (şaka olarak) itişmek (EUES 320)

1.1.6.2.2.1. Vurma

sukım : (fiske) vurma (EUES 629)

urmaḳ : vurma, acı çektirme (AY. 180-23)

uruş-: vuruşmak, kavga etmek (DAS 1845)

yançış- : vuruşmak (Maitri. 81-61)

yöntüş- : çekişmek, vuruşmak (Man.)

ildiş- : kavga etmek, itişmek (ETG)

talaş- : dalaşmak, vuruşmak, kavga etmek, itiraz etmek (EUTS)

ḳapış- : 1- karşı durmak, kapışmak (ETG)

tutuş- : 1 - birbiriyle tutuşmak (AY. 614-12)

çalsıḳ- : vurulmuş olmak (EUTS)

ursuk- : dövülmüş, vurulmuş olmak (AY. 621-9)

çaġ- : çakmak, vurmak (EUTS)

çak- : çakmak, vurmak (Maitri. 41-54) (ETG)

sukı- : (fiske) vurmak (EUES 629)

at- : 4- vurmak, dövmek (EUTS)

çap- : vurmak, dövmek (EUDDM 97)

toḳıt- : dövdürmek (İKP. 32-1)

toḳa- : **1**- vurmak, dövmek, ezmek, tokmaklamak (EUTS)

yün- : vurmak, dövmek (Huas.)

op- : **1**- birini dövmek, birine vurmak aya (BTT I. A 8)

toḳı- : vurmak, dövmek, çakmak, tıklatmak, dokumak, argaçlamak (İKP. 2-5)

tokıl- : dövülmek (EUES 726)

bärgäk- : dövülmek, sopa atılmak (EUES 160)

toḫı- : vurmak (EUTS)

toḳı- : tokuşturmak (ÇBH. 238)

toḳı- : **1/1** vurmak, dokunmak (Maitri. 73-13) (KİP. 20) (AY. 3.3b.9)

toku- : **1/2** vurmak=krş.**tokı**- (AY. 627-8) (EUTS)

toḳıt- : **1/2** vurdurmak (AY. 112-14) (EUTS)

tokıtıl- : **1**- vurulmak, çarpılmak (AY. 75-21)

tongla- : vurmak (EUTS)

tongluġ : vurulmuş olan (EUTS)

toŋla- : vurmak (Maitri. 110-15)

ur- : **1**- **1/1** vurmak, saldırmak (İKP. 63-6) (AY. 135-6) (KİP. 32) (DAS 712)

1.1.6.3. Komşuluk

ḳonaşı : komşu=**konşı** (ETG)

ḳonşı : komşu (EUTS)

1.1.6.4. Yalnızlık

tarka : **2**- herkesten ayrı, yalnız, münzevi (BTT XX)

yalŋus, (yalaŋus) : yalnız, yalnızca (IB. 40) (İKP. 40-3)

yalŋuz : yalnız, sadece (BÖ. 56)

idäŋ : **3**- yalnız, sadece (EUES 295)

viraga : yalnız, münzevi (EUTS)

yalaŋus : yalnız (EUTS)

yalaŋuz : yalnız, sadece =**yalıŋuz** (AY. 162-20)

yalıŋuz : yalnız=**yalaŋuz** y. (Maitri. 13-34)

yalġuz : yalnız (EUTS)
öŋü (?) : yalnızlık. (DAS 4031)

aglat- : yalnız bırakmak, kontrolsüz bırakmak (UWV1 24)

1.1.6.5. İletişim

1.1.6.5.1. Haberleşme

saw : **1**- haber (ETG)
tuŋak : haberler, yenilikler (EUES 757)
maŋırt : (tellal aracılığıyla) duyuru, ilan, bildiri (EUES 468)
bitigk(i)yä : küçük mektup (EUES 181)

savlaş- : **2**- haberleşmek (EUTS)
eştür- **~ äştür**- : **1**- (birine) işittirmek, haber vermek (UWV2 54)
igidä- : **2**- (yalan, yalan haber) söylemek, yaymak (UWV2 114)
ıd-, id-, äyd- : **3**- (bir kimseden, hir yerden, bir kimseye) mektup / haber / ulak göndermek (UWV2 76)
açıl- : **3**- ortaya çıkmak, yayılmak, duyurulmak (UWV1 4)
ayıt- : **7**- haber vermek, anlatmak, söylemek (?) (UWV1 123)
al- : **10**- (haber vs.) toplamak, biriktirmek (UWV1 43)

1.1.6.5.2. Söz, Konuşma, Söyleme

agızk(ı)ya : bir ağız dolusu (söz), (kısa) sözlü ifade (UWN1 68)
aig : söz (EUTS)
ayġ : söz (ETG)
ayduḳ : söylenmiş (Man.)
savlıg : sözlü, meseleli, sözcük … (EUES 592)
savsız : tartışmasız, iddiasız (EUES 592)
sab : söz (IB. 7)
sapça : savca (AY. 317-14)
sav (I) : **1/1** söz, kelam, sohbet, haber, atasözü (Maitri. 14-2) (Üİ. 98a 8)
savlıġ : sözlü, laflı (Maitri. 69-6)

soz : söz (Huas.)

söz : söz, kelime (İKP. A-20) (IB. 7) (Maitri. 72-49)

sözlügülüg : söylenecek olan (EUTS)

tıl : **1/2** söz, nutuk (EUTS)

ağzanmış savıġ : söylenmiş söz (EUTS)

teglüken : merhaba (Maitri. 78-21)

lıġso < Tib. *legs so* =Skr. *sadhu* : iyi! Tamam! (AY. 24-24) (ETG)

samaz < Skr.*samasa* : bağ, terme, ibare (Üİ. 114b 2)

temişi : deyim, ifade, adlandırma (EUES 708)

ḳarik < Skr. *kârikâ* : özlü ifade, açıklama (Üİ. 97a 2)

sözlekü : okunma, söyleyiş (ETG)

sözlemek : söyleme, anlatma (AY. 149-7)

timek : deme, söyleme (BTT I. D 185)

saw : **2-** söz, şey, şeref (ETG)

sözlemeklig : söylemeli, konuşmalı ? (BTT XX)

sözlägülüksüz : söylenilmeyecek (AY6 0793)

sözlemegüçi: söylemeyen, konuşmayan. (DAS 1771)

sözlüg : sözlü, konuşmalı (Maitri. 58-2)

tılaŋurmaḳ : güzel konuşmak; tartışmak (AY. 170-21)

tılaŋurmaḳlıġ : güzel konuşma, iyi konuşma, belagat ve hitabet gücü (BÖ. 34)

styanuparvirt: < *Skr. satyānuparivarta*: doğru konuşan. (DAS 549)

til : **2-** söylenti, dedikodu, eleştiri (İKP. 65-7)

savçısız : sözcüsüz (MEİB 0976)

yaŋşak : **2-** boş laf, dudu gibi konuşma, zevzeklik, laf, uzunluk, taşırılık (EUES 864)

ötüngi : ilan (EUES 545)

arıla- : birinin tarafını tutmak, bir kimsenin lehine konuşmak (UWV1 70)

iliniştür- : (sözcükleri) karşılıklı bağlamak, karşılıklı ilişkilendirmek (UWV2 123)

imlä- : **1-** (konuşurken) jestler yapmak (?) **2-** (düşünceleri) işaretler yoluyla ifade etmek, işaretlerle anlatmak (UWV2 124)

savlaş- : **1-** sözleşmek (EUTS)

eşläş-, iişläş-, isläs- , ävişläş- : **2-** sözleşmek, karşılıklı söz vermek (UWV2 53)

eştrüş-, iştrüş- : (birbirine) karşılıklı anlatmak, (birbiriyle) konuşmak (UWV2 54)

aytış- : 2- birbirinin hatrını sormak, selamlaşmak (UWV1 124)

ağazla- : söylemek (Man.)

ay- : 1- demek, anlatmak, açıklamak, söylemek, belirtmek, tasvir etmek (AY. 550-3) (Maitri. 35-32) (İKP. 13-2)

sa- : 2- söylemek (EUTS)

savıkla- : söylemek (EUTS)

sözle- : söylemek, konuşmak, açıklamak, telaffuz etmek, anlatmak (BTT XX) (DIŞ. 61) (İKP. A-19)

tet- : dedirtmek ya da çağırtmak, denilmek ya da çağrılmak (İKP. 38-8)

tetür- : dedirtmek, söyletmek (EUTS)

te- : 2- demek, söylemek=**ti-** (İKP. 14-3)

teş- : sözleşmek, konuşmak. (EUDDM 235)

ti- : 1- demek, söylemek (Maitri. 35-2) (IB. 2) **3-** nutuk, konuşma, mükâleme (EUTS)

tiş- : birbirlerine demek=krş. **tiyiş-** (AY. n620-15) (ÇBH. 42)

tiyiş-, tiyş : krş. **tiş-** : söyleşmek (AY. 620-15)

yarlıġķa- : 1/3 söylemek (İKP. 10-2)

yarlıķa- : 2- 2/1 söylemek, dilemek, ortaya çıkmak (DIŞ. 131)

ağazlan- : telaffuz etmek, konuşmak, söylemek=krş.**ağızlan-** (ETG)

ağızan- : konuşmak (AY. 507-3)

ağızlan- : telaffuz etmek, konuşmak, söylemek (ETG)

ağsan- : konuşmak, telaffuz etmek=krş. **ağzan-** (EUTS)

ağzan- : konuşmak, söylemek, telaffuz etmek (ETG)

alaķır- : 2- konuşmak (EUTS)

ayıtış- : anlaşmak, uzlaşmak, söz birliği etmek. (EUDDM 64)

körüş- : görüşmek, karşılamak, konuşmak (IB. 15), (İKP. 76-3)

savla- : konuşmak (BTT I. D 73)

sıguş- : anlaşmak, konuşmak. (EUDDM 205)

sözleş- : birbiri ile konuşmak (Maitri. 7-10)

sözletil- : konuşturulmak, söyletilmek (EUTS)

aç- : 2- yaymak, çok geniş bir alana duyurmak (BTT XX), (Maitri. 63-11)

akıltur- : yaymak, herkese duyurmak (?) (UWV1 34)

ärtür- : 2- (bir yerin dışına) çıkarmak, duyurmak (UWV1 194)

yaŋşa- : gevezelik etmek, havadan sudan konuşmak (EUES 864)

1.1.6.5.2.1. Hitap Şekli

1.1.6.5.2.1.1. Güzel Söz

çulvusuz : sövgüsüz, küfürsüz (AY. 147-12)

ögdi : methiye, övgü (Maitri. 19-5) (BÖ. 84)

küläş : övgü (EUES 439)

alḳat : övme, meth, sitayiş (EUTS)

ögdü : övgü, meth, sena (EUTS)

ögmek : övme, sena (Maitri. 23-20)

ögmiş : övme, meth, sena (EUTS)

ked : medh (Man.) (17-2) (AY. 4-9)

küläş : övgü (EUES 439)

yıvdı : övgü (EUES 901)

alḳansık : (törü kelimesi ile) övmek, methetmek (EUTS)

yirmeksiz : yermeden (EUTS)

atay : **1**- yavru, küçük, ufaklık, sevimli şey (çocuklar için okşama sözü), sevgi sözü (UWN2 34) (AY. 620-20) (ETG)

atayk(ı)ya : küçük, yavrucuk (kendi çocuğu için okşama sözü (UWN2 35)

çın-sav : gerçek, gerçek ve doğru söz, hakikat (EUTS)

téŋrim : beyefendi, haşmetlim, efendim vb anlamlarında kullanılan bir saygı sözü (İKP=)

nama sangay-a < Skr. namah sanghâya : cemaate saygı (BTT I. A 42)

nama buday-a < Skr. namah buddhaya : Buda'ya saygı (BTT I. A 42)

nama darmay-a < Skr. namah dharmâya : dine saygı (BTT I. A 42)

namo < *Skr. namaḥ* : saygı, hürmet (Maitri. 36-10), (AY. 3.1.1), (DAS 56)

namobut < Skr. namo buddhaya : Budda'ya saygı (ETG)

namodarm <Skr. namo dharmaya : dine saygı (ETG)

namosaŋ < Skr. namahsamghaya : cemaate saygı (ETG)

ratna cantra niyan (niyana 117) **alangkara prba sivara işvara raça budaya**

svaha < Skr. *svaha* : dualardan sonra, İslamiyetteki "amin" yerine kullanılan kelime (AY. 496-23), (DIŞ. 125)

tılaŋur- : **1**- güzel konuşmak (AY. 34d-9)

külän- övülmek, methedilmek (EUES 439)

külätil- : övülmek, methedilmek (EUES 439)

alġan- : övülmek, ünlenmek (ETG)

atık- : övülmek, ünlü olmak (UWV1 102)

köged- : methetmek (EUTS)

özirkä- : (birine) iltifat etmek (?) (EUES 548)

köked- : yükseltmek, övmek (ETG)

kökeḍdür- : övmek, methetmek, yüceltmek, göklere çıkarmak (AY. 137-3)

ög- : **1**- övmek, yüceltmek, methetmek (BÖ. 11) (ETŞ. 1-6)

ögit- : övmek, methetmek (AY. 615-1); (EUTS)

ögüt -: methetmek, övmek (Maitri. 81-6)

sanla- : övmek (EUDDM 200)

yıv- : övmek (Maitri. 61-21)

küvädtür- : övmek, methetmek (EUES 447)

yıw- : methetmek, övmek (ETG)

küle- : övmek (Maitri. 13-39), (AY. 657-11)

külel- : övülmek (AY. 682-6)

alḳa- : **1**- övmek, methetmek (Maitri. 27-25), (AY. 153-16) (UWV1 48)

ḳıvat- : **2**- tebcil etmek (Man.) (AY. n620-21)

alḳan- : **1**- övülmüş olmak, ünlenmek, şöhretlenmek. (ETG) (UWV1 49)

1.1.6.5.2.1.2. Kötü Söz

çulbu : küfür, hakaret (İKP. A-14)

çulvu : sövgü, küfür, kötü-yakışıksız söz; iftira (AY. 148-13)

çulwu : küfür, iftira, tereddi (ETG)

mongul : **2**- hezeyan, saçma, manasız, lakırdı, safsata, gevezelik (EUTS)

saçok : boş, saçma, yersiz (BÖ. 33)

luġlan : **luglan saçok** : saçma, saçma-sapan, boş (BÖ. 68)

sözlemesik : söylenen çirkin sözler (EUTS)

atış : **1**- küfür, atışma (AY. 411-11), (Maitri. 81-41)

sögüş : küfür, sövme (EUTS)

sökmek : sövme, azarlama (AY. 180-22)
söküş : sövme (Maitri. 81-41)

sarsı- : sövmek, azarlamak, incitmek (AY. 136-9)
eritil- : eleştirilmek (UWV2 31)
yirintür- : hakaret etmek (Maitri. 81-48)
sög-: 2- sövmek, hakaret etmek. (DAS 718)
sögüş- : sövüşmek (Man.)
sök- : 1- sövmek; azarlamak, incitmek (Maitri. 13-3) (AY. 136-9) (DAS 3132)
sars- : sövüp saymak (AY. 136-9) (DAS 719)

1.1.6.5.2.1.3. Soru-Cevap
aytığ : soru, sorgu (Üİ. 104a 8) (ETŞ. 6-9)
keginç : karşılık, cevap (EUTS)
kiginç : cevap, yanıt, karşılık (İKP. 15-8) (Üİ. 98a 6)
kikinç : açıklama, izahat, cevap, sonuç (EUTS)
yantud : cevap, yanıt (BTT I. B 41)
yanut : 1/2 cevap, yanıt (EUTS)
öteg : 1/1 karşılık verme, misilleme yapma (BTT I. B 191) (ETG)
sorag : sorgu, soruşturma (?) (EUES 621)
ötüngü : 2- soru (EUES 545)

ayıt- : 1- sormak, söylemek (AY. 13-10), (Maitri. 20-2), (Üİ. 121a 1) (UWV1 120)
5- hatırını sormak, sağlığını sormak (UWV1 122)
ayt- : sormak (ETŞ. 6-1)
aytış- : 1- birbirine soru sormak, danışmak, tartışmak (UWV1 123)
sorul- : 1/1 sorulmak (EUTS)
sur- : 2- sormak (EUTS)
aytığ bol- : sorguya çekilmek (AY. 6-9)

1.1.6.5.2.1.4. Danışma
keŋeş : müzakere (EUTS)

keŋiş : danışık, müşavere (EUTS)

kenkeş- : müzakere etmek, danışık etmek (EUTS)
keŋşeş- : müzakere etmek (Maitri. 11-35) (AY. 631-8)
kiŋeş- : müşavere etmek, danışmak (ETG)
kiŋeşin- : istişare etmek (EUTS)

1.1.6.5.2.1.5. Yemin, Ant

ant : yemin, ant (Maitri. 61-24)
ḳolulamaḳ : ant içme (KİP. 193)
ḳolunç : söz vermiş (AY. 29-17)

antıḳ- : **1**- canlı varlıkları kurtarmaya ant içmek, yemin etmek
(KİP. 177) (Maitri. 61-24) (UWV1 61)
ḳolula- : **1/3** ant içmek (KİP. 178)
ḳut ḳolun- : ant içmek (ETG)
ḳut ḳol- : ant içmek (UÜH-C. 189)
ḳut ḳolun- : adamak, söz vermek, ant içmek (UİG=A 55)
ḳolun- : **1/2** vaad etmek, söz vermek (UÜH-C. 189)

1.1.6.5.2.1.6. Açıklama, Anlatma

avyakirt < Skr. *avyaktra* : izah edilemeyen açıklanamayan (EUTS)
yörüg : izah, tefsir, yorum, açıklama, anlam=Skr.**artha** (Maitri. 38-5) (AY. 146-21)
yörüglüg : açıklamalı, şerhli, izahlı, yorumlu
(AY. 34h-19) (Üİ. 108b 1) (AY. 146-11)
okıgçı : tebliğci (EUES 505)

ötgür- : **1/2** açıklamak, derinlemesine anlamak (AY. 73-10), (Üİ. 113b 3)
tuyuz- : anlatmak, tebliğ etmek (Maitri. 20-18)
uḳıt- : anlatmak, bildirmek, açıklamak, izah etmek
(Maitri. 9-22) (AY. 199-11) (Üİ. 112b 13)
uktur- : anlatmak, açıklamak, izah etmek (AY. 42-21) (EUTS)

ukdur- : anlatmak [AY6 0804]

tüpgärt- : anlatmak (MEİB 0857)

iştür- : anlatmak, bildirmek (Maitri. 82-62)

yör- : izah etmek, açıklamak, yormak (Üİ. 126a 1) (AY. 193-10)

aç- : **4-** açıklamak, yorumlamak, açmak, anlaşılır hale getirmek (AY. 141.11) (DAS 1013)

yaḍ- : **1/2** açıklamak, tanıtmak, çok geniş bir kesime duyurmak (AY. 141-11) (Maitri. 63-11)

yadıl- : **1/2** açıklanmak, tanıtılmak (İKP. 7-2) (DIŞ. 660) (Maitri. 19-46)

bildür- : bildirmek, anlatmak (Üİ. 98a 13)

bilgür- : bildirmek (EUTS)

biltiz- : bildirmek, belli etmek, sezdirmek (ÇBH. 132)

biltür- : bildirmek, anlatmak (BTT I. B 21)

eşidil-, işdil- ~ **äsidil**- : **3-** (bir kitapta, dünyada) nakledilmek, anlatılmak (UWV2 51)

aç- : **9-** açıklamak, yorumlamak (UWV1 2)

iştrüş- : hikaye söylemek, karşılıklı hikaye anlatmak (EUTS)

1.1.6.5.2.1.7. Rıza, Onay

taplaġ : rıza, kabul, onay, memnuniyet, hoşnutluk, kanaat, tahammül (AY. 152-20) (Üİ. 111b 2)

tökel : tamam, çok (Man.) (Huas.)

tük : tamam (Maitri. 66-15)

tüklüg : tamam (Maitri. 68-3)

unsuz : tasvipsiz, olmaz, razı olmadan (EUTS)

boşuglug : izinli, müsaadeli, serbest bırakmalı (EUES 190)

boşugsuz : izinsiz, pardonsuz (EUES 190)

közün- : **2-** kabul edilmek (EUTS)

una- : tasvip etmek, onamak, doğru bulmak, onaylamak, kabul etmek, razı olmak (Maitri. 57-19) (İKP. 20-7) (IB. 38) (DAS 870)

yarlıġķa- : **1/2** izin vermek (İKP. 10-2)

ıd-, id-, äyd- : **11-** bırakmak, izin vermek, müsaade etmek (UWV2 78)

1.1.6.5.2.1.8. İtiraf

açın- : **3-** (günahları) açıkça ortaya koymak, kabul etmek, itiraf etmek (AY. 137-23) (UWV1 5)

öküntür- : **1/1** itiraf ettirmek (AY. 179-19)

uḳun- : **1** -itiraf etmek (Maitri. 73-18)

bilin- : **2-** itiraf etmek (İKP. 10-1), (Maitri. 112-2)

yaḍın- : **2-** açılmak, itiraf etmek (EUTS)

yok- : takdir etmek, yükseltmek (EUTS)

aç- : **11-** itiraf etmek, kabul etmek (UWV1 3)

1.1.6.5.2.1.9. İtiraz

çodaki < Skr. *codaka* : sorucu, itirazcı (Üİ. 116a 9)

tılta- : **1/2** itiraz etmek (EUTS)

1.1.6.5.2.1.10. Ret, İnkâr

tanıġma : inkar (EUTS)

tanmış : inkarcı (ETŞ. 5-16)

tan- : inkar etmek, yadsımak, tanımamak (Maitri. 83-57) (Üİ. 98b 18) (AY. 134-12)

ten- : inkar etmek=**tanmak** (EUTS)

tit- : **2-** kabul etmemek, geri çevirmek (İKP. 40-7) (AY. 178-14)

egiş- : reddetmek, geri çevirmek (?) (UWV2 4)

alpırkan- : **3-** reddetmek, karşı koymak (UWV1 53)

pükün- : **1-** reddetmek (EUTS)

aḳla- : **2-** reddetmek (Maitri. 70-17) (İKP. 29-1) (ETG)

1.1.6.5.2.1.11. Beddua, Lanetleme

ḳarġantı : beddua, lanet (Man.)

kargış : beddua, lanet, büyü sözcüğü, büyü formülü (EUES 336)

ḳarġan- : beddua etmek, lanet etmek (Man.)

ḳarġat- : beddua ettirmek (EUTS)

ḳarġa- : **1/2** beddua etmek, küfretmek (Man.)

erit-, **iril**- : lanetli olmak (UWV2 31)

alkan- : **4**- lanet etmek, beddua etmek (UWV1 49)

1.1.6.5.3. Anlaşma

üzülüş- : uzlaşmak, anlaşmak (EUDDM 266)

üẓüş- : anlaşmak, uzlaşmak, söz birliği etmek. (EUDDM 266)

käsiş- : anlaşmak (İÖUTH 7/164)

taplaş- : anlaşmak, uzlaşmak. (EUDDM 223)

üzüş- : anlaşmak, uzlaşmak, söz birliği etmek (EUES 835)

kayvılanıştur- : karşılıklı mutabakata vardırmak (EUES 351)

1.1.6.5.4. Susma

sözsire- : konuşmaz olmak (?) (BTT I. D 188)

1.1.6.5.5. Belirti, İşaret, Alamet

belgü : işaret, alamet, belirti, emare, belgi=Skr. *lakŞana, nimitta* (Maitri. 13-57), (AY. 170-5)

belgülüg : belirli, görünen, işaretli, bir alametle donanmış; aşikar, açık, (Maitri. 3-33) (AY. 147-21)

belgülük : görünür, aşikar, belirli, tanınan (Man.)

belgürme : belirme, ortaya çıkma (BTT I. D 333)

ön : çıkmak, neşet etmek, doğmak (Maitri. 98-1)

turugma : doğan, kaynaklanan, oluşan, ortaya çıkan (BÖ. 81)

belgürmek : belirtme (BTT XX)

belgürtme : belirmiş, yeni bir vücutla ortaya çıkmış, vücut bulmuş; belirtme, gösterme, açık hale getirme (Maitri. 55-2), (AY. 189-3)

belgüsiz : işaretsiz, alametsiz (AY. 374-16)

belgüsüz : alametsiz, belirsiz (AY. 53-16), (Maitri. 58-17)

bhelkü : işaret=**belgü** (ETG)

irü =Skr. *laksana* : alamet, belirti, işaret, gösterge, yorum, fal alameti (Maitri. 13-57) (AY. 184-13)

iz : iz (Maitri. 58-4)

kökit- : göstermek, işaret etmek (BTT I. D 327)

lakşan < Skr. *laksana* : güzellik alameti, işareti, alamet, işaret (BTT XX) (AY. 450-17)

lakşanlıg : belirtili, işaretli (AY. 30-3)

lkşan : bkz. lakşan (Maitri.)

nayraġ = Skr. **anuvyanjana** : ikinci dereceden alamet (Maitri. 13-58)

uran : parola (EUTS)

ülä : yol tabelası, yol işareti (EUES 822)

belgüle- : işaret etmek (Üİ. 105b 5)

belgür- : belirtmek, belli olmak, açığa çıkmak, belirmek, ortaya çıkmak, görünmek (AY. 3-6), (İKP. 63-3), (DIŞ. 705)

belgürt-, **blgürt**- : belirtmek, belli ettirmek, açığa çıkarmak göstermek (BTT XX), (İKP. 67-2)

käşiş- : belirlemek, saptamak. (EUDDM 146)

b(ä)lgür- : ortaya çıkmak, zuhur etmek (MEİB 1685)

b(ä)lgür[t]- : belirtmek, göstermek (MEİB 1929)

1.1.6.6. Ulaşım

1.1.6.6.1. Yol

alp yol : tehlikeli, çetin yol (EUTS)

beltir : yol kavşağı, yolların ya da akarsuların birleştiği yer, dört yol ağzı (İKP. 70-5), (Maitri. 3-24)

1.1.6.6.2. Yolcu

yolçı : **1/2** yolcu, (İKP. 40-8) (KİP. 46)

yolkı : yolcu, yoldaki, yola çıkmış kimse (AY. 621-19)

ıdduk : **1**- gönderilmiş (EUTS)

ıduḳ : **2**- gönderilmiş (Maitri. 5-39), (AY. 136-2)

uzat- : **1**- uğurlamak, yolcu etmek, eşlik etmek (İKP. 31-1)
öntür- : **2**- göndermek, yolcu etmek (İKP. 28-5)
üntür- : **2**- uzaklaştırmak, (uğurlarken refakat etmek) (AY. 134-10) (ETG) (DAS 489)

1.1.6.6.2.1. Yük ve Taşıma

yük : yük (Maitri. 75-57) (KİP. C 31)
yütürük : **1/1** yüklenmiş (ETG)

yüd- : yüklemek (BTT XX)
yüdül- : yüklenmek (ETG)
yük- : yüklemek, toplamak (AY. 428-8) (EUTS) (ETG)
yükle- : yüklemek (EUTS)
yüt- : yüklemek, taşımak (EUTS)
yütür- : yüklemek
art- : **2**- yüklemek (EUDDM 56)
artul-: yüklü olmak, yüklenmek. (EUDDM 56) (UWV1 82)
urtur-: yükletmek. (DAS 2760)

1.1.6.6.2.2. Taşıma İçin Kullanılan Araç, Eşya

kemi : gemi (KİP. 20), (İKP. 31-5)
kimi : gemi (AY. 16-10), (Maitri. 32-12)
tar < Skr. *tari* : genellikle birbirine bağlı tomruklardan oluşan sal (Maitri. 31-13)
térgén : araba (EUTS)
ḳaŋlı : araba, kağnı (Maitri. 35-7), (AY. 133-20)
taişiŋ : büyük taşıt aracı (EUTS)
taişeŋ < Çin. *da cheng* : büyük araç (MEİB 2133, 2158)
sawşiŋ < Çin. *siao-sheng* < Skr. *hınayana* : 'küçük araba' (ETG)
sioşiŋ : =**sawşiŋ** (ETG)
tayşing < Çin. *Tayşeng*=Skr. *Mahayana*=Uyg. *Ulug kölüngü* : **1**- 'büyük taşıt' (AY. 132-9)

viman < Skr. *vimāna*: **1- 1/1** tanrı arabası (Maitri. 36-2) (DAS 1620)
1/2 kendi kendine hareket eden hava taşıtı. (DAS 1620)
savşiŋ : **2-** küçük taşıt aracı (EUTS)
kölgän : taşıt, araç (EUES 402)
kölük : nakil aracı=Skr. **yana** : (Maitri. 49-8)
al : **2-** araç, vasıta (BTT XX)
kölüklüg : araçlı (AY. 223-20)
külüngü : taşıt, nakliye aracı (EUTS)
kölüŋü : nakil aracı, taşıt (AY. 285-20), (Maitri. 35-12)
[kölüŋü]lüg : araçlı, taşıtlı (MEİB 0163)
kölügülüg : taşıtlı, vasıtalı, araçlı (AY 3k. 168-12)
mahabodı < Skr. *mahabodhi* : büyük aydınlanma, Buda'nın, altında sezmişliğe, aydınlanmaya ulaştığı araç (AY. 30-25)
koşuġluġ : **1/2** (at) koşulmuş (ETG)

kölür- : (araca) binmek, koşumlamak (EUES 402)
koşlun- : (araba) koşulmak, (atlar arabaya) bağlanmak (EUES 397)
koştur- : koşturmak (arabaya), ekletmek. (EUDDM 160)

1.1.6.6.2.3. Yolculuk

barıġ : **2-** yolculuk, gidiş (EUTS)
kisik : gezinti (EUTS)
kizik : gezi, seyahat (EUTS)
tisik : gezi, seyahat (EUTS)
tizik : seyahat, gezi (EUTS)

atlan- : ata binmek, atlanmak, atla gitmek (AY. 636-18) (Maitri.112-40) (DAS 250)
eş- : **2-** (atı) hızlı sürmek, eşkin sürmek (IB. 2)
atlantur- : ata bindirmek, ata bindirilmek (İKP. 1-1)
atla- : **2-** ata binmek, at sırtında gitmek (UWV1 102)
yel- : yelmek, atla koşmak= **yil-** (AY. 20-2) (ETG)
tigret- : (atı) son hızda koşturmak (IB. 50)

1.1.6.6.2.3.1. Ulaşma, Geçme

pardaçı : varacak olan, varması icap eden (Huas.)

süçülüg : gerileyen, geride kalan (EUTS)

käçinçsiz : geçilmez, aşılmaz (EUES 352)

barguluk : gidilecek, ulaşılabilir (EUES 143)

barguluksuz : ayak basılmaz, gidilemeyecek; sığınaksız (EUES 143)

öŋür- : yaklaşmak, yakınlaşmak (EUES 539)

tekin- : **1/2** yaklaşmak, erişmek (EUTS)

yet- : **2-** yaklaşmak, yetişmek, ulaşmak. (EUDDM 283)

el- : **1-** yaklaşmak (EUTS)

yaġu- : yaklaşmak (Maitri. 53-7)

yagut- : yaklaştırmak (ETG) (AY. 402-24)

yak- : **1-** yaklaşmak (Maitri. 105-11)

yakıl- : yaklaşmak, yaklaştırılmak (EUTS)

yavış- : yaklaşmak (EUTS)

öt- : **2-** varmak, ulaşmak (BTT I. D 284)

irt- : devam etmek, sürmek (EUTS)

anıt- : devam etmek (ETG)

agtın- : **2-** varmak, ulaşmak **3-** (başkente) gitmek (UWV1 30)

irtür- : ulaşmak (ETG)

bar- : varmak, gitmek; ulaşmak, devam etmek (İKP. 19-1), (Maitri. 2-6), (AY. 187-6)

yitinç : **2-** ulaşma, erişme (EUTS)

barıl- : varılmak (EUTS)

arḳur- : bir yandan öteki yana geçmek, çapraz geçmek (ETG)

arḳur- : bir yandan öteki yana geçmek, çapraz geçmek (ETG)

öd- : **2-** geçip gitmek, zayil olmak (EUTS)

ödüş- : geçmek (ETG)

ötüş- : geçmek (ETG)

kiç- : geçmek (Maitri. 8-39)

keç- : geçmek (AY. 77-16), (Maitri. 46-5)

ıçġın- : **2-** geçmek (KİP. 211)

keçür- : başka yere geçirmek, götürmek, terbiye etmek

(AY. 104-11), (BTT I. B 202), (23-20)

ert- : **1-** geçmek, geçip gitmek, akıp gitmek, ulaşmak, arkasına düşmek, (BTT I. D 160) (Maitri. 103-32)

2- fazla olmak, aşmak, geride bırakmak (İKP. 20-2)

ertdür- : geçirtmek, yaptırmak (AY. 626-5) (ETG)

ertgür- : geçirmek (ETG)

sü- : **1/2** geride kalmak. (EUDDM 213)

okad- : gecikmek, geri kalmak, geride kalmak, kaçırmak (EUES 505)

münük- : üzerinden geçmek, aşmak (EUTS)

satga- : aşmak (AY. 341-23)

ergür- : **2-** geçirmek (ETG)

ergürt- : geçirtmek (BTT XX)

ergür-, **irgür-** : **1-** (bir yere) vaktinde ulaşmak / erişmek / varmak / gelmek (UWV2 26)

ärt-, **art-** : **8-** aşmak, arkasında bırakmak, geçmek (UWV1 188)

1.1.6.6.2.3.2. Kaybolma

kitgü : zail olma (ETG)

yid- : **2-** kaybolmak (EUTS)

oyak- : kaybolup gitmek (MEİB 2368)

yit- : **2-** yitmek, kaybolmak (EUTS)

yitil- : kaybolmak (Maitri. 6-16)

yitlin- : geçmek, kaybolmak, yitmek, mahvolmak (Maitri. 18-13) (AY. 197-18)

id- : kaybolmak, yitmek (EUTS)

itlin- : geçmek, kaybolmak (Maitri. 14-3), (Üİ. 122b 7)

yıtlın- : erişmek, gitmek, gözden kaybolmak (EUTS)

tarıḳ- : **1-** uzaklaşmak, yok olmak, ortadan kalkmak, geçmek, kaybolmak (Maitri. 60-8) (AY. 149-1) (Üİ. 108a 2)

alġın- : kaybolmak (EUTS)

1.1.6.6.2.3.3. Getirmek, Götürmek, Ulaştırmak

tägürmäk : eriştirme (MEİB 2376)

iltinmek : sevketme, götürme, iletme (tenasüh nazariyesinde ruhun başka aleme sevki) (Maitri. 110-24)

altur- : temin ettirmek, getirtmek (UWV1 54)

taşır- : teslim etmek, getirmek, taşımak (EUTS)

işän- : **2-** güvenle teslim etmek, çok büyük bir güvenle eline vermek (?) (UWV2 135)

tutuz- : **1- 1/1** havale etmek, teslim etmek, bırakmak, devretmek (AY. 635-3) (BTT XX)

tapşur- : tenbih ve teslim etmek (EUTS)

taşu- : taşımak, nakletmek. (EUDDM 226)

yarat- : **3-** bir işi bir yere götürmek, nakletmek (BTT XX)

ululad- : nakledilmek (EUTS)

agazlan- : nakledilmek, aktarılmak veya başlanmak (UWV1 21)

yet- : **1-** götürmek, getirmek (İKP. 25-2) (İKP. 37-1)

kelir- : getirmek, getirtmek (EUTS)

keltür- : getirmek (EUTS)

kelür- : **1/1** getirmek, götürmek (İKP. 29-3), (IB. 41)

kälürt- : getirmek. (EUDDM 144)

solat- : **1/1** getirtmek, kapatmak (EUTS)

ketür- : getirmek (EUTS)

kider- : gidermek, uzaklaştırmak (EUTS)

udus- : sevketmek, götürmek (EUTS)

uduz- : götürmek, sevk etmek, izletmek, birisini takibe mecbur etmek (İKP. 70-4) (BÖ. 71)

ködür- : götürmek, yüklemek (EUTS)

kötür- : **1/1** götürmek, yüklemek, kaldırmak, yükseltmek (AY. 208-4) (Maitri. 75-14)

kötürül- : götürülmek (EUTS)

kötlür- : **1-** götürülmek (EUTS)

kötrül- : **1-** götürülmek (AY. 415-8), (Maitri. 105-20)

ild- : iletmek (UÜH-dizin)

ilit- : götürmek, sevk etmek (Maitri. 71-24)

ilt-(d) : götürmek, sevketmek, iletmek, yol göstermek, geçirmek = **ilit**- (AY. 138-10)

iltin- : birlikte götürmek; sevkedilmek, götürülmek, iletilmek (Maitri. 84-31); (EUTS)

iltür- : iletmek, göndermek, götürmek (EUTS)

el- : **2**- iletmek (EUTS)

elit-, elt- : ilerletmek, götürmek, nakletmek, iletmek, sevketmek (İKP. 75-5)

ırat- : uzaklaştırmak, ıraklaştırmak (BTT XX), (Üİ. 112a 13)

ıtar- : uzaklaştırmak (EUTS)

ertür- : **3**- uzaklaştırmak (AY. 152-18) (KİP. A47)

üzmele- : **1**- bozmak, uzaklaştırmak (Maitri 13, 16)

tıt- : **2**- uzaklaştırmak (EUTS)

tıdıl- : **1/2** uzaklaştırılmak, giderilmek (Üİ. 118b 4) (UÜH-C. 181)

ıt- : terk etmek, göndermek (ÇBH. 38)

sürṭür- : götürtmek, sürdürmek. (EUDDM 214)

taşkar- : **1**- uzaklaştırmak (EUTS)

taşgar- : uzaklaştırmak (EUTS)

tarıkar- : **1**- uzaklaştırmak (EUTS)

tarkar- : bertaraf etmek, uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak (MEİB 1288)

tarḳar- : **1**- uzaklaştırmak, gidermek (Maitri. 13-15) (AY. 193-17) (Üİ. 111b 3)

ı- : göndermek (AY. 491-)

ıd- : **1**- gitmesine izin vermek, göndermek, terk etmek, bırakmak, atmak (İKP. 35-7) (Maitri. 107-23) (IB. 19)

ıdıl- : **1**- gönderilmek (EUTS)

ıdtur- : koyvermek, salmak, bırakmak (BTT XX)

tegür- : ulaştırmak, eriştirmek, değdirmek, dokundurmak, getirmek, sunmak (İKP. 60-3) (IB. 35) (KİP. 21)

tegürt- : değdirmek, değirmek, eriştirmek (EUTS)

tegürtür- : ulaştırmak (EUTS)

tekşür- : ulaştırmak, eriştirmek, sevk etmek (EUTS)

tögürtür- : ulaştırmak (Maitri. 82-56)

ḳolın yit- : elinden sevketmek (ETG)

yadgur- : ulaştırmak (EUES 852)

1.1.6.6.2.3.4. Geliş-Gidiş

kelig : ortaya çıkış; geliş, gelme (Maitri. 4-59), (AY. 189-1)

keligme : gelen, gelecek olan (Maitri. 50-34)

keliş : geliş (EUTS)

kelmek : gelme (BTT XX)

öŋülüg : gitme, çıkma (Maitri. 35-3)

inç kel : yavaş yavaş gel (EUTS)

bargu : gitme (EUES 143)

barıgma : giden (EUES 143)

barış : gidiş, varış (ETG)

avrış : ? (FWK Müller'e göre: gidiş, hareket tarzı) (Maitri. 38-46)

barmaḳ : varma, gitme (BTT I. D 276)

toġur- : **1/1** atlamak, ileri gitmek (ETG)

ketär- : **1-** uzaklaşmak, [AY6 0099]

ket- : uzaklaşmak, vazgeçmek, gitmek (AY. 146-8)

kid- : gitmek (EUTS)

kit- : ayrılmak, çıkmak, gitmek, uzaklaşmak, vaz geçmek, çekinmek (BTT XX), (DIŞ. 138) (AY. 149-1)

kiter- : uzaklaştırmak, ortadan kaldırmak, yok etmek, gidermek (BTT XX), (DIŞ. 710), (Maitri. 26-7)

ketär- : **2-** gidermek, yok etmek [AY6 0099]

ürgür- : vaktinde yetişmek, vaktinde gelmek (Üİ. 118b 12)

kl- , **k(e)l** - : gelmek (ÇBH)

kir- : girmek, (saraya) gelmek, (denize)gitmek, sokulmak (İKP. 18-5), (AY. 159-10), (KİP. 187)

kel- : **1/1** gelmek (KİP. 20), (Maitri. 20-19), (Üİ. 103a 5), (İKP. 22-6)

kel- bar- : sık sık gitmek, görüşmek, yolculuk etmek, gelip gitmek (AY. 196-21)

inç kel- : yavaşçacık gelmek (EUTS)

yola- : yola çıkmak (Maitri. 12-35) (KİP. 43)

yolun- : yolda olmak, yola çıkmak (EUTS)

ärt-, art- : **1-** (bir yerden) geçip gitmek, uzaklaşmak, ayrılıp gitmek (UWV1 186)
2- içinden gitmek, (bir yerin) üzerinden geçmek, karşı tarafına geçmek

(UWV1 186)

3- (yol) boyunca gitmek, geçmek (UWV1 187)

barıgsa- : gitmek istemek (EUES 143)

1.1.6.6.2.3.5. Buluşma, Kavuşma, Karşılaşma

yülüg : rastlama, karşılaşma (MEİB 0721)

tuşmaḳ : rastlama (Maitri. 95-12)

tuş : **1-** tesadüf, zaman, keyfiyet (AY. 125-4) (Huas)

yolukmak : rastlama (EUES 912)

tuşgarmak : buluşturma (EUES 762)

körüşgü : görüşme, yüz yüze gelme, karşı karşıya gelme (EUES 412)

kavışgu : birleşim, birleşme, ilişki, bağlantı, karşılaşma, buluşma (EUES 348)

kavşut : birleşme noktası, birleşme (EUES 349)

ḳavış- : kavuşmak, buluşmak (AY. 132-11), (BTT XX), (Maitri. 63-19)

ḳavışur- : kavuşturmak, bitiştirmek (Maitri. 2-59)

ḳavışmaḳ : kavuşma (BTT XX)

ḳağuş- : kavuşmak (EUTS)

ḳawış- : birleşmek, kavuşmak (ETG)

birik- : birleşmek, bir olmak (Üİ. 97a 16)

emter- : bir nokta etrafında toplamak (EUTS)

oġra- : 2- rastlamak, karşılaşmak (EUTS)

yola- : 1- tesadüf etmek, rastgelmek, karşısına çıkmak (EUTS)

tapış- : buluşmak, karşılaşmak, rastlaşmak (AY. 17-9)

katıldur- : (biriyle) görüştürmek, iletişim kurdurmak (EUES 345)

tuşgar- : buluşturmak, karşılaştırmak (EUES 758)

tegiş- : rastlaşmak (Maitri. 104-25)

tuş- : rastlamak, tesadüf etmek, karşılaşmak (DIŞ. 626) (AY. 34ş-22) (İKP. 17-3)

tuşuş- : karşılaşmak (BÖ. 66)

karşur- : karşılaşmak, çatışmak, kesişmek, yanardöner olmak (renkler) (EUES 340)

yolk- : rastlamak, yolda olmak (ETG)

buluş- : buluşmak (ETG)

çaṭış- : buluşmak, karşılaşmak (EUDDM 98)

ḳabış- : buluşmak, kavuşmak birle (İKP. 52-6)

kavışıgsa- : kavuşmak istemek (EUES 348)

kavışış- : buluşmak, toplanmak (EUES 348)

tuşuşmak : karşılaşma (BÖ. 70)

yoluk- : buluşmak, rastlamak, rast gelmek, karşılaşmak (EUES 912)

yamıraş- buluşmak, rastlaşmak, bir araya gelmek; karışmak (EUES 860)

1.1.6.6.2.3.6. Durma, Kalma

tur[ı]tıg : durdurma (?) (MEİB 0889)

turmak : durma (MEİB 0412, 0568)

orna- : bir yere konup kalmak (Man.) (DAS 152)

ḳal- : kalmak (AY. 621), (Maitri. 10-10), (IB. 3), (İKP. 36-1)

tr- : =**tur-** (ETG)

tur- : **1/2** durmak (Maitri. 1-4) (IB. 15) (KİP. 213)

saşur- : durdurmak, geciktirmek (EUTS)

ser- : **2-** durmak, duraklatmak (EUTS)

ḳat- : **4-** aksatmak, durmak (ETG)

1.1.6.6.2.3.7. Gezme

yaz- : **1- 1/2** boş gezmek (Maitri. 81-50) (İKP. A-1)

kiz-: dolaşmak, gezmek (EUDDM 157)

kez- : yürümek, dolaşmak, gezmek (Maitri. 32-17), (Üİ. 111b 14)

ar- : **3-** dolaşmak (ETG)

mun- : serseriyane dolaşmak, başıboş dolaşmak (Maitri. 11-15)

muntur- : dolaştırmak (EUTS)

1.1.6.6.2.3.8. Ayrılma, Terk Etme

adırġuluḳ : ayrılacak, ayıracak (EUTS)

adrılmaḳlıġ : ayrılma (Maitri. 9030)

ḳumaru : veda, ayrılış (EUTS)

ödrülmek : ayrılma (BTT I. D 182)

üdrülmäk : ayrılma (MEİB 0662)

titmak : vazgeçme, terk etme (MEİB 1005, 2097)

arḳa ḳılıp : araya ayrılık sokup (EUTS)

kitiş- : ayrılmak (ETG)

kidiş- : ayrılmak (EUTS)

ıdala- : **1-** bırakmak, terk etmek, feda etmek, bir yerden ayrılmak (BTT XX)

yiril- : ayrılmak (ETG)

yeril- : aynlmak (EUDDM 283)

ödrül- : ayrılmak (Maitri. 35-22), (BTT I. D 25)

adırıl- : ayrılmak (Üİ. 105a 16)

adrıl- : 1- ayrılmak (İKP. 78-5), (Maitri. 41-26)

adrul- : ayrılmak (AY. 681-14)

atrıl- : ayrılmak (Huas.)

sivsin- : terkedilmiş olmak (EUTS)

tit- : **1-** terk etmek, vazgeçmek, bırakmak (İKP. 40-7) (AY. 178-14)

artat- : **3-** çöküşe bırakmak, terk etmek, bırakıp gitmek, vazgeçmek, dikkat etmemek, hiçe saymak (UWV1 81)

2. KÜLTÜR

2.1. MADDİ KÜLTÜR

2.1.1. YERLEŞİM YERLERİ

ḳadın : **2-** memleket adı (EUTS)

toi : **1-** şehir, karargah (EUTS)

toy : **2-** şehir, karargah (EUTS)

ordu : **2-** kale, şehir (IB. 28)

balıḳ : **1-** şehir, kent, belde (İKP. 1-2), (DIŞ. 512)

balıḳḳaya : küçük şehir (AY. 600-16)

sozaḳ : köy (UÜH-C. 149)

suzaḳ : köy (Maitri. 16-30)

ḳai < Çin.*kai* : cadde, sokak (UI 4. A 13)

ḳay < Çin. *kie* <*kai* : sokak (Maitri. 30-16)

yurt : (terk edilmiş) yurt, kamp (AY. 461-19) (IB. 24)

tüplä- : (şehir) kurmak (EUES 774)

2.1.1.1. Adlandırılmış Ülke

açal : < Çin. *a-ch'a-li*: < Skr. *aṭali*: Xuanzang zamanında Güney Hindistan'da (bugün tespit edilemeyen) bir ülke adı (UWN1 8)

çımbudbıp : Hindistan'ı da içine alan efsanevi Jambudvipa ülkesi(İKP. 44-1)

änätkäklig : Hindistan'dan olan, Hindistanlı (UWN2 201)

enetkek < Sogd. '*yntk'k* : Hint, Hindistan (AY. 3-16), (Maitri. 3-46)

sındu : Hindistan (EUTS)

matyadiş : Hindistan'da bir devlet adı (EUTS)

ḫatal : Çin (EUTS)

ḫatla- : =**ḫatal-** (EUTS)

ḳuisen : ülke adı (EUTS)

baluravişay < Skr. °*viṣaya* : Orta Asya'da bir ülke adı = Baltistan (EUES 141)

mḫa cinadiş : büyük Çin memleketi (EUTS)

şaġam : Suriye (EUTS)

tabġaç : **1**- Çin =**tavgaç** (EUTS)

tavgaç, **tawgaç** : **1/1** çin (BTT I. A 3)

tavḳaç : **1/1** Çin =**tabgaç** (EUTS)

tawḳaç : çin=**tavgaç** (ETG)

töpüt : Tibet (ETG)

tübüt : Tibet (EUTS)

tüpüt : Tibet (AY. 30-8) (EUTS)

töliş : Türk devletlerinin doğu kısmı (ETG)

odra: Bir ülke ismi, modern Orissa. (DAS 13)

vaid: < *Skr. videha* (?): Bir ülke adı. (DAS 1140)

2.1.1.2. Bölge

arku : il, bölge, ilçe, vilayet, (bir şehrin) çevresi (EUES 63)

çiu : < Çin. *zhou*: Tang zamanında Çin İmparatorluğu'nun dokuz valiliğinin adı (EUES 235)

yagışlıg orun : kurban mahali (EUTS)

inçü : **1**- devlete ait topraklar (AC)

2.1.1.2.1. Sınır, Hudut

uç : **1**- uç, hudut (Üİ. 104a 9)

ḳıy : sınır, hudut, mahalle (EUTS)

sıçı : sınır, hudut (EUTS)

sıçılıġ : çevrili, sınırlı, hudutlu (EUTS)

sim < Skr. *sīmā*: sınır, hudut (EUTS) (DAS 4242)

indin : sınır, hudut (EUTS)

2.1.1.2.2. Çevre

tolı : **3**- bir şeyin çevresi, etrafı (EUTS)

tegre : çevresinde, etrafında (İKP. 39-4) (Maitri. 78-41)

tegreki : çevredeki (AY. 625-18)

tekreki : çevredeki (EUTS)

2.1.1.3. Adlandırılmış Şehir

agnideş, nakridiş : < Skr. *agni-:* Karaşahr şehrinin eski adı (UWN2 70)

amrapalavan : < Skr. *āmrapāli- vana*: Buda zamanında Hindistan'ın Vaişālī şehrinin yakınındaki bir bahçenin adı (amravan olarak da adlandırılır) (UWN1 135)

ambi : Turfan'ın batısında bulunan bir şehir adı (UWN1 126)

anantapur : < Skr. *ānandapura*: Hindistan'da eski zamandaki bir devletin adı olan ve Gujarat'ın kuzeyinde bulunan bugünkü Vadnagar (UWN1 145)

an-fuk-mın : < Çin. *an fu men*: (Tang hanedanlığının başkenti) Chang'an'da bir şehir kapısının adı (UWN1 162)

antravisay : < Skr. *andhra-viṣaya*: Xuanzang zamanında Hindistan'ın güneyinde bulunan bir şehir ve bir krallığın adı (UWN1 195)

arawrak : < Skr. *roruka- ?* : Hotan'ın kuzeyindeki bir şehrin adı (Hindistan'daki

Roruka şehri ile aynı yer değil) (UWN1 225)

bagd(a)t < Arap./Far. *baġdād* : Bağdat şehri, Irak (EUES 137)

banaras : Benares şehri (EUTS)

baranas < Skr. *Vârânâsi* < Toh. *Bârânasi* : Benares ülkesi (İKP. 23-7)

barnas : Toh. *Baranas* < Skr. *Varanasi* : Hindistan'da meşhur bir şehir, Benares (Maitri. 7-25)

barns : krş. **barnas** (Maitri.)

branas : bkz. **barnas** (Maitri.)

bukarak : Buhara (ETG)

çaytı < Skr. *caitya* : bir şehir adı; manastır (DIŞ. 574)

çinaŋ-kat : Dokuz Oğuz yahut Uygurların doğudaki şehirlerinden birinin adı. (EUTS)

ḫoço : Hoço şehrinin adı (EUTS)

ḳaraçuḳ (**ḫaraçuḳ** ?) : Sir Derya ile Talas arasında Türkistan'ın kuzey-batısında bir kent adı (İKP. 52-ext)

şaçu : Dunhuang'ın adı (EUES 641)

ḳoça : antroponim, Turfan'ın eski adı (ETG)

ḳoçu : Koço şehri (EUTS)

küsen : Kuça'nın Türkçe adı (İKP. 44.ext)

küşen : Kuça (?), y.a. (Maitri. 3-55)

magaat : krş. **magat** (Maitri.)

magat, **magt** < Toh. A *magat*. < Skr. *Magadha* : y.a. (Maitri. 7-2) (AY. 172-7)

sugçiu < Çin. Suchou < siuk-chou : Kuzey-batı Çin'de, Kansu vilayetinde bir şehir (ETG)

sükçu, **sükçü** : yer adı (Kansu) (EUES 636)

atıpur < Skr. ? : bir şehir adı (DIŞ. 570)

avḳan < Skr. *avakan*, *vakhan*, *khavakan* : bir şehir adı (DIŞ. 571)

surparak < Skr. sauparaka (?) : bir şehir adı (DIŞ. 564)

çampay < Skr. *campa* : bir şehir adı (DIŞ. 561)

Barsḫan : şehir adı (EUTS)

bidilkim : bir şehir adı (EUTS)

bişbalık : bir şehir adı (AY. 343-10)

Çigil Balık : şehir adı (EUTS)

danavadi : şehir adı, toponim (EUTS)

ġrdrakut < Skr. *grdhrakuta* : bir şehir adı (DIŞ. 555)

ḳançanapati < Skr. *Kancana-patta* : bir şehir adı (Maitri. 4-44)

ḳaŋakubçi < Skr. *karmapatha* : bir şehir adı (EUTS)

ḳapilvastu < Skr. *Kapilavastu* : bir şehir adı (?) (Maitri. 13-43)

ḳaş < Skr. *kası* (?) : bir şehir adı (DIŞ. 569)

ḳaşmir < Skr. *kâsmıra* : bir şehir adı (DIŞ. 557)

ḳaşu : toponim, Kaşgar civarında bir şehir adıdır

ḳatankent < Skr. ? : bir şehir adı (DIŞ. 563)

ḳatuḳ : antroponim (EUTS)

kent < Sogd. *knS* : kent, şehir (Maitri. 29-14), (AY. 32-4)

ḳoço : şehir adı, toponim (AY. 1-17)

lank < Skr. *lanka* : bir şehir adı (DIŞ. 549)

magad < Skr. *magadha* : bir şehir adı (DIŞ. 559)

matur < Skr. *mathura* : bir şehir adı (DIŞ. 535)

pançapap < Skr. ? : bir şehir adı (DIŞ. 556)

parapuntarı < Skr. ? : bir şehir adı (DIŞ. 554)

patalıputurta < Skr. *pataliputra* : bir şehir adı (DIŞ. 547)

patrı < Skr. ? :bir şehir adı (DIŞ. 572)

pundarıkı < Skr. *pundarıka* : bir şehir adı (DIŞ. 554)

raçagarh < Skr. *rajagrha*: bir şehir adı (AY. 32-4) (DIŞ. 578)

sankaş < Skr. *sâmkasya* : bir şehir adı (DIŞ. 548)

sudarşan < Skr. *sudarsana* : bir şehir adı (DIŞ. 550)

toġu : şehir adı (ETG)

şiravast < Skr. *sravasti* : [şehir adı] (BTT I.)

şravast : Stravastra şehrinin adı (EUTS)

talas : toponim, Batı Türkleri elinde bir şehir ve yer: sonraki adı Evliya-ata (ETG)

uçaġan < Skr. *Ujjayini* : Hindistan'da bir şehir (ETG)

uçayan : < *Skr. ujjayinī*: Hinduların 7 kutsal şehrinden birisi. (DAS 3484) (DIŞ. 553)

urıslum : Kudüs şehri (EUTS)

urışlum : Kudüs şehri (EUTS)

vaid < Skr. *videha* (?): bir şehir adı. (DAS 1140)

vaidih < Toh. *A videhak* < Skr. *videha*: bir şehir adı. (ADF 42)

vaişali < Skr. *Vaisâlî* : Kuzey Hindistan'da bir şehir adı (BTT XX)

varçı < Skr. *vrji* : bir şehir adı (DIŞ. 551)

vardı < Skr. *vrddhi* (?) : bir şehir adı (DIŞ. 557)

varunavatı < Skr. ? : bir şehir adı (DIŞ. 576)

vıpul < Skr. *vipula* : bir şehir adı (DIŞ. 578)

wayşali < Skr. *vaisâlî* : Kuzey Hindistan'da bir şehir (ETG)

yanpur < Skr. ? : bir şehir adı (DIŞ. 553)

yigen-kent : bir şehir adı (ETG)

yinçü : Sir Derya (ETG)

şravast: < Skr. *śrāvastī*: Kapilavastu'nun batısında bulunan, günümüzde Rapti Irmağı'nın güneyinde bulunan ve rapetmapet olarak bilinen eski bir krallık ve şehir. (DAS 958)

2.1.1.4. Yer, Yer Adı

abavapur < Toh. < Skr. *Abhāvāpura* : yer adı (BTT III. 445)

abıpşay < Skr. *abhipasya* : bir yer adı (DIŞ. 199)

adaḳ tutuḳ : yer adı (EUTS)

aġlak : 1- yalnız, terk edilmiş, tenha, ıssız yer (Maitri. 18-58)

aġlıḳ : boş ve ıssız yer (EUTS)

agnidiş < Skr. *agnideşa* : yer adı (Maitri. 87-16)

aġnitiş : yer adı =**agnidiş** Maitri.

arşivadan < Skr.*Rsivadana* , *Rsipatana* : yer adı (Maitri. 16-25)

astrayastırış, astrayastiriş < Skr. *Trayastrimsah* : yer adı (AY. 142-13)

atakavati < Skr. *Atakavati* : yer adı (Maitri. 35-17)

boyu ḳıra : toponim (EUTS)

çeŋez : yer adı (EUTS)

çeŋür : arız'la toponim (EUTS)

çigil kent : toponim (EUTS)

idiḳut : **2-** toponim (EUTS)

inçiu : toponim (EUTS)

ḳartisuvarna : Bengalya'da bir toponim (EUTS)

keŋeres : bir yer ismi (ETG)

keŋütarman : yer ismi (ETG)

kergü : Selanga ırmağı yakınlarında bir yer adı (EUTS)

keyre : yer adı (ETG)

keyre başı : toponim (EUTS)

kısıl : yer adı (EUTS)

ki-çio < Çin. *Jingzhou* : bir yer adı (BTT I.)

kitir : yer adı (EUTS)

kitumati < Skr. Ketumatı : yer adı (Maitri. 40-4)

kögür : Gobi çölünde bir yer adı (EUTS)

kömür-taġ : Gobi çölünde bir toponim (AC)

ḳuḳutapat < Skr. *kukkutapata* : yer adı (Maitri. 85-38)

ḳuslaġaḳ : yer ismi (ETG)

küger : yer ismi (ETG)

kügör : yer adı (EUTS)

kügür : yer adı (EUTS)

lokadatu < Skr. lokadhatu : bir yer adı (DIŞ. 655)

lumbani < Skr. Lumbini : yer adı (Maitri. 13-52)

lükçüŋ : toponim (EUTS)

nairiti < Skr. *Nairrti* : güney batıdaki saha aralığının adıdır (EUTS)

narayançan < Skr . *Nairanjana* : yer adı (AY. 172-8)

nuç : toponim (EUTS)

orın : yer, mahal (EUTS)

ornaḳ : yer, mahal (EUTS)

orom : yer=**orun** oron : yer, alan, saha, mahal (BTT XX)

orun : **1**- yer, mekan, sedir (Maitri. 55-32), (Üİ. 119b 7)

ökçüng : toponim (EUTS)

ötügen : toponim (EUTS)

raçagri < Toh. rajagri < Skr. Rajagrha : y.a. (Maitri. 7-3)

samantavrkaş < Skr. Samantavr-r ksa : y.a. (Maitri. 70-3)

samantavrkiş : bkz. Samantavrkaş (Maitri.)

smantavrkaş : krş. **samantavrkaş** (Maitri.)

semdükü : toponim (EUTS)

sı ḳap : toponim (EUTS)

sip-başı : toponim (EUTS)

solmı : yer adı (Maitri. 3-61)

stravst : toponim (EUTS)

sumır, **sumir** < Toh. *sumir* < Skr. Sumeru : yer adı "evrenin merkezi" (AY. 176-12)

supuşpı < Skr. *supuşpa* : (AY. 518-19)

supuşpit < Skr. *Supuspita* : yer adı (Maitri. 50-30)

suyaklıg : toponim (EUTS)

şalavan < Skr. *Şalavana* : yer adı (Maitri. 1-34)

şanduŋ < Çin. *shan-tung* : Huangho nehri dirseğinin doğu tarafı (ETG)

şubakras < Skr. *subhakrtsna* : yer adı (AY. 143-10)

şubakrs < Skr. *subhakrtsna* : (AY. 143-10)

tabar : yer adı (ETG)

tamaġ : toponim (EUTS)

tarman : **kegü tarman** : yer ismi (ETG)

taşıḳ baş : toponim (EUTS)

tayakı : toponim (EUTS)

tıyuk : toponim (EUTS)

toḳsın : toponim (EUTS)

tuŋhuvan < Çin. *tun huang* : yer adı (AY. 34-19)

tuşit : toponim (EUTS)

tüküz : toponim (EUTS)

türtkil çok : toponim (EUTS)

uza : toponim (EUTS)

v(i)rharlık : < Skr. : manastır, manastır bölgesi, manastır yapmaya uygun yer. (EUDDM 267)

yalturmak : toponim (EUTS)

yam < Skr. *yama* : bir yer adı (AY. 142-14)

yar : toponim (EUTS)

ygenkent : toponim (EUTS)

il ötüken (EUTS)

ötüken : bir yaylanın ismi, Göktürklerin devlet merkezi (ETG)

ersin : tokuz ersin : Tibet'in komşusu bir halk ya da yer adı (ETG)

yer : yer, toprak, ülke, mahal, mevki (İKP. 19-5) (BTT XX)

yér : yer (ETG)

yir : **1- 1/1** yer, mevki (Üİ. 103b 14) (AY. 183-17)

bölük : yer (DIŞ. 146)

barḳan : yer adı (EUTS)

pada : < Skr. *pada*: **1/1** konum, yer, mevki (DAS 3837)

yorıġ : **3-** yürünülen yer (BTT XX)

urbilvani < Skr. *Uruvilvâ*/*Urubilvâ* : y.a. (Maitri. 8-18)

2.1.1.4.1. Gölgelik Yer

köligelik : gölgelik, çardak (Maitri. 35-10) (AY. 34ğ-24)

kuşatre : < Skr. *kṣattāra*: sayvan, küçük çardak, gölgelik [AY6 0465, 0322]

küsetr < Skr. : çardak, gölgelik (Maitri. 44-4)

küzetri : çardak (Maitri. 44-1)

bra < Skr. *pr*. : gölgelik, çardak (Maitri. 18-33), (AY. 176-20)

pra : < ? : gölgelik, yelken. (DAS 441)

pra : < ? : gölgelik, yelken. (DAS 441)

pra : < Soğd. : gölgelik, küçük çardak (saygı göstermek, ağırlamak için yapılan yayvan) [AY6 0276]

ḳuzġun : **2-** çardak (Maitri. 67-8)

küjetri < Skr. *ksattra* : kameriye (ETG)

sogıngu : serinletici mekan (MEİB 1088)

çov(a)ç : güneşlik, gölgelik (EUES 239)

2.1.1.4.2. Kutsal Yer

ayişvarastan : < Skr. *aiśvara, aiśvarya*: **1-** Buda olmak isteyenlerin, bir Budaya özgü olan sekiz sınırsız güç kullanma yetkisine ulaştığı yerin adı (UWN1 96)

tavçan < Çin. taoch'ang : ilahi ve kutsal yer (ETG)

tavsaŋ : ilahi ve kutsal yer (EUTS)

2.1.2. YERLEŞİM

ḳonduḳ : yerleşme (ETG)

nirgrantha : bir yere yerleştirilen ve yerleştiren, iskan eden ve olunan (EUTS)

turġurmaḳ : **1/1** yerleştirme, durdurma (AY. 181-4)

ḳondur- : yerleştirmek=**kontur**- (ETG)

ḳontur- : kondurmak, yerleştirmek (IB. 34)

ornan- : göçmen olarak bir yere yerleşmek, bir yere göçüp yerleşmek (BTT XX), (Üİ. 106b 7) (DAS 13)

ornaş- : oturmak, yerleşmek. (EUDDM 187)

ornat- : **1/2** bir yere göçmen yerleştirmek (BTT I. A 39), (Üİ. 98b 2)

ḳon- : konmak, yerleşmek (İKP. 80-4), (IB. 61)

olur- : **1/4** ikamet etmek (IB. 61), (AY. 131-18), (İKP. 71-2)

tüne- : ikamet etmek (AY. 442-21) (DIŞ. 305)

yat- : **2**- ikamet etmek (DIŞ. 582)

är- : **3**- bulunmak, (bir yerde) kalmak, oturmak, ikamet etmek (UWV1 159)

2.1.2.1. Belli Bir Yerde Yaşayan/Yaşamayan

bişbalıḳlıġ : Beşbalık şehrinden olan (AY. 343-10)

turpanlıg : Turfanlı (EUES 760)

ḳurunluġ : kurumlu (Maitri. 101-37)

orunsuz : **1/2** yersiz (BÖ. 5)

2.1.2.2. Yerli-Yabancı

yad : yabancı (BTT I. D 206)

evinng : yabancı (EUTS)

yat : yabancı (DIŞ. 46) (Maitri. 33-56)

yirlig : yerli (Man.)

yatıka- : uzak olmak, uzaklaşmak, yabancılaşmak (EUES 876)

2.1.3. GÖÇ, SÜRGÜN

köç : göç (EUTS)

köç- : göçmek (EUTS)

köçür- : göçürtmek, göç ettirmek (IB. 34)

kov- : sürmek, itmek, kovmak. (EUDDM 161)

ilsiret- : yerinden mahrum etmek (ETG)

adır- : **5**- kovmak, kapı dışarı etmek (UWV1 10)

2.1.4. YAPI

viman : < Skr. *vimāna*: **2**- saray (DAS 1620)

ısırḳa : köşk, saray (AY. 34g-5) (Maitri. 29-25)

il örgin : saray (EUTS)

ḳarşı : **1**- saray (Maitri. 47-20), (BTT XX) (DAS 1495)

il ébi : hükümet konağı (EUTS)

ordo : saray (BTT XX)

ordu : **1**- başkent, hükümdar sarayı (İKP. 42-7)

pada : < Skr. *pada*: **1/2** saray (DAS 3837)

aġılıḳ : 1- hazine, devlet hazinesi, değerli eşyaların saklandığı yer=Skr. **garbha** veya **pitaka** (İKP. 7-4), (Maitri. 36-24)

ḳala : kale (EUTS)

ḳurġan : kurgan, kale (EUTS)

or : taht(?) kale (EUTS)

oba < Moğ. *oba* : yığılı taştan anıt (EUES 501)

ödik : **3**- anıt (EUES 523)

orunluḳ : taht (İKP. 61-5), (Maitri. 112-37)

ör : taht (Maitri. 16-38)

örgin : taht (IB. 1)

örgün : taht (Maitri. 39-21), (AY. 172-10)

tauçang : taht (EUTS)

badrapir < Skt. *bhadrapīṭha* : taht, makam, kürsü (EUES 136)

v(a)çirazan < Skr. *vajrasana* : taht (AY. 172-9)

v(a)çirazan : < Skr. *vajrāsana* : taht [AY6 0574]

vçrazan < Skr. *vajrasana* : elmas taht (Maitri. 1-26)

viçrazan : krş. **vçrazan** (Maitri.)

köbrük/g : köprü (EUTS)

köprüg : **1**- köprü (AY. 16-10)

kövrüg : **2**- köprü (EUTS)

satu < Skr. *setu* : köprü (Maitri. 31-39)

ḳalaḳ : **1/1** kule (Maitri. 31-23)

ḳalıġ : **1/1** yukarı kat, kule (BTT I. D 216)

sarvaġ < Sogd. *srw 'y* : kule (AY. 518-22), (Maitri. 31-22)

arzivadan : krş. **arşivadan** (UWN1 289)

arşivadan : < Skr. rsivadana: Buda'nın ilk vaazını verdiği Benares şehrindeki bir yaban hayvanı parkının adı (UWN1 264)

tirkin : dernek (EUTS)

itig : **4**- tesis, kurum, yapı (EUTS)

2.1.4.1. Yapı, İnşaat

yapıg : **1**- yapı, inşa=**yapag** (AY. 45-8)

lankanlıg < Çin. < *langan* 'korkuluk, trabzan' (?) + Tü. +*lıg* : parmaklıklı (MEİB 1085)

et- : **13**- (manastırı) tamir etmek, bakımını yapma (UWV2 61)

yap- : kurmak, yapmak, örmek, inşa etmek (Maitri. 29-6) (IB. 28)

ornat- : **1/1** yapmak, inşa etmek (BTT I. A 39), (Üİ. 98b 2)

uyal-: yuva yapmak. (DAS 4273)

suva- : **1/1** sıvamak (Maitri. 51-1) (İKP. 1-3)

talgokla- : çivi çakmak (EUES 666)

2.1.4.2. Yıkım

buz : bozma, yıkma, harap olma (EUTS)

yersig : yıkılmış, yok edilmiş (EUES 891)

oprak : **1**- (bina, şehir) yıkılmış, yıkık, (elbise) yırtık pırtık, eski püskü, lime lime,

eskimiş **3-** harabe …; harabe; yırtık pırtık bir şey (EUES 512)

üz buz : yıkılma, çökme (EUTS)

sökü : çökme (EUTS)

yüg- : yıkılmak (ETG)

bas- : **1-** çökmek, üzerine çökmek (ETŞ. 5-13)

çök- : çökmek (AY. 290-11)

çökle- : çökmek (EUTS)

çöküt- : çökmek, çökertmek (UÜH-D. 17) (DAS 300)

yık- : yıkmak, devirmek (AY. 239-18) (UÜH-C. 134)

bertel- : yaralamak, tahrip etmek, yıkmak (EUTS)

arta- : **3-** yıkılmak, tahrip edilmek, zarar görmek, zayıflamak, zayıf düşmek (UWV1 79)

yumbur- : yıkmak (EUES 919)

opra- : **1-** bozulmak, yıkılmak, çökmek, çürümek (EUES 512)

2.1.5. BARINMA

2.1.5.1. Barınılan Yer, İkamet Edilen Yapı

olurgu : yer, oturacak yer (EUES 507)

konok : oturulacak yer, yerleşim yeri (EUES 391)

tünäk : **2-** ikamet yeri, ikametgâh, oturulan yer (EUES 773)

ornaşgu : ikametgâh (EUES 514)

konokluk : misafirhane, han, konukevi (EUES 391)

alaçıḳ : kulübe (Maitri. 88-28)

otaçılıḳ : çadır yeri, yerleşecek yer, mesken (Man.)

alaçu : kulübe, baraka, krş. **alaçık.** (EUDDM 43)

şal < Skr. *şala* : kulübe, ev (Maitri. 51-1)

barḳ : ev, bark (Maitri. 23-16)

eb : ev, çadır (IB. 8), (İKP. 67-7)

ergü : **1-** ikametgah, ev, , orun, mevki, barınak, (kalınacak) yer (Maitri. 70-36) (KİP. 21)

ergülük : ev, ikametgah, konut, durak, yaşanılan yer (Maitri. 12-31), (AY. 143-1)

ev : ev, çadır, ikametgah (Maitri. 23-16), (AY. 141-16)

evbark : ev, bark (BTT XX)

ew : ev, çadır (ETG)

ġanaġ : konak (EUTS)

ḳalıḳ : barınak, yer, mekan. (DAS 4274)

kärägü : çadır (EUDDM 145)

ḳışlaġ : kışlık konut (IB. 51)

kidin : **2**- ev,bina (Maitri. 31-8)

küdenlik : konak, misafire mahsus ev (EUTS)

olurmaḳ : oturma, ikamet etme (AY. 152-23)

ornaġ : taht, ikametgah, yer (BTT XX), (DIŞ. 200) (DAS 46) (DAS 2108)

ornaŋu : ihametgah, yerleşilen yer (Man.)

park : ev, bark =**bark** (EUTS)

sa : şato (EUTS)

soçu < Çin. so-ç 'u : ev (Maitri. 73-23)

tüşmek : ikamet yeri, oturma yeri (EUTS)

tüşnek : tünek, konak, konaklama yeri, yerleşme merkezi (IB. 61) (ETG)

uya : **1**- yuva (IB. 31)

yailık : yazlık ev (EUTS)

yaylıġ : yazın, yazlık (ETG)

ḳoŋu : konak, durak, aramgah (Man.)

ḳurıkan : çadır (EUTS)

manistan < O.F. (turfan yazmalarına göre) : durak, durma yeri, ikamet yeri (ETG)

öy : ev (EUTS)

yatmalık : han, konak (EUES 876)

tıngu : huzur yeri, mola yeri, dinlenme yeri (EUES 714)

2.1.5.2. Barınılan Yerin, Evin Bölümleri

aşlıḳ : mutfak, aşhane (Maitri. 101-6)

bataḳlıḳ : tuvalet (ETG)

batıġlıḳ : tuvalet (ETG)

beşek : haremlik (EUTS)

bezeklik : süslenme yeri (EUTS)

bulaŋ < Çin. *wulang* : veranda, üstü kapalı balkon (EUTS)

sädki : veranda (EUES 593)

ḳaznaḳ : kiler (?) (Maitri. 101-36)

käräm : kiler. (EUDDM 145)

sing : kiler (EUTS)

sinng : kiler=**sing** (EUTS)

kam-tsi : < Çin. *kan zi*: Buda heykeli bulunan duvar gözü, oda [AY6 1221]

küdänlik : misafirhane, misafir odası (EUES 437)

ḳuun < Çin. *k'uen* : harem dairesi (AC)

kün < Çin. *k'uen* : harem, harem dairesi (UİG-C. 149)

küntegü : **2-** harem dairesindeki (EUTS)

küntki : harem dairesindeki (UÜH-C. 149)

çintek < ? : manastır müştemilatından, oda (?) (Maitri. 52-43)

lin < Toh. *lem* : tavan kirişi; halvethane, çilehane, zaviye, hücre (Maitri. 109-28) (EUTS)

len < Toh. A *le(m)* veToh. B *lem* < Skr. *layana* : keşiş hücresi, yaşam hücresi (MEİB 1732)

taŋ (IV) : < Çin. *t'ang* : büyük salon, hangar (ETG)

yatġu : yatılacak yer (Maitri. 52-50)

kıznak[=kaznak] : hazine odası. (EUDDM 154)

piryan : < Toh. *paryam*: hücre, odacık (EUDDM 197)

egin : çatı (IB. 18)

eginsiz : çatısız (AY. n558-23)

eşik : eşik. (EUDDM 117)

işik : eşik (ETG)

eşiklig : kapılı, eşikli (EUES 264)

közünük : pencere (IB. 18)

tüŋlük : pencere, baca, ağız, pencere kenarı kıvrımı (EUES 773)

lėm : < Çin. *liáng*: kiriş, dam kirişi. (DAS 690)

lim < Çin. *lin* < *lim* : dam kirişi (EUTS)

tam < Skr. *tama* : duvar (Maitri. 83-43) t. (Üİ. 103b 8)

tamlıġ : **2-** duvarlı (EUTS)

bakdılıg : ayırma duvarlı, dekorasyonlu (EUES 139)

tügünük : çadırın tepesindeki duman deliği, baca (IB. 18)

Tünlük : pencere (EUTS)

sıŋ < Çin. *ceng* : binanın katı (BTT I. A 35)

2.1.5.3. Ev Eşyaları

mançak < Skr. *mancaka* : oturacak yer, yatak azan (Maitri. 73-32)

mçnk : krş.**mançak** (Maitri.)

käviz : halı (EUDDM 147)

şatu < ? : merdiven (ETG)

bagna : (merdiven) basamağı, merdiven (EUES 137)

kıvtu : makas (EUES 375)

taġar : torba, dağarcık, dağar (EUTS)

küntünlük : sandık (EUES 443)

çımatı : sandık, kutu (EUES 228)

bintävir : perde, kapı perdesi (EUES 176)

bintävirlıg : perdeli (EUES 176)

töl(i)t : yatak takımı, yastık vb. (AY. 156-3)

ornuglug : yatak … (EUES 514)

töşek : döşek, minder, yatak (Maitri. 65-7) (AY. 156-3)

urgu : **2-** oturma minderi, hasırı (?) (EUES 803)

azan < Skr. *asana* : (Müller) sedir (Maitri. 73-32)

tülit : baş yastığı; yatak takımı (EUTS)

tült : yastık (Maitri. 65-7)

tölt : yastık (MEİB 2087)

tüşek : döşek, yatak (EUTS)

ütüg : ütü

yançuk : torba, kese (Maitri. 105-2)

yunçuk : torba (EUES 921)

yastukluk : yastuk yapmaya uygun (EUDDM 277)

yapırgu : yorgan (EUES 865)

orpak tälük : pılı pırtı (EUDDM 188)

açkaç : anahtar (ETG)

açkıç : anahtar (OKD)

bişik : beşik, parça (EUTS)

beşik : beşik (EUES 166)

sanaç : deriden çanta, deri çanta. (EUDDM 200)

sanç : deriden çanta (EUTS)

ḳab : **2**- deriden torba (EUTS)

ḳapaġ : **1**- kapı (İKP. 41-1), (Maitri. 51-53)

ḳapçuḳ : keten torba (AY. 446-8)

ḳapıg : kapı (AY. 461-20), (BTT XX)

kerekü : çadır (IB. 18)

tergi : masa (EUES 708)

olurçuk : tabure, oturacak yer (EUES 507)

aran : çit, parmaklık (UW1 223)

kötürgü : tahtırevan, sedye (EUES 413)

bantiŋ : oturmaya özel sıra =**bandang** 'oğuz kağan' (EUTS)

badsu < Çin. *fu sao* : sineklik (bozulmuş bir şekil) (EUES 136)

çaŋ : çan (EUTS)

çaŋ : küçük çan (ETG)

çıṅġartġu : zil, çıngırak (EUTS)

çıŋırçak : zil (EUDDM 100)

çıŋratġu : çıngırak, çan (İKP. 79-9)

ḳap : **4**- torba, paket, çanta (EUTS) (ETG)

ḳoŋragı : çan (EUTS)

ḳoŋragu : çan (Maitri. 31-33)

sa : < Çin. *suo*: kilit. (EUDDM 197)

yakşı II : < Çin. *yao chi* kilit (EUDDM 270)

luo : buhurdan (Maitri. 69-8)

tütsüglük : buhur kabı, buhurdan, tütsülük (AY. 440c-7) (Maitri. 94-5)

tütsüklük : buhur kabı, buhurdan, tütsülük (ETG)

yilpigü : yelpaze (AY. 625-20)

yelpigü : yelpaze (EUES 887)

sipirgü : süpürge (EUES 616)

çapgu : tüy süpürge, yelpaze (EUES 223)

çeçeklik : çiçeklik (EUTS)

sutku : küçük kutu (EUDDM 212)

2.1.5.4. Araç-Gereç, Malzeme

yivek (?) : malzeme (Maitri. 21-3) (AY. 551-7)

yivig : **2**- donatım, teçhizat, malzeme (EUTS)

yivik : malzeme (Maitri. 3-4)

yoŋlagılıg : kullanılacak , harcanacak olan (EUTS)

yorık : kullanılır (EUDDM 288)

yuŋlaklıg : kullanılacak, harcanacak olan (EUTS)

asgu : insanın asabileceği şey, asılmış, asılı (?) (UWN1 294)

asḳuġ : askı, çardak (Maitri. 18-33)

baḳırlağ : bakırdan yapılmış (Maitri. 68-20)

bakırlıg : bakırdan yapılmış (EUES 139)

temirlig : demirden (Maitri. 68-22)

kümüşlüg : gümüşlü (Maitri. 31-47)

batır : **2**- kase, dilenci kâsesi. (DAS 2465)

kindük: krş. **kendük** (EUDDM 155)

körünçlük/g : üzerinde eşya sergilenen raf, pano, iskele; sergi iskelesi (EUTS)

sunçuḳ : dilenci kasesi (Maitri. 73-33)

badr(a)gat < Skt. *bhadraghaṭa*: (efsanevi) dilek kabı, dilek tenceresi, vazo, testi (EUES 135)

şükün : dilenci kâsesi. (EUDDM 21)

tekzim : pamuktan ve başka nesneden yapılmış kabartma (EUTS)

yapaḳ : kapak (?) (Maitri. 31-26)

karçlık : dağıtılacak, takdim edilecek şeyler (EUDDM 136)

2.1.5.5. Pislik

2.1.5.5.1. Kir, Kirlenme

çöbdik : **1-** çöp (ETG)

çöbik : **1-** çöp **3**- pislik (Maitri. 9-24)

arıġsız : temiz olmayan, pis, murdar (BTT XX) (ETG)

arıġsızlıġ : pislik, kirlilik (EUTS)

arıġsızlık : temizliksizlik (AY. 613-17)

çalpaŋ : kir, pislik, kirlilik (EUES 219)

ḳadıġ : **2**- pislik (EUTS)

ḳatıġ : **2**- pislik (EUTS)

bırıg : **1**- kirli, temiz olmayan (EUES 167)

tezek : tezek, kuş pisliği (IB. 23)

kikir : leke (EUTS)

kir : kir, pislik, çamur (Maitri. 42-12), (BTT XX)

kirlig : kirli (AY. n41-15) (Üİ. 123b 10)

kkir : kir, leke, pislik (AY. 76-17)

kkirlig : kirli, lekeli (AY. 135-13)

kagaç ~ kakaç : pis, kirli; pislik, kir (EUES 319)

tapça (I) : kir, pislik, çamur (AY. 145-7)

tapçalıġ : kirli, pis (AY. 135-13)

ḳıġ : pislik; kanalizasyon pisliği k. (AY. 41-24), (Maitri. 101-22)

ḳıḳ : gübre, çerçöp, pislik (EUTS)

mayak < Skr. Mayika : pislik, necaset, gübre (EUTS), (AY. 440ç-22)

şakşı : pislik (EUTS)

yükmek : **2**- pislik, gübre (EUTS)

yamka : **1**- kir, pislik, toz (EUES 860)

çar : saman, değersiz şey, çöp (EUDDM 98)

ç(a)rlayu: saman gibi, çöp gibi (EUDDM 98)

küväk : saman. (EUDDM 174)

sası : **1/1** çöp (Maitri. 73-54) (BTT XX)

aŋız : **1**- hasattan sonra tarlada kalan köklü sap, ekin anızı, saman (UWN1 203)

kavıklayu : kepek gibi (EUDDM 140)

saman : saman (EUTS)

yöpük : temiz olmama, kirlilik, çöp (EUES 916)

arıma- : temiz olmamak, saf olmamak (AY. 146-17)

kirik- : kirlenmek. (EUDDM 156)

kirlen- : kirlenmek (EUTS)

kirleş- : kirlenmek, pislenmek (EUTS)

örgen- : kirlenmek (ETG)

ılıktur-, **ılıgtur**- : (yer) kirletmek, pisletmek (UWV2 88)

ılıt- : (yer) kirletmek, pisletmek (UWV2 88)

yuklun- : artık olarak kalmak; kirlenmiş olmak (EUES 918)

2.1.5.6. Temizlik

2.1.5.6.1. Temiz, Temizleme

araġ : temiz (Maitri. 27-15)

arıġ : **1-** temiz, pak, arı, saf, temiz (İKP. 41-2)

arıġlıġ : temiz, arı (AY. 291-21)

arıgrak : daha temiz (UWN1 245)

arımaḳ : temizleme, arıtma (AY. 147-2)

arış : arı, temiz, pak (EUTS)

arıtı : arıca, temizce, temiz kalple (Huas.)

artı : =krş.**arıtı** (EUTS)

çöp : **3**- arı, temiz (Man.)

kikirsiz : lekesiz (EUTS)

bodulmaksız : lekesiz olma, yapışmasız olma (EUES 185)

kirsiz : kirsiz, temiz (Üİ. 123b 12) (AY. n223-3)

kkirsiz : temiz (AY. 37-16), (BTT I. B 68)

sidarşa < Skr. *Sudrsa* : saf, temiz (AY. 143-18)

silig : temiz, pak (AY. 144-16)

süzinlüg : süzülmüşlük, temizlik (Huas.)

süzök : saf, katıksız, arı (BTT XX)

süzüg : süzülmüş, filtre edilmiş (EUTS)

süzmäk : temizleme (MEİB 0546)

şuḍelıg < Skr. *suddha* + Tü. *+lıg* : temiz (MEİB 1067)

süzük : temiz, arı, saf, berrak, süzülmüş, açık (Maitri. 13-26) (AY. 145-22)

tapçasız : kirli olmyan, kirsiz (AY. 64-21)

vidanak < Skr. *vyavadânaka* : saf, katıksız, arı v.arıg turug burkanlar (BTT XX)

yu<n>maḳ : yıkanmak, temizlenmek, arınmak (AY. 145-23)

turuġ : **3**- saf, katıksız, arı, duru (Maitri. 27-15) **4**- zayıf (ETG)
yuklunčsuz : lekesiz (EUES 918)

silin- : temizlenmek, arınmak (EUES 613)
arıd- : temizletmek=**arıt**- (EUTS)
arıġla- : temizlemek. (EUDDM 54)
arıt- : temizletmek, arıtmak, temiz duruma getirmek (Maitri. 21-12), (AY. 139-10)
süs- : süzmek, temizleme (EUTS)
süz- : temizlemek, teskin etmek, süzmek (Maitri. 89-18), (ÇBH. 56)
yu- : yıkamak, temizlemek, yumak (Maitri. 21-13) (AY. 142-2)
kügsirät- : pas gidermek (EUES 437)
sipir- : süpürmek (Maitri. 50-5)
süpirt- : süpürtmek (EUES 638)
suvı- : (birisini) yıkamak (EUES 635)

2.1.6. BESLENME

2.1.6.1. Açlık, Acıkma

aç : aç; açlık (BTT I. D 59)
açḳınça : acıkınca (EUTS)
açlıḳ : açlık (EUTS)
açmaḳ : acıkma (Maitri. 85-16)
açsıḳ : aç; açlık, acıkma (Maitri. 75-37)
todunçsuz : doymaz (ÇBH. 72)
totunçsuz : doymaz (Huas.)

aç- : **3-** acıkmak (Maitri. 91-30)
açur- : aç kalmasına sebep olmak, aç bırakmak (UWV1 6)

2.1.6.2. Yeme

aşadaçı : yiyici (Maitri. 72-2)
aşamak : yiyip bitirme, yeme, tadını çıkarma (EUDDM 59)
tatmak : tadına bakma, deneme (EUES 683)

isirmäk : kemirme (EUES 312)

tatga- : tatmak, tadına bakmak (EUES 682)
tatı- : tatmak, tadına bakmak, lezzetli bulmak (EUES 683)
tatın- : (bir şey) tatmak, tadına bakmak (EUES 683)
siŋir- : **1/2** yemek, (ÇBH.19)
aşa- : **1-** yemek yemek, gıda almak, tüketmek (İKP. 50-5)
aşan- : **1-** beslenmek, gıda almak, yemek yemek (İKP. 19-8), (AY. 362-7)
aşantur- : yemek yedirtmek, yemeğe davet etmek, yemek yedirmek (UWV1 94)
aşla- (ya da **aşan-**) : yemek, gıda almak (İKP. 19-6)
yi- : **1/1** yemek (Maitri. 71-59) (IB. 17) (ÇBH. 113)
aşat- : yedirmek, tattırmak (AY. 647-5), (Maitri. 73-64)
yedür- : yedirmek. (EUDDM 281)
yidir- : krş. **yedür-** (EUDDM 285)
boguz yegäd- : geçinmek (EUDDM 87)
tişle- : dişlemek (EUTS)
ısır- : ısırmak (ETG)
ısırtıl- : ısırılmak (UWV2 96)

2.1.6.3. İçme

sodaka < Skr. : sulu (EUTS)
suvsuz : susuz (Maitri. 112-18)
suwsalaḳ : susamış, susama (ETG)
suvsalıḳ : **1-** susama (Maitri. 91-32)
suvsamaḳ : susama (Maitri .91-31)
usag : susuzluk (EUTS)

äçil-: krş. **içil-** (EUDDM 103)
iç- : **1-** içmek (AY. 599-17) (IB. 17)
içil- : içilmek. (EUDDM 122)
içiş- : **1-** birlikte şarap / bira içmek **2-** (birbirinden / karşılıklı) kan içmek (UWV2 106)
içtür- : içirmek (ETG)

içür- : içirmek, içecek şey vermek (AY. 592-16), (Maitri. 86-3)

op- : **2**- höpürdeterek içmek (ETG)

susa- : susamak. (EUDDM 212)

suvsa- : susamak (Maitri. 62-13)

suvsat- : susatmak (AY. 220-22)

suvsuş- : susamak (Maitri. 71-1)

suwsa- : susamak (ETG)

us- : susuzlamak (EUTS)

usuk- : susamış olmak. (EUDDM 259)

simir- : höpürdeterek içmek (EUES 613)

ıtgın iç- : burun deliğiyle içmek (EUES 292)

2.1.6.4. Tokluk, Doyma

todunç : doyum (ÇBH)

toḳ : tok (ETG)

açsız : tokluk, tok, aç olmayan (Maitri. 3-17)

ḳanamlaġ : doymuş, tok (Maitri. 9-34)

ḳanamlıġ : doymuş, tok (EUTS)

ḳızsız : tokluk, tok, gözü tok, (her hangi bir) şeye gereksinimi olmayan açsız (Maitri. 3-17) (AY. 196-19)

tosıḳ : tok (ETG)

tod- : doymak (Maitri. 8-39) (UÜH-D. 39)

todgur- : doyurmak (AY. 115-11)

todur- : **1/1** doyurmak (Maitri. 154-9) (Maitri. 21-10)/

tot- : doymak=**tod**- (ETG)

totġur- : doyurmak (EUTS)

töke- : işba haline getirmek (ETG)

2.1.6.5. Yiyecek, Erzak

çubuyan : hoş ve leziz nesne (EUTS)

tatıġ : tat, iksir, aş, yemek (Maitri. 93-6) (KİP. 202) (Üİ. 118b 6)

azuḳ : azık, erzak (Maitri. 25-19)

azuklug : yiyeceği olan, azığı olan (UWN2 120)

boguz : **2-** geçim kaynağı, besin. (EUDDM 87)

eŋ : av, yiyecek (IB. 31)

meŋ : yem, yiyecek, aş, besin, kuş yemi (IB. 31), (AY. 169-10)

telük : erzak, yenecek her şey (EUTS)

yevek : erzak, yiyecek, donatım=**yivek** (EUTS)

yim : yem, yemek (AY. 236-5) (EUTS)

yigü : yenecek şey, yemek (Maitri. 75-54)

tuzgu : **1-** yol azığı (EUES 768)

yigülük : yenecek, yenilecek, yenir, yiyilesi, yiyecek (AY. 156-2)

yaglıg : yağlı (AY. 528-23) (IB. 13)

yakış : **1-** yaglı olan şey (EUTS)

yavgan : yavan (AY. 26-19)

yezgü : gıda, yiyecek, yem, besin (EUES 896)

et : et, 'somut' (Maitri. 61-7), (IB. 23), (AY. 163-2)

'ét (at ? **)** : et (İKP. 11-3)

2.1.6.5.1. Gıda

2.1.6.5.1.1. Süt, Sütlü Gıda

südh : süt (ETG)

süt : süt (Maitri. 21-25)

uġuz : süt (EUTS)

ḳor : **1-** yoğurt mayası (Maitri. 105-2)

yoġrot : yoğurt (ETG)

yoġrut : yoğurt (UÜH-D. 122)

yoġrutça : yoğurt gibi (Maitri. 68-32)

yogurt : yoğurt (EUTS)

yogurtça : yoğurt gibi (EUTS)

yorgurd : yoğurt (EUTS)

yorgutlayu : yoğurt gibi (EUDDM 288)

ḳurt : **2-** peynir (EUTS)

kurut : peynir, kurutulmuş lor peyniri, kurut (EUES 427)

sag yag : tereyağı (EUTS)

kayaklan- : (sütün üstünde) kaymak oluşturmak (EUES 350)

2.1.6.5.1.2. Un ve Bakliyat

aşlık : buğday. (EUDDM 59)

lakş : şehriye (EUTS)

lakşa : şehriye (EUTS)

tutturkan : krş. **tuturkan** (AY. 370-1)

tuturkan : pirinç =krş. **tutturkan** (AY. 558-5) (EUTS)

uġut: hamur, maya. (DAS 3347)

m(i)n : < Çin. *mian*: un (EUDDM 180)

un : un. (EUDDM 257)

2.1.6.5.1.3. Tatlı Gıda

mır < Çin. *mi* : bal (AY. 477-5)

mir < Çin. *mi* < Skr. *madhu* : bal (EUTS)

panıt < Skr. *phânita* : bal (AY. 544-10)

şeker < O.F. sakar, Kuç. *Sakkar* < Skr. *sarkara* : şeker (ETG)

şker : şeker (EUTS)

2.1.6.5.1.4. Baharat, Lezzetledirici

tülüg : **2-** baharat (EUTS)

ḳusalıġ : cardamon (kakule, birkaç bitkinin tohumlarından yapılan baharat) (EUTS)

tuz : **1-** tuz (EUTS)

yar : **2- 2/1** tuz ile beraber taş halindeki tuz (EUTS)

şor : tuzlu (EUTS)

ḳadıs : tarçın (EUTS)

ḳadız : tarçın (AY. 476-3)

sunu : siyah kimyon (EUTS)

sinsim : susam (EUTS)

tana : **1/1** susam (Maitri. 86-15) (EUTS)

ḳrüç : kimyon (EUTS)

kürüç : kimyon (EUTS)

ardun : kimyon **=artun** (EUTS)

artun : kimyon (EUTS)

yoka kadız : tarçın (EUTS)

serke : sirke (EUTS)

sirke : sirke (EUTS)

sirkälig : sirkeli (EUES 616)

2.1.6.5.1.5. Yağ

yaġ : yağ (Maitri. 103-33)

yakrı : yağ (EUTS)

ḳuma yaġı : kenevir yağı (EUTS)

ḳungçit : susam yağı (EUTS)

künçit < O.İ.T. *künjit*. < Toh. *kunçit* : susam; susam yağı (Maitri. 82-18), (EUTS)

münçik : eritme yağı, bir sıvının üzerindeki yağ tabakası (EUES 483)

2.1.6.5.1.6. Yumurta

yumurka : yumurta (EUTS)

yumurtġa : yumurta (ETG)

2.1.6.5.1.7. Meyve, Yemiş

miv*ā* : < Far. *mīve*: meyve. (EUDDM 180)

nara : nar yemişi (EUTS)

tüs : yemiş=**tüş** (EUTS)

yemiş : yemiş (İKP. 79-4)

yémiş : yemiş (ETG)

iwin : **1**- yemiş (ETG)

badam < Far. *bādām* : badem (EUES 135)

suvsun : meyve suyu, meyve, yemiş (EUES 635)

2.1.6.6. İçecek

arsayın < Skr. *rasayana* : iksir (Maitri. 19-48)

dosa : vücudun temel unsuru, iksiri (EUTS)

içgü (**içkü** ?) : içecek, içki (İKP. 71-6), (Maitri. 71-58)

içgülük : içilesi/içilecek şey, içecek (AY. 156-2)

içiglik : içki, içilecek şey (ETG)

içim : sıvı halindeki yemek, içki, içim (AY. 236-5)

içkü : içki (UÜH-C. 117) (Huas.)

noş < O.İ.T. '*nwşyn* : **1/2** iksir, büyülü içki, panzehir (Maitri. 69-42)

içimlig : içecekli (EUES 293)

içimlik : içimlik (EUES 293)

suvsuş : içki, içilecek şey, içecek, meşrubat noş (Maitri. 69-43), (AY. 156-2)

suvsuş : **1**- içki, içilecek şey (EUTS)

suwsuş : içki (ETG)

yumşak : **2**- yudum, içilen nesne (ETG)

suw : su (ETG)

sayka- : içki koymak (EUTS)

2.1.6.6.1. Sarhoş Olma

bekini < Sogd. *bg'ny* : bira, şarap (ETG)

bhekni : şarap=**bekini** (ETG)

bor < O.İ.T. ? : şarap (Maitri. 44-10)

t(ä)mbin : şarap çeşidi (İÖUTH 6/196)

sorma : buğday birası. (EUDDM 209)

surma : şarap (EUTS)

süçig : **2**- tatlı şarap (EUTS)

süçüg : tatlı şarap, üzüm suyu şarabı (EUDDM 214)

sürme : şarap (EUTS)

tuturķam suwsuş : pirinç şarabı (ETG)

begni <? : şarap, bira (Maitri. 110-27)

bekili : bira (EUTS)

esrük : sarhoş (Man.)

suvsalık : 2- içki düşkünü, ayyaş (Maitri. 91-32)

sıktur- : (şarap) sıkıp suyunu çıkartmak (EUES 608)

esür- : sarhoş olmak (Maitri. 103-29) (DAS 2924)

esir- : sarhoş olmak (EUTS)

isür- : sarhoş olmak (ETG)

adın- (I) : 2- (sarhoşluk) kaybolmak, ayılmak (UWV1 8)

äsür-, asur-, aşur- **: 1-** sarhos¸ olmak, mest olmak, esrimek (UWV1 199)

äsürt- : sarhos¸ etmek, mest etmek, esritmek (UWV1 200)

2.1.6.7. Mutfak Aletleri

tıngur : fırın (EUES 714)

adrı : çatal (Maitri. 75-15)

arlı <(?) : çatal, çatallı (IB. 60)

ayaḳ :1- fincan, kadeh (IB. 42)

bı : bıçak (AY. 464-3)

bı bıçku : bıçak (EUTS)

bıçaḳ : bıçak (KİP. A27)

bıçġu : bıçkı, bıçak (AY. 464-3), (Maitri. 68-27)

irpek : bıçkı; kesme aleti (Maitri. 68-35) (DAS 679)

biçek : bıçak (Maitri. 74-3) (DAS 201)

biçge : bıçak (KİP)

bisiz : bıçaksız, kesicisiz (AY. 196-17)

käsgü : kesme bıçağı (EUES 359)

buḳaç : tencere (Maitri. 73-33)

çamgak : tencere, kazan (EUES 220)

buḳaç : çömlek (ETŞ. 5-21)

burnaç : güğüm, ibrik, testi, büyük kupa (Maitri. 72-18), (BTT XX)

kumgan : testi (EUES 423)

çaçan : < Çin. *cha zhan*: çay fincanı (EUDDM 95)

çam : **2-** çanak, çömlek (EUTS)

çan : Bardak (ETG)

sagar ~ sag(a)r : kâse, bardak (EUES 573)

körgä : çanak, kâse, tabak (EUES 409)

çanak : kap,çanak (Maitri. 71-1)

çöki : yemek çubuğu (EUDDM 101)

çomurmış : sulu şeyleri almaya yarayan kepçe (ETG)

ediş : kapkacak, çanak, çömlek (EUTS)

egdiş : kapkacak, çanak, çömlek (EUTS)

egdü : bıçak (ETG)

esiç : tencere, kazan (ETG)

eşiç : kazan, çömlek (EUTS)

içiç : kazan (EUTS)

idiş : kase, kap, tabak, çanak (Maitri. 69-11) (IB. 42)

saġır : **2**- kap, süt vb. kabı saguda (UÜH-D. 22)

idiş ayaḳ : mutfak kapkacağı (EUTS)

sokgu : **1**- havan (EUES 619)

irklik : kap, tencere (Maitri. 72-9)

isiç : kazan (Maitri. 72-9) (DAS 721)

ḳab : **3**- kap, tas (DAS 2292)

ḳaban : tabak, tepsi (EUTS)

kadıŋ : kap kacak, kap. (EUDDM 130)

ḳamıç : kepçe (IB. 13), (Maitri. 72-11)

ḳapaġ : **2- 2/2** kapak =**ḳapaḳ** (U 3h-B. 48)

ḳapaḳ : **1/1** kapak, kap (UİG. B 48)

kapan : büyük desenli kâse (EUDDM 134)

ḳaşuḳ : kaşık (EUTS)

kav : kap [AY6 0971]

käzlik : küçük bıçak (EUES 361)

kendük : un koymak için topraktan yapılmış kap. (EUDDM 148)

kiz : kap (Maitri. 80-20)

ḳovga : kova (Man.)

könek : kova (IB.57)

köŋek : kova (IB. 57)

könyek : kova (AC)

küb : çömlek (EUTS)

küp : küp, kap, fıçı (ETG)

patır < Skr. *patra* : kase (BTT XX)

patir < Skr. *patra* : kase (EUTS)

piçek : bıçak (EUTS)

saç: **2**- sac, tava. (DAS 1917)

sasılık : çöp kovası (?) (Maitri. 57-35)

kaça : kap kacak, tabak çanak, kap (EUES 317)

sögsüg şiş : kebap şişi (EUTS)

suvluḳ : su kabı (EUTS) (DAS 2721)

suwluḳ : su kabı (ETG)

kupiŋ : < Çin. *mm huping*: şişe, şarap testisi, ibrik (EUDDM 168)

kiräk : testi, su testisi (EUES 383)

sügsüz şiş : kebap şişi (ETG)

süzkü : süzgü, süzgeç (EUTS)

şire : masa (EUTS)

täpsi : <Moğ. *debşi~tebsi*: tabak. (EUDDM 232)

tegzinç : **1**- **1/2** merdane, devir (İKP. 17-8) (Maitri. 7-26)

yasgaç : oklava, merdane (EUES 873)

2.1.6.8. Yemek Yapma

bışım : pişim, pişme, pişirme (EUES 168)

söglünçü : kızartma (EUTS)

pışur- : pişirmek (EUTS)

bışurt- : pişirtmek (EUES 169)

süklün- : kavrulmak (UÜH-C. 171)

sög- : **1**- kızarmak (ETG)

söglün- : kızartılmak (EUTS) (DAS 365)

sögül- : kızartılmak (EUTS)

ḳaġur- : kavurmak (EUTS)

ḳavır- : **3**- kavurmak (EUTS)

ḳavrıl- : kavrulmak (Maitri. 28-12)

ḳızart- : kırmızı yapmak; kızartmak, kor haline getirmek (Maitri. 68-23)

ugutla- : mayalamak (Maitri. 42-11)

çıvşa- : asitli olmak, fermante etmek, mayalamak, fıkırdamak (EUES 231)

2.1.6.9. Yemek

ye- : yemek aş (BTT XX)

yé : yemek (ETG)

yyü : yemek, bkz. **yi-** (ÇBH)

as : **1-** aş,yirecek, yemek (EUTS); (Man.)

aş : yemek, aş, yiyecek, gıda (AY. 4-14), (İKP. 19-8), (DIŞ. 143)

aşsız : yemeksiz (Maitri.)

ügre : bulamaç, lapa (EUTS)

çaişi < Çin. rahip yemeği (BTT XX)

çigzin < ? : bir cins yemek (ETG)

kesme : kıyma, yemek (ETG)

meŋe-aş : av, hububat yemeği (EUTS)

min : **2-** un **3-** çorba (EUTS)

mün : **1/3** çorba (EUDDM 182)

sangig : manastıra ait bir yemek (EUTS)

söklünçü : kızartma, kebap (EUTS)

talkan : kavrulmuş arpa unu (ETG)

tutmaç : makarna, makarna yemeği, tutmaç (EUES 764)

köçä : bir çorbanın adı (EUES 399)

kıyıma : kıyma, kıyılmış et (EUES 376)

käsmälik : yahni türü bir yemek için (EUES 359)

kalma : bir et yemeğinin adı (EUES 323)

2.1.6.10. Diğer Mutfak İşleri

sing- : damlamak (AY. 592-7)

tamış- : damlatmak (EUTS)

tamız- : damlatmak (AY. 114-2)

2.1.7. TEKSTİL, GİYİM

2.1.7.1. Tekstil Malzemesi

aġı : **2**- ipekli kumaş (İKP. 7-6)

barçin : bir kumaş türü, kadife (ETG)

barçın : altın veya gümüş sırma işlemeli ipek kumaş, altın veya gümüş sırma işlemeli ipek kumaşlı (EUES 143)

böz <Sür. *buz* =Yu. *pussoz* : bez, pamuklu kumaş (Maitri. 24-12), (İKP. 2-4)

çobra : yün (EUTS)

tük : **2**- yün (EUTS)

uyma : yün (EUES 810)

ḳars : yünden, ya da kıldan dokunmuş kumaş (İKP. 2-4)

käpäz : pamuk, yün (EUDDM 145)

yuŋ : yün (İKP. 2-3)

yüŋ : pamuk, yün (AY. 490-11)

ülätü : **1**- mendil, ipek kumaş, kumaş, bez (EUES 822)

işgiti : diba denilen ipek kumaş (EUTS)

eşgirti : brokar, sırma kumaş, ipek kumaş (EUES 264)

işgirti : diba denilen ipek kumaş =**işgiti** (EUTS)

işkirti : ipek kumaş (EUTS)

ḳalın böz : kaba ve kalın kumaş (EUTS)

tarda < Moğ. *darda* : brokar, sırma kumaş (EUES 677)

bözäk : yumuşak, beyaz pamuklu kumaş (EUES 193)

ḳavaġu : kav, kaytan (Maitri. 41-54)

kavgak : örtü, kılıf (EUDDM 140)

kätän : keten bezi. (EUDDM 147)

kidin : **3**- keten (EUTS)

kin : **3**- Çin. : ipekli kumaş (EUTS)

ḳoḳpa : pamuklu kumaş (EUTS)

ḳutay : ipek (ETG)

kuanpu, kanpu, kunpu : < Çin. *guanbu*: kumaş (EUDDM 167)

tügçük : düğümlü kumaş (?) (EUES 769)

siliŋ : < Çin. *mâchai ling*: erguvan renkli kaliteli bir ipek çeşidi (EUDDM 208)

tavar, tawar : **1/2** Çin kumaşı (İKP. 14-3) (Mitri. 2-3) (AY. 136-15)

torku : ipek (EUTS)

torkulug : ipekli, ipek … ipek kumaş, ipekten mal (EUES 734)

ülätü : kumaş, bez, mendil. (EUDDM 262)

züŋim < ? : diba denilen ipek kumaş (ETG)

çigin < Sogd. *cγn-* : ipek, kenevir, altın diba, ipekten, altın dibadan (EUES 231)

kidiz : keçe (IB. 33), (Maitri. 73-24)

kiiz : keçe=**kidiz** (ETG)

keyiz : keçe (?) (Maitri. 73-33)

tokurha : çadır keçesi (EUES 727)

huaçan : < Çin. : desenli keçe. (EUDDM 119)

yurun : paçavra (EUTS)

2.1.7.2. Dikiş, Dokuma Malzemesi

arḳaġ : mekik ipliği, atkı (ETG)

çikin : ibrişim (Maitri. 101-42)

erüş : **2-** arış, boy ipliği (ETG)

ḳarış : mekik ipliği, atkı, dokumacılıkta enine atılan iplik (ETG)

yıp (yip ?) : ip (İKP. 41-3)

yip : ip, iplik (Maitri. 106-17) (Üİ. 111a 2)

yiplig : ipli, dikişli, bağlı. (EUDDM 286)

yiv : dikiş. (EUDDM 286)

yipke : iplik (EUTS)

ıçlaġu : elbise astarı (EUTS)

içlägü : (elbise) astar (EUES 294)

egirgü : eğiren (Maitri. 106-17)

yigne : iğne=krş. **yingne** (AY. n632-20) (Maitri. 110-11)

yiŋne : krş. **yigne** (AY. 593-15)

çıġarı (**çıġrı**) : çıkrık, dokuma çıkrığı (İKP.2-3)

yahşıngu : manşet, kolluk (EUES 854)

tämän ~ täm(ä)n : büyük iğne, çuvaldız (EUES 693)

2.1.7.3. Giyim, Giysi

2.1.7.3.1. Giysi

börk : başlık, takke. (EUDDM 90)

eşük : örtü (Maitri. 12-5)

örtgü : örtü (EUTS)

örtkü : örtü (EUTS)

kap : **1-** deri tulum, tulum (EUDDM 133)

koguş : deri, post, davul derisi; deriden, deri ... (EUES 389)

tolḳuk : yüzme tulumu, torba (EUTS)

tulkuk : yüzme tulumu, torba (EUTS)

çımdan : bir tür elbise (EUDDM 99)

çuba : elbise (?) (Maitri. 60-17)

ḳaraja : < Skr. *kāṣāya*: Rahiplerin renkli giysisi; ruhban sınıfından olmayanların giydiklerinin tersine beyaz renkli olmayan kaftan, cüppe. (DAS 467)

örmäk : örme elbise (EUES 541)

ḳaraza-ton : rahip elbisesi, papaz giyeceği, cübbesi (EUTS)

kedgü : elbise (Maitri. 31-1)

keḍgülük : giyilecek, giyilesi, giyilir türden, giymek için (AY. 156-1)

kedim : elbise, giyim, giysi (AY. 80-19), (Maitri. 9-13)

ḳraza < Sogd. *krazakh* : elbise (Maitri. 18-55)

taman : bir tür elbise (EUDDM 219)

ton : elbise, giysi, giyim, giyecek (Maitri. 40-11) (AY. 141-9)

ton < Sak. *Thauna* : elbise, kürk (ETG)

üçük : kürk (EUES 818)

toŋ : elbise (Ay. 34i-1)

örmek : **2-** bir çeşit elbise (EUTS)

toon : elbise=**ton** (EUTS)

kölmäk : gömlek (EUES 402)

çäkräk : pamuk gömlek, pamuklu gömlek (EUES 226)

tuġluġa : zırh (EUTS)

kuyag : zırh (EUES 434)

körpä : örtü, zırh (EUES 411)

basrok : zırh, koruma, destek (EUES 145)

basroklug : zırhlı, korumalı (EUES 145)

ışuk : **2**- miğfer, kask (EUES 291)

tuluk : tulum (EUTS)

olpak : pamuklu ceket (EUES 506)

urbaḳ : elbise, giyecek (EUTS)

tonaġu : **1**-takılacak şey (Maitri. 31-1) **2**- giyecek, elbise, giyim (EUTS)

yogurkan : üst, elbise, giyim, örtü (EUTS)

tonanġu : sarınılacak şey; elbise (Maitri. 24-9) (KİP. 86)

yaku : yağmurluk (EUES 856)

köküzmäk : önlük, ceket (EUDDM 162)

lat(a)y : < Çin. *luo dai*: ince ipekten yapılmış bele kadar inen şal. (EUDDM 176)

kişen : uçkur, bağ (ETG)

çekrek : alttan giyilen, kısa giyim (EUTS)

antarvas : < Skr. *antarvāsa*: Budist rahiplerin elbiselerinin altına giydikleri iç gömleğinin adı (UWN1 191)

öm : iç don (EUTS)

üm : iç donu, don, pantolon (ETG) (DAS 4570)

bıbru ~ bibru : pantolon (EUES 166)

uyuk : keçeden çizme. (EUDDM 259)

çaruk ~ ç(a)ruk : çarık, çizme (EUES 223

çaruḳ : çarık (EUTS)

‘**etük** : terlik, ayakkabı, pabuç (Maitri. 9-13), (İKP. 76-1)

kay I : ayakkabı. (EUDDM 140)

ḳıv : ayakkabı (EUTS)

ötük : ayakkabı (EUTS) (AY. 6-17)

uyok : keçeden ayakkabı, çorap (EUES 810)

terlik : terlik (Maitri. 105-4)

uçuk : çorap (EUTS)

2.1.7.3.1.1. Giyme, Kuşanma

yalaŋ : çıplak, yalın (EUTS)

yalıŋ : yalın (ayak) (Maitri. 60-14)

yalıŋ : yalın, çıplak (EUTS)

tonsuz : elbisesiz (Maitri. 60-17)

örgäk : örtü, örtünme, peçelenme (EUES 540)

köşik : örtü, örtünme, perde (EUES 413)

köşiksiz : örtüsüz (EUES 413)

emçigsiz : örtüsüz, peçesiz (EUES 256)

kädmädök : (giysi) önceden giyilmemiş, giyilmemiş (EUES 353)

bürünçük : kılıf, peçe, örtü, örtünme, sarma, örtme (EUES 213)

bürünçüklüg : örtülü, kaplanmış (EUES 213)

kanımlık : oldukça donanımlı. (EUDDM 133)

tükellig : **2-** donatılmış, teçhiz edilmiş (KİP. 172)

yarataglag : donatılmış (EUTS)

yarataġlaġ : ... ile donanmış (Maitri. 3-25)

kedimlig : giyimli, elbiseli (AY. 360-22) (ETG)

tonluġ : elbiseli, giyimli, giysili (Maitri. 92-10) (AY.157-7)

asın- : **2-** takmak, giyinmek (UWV1 88)

yahşın- : (bir elbise, zırh vb.) giymek, (içinde) örtünmüş olmak, (bir elbise) omuzların üzerine atılmak (EUES 854)

yarlıkan- : **1-** zırhlanmak, zırh giymek (EUTS)

yarıkla- : zırh giymek, zırhlanmak (EUES 868)

yarıklan- : zırhlanmış olmak, zırhlı olmak (EUES 868)

yivet- : donatmak, teçhiz etmek (AY. 429-7)

yivit- : donatmak (Maitri. 3-4)

yiwet- : teçhiz edilmek (ETG)

tona- : donatmak; üstüne çeki-düzen vermek (Maitri. 9-14)

tonan- : elbise, zırh giyinmek (AY. 487-7)

ked- : giymek (ÇBH. 301), (Maitri. 9-14)

kei- : giymek (EUTS)

key- : giymek (EUTS)

kedil- : giyilmek (Man.)

ketil- : giyilmek, giydirilmek=**kedil**- (ETG)

kedgür- : giydirmek (ETG)

kedür- : giydirmek (Maitri. 21-2)

keygür- : giydirmek (Huas.)

tonantur- : giyindirmek (AY. 477-9)

kedilme- : yeni bir şekle girmemek, yeni bir bedene sokulmamak (AY. 191-4)

meŋle- : **2**- bir kılığa girmek (ÇBH. 16)

yumzul- : (bir şeye) sarılmak, bürünmek (EUES 920)

bürün- : örtünmek, bürünmek (EUES 213)

2.1.7.3.1.2. Çözme, Çıkarma

seş- : çözmek, bağını açmak (EUTS)

seşil- : çözülmek, ayrılmak, birliği bozulmuş olmak (İKP. 78-6)

seşilme- : çözülmemek (AY. 135-21)

açın- : **2**- (elbise) açmak, soymak, çıkarmak (AY. 132-2)

yorı- : **2**- çözmek, bozmak, düğümünü açmak (İKP. 33-4)

sayla- : ayırmak, çözmek (EUDDM 203)

aç- : **1**- açmak (İKP. 33-4)

açıl- : **1**- açılmak (Maitri. 55-27), (AY. 199-19)

açtur- : açtırmak (UWV1 6)

adın- : **3**-açılmak, ayrılmak (Man.)

söklün- : sökülmek, çözülmek (EUTS)

üzmele- : **2**- kökünden çıkarmak (AY. 34a-21)

2.1.7.3.1.3. Bağlama, Düğümleme, Ekleme

tügün : düğüm (AY. 587-6); (EUTS)

tügök : bağlantı, birleşme, düğüm (EUES 769)

tügöklüg : düğümlü, düğümlenmiş (EUES 769)

balmak : bağlanma (MEİB 0189, 0662)

yapıg : **2**- bağlayan, rapeden (EUTS)

bukagulug : bağlı, zincirli (MEİB 1737)

baġlıġ : **1-** bağlı (BTT XX)

başlıġ : **3-** bağlı (Huas.)

baglık : bağlı. (EUDDM 67)

kinlig : < Çin. : şeritli, bağlı (EUDDM 155)

koşuġluġ : **1/1** bağlı (Üİ. 109a 11)

aşlaşturu : iyice, sağlam bağlamak (EUTS)

ilinmemek : takılmamak, ilişmemek, yapışmamak, bağlanmamak (AY. 170-5)

iliş : **2-** ilişme, takma, yapışma (EUTS)

ilişlig : bağlantı …, bağlantılı, bağlı (EUES 305)

ilişsiz : bağlantısız (EUES 305)

ilmäk : ilişme, iliştirme, tutturma (EUES 305)

ilşürmäk : bağlama, birleştirme (EUES 305)

sarmalmak : sarılma, sarmalanma (EUES 587)

balu : bağlıyor (EUTS)

sarıl- : **1**- asılı olmak; sarmalanmış olmak (EUES 587)

türgäklän- : düğümlemek, düğüm atmak (EUES 775)

turala- : takmak, bağlamak (EUES 758)

turalan- : takmak, bağlamak (EUES 758)

sapdur- : bağlamak (EUES 585)

iliş- : **1**- birbirine bağlı olmak (UWV2 123)

er-, ir- (II) : (bir şeye) ait olmak, bağlı olmak (UWV2 26)

sanış- : (bir şeye) ait olmak, birbirine ait olmak, (bir şeye) bağlı olmak (EUES 580)

ilin- : **1**- ilinmek, takılmak, yapışmak, ilişmek, tutunmak (IB. 61), (AY. 148-16) (DAS 944)

ilildür- : birbirine bağlamak, ilindirmek (Üİ. 100a 7)

ililtür- : (bir şey ile) birleştirmek (UWV2 118)

eşläş-, iişläş-, isläs- , ävişläş- : **1-** birleşmek, bir araya gelmek, eşleşmek (UWV2 53)

eşläştür- : (bir şeyi) birleştirmek, bağlamak (UWV2 54)

iliniş- : (birbirine) bağlanmak, bitişmek, yapışmak (UWV2 122)

iliştür- : karşılıklı bağlanmasına sebep olmak (?), birbirine bağlamak (UWV2 124)

yakış- : birleşmek (ETŞ. 4-18)

tüg- : düğümlemek, bağlamak, birleştirmek (IB. 50) (Üİ. 114a 6)

buḳaġula- : bağlamak (AY. 434-11)

yörge- : sarmak, dolamak, etrafına sarmak (Maitri. 57-31) (ÇBH. 242)

sarma- : sarmak (EUES 587)

ör- : 3- birleştirmek, sarmak, bağlamak. (EUDDM 194)

koş- : 1- bağlamak, katmak, birleştirmek, iki kat yapmak (Üİ. 110a 12)

sap- : eksik olanı tamamlamak, tamir etmek, eklemek, bağlamak; onarmak (Maitri. 52-45) (IB. 48)

kişänläl- : bağlanmak, bağlanmış olmak (EUES 385)

kişänlän- : bağlanmak (EUES 385)

çugla- : bağlamak. (EUDDM 102)

aşlaştur- : bağlamak, bir araya bağlamak (?) (UWV1 96)

sigir- : 1/1 bağlamak (ETG)

sigirt- : 1/2 bağlanmak (ETG)

kavlal- : bağlanmak (EUES 348)

köl- : 2- bağlamak (ETG)

ba- : bağlamak (İKP. 80-1) (Üİ. 107a 7) (IB. 14)

bal- : bağlanmak (Üİ. 106b 5)

bodul- : bağlanmak, yapışıp kalmak, asılmak (Üİ. 98b 9)

bad- : 2- bağlamak (EUTS)

baġla- : bağlamak (EUTS)

solal- : bağlanmak krş. **beklel-** (ADF 12)

kişe- : kösteklemek, bağlamak (IB. 39)

tak- : takmak, bağlamak (EUTS)

çar: düğüm yapmak, saçları kıvırarak bağlamak. (DAS 4225)

adkaş- : bağlanmış olmak, birleştirilmiş olmak (?) (UWV1 16)

atḳa- : bağlamak (ETG)

yalkat- : bağlamak, eklemek (EUTS)

ula- : 1- eklemek, bitiştirmek (IB. 48) (AY. 611-5)

ulal- : ulanmak, eklemek, sürdürmek (Üİ. 121a 15) (BÖ. 75)

ulalış- : birbirine bağlı olmak (EUES 790)

ulalıştur- : birbirine bağlı oldurmak (EUES 790)

ulul- : ilave etmek (ETG)

yudul- : bağlanmak, takılmak (EUTS)

yukul- : tutunmak; bağlanmak (MEİB 0274)

aşlaş- : birleştirmek, zincirle bağlamak (?) (UWV1 94)

2.1.7.3.1.3.1. Bağlama Aracı

bağış : bağ, ip; kalın urgan (IB. 18)

ısıġ : **1**- halat, urgan, ip (EUTS)

ışıġ : ip, halat (İKP. 30-1)

ışuk : **1**- kement, ip, halat. (DAS 3482)

salķım : **1**- halat, urgan (?) (BTT I. 299)

so < Çin. *so* : zincir (EUTS)

sua < Çin. *Sou* : zincir (İKP. 33-3)

bakan : zincir (EUES 138)

tuz : **2**- ağ (EUTS)

uruk : kendir (AY. 6-1)

yipäk : ip, halat (EUES 905)

sarangu : sargı (EUES 586)

2.1.7.4. Dokuma, El İşi

örüm : örme, örülü, örülmüş; örgü, dokuma (EUES 542)

egir- : eğirmek (Maitri. 106-22)

egirt- : **1**- iğritmek (EUTS)

eger- : **1**- eğirmek (ETG)

egir- : eğirmek (Maitri. 106-22)

eŋir- : **1**-eğirmek (EUTS)

çiginä- ~ çig(i)nä- : altın iplikle işlemek (EUES 231)

toku- : **1/1** dokumak =krş. **tokı**- (AY. 627-8); (EUTS)

2.1.8. İŞ, EYLEM

iş küç : iş-güç, emek (EUTS)

yumış : iş, görev [AY6 1097-1098]

yumuş : iş, faaliyet, hizmet (EUTS)

evriş : **3**- iş-güç (EUTS)

etgän : iş, eser (EUES 265)

etgänlig : işli, eserli, iş …, amel … (EUES 265)

bögteg : hayırlı iş (Huas.)

kiçik iş : küçük iş (EUTS)

ködüg : iş, güç, uğraş, meşgale (AY. 50-23) (Maitri. 12-29)

kötük/g : iş (EUTS)

ḳuvak : köylünün efendisine karşı olan mecburi hizmeti (EUTS)

küdök : iş, uğraş [AY6 0165, 0906]

küdük : iş, eylem, tutum, davranış (BTT XX)

ḳılınç : iş, icraat, amel, eylem, davranış=Skr.**bhava**: olmak, var olmak (AY. 7-11) (BTT X) (İKP. 2-1) (DIŞ. 11) (Maitri. 41-20)

ḳılınçlıġ : amelli, davranışlı, davranışa sahip (Maitri. 74-21), (AY. 132-21)

etilmek : yapılma, edilme (BTT XX)

ḫılınç : iş, hareket, fiil, amel (EUTS)

ış : iş (ETG)

iş : **1**- iş, çalışma, faaliyet (İKP. 2-6) (DIŞ. 52)

işlemesik : işlenmesi yasak olan iş (EUTS)

işlig : işli (DIŞ. 97)

işsiz : işsiz, faaliyetsiz (Üİ. 111b 16)

itig : **1**- fiil, edim (Üİ. 100a 3)

yorıklıg : eylemli; gidişata sahip (MEİB 1038, 2317)

tabıġsaḳ : tapınan, hizmette kusur etmeyen, saymasını bilen (EUTS)

işletmek : işletme, kullanma (BTT I. D 122)

itigsiz : **2**- işsiz, çalışmaya ihtiyacı olmayan, hareketsiz, zamanın dışında, ölümsüz, (AY. 166-8)

käzigsiz : **1**- nöbetsiz [AY6 0693]

mayak amaḳ : hudut işaretlerini yerine çakmak (EUTS)

öritmek : **1/2** ortaya çıkarma, üretme, yaratma (AY. 152-17)

ḳılmaḳ : yapma, etme, icra (Maitri. 18-24), (AY. 144-1)

ḳılmaklaġ : icra olunan (Maitri. 8-56)

ḳılmaḳlıġ : icra olunan, yapma etme, 'kılmaklı' (Maitri. 5-52), (AY. 141-22)

ḳılmamaḳ : yapmama, etmeme (AY. 179-10)

özeki : **1/1** ... -den yapılmış (Maitri. 29-18)

itiglig : **2- 2/1** işlek, çalışan (AY. 145-14)

tıltaġ : **2**- ilgili olay (Maitri. 96-6) (DIŞ. 689) (AY. 140-16)

sav (I) : **1/2** olay, hadise (Maitri. 14-2) (Üİ. 98a 8)

ettür-, itdür- : **1**- yaptırmak, inşa ettirmek (UWV2 65)

2- (bir şehri vb.'ni) yaptırmak vb (UWV2 66)

är- : **4**- her zaman (yapmak), sürekli (yapmak) (UWV1 169)

bulḳu- : icra etmek, yerine getirmek, yapmak (EUTS)

ḫıl- : yapmak, kılmak (Man.)

ḳıl- : kılmak, yapmak, üretmek, temin etmek, yerine getirmek (BÖ. 75) (AY. 132-12), (İKP. 2-1), (Maitri. 38-46)

ḳıldur- : kıldırmak (EUTS)

kılma- : yapmamak, etmemek, işlememek (AY. 138-3)

ḳıltur- : yaptırmak, ettirmek (AY. 135-1)

ḳılın- : **1/1** yapmaya çalışmak, icraata girişmek **1/3** esaslı yapmak (ÇBH. 19), (AY. 134-6)

ḳurġur- : **1/1** gerçekleştirmek (AY. 209-22)

etik- : meydana getirilmek, gerçekleştirmek (ETG)

çınık- : gerçekleşmek (ETG)

yorıt- : yürütmek, işletmek, harekete getirmek (AY. 562-1) (EUTS)

ärtür- **8**- yürütmek, tamamlamak, yapmak, yerine getirmek (UWV1 195)

işle- : işlemek, çalışmak, yapmak, yerine getirmek, bir eseri tamamlamak (Maitri. 84-21), (AY. 196-8)

işled- : işletmek (EUTS)

işleş- : çalışmak, çalışıp çabalamak (Üİ. 111b 14)

işlet- : işletmek, kullanmak (Maitri. 73-26) (AY. 136-1)

işlä-, islä-, içlä- : **1**- icra etmek, ifa etmek, yerine getirmek, yapmak (UWV2 136)

2- (bir şey ile) çalışmak, uğraşmak (UWV2 138)

3- (bir şey ile) üretmek, imal etmek, yapmak (UWV2 138)

4- tatbik etmek, (UWV2 138)

5- daimi (yapmak), devamlı olarak (yapmak), yoğun olarak (yapmak), özenle (yapmak) (?) (UWV2 138)

işläş- : **1**- (bir şey için, bir şeyde) birlikte harekete geçmek, birlikte çalışmak (UWV2 138)

başgar- : **2**- işlemek, çalışmak (EUES 148)

işlät-, ıslat- : **1**- kullanmak, uygulamak, faydalanmak, yararlanmak (UWV2 139)

2- çalıştırmak, işe koşturmak (UWV2 141)

3- ürettirmek, imal ettirmek, oluşturtmak, meydana getirtmek (UWV2 141)

4- (bir şeyi) çalıştırmak, yaptırmak (UWV2 142)

5- kullanmak, işletmek, yönetmek, idare etmek (?) (UWV2 142)

yarlıḳa- : **3**- **3/3** ifa etmek, yerine getirmek (KİP. 9)(Üİ. 110b 15) (AY. 189-5)

tur- : **1/3** daimi surette yapmak (Maitri. 1-4) (IB. 15) (KİP. 213)

turgur- : **1**- ortaya çıkarmak, üretmek, yaratmak (BTT XX) (KİP. 221)

tutgur- : yapmak, ifa etmek, kurmak (EUTS)

toḳıt- : **1/1** kurdurmak (AY. 112-14); (EUTS)

tägin- : **1**- bir şeyi ortaya çıkarmak (EUDDM 229)

ädlä- : işlemek, bir şeyi kullanmak. (EUDDM 104)

et- : **1**- yapmak, etmek (BTT XX)

etil- : **1**- yapılmak, edilmek (BTT XX)

itil- : yapılmak, donatılmak, edilmek (Maitri. 31-10)

etle- : yapmak, etmek, eylemek (EUTS)

ġıl- : kıl- (EUTS)

ḳur- : kurmak, germek (AC)

ġor- : kurmak (EUTS)

yumşa- : **1**- iş göstermek, hizmete koşturmak (Maitri. 62-33)

töşen- : **2**- kullanmak (Maitri. 65-8)

yi- : **1/2** kullanmak, (hakkı olmadan) tasarruf etmek (Maitri. 71-59) (IB. 17) (ÇBH. 113)

yuŋla- : kullanmak, harcamak, yararlanmak, istifade etmek (AY. 442-4)

yuŋla- : kullanmak; sarfetmek (Maitri. 71-59)

uçlan-: uç peyda etmek. (DAS 507)

ür- : **3**- sürmek (EUTS)

ötegle- : bir iş yapmak, iha etmek (EUTS)

ḳılın- : **1/2** meşgul olmak (ÇBH. 19), (AY. 134-6)

ay- : **2-** işini görmek (?) (ETŞ. 5-12)

evriş- : bir işle meşgul olmak (EUTS)

tabla- : **1/2** hizmet etmek, saymak (EUTS)

ävriltür- : (iyi işlerde) çalıştırmak, etkinleştirmek (UWV1 212)

ütüle- : ütülemek (Maitri. 84-52)

2.1.8.1. İşin Yapılabilirlik Derecesi

asan < Far. *Âsân* : kolay (EUTS)

uçuz : **1- 1/2** kolay (İKP. 29-4) (Maitri. 44a-12) (AY. 195-17)

oŋayu : kolay (EUTS)

yinik : **1/1** kolay (AY. 102-13); (ETG) (BTT I. 191)

yiŋil : **1/1** kolay (ETG)

alprak : daha zor (MEİB 1791)

yini- : kolay olmak (BTT I. F 9)

2.1.8.2. İşin Aşaması

2.1.8.2.1. Hazırlama, Hazırlanma

anuḳ : hazır, amade (AY. 34ç-15)

yarap : hazırlık (ÇBH =)

yaraş yarap : hazırlık (ÇBH)

timen- : hazırlanmak (EUTS)

etin- : **3-** hazırlanmak [AY6 0113] (UWV2 64)

anun- : hazırlanmak (ETG)

anut- : hazırlanmak, hazırlatmak (AY. 431-11), (Maitri. 112-22) (DAS 406)

anutul- : hazırlatılmak (EUTS)

yapın- : **2- 2/1** hazırlanmak (EUTS)

yaratıl- : **2- 2/1** hazır olmak (EUTS)

kögür- : **1/2** hazırlamak (ETG)

tümä- : hazırlamak [AY6 0321] (EUDDM 252)

tümän- : hazırlanmak [AY6 0113-0114]

ti- : **2**- hazırlamak (EUTS)

time- : hazırlamak (ETG)

ur-: **3**- hazırlamak, düzenlemek. (DAS 4528)

anukl(a)-, arugl(a)- : hazırlamak (UWV1 62)

etmäk : düzenleme, hazırlama krş. **et**- (EUDDM 118)

et- : **8**- hazırlamak, önceden hazırlamak (UWV2 61)

ḳılın- : **1/4** hazırlanmak (ÇBH. 19), (AY. 134-6)

2.1.8.2.2. Başlama

içik- : **1**- başlamak (BTT I. B 100)

başla- : **1**- başlamak (Maitri. 19-23), (AY. 197-27)

başlan- : başlanmak (Maitri. 6-1)

törçit- : başlatmak (MEİB 0872, 2042)

2.1.8.3. İşin Durumları

itiglig : **1**- şarta bağlı durum (Üİ. 97b 15)

itigsiz : **1**- şarta bağlı olmayan durum (Üİ. 97b 16)

turuġ : **2**- durum, vaziyet, hal (BTT XX)

turum : durum esnasında (Maitri. 64-13)

tuuş : an, durum (AY. 391-14) (Üİ. 122a 11)

turum ara : **1/2** esnasında (EUTS)

2.1.8.3.1. Fırsat, İmkan

uġur : **1/2** fırsat, vesile, vasıta **1/4** sebep, konu (Üİ. 115a 3) (AY. 169-7)

yıg : **2**- fırsat, vesile (EUTS)

yıḳ : **1/1** fırsat, vesile, vasıta (Üİ. 119b 13)

oruk : yol, çare, imkan (BTT XX) (AY. 160-2)

ergür-, **irgür**- : **3**- (bir şey için) fırsat bulmak (UWV2 27)

2.1.8.3.2. Yetenek, Kapasite

çeviş : **2-** marifet, hüner (KİP. 98), (AY. 193-22)

uçkur : uzman, bilirkişi (EUTS)

uz : **1- 1/1** mahir, usta, yetenekli, becerikli, zanaatkar
(AY. 143-18) (İKP. 2-6) (KİP. 169)

sapgak : zanaatçı, zanaatkâr (EUES 585)

ṣrtahst <Skr. *krtahasta* : mahir (Maitri. 46-3)

partagçan < Skr. *prthagjana* : uzman olmayan, acemi, amatör (AY. 41-10)

midik < Sogd. *myS'kk* : acemi, cahil, yabani, uzman olmayan, amatör
(BTT XX), (AY. 41-10)

mitik < Sogd. *myS'k* : **1/1** uzman olmayan, acemi, amatör (BTT I. B 120)

egil : **1-** uzman olmayan (BTT XX)

ärdämsiz : **1-** yeteneksiz, kabiliyetsiz, yetersiz, becereksiz (UWN2 236)

uzlagu : maharet (Man.)

uzanmak : yetenek, teti (BTT XX)

yetmäz : yeterli olmayan, yetersiz (EUES 895)

unmaz : yetersiz, yeteneksiz, yetkisiz (EUES 800)

uzan- : **1- 1/2** mahir olmak, usta olmak (ETG) (DAS 279)

öt- : **5-** geçmek, becermek (ETG)

ilgäysöklän- : (bir alanda) usta olmak, ustalaşmak, yetenekli olmak, maharet
kazanmak (UWV2 117)

2.1.8.3.3. Çaba, Emek

ṣataġ : **2-** dikkat, özen; önem verme, gayret etmek (UÜH-C. 21)

ṣatığlanmaḳ : çalışıp çabalama, gayret etme, uğraşma (AY. 181-6), (Maitri. 80-26)

ṣatığlanmaḳlığ : azimli (ÇBH. 77)

emgetir- : emek vermek (Huas.)

ṣatığlan- , ṣatığlan- : katlanmak, gayret etmek, çabalamak, uğraşmak; azim,
gayret (Üİ. 121a 10), (AY. 168-1)

ḫataġlan- : gayret ve cehd etmek, çalışmak (EUTS)

ṣataġlan- : çalışıp çabalamak, gayret etmek (İKP. 27-5), (Maitri. 3-2)

katurun- : gayret göstermek, uğraşmak, didinmek. (EUDDM 139)

ḳılın- : **1/5** gayret etmek (ÇBH. 19), (AY. 134-6)

titin- : **1/1** atılmak, cehdetmek, didinmek (AY. 616-13) (IB. 44)

alpırkan- : **1**- çabalamak, gayret etmek, kendini yormak (UWV1 53) (AY. 488-5)

2.1.8.3.4. Başarı

sadan: < Skr. *sādhanaṃ*: başarı elde etmek. (DAS 3754)

sıdı < Skr. *siddhi* (AY. 447-21)

sid : < Skr. *siddhi*: başarı elde etmek. (DAS 3754)

edik- : başarmak, meydana getirilmek, elde etmek (AY. n556-22) (ETG)

irgür- : başarmak (?) (Maitri. 8-45)

adro- : **2-** kendini göstermek, sivrilmek, mükemmel olmak (UWV1 19)

adrol- : kendini göstermek, mükemmel olmak (UWV1 19)

arta- : **4-** başarı ile sonuçlanmamak, başarıya ulaşamamak, kötüye doğru gitmek (UWV1 79)

2.1.8.3.5. Zorluk

bärkin : zor, zorluklar içinde (EUES 160)

öt- : **3-** zorluk çekmek (EUTS)

alpırkan- : zor bulmak, zorlukları hissetmek, yüksünmek (EUES 36)

2.1.8.3.6. Engel

apıg : **1**- (Budizm'de aydınlanma için) engel (UWN1 212)

antiray, antırnı : < Skr. *antarāya*: engel, engel olma, alıkoyma; (kurtarıcı bilgi için) engel (UWN1 194)

antiraysız, antırnısız : engelsiz (UWN1 194)

pii < Çin. *pi* : kapamak, engellemek (EUTS)

tıdıġ : **1/1** engel, mani (Maitri. 57-17) (AY. 179-5) (UÜH-C. 93)

tıdıġ-lıġ : engelli (Üİ. 103b 9) (AY. 121-9)

tıdıġsız : engelsiz, yasaksız (Maitri. 28-13) (Üİ. 102a 5) (AY. 154-2)

tıdılmış : yasaklanmış, durdurulmuş, menedilmiş (EUTS)

tıtıġ : engel (EUTS)

tıtıġlıġ : engelli (EUTS)

tıtıgsız : engelsiz (EUTS)

titmek : yasaklama B (BTT I. 173)

tosku : engel (EUTS)

tugan : engel, barikat, bariyer, savak (EUES 753)

tutuġsuz : engelsiz, manisiz (AY. 169-22)

aḍartmaḳ : **1/2** engelleme, engel olma (AY. 175-13)

taḳ : sıkıntı, zorluk, rahatsızlık (İKP. 26-1)

arkulug : geçitli, engebeli (?)

yalk- : bir şeyin gerçekleşmesine engel olmak, engellemek (AY. 250-7)

ad- : engel (EUTS)

adart- : **1/2** engelleme, engel olma (AY. 73-7)

tıd- : **1/1** engellemek, önlemek sınırlamak, yasaklamak
(Üİ. 100a 4) (İKP. 27-3) (Maitri. 67-63)

tıdıl- : **1/1** engellenmek (Üİ. 118b 4) (UÜH-C. 181)

tıdılış- : birbirini engellek (Üİ. 103a 1) (AY. 44-19)

tıdın- : men edilmek, yasaklanmak (AY. 633-11) (Huas.)

tıdul- : yasaklanmak, engellenmek (EUTS)

tıtıl- : engellenmek, yasaklanmak (EUTS)

kerget- : **1**- sınırlandırmak, hudutlandırmak (ETG)

sergür- : **1**- karşı gelme, engel olma (EUTS)

serkür- : **1**- karşı gelmek, mani olmak (EUTS)

2.1.8.3.7. Sebep

avant < Sogd. *a(n)Bant, ‘nP’nt* : sebep, neden (Maitri. 79-14) (140-16)

avantlıġ : sebepli, nedenli (AY. 354-14)

avantsız : sebepsiz (AY. 377-9)

avınt < Sogd. ‘*nP’nt* : sebep (AY. n537-21)

bavagir < Toh. *Bhavaggar* < Skr. *Bhavaraga*(Uyg. Teŋri yiri) : **2**- varlık sebebi

(AY. 133-16)

basutçı : **2**- yardımcı sebep, Skr. *pratyaya* (Üİ. 121b 4)

basutçılıġ : yardımcı-sebepli (Üİ. 119a 14)

basutçısız : yardımcı-sebepsiz (Üİ. 121b 3)

basutçılıgın : yardımcılığı ile, yardımıyla, sayesinde (EUES 147)

basutladaçı : yardımcı (EUES 147)

oġr : **1/1** sebep, fırsat (EUTS)

oġur : **1/1** sıra, sebep (Maitri. 35-35), (KİP. 16)

ugrınta : **2**- sebebiyle (MEİB 0169)

oġurluġ : sebep (?) (Maitri. 23-30)

ragu : rağu, ay ve güneş tutulmasının nedeni (EUTS)

tawranmaḳ (Bud.)=(Skr. samskâra) : teşekkül, 12 sebepten ikincisi (Skr. nidana) (Mani.) onikilik türlü devirlerin uzuvlarından biri (ETG)

teginmek : Skr. *vedana* : **1/2** birbirine bağlı 12 sebepten yedincisi (Maitri. 41-49) (ETG)

tıltaġ : **1**- sebep, neden, gerekçe (Maitri. 96-6) (DIŞ. 689) (AY. 140-16)

tıltaġlıġ : sebepli (AY. 86-14)

tıltaġsız : sebepsiz (Maitri. 41-15) t. (Üİ. 116a 5)

tıltak : sebep=**tıltag** (EUTS)

tözlüg : **1- 1/2** ...sebebi ile, -den dolayı (Maitri. 2-24)

sanvar < Toh. *samvar, samwar* < Skr. *samvara* : özür, mazeret (AY. 169-4)

tılda- : bahane aramak. (EUDDM 236)

şılṭa- : < Moğ. *silta*-: bahane uydurmak. (EUDDM 215)

tılta- : **1/1** sebep olmak (EUTS)

tıltan- : **1/2** sebep olmak (Huas.) (EUTS)

2.1.8.3.8. Tehlike

ıdım : **1/2** tehlike (ETG)

ıtım : **1/2** tehlike (ETG)

tuda : **1/1** tehlike, engel, güçlük, sıkıntı, dert (İKP. 33-6) (DIŞ) (KİP. 187)

tudda : aksilik, kötü gün (Man.)

tudasız : tehlikesiz, sıkıntısız, dertsiz (Maitri.1-44) (AY. 192-1) (DIŞ. 64)

tuddasız : tehlikesiz (EUTS)

tuta : tehlike (EUTS)

ada : **1**- engel, zarar, ziyan, tehlike =Skr. **âvarana** (ÇBH. 106), (İKP. 17-1)

adasız : tehlikesiz, tehlike içinde olmayan, sağlam, sıkıntısız, tam, bütün (Maitri. 1-67), (AY. 92-1)

ḳuu < Çin. *kuei* : tehlike (AY. 34-17)

adalıġ : tehlikeli (Maitri. 1-4)

adalan- : tehlikeli duruma düşmek, kötü halde olmak, kötü duruma sokmak (ETG)

ıdala- : **3**- (hayatını) tehlikeye atmak, riske atmak (UWV2 86)

2.1.8.3.9. Kesinlik

otġuraḳ : **1/1** kesin, şüphesiz, muhakkak (Üİ. 97b 7)

otġuraḳsız : belirsiz, kesin olmayan, güvenilir olmayan (BTT XX)

odġuraḳ : kesin, açık, sarih (AY. 9-5) (EUTS)

odġuratı : kesin, kati, tam anlayarak (EUTS), (AY. 560-14) (ETG)

soḳa : **1/1** mutlak, kesin (AY. 189-19)

tütrüm : **1**- kesin, kati (Maitri. 38-5)

utgurag : **1/2** kesin, kati (EUTS)

utġuraḳ : **1/1** kesin, katî, muhakkak (Maitri. 4-31) (UÜH-D. 2)

utġuratı : **1/1** muhakkak (Maitri. 8-45)

lab < Moğ. *lab* : emin, sağlam, muhakkak (EUTS)

utkurak : **1/2** kesin, kati (EUTS)

othorraḳ : kat'i, sarih, açık =**odgurak** (ETG)

titrüm : kesin, kati; derin (Maitri. 23-24) (BTT I. A 5)

otġuraḳ-la- : kesinleştirmek (Üİ. 98a 17)

2.1.8.4. İşin Sonucu

tüşlüg : verimli, ödüllü, karşılıklı, sonuçlu, meyveli, yemişli (AY. 143-15) (Maitri. 109-7)

tüşsüz : neticesiz, sonuçsuz (EUTS)

2.1.8.4.1. Bitirme, Tamamlama

bütgüsüz : bitirilmemiş, tamamlanmamış (AY. 71-15)

üzlünçülüg : sona ermiş (AY. 336-5)

bütrük : tamamlama (MEİB 0065)

büt : bitmek, tamamlanmak (ÇBH. 136)

bütgü : **1-** bitirme, tamamlama, sonuçlandırma (BTT I. D 115)

bütmek : bitme, tamamlanma; olgunlaşma (AY. 146-20)

bütüd/t : bitme, tamamlama, ikmal (EUTS)

bütürmek : bitirme, tamamlama, sonuçlandırma (AY. 152-20)

bütüt : ikmal, tekamül (ETG)

çi < Çin. *ch'eng* : bitmek (EUTS)

alkınçu : 1- bitme, bitiş, son, yolun sonu, nihayet (AY. 143-21)

tükegü : tükenme (EUTS)

tolulat- : tamamlamak, bitirmek (EUES 730)

adır- : **3-** çok erken bitirmek, vakitsiz sona erdirmek (UWV1 10)

ergür-, **irgür-** : **2-** (bir şeyi) vaktinde / önlem alarak yapmak, vaktinde bitirmek (UWV2 26)

et- : **12-** yapmak, tamamlamak (UWV2 61)

başgar- : **1-** tamamlamak, yapıp bitirmek (EUES 148)

tüpük- : son bulmak, bitmek (Üİ. 97b 14)

püt- : bitmek (EUTS)

pütür- : bitirmek (EUTS)

bitür- : bitirmek (AY. n21-23)

büd- : bitmek, sona ermek (EUTS)

büt- : bitmek, son bulmak, tamamlanmak, sona ermek; olmak, olgunlaşmak (Maitri. 83-20) (AY. 166-4)

bütker- : bitirmek (BTT I. D 172)

bütkür- : bitirmek (EUTS)

bütme- : bitmemek, tamamlanmamak, sona ermemek; olgunlaşmamış olmak

bütür- : bitirmek, tamamlamak, gerçekleştirmek, sona erdirmek, (bir emri) yerine getirmek (Maitri. 19-37), (Üİ. 117a 13)

tüpükdür- : tamamlamak (BÖ. 21)

yod- : **1/1** sonuçlamak, sona erişmek (EUTS)

üzlün- : sona ermek, bitmek, tükenmek (EUTS)

tükeḍ- : bitirmek (BTT I. C 4)

yodun- : bitmek, bitirmek (ETG)

agtın- : **4**- bitirmek, tamamlamak, gerçekleştirmek (UWV1 30)

tüket- : tamamlamak, bitirmek, tüketmek, sona erdirmek (Üİ. 99a 2) (AY. 139-3)

tüke- : tam ve bütün olmak, bitmek, sona ermek, tükenmek, yeterli olmak, yetmek (İKP. 27-4) (Maitri. 14-10) (AY. 163-6)

alḳ- : **2**- tüketmek, bitirmek, azalmak (AY. 34a-21), (Maitri. 2-46)

alık- : tükenmek, bitmek, zayıf olmak, güçsüzleşmek (EUDDM 44)

alıḳ- : =krş.**alḳ**- (EUTS)

alḳın- : **1**- tükenmek, bitmek, azalmak, yok olmak, son bulmak, kaybolmak (AY. 600-6), (İKP. 7-9), (Maitri. 6-16) (UWV1 50)

alḳındur- : bitirmek, yok etmek, tüketmek

alḫın- : bitmek, tükenmek, azalmak, eksilmek =**alḳın**- (EUTS)

2.1.8.4.2. Fayda

asaġ : fayda, yarar, kâr; hizmet (Maitri. 16-2), (İKP. 21-5)

asaġlaġ : faydalı (Maitri. 19-42)

asaġlıġ : faydalı (Maitri. 22-10)

asıġ : **1**- yarar, fayda, kazanç; hizmet (AY.3-8), (DİŞ. 153), (Maitri. 69-41)

asıġlıġ : **1**- yararlı, faydalı, kazançlı (AY. 91-15), (DİŞ. 122)

intki: fayda, kâr, çıkar. (DAS 38) (DAS 48)

tosu : fayda, kazanç (EUTS)

tusu : fayda, hizmet, yarar, avantaj, (Maitri. 4-57) (İKP. 48-3)

tusuluġ : faydalı, yararlı (Maitri. 104-13) (AY. 3.3b. 15)

tuzu : fayda, kazanç (EUTS)

asın- : **1- 1/1** yararlanmak, faydalanmak (EUTS) (ETG)

tusul- : faydalanmak (EUTS)

yoŋla- : istifade etmek, yararlanmak (EUTS)

2.1.8.4.3. Zarar

tuda : **1/2** zarar (İKP. 33-6) (DIŞ) (KİP. 187)

aḍartmaḳ : **1/1** zarar verme (AY. 175-13)

yas : **1**- zarar, ziyan (KİP. 35)

yaş : **5**- zarar,ziyan (EUTS)

yideŋ : zarar, sıkntı (Man.)

bat : **1**- zarar (KİP. 28)

ḳor : **2**- zarar, ziyan (KİP. 35)

ḳorḳusuz : ziyansız, zararsız (EUTS)

korlug : zarar görmüş, zararlı (EUDDM 159)

korsuz, koorsuz : zararsız (EUDDM 160)

apaksal : < Skr. *apakşâla:* hata, kusur, yanlışlık, zarar (EUDDM 53)

b(ı)datı : boş, faydasız (Üİ. 121a 10)

yoḳsuz : boşuna, lüzumsuz, faydasız, boş yere, yok yere
(Maitri. 103-29) (Üİ. 121a 10) (KİP. 81)

yogsuz : nafile, lüzümsuz, boşuboşuna (EUTS)

intkisiz : elverişsiz (MEİB 0792)

asıġsız : kazançsız, faydasız (AY. 611-23)

bıtadı : faydasız, boş yere, boş (EUES 169)

ada- : **2**- birine zarar vermek (EUTS)

adart- : **1/1** zarar verme (Ay. 73-7)

esil-, eşil-, isil-, işil-, ezil- : **2**- zarar görmek, zarara uğramak (UWV2 34)

sırla- : **2**- zararsız hâle getirmek (EUES 610)

2.1.8.5. İş Araçları

toḳımaḳ : tokmak, çekiç (ÇBH. 40)

bazġan : **3**- çekiç (Man.)

bazgan ~ b(a)zgan : çekiç, demirci çekici (EUES 153)

balto : balta (EUTS)

baltu : balta (Maitri. 81-58)

baltur : balta (EUTS)

kärki : balta (EUES 358)

baltolug : baltalı (EUES 141)

kurk(ı)ya : kısa satır (EUES 425)

bilegü : bileği, kesici aletleri bilemek için kullanılan alet (ETŞ. 3-5)

şiş : şiş (Maitri. 84-16) (DAS 648)

är II : burgu, matkap (EUDDM 109)

ḳısġaç : kıskaç (EUTS)

ḳısḳaç : kıskaç (Maitri. 82-17)

ḳızġaç : kısgaç (ETG)

sış : şiş, çivi (İKP. 57-8)

siş : şiş (ETG)

urd : örs (Man.)

urdun : örs (EUTS)

sançıġ : **1**- kanca (EUTS)

ırġaḳ : kanca, çengel, kopça (EUTS) (DAS 3633)

ilgek : kanca (Maitri. 84-12)

talġuk : kazık, çivi (EUTS)

talgok : çivi (EUES 666)

lan : < Çin. *lan* (?): bir tür çatı, ahşap iskele. (EUDDM 176)

orġak : orak (Maitri. 83-41)

ḳasuḳ : çivi (EUTS)

çapça : dirgen, uzun çatallı araç (EUDDM 97)

çakar < Skr. *çakra* : tekerlek (BTT XX)

çakır < Skr. *cakra* : tekerlek, çark (AY. 392-13)

çakir < Skr. *çakra* : tekerlek, çark (ETG) (DAS 675)

çakr : bkz. *çkr* : tekerlek (Maitri.)

çkir < Skr. *çakra* : çarh, tekerlek (ÇBH. 237)

çkr < Skr. *çakra* : tekerlek (Maitri.)

tilgen=Skr. **çakra** : tekerlek, çark, daire (Maitri. 72-14) t. (AY. 154-2)

tilgenlig : tekerli (AY. 187-23)

tiragük : direk (EUTS)

tiregük : direk=**tirgük** (ETG)

tirgük : direk (Üİ. 111a 1)

bagış ~ b(a)g(ı)ş : **2**- çadır direği (EUES 137)

burgu : boru (ETG)

çarihuş <Fa.*şarhuşt* : üzüm şırası mengenesi (Maitri. 82-14)

iŋgü : mafsal, eklem (ETG)

bagış ~ b(a)g(ı)ş : **1**- eklem, mafsal (EUES 137)

kigäy : tekerlek parmağı, dingil(tekerlek, yuvgu, çark gibi nesnelerin ortasından geçirilen çubuk [AY6 1145]

küdmäk : set, koruma bandı. (EUDDM 171)

oy : **2- 2/1** boru (ETG)

kerpiç : kerpiç (Maitri. 101-33)

tuluk : taş silindir. (EUDDM 248)

sorınçan : mıknatıs (EUES 621)

çıbık : çubuk (AY. 637-20)

çub(ı)k : çubuk (Maitri. 37-18)

çupık : çubuk, ince dal. (DAS 3144)

sıruḳ : sırık (EUTS)

yelim : tutkal (EUDDM 282) [AY6 1006]

yilim : tutkal, çiriş (AY. 444-14) (EUTS)

suḳ : fırça (Maitri. 61-3)

yartu : **1**- tahta (EUES 871)

2.1.8.6. Meslek

2.1.8.6.1. Meslek Sahibi

abınçu : 2- cariye (IB. 38)

açarı < Skr. *acarya* : üstat, hoca, öğretmen=**açari**, **açarya** (Maitri. 34-16) (AY. 3-14)

açari < Skr. *ac*ārya : hoca, üstat, öğretmen (ETG)

açarya : hoca, üstat, öğretmen - **Moğ. Baḳşi** (EUTS)

käkä : öğretmen, hazret (EUES 353)

titsi : öğretmen (EUTS)

ḳuştr < Sogd. *gwyştr* : öğretmen (EUTS)

mar < Sür. *mar*: öğretmen, bey (EUTS) (ETG)

ġoşti : öğretmen, muallim (EUTS)

boşġutçı : öğretmen, muallim (EUTS)

baḫşı < Çin. *pâk shi*. : hoca, üstad, öğretmen, (Üİ. 98b 7), (BÖ. 8)

baḳşı < Çin. *po-şı* < *pak+si* : üstat, hoca, öğretmen (Maitri. 73-9) (AY. 136-4)

ḫviştim : 2- muallim, öğretici (EUTS)

igidgüçi : yetiştirici (EUES 296)

açita < Skr. *ajita* : ilahi mızıkacı (Maitri. 89-4)

aġıçı : hazineci, hazine bekçisi (İKP. 7-7)

yagçı : yağcı (EUES 852)

yatgak : gece bekçisi (EUES 876)

turgak : gündüz görevli gözetmen, bekçi (EUES 758)

igidigmä : gözetmen, gözetleyici (EUES 296)

karguçı : nöbetçi, bekçi (EUES 336)

kapıgçı : kapı bekçisi (EUES 332)

yez(ä)mä : keşif, devriye (EUES 896)

yargan ~ y(a)rgan : yargıç, hâkim; yardımcı (EUES 868)

eltv(a)r : hâkim, yargıç (EUES 256)

boḳaġçı : köstekçi (EUTS)

ögän käsgüçi : su kesici (İÖUTH 46/210)

çaşut : casus(?) (AY. 220-2)

yoloyvıtgučı : kaçakçı (?) (EUES 912)

aġıçı uluġı : baş hazinedar (EUTS)

altunçı : kuyumcu (UWN1 122)

altumji : kuyumcu (ETG)

ançaşi : < Çin : müfettiş (Moğol dönemine ait bir unvan) (EUDDM 50) (UWN1 154)

aŋçı : avcı (Maitri. 75-5**)**

edärçi : avcı (sürek avı) (EUES 250)

çıvgaçı : kuşu tuzak ile yakalayan kuş avcısı (veya: hırsız) (EUES 231)

arḳış : kervan, haberci (ETG) (DAS 2418)

yügürgän : kurye, haberci (EUES 923)

arvışçı : büyücü (ÇBH =)

arwışçı : büyücü, efsuncu, sihirbaz (EUTS)

yelviçi : büyücü, sihirbaz, hayalci (EUES 887)

aşçı : aşçı (Maitri. 72-8) (DAS 1408)

aşçı er : erkek aşçı (EUTS)

atarvana : < Skr. *atharvan*: büyücülerin bir türünün adı (?) (UWN2 33)

avçı : avcı (UÜH-C. 2) (DAS 196)

awçı : av hayvanlarını bir yere doğru süren, avcı balıkçı (İKP. 1-8)

aytıgçı : haberleri getirip götüren ulak, haberci (UWN2 101)

ažok(a)rakkşite : Hīnayāna ekolünün Tört-Küşänli (Kuçalı) bir hocasının adı. (UWN2 121)

balıġçı : =**balıḳçı** (EUTS)

balıḳçı : balıkçı (İKP. 1-8)

bedizçi : ressam, taş yontan (EUTS)

bergüçi : satıcı (EUDDM 79)

bıçtaçı : cellat (EUTS)

bırımçı : işkence edici (Huas.)

bidgeçi : yazıcı, katip (EUTS)

birgüçi : krş. *bergüçi* (EUDDM 83)

bitgeçi : yazıcı, katip (Man.)

bitgüçi : yazıcı (ETG)

bitkeçi (**bitgeçi**) : yazıcı, kopyacı (İKP. 67-int) (EUDDM 85)

boġaġuçı : kelepçe vuran, cellat (EUTS)

boġaġuluḳçı : cellat, katil, boğazlayan (EUTS)

ölgüçi : ölücü, öldürücü, can alıcı. (DAS 200)

çupan : mübaşir, cellat (EUES 240)

borçı : **2-** üzüm vergisini toplayan memur (EUTS)

bökü : hekim, bilgili (EUTS)

bözçi : pamukçu, pamuk bezi yapan kimse, bezci (EUTS)

buşıçı : sadaka toplayan, dilenci; rahip (AY. 235-6), (Maitri. 10-36)

çandal : < *Toh. A candāl*, < *Skr. caṇḍāla*: Kasap, cellat. (DAS 3148) (AY. 551-20)

çantal, **çintal** < Toh. *A candal*. < Skr. *candala* : cellat (Maitri. 5-8)

çitrasini < ? : semavi mızıkacı (Maitri. 89-3)

älgürçi : bekçi, gözcü, koruyucu (?) (UWN2 179)

äŋçi, aŋçı : avcı (UWN2 209)

ärigçi : öğüt veren kişi, öğütçü (UWN2 254)

élçi : elçi krş. **ilçi** (EUTS) (EUDDM 115)

emçi : doktor, hekim (ETG)

emçin : doktor (EUTS)

emjü : doktor, tabip (ETG)

erigçi : gardiyan (AY. 88-11)

eşi : *(< eş+i)*: **2-** maiyet, memurlar. (EUDDM 117)

etçi : kasap (Maitri. 74-55)

ıġaççı : döşemeci, möbleci (EUTS)

ınanç buyruḳ : mutemet (EUTS)

ilçi : elçi (KİP. 129)

İlçi bilgeler : diplomatlar (EUTS)

iltteçi : sevkedici, bekçi, eşlik eden yanında koşulu olan (EUTS)

irzi : öğretici, muallim (EUTS)

işi : krş. **eşi** (EUDDM 128)

iterçi : şahinci, doğancı, kuşçu (EUTS)

ḳalançı : kalan vergisini toplayan memur (EUTS)

kamini < Skr. *kâminî,* bir memur adı. (DAS 1149)

ḳaŋlıçı : arabacı, kağnıcı (EUTS) (DAS 2148)

ḳapaġçı, **ḳapıġçı** : kapıcı, kapı bekçisi (İKP. 41-5)

ḳasuy : iç Moğolistan'ın kervan tüccarları (EUTS)

kemiçi : gemici (İKP. 22-5)

keyikçi : avcı, büyük hayvan avcısı, geyik avcısı (İKP. 1-7), (Maitri. 78-29)

ḳınçı : ceza veren, ceza kesen (EUTS)

ḳınaġuçı : kınayıcı, azap veren kimse, işkenceci (ETG)

ḳınçı : ceza veren, kınayıcı, işkenceci (ETG)

ḳolġuçı : dilenci, yalvarıcı (İKP. 7-3)

ḳoltġuçı : dilenci (İKP. 72-2), (Maitri. 12-47)

ḳolunġuçı : dilenci (EUTS)

kökçi : bekçi (EUDDM 161)

körüg, **körük** : **2-** casus (EUTS) (AY. 67-20)

körümçi : kahin, falcı, müneccim, yıldıza bakan (EUTS)

közetçi : gözcü, bekçi (İKP. 43-5)

ḳullıġ : hizmetçi, esir sahibi (EUTS)

ḳulluġ : hizmetçi, esir sahibi (EUTS)

ḳulluḳ : hizmet, hizmetçi takımı, bekçi, kölelik (İKP. 23-3)

udugçı : hizmetçi, hizmetkâr (EUES 786)

körtäçi : hizmet eden kişi, sunan, takdim eden (EUES 411)

ḳungḳauçı : müzik aleti çalan (EUTS)

ḳuŋḳauçı : arp çalan (Maitri. 4-4)

ḳuşçı : kuşbaz, kapanla kuş tutan, ya da doğancı (İKP. 1-7)

kügçi : şarkıcı (AY. 434-2)

kügçi : bekçi, gözcü [AY6 0676]

küzetçi : gözetçi, muhafız (AY. 91-2)

mangçı : avcı, izci (EUTS)

maŋçı : avcı, izci (Maitri. 75-5)

mogoç : sihirbaz, kahin (EUTS)

moġuç : sihirbaz, kahin (EUTS)

osḳuç : kasap çırağı (EUTS)

otaçı : hekim (AY. 590-16); (Man.)

oyma er : oyucu (ETG)

oyma : oyucu, sakatat çıkarıcı (IB.)

oyunçı : mızıkacı, çalgıcı, oyuncu (Maitri. 89-60)

ölüçi : katil =**ölütçi** (ETG)

ölürgüçi : kanlı, katil (AY. 6-11)

ölütçi : cellat, katil (Maitri. 80-60)

yititçi : katil (EUES 907)

ötegçi : **1** -işkence edici (Huas.)

paḫuaiçi : bozguncu, tahrip edici, yıkıcı (EUTS)

paḳ-si < Çin. : hoca, üstat (EUTS)

pançaşiki < Skr. *pancaşikha* : gökte bir mızıkacı (Maitri. 17-8)

pnçaşiki : krş. **pançaşiki** (Maitri.)

poşı-çı : bağış isteyen, dilenci (İKP. 67-4)

puşiçi : dilenci (EUTS)

sabçı : sözcü, haberci (IB. 55)

sart : < Skr. *sārthaḥ*: Tüccar. (DAS 411) (EUTS)

sartavahė : < Skr. *sārthavāha*: Tüccar. (DAS 1466)

sartavaḫi < Skr. *sārthavāha*: kervanbaşı (EUTS)

sasıçı : çöpçü (?) (Maitri. 106-23)

satıġçı : satıcı, tüccar , tacir, alım-satımcı (İKP. 23-ant) (KİP. 43)

savcı : haberci, geveze, zevzek, boş konuşan (EUTS)

sawçı : sözcü, haberci (ETG)

sıġıtçı : ağıtçı (ETG)

sözçi : sözcü (AY. 682-14)

sözlegüçi : söyleyici, söyleyen, bildiren (AY. 177-13)

ayguçı : 3- (Budist ve Maniheist manastırlarda) işleri idare eden yönetici, kâhya

4- nöbetçi, görevli (?) (UWN2 80)

5- 5/2 söyleyen, nasihat veren (EUDDM 63)

suvçı : dümenci, kılavuz kaptan; sulama kanallarından sorumlu kişi (İKP. 22-5) (EUES 635)

suwçı : kılavuz, pilot (ETG)

körkitdeçi : gösteren, kılavuz (EUTS)

sürçi : çoban (EUTS)

yılkıçı : çoban (EUES 899)

sürçi < Çin. *ts'i* < *Tsi'et* : 'vernik' cilacı, ressam (ETG)

şastraḳariki < Skr. : **1/2** şastra yazarı (EUTS)

yadçı : yağmur taşıyla yağmur yağdıran dinî mütehassıs (EUES 852)

yaddaçı : tefsirci (EUES 852)

ġitso < Çin. *gi-dzö* : Altun Yaruk'u Sanskritçeden Çinceye çeviren kimse (ETG)

tabıġçı : hizmetçi, hademe (EUTS)

taġunçı : 1/1 prensin sadık ve emin tabaası (EUTS)

tamġaçı : damgacı (ETG)

tapaġçı : hademe, tapan (EUTS)

tapıġçı : hizmetkar (Maitri. 34-3)

tapıġsaḳ : hizmetkar, hizmete hazır, hizmetkar (EUTS)

tapınçı : hizmetçi (DIŞ. 404)

tayançı : müşavir, sırdaş (EUTS)

temirci : demirci (EUTS)

täşgüt : burgu imal eden, burgu üreticisi, fabrikatör. (EUDDM 234)

terci : işçi, ücretli (EUTS)

tıŋçı : haberci, muhbir, casus (ETG)

tilimçi : tercüman, mütercim (EUTS)

timburi : mızıkacı; tamburcu, tambur çalan t. (Maitri. 89-3)

tingçi : casus (EUTS)

tirkiş : kervan, haberci, haber getiren adam, büyükelçi (EUTS) (ETG)

titigçi : alçıcı, duvarcı (EUTS)

tlmçi : tercüman (KİP. B9)

toŋuzçı : domuz besleyen (EUTS)

torçı : ağ ile kuş tutan, kuşbaz (İKP. 1-8)

törüçi : vaiz, kanun yapan=Skr. **dharmapati** (KİP. 127)

tötükçi : hakim (EUTS)

tsaŋçı : hazinedar (EUTS)

tuji < Çin. t'u-tsu : kasap (ETG)

tujit < Çin. : kasap (EUTS)

tunurçı (?) : fırıncı (Müller'in kaydına göre) (Maitri. 71-57)

turuşçı : savaşçı, davacı (AY. 13-9)

tuzçı : tuz satan (EUTS)

tuzumçı : yol kesen (EUTS)

tuzumçu : (yol) kesen (Maitri. 58-23)

udçı : sığırtmaç, sığır çobanı (İKP. 67-6)

uzaġut : mahir, madrabaz (Maitri. 89-6)

yaḳşıçı : **1** –çilingir (Maitri. 73-60) **2**- idareci (AC)

yarılınçıġ : parçalayıcı (Maitri. 81-1)

yarkan : **1**- cellat, hafiye (EUTS)

yelme : izci, kaşif (EUTS)

yerçi : kılavuz, rehber, yol gösterici (İKP. 27-8) (BTT XX)

yirçi : kılavuz, yer-yol gösteren, rehber; baş, reis (AY. 337-24) (KİP. 46)

yirçi suvçi : denizci kılavuz (EUTS)

yirtçi : kılavuz, rehber, yol gösteren (EUTS)

yolçı : **1/1** rehber, kılavuz (İKP. 40-8) (KİP. 46)

yorçı : kılavuz, rehber, yol gösterici (EUTS)

yultuzçı : müneccim, yıldıza bakan (EUTS)

yumuşçı : hizmetçi (EUTS)

yuguçı : çamaşırcı, yıkayıcı (EUES 917)

uuntuçı : dilenci (EUES 809)

ulagçı : **1**- postacı, kurye, ulak **2**- posta zincirindeki atı sağlayan **3**- seyis, at uşağı (EUES 790)

targakçı : tarakçı, tarak üreticisi (EUES 677)

bagurçı < Moğ. *bayurçi* : aşçı (EUES 138)

baglaguçı : kurumuş otları destelerken onları bağlayan kişi (EUES 137)

ıgaççı : marangoz (EUES 286)

kagunçı : kavuncu, kavun yetiştiricisi (EUES 319)

käzükçi : dokumacı (EUES 361)

kısakçı : faytoncu, arabacı (EUES 374)

küräşçi : güreşçi (EUES 444)

okçı : okçu (EUES 505)

buruŋçı : okçu (EUES 204)

oronçı : hizmetçi (EUES 515)

otuŋçı : oduncu (EUES 518)

oyguçı : oymacı, taş ustası (EUES 519)

sınagçı : casus, ajan, gözcü (EUES 609)

suvaçı : kartonpiyer ustası, sıvacı (EUES 634)

tuzguçı : (sarayda) hediyeci, hediye ulağı, hediye getiren (EUES 768)

türgän < Moğ. *türgen* : kurye, ulak (EUES 775)

täväçi : deveci (EUES 706)

tösnäkçi : cinsel hizmet için belirlenen kişi (EUES 746)

tuŋşi < Çin. tong shi : bakırcı (EUES 757)

2.1.8.6.2. İş Yeri

etlik : mezbaha, et kesilen yer (EUTS)

küzet : karakol, bekçi, nöbet zamanı (ETG)

ölütlük : mezbaha (EUTS)

kebit < Sogd. *qpyδ* : dükkân (EUES 361)

käbitlig : dükkân … (EUES 351)

kargu : gözetleme kulesi (EUES 336)

bitiglik : yazı odası, kalem odası, sekreterlik (EUES 181)

2.1.8.6.3. İş Pozisyonu

tutruk : müdür, direktör, reis. (EUDDM 250)

anat(a)pindake < Toh. *anāthapindike* < Skr. *anātbapindika*-: Buda'ya maddi destek veren Srāvastili zengin bir tüccarın adı (UWN1 147)

sengün < Çin. *tsian-kün* : **1/1** memuriyet adı, derecesi (ETG)

bäg eşi : devlet memuru (EUDDM 75)

eşilig : yandaş …, devlet memuru … (EUES 264)

daruġa : memuriyet adı (EUTS)

éligçi ér : memur (EUTS)

pütrük : memuriyet adı ve derecesi (EUTS)

süki : **1/2** maiyet (Huas.)

nöker : maiyet (EUTS)

udgak : **2**- maiyet (EUES 786)

taruka : memuriyet adı=**daruga** (EUTS)

tutuŋ < Çin. ? : memuriyet adı (BTT XX)

tutuŋ : **1/2** memuriyet adı (EUTS)

tüşümen : memuriyet adı (EUTS)

ıġaççı beġ : bir memuriyet adı (EUTS)

udu : **1/1** maiyet, alt kademedekiler (Maitri. 34-12) (IB. 26)

yilik : **1**- bir memuriyet (Maitri. 7-57)

är kömär : amelelik (İÖUTH 4/173)

uzlan- : esnaflık yapmak, zanaat yapmak (EUES 812)

2.1.8.6.4. Liyakatli, Layık

ançulasıġ/k : layıkiyle (EUTS)

tegim : layık (Maitri. 38-38)

tegimlig : layık, değer, değerli, liyakatli, şayeste
(AY. 34b-10) (Maitri. 50-10) (AY. 133-2)
tegimligçe : layıkça (AY. n562-14)
tegimsiz : liyakatsiz (Maitri. 73-63)
tekimlig : layık (EUTS)
buyançı : **1/2** liyakatli (Maitri. 75-18)
yitiglig : yetkin, idmanlı, yeterli, kuvvetli (IB. 3)

sına- : tecrübe etmek (Maitri. 60-17)

2.1.8.6.5. Ticaret

2.1.8.6.5.1. Mal, Eşya
baram : mal (Maitri. 13-1)
tabar : mal=**tavar** (EUTS)
tavar, tawar : **1/1** mal, mülk, ticaret eşyası, varlık, servet
(İKP. 14-3) (Mitri. 2-3) (AY. 136-15)
tvar : mal, mülk, servet (EUTS)
ed : nesne, eşya, mal, mülk (DIŞ. 38), (Maitri. 10-29), (Üİ. 115a 6)

2.1.8.6.5.2. Hisse, Ortaklık
ortuk : **2**- ortak (EUTS)
ortuḳluġ : ortaklaşa, ortaklık, arkadaş (EUTS)

2.1.8.6.6. Alışveriş
alguçı : müşteri, alıcı. (EUDDM 44)
alış : **1/1** alış, alış-veriş, ticaret (Maitri. 61-25)
beriş : alışveriş, ticaret krş. **alış**. (EUDDM 79)
kedin : pazar, satış yeri (EUDDM 148)
sadıġ : satış, ticaret (EUTS)
sataġ : satış; fiyat (Maitri. 31-4)
sataġın : satın (Maitri. 1-50)

satġın : satın (Maitri. 52-2)

satıġ : satış, satma=**sataġ** (İKP. 13-7) (DAS 991)

satıġlıġ : satılacak olan her şey (EUTS) (DAS 4117)

yulġak : **1**- ticaret (Maitri. 62-35)

yuluġ : satın alma, satma, satış (Maitri. 1-50) (İKP. 14-1)

yuluġçı : satın alan (Maitri. 61-23)

yul- : **2**- pazarlıkla alış veriş etmek (EUTS)

ötgürü sat- : aldığını başkasına satmak (EUTS)

sad- : satmak (EUTS)

sat- : **1**- satmak (İKP. 3-5), (Maitri. 74-59)

sat- al- : satın almak (UİG. C 101)

yulun- : satın almak (ETG)

edilät-, iktülät-, ägdilät-, idilät- : (bir yeri mal olarak başkasının) üzerine geçirmek, (bir şeyi başkasına) devretmek (UWV2 4)

iç- : **6**- (sadece ye- fiili ile birlikte; mal mülk) hakkı olmadan kullanmak, haksız yere harcamak (UWV2 101)

al- : **2**- satın almak, mülkiyetini almak (UWV1 38)

2.1.8.6.6.1. Takas

tegşüt : değiş-tokış, takas, değişim (Üİ. 107a 6)

täşgürüş- (?) : değiş tokuş yapmak (İÖUTH 4/184)

satıglaş- : ticaret yapmak, takas ticareti yapmak (EUES 590)

2.1.8.6.6.2. Borç

alım : borç, borç alınan her şey (ETG)

tuŋsu : < Çin. *tong qu*: müşterek borçlu. (EUDDM 248)

birim : borç krş. **berim** (AY. 6-18) (EUDDM 83)

öteg : **1/2** borç, ödünç (BTT I. B 191) (ETG)

ötek : borç, suç, cefa (AY. 26-15); (Man.)

birimçi : borçlu krş. **berimçi** (EUTS) (EUDDM 83)

birimlig : borçlu (EUTS)

ötegçi : **2-** borçlu, ödeme zorunda olan insan (EUTS)

ötekçi : borçlu, ödeme zorunda olan insan (EUTS)

berimçi : borçlu. (EUDDM 79)

öndür- : **1/3** alacakları toplamak (EUTS)

al- : **3-** ödünç almak, kullanmak için almak (UWV1 40)

ötäglä- : borcu kapatmak, borcu ödemek (EUES 543)

2.1.8.6.6.2. Alacak, Ödenecek

algu : alacak, talep (EUES 28)

alıġ : alış, alma (Üİ. 113a)

alısız : alışsız, almaşız (Üİ. 106 3)

alımçı : alacak, borç veren (AY. 18-12)

bergü : **1-** bağış, verilecek ya da ödenecek şey (İKP. 10-4)

birgin : ödeme (ETG)

birim alım : vergi, borç (EUTS)

ıdış : ödeme, silme. (EUDDM 119)

tölät- : ödeme talimatı vermek (EUES 737)

2.1.8.6.6.4. Vergi

alban : 2- hizmetle ödenen bir vergi adı (EUTS)

ḳanlıḳ : hanlık; hanlık vergisi (IB. 63)

basıḳ : bir vergi (EUTS)

birgü : verme (AY. 141-6)

birt : vergi krş. **bert** (Maitri. 62-33) (EUDDM 84)

irt : vergi (Maiytri. 62-32)

irt : vergi krş. **ert** (Maitri. 62-32) (EUDDM 127)

irtsiz : vergisiz (Maitri. 3-19)

birtsiz : vergisiz (Maitri. 3-19)

basıg : bir vergi çeşidi. (EUDDM 71)

alış : **1/2** bir vergi türü (Maitri. 61-25)

berim : vergi; borç krş. **alım** (EUDDM 79)

bert : bir vergi çeşidi (EUDDM 79)

aŋız : **3-** hasat vergisi, mahsul vergisi (?) (UWN1 204)

ert : bir vergi çeşidi. (EUDDM 116)

ḳabın : bir vergi adıdır. Kurat'la beraber kullanılmıştır (EUTS)

ḳaḳalan : bir vergi adı (EUTS)

ḳalan : vergi çeşidi, arazi vergisi (EUTS)

ḳalanlıġ : kalan vergisi mükellefi (EUTS)

kap birt : kap vergisi (İÖUTH 39/210)

kavuṭ : bir vergi çeşidi (EUDDM 140)

ḳılıġ : salıg'la birlikte vergi çeşidi (EUTS)

ḳıpçur : bir tür vergi (EUTS)

ḳobçır : bir vergi adı (EUTS)

kodgu : bir vergi çeşidi. (EUDDM 157)

ḳoluş : bir vergi türü (EUTS)

ḳopçır : bir vergi türü (EUTS)

ḳurut : bir vergi çeşidi (EUTS)

salıġ : **1**- vergi türü (EUTS)

tesik : bir çeşit vergi (EUTS)

tsun < **2- 2/2** vergi (EUTS)

tüşük : vergi adı (EUTS)

yasak : **1**- bir çeşit vergi (EUTS)

tütün : **2**- mesken sayımında alınan vergi (EUTS)

umdu : bir vergi çeşidi. (EUDDM 257)

yulug birim : bir vergi türü (EUTS)

yulıg : bir vergi çeşidi (EUES 919)

al- : **4-** (vergi vs.) toplamak (UWV1 40)

2.1.8.6.6.5. Ücret, Karşılık, Değer

alınçlıg : kazançla ilgili kazanç ... (UWN1 91)

alınç : kazanç, kâr, çıkarım; alan, elde eden= *Skr. labhin,* labha (AY. 195-20)

asıg : 2- faiz. (EUDDM 57)

asıglıg : 2- faizli. (EUDDM 57)

kalıŋ : başlık parası. (EUDDM 132)

töleç; töläç: tazminat, ödenek (AY. 683-3) (EUTS) (İÖUTH 21/205)

ḳazganç : **1-** kazanç, gelir (IB. 30), (İKP. 13-1), (KİP. 209)

edlig : **1/2** değerli (AY. 141-5), (BTT XX)

sataġsız : ücretsiz; paha biçilemeyen (Maitri. 51-5) (KİP. C13)

satıġsız : paha biçilemeyen (KİP. 19)

ter : **2-** ücret (EUTS)

terke : hakkedilen şey, ücret, emek karşılığı, ter karşılığı (Maitri. 62-15)

yaḳa : **2-** ücret, kira karşılığı (EUTS)

yal : maaş, ücret, aylık (EUTS)

yankı : karşılık, bedel (BTT XX)

yantut : karşılık, bedel (EUTS)

yanut : **1/1** karşılık, bedel (EUTS)

yuŋlag : masraf, tüketim, kullanılış (EUES 921)

yuŋlaglıg : kullanılacak, harcanacak olan, kullanıma uygun (EUES 921)

ögdir : değer, kıymet, ücret (EUTS)

kadır : < Ar. *kadr*: kıymet, değer (EUDDM 130)

sevüg : kıymetli, muhabbetli (Man.)

taŋsuk : acayip kıymetli, değerli (EUTS)

tersiz : bedava, ücretsiz (Maitri. 51-6)

tälämä : bedava (EUES 692)

tulvı : değersiz [AY6 0342]

tuṭ : değersiz [AY6 0342]

edligsiz : değersiz, kıymetsiz (ETG)

arsu : değersiz, kıymetsiz (EUTS)

kuvpar : ceza parası (İÖUTH 25/162)

kigüt : kira faizi (EUES 380)

tuturkan- : değersiz bulmak (EUES 765)

uçuzla- : **2-** değerden düşmek, ucuzlamak (EUTS)

asgar- : **1**- faiz getirmek (UWV1 86)

öte- : **1**- ödemek (Maitri. 10-24)

töle- : tediye etmek, ödemek (EUTS)

2.1.8.6.6.6. Para

çuŋduŋ : < Çin. *zhong tong*: bir para birimi adı (EUDDM 102)

çav : para (EUTS)

çao : bir sikke türüdür (EUTS)

çao, ço : < Çin. *chao*: kâğıt para krş. **baoçao** (EUDDM 97)

baḳar : mangır, para birimi (Maitri. 11-12)

satir, **sitir**, **ster** < Sogd. satir < Grek. Zxaxn6 : **1**- para (ETG)

ster : =**satir** (ETG)

sitir < Sogd. *satir* : para =**satir** (ETG)

sıtır, satır, s(ı)tır : < Yu. *Stater*: < *Soğd*. : **2**- para birimi (EUDDM 207)

baḳı : **3**- sikke, para, mangır (EUTS)

baḳır : bakır para, mangır; bakır kızıl (BTT XX)

baḳr : pakır para, mangır =krş.**baḳır** (EUTS)

baoçao : < Çin. *baochao*: kâğıt para (EUDDM 69)

yuŋlaklık, yuŋlaklak, yuŋl(a)klık : kullanılacak, harcanak olan, kullanıma uygun, para (EUDDM 290)

yarmaḳ : **1**- sikke, para (EUTS)

yaratmaḳ : krş. **yartmak** (Maitri.)

yartmak : bir tür para birimi (Maitri. 11-1)

yasduk : bir çeşit sikke, para (EUTS)

yastuk : bir çeşit sikke, para (EUTS)

karşapan : < Skr. *kārṣapana*: madeni para adı [AY6 0958]

satır : **1/1** bir sikke, para çeşidi (EUTS)

stır :bir sikke =**satır** (EUTS)

sidir : bir tür sikke (EUTS)

altun yartmaḳ : altın sikke (EUTS)

2.1.8.6.7. Sahip

barḳlıġ : evli-barklı (BTT XX) (DAS 1923)

evlig : evli (BTT XX) (DAS 2193)

arslanlıġ : aslanlı (AY. 25-10)

ḳuşluġ : kuşlu (ETG)

eltin-, iltin-, iltin- : **1**- sahip olmak, sahibi olmak, yanında taşımak (UWV2 13)

etil-, itil- : **3**- (bir özellikle) donatılmış olmak, teçhiz edilmiş olmak (UWV2 62)

är- : **2**- (bir şeye) sahip olmak, malik olmak (UWV1 158)

al- : **9**- kazanmak, sahiplenmek (UWV1 42)

ärksin- : **2**- sahip olmak, kendi mülkü saymak, hak sahibi olmak (kişi, bir şey üzerinde) (UWV1 181)

2.1.8.6.7.1. Zenginlik

aġı barım : var - yok, servet, varlık (EUTS)

ağısı barımı : varı-yoğu (EUTS)

baraḳ : mal, mülk, ev, '*ev-bark'* (AY. 141-16)

baramlıġ : zengin, varlıklı (ETG)

barım : zenginlik, mal mülk, servet (İKP. 7-6), (Maitri. 10-16)

barımlıġ : zengin, varlıklı, varsıl (Maitri. 3-20), (AY. 141-16)

barm < Skr. *param* : servet, mal, mülk (Huas.)

bay : zengin (AY. 141-16), (Maitri. 25-11), (İKP. 13-6)

bayaġut : varlıklı, zengin, zengin tüccar (Maitri. 93-1), (Üİ. 113a 9)

bayaḳut : zengin, varlıklı (EUTS)

unur : varlıklı, zengin; varlıklı kişi (EUES 800)

bayumaḳlıġ : zengin olma (AY. 179-18)

bhogavipāka < Skr. *bhogavipāka* : zenginliğin sonucu (EUDDM 81)

edlig : **1/1** varlıklı, varsıl, zengin, malı-mülkü çok olan (AY. 141-5), (BTT XX)

emrenç=Skr. *şreŞthi* : zengin (KİP. 124)

iyi : mal-mülk, servet, emlak (EUTS)

kötişvr < Skr. *kotişvara* : zengin (Maitri. 3-21)

raymast : zengin, başarılı. (HU 36)

saŋ : **1**- servet (EUTS)

tavarlıġ : zarlıklı, zengin, rahat; değerli, mal-mülk sahibi (AY. 141-15)

tsaŋ < Çin. *ts 'ang* : krş. **sang** : **1/2** hazine, servet (AY. 607-11)

ulug bay : zengin (EUTS)

sudani < Skr. *sudhana* : **1/2** zengin (BÖ. 57)

bayumak : zenginleşme, zengin olma (EUES 152)

atmadvipi : < Skr. *ātmadvipa-* : (ekonomik bakımdan) bağımsız, kendi kendine yeten (UWN2 45)

äŋän- : sahip çıkmak, kendi mülkü saymak (UWV1 143)

baya- : müreffeh olmak, zenginleşmek (ETG)

bayı- : zenginleşmek, varlıklaşmak (EUTS)

bayu- : zengin olmak, zenginleşmek (AY. 170-18)

ıdı- : zenginleşmek, varlıklaşmak (EUTS)

2.1.8.6.7.2. Yoksul

başsız : başı olmayan, başsız (Maitri. 75-18), (DIŞ. 100)

çıgany : yoksul (IB. 30)

çıġay : fakir, sefil, yoksul yok (İKP. 5-5), (Maitri. 10-37)

çigai : fakir, yoksul (UİG. C 47)

küg : **4-** sefalet (EUTS) (ETG)

edliksiz : yoksul, değeri olmayan (AY. 612-1)

çavsız : parasız (EUTS)

yok çıgay : yoksul, fakir (EUTS)

irinçüke : kusurdan, sefaletten dolayı (Huas.)

irinç yarlıg : sefil hayatlı (EUTS)

buşılıġ : sadakalı, sadakaya muhtaç olan (Maitri. 95-4)

kez : sefil (?) (ETG)

yuka : **1/2** muhtaç (ETG) (AY. 341-5)

erinçkänçig : fakir, acındıran, acınacak (EUES 261)

irintür- : sefil etmek, düşkün-zavallı hale getirmek (AY. 136-11)

2.2. MANEVİ KÜLTÜR

2.2.1. GELENEK

toġu : örf, adet, gelenek, düzen, nizam, kanun (EUTS)

toḳu : merasim; adet (DIŞ. 10) (Maitri. 18-1)

yaŋ : < Çin. *yang* : **2-** örf, gelenek, nizam, yöntem, tarz, suret, metod (BTT XX) (AY. 132-13) (EUTS)

yaŋlıg : **2-** örfe uygun (AC)

ulalmışı : gelenek, rivayet (EUES 790)

öŋdü : gelenek (EUES 534)

ödik : **2-** eski gelenek (EUES 523)

2.2.1.1. Ulusal Ortak Değerler

2.2.1.1.1. Bayrak, Milli Marş

alam : < Ar. *'alam*: sancak, bayrak (UWN1 86)

badruḳ : bayrak (ÇBH. 9) (DAS 3492)

oruŋ : bayrak (EUTS)

oruŋluġ : bayraklı (EUTS)

toog : < Çin. *tu*: bayrak [AY6 0278]

tuġ < Çin. *tu* < *d'uok* : tuğ, bayrak, alem (AY. 154-5)

tog < Çin. *chuang* : bayrak (MEİB 1735, 2247)

tuġlıġ : bayraklı, sancaklı (EUTS)

tuuġ : bayrak (AY. 176-20)

uçrug : **1-** bayrak (IB. 36)

basḳuḳ : **2-** milli marş (EUTS)

yumuzuglug : bayraklı, sancaklı, flamalı (EUES 920)

yumzug : bayrak, sancak, flama (EUES 920)

urŋu : **2-** sancak (EUES 803)

2.2.1.1.2. Memleket, Vatan

ulus : memleket, devlet, ülke (EUTS)

uluş : memleket, ülke, devlet, şehir; halk, ulus (ÇBH. 62) (İKP. 3-6) (Maitri. 1-59)

uluşlug : memlekete ait, memleketle ilgili (Maitri. 36-13)

il : **1**- il, devlet, memleket, ülke (IB. 28) (AY. 172-7) (Maitri. 8-27)

ınḳa : yersiz- yurtsuz (Maitri. 10-37)

sanlġ : uyruk, yurttaş (UİG. A 112)

ilsire- : yersiz olmak, memleketsiz olmak, ilsiz olmak (ETG)

2.2.1.2. Bekarlık-Evlilik

svayambar : < Skr. *savayaṃvara*: eş seçme, eş için karar verme merasimi (DAS 1124)

tul : dul=**tol** (EUTS)

bägsiz : eşsiz, evlenmemiş (EUES 155)

bodtak : **2**- bekâr erkek (?) (EUES 185)

gelin al- : evlenmek (EUTS)

içgäriş- : **1**- (gelin) karşılıklı eve getirmek, eve sokmak (UWV2 105)

kelinle- : evlenmek (EUTS)

kişilen- : evlenmek (Maitri. 5-2)

taşkar- : **2**- evlendirmek (EUTS)

adır- : **4**- evli bir çifti birbirinden ayırmak, bir evliliği sona erdirmek (UWV1 10)

al- : **8**- evlenmek, eş olarak almak (UWV1 41)

2.2.1.3. Düğün, Çeyiz

ḳızaşı : düğün, düğün ziyafeti, düğün şöleni (EUTS)

küden : **1/2** düğün (İKP. 69-3) (AY. 34p-20)

toi : **2- 2/2** düğün (EUTS)

säp ~ s(ä)p : çeyiz (EUES 598)

sep- : çeyizle, araç gereçle donatmak, fazladan vermek (İKP. 28-2)

2.2.1.4. Bayram, Şölen, Ziyafet

ḳurı : **1**- bayram toplantısı (EUTS)

toy : **1**- bayram, toy (EUTS)

kurıltay : kurultay (EUTS)

aş içkü : toy, şölen, ziyafet (EUTS)

takçaŋ : içki âlemi, yemek, şölen (EUDDM 218)

ulug aş : ziyafet, toy, şölen (EUTS)

toi : **2- 2/1** eglence, ziyafet (EUTS)

amşu : kurbanlık yemek (?) (EUTS)

as : **2-** kurban yemeği (EUTS) (Man.)

liv : kurban yemeği (EUTS)

toylaştur- : bayram yemeği düzenletmek, ziyafet verdirmek. (EUDDM 244)

toylaş- : **2-** beraber şenlik yapmak; bir bayrama katılmak (EUES 736)

wusanti olur- : oruç bayramı yapmak (ETG)

ḳıvad- : **1-** kutlamak (EUTS)

2.2.1.5. Misafirlik

ḳonuḳ : misafir (Maitri. 75-16)

ḳonuḳluḳ : misafirlik (Maitri. 54-21)

köden : misafir (Maitri. 89-29)

küden : **1/1** davetli, konuk, misafir (İKP. 69-3) (AY. 34p-20)

tünägü : geceleme, konaklama, mola verme (EUES 773)

tünämäk : geceleme, konaklama (EUES 773)

konoklug : misafir …, konaklama … (EUES 391)

ümele- : konuk olmak, konukluğa gitmek (IB. 41)

en- : **2-** (bir yerde) oturmak, kalmak, konaklamak (UWV2 18)

tünä- : gecelemek [AY6 0967]

2.2.1.6. Hediye, Bağış

açıġ : **2-** madalya, mükafat, ödül, hediye (AY.)

ançu : değer, kıymet, mükafat (ETG)

anço < Çin. *an shō*: **1-** ödül, mükâfat; (hükümdara zorunlu verilen) hediye, sunu (UWN1 156)

artut, ärtüd : (bir hükümdar vb. için getirilen) hediye, armağan, (bir nevi) vergi (UWN1 278)

bertinçü : aktarma, başkalarına verilme, sunu, hediye (EUES 162)

belek : hediye (ETG)

beläkk(i)yä : küçük bir hediye, küçük paket (EUES 161)

bigü : armağan, vergi (EUTS)

bileg : armağan (EUTS)

bilek : armağan, hediye (ETG)

birgü : armağan (EUTS)

artut : hediye, armağan, haraç (EUES 68)

tartıġ : armağan, hediye (EUTS)

tuzgu : **2**- hediye, armağan (EUES 768)

siŋüt : hediye (MEİB 1203)

baġlıġ : **2**- bohça, paket (EUTS)

türgäk : demet, bohça, deste, paket (EUES 775)

tartış : **1/2** armağan (AY. 34ç-12) (EUTS)

tüş : **1/2** mükafat, karşılık, ödül (Maitri. 80-22) (DIŞ. 703) (AY. 141-6)

udhli : =**utlı** (ETG)

utlı : **1- 1/2** karşılık, netice, ödül; **2/2** teşekkür, minnettarlık, mükafat=Skr.**karma** (AY. 152-1) (KİP. 217) (UÜH-D. 56)

utlılıġ : mükafatlı (Maitri. 79-13)

utlılıg : müteşekkir, teşekkür borçlusu (EUTS)

utlısız : karşılıksız, mükafatsız (AY. 613-12)

ögdirlig : ödüllü (EUES 525)

yankılıg : minnettarlık …, minnettar (EUES 861)

ögdirlät- : ödül verdirmek (EUES 525)

ançola- : **1**- armağan etmek, sunmak, takdim etmek **2**- (armağan olarak) yollamak, sunmak, vermek (UWV1 60)

ançolat- : (bir şeyi) armağa olarak getirtmek, sundurmak (UWV1 61)

tuzgula- : (hediye olarak) sunmak (EUES 768)

ıdış-, ıdıs-, idis- : (mektup, hediye) karşılıklı (birbirine) göndermek (UWV2 86)

ıd-, id-, äyd- : **1**- (bir şeyi birine hediye olarak) göndermek

2- (bir şeyi, birine, mektup vb. ile, bir yerden) göndermek (UWV2 74)

al- : **7-** kabul etmek, hediye olarak almak (UWV1 41)

2.2.2. DİN, İNANÇ

2.2.2.1. Tanrılar ve Adları

tapınḳu : tapınılacak şey (Maitri. 25-13)

tengri : **1- 1/1** tanrı (AY. 132-6)

teŋri : **1/2-** tanrı, ilah =Skr. **deva** (Maitri. 29-2) (İKP. 18-2) (KİP. 142)

tŋrı : tanrı, İlah (ÇBH)

tŋrim : tanrım, ilahım (EUTS)

ugan : Tanrı, Allah (AY. 681-22)

roşn : **1-**bir ilahinin unvanı (EUTS)

vişnu : < Skr. *viṣṇu*: hindu tanrı üçlemesinden biri (DAS 3933) (Maitri. 1-52)

strayastrış < Skr. *trayastrimsa* : tanrılar sınıfı (DIŞ. 730)

apsari : Budizm'de tanrıçaların bir sınıfının adı (UWN1 214)

ay t(ä)ŋri : **2-** Ay tanrısı (Budist metinlerde) (UWN2 98)

şirikene : < Skr. *śrīkanya*: iyi bahtlı deva'lar [AY6 0477]

kılınç teŋrisi : iş ve hareket tanrısı (EUTS)

addmuz roş(a)n : krş. **ad(a)moz roş(a)n** (UWN1 23)

ad(a)moz roş(a)n : Maniheizm'de yaratılışın ikinci aşamasındaki bir Tanrı'nın adı, Canlı Ruh'un beş oğlundan birinin adı (UWN1 20)

anand, anant, ananda: *Toh. A ānant* < *Soğ. ānand* < *Skr. ānanda*: Sonsuz, ölümsüz, Tanrı Vishnu. (DAS 2465) (AY. 34b-22)

anant < Skr. *Ananda*. : ö.a (Maitri. 21-18)

ananta : ö.a. (AY2P)

arıġ teŋrim : mukaddes tanrım (EUTS)

arvıḳ tenri : tanrılardan birinin adı (EUTS)

divini : ilahe, tanrı (EUTS)

drtıraştrı < Skr. *dhntarâŞtra* : bir hükümdar tanrının adı (DIŞ. 117)

ezrua < Sogd. zrw' : Brahma, bir tanrı adı (BTT XX) (AY. 142-22)

ḫormuzda : **1-** indra ilahının adı (EUTS)

hormuzta < Sogd. *xwrmzt'* : İndra ilahisinin adıdır (AY. 83-16), (Maitri. 37-12)

hormuzta teŋri : hormuzta tanrı (Huas.)

ẖoruġ : ilah adı (EUTS)

ẖroştag padvaktag : ilah, tanrı adı (Huas.)

ẖurmuzta : İndra ilahının adı (EUTS)

ırab : < Ar. *rabb*: Tanrı, Rab (EUDDM 121) (EUTS)

ḳanşıḳa < Skr. kausika : bir tanrı adı (DIŞ. 723)

ḳavişki : İndra ilahın lakabı (EUTS)

ḳavşıkı, **ḳavşiki** < Toh. *Kausika* < Skr. *kausika* : İndra'nın lakabı (AY. 83-18)

ḳawişki : İndra'nın lakabı (EUTS)

ḳawşiki < Kausika : İndra'nın lakabı (UİG-A 211)

ḳormuzda : =**hormuzta** (ETG)

ḳormuzta < Sogd. *xwrmzS* /*hormuzd*/ : İndra, sakra, bir tanrı adı (AY. 177-2)

ḳubırı < Skr. *kubera* (kuvera) : bir tanrı adı (DIŞ. 533)

kün ay : tanrı adıdır (EUTS)

künt(e)ŋri : güneş tanrı (ÇBH. 280)

laksma : bir tanrı (EUTS)

madraspant : Manihay tanrılarından birinin adı (EUTS)

mahabarmı < Skr. *mahabrahma* (?) : bir tanrı adı (DIŞ. 78)

maharanç < Skr. *maharaja* : büyük hükümdar tanrı (AY. 26-19), (DIŞ. 25)

makışvarı < Skr. *mahesvara* : bir tanrı adı (DIŞ. 653)

oġan : Allah, Tanrı (EUTS)

padvahtag : hroştag padvahtag : tanrı adı (Huas.)

atnakuşpi : tanrı adı (EUTS)

santuşitė: < *Skr. santuṣita*: Tuşita cennetindeki tanrı. (DAS 4323)

santuşiti < Skr. *samtusita* : Tusita tanrılarının en büyüğü (Maitri. 37-8)

şırıkmı < Skr. srıkanya : bir tanrı adı (DIŞ. 75) (AY. 425-5)

tanyadive : <Skr. *dhanyadeva*: Dhanyadeva Tanrı (EUDDM 221)

taŋ teŋri : tan tanrı (ETŞ. 1-1)

umay : bir ilahe (ETG) (AY. 510-2)

ülgen (Sogd.) :? (ETG)

vadzivanta : bir tanrı adı (EUTS)

vaisravane : < Skr. *vaisravana*: Kuzeydeki *Lokapalâ,* zenginlik ve bereketin koruyucusu olan Tanrı (EUDDM 266) [AY6 0844, 0942]

vaişravani < Skr. *vaisravana* : bir tanrı (EUTS)

varunė : < *Skr. varuṇaḥ*: deniz ve okyanus tanrısının adı (DAS 3713)

vasundare : < Skr. *vasumdhara*: yeryüzü Tanrısı ya da Tanrıçası [AY6 0478]

vaymanukı < Skr. *vaimânika* : bir tanrı adı (DIŞ. 657)

vayşıravanı < Skr. *vaişravana* : bir hükümdar tanrının adı (DIŞ. 372)

vırudakı < Skr. *virüdhaka* : bir hükümdar tanrının adı (DIŞ. 515)

vırupakşı < Skr. *virüpâkŞa* : bir hükümdar tanrının adı (DIŞ. 290)

vinayaki < Skr. *viyanaka* : bir ilah adı (EUTS)

vruni < Skr. *Varuna* : ilah adıdır (ÇBH. 229)

vişnu : < Skr. *vişnu*: baş Tanrı (EUDDM 267)

vusantı : ilah adı (Huas.)

vuşanti : tanrı adı (EUTS)

wruni < Skr. *Varuna* w.tenri (UİG-A 229)

yazd < O.F. *yazd* : ilah, tanrı (ETG)

yir suv, **yirsuv** : **1/2** tanrı (ÇBH. 245)

zrua : ilah (EUTS)

2.2.2.1.1. Tanrı Yakını

saji : < Skr. *śačī*: İndra'nın en önde gelen karısının adı. (DAS 1146)

anımışa < Skr. *animiŞa* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 217)

çitraviri : İndra ilahın oğlunun adı (ÇBH. 241)

dışadıvı < Skr. *disadevı* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 405)

ıḳarakşa < Skr. *ekarakşâ* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 218)

animişa < Skr. *animiṣā*: güneydeki sekiz tanrı kızından birinin adı (UWN1 170)

ıladıvı < Skr. *ilâdevî* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 402)

ḳarşna < Skr. *krşnâ* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 219)

kırı < Skr. *hirı* (hrı) : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 404)

muḳtaḳışı < Skr. *muktakesı* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 217)

nandavardanı< Skr. *nandavardhanı* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 151)

nandısını < Skr. *nandisena* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 150)

nandotırı <Skr. *nandottara* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 150)

nantıḳa < Skr. ? : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 219)

padumavatı < Skr. *padmâvatı* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 403)

padumı < Skr. *pad(u)mâ* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 403)

pramodadı < Skr. *pramoda* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 321)

pundarıka < Skr. *pundarıka* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 218)

saradıvı < Skr. *suradevî* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 402)

sıdartdı < Skr. *siddhârthâ* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 149)

sıta < Skr. *sîtâ* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 219)

somavıadı < Skr. *soma* + (?) : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 321)

somı < Skr. *soma* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 321)

suḳrışını < Skr. *sukhaişini* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 321)

şarada < Skr. *sraddha* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 404)

şazi < Skr. *şaci* : Tanrı hanımı (Maitri. 89-58)

şırı < Skr. *sirı* (sri) : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 405)

şırımantı < Skr. *srımant* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 319)

tılotamı < Skr. *tilottamı* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 218)

vıçayantı < Skr. *vijayantî* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 148)

yaşodarı < Skr. *yasodhara* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 320)

yaşovatı, yaşovati < Skr. *yasovati* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 320) (Maitri. 51-30)

çayantı < Skr. *jayantı* : bir tanrı kızı adı (DIŞ. 148)

lakışmantı < Skr. *lakSmımatî* **:** bir tanrı kızı adı (DIŞ. 319)

2.2.2.1.2. Peygamber, Buda

patġamwar < Sogd. *patgambar* **:** peygamber (ETG)

vyakrit < Skr. *vyâkrti* **:** peygamberlik (BTT I.)

yalabaç : elçi (IB. 11)

yalavaç : elçi, peygamber (Maitri. 91-24)

yalavaçı, yalawaçı : elçi, peygamber (Huas.)

otagan : kurtarıcı, Mesih (EUES 517)

ırşısız : peygambersiz (AY. 90-6)

ay t(ä)ŋri : **3-** Ay Tanrısı (Maniheizm'de çoğunlukla İsa ile özdeşleştirilir) (UWN2 100)

ırşı < Skr. *ırSya, rsi* : peygamber, bilge kişi, aziz (AY. 32-2), (İKP. 59-1)

işuyazd < O.F. *yişuyazd* : Hz. İsa (ETG)

mşiḫa : İsa (EUTS)

yişu : hazreti İsa (EUTS)

abita < Skr. *amitābha* : burhan, tanık, delil (EUTS)

bud : **1**-< Skr. *buddha* : buda (EUTS)

burhan < Çin. *fo* + *Tü*. : Buddha, peygamber (BÖ. 5) (İKP. 47-7) (DAS 380)

burḳan : =Skr.*buddha*, <Çin. *b'iuat*(=*fo*)+*kan* : buda, burhan (Üİ. 101b 6) (KİP. 97)

but < Skr. *buddha* : burkan, Buda (KİP. 1), (AY. 3.1)

purḳan : burhan (EUTS)

tuymış : ermiş, nurlanmış Buddha =Skr. **Buddha** (ETG)

aḳşobı, aḳşobi < Toh. *Aksobhe* < Skr. *akṢobhya:* Akşobhya Buddha (AY. 173-15)

ekşobi : =**aḳşobı** (EUTS)

alaŋḳarḳalvani < Skr. *Alamkârakalyâna* : (AY. 1741)

alaŋkar(a)kalyane : < Skr. *alamkārakalyāna-* : geçmişteki ya da gelecekteki bir Buda'nın adı (UWN1 87)

amıta-ayuşı : buda adıdır (EUTS)

amıta-ayuşi < Skr. *amitayus* : bir burkan adı (AY. 173-12)

amiṭa aba < Skr. *amitâbha* : Amitâbha Buddha a. (BÖ. 13)

amoga-darşi : < Skr. *amogha-darsi* : bir Bodhisattva (Buda adayı)'nın adı (UWN1 129)

amogasidi < Skr. *amoghasiddhi*: beş Dhyāni-Buda'sından birinin adı (UWN1 129)

ançan, anaçan II : < Skr. *añjana* : **2**- bir Buda'nın adı (UWN1 154)

ançulayuma : kalmuş'la birlikte : Buda adı (EUTS)

aniruḍe < Toh. *Aniruddhe* < Skr. *Aniruddha-*: **2**- geçmiş zamandaki bir Buda'nın adı (UWN1 171)

aŋade : < Skr. *angada*: Buda Şākyamuni'den önce yaşamış bir Pratyekabuddha (dinî öğretiyi yaymayan bir Buda)'nın adı (UWN1 201)

aŋgirase : < Skr. *angiras* : Budaların adlarının bulunduğu bir listede geçen, eski Budalardan birinin adı (UWN1 202)

artad(a)rşi : < Skr. *arthadarśī*: Şākyamuni'den önceki bir Buda'nın adı (UWN1 266)

aryavlokdeşvar : < Skr. *āryāvalokiteśvara*: Dhyānibuddha Amitābha'nın Dhyānibodhisattva'sının adı (UWN1 286)

arya-v(a)çira-dara : < Skr. *āryavajradhara*: Tantrizm'de Ādi-Buddha'nın adı

(UWN1 286)

arya-vairoçana : < Skr. āryavairocana- : 7 Buda'nın adının sayıldığı bir sıralamada geçen bir Buda'nın adı. (UWN1 286)

ḳrakasundi < Skr. *krakucchanda* : ö.a.(yedi burkandan dördüncüsü) (Maitri. 39-36)

aşoka-şiri : < Skr. *asokasri*: günahları bağışlayan 35 Buda'nın bir sıralamasında 22. Buda'nın adı (UWN2 14)

darmad(ı)vaç(ı) < Skr. *dharmadhvaja* : bir burkan adı (AY. 174-3)

dipankari : Buddha'nın adı (EUTS)

drtiraştrė : < Toh. A *dhṛdhiraṣṭre,* < *Skr. dhṛtarāṣṭra,* < *Pali. dhataraṭṭha*: Bir buda adı. (DAS 2513)

ḳalyanaprabı, **ḳalyana-prabi** < Skr. *kalyanaprabha* : özel ad, bir Buddha adı (AY. 173-14)

ḳalyanaşırı, **ḳalyana-şiri**< Skr. kalyânasrı : bir Buddha adı (AY. 173-14)

maitrė < Skr. *maitreya.* Budist mesihi veya gelecekteki Buddha (DAS 2248)

burḳanlıġ : Burkana ait b. (AY. 97-9)

pranatė: < Toh. A *pranate,* < Skr. *praṇada*: Önceki Buda'lardan birinin adı. (DAS 2507)

pratikabut : < Skr. *pratyekabuddha*: kendi kendisine ışık bulan, ama bunu açığa vurmayan Buda. (DAS 4469) (KİP. 104)

prtikabut : krş. **pratikabut** (KİP. B28) (DAS 2504)

puranprabı < Skr. *puramprabha* : bir Buddha adı (AY. 173-20)

pusar < Çin. *p'u-sa* < **b'uo-sat* < Skr. *bodhisattva* **:** Buddha olacak kimse (KİP. 14)

raçabrahmı, **raçabraḫmi** < Skr. *mjabrahma* : bir burkan adı (AY. 174-4)

raçaradnaprabasi < Skr. *Râjaratnaprabhâsa* : bir burkan adı (AY. 15-11)

radnaakkari < Skr. *Ratnâkara* : bir burkan adı (AY.)

ratnadıvı < Skr. *ratnadeva* : buddha adı (AY. N521-17)

ratmadivi : budda adı (EUTS)

ratnaşiki: < Toh. A *ratnaśśikhi*, < Skr. *ratnaśikhin*: Kalpa'dan evvelki 999. Buda; yedi Buda'dan ikincisi. (DAS 2506)

rtnaşiki < Skr. *Ratnaşikhi* : eski burkanlardan birinin adı (Maitri. 33-34)

samantaprabı, **samantaprabi** < Skr. *samantaprabha* : bir burkan adı (AY. 173-21)

supravı < Skr. *suprabha* (AY. 174-3)

supravi < *Suprabha* : s.atlıg tenri burkan (AY.)

suvastıkı, suvastiki < Skr. *svastika* s.atlıg tenri burkan (AY.)

şakiminu < Skr. *sakyamuni* : Buda'nın adı, Sakya hükümdarı, Sakya hakimi (AY. 187-11)

şakimun < Skr. *Şakyamuni* : ö.a. (Burkan'ın bir lakabı); tarihi Buddha'nın soyadı (Maitri. 32-18)

şakimuni : < Skr. *śākyamuni*: Buda adı, śakya hükümdarı, śakya hakimi [AY6 0378]

şudotan < Skr. *Şuddhodana* : ö.a. (Burkan'ın babasının adı) (Maitri. 13-49)

yaşomaitri < Skr. *Yaşomitra* : peygamberlerden biri (ÇBH. 217)

mitri : Maytri (EUTS)

v(a)çirapani : < Skr. *vajrapāni*: ikinci dhyānibuddha [AY6 0627-0628]

vayroçana < Skr. *vairocana* : **1/1** bir Buddha adı, gelecekteki Buddhalardan (BÖ. 9)

viçayaprabi < Skr. *vijayaprabha* : v.atlıg tenri burkan (AY. 173-13)

sudrşanė: < Toh. A. *sudarśane,* < Skr. *sudarśana*: Bir Buda adı. (DAS 2513)

sunėtrė: < Toh. A *sunetre,* < Skr. sunetra: Önceki bir Buda ismi. (DAS 2508)

maytrı < Skr. *maitri, maitreya* : **2-** Gelecek Buddha'nın adı (Maitri. 42-18) (EUTS)

maytrılaġ : Maytrı hakkında (Maitri. 100-21) (Maitri. 1-11)

hitaişi : < Toh. A *hītaişi,* < Skr. *hitaişin / hiteşin*: Bir Buda adı. (DAS 2506)

mḫaprçapati < Skr. *mahaprajapati* : ö.a. (burkanın teyzesi ve üvey annesi) (Maitri. 23-9)

parçapati: < Skr. *prajāpatī*: Buda'nın teyzesi ve dadısı. (DAS 4356)

burḫan ḳutınlıġ : Buddha saadetine erişmiş (EUTS)

burḫan ḳutlıġ : Buddha kutunda olan (EUTS)

aġılıḳ : 2- Hintçenin garbha karşılığı olup Bodisatva (Buda adayı) karşılığı kullanılmıştır. (EUTS)

atyaṭakondini : < Skr. *ājñātakaundinya* : Buda Śākyamuni'nin öğrencilerinden birinin adı; Buda'nın ilk 5 öğrencisinden birincisi; en kıdemli 22 rahipten birincisi; 100 Arhat'ın ilki (UWN2 46-47)

avalokiṭa-işvara : < Skr. *avalokiteśvara*: dünya dışı olan Amitābha Buda'nın yanındaki bir Bodhisattva'nın adı (UWN2 49)

bodasataw : Bodisavat (ETG)

bodısabat < Skr. *bodhisattva* : Buddha düzeyine erişmesine yalnızca bir basamak kalan Buddhacı aziz (İKP. 3-6)

bodısavat < Skr. *Bodhisattva* (AY. 3-14)

bodisatav, **bodisavat** < Toh. *bodhisatve* (?) < Skr. *bodhisattva* : Buda olacak kimse, Buda adayı (AY. 139-7)

bodisawat : Bodisavat (ETG) (KİP. 7)

drma-utarı : Bodisatvalardan birinin adı (EUTS)

ḳançanaḳoşı < Skr. *kancanakosa* : bodisavatlardan birinin adı (AY. 522-11)

ḳançanaprabı , **ḳançanprbi** < Skr. kancanaprabha : Bodisatvalardan birinin adı (AY. 352-21)

ḳonşi-im : Boddisatva adı (EUTS)

ḳuanşi im < Çin. *kuan-şı-yin*=Skr. *avalokiteşvara* : Bir bodisatvanın adı (KİP. 176)

ḳumut : Bodisavatva adı (EUTS)

narayan < Skr. *narayana* : Bir bodisatva adı (AY. 208-17)

purnė: < Skr. *pūrṇa*: Sakyamuni Buda'nın önde gelen havarilerinden birisi.

ratnakar < Skr. *ratnakara* : 'mücevherler madeni', Bodisatva adı (AY. 391-23)

ratnakkr : bodisatva adı=**ratnakar** (EUTS)

ratnakr : bodisatva adı=**ratnakar** (EUTS)

rtnaḳr : =**ratnakar** (EUTS)

adapirarudite < Skr. *sadaprarudita* : Bir Bodisavatvanın adı (BÖ. 59)

wasumaitri < Skr. *Vasumitra* : w.bodisavt (UİG-A 217)

suparagė: < Skr. *supāraga*: Bir bodhisattva adı. (DAS 397)

mani : mâni : =**manas** : mani dinini kuran (ETG)

mar mani : Mar Mani (ETŞ. 2-4)

zruşç < Sogd. *zruşç* : Zerdüşt (ETG)

2.2.2.1.3. Melek

berişti : melek (EUTS)

brişti : melek (ETG)

ferişti : melek (Huas.)

firişti < ? : peygamber, melek (ETŞ. 2-4)

frişti < Sogd. *frişti* : elçi, ferişte, melek (ETG)

prişti : melek (ETŞ. 4-19)

vrişti : melek (EUTS)

ahrentus : Maniheizm'de bir meleğin adı (UWN1 75)

2.2.2.1.4. Şeytan, Cin, Peri ve Adları

ağnikişi < Skr. *Agnikeşa* : şeytanlardan birinin özel adı (ÇBH. 111)

alambane : < Pāl. *ālambāna*: kötü ruhların, devlerin bir grubunun adı (UWN1 87)

alp süngüş =Skr. *Vyâghra* : bir ilah yahut şeytan adıdır. (EUTS)

amanzi : bir şeytan adı (EUTS)

aparaçita < Buda Ratnasambhava'nın maiyetindeki dişi bir devin adı (UW1 211)

apasmar : < Skr. *apasmāra-*: sara hastalığına sebep olan bir cinin adı (UWN1 212)

aparaçıtı < Skr. **aparâjita** : bir şeytan adı (DIŞ. 548)

ara-ara : bir devin (Skr. yakşa) adı (UWN1 221)

arası < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 556)

arkon : zulmet şeytanı ve tali şeytanlar (Huas.)

arpı < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 591)

asilome, aşilome < Skr. *Asihman*: bir kötü ruhun adı (UWN1 302)

asrayan < Skr. *asura* : Asura (BTT XX)

asure : < Skr. *asura*: cin, şeytanlar grubuna verilen ad (EUDDM 58)

asurı < Skr. *Asura* (AY. 299-19)

asurı < Toh. *asure* ~ Skr. *asura* (?) : cin, şeytan, bir şeytan grubuna verilen ad (AY)

asuri < Skr. *asura* : cin (ETG)

atavake < Skr. *āṭavaka*: bir devin adı (UWN2 33) (DAS 2419)

atavaḳı : krş. **atavake** (DIŞ. 597)

avate : bir devin (Skr. yakşa) adı (UWN2 53)

ayna : şeytan (EUTS)

badar < Skr. *vadi* (?) : bir şeytan adı (DIŞ. 593)

baradıvaçı < Skr. *bharadvaja* : bir şeytan adı (DIŞ. 590)

çanarşabı < Skr. *janarŞabha* : bir şeytan adı (AY. 441-8)

çatadırı < Skr. *jatâdhara* : bir şeytan adı (DIŞ. 571)

çıtrıçırı < Skr. *citrasena* ? : bir şeytan adı (DIŞ. 598)

darmanıtı < Skr. *dharmanitya* : bir şeytan adı (DIŞ. 585)

darmapalı < Skr. *dharmapâla* : bir şeytan adı (DIŞ. 555)

dırgaşakutı < Skr. *dırghasakti* : bir şeytan adı (DIŞ. 599)

duryodhana: < Skr. *Duryodhana* : yakşa adı (EUDDM 103)

duşta : şeytanlardan birinin adı (Skr. **Duşta= kötülük**) (ÇBH. 137)

erklig kan : 'cehennem hanı' (EUTS)

ġopalı < Skr. *gopala* : bir şeytan adı (DIŞ. 595)

haimavadi, **haimawadi** < Skr. *haimavata*: bir şeytanın adı (ÇBH. 300)

haimavatė : < *Skr. haimavatá*: bir şeytan adı. (DAS 3786)

haymavatı < Skr. *haimavata* : bir şeytan adı (DIŞ. 594)

ındrı < Skr. *indra* : bir şeytan adı (DIŞ. 589)

ışanı < Skr. *isana* : bir şeytan adı (DIŞ. 590)

içkek : şeytan; kan içen vampir şeytan olsa gerek (ÇBH. 257)

içkäklig : şeytanlı [AY6 0117-0118]

ķalaşatari, **ķalaşotari** < Skr. *Kalaşodara* : bir şeytan adı (ÇBH. 88)

ķalaşodarė : < Skr. *kalaśodara*: bir şeytan adı. (DAS 3573)

ķalmaşapadı < Skr. *kalmaŞapada* : bir şeytan adı (DIŞ. 551)

ķamaşırıştı < Skr. *kâmasreŞtha* : bir şeytan adı (DIŞ. 591)

ķandaķa < Skr. *khandaka* : bir şeytan adı (DIŞ. 592)

ķandıraķovındı < Skr. *khadirakovida* : bir şeytan adı (DIŞ. 595)

ķapılı < Skr. *kapila* : bir şeytan adı (DIŞ. 560)

kımbırı < Skr. *kumbhıra* : bir şeytan adı (DIŞ. 577)

ķınıķanta < Skr. *kunikantha* : bir şeytan adı (DIŞ. 592)

kilimbi : şeytan adı (EUTS)

ķutayu < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 570)

madar : şeytan (ÇBH. 306)

mahoragı < Skr. *mahoraga* : bir şeytan sınıfı (AY. 575-8), (AY. 679)

makakırası < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 557)

mananıkı < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 591)

mandalı < Skr. mandala : bir şeytan adı (DIŞ. 600)

manibadare : < Skr. *manibhadra*: sekiz komutandan biri, şeytanların hükümdarı [AY6 0628]

manıbadarı < Skr. *manibhadra* : krş. manıbadırı (AY. 425-10)

manıbadırı < Skr. *manibhadra* : krş. manıbadarı (AY. 431-21)

manıbadrı < Skr. *manibhadra* : bir şeytan adı (DIŞ. 584)

manıçarı < Skr. *manicara* bir şeytan adı (DIŞ. 593)

manır < Skr. *mani* : bir şeytan adı (DIŞ. 593)

mıçukamala < Skr. ? : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 236)

muntrumuntuz : bir şeytan adı (ETŞ. 6-16)

nandakı < Skr. *nandika* : bir şeytan adı (DIŞ. 565)

nara nara < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 583)

natakı < Skr. *natika* : bir şeytan adı (DIŞ. 554)

oŋjin < Çin. ? : iblis, fena ruh (ETG)

pançalagandı < Skr. *pancala-ganda* : bir şeytan adı (DIŞ. 600)

pançikė : < Skr. *paŋcika*: sekiz büyük şeytandan üçüncüsü. (DAS 3786)

pançıkı, **pançiki** : bir şeytan adı (AY. 28-23)

pandarakı < Skr. *pandaraka* : bir şeytan adı (DIŞ. 558)

paranadı < Skr. *pranada* : bir şeytan adı (DIŞ. 593)

paru < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 570)

praçapatı < Skr. prajapati : bir şeytan adı (DIŞ. 590)

prėt : < Toh. A *pret*, < Skr. *preta*: ruh, hayalet; şeytan, kötü varlık, aç ruh. (DAS 1896) (EUTS)

prit < Toh. *pret* < Skr. *preta* : (aç) ruhlar, ruh, hayalet, şeytan, cin (Maitri. 112-7) (AY. 138-8)

purnabadrı < Skr. *pürnabhadra* : bir şeytan adı (DIŞ. 563, 584)

raçabadrı < Skr. *rajabhadra* : bir şeytan adı (DIŞ. 561)

rakşas rakşaz, < Skr. *rakşasa* : kötü ruhlar, dişi şeytan (DIŞ. 657), (AY. 641-6)

sakirtaġam < Skr. *skrdagamin* : Nirvanadan önce bir defa daha gelecek olan (Maitri. 63-35)

sançanaçaye : < Skr. *sam-jneya*: general kişi adı(28 Yakşa topluluğunun ilahı, büyük generali [AY6 0479]

satagiri : < Skr. *sātāgiri*: bir yakşa (şeytan) adı. (DAS 3786) (ÇBH. 300)

sınhabalı < Skr. *simhabala* : bir şeytan adı (DIŞ. 572)

somı < Skr. *soma* : bir şeytan adı (DIŞ. 589)

subarmı < Skr. *subrahma* : bir şeytan adı (DIŞ. 551)

subrçarı < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 585)

sumanı < Skr. *sumana* : bir şeytan adı (DIŞ. 600)

sunıtrı < Skr. *sunetra* : bir şeytan adı (DIŞ. 586)

susara < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 585)

şatagırı < Skr. *satagiri* : bir şeytan adı (DIŞ. 594)

şémnu < Sogd. *şmnw* : şeytan (EUTS)

şılabadrı < Skr. *sılabhadm* : bir şeytan adı (DIŞ. 552)

şilabadri : < Skr. *sılabhadm* : bir şeytan adı (EUTS)

şımnu, ş(i)mnu : < Sogd. *şmnw* : şeytan (AY. 172-17) [AY6 0575]

şırıbadarı < Skr. *srıbhadra* : bir şeytan adı (DIŞ. 564)

şmnu < Sogd. *şmnw* : şeytan (Maitri. 47-15)

şmnuluġ : şeytani (EUTS)

şumnu : şeytan (Man.)

tariçanta < Skr. *Trijata* : dişi şeytanlardan birinin adı (ÇBH. 157)

tarkantakı < Skr. *trikanthaka* : bir şeytan adı (DIŞ. 601)

tartalumı < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 549)

tıravıntı < Skr. ? : bir şeytan adı (DIŞ. 583)

tupalı < Skr. *triphalin* : bir şeytan adı (DIŞ. 601)

upapançıkı < Skr. upapancaka bir şeytan adı (DIŞ. 594)

uru < Skr. ? : bir şeytan adı (ÇBH. 110)

urumukė : < Skr. *urumukha*: Bir şeytan adı. (DAS 3531)

urumiki < Skr. *urumukha* : bir şeytan adı (ÇBH. 47)

vadı < Skr. *vadi* : bir şeytan adı (DIŞ. 574, 584)

varunı < Skr. *varuna* : bir şeytan adı (DIŞ. 547, 589)

yaksa < Skr. *yakşa* : şeytan (EUTS)

yakşa < Skr. *yakşa* (AY. 25-15)

yakşı < Skr. *yakşa* : bir şeytan adı (DIŞ. 578)

yek < =Far. *Yakkha*, Skr. *yaksa* : şeytan; doğa üstü varlık, dev, cin=Skr. **naga** (AY. 193-4) (Maitri. 111-19) (İKP. 56-5)

yäklig : şeytanlı [AY6 0117-0118]

yik : krş. **yek** (AY. 325-22)

vayraçanı < Skr. *vairocana* : bir şeytan adı (DIŞ. 591)

buti < Skr. *bhüta* : cin, peri, umacı (EUTS)

içgek : dev, cin, kötü ruh, iblis, şeytan, yarasa (AY. 493-5) (BTT XX)

megişvr : krş. **mhişvar** (KİP. A115)

nayvazik < Toh. *naivasik* : cin (ETG)

wahşig : cin (ETG)

yél : **1/1** cin çarpması (ETG)

yilpaġ : cin, hastalık şeytanı (ETG)

yilpig : cin, peri, hastalık, şeytan, gulyabani (EUTS)

asur < Skr. *asura* : cin (KİP. 142)

ige : **3-** peri, ruh (EUTS)

yir sub igesi : yer ve su perisi, tanrısı (EUTS)

irsi < Skr. *rsi* : peri, ilah (EUTS)

ḳumba < Skr. *kumbha* : su perisi, su adamı (EUTS)

nepsiki : peri (EUTS)

perikan Katun : peri kraliçesi (EUTS)

periken < O.F. *pryg'n* : peri (ETG)

yelpik : cüce cin, hayalet, şeytan (EUES 887)

2.2.2.1.4.1. Şeytan Yakını

karini : < Skr. *hāritī* : şeytanın annesi [AY6 0629]

sançayı < Skr. *samjaya* : Kubera'nın büyük oğlunun adı (DIŞ. 534)

bumı < Skr. *bhüma* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 478)

çakaladabı< Skr. ? : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 339)

danadatı < *dhanadatti* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 236)

danıkı < Skr. *dhanika* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 236)

dırġı < Skr. *dirgha* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 422)

ḳatalı < Skr. ? : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 423)

ḳatı < Skr. *kata* : bir şeytan ve şeytan kumandanının adı (DIŞ. 479); (AY. 41-19)

ḳaymavatı < Skr.*haimavata* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 493)

pançalaḳarı < Skr. *pancalakari* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 493)

pançalı < Skr. *pancala* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 493)

prştaka < Skr. *prştâka* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 237)

purnakı , **purnaki** < Skr. pürnaka : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 422, 595)

saravadı < Skr. ? : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 493)

sıḳı < Skr. *simha* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 338)

subumı < Skr. *subhüma* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 478)

surasadırı < Skr. ? : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 422)

şanḳara < Skr. *s* ■ *mkara* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 338)
upasıkı < Skr. *upasikı* : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 338)
upakadı < Skr. *upakâla* (?) : bir şeytan kumandanının adı (DIŞ. 479)

2.2.2.1.5. Diğer Olağaüstü Varlıklar

aranyaka : Maniheist (?) Ezop (?) destanındaki bir kızın adı (UWN1 225)
ġandarvı < Skr. *gandharva* : gökteki mızıkacılar (AY. 28-10) (DIŞ. 599)
ġantarvi <Skr. *gandharva* : gök mızıkacıları (Maitri. 18-39)
paçaşıkı < Skr. *pancasikha* : Gandarva'nın oğlunun adı (DIŞ. 652)
kelen < Çin. *k'i-lin* : tek boynuzlu efsanevi bir canavar, gergedan (ETG)
kınarı < Skr. *kinnara* : tabiat üstü varlıklardan biri (AY. n6665-6), (DIŞ. 679)
kilen < Çin. *k'i-lin* : efsanevi tek boynuzlu bir hayvan (ETG)
kinare : < Skr. *kimnara*: yarı hayvan, yarı insan ola mitolojik canlılar topluluğu [AY6 0517]
ḳumbandı < Skr. kumbhânda : bir grup şeytani varlık (AY. 400-19) (DIŞ. 192)
tutgan : **1**- yakalayan (şeytani varlık) (EUES 764)
nata < Skr. *Nata* : ilahi mızıkacı (Maitri. 89-3)

2.2.2.1.6. Yaratma, Yaratılış

osuġlug : **2**- yaratılmış, vücuda getirilmiş olmak (EUTS)
yaratıglıg : **2**- yaratan (ETG)
ettäçisiz : yaratıcısız (EUES 265)

yarat- : **1**- yaratmak (Huas.)
yaratıl- : **1**- yapılmak, yaratılmak (AY. 33-14) (Üİ. 104b 12)
yaratın- : **1/2** yaratılmak, oluşturulmak (AY. 181-2)
yaratış- : yaratmak (EUTS)
törüt- : yaratmak, vücuda getirmek, türetmek (IB. 55)
törü- : yaratılmak, biçimlenmek, teşekkül etmek, türemek, doğmak, meydana gelmek, oluşmak (İKP. 5-8) (AY. 151-20)
töri- : krş. **törü**- (AY. 557-20)
ḳılın- : **1/6** yaratılmak (ÇBH. 19), (AY. 134-6)

etil-, **itil-** : **2-** yaratılmak, yaratılmış olmak, var olmak, mevcut olmak (UWV2 62)
alka- : **3-** yaratmak, meydana getirmek (?) (UWV1 49)

2.2.2.1.7. İlahi, Semavi

tengri : tanrıya mensup, ilahi Tengri (burhanlar 'ilahi burhanlar) (Huas.)
tengridem : ilahi, semavi, mukaddes (AY. 83-10) (Man.)
tengriken : ilahi, semavi (Man.)
tengritem : ilahi, semavi (EUTS)
t(e)nridem : ilahilere has, veya ait (UÜH-D. 94)
teŋridem : ilahî, semavi, kutsi (DIŞ. 134) (Maitri. 18-39)
burhanlıġ : kutsal, ilahi (ÇBH. 280), (BTT I. D 149) (DAS 1979)
ıdduk : **2-** kutlu, mukaddes, aziz (EUTS)
ıdoḳ : kutsal, kutlu, aziz (BTT XX) (DAS 19)
ıduḳ : **1-** kutsal, mukaddes, aziz (Maitri. 5-39), (AY. 136-2)
ilahi < Ar. *ilāhī* : ilahi (EUES 303)
bügüdäm : kutsal (EUES 211)

2.2.2.2. Din, Mezhepler

ärkägün : **1-** Hristiyan; Hristiyan dininden olan, İsevi (EUDDM 110) (UWN2 260)
yarlıġ : **1- 1/2** din (Maitri. 10-42) (AY. 157-17)
tayşing < Çin. *Tayşeng*=Skr. *Mahayana*=Uyg. *Ulug kölüngü* : **2-** üç Budist mezhepten biri (AY. 132-9)
sawşiŋ < Çin. *siao-sheng* < Skr. hınayana : Budizm'de bir mezhep (ETG)
ngoşak : Samiin (mani mezhebince) (EUTS)
maḫayan < Skr. Mahayana : 'büyük araç', iki büyük Budist mezhepten biri, Kuzey Budizminin adı (AY. 141-19)
maḫayana : mahayana, büyük taşıyıcı (İKP. 58.int)
tars < O.F. *tarsā* : Hristiyan (EUES 679)
tarsak ~ t(a)rs(a)k < Sogd. *trsʾq ~ trsʾk* < O.F *tarsā* : Hristiyan (EUES 679)
t(a)rs(a)klig : Hristiyan …, Hristiyan olma (EUES 679)
vaybajaki : krş. **vaybajaki** < Skr.*vaibhaşika* : bir mezhep (Maitri. 34-14)
vaybaş < Skr. *vaibhasika* : bir mezhep adı (Maitri. 19-48)

2.2.2.2.1. Akide, Öğreti

yersigsiz : sapkınlık, yanlış öğreti (EUES 891)

yarlıġ : **1- 1/3** vaaz (Maitri. 10-42) (AY. 157-17)

3- tarikat, sutra, mukadderat (EUTS)

sari < Skr. *sara* : Bimbasâra'da ikinci unsur (Üİ. 109a 7)

mardaspant, **Mardaspont** < Sogd. *Mardaspand* : unsur, eleman (ETG)

törü : **1/2** akide öğreti=**dharma** (İKP. 78-4) (Üİ. 124b 14) (AY. 133-15)

törülüg : Ortodoks, en asli olan usûl ve nizama uymak (Man.)

agat, akat, äŋät : < Skr. *agada*: **2-** Budist öğretinin mecazi adı (UWN1 55)

ç(a)kşap(a)t < Skr. *çihşapad* < Skr. *sikşâpada* : dini talimat, öğreti (AY. 151-15)

şaşan < Skr. *sâsana* : disiplin, akide (ETG)

çahşapudlıġ : < *Soğ. çiḫşāpad*, < *Skr. śikşāpada + Türk. +lXg*. : Öğreti ve on yasak ile ilgili olan. (DAS 2658)

darm < Skr. *dharma* : din, akide (ETG)

darma < Skr. *dharma* : (AY. 30-4)

darmaçak(i)r : < Skr. *dharmacakra*: öğreti tekerleği [AY6 0578]

dın < Sogd. *dön* : din, mezhep (EUTS)

drm < Toh. *dharm dharma* < Skr. *dharma* : din, akîde; namo (Maitri. 7-1), (KİP. 1)

ḳrmaput < Skr. karmapatha : amel yolu (Maitri. 79-23)

ḳrmapt< Skr. karmapatha : amel, iş ve iş yapma yolları (EUTS)

ḳsānti : Altı veya on faziletten üçüncüsü: sabır (ETG)

şazın : < *Skr. śāsanaṃ*: din, dini kaide, vecibe, din kitabı ve bunun bir bölümü, akaid kitabı, öğreti. (DAS 19) (Maitri. 1-60)

şazin < Toh. A ve Toh. B *sāśam* < Skr. *śāsana* : disiplin, öğreti, akide (MEİB 0330)

nom < Gr. *nomos* < Sogd. nwm: din kuralı, kutsal yasa, akide, kanun, inanç, dua, öğreti, töre=Skr. dharma (AY. 2-8), (İKP. 49-5), (AY 3k. 175-12)

nomça : nizamca, törece (AY. 15-3)

nomçısız : vaizsiz (AY. 218-7)

nomılıg : öğretili (AY. 678-7)

nomçı : vaiz=Skr. **dharmapati** (AY. 341-12) (Maitri. 70-42)

nomluġ : **1/1** öğreti, dine ait, kanuni (DIŞ. 639), (Maitri. 7-13), (BTT XX)

nomsuz : kaidesiz (Maitri. 44-9)

samtso < Çin.*san-tsang*< *sam-dz'ang-zo* =Skr. **tripitaka** : Buda akidesinde üç sepet (ETG)

şazan, **sāsan** < Skr. *sasana* : disiplin, akide (ETG)

şazana < Skr. *şāsana* : din, akide, disiplin (EUTS)

şazan < Skr. *şazana* : din, akide (Maitri. 3-45)

şzn < Skr. *şaşana* : din, akide (Maitri. 65-9)

tadu : < Skr. *dhātu*: unsur, öge. (EUDDM 217)

wap < Çin.*fa*< *wap* =Skr. **dharma** : kanun, akide (ETG)

alayavitñan : < Skr. *ālaya-vijñāna*: Budizm'de sekizinci bilincin adı (UWN1 88)

silü <? Bir dhyaa adı (Üİ. 124b 6)

anuṭara : < Skr. *anuttara*: Sanskritçede aydınlanma (skr. bodhi) vb.'nin niteleyicisi (UWN1 198)

aŋkure : < Skr. *ankura*: Tantrizm'de 24 kahramandan dokuzuncusunun adı (UWN1 204)

aryamarg : < Toh. *āryamārg* < Skr. *āryamārga*-: Budistlerin kurtuluşa ulaşmak için gittikleri yolun adı (UWN1 284)

aryam(a)rglıg : kurtuluş yolu ile ilgili, kurtuluş yolunun ... (UWN1 284)

asanka-vibaga-bumi < Skr. *asamkhyavibhāgabhūmi*: Daşabhūmi (her Bodhisattva'nın geçmesi gereken on aşama)'nın altıncı aşamasının bir adı (UWN1 290)

saḳardaġam : < Skr. *sakṛdāgāmin*: Hinayāna düşüncesinde śrotāpanna, anāgāmin ve arhant ile birlikte kutsal olmanın 4 aşamasından biri. (DAS 4468) (AY. 144-5)

avastik : Skr. *āvasthika* : Sarvāstivāda ortodokslarının öğretisine göre Pratītyasamutpāda temel kanununun bir yorumlama çeşidinin adı (UWN2 52)

adra- : krş. **adro-** (UWV1 16)

adro- : **1-** ilerlemek, ileri gitmek, aşama kaydetmek (budizmdeki kurtuluş yolunda) (UWV1 18)

adrat- : krş. **adrot-** (UWV1 16)

adrot- : **2-** ilerletmek, ileri götürmek (budizmdeki kurtuluş yolunda) (UWV1 20)

et- : **5-** (öğretiyi, insanı) ilerletmek, geliştirmek (UWV2 60)

nomla- (Sogd. *nwm*+Uyg. *la*-) : **1/1** din öğretmek, vaaz vermek, ders vermek, öğretmek (İKP. 49-6), (Maitri. 88-34) (DAS 85)

nomlal- : **1/1** kutlanmak, **1/2** vaaz edilmek (EUTS)

nomlat- : anlattırmak, açıklatmak, vaaz verdirmek (AY. 167-4)

nomlatıl- : nom'lanmış olmak (AY. 683-23)

2.2.2.3. Kutsal Kitap, Öğreti Kitapları

evagliun < O.F. *evangelyon* : incil (ETG)

evigliun : incil (EUTS)

oŋlium : evangelium, incil (EUTS)

abıdarım < Skr. *Abhidharma* :=bkz.**abidarim** (AY. 270-21)

abidarim < Skr. *Abhidarma*. Vasubandhu'nun eserinin adı (Üİ. 160b 3)

abidarmakoş : < Skr. *abhi- dharmakoşa*: Vasubandhu'nun bir Şāstra'sının adı (UWN1 4)

agam : < Toh. *āgam*: < Skr. *āgama*: (Mahāyāna'nın Sūtra'larının yerini tutan) Hīnayāna'nın temel metinlerinin adı (UWN1 54)

altunyaruḳ : Çinceden Uygurcaya Şıngku Şeli Tutung tarafından tercüme edilmiş Budist öğreti kitabı, *"Altın Işık"* (AY. 685-18)

anuşayaḳoş < Skr. *anusayakosa.* : Vasubandhu'nun *"Abhidharmakosa"* adlı eserinin 5.bölümünün adı

daşakarmapuda-awadanamal < Skr. *dasakamapatha-avadana mala* : bir kitap ismi (ETG)

daşakrmapuda'awtanamal < Skr. *Dasakarmapatha-avadana-mala* : bir kitap ismi (UİG)

dışastvustık < Skr. *disasvastik* (?): bir sutra adı (DIŞ. 33)

ŋuastuanift : Huastuanift (EUTS)

im : bkz. **kuanşi** (KİP)

indirayakoş < Skr. *İndriyakosa* :Vasubandhu'nun Abhidharmakosa'sının ikinci bölümünün adı (Üİ. 108a 8)

keşin : bölüm, sutra'nın bölümü (kesin) birer (AY. 198-14)

maḥasmaç < Skr. *mahasamaja* : bir dini eserin adı (Maitri. 50-39)

margapudgalakoş < Skr. *Margapudgalakosa* : Abhidarmakosa'nın 6.bölümünün adı

(Üİ. 102a 1)

mḫa-prti-a : bir şastra adı (EUTS)

mheşvri : krş. **mahişvri** (Maitri.)

pramit < Skr. *paramita* : bir sutra adı (EUTS)

sudur < Skr. sütra : dini kitap, Burkan'ın vaaz kitabı, öğreti kitabı
(Maitri. 50-34) (Üİ. 113a 13)

şahbuhṙgan < Far. *Sahbuhragan* : Maniye ait bir eserin adı (EUTS)

şastar, **şastir** : din dersleri, din kitabı (EUTS) (DAS 209)

şastr < Skr. *śāstra*: din dersleri, din kitabı, Budizm'in tefsiri (EUTS) (ETG)

şastr, şasatar, şastar < Skr. *śāstra*: dini eser, tefsir, mezhep ve akait kitabı
(Maitri. 38-4)

vaçraçitak < Skr. *vajracchedika* : kimkoki atlık v.sudur (BTT I.)

vaibaş : bir şastra adı (EUTS)

yog < Skr. *yoga* : bir şastra adı (EUTS)

vinay < Skr. *vinaya* : Burkancı bir çeşit eser (Maitri. 62-21)

vine < Skr. *vinaya* : rahiplere has tüzük (EUTS)

vyakran < Skr. *vyakarana* : Burkancılıkta dokuz veya on iki kitaptan biri
(Maitri. 3-50)

yogalun < Çin. *yü-kia (schi-ti)lun* : şastra adı (EUTS)

şuronggaşamapadi < Skr. suramgama-samadhi : (bir sutra adı) (AY. 172-15)

şurunggasamabadı < Skr. süramgamasamâdhi : (bir sutra adı) (AY. 172-5)

şırunggasamabodı < Skr. süramgamasamâdhi : (bir sutra adı) (AY. 69-10)

rasıyan < Skr. *rasayana* : bir eser adı (AY. 683-13)

rasayan : **2-** < Skr. *rasayana* : bir eser adı (EUTS)

abid(a)rmaharḍay < Skr. *Abhidhartnahrdaya* : bir eser adı (MEİB 2116)

m(a)hayan-sangrah < Skr. *Mahāyāna-samgraha* : bir eser adı (MEİB 0686)

vizti lun < Skr. *vimśatikā-vijñaptimātratāsiddhi śāstra* : bir eser adı (MEİB 0417)

sadarma < Skr. *saddharma* : kitabın adı (EUTS)

şasatr : eser (EUTS)

şasatar : bkz. **şastr** (Maitri.)

şastar : bkz. **şastr** (Maitri.)

şaştır, **şaştir**< Skr. *śāstra*: eser (AY. 585-21), (Üİ. 100b 14)

şastrlıg : dini eserle ilgili (Maitri. 69-42)

vaphuaki : şastra adı (EUTS)

varti < Skr. *vrtti* : yorum, tefsir (Üİ. 118a 7)

vişikülen : bir şastra adı (EUTS)

vityasatan < krş. **vityastan** (Maitri.)

vityastan < Skr. *vidyasthana* : klasik kitapların toplamı (Maitri. 3-22)

2.2.2.3.1. Kitap Yazarı

ġintsuŋ < Çin. *gen-ts'ung* : Hüan-tsang'ın tercümesine tefsir yazan kimse (ETG)

huilip < Çin.*Hui-li* : Hüantsang'ın tercümei halini yazan şakirdi (ETG)

aryaçantri < Skr. *aryacandra* : Toharca metnin çeviricisi (Maitri. 19-49)

arya-açari : < Skr. *āryācārya*: Uygur bir tercümanın adı ya da unvanı (UWN1 282)

2.2.2.4. Dinî Kişiler

2.2.2.4.1. Din Görevlisi, Rahip, Rahibe

mojag : başpapaz, başpiskopoz (EUTS)

purohitė : < *Skr. purohita*: aile papazı. (DAS 4051)

saŋisd(a)v(i)re: < Skr. *samghasthavira*: topluluğun en yaşlısı, önde geleni (EUDDM 201)

ḳam : köycü, papaz, ruhani şef; büyücü, sihirbaz, kaman (Man.)

btanati < Skr. *Ihadanta* : muhterem (rahipler için) (Maitri. 5-37)

denṭar : < Soğd : papaz, keşiş (EUDDM 103)

şila : keşiş, rahip. (EUDDM 215)

toyın < Çin. *tao jen* rahip=Skr. **bhiksu** (AY. 2-12) (DIŞ. 509)

toyun : krş. **toyın** : rahip (KİP. B14)

şäli : < Çin. *she li*: rahip, keşiş (EUDDM 215)

upasė : < Soğd. *'wp'sy*, < Skr. *upāsaka*: Budizme mensup ama ruhani tarikata girmemiş rahip. (DAS 230)

uzun tonlug : **1/2** uzun cüppeli, rahip (IB. 22) (Huas.)

şarmiri < Kuç. *Sarmire,* Skr. *sramanera* : rahip namzedi (ETG)

şrmiri : çömez, rahip şakirdi (EUTS)

smnanç : rahibe (EUTS)

şamnanç < Sogd. *şmn'nç* : rahibe (AY. 2-12)

şarmiranç : müstakbel rahibe, rahibe (ETG)

şımnanç : rahibe, zahide (EUTS)

şimnanç : =**şamnanç** (ETG)

şmnanç < Sogd. *şmn'nç*=Skr. *şrameneri* : rahibe (Maitri. 51-29) (Üİ. 113a 12)

upasanç < Sogd. *'wp's'nç* < Skr. *upâsika* : mümine, inanan kadın, rahipler sınıfına dahil olmayan rahibe (Maitri. 23-33) (AY. 191-16) (KİP. 134)

vpasanç, **upasanç** < Sogd. *upasanç* : Budizme mensup fakat ruhani tarikata girmemiş rahibe (ETG)

tengriçi : tanrı adamı, şeriat hocası, fakih (Huas.)

tirti < Skr. *tirthika* : yanlış inanç hocası (Maitri. 5-43)

ġuru < Skr . *guru* : ruhani lider; muallim, öğretmen burua (IB. 66) (ETG)

abayakad(a)nştre < Skr. *abbayaka*: Seylan'dan (Abhayagiri Dağı'ndan?) bir budist öğretmenin adı (UWN1 3)

wapşı < Çin.*fa-shi* < *wap-şi* : Budizmde hoca (ETG)

asange < Skr. *asanga*: tanınmış bir Budist öğretmenin adı (UWN1 290)

upası < Sogd. '*wp'sy* < Skr. *upâsaka* : (Maitri. 109-26)

upasi < Sogd. *'wp'sy* < Skr. *upâsaka* : inanan kişi,mümin, ruhban sınıfına dahil olmayan erkek (KİP. 223) (AY. 191-15)

vayseşiki-lıġ < Skr. *Vaisesika+lıġ*: Vaisesika okuluna mensup (Üİ. 99b 15)

vpasi =**upasi** (ETG)

apisġop : metropolit (EUTS)

arıġ Dintar : gerçek din hadimi (EUTS)

arya-piryi, arya-priyi : Skr. *āryapriya*: Xuanzang'ın Hindistan'daki Parvata'yı ziyaretinden önce, bir süre orada çalışmış olan bir rahibin adı. (UWN1 285)

aryasaŋ : < Skr. *āryasangha*: Budist rahip ve rahibelerden oluşan cemaatin adı (UWN1 285)

astud : Maniheist bir din adamının ya da rahibin adının bir bölümü (UWN1 305)

ayguçı : **2-** (Budist cemaat için devlet tarafından görevlendirilen) din temsilcisi (UWN2 80)

niġoşak < Sogd. *nigoşak* : (mani dininde) dinleyici, şakirt, öğrenci; rahiplerin en aşağı rütbesi (Huas.) (ETG)

niġusék : şakirt (EUTS)

purohit, **prohid**, **prohit**, **purohiti** < Skr. *purohita* : ev imamı (Maitri. 35-29)

prohid : krş. **purohid** (Maitri. 35-29)

vėdaŋġasarė: < *Skr. vedāṅgasāra* (?): bir brahman adı. (DAS 4222)

vaybaşiki-lıġ < Skr. *Vaibhâşika+lıġ* : Vaibhâşika okuluna mensup (Üİ. 104a 13)

ratikrė: < Skr. *ratikara*: Bir brahman adı. (DAS 3907)

dindar : dindar, din ayinlerini idare eden (EUTS)

maḫistaḳ < O.İ.T. : (turfan yazmalarına göre) Maniheizm papazlığında 3.kademe rütbe (ETG)

midik < Sogd. *myS'kk* : Buda dinine mensup fakat ruhaniler sınıfına girmeyen (ETG)

şkşamani < Skr. *şiksamana* : mürit (Maitri. 61-13)

udgak : **1-** taraftar, sadık kişi, mürit (EUES 786)

vajėnpat : < Toh. A *vasempāt,* < Toh. B *vasaṃpāt,* < Skr. *upasaṃpadā*: Budizm'de rahiplerin emrine, düzenine girme işi. (DAS 489)

egil : **2-** din adamı olmayan (BTT XX)

atyanṭik : < Skr. *ütyantika* ya da *ajnātika*: Buda rütbesine ulaşamayan canlılar için kullanılan isim (UWN2 46)

sagan ügä : Maniheist manastır yönetiminin görevlisi (EUES 573)

2.2.2.4.2. Evliya, Münzevi

dutagun < Skr.*dhutaguna* : günahlardan sıyrılmış kimsenin sıfatları (Maitri. 56-16)

erji=Skr. *rsi* : dünyayı terk etmiş, münzevi (BTT I. D 51)

irji < Sogd. *rizai* < Skr. rsi : evliya, münzevi (ETG)

arhant < Skr. *Arhant* : aziz, veli, kutlu kişi, ermiş (AY. 34b-11) (Üİ. 125a 9)

raḫant : =**arhant** (ETG)

rand : =**arhant** (EUTS)

rḫant : =**arhant** (EUTS)

parivrajaka < Skr. : serseri, derviş (EUTS)

arçarya : < Skr. *ācāra*: Xuanzang Biyografisi'nde geçen ve Hindistan Andhra krallığındaki bir manastırın kurucusu olan Arhat'ın adı (UWN1 226)

arhantanc : < Skr. *arhant*: Arhantanç (kurtuluş yolunun dördüncü ve son aşamasında olan Budist rahibe (UWN1 231)

arśi < Sogd. *rizai* < Skr. *rsi* : evliya, münzevi (ETG)

arzi < Sogd. *rizai* < Skr. *rsi* : evliya, münzevi (ETG)

2.2.2.4.3. Dindar, Mümin

bügülenmek : dindarlık, zahitlik, inanç, itikat, gizemli bilgelik, gizemli güç (AY. 186-1)

nomluġ : **1/2-** bir din mensubu (DIŞ. 639), (Maitri. 7-13), (BTT XX)

darmahariki < Skr. *dharmähäraka*: öğreti yiyeceği bulunan, aşı darma olan. (EUDDM 102)

ç(a)kşap(a)t lıġ : öğretili, akideli, inançlı, itikatlı (AY. 169-4)

bügülüg : hikmetli, dindar, inançlı (AY. 436-11)

sakşamani < Skr. *siksamana* : akaid öğrenen kadınlar (EUTS)

tengrili : tanrılı (EUTS)

tengrilig : dindar (IB. 13)

di[n]tar < Sogd. *SynS'r* : mani dinine inanan, dindar (IB. 66)

kertgünç : mümin, iman eden (ETG)

kirtü : **2-** mümin (KİP. 193), (Maitri. 74-21) (Üİ. 99b 15)

kertgünçlüg : inançlı, inanmış (BÖ. 60)

kertkünç : inançlı, imanlı (EUTS)

kirtgünç : inanç, din, iman (AY. 3-2) (BTT I. B 144)

kirtgünçlüg : inanılır kimse, itikadı ve inancı yerinde olan (AY. 256-23); (EUTS)

kirtgünçlük : inançlı, inanan (Man.)

kirtgünçsüz : inançsız, itikatsız (AY. 511-22) (EUTS)

kirtgünçülüg : imanlı, inanılır (ETG)

nomdaş : din kardeşi, dindaş, aynı dinî cemaatin mensubu (EUES 498)

kirtgünmek : iman etme, inanma (KİP. 80)

kirtülüg : inanmış, mümin, gerçek (Maitri. 2-57) (AY. 350-11)

kirtünç : inanç (KİP. 51)

waybaziki < Skr. *vaibhâsika* : Budizmin bir mezhebine mensup (ETG)

tanġı : tao mezhebinden olan kimse (EUTS)

niġranti < Skr.*nirgrantha* : Jayna dinine mensup kimse (ETG)

akaşapuşpelig : < Skr. *ākā- sapuṣpa*: (objektif fenomenler sadece kök çiçekleridir, yani gerçek değildir diyen) kök çiçek öğretisine bağlı olan (UWN1 77)

kertgün-, (**kertkün**- ?) : inanmak, doğru kabul etmek, itimat etmek (BÖ. 54), (İKP. A-7)

kirtgün- : inanmak (AY. 101-1), (Maitri. 9-30)

kirtgür- : inanmak (Maitri. 9-27)

kirtkün- : inanmak, itikat etmek (Huas.)

ḳolula- : **1/4** inanmak (KİP. 178)

ınan- : **1**- (dini anlamda) inanmak, güvenmek (UWV2 88)

açıl- : **5**- (dine) dönmek (UWV1 4)

ag-, ak- : **5**- düşünüşünü, inancını değiştirmek (UWV1 21)

anun- : (dinî tutumunu) disipline etmek, geliştirmek, alıştırma yapmak; dindar olmak (UWV1 62)

sözläsüzlün- : dindar olmak (EUES 639)

2.2.2.4.4. İnançsız, Dinsiz

ḳorçu : inançsız (EUTS)

braman, **bramn** < Skr. *brahmana* : **2**- Budist olmayan (Maitri. 11-16), (Üİ. 103b 13), (AY. 142-4)

mitik < Sogd. *myS'k* : **1/2** inançsız, dinsiz (BTT I. B 120)

laukik: < *Skr. laukika*: dinsel olmayan, dünyevî. sıradan hayatın içinde olmak, dinsel olmayan; sıradan insan, dünyevi insan. (DAS 2716)

paşantak < Skr. *pasandika* : din yolundan ayrılan, zındık (Maitri. 10-34)

2.2.2.5. İnanca Bağlı Olaylar

anagam < Skr. *Anâgâmin* : öldükten sonra bir daha doğmama (samsara'dan kurtulma) (AY. 144-6)

anh(a)rw(a)z(a)n < sogd. *'nxrwzn, 'xrwzn* : (Maniheizm'in yaradılış efsanesinde) burçlar kuşağı (UWN1 163)

anṭirabav : < Skr. *antarābbava* : **1**- (bir canlının doğum-ölüm çemberinde birbirini takip eden varlık şekilleri arasındaki) ara durumu (UWN1 192)

anṭirabavlıg : ara durumda olan, ölümden sonraki durumda olan (UWN1 194)

suçatė : < Toh. A *sujāte*, < Skr. sujāta: Śakyamuni'nin önceki yaşamlarından

biri. (DAS 2512)

aradın azun : ölümle yeniden dirilme arasındaki zaman (EUTS)

vairam : < *Skr. vairambha*: evreni yerle bir edecek olan son ve büyük rüzgâr. (DAS 1854) (DAS 2456)

ḳao-çao < Çin. *k'ao tscho* : kurban için ruh çağırmak (EUTS)

samsara : ruhun bir bedenden başka bir bedene geçip yeniden doğması (UÜH-dizin)

sansar < Skr. *saṃsāra*: **1-** ruhun bir bedenden başka bir bedene geçip yeniden doğması (AY. 44-21 (DAS 230)

sansarlag : sansara ait (Maitri. 68-11)

sansarlıg : ölüm-doğum sırası, mevcudiyein devranı s. (AY. 22-3)

upapatik : < Skr. *upapattika*: Yeniden doğum. (DAS 576)

pratityasamutpadi < Skr. *pratitya-samutpada* : sebebe bağlı bir şekilde doğuş (Maitri. 46-5)

rasayan < Skr. *rasayana* : **1-** hayat iksiri (EUTS) (ETG)

ayuvinpak, avtyapak : < Skr. *āyurvipāka*: (daha önceki yaşamında birinin vakitsiz ölümü vb. nedeniyle) uzatılmış hayat şeklindeki karşılık için Sanskritçe terim (UWN2 101)

bodi < Skr. *bodhi* : erme, aydınlanma, uyanma (Maitri. 16-22), (BÖ. 7) (DAS 2302)

çatısmarı < Skr. *jâtismara* : daha önceki doğumlarını hatırlayan kimse (DIŞ. 673)

asanke, **asaŋı, asanḳı, asanki**: < Skr. *asamkhyeya* : **1-** kurtuluş yolunda sayısız uzun çaba, Asamkhyeya çabaları, Asamkhyeya-değişimi. (UWN1 292) [AY6 0130] (AY. 185-9)

boġtaçi : kurtarılmış, hidayete ermiş=krş.**boġtaġ** (ETG)

bodimant < Skr. *bodhimanda* : tenvir tahtı (ETG)

korıg : tabu kabul edilen; tabulaştırılan kişi, harem … (EUES 394)

korıglıg ~ korıgl(ı)g : tabu kabul edilen, tabuyla dolu, kısıtlamalı, harem … (EUES 394)

antirabav : < Skr. *antarābbava* : **2-** (ölüm ve yeniden doğum arasındaki durumda olan) bilinç halindeki varlık, ara varlık (UWN1 193)

anasiravadatu < Skr. *anāsravadhātu*: akıntıları (→ akıg) olmayan ruhî bir durumun ya da bir etki alanının adı (UWN1 147)

ayudara : dünya dışı olan Amoghasiddhi Buda'nın dişilik enerjisinin adı (UWN2 101)

ata- : **4-** seslenme kalıbını ins¸at etmek, seslenme kalıbını inşat ederek Buddhānusmrti'yi uygulamak (UWV1 99)

akıl-, **agıl-** : **3-** (Samsārada) dolaşmak (UWV1 33)

esil-, eşil-, isil-, işil-, ezil- : **3-** (Budizmdeki kurtuluş yolunda) geri kalmak (UWV2 34)
4- (ülke, Budist öğreti) yozlaşmak, dejenere olmak (UWV2 35)

en- : **4-** (Budizm'de daha kötü bir varlık biçimine vb.) gitmek, inmek (UWV2 19)

iç- : **2-** (okyanusu) içip bitirmek, içip boşaltmak (UWV2 99)
4- (mecazi: öğreti metni, abıhayat olarak) (UWV2 101)

amrıl- : **3-** (Şūnyatā durumunda, olmaksızın ve olmamaksızın, doğmaksızın ve ölmeksizin) rahat olmak (UWV1 58)

ärksin- : **4-** serbest olmak (manevi kirden) (UWV1 181)

kamla- : şamanlık yapmak (EUES 327)

evril- : **1/2** inanç değiştirmek ikile (Maitri. 4-47), (AY. 194-11)

eril- : **1/2** dinini değiştirmek (ETG)

ewril- : **1/2** dinin değiştirmek (ETG)

2.2.2.5.1. Çeşitli Ritüeller

bodapakşik < Skr.*bodhipakşika*: Budalık için aşılması gereken 37 şart (AY. 197-15)

argam : Tantrizm'de Buda'lara sunulan Sekiz kurbandan birincisinin adı, içme suyu sunusu (UWN1 228)

rakşand : < Skr. *rakshāmaṅgala*: Kötü ruhlara karşı korunmak için sergilenen dinsel tören. (DAS 2502)

adikarmike : < Skr. *ādikamika* : bir Bodhisattva'nın katetmesi gereken 10 aşamadan 3. aşamanın sıfatı (UWN1 36)

avyavartik : < Skr. *avaivartika*: bir Bodhisattva'nın (Buda adayı) geçmesi gereken 10 aşamadan dördüncüsünün adı (UWN1 57)

abimuki < Skr. *abhimukhi*: bir Bodhisattva'nın (Buda olacak kimse) geçmesi gereken 10 aşamadan 6.sının adı (UWN1 4)

abişik < Toh. *abhisek* < Skr. *abhiseka* : mukaddes bilmek, kutsamak (Maitri. 8-56)

abişek, **abişik** : < Skr. *abhişeka*: **1-** Abhişeka, (Budizm'de) kutsama, takdis etme (UWN1 5)

2- Abhişeka, (Şākyamuni Buda'nın kendi yerini alacak olan Maitreya'yı) takdis etmesi (UWN1 6)

3- taç giyme töreni (UWN1 6)

abizek < Toh. A *abhişek,* Toh. B *abhīşek* < Skr. *abhişeka* : (Budizm'de) kutsama, takdis etme (MEİB 0341)

abişeklıg : abhişeka ile ilgili (UWN1 6)

adiştit < Toh.*adhistit.* < Skr.*adhisthita* : **1/2** kutsama, onaylama (BÖ. 27), (Maitri. 103-3)

manggal : **2-** takdis, saadet, kutsama (EUTS)

vzanpat < Toh. *wasâmpat* < Skr. upasampada : takdis, vaftiz (Maitri. 18-6)

yimki : takdis, kutlama, kutal kıyma (Huas.)

alķış : takdis, kutsama, hayır dua, hamdüsena duası, tebrik, alkış (AY. 34ı-5), (Maitri. 33-36)

ıdokluk : kutsamalık (EUES 286)

dyan < Toh. *dhyam.* < Skr. *dhyana* : istiğrak, derin düşüncelere dalma, meditasyon, iç bakış, yoklama, bakma, inceleme (Maitri. 5-41), (Üİ. 124b 7), (AY. 172-16)

dyanlaġ : istiğraka ait (Maitri. 7-21)

prnadasunu < Skr. pranadaşunu : bir nevi istiğrak oturuşu (Maitri. 7-19)

ayıķ : adak (ETG)

tankarıg : adak (BÖ. 46)

srvatyan < Skr. *sarvadhyana* : bir nevi istiğrak (Maitri. 4-10)

samadı, samadi < Skr. *samadhi* : istiğrak, meditasyon (DIŞ. 302)

samar < Sogd. *s'm'r* < Skr. *samadhi* : istiğrak (Maitri. 35-21)

smar : krş. **samar** (Maitri.**)**

samati < Skr. *samâdhi* : düşüncenin yoğunlaşması/birleşimi, zihnin bir noktaya toplanması, yoğun düşünce (AY. 172-16)

amward(i)şnlıg : meditasyondan ibaret olan (UWN1 142)

anapan(a)sımartilıg : Anapānāsmrti meditasyonundan oluşan (UWN1 147)

anapānāsmrti < Skr. *anāpānasmrti*: bir meditasyonun adı (UWN1 147)

anţirabawa-dyan : < Skr. *antarābhava-dhyāna*: ara durum üzerine yapılan bir meditasyonun adı (UWN1 194)

ançola- : 1- dini törenle kutsamak, takdis etmek (BTT XX)

en- : **3**- (meditasyonda) aşağıya inmek ulaşmak (UWV2 18)

kügül- : takdis edilmiş olmak, tanınmak (EUTS)

amrıl- : **4**- (meditasyon aracılığıyla) huzur bulmak, (Samsāra ya da Nirvāna'da tutulmadan) rahatlamış olmak (UWV1 59)

amrıltur- : (meditasyon aracılığıyla) huzura kavuşturmak (UWV1 59)

antık- : **2**- (adak) adamak (Bodhisattva) (UWV1 62)

2.2.2.6. Kader, Baht, Kut

adıştıt < Skr. *adhiṣthita* : kader (AY. 32-8)

adıştıtlıġ : kaderli (?) (AY. 678-8)

adiçit < Skr. *ādicitta* : kader (BTT XX)

adıştit < Toh. *adhisthita-adhistt=**adıStit*** (EUTS)

adiştit < Toh.*adhistit.* < Skr.*adhisthita* : **1/1** kader (BÖ. 27), (Maitri. 103-3)

anbitik : alınyazısı, kader, mukadderat, sonuç (EUTS)

ülüg : talih, kader, pay, kısmet (Maitri. 21-4) (IB. 41) (Maitri. 1-48)

ḫut : **1/1** kut (EUTS)

ḳavut : **1/1** kut, görkem, haşmet (EUTS)

ḳıv : **1/2** kut (AY. 419-13) (Maitri. 89-36)

ḳud : kut (EUTS)

ḳut : **1/1** hayat suyu, üstün güç, selamet, büyük mutluluk, talih, uğur, görkem, saygınlık, ahret mutluluğu, koruyucu melek, evrensel güç (İKP. 6-4), (Maitri. 23-27)

tavlat : <Ar. *devlet* : şans. (EUDDM 227)

tawlat < Ar. *Daulat* : devlet, saadet (ETG)

ḫutluġ : **1/2** talihli=**ḳutluġ** (Man.)

ḳutılıġ : kutlu, kutsal, kuta sahip burkan (AY. 151-23)

ḳutluġ : kutlu, bahtiyar, mesut, uğurlu, hayati güç, kutsal sıvı, selamet,talih, uğur vb. özelliklere sahip olan (Maitri. 67-22) (İKP. 9-1)

ülüglemek : **1- 1/1** kutlu, tahtlı (EUTS)

yolluġ : **2- 2/1** kutlu (EUTS)

ıduḳluḳ : kutlu, kutluluk (IB. 41)

ḫıvlıġ : kutlu (EUTS)

ülüglüg : nasipli, kısmetli (AY. 34ı-3) (KİP. 76)

ülügsüz : nasipsiz, kısmetsiz (ETG)

ülgüsüz : **1**- nasipsiz, kısmetsiz (Maitri. 91-29)

ḳutsuz : **1/1** bedbaht, talihsiz, kutsuz (Maitri. 91-28)

oḳsuz : **2**- nasipsiz (Maitri. 67-35) (Üİ. 108b 5)

ḳutsıra- : kutlu kılmak (AY. 471-20)

ḳudad- : **1**- kutlanmak **2**- talihli olmak (EUTS) (İKP. 48-ext) (KİP. B1)

ḳudat- : **1**- kut kutlamak (EUTS)

ḫutad- : kutlaştırmak (EUTS)

irin- : **1**- bedbaht olmak (EUTS)

irinçle- : bedbaht olmak, talihsiz olmak (EUTS)

2.2.2.7. Büyü, Sihir

bügü : **1/2** büyü, doğa üstü güç (Maitri. 101-21) (AY. 137-7) (AY 3-5. 137-7)

abitiye : < Toh. *abhijñä*: < Skr. *abhijñā*: altı doğaüstü güç için kullanılan ad (UWN1 6)

adiştit : (kişinin kendisinin ya da başka birinin karması hakkında) büyü gücü, büyü ile kontrol etme (UWN1 36)

adiştitlıg : büyülü (UWN1 37)

rıdı, **ridi** < Skr. *rddhi* : mucize gösterme veya büyü gücü (Üİ. 103a 4)

riti < Skr. *rddhi* : büyülü güç, gizemli güç, sihir (AY. 131-20)

amirta : < Skr. *amrta*: **1**- bir büyü formülünün adı (UWN1 128)

arvışlıg : büyü formüllü ... , dhāranīli ... (UWN1 282)

arvış : büyü, büyü metni (Skr. *dharanı*), (BÖ. 82)

arwış : sihir, büyük efsun (ETG)

avış : **1**- büyü; yüksek ruhi manevi kudret (ÇBH)

agvıgr : krş. **arvış** (UWN1 75)

amzu, **amşu**, **ämzü** : **2**- olağanüstü etkili çare, sihir yöntemi (UWN1 142)

vidya < Skr. *vidya* : **2**- büyü sanatı (KİP. 219)

küü kelig =Skr. *rddhi* : büyü kuvveti, sihir, sihirli güç (BTT XX)

sidi < Skr. *siddhi* : sihir, büyü, büyü gücü, sihir kuvveti (EUTS)

vu < Skr. *fu* : tılsım (EUTS)

yelvi, **yelwi** : sihir (EUTS) (ETG)

yeläyü : **1**- aldatıcı, hayalî, büyülü, abes, görünen, batıl (EUES 886)

kömän : krş. **yelvi** [AY6 1160]

yilvi : **1**- büyü, sihir (Maitri. 81-43)

yilwi : büyü (ETG)

tömkesiz : büyüsüz (?) (Maitri. 2-2)

mangi : büyü, sihir, tılsım (EUTS)

mantal < Skr. *mandala* : tılsım, sihir beş (BTT XX)

mantra < Skr. ? : söz, sihir (EUTS)

siti : sihir, büyü (EUTS)

tarnı : büyü, sihir (EUTS)

sit satan < Skr. *Siddhi sadhana* : yüksek sihir formülleri (ÇBH. 269)

yelvikmäk : büyülenmiş olma, büyülenme (EUES 887)

ärkä- : (sihirli güç ile) ortaya çıkarmak, yaratmak (UWV1 178)

yilvile- : büyü ile hile yapmak (Huas.)

ırḳla- : falcıdan sormak, çeke çeke dışarı çıkarmak (EUTS)

bügülen- : tabiat üstü güç göstermek, büyülenmek,büyü bilgisine sahip olmak (Üİ. 103a 5), (DIŞ. 568)

uçın- : büyülenmek (DIŞ. 696)

yilvik- : büyülenmek (DIŞ. 696) (KİP. 184)

arbala- : büyülemek, sihirlemek (EUTS)

yelvik- : şeytana tutulmuş olmak, cinlenmiş olmak, büyülenmiş olmak, büyülenmek (EUES 887)

yelvilä- : büyü yapmak, sihir yapmak, büyülemek (EUES 887)

2.2.2.8. Fal, Kehanet

ırḳ : fal; işaret, rumuz (IB. 66) (ETG)

burua : fal, kehanet (IB. 66)

viyakrit < Toh. A *vyâkrti* < Skr. *vyâkrta* : kehanette bulunma, geleceği önceden bilme (BÖ. 73)

wiyakrit < Skr. *vyâkrti* : kehanet (ETG)

dinmurva : (dine ait) fal (Huas.)

ırkdakı : falda bulunan, faldaki (EUES 291)

ırkla- : (fal) bakmak; (bir şeye) fal bakmak (UWV2 94)

ay- : **4-** fala bakmak, kehanette bulunmak, (bir olayı) önceden görüp söylemek (UWV1 109)

ayıt- : **6-** kehaneti sormak, kehaneti öğrenmek, kehanette bulunmak (UWV1 122)

işläş- : **2-** kehanette bulunmak, önceden haber vermek (?) (UWV2 139)

2.2.2.9. İbadet

tapaġ : **1/2** tapma (İKP. 50-4)

tapuġ : tapma, hürmet (EUTS)

tapunuġma : tapınanlar (ETŞ. 5-8)

tutmaḳ : **1/2** ifa etme, (dini emri) yerine getirme (AY. 145-1) (Maitri. 19-12)

baçaḳ : oruç =krş.**paçaġ** (Huas.)

busat < Sogd. *bosanti* < Skr. *Uposatha* : oruç adıdır (EUTS)

buzad : oruç adıdır (EUTS)

kiçig baçaġ : küçük oruç (EUTS)

paçaġ : oruç (EUTS)

kurban < Ar. *kurbân*: kurban (EUDDM 168)

torma : kurban (EUDDM 242)

wusanti < Sogd. *usantı* < Skr. *upasantha* : oruç (ETG)

yagış : kurban (Maitri. 14-9)

saçıg : kurbanlık olarak saçılan her hangi bir şey, bir kurban türü (EUTS)

ötmiş : kurban, kurbanlık (EUTS)

ämçi (II) : krş. **amzu** (UWN2 184)

amzu, amşu, ämzü : **1-** (bir felaketten korunmak için) kurban, sunu (UWN1 142)

zeket : zekat (EUTS)

ḳarmapat : < *Skr. karmāpatha*: Davranış ve işin yolu, yönü, vasfı.(DAS 188)

ḳarmaput < *Skr. karmāpatha*: Davranış veya işin yolu, yönü, vasfı. (DAS 2991) (ETG)

puşi : sadaka (Huas.)

busı : sadaka, kurbanlık (EUTS)

sadaka < Sür. *zdq* / < Ar. *ṣadaka* : sadaka (EUES 572)

buşı < Çin. *pu shih* : **1**- sadaka, kurbanlık, fidye (AY. 21-18), (Maitri. 73-2)
sadaka (DAS 309)

pinvat : < *Skr*. *piṇḍapāta*: Sadaka olarak verilen yemek. (DAS 478) (BTT XX)

poşı : bağış, sadaka (İKP. 46-6)

bağrağu : sadaka dilenme (Maitri. 73-62)

tabın- : tapınmak (EUTS)

tabla- : **1/1** tapmak (EUTS)

tap- : **1**- tapmak (EUTS)

tapın- : hürmet etmek, saygı göstermek, tapınmak, gönlünü almak, ağırlamak (Maitri. 92-2) (DIŞ. 581) (AY. 156-5) kurban etmek, feda etmek. (EUDDM 222)

tapındur- : taptırmak (EUTS)

tapun- : tapınmak (ETG)

tut- : **1/3** dini bir emri yerine getirmek=Skr. **udgrahana**
(İKP. 56-1) (DIŞ. 588) (KİP. 158) (AY. 145-1)

udun- : **1**- tapınmak, hürmet etmek, saygı göstermek, yüceltmek, hayranlık göstermek (Maitri. 92-2) (AY. 156-5) (DAS 3007)

udundur- : taptırmak, tapındırmak, hürmet ettirmek, saydırtmak (EUTS)

yükün- : **1/2** eğilmek, secde etmek, gösterme (BÖ. 11) (AY. 131-15) (Maitri.2-55)

eŋit- : **1/2** secde etmek (Maitri. 90-9)

yinçür- : **1/2** secde etmek, eğilmek (Maitri. 2-55) (AY. 131-15)

yağ- : kurban sunmak (ETG)

yağa- : kurban sunmak (Maitri. 10-34)

baça- : oruç tutmak (AY. 524-13) (Huas.)

baçat- : oruç tutturmak [AY6 1005]

baçağ otur- : oruç tutmak (EUTS)

busu- : sadaka toplamak (AY. 367-18)

2.2.2.9.1. İbadet Yeri

maçid < Arab. *masğid*: cami, mescit (EUES 458)

çaidan : tapınak, mabet, ibadetgah (EUTS)

çaydan : mabet (Huas.)

tŋrilik : mabet, tapınak, ibadet yeri (EUTS)

vıḫar < Sogd. *Prh'r* <Skr. *vihara* : manastır, tapınak (AY. 135-19)

v(i)rh(a)r : < Skr. *vihâra.* manastır (EUDDM 267)

wiḫar < Sogd. *Prhar* < Skr. *vihara* : manastır, mabet (ETG)

tengrilik : mabed,tapınak (Man.)

tenirlik : putlar mabedi (ETG)

teŋrilik : putlar mabedi, pagod (ETG)

tengirlik : mabed, tapınak (Man.)

supurġan : mabed, tapınak (Man.)

manıstan <(?) : manastır, Mani manastırı (IB. 67)

vrḥar < Sogd. *Brg'r* < Skr. *vihara* : manastıri tapınak (Maitri. 54-2)

seŋik < Skr. *sanghika* : manastıra ait (Maitri. 72-1)

saŋram < Toh. *sankram* (samkram, sangram) < Skr. *sangharama* : manastır (AY. 135-19)

aravadana : manastır=**krş.arayadana** (EUTS)

arayadan < Skr. *âranya* : inziva yeri, manastır (AY. 196-10)

arayadana : manastır (EUTS)

çitavan < Skr. *Jetavana* : y.a., bir manastır adı (Maitri. 20-16)

pryan : krş. **prayan** : çile yeri, çilegah, inziva (Maitri.) (DAS 505)

sengrem < Skr. *sangharama* : manastır (Maitri. 52-4)

sı : Budistlere özgü manastır (EUTS)

suvasdıḳ-si : bir manastır adı (EUTS)

şrinalandrm : bir manastır adı (EUTS)

tamasavan : bir manastır adı (EUTS)

taygüntan < Çin. *Tayun t'ang* : manastır adı (IB. 67)

vakar < Skr. vihara : manastır (EUTS)

avaraşailak : < Skr. *aparaśailaka*: Xuanzang'ın seyahat ettiği zamanda (627–645) Hindistan'daki bir Budist manastırının adı (UWN2 52)

sotup : stupa (EUTS)

yiken : stupa (EUTS)

yagak : kurbanlık, kurban yeri, yağmur (Man.)

yaġışlıġ : kurbana ait; kurban sunma yeri (Maitri. 10-3) (AY. 29-8)

tapavan < Skr. *tapavana* : inziva ormanı (Maitri. 1-24)

tupavan < Skr. *tapovan* : yer adı, dinî anlamda dünyevi zevklerden yoksun bir yaşamın ifa edildiği bir koru (MEİB 0607)

niḳai < Skr. *nikaya* : tarikat, mektep (EUTS)

niḳay < Skr. *nikaya* : (felsefe veya ilahiyat) mektep, tarikat (ETG)

ni'ḳay-lıġ < Skr. *nikaya*+Tü. *+lıg* : okullu, okuluna mensup (Üİ. 102a 15)

2.2.2.9.2. Günah

adunçsuz : **1-** affolunmaz (günah) (Huas.)

aġır ayıġ ḳılınç : kötü amel, fena davranış (AY. 132-12)

askançu, asgançu azkançu : **2-** alaylı konuşma (Budizm'de 10 ana günahtan biri (UWN1 303)

tsuy < Çin. *tsui* : günah, suç, (dince) yasaklanmış davranış, kötü davranış (Maitri. 71-12) (KİP. 200) (AY. 132-12)

anantraş, anantaraş : < Toh. B *anantrās* < Skr. *ānantarya*: Doğrudan doğruya işlenen, ölümcül günah. (DAS 469) (DAS 471)

anantris, antiris <Skr. *Anantarya* : günah türlüg (Maitri. *57-27)*

anantrişsabag : < Skr. **ānantaryasabāga* : Ānantarya günahlarına eşit olan Budizm'deki belirli beş ağır günahın adı (UWN1 146)

asanwar < Skr. *asamvarika* : günah (EUTS)

asravaġ : bir günah adıdır. (EUTS)

baça : günah (AC)

ġuan : suç, yazık, günah (EUTS)

irinçü : **1/1** günah; **1/2** kötü, çirkin, kusur, kabahat, hata; **1/3** manevi sefalet (Maitri. 112-1) (AY. 132-12)

ḳadaġ : **2-** suç,günah, tanrıya veya emirlerine karşı gelme (AY. 135-7)(Maitri. 84-35), (BTT XX)

yasoḳ : günah =**yazuk** (ETG)

yasuk : günah, suç, hata =**yazuk** (EUTS)

yazınç : yazuk, günah (EUTS)

yaẓok : kötü davranış, günah (BÖ. 46)

yazuġ : günah, suç, kabahat =**yazuk** (EUTS)

yazuḳ : günah, hata (Maitri. 83-61) (İKP. 43-int)

ḳ(a)rmapat < Skr. *Karmapatha* : yeniden doğmaların çoğalmasına ve cennete erişmenin gecikmesine sebebiyet veren nefsaniyet (AY. 443-20)

mün : **1/1** günah, suç, kabahat, kötü davranış (Üİ. 109a-15), (Maitri. 68-13), (AY 3k. 135-7)

akuzal : < Skr. *akusala*: (Budizm'de) kötü, kötü iş (UWV1 84)

istät- : **2-** (günahları) ortaya çıkartmak (praväranä seremonisinde) (UWV2 135)

yaz- : **1- 1/1** yanılmak, günah işlemek, hata işlemek azmak (Maitri. 81-50) (İKP. A-1)

yazın- : günah işlemek (Maitri. 80-4) (Huas.)

yazukla- : günah işlemek (AY. n563-23)

yanç- : günah işlemek, ezmek, kötü davranışta bulunmak (AY. 679-6) (Maitri. 82-15)

ir- : **6-** nefsine mağlup olmak (EUTS)

alkıntur- : **2-** (günahlarını) yok ettirmek (UWV1 52)

ärt-, **art-** : **6-**günah işlemek, (günaha) girmek (UWV1 187)

yät- : kabahat işlemek (EUES 882)

2.2.2.9.3. Sevap

ḳazganç : **2-** sevap (IB. 30), (İKP. 13-1), (KİP. 209)

bökteg : iyi amel (?) (Maitri. 25-3)

buşı < Çin. *pu shih* : **2-** kurtuluş; 6 veya 10 faziletten biri (KİP. 158), (AY. 151-14)

buşi < Çin. *pu-shi* : sadaka, 6 veya 10 erdemden biri (ETG)

diyan < Skr. *dhyana* : istiğrak, 6 veya 10 erdemden biri (EUTS)

dian : =**diyan** : 6 veya 10 erdemler biri (ETG)

buyan < Skr. *punya* : iyi amel, sevap, iyilik, iyi davranış, kut, saadet (Maitri. 109-10) (AY. 143-13)

buyan edgü ḳılınç : iyi davranış, iyi amel b. (AY. 143-13)

ädgü kılınç : iyi amel, iyi amel dolayısıyla sevap (Skr. punya) (UWN2 154)

ävirmäk : (sevabı) tevcih etme, çevirme (MEİB 1758)

ävir- : **6**- (sevap) bağışlamak, (başka birine) devretmek, vermek (UWV1 206)

buyanlan- : sevaplı olmak (EUES 209)

buyanlantur- : sevapla donatmak, mutlu etmek (EUES 209)

evir- : **2**- sevabı tevcih etmek; yöneltmek (Maitri. 1-48), (AY. 171-10)

2.2.2.9.4. Dua, Tevbe

tijit < Toh. (?) < Skr. *desita* : tövbe, günah çıkarma, af, bağış dileme (AY. 138-13) (Maitri. 71-28)

vusanti : haftalık dini dua oturumu (EUTS)

manastar hirza < O.F. : günahımızı affet (Huas.)

dakşan < Skr. *dakŞinâ* : hayır dua alkış (DIŞ. 32)

daranı < Skr. *dharanı* : dua (AY. 105-6), (DIŞ. 127)

tarni < Skr. *dharanı* : dharani (BTT XX)

daranılıg : dualı (AY. 27-22)

mantar < Skr. *mantra* : dua (DIŞ. 738)

ḍezit : < Skr. *desita*: tövbe (EUDDM 103)

ḳşantı, **ḳşanti** < Skr. *kŞānti* : bağışlama, af, tövbe, pişmanlık, günah çıkarma; (AY. 18-20), (Maitri. 65-12)

alḳan- : **3**- hamdetmek, şükranını arz etmek üzere dua okumak (Huas.) (UWV1 49)

alka- : **2**- (kehanette) bulunmak, (dua) etmek (UWV1 49)

arva- : okuyup üflemek (DIŞ. 701), (AY. 477-19)

erinçkät- : **2**- (günahlardan) pişman olmak (UWV2 30)

ınan- : **3**- sığınma formülünü / sığınma duasını söylemek, sığınmak (UWV2 90)

kakın- : itiraf etmek, tövbe etmek, pişman olmak, açıklamak, günah çıkarmak (EUES 320)

2.2.2.10. Ahiret, Ölüm Sonrası Dünya

ıntın : öbür dünya [AY6 0664]

2.2.2.10.1. Cennet, Tanrılar Diyarı ve Adları

uştmah : < *Sogd. uştmah*: cennet (EUDDM 259)

nirban : Nirvana (EUTS)

nirvan < Skr. *nirvana*. Mutlak sönüş, tükeniş, Budizme göre cennet (Üİ. 121a 12) (ÇBH. 278)

nirvanlıġ : nirvanaya ait (BTT I. A 18)

nırvan <Toh. *nervan* < Skr. *nirvana* : sonsuz huzur, kurtuluş (Maitri. 6-5), (AY. 159-10)

nırvanlıġ : Nirvana'ya ait (Maitri. 54-24)

nırwan, **nırban** : Nirvana (ETG)

suḳavaṭi, **sukawati** < Skr. *sukhâvatı* : batı cenneti, Amitâbha'nın cenneti (BÖ. 69)

abikşne, apikşay : < Skr. *abhīkşnam* ?: güney tarafta (mitolojik) bir yerin adı (UWN1 4)

abarḳ < Skr.*avrha*, *avrhâ* : bir tanrılar diyarı adı (AY. 143-15)

abarh < Skr. *Abrha* : =bkz.**abarḳ** (AY.143-15)

abasvar < Toh. *âbbâswar* < Skr. *Âbhâsvara* : tanrılar diyarı adı (AY.143-6)

anabaraḳ < Skr. *Anabhraka* : bir tanrılar diyarı adı (AY. 143-11)

akanıştaparyan < Skr. *Akanişthaparyana*: tanrılar dünyası (AY. 308-16)

apramanab < Skr. *Apramânabha* : Tanrılar diyarı adı (AY. 143-5)

apramanaşub < Skr. *Apramânasubha* : bir tanrılar diyarı adı (AY. 143-5)

arbuda < Skr. *arbuda*: Cakrasamvara-Mandala'nın 24 alanından dördüncüsünün adı, iki tanrının bulunduğu yer (UWN1 226)

asṭaŋga-upet, astaŋik obıt : < Skr. *aşṭāngopeta-* : Suyu 8 mükemmel özelliğe sahip olan Batının Cenneti Sukhāvatī'nin gölünün adı (UWN2 15)

adap : krş. **atap** (UWN1 20)

aṭap : < Skr. *atapa*: Tanrılar dünyası adı (UWN2 33)

bavagėr : < Skr. *bhavāgra*: Varlığın ve evrenin en yüksek noktası, bir cennet adı. (DAS 4314)

brahmakay(ı)ḳ < Skr. *Brahmakayika*: bir tanrılar diyarı adı (AY. 142-22)

braḫma-proh(i)t < Skr. *Brahmapurohita* : bir tanrılar diyarı adı (AY.142-23)

iḳapuntraḳ < Skr. *Ekapundarika* : bir tanrılar ilkesinin adı (Maitri. 89-57)

mahabrahmı < Skr. *mahabrahma* : bir tanrılar diyarı adı (AY. 143-2)

parıtaşub < Skr. *parîttasubha* : bir tanrılar diyarı adı (AY. 143-8)

paritab < Skr. *Parittabha* : bir tanrılar diyarı adı (AY.)

prabangkarı < Skr. Prabhamkara : bir tanrılar diyarı adı p. (AY. 173-19)

punyaparsab < Skr. *Punyaprasava* : bir tanrılar diyarı adı (AY. 143-13)

strayastriş < Skr. *trāyastriṃśaḥ*: **1-** otuz üç tanrının bulunduğu cennet, bir tanrı diyarının adı. (DAS 1143)

strayastırış < Skr. *trayastrimsah* : krş. **astrayastırış** (AY. n552a-7)

strayastriş < Skr. *trayastrimşah* : bir tanrı diyarının adı (Maitri. 89-35)

şutavas, **şudavas** < Skr. *şuddhavasa* : bir tanrılar diyarının adı (Maitri. 9-21)

tujit <Toh. (?) < Skr. *Tusita* : tanrılar ülkesi, en yüce cennetlerin biri (Maitri. 1-22)

uçadivaç < Skr. *Uccadhvaja* : Bir tanrılar ülkesinin adı (Maitri. 3-35)

vayçanvat < Skr. ? : **1/2** bir tanrılar diyarı (Maitri. 89-49)

farinibran < Skr. *parinirvana* : **2-** Nirvana'nın en derin derecesi (ETG)

ag-, ak- : **3-** yukarıya (ışık ülkesine) gitmek, kurtulmak (UWV1 20)

alkın- : **3-** Nirvānaya kavuşmak (UWV1 51)

2.2.2.10.2. Cehennem

nara < Skr. *naraka* : cehennem (Maitri. 68-20)

tamu < Sogd. *t 'mw* : cehennem (Maitri. 5-47), (AY. 138-8)

tapan < Skr. *tapana* : sekiz sıcak cehennemden altıncısı (EUTS)

tapn < Skr. *tapana* : bir cehennem adı (Maitri. 84-41)

tamulug : cehennemlik, cehennemde bulunan (Maitri. 75-14)

sançıp < Skr. *sanjiva* : bir cehennem adı (Maitri. 81-51)

raurap < Skr. *raurava* : bir cehennem (Maitri. 83-22)

pratapan : < Skr. *prātapana*: En sıcak cehennem; sekiz sıcak cehennemden yedincisi. (DAS 829) (EUTS)

pratapn < Skr. *pratapana* : bir cehennem adı (Maitri. 84-58)

pratyakanarak : krş. **pratikanarak** (Maitri.)

pratikanarak < Skr. *pratyekanaraka* : cezası az bir cehennem (Maitri. 62-8)

maharaurap: < Skr. *mahāraurava*: büyük ağlama cehennemi, sekiz sıcak cehennemden beşincisi. (DAS 732) (DAS 784)

maḥaruuap < Skr. *maharaurava* : büyük cehennem (AY. 83-51)

mḥaraurap <Skr. *maharaurava* : büyük cehennem (Maitri. 84-4)

muharaurab : cehennemim adı (EUTS)

paratapan : < *Skr. prātapana*: En sıcak cehennem; sekiz sıcak cehennemden yedincisi krş. **pratapan**. (DAS 826)

avış : < Toh. *avīci, avis* : **2-** en alttaki cehennemin adı (AY. 133-1) (DAS 350)

awış < Toh. *aviş* < *Skr*. *avīci*: en aşağı cehennemin adı (ETG)

asipatravan < Toh. *asipatravam* < Skr. *asipat(t)ravana*: Budizm'de Samjīva cehenneminin bir yan bölümü (UWN1 302)

saŋat < Skr. *samghata* : bir cehennem adı (Maitri. 82-22)

sŋat : bkz. **sangat** (Maitri)

sŋıt : bkz. **sangat** (Maitri)

nand : < Skr. *nanda*: cehennemdeki iki büyük kazandan birinin adı. (DAS 831)

upanand : < Skr. *upananda*: cehennemdeki iki büyük kazandan birinin adı krş. **upanandė**. (DAS 831)

upanandė : < Skr. *upananda*: cehennemdeki iki büyük kazandan birinin adı krş. **upanand**. (DAS 833)

2.2.3. SAVAŞ, BARIŞ

2.2.3.1. Savaş

alplanmak : **1**- savaşma, savaşma sanatı (UWN1 111)

adış : krş. **atış** (UWN1 34)

atış : **2**- savaş, dövüş. (UWN2 37)

ḳongkiu < Çin. *k'unghou* : harp (UİG. A 164)

söngüşgeli : savaşa katılmış (EUTS)

sü : **1/2** savaş (IB. 55) (KİP. 117) (Maitri. 1-27)

süŋüs : muharebe, savaş (ETG)

toḳış : tokuş, şavaş, vuruş (Maitri. 108-2)

tokuş : savaş. (EUDDM 240)

tüdüş : savaş, harp, mücadele (EUTS)

tütüş : savaş, harp, mücadele (EUTS)

uruş : savaş, mücadele (EUTS)

tartış : **2**- savaş, dövüş (EUES 679)

2.2.3.1.1. Düşman

ayıg ögli : **1**- düşman (UWN2 92)

yaġı : düşman (Maitri. 5-9) (AY. 193-17)

yaġısız : düşmansız (Maitri. 3-18) (AY. 192-4)

yavlaḳsız : düşmansız (AY. 192-4)

tötüşlüg : **1/2** düşman (AY. 169-1); (EUTS)

2.2.3.1.2. Ordu

şöö < Çin. *shi* : ordu (BTT I. A 31)

sü : **1/1** ordu (IB. 55) (KİP. 117) (Maitri. 1-27)

süülüg : ordulu; askeri (DIŞ. 169), (AY. 192-3)

süki : **1/3** ordu (Huas.)

sülüg : ordulu, ordusu olan (EUTS)

süü (I) : ordu; asker (AY. 384-16) (DAS 341)

oḳ (III) : kabile teşkilatında küçük birlik (ETG)

çerig : asker, çeri, ordu (AY. 409-14) (ETG)

yaratun- : hazırlanmak, teşkilatlanmak (ETG)

2.2.3.1.3. Savaş Malzemeleri

ayaskanda, ayaskant : < Skr. *ayaskāndā*: mükemmel bir kılıcın adı (UWN2 78)

bintipal < Skr. *bihindipâla* : mızrak (ÇBH. 237)

bilik : silah, bıçak (EUES 175)

yarak : **2-** silah (EUTS)

çıda : süngü, mızrak, çıta (EUTS)

çurnı : barut (EUTS)

çürni : barut (EUTS)

ġılınç : =**kılınç** (EUTS)

keş : sadak okluk (EUES 367)

ḳılıç : kılıç (ÇBH. 29), (Maitri. 58-24)

ḳlinç : =**ḳılınç** (ETG)

lurzi : topuz, sopa (EUTS)

bärgäçäk : küçük sopa, küçük değnek (EUES 160)

bigin : oduncu baltası, geniş ağızlı savaş baltası (EUES 169)

tokır : **1**- topuz (EUES 727)

sarir : kılıç artığı (EUTS)

kiriş : ok kirişi (EUTS)

liken: < Çin. *li jián*: keskin kılıç. (DAS 2112)

lorji : < Tib. *rdo rje*: topuz. (DAS 3862) (DAS 3869)

oḳ (II) : ok (AY. 2-17) (Maitri. 105-5)

sançıġ : **3**- mızrak. (DAS 804)

söngi : süngü (EUTS)

söngü : süngü (Man.)

süŋü : mızrak (Maitri. 33-39)

süŋüg, **süŋi**, **süŋü** : mızrak, süngü (ETG)

şakti < Skr. *şakti* : mızrak (Maitri. 84-12)

şikti < Skr. *şakti* : mızrak (Maitri. 81-57)

tarjul < Skr. *trişula* : üç kancalı mızrak (Maitri. 84-12)

tarzul : =**trizul** (EUTS)

trizul < Skr. *trisüla* : üç dişli, mızrak (EUTS)

drzul < Skr. *trişula* : mızrak (ÇBH. 9)

trzul : mızrak, krş. **drzul** (ÇBH =)

bögde : hançer (ETG)

bökte : hançer (ETG)

vaçir : < Skr. *vajra*: İndra'nın silahı, yıldırımı, İndra'nın askerlerinin silahı, (DAS 1626) (DAS 4100)

waçir, **wajir** < Toh. *wasir* < Sogd. *Pajir* < Skr. *vajra* : **1/1** İndra'nın silahı (ETG)

ya : **2**- yay (ÇBH. 243)

intradana : İndra tanrının yayı (ÇBH. 243)

intradanu < Skr. *ındradhanu* : **1**- İndra ilahın yayı (UİG. A 243)

yarak : **2**- silah (EUTS)

yasıç : yassı uçlu ok (IB. 40)

yasıç : ok (EUTS)

ḳap : < Çin. *kia* : **3**- zırh (EUTS)

yarıg : **1**- zırh (EUTS)

yarık : **1**- zırh (EUTS)

2.2.3.1.4. Emir, Buyruk

yarlıġ : **1**- **1/1** emir, buyruk, yarlık, ferman (Maitri. 10-42) (AY. 157-17)

yrlıġ : emir , buyruk krş. **yarlıġ** (ÇBH)

yarlık : emir, buyruk=**yarlıg** (EUTS)

y(a)rlıḳamaḳ : **1/1** buyurma, lütfetme; **1/2** emretme (AY. 184-12)

y(a)rlıḳamaḳhġ : buyurmaklı, buyrulmuş, buyurmuş (AY. 154-13)

yorlıg : emir (EUTS)

ayag II : emir, buyruk (UWN2 71)

ay- : 3- emretmek, emir vermek. (EUDDM 62) (UWV1 106)

buyur- : emretmek, buyurmak (ETG)

en- : **5**- (saraydan buyruk) gelmek, çıkmak (UWV2 19)

tutuz- : **1**- **1/2** emretmek (AY. 635-3) (BTT XX)

yarlıġḳa- : **1/1** buyurmak (İKP. 10-2)

yarlıḳa- : **1**- emretmek, buyurmak (ÇBH. 155)

y(a)rlıḳama- : buyurmamak, lütfetmemek (AY. 164-4)

yrlıka- : buyurmak (EUTS)

2.2.3.2. Saldırı

ägirt : kuşatma, etrafını sarma (UWN2 170)

buruŋ : ok atımı (EUES 203)

boġuş- : boğuşmak (Maitri. 81-61)

ökleş- : vuruşmak (EUTS)

***özäklä**- : şah damarını ortadan bölmek (EUES 547)

tikiş- : itişmek, vuruşmak (Maitri. 86-3)

toḳış- : vuruşmak (Maitri. 81-60)

tüdüş- : tutuşmak, savaşmak, çarpışmak (EUTS)

tütüş- : tutuşmak, savaşmak, çarpmak (EUTS)

ḳarġa- : **1**- **1/1** itişip vuruşmak, birbirine girmek (Man.)

amırtgur- : geri püskürtmek [AY6 0148]

attur- : attırmak (UWV1 103)

boġ- : boğmak (AY. 686-12)

boġur- : boğmaya çalışmak (AY. 275-10)

il- : **1/2** üzerine saldırmak, hücum etmek (ÇBH. 192) (DAS 3676)

yl- : **1/2** hücum etmek (ETG)

at- : **2-** nişan almak, silah atmak, ok atmak (EUTS) (UWV1 97)

atķal- : ok atmak istemek, silah atmak (EUTS)

sıvga- : (ok) isabet etmemek (EUES 611)

öpün- : hücum etmek (EUTS)

saltur- : saldırmak, koydurmak (EUTS)

sanç- : **1/2** vurmak, öldürmek, mızraklamak (İKP. 58-1), (IB. 34) (DAS 805)

sançıl- : vurulmak (Maitri. 110-12)

sapla- : saplamak, ok germek (EUTS) (DAS 1263)

täptür- : tepmek. (EUDDM 233)

tep- : tepmek, ezmek, geri vurmak (Maitri. 82-15)

toşgur- : **1**- baskın yapmak (AY. 104-6); (EUTS)

tuşkur- : baskın yapmak (EUTS)

tültür- : **1/2** çarpmak, vurmak (Maitri. 18-40); (ETŞ)

urun- : vurunmak, kendi uzuvlarından birini vurmak (ÇBH. 299) (AY. 416-16)

kiŋşür- : suikast düzenlemek (ETG)

2.2.3.2.1. Kargaşa

egrig : **1**- karmaşıklık, karışıklıg (BTT XX)

tilngeg : kargaşalık (EUTS)

bulġaķ : karışıklık, isyan (AY. 555-4) (ETG)

keyirgençig : karışıklık, isyan, kargaşalık (ETG) (AY. 620-10)

burçınmak: karışıklık, dolaştırma, karışma. (EUDDM 93)

tälgäk : gürültü, kargaşa, heyecan (EUES 692)

bulġa- : **1**- bulandırmak (Maitri. 81-45) (DIŞ. 674)

bulġalış- : birbirine bulanmak, karışmak (Üİ. 112b 10)

bulġan- : **2-** karışmak, bulanmak (Maitri. 9-24)

bulḳa- : bulanmak, karmakarışık olmak (ETG)

bulḳan- : bulanmak, karışmak (EUTS)

çöpdikäd- : bulanmak (EUES 239)

bulula- : karışmak, karmakarışık olmak (ETG)

alaḳır- : **1-** birbirlerine girmek, sürü halinde bulunan mahlûkların korkuya kapılarak kaçmaya çalışması, (UÜH-C. 67)

alaḳırış- : **1-** birbirlerine girmek, birbirlerine karışmak (ÇBH. 296)

adak kamşat- : isyan çıkarmak, karışıklık çıkarmak (ETG)

2.2.3.3. Kuşatma, Sarma

ulınçıg : **1-** çevrilerek, kuşatılarak (EUTS)

imerigme : **2-** çevrilmiş, kuşatılmış, sarılmış olmak (EUTS)

imermek : çevrilmiş olma (Maitri. 90-7)

imirigme :=**imerigme** (AY. 154-1)

imrerigme : çevrilmiş, kuşatılmış (ETG)

ḳavzadıl- : çevrilmiş olmak (EUTS)

ulın- : **1-** çevirmek, kuşatmak (EUTS)

imer- : çevirmek, kuşatmak, rahatsız olmak, çekmek (EUTS)

korı- : **1-** (bir yerin etrafını) çevirmek (EUES 394)

ḫursadıl- : kuşatılmak, çevrilmek (EUTS)

tegirmile- : çepeçevre sarmak, etrafını çevirmek (ÇBH. 19) (Maitri. 28-6)

tegrikle- : etrafına toplanmak, etrafında bulunmak, çevrelemek (ÇBH. 215) (Maitri. 37-19)

ḳurşa- : sarmak (Maitri. 83-41)

ḳurşadıl- : kuşatılmak, çevrilmek (EUTS)

2.2.3.4. Savaşma

küräşmäk : güreşme, birbiriyle savaşma (EUES 444)

kakılışmak : tokuşma (EUES 320)

söngüş- : harp etmek, savaşmak (EUTS)

süle- : asker çekmek, ordu sevketmek (EUTS)

sü taşık- : sefere başlamak (ETG)

süüle- : asker çekmek, ordu sevketmek (AY. 408-19)

sançış- : vuruşmak (Maitri. 68-25)

küräş- : güreşmek, birbiriyle savaşmak (EUES 444)

basış- : üstünlük sağlamak için savaşmak, rekabet etmek (EUES 145)

sançıt- : dövüşmek, katledilmek, vurulmak (Maitri .33-39)

söŋüş- : savaşmak, çarpışmak (ÇBH. 82)

sün- : 1/1 süngüleşmek, vuruşmak (EUTS)

süngüş- : süngüleşmek, vuruşmak, savaşmak (AY. 405-11)

süŋüş- : vuruşmak, savaşmak, muharebe etmek (Maitri. 81-42)

turuş- : savaşmak (AY. 7-10)

yagıla- : düşmanla çarpışmak (AY. 19-21)

soġuş- : çarpışmak (EUTS)

soḳuş- (suḳuş- ?) : birbirine çarpmak, tokuşmak, rastlamak, karşılaşmak, çarpışmak (İKP. 18-2) (Maitri. 100-22)

ḳowıt- : krş. **ḳawıt** (ETG)

ḳavıt- : çarpışmak (EUTS)

ḳawıt- : çarpışmak (ETG)

yėgedmekleş- : birbirini yenmeye çalışmak, birbirine üstün gelmeye çalışmak (DAS 1144)

2.2.3.5. Yağma

talım : 2- yırtıcılık, yağma, talan, saldırı (İKP. 17-1)

kunuş : soygun, yağma (EUES 424)

ḳun- : çalmak, yağma etmek (Maitri. 83-55), (AY. 135-22)

oġrula-: çalmak. (DAS 2268)

oġurla- : çalmak (Maitri. 72-20), (AY. 135-22)

altız- : çaldırmak (UWV1 54)

tal- : 2- talan ve yağma etmek (EUTS)

tala- : yağma ve talan etmek (EUTS)

talı- : talan etmek, yağmalamak (EUTS)

kuntur- : çaldırılmak (?) (EUES 424)

kunuş- : yağmalamak (EUES 424)

talma- : **1/1** talan etmek (Maitri. 74-53)

alsıḳ- : çalınmış, aldanmış olmak, soyulmak (EUTS) (UWV1 54)

al- : **5**- haksız yere almak, çalmak (UWV1 41)

2.2.3.6. Savaşın Sonucu

2.2.3.6.1. Zafer

yıġ : **2**- kazanmak (Maitri. 69-9)

yegädinçlig : üstün, galip [AY6 1214]

pirapti < Skr. *prapti* : **1/1** kazanma, her şeyi kazanma gücü (Üİ. 107b 14)

utmaḳ : **1**- yenme, mağlup etme (Maitri. 69-1)

yigedmek : üstün gelme (Maitri. 50-19)

täzgür- : bozguna uğratmak, kovmak, ortadan kaldırmak (EUES 706)

sanç- : **1/3** bozguna uğratmak (İKP. 58-1), (IB. 34) (DAS 805)

bas- : **3**- **3/2** kazanmak, yenmek (EUTS)

yigit- : hayatını kazanmak (EUTS)

ut- : **1**- yenmek, başarmak, kazanmak, galip olmak
(AY. 161-17) (Maitri. 2-39) (IB. 29) (DAS 1128)

ḳazgan- : kazanmak, elde etmek (İKP. 8-3), (AY. 360-13), (BTT XX)

ḫasġan- : kazanmak =**kazġan**- (EUTS)

torultur- : galip gelmek, yenmek (EUTS)

alŋadtur-, **al(ı)ŋadtur** : yenmek, galip gelmek (UWV1 52)

tosġur- : yok etmek (Maitri. 8-2)

sı- : **1/2** yenmek (Maitri. 111-17) (AY. 135-15)

başa- : yenmek, üstün gelmek (EUTS)

alaŋadtur- : krş. **alŋadtur**- (UWV1 45)

alŋadtur- : yenmek, galip gelmek (UWV1 52)

yavaldur- : mağlup etmek [AY6 0122]

yėged- : yenmek, mağlup etmek, üstün olmak (DAS 1551)

yeged- : **2-** bir kişiden daha üstün olmak, yücelmek, yükseltmek (BTT XX)

yiged- : **1-** yenmek, mağlup etmek, geride brakmak, üstün gelmek (ÇBH. 76) (Maitri. 55-07) **2-**iyileşmek, iyi duruma gelmek (AY. 161-17)

udgur- : **2-** yenmek (EUTS)

yint- : **2-** yenmek, galip gelmek, daha üstün olmak, daha iyi olmak (EUES 904)

2.2.3.6.2. Yenilme

alaŋad- : krş. **alŋad-** (UWV1 45)

alŋad- : yenilmek (UWV1 52)

ḳarış- : **1/2** mağlup olmak (AY. n366-7) (EUTS)

utsuk- : kaybetmek, mağlup olmak (AY. 679-5) (EUTS)

utzuḫa- : mağlup olmak, yenilmek (EUTS)

utzuḳ- : yenilmek (ETG)

2.2.3.6.3. Esaret, Emanet

bulun : **2-** esir (ETG)

soyun savınçı : rehin (EUTS)

urunçak : emanet, rehin (Maitri. 20-14) (DIŞ. 270)

urunçaklık : emanet, vasiyet (EUES 804)

tutkug : rehin (EUTS)

tutug : rehin (IB. 29)

orunçak : emanet (EUTS)

şarira : kutsal emanet (EUTS)

şrir < Skr. *şarira* : **1/1** mukaddes emanet (Maitri. 109-22); (EUTS)

tutgun : tutuklu, esir (EUES 764)

buluna- : esir almak, tutmak (EUES 199)

tutuz- : **2-** emanet etmek, salık vermek, tavsiye etmek (İKP. 35-5)

es-, **eş-**, **is-** : **2-** (köleleri, malları) zorla almak, zaptetmek, el koymak (UWV2 33)

2.2.3.6.4. Özgürlük

adġançız : başına buyruk, özgür, hür, serbest (ETG)
atḳaḳsız : bağsız, özgür (AY. 264-4)
atḳançsız : bağsız, serbest (ETG)
erk : **2- 2/2** hürriyet (DIŞ. 140), (ÇBH. 93), (AY. 136-1)
yapşınmaksız : bağsız, bağlanmasız (MEİB 0040.)
yukulmaksız : bağlanmayan, bağlanmasız (MEİB 0275)
atḳanġuluḳsuz : kelepçelenmeyen, bağlanmayan (EUTS)
atḳanmaḳsız : serbest, bağlanmış olmadan (EUTS)
boş : serbest, boş; semersiz (IB. 29), (Maitri. 73-4)
boşunmaġ : kurtulma, azat olma, af ve mağrifete uğramak (Man)
ḳavrıġsız : müstakil, tutulmamış, bağımsız, özgür kısıgsız k. (Maitri. 3-18)
ozgu kurtulġu : kurtulmuş olmak (EUTS)
ozguçı : kurtulmuş (ÇBH. 264)
ozġuluġ : kurtulacak olan (EUTS)

boşan- : serbest, hür olmak, başına buyruk olmak (EUTS)
boşun- : kurtulmak, serbest olmak; günahını çıkarmak (Maitri. 73-19), (KİP. 40)
ärksin- : **3-** bağımsız olmak (UWV1 181)

2.2.3.6.5. Barış
ençgü : barış (EUTS)
baz : **2-** barışık, sakin; barış (AY. 169-2)
ḳarşısız : kavgasız (AY. 90-6); (EUTS)
erşisiz : kavgasız, gürültüsüz [AY6 0150]
çamsız : **1/2** kavgasız, tartışmasız (EUDDM 97)
isen < O.F.: **2-** sulh (ETG)

yuŋla- : barış tesis etmek (ETG)
ençiktür- : (ülkeyi) barışsever yapmak, (ülkede) barış kurmak (UWV2 20)

2.2.4. HUKUK
yaratu : tarafların rızası üzerine (hukuk) (EUTS)

2.2.4.1. Kanun, Kural

öt : **3- 3/2**. (kanun veya şeriatte) metin (Huas.)

çhşapat < Sogd. *çihşabad(çhş'pd)*. < Skr.*şiksapada*: ahlak kuralları (Maitri. 79-40)

igid nom : uydurma kanun (Huas.) (AY. 547-3)

kigürsük törü : sunma yasası, kanunu (EUTS)

il yangı : il kanunu (İÖUTH 6/206)

tokulıġ : kanuni, nizami, örfe uygun (EUTS)

tokulug : kanuni, nizami, örfe uygun (EUTS)

töre < Skr. *dharma* (EUTS)

törö = Skr. *dharma* : yasa, kanun alku (BTT XX)

törü : **1/1** kurumlar, alışkanlıklar, gelenekler, yasa, kamu düzeni; töre, yasa, kanun, (İKP. 78-4) (Üİ. 124b 14) (AY. 133-15)

törölüg : yasalı, öğretili [AY6 1312]

törülüg : yasalı, öğretili, töreli, yasalı, kanunlu (Üİ. 123a 2) (AY. 131-2)

törülük : kanuni (EUTS)

törüsüz : kanunsuz, nizamsız, usûlsüz (AY. 547-46) (Maitri. 62-30)

tsi < Çin. ? : kural, usûl (BTT XX)

uzik nom : mukaddes kanun (EUTS)

vap : < Çin. *fa*: kanun. (EUDDM 266)

yasa : yasa, kanun (EUTS)

törösüz : yasasız (MEİB 1796)

yasak : **2-** kanun, yasa (EUTS)

yosun : nizam, düzen, kanun, kaide (EUTS)

boḳsut : kural, kaide, nizam (EUTS)

boḳşut : kural, kaide, nizam, usûl (EUTS)

törüçe : örfçe, törece (EUTS)

et- : **14-** (kanunu) geçerli kılmak (UWV2 61)

ärt-, **art-** : **5-** (kanuna) karşı gelmek, (kanuna) aykırı davranışta bulunmak (UWV1 187)

2.2.4.2. Hak

ḳaḳ : hak (EUTS)

2.2.4.3. Hukuki Belgeler

yanut bitig : geçici iade belgesi, sözleşmesi (EUTS)

vuçung : (bitig'le) : kaybolan belge yerine yeniden verilen alındı, senet (EUTS)

buçuŋ : 1- kaybolmuş makbuz ve belgenin yerine verilen yenisi (EUTS)

çın bitig : gerçek, senet, sözleşme (EUTS)

ulam yarlıg : devir teslim (intikal) fermanı (İÖUTH 9/209)

yir bitigi : yer senedi (İÖUTH 20/159)

boş bitig : serbestlik, özgürlük belgesi (EUTS)

idiş bitig : sözleşme türü (EUTS)

2.2.4.4. Suç, Suçlama

yala : suçlama, kara çalma, iftira, itham, kovlama (AY. 153-6)

sui : günah, suç (Man.) (Huas.)

yoŋag : iftira, yalan yere suçlama (AY. 562-14); (EUTS)

yoŋaḳ : iftira (ETG)

yoŋagçı : dolandırıcı, hilekâr, gıybetçi, davacı, iftiracı (EUES 913)

suyluġ : 1/1 suç, günah (İKP. 51-8) (EUTS)

suy : suç (EUTS)

ogrılamak : hırsızlık (EUES 503)

ḳundaçı : hırsız (EUTS)

oġrı : hırsız, yan kesici, haydut, yol kesen (DIŞ. 718), (Maitri. 53-24)

alḳġuçı : hırsız (EUTS)

ḫundaçı : hırsız (EUTS)

çası : leke sürme, çamur atma, iftira etme (ETG)

çasut : iftira, leke, asılsız suç yükleme (BTT XX)

çasutlamak : iftira atmak (BTT XX)

agmak : 1- suçu tekrarlama [AY6 0342]

oġrın : 2- haydutça (?) ; (EUTS)

karakçı ~ k(a)rakçı : eşkıya, haydut, soyguncu, hırsız (EUES 334)

agdukla- : yanlış saymak, yanlış olarak kabul etmek (UWV1 21)

yalar- : suçlamak [AY6 0687-0688]

yonga- : iftira etmek, itham etmek, yalan yere suçlamak (EUTS)

yoŋşur- : (yazıtlar) iftira ettirmek (ETG)

toġur- : **1/2** tecavüz etmek (ETG)

çaġur- : iftira atmak, leke sürmek, çamur atmak (ETG)

çasur- : leke sürmek, çamur atmak, iftira etmek (ETG)

aŋan- : gaspetmek (Maitri. 81-36)

erksin- : **2-** gasbetmek, kendine maletmek (Maitri. 69-5)

ḫun- : çalmak (EUTS)

inle- : gasbetmek (Maitri 73-44)

is- : el koymak, gasbetmek (Maitiri. 62-34)

2.2.4.5. Dava, İtiraz

ayıt- : **2-** bir borcun ödenmesi için dava açmak. (EUDDM 63)

çam : **1-** dava, itiraz (EUTS)

çamlaġuçı : dava eden, dava açan, davalı, iddia eden (EUTS)

çamlıg : **1/1** davalı (EUDDM 97)

çamsız : **1/1** davasız, itirazsız (EUTS)

çarım : dava, iddia, itiraz (EUTS)

çamla- : dava etmek, çekişmek, itiraz etmek (EUTS)

yoḫıl- : sanık olarak tutulmak (KİP. 37)

2.2.4.6. Suçlu, Suçsuz

ayıpsız : <Ar. *'ayb*: suçsuz, masum (EUDDM 63)

ayıpsızlık : masumiyet, suçsuzluk (EUDDM 63)

odun : günahlı, kabahatli, suçlu (EUTS)

suyluġ : **1/2** suçlu, kabahatli (İKP. 51-8) (EUTS)

2.2.4.6.1. Kaçma, Kovalama

ḫaçıġ : **2-** kaçık, kaçak (EUTS)

küräg : kaçak, mülteci (EUES 443)

tezkin : kaçak, firari (EUTS)

tezük/g : kaçak (ETG)

iye : **1**- takip ederek, sonra (ETG)

eyem : takip ederek, dolayı, sıra (ETG)

ḳaçma : kaçma (EUTS)

ketkire : sürüklenerek, kovalanarak (EUTS)

uduş : takip etmek, ardından gitmek (EUTS)

uduşru : takip ederek (ETG)

imek : arkasına gitmek, ardına düşmek (EUTS)

sıdıg : sıyrılma, kaçıp kurtulma (EUES 605)

kaçurmak : kaçırma (EUES 317)

yıra- : kaçmak=**ıra**- (ETG)

edär-, idar-, idär-, itär-, **yedär**- : **1**- (bir kişinin, bir şeyin) arkasından gitmek, takip etmek (UWV2 1) (MEİB 0789)

4- ... arkasından, ... peşinden, .. ile beraber (UWV2 2)

edäriş-, idäriş-, iträş- : **1**- (birbirini) takip etmek, (bir birini) izlemek (UWV2 2)

edäriştür-, idäriştür- : (birbirini) takip ettirmek, (birbirini) izletmek (UWV2 3) (Üİ. 100b 8)

edärt- : takip ettirmek, izlettirmek (UWV2 3)

kaçur- : izlemek, takip etmek; sürmek, uzaklaştırmak (EUES 317)

kaçuruş- : kaçışma, karşılıklı uzaklaştırma (EUES 317)

ideriş- : birini takip etmek (AY. 34ğ-20)

iderişdür- : birbirini takip ettirmek

iter- : takip etmek, arkasından geçmek (ETG)

istä- : **3**- (izi) takip etmek, arkasından gitmek (UWV2 134)

ḳaç- : kaçmak (Maitri. 86-6) (AY. 364-21)

ıra- : **1**- kaçmak, uzaklaşmak (ETG)

iyinç : kovalama, takip (EUTS)

yokbar : yokbar bol- : kaçmak, firar etmek (EUDDM 288)

tes- : kaçmak, firar etmek (EUTS)

tez- : kaçmak, meyletmek, kapılmak (İKP. 59-7) (IB. 58), (UÜH-C. 72)

tas- : kaçmak, taşmak, çıkmak (EUTS)

taş- : **1-** kaçmak **2-** taşmak, çıkmak (EUTS)

os- : kurtulmak, kaçmak (ETG)

oz- : kaçmak, kurtulmak, serbest olmak, geride bırakmak, önde olmak, öne geçmek (İKP. 61-1) (49) (Üİ. 121a 14)

adrıl- : **3-** kaçmak, kaçıp kurtulmak (UWV1 17)

ozala- : kaçmak, öne geçmek (EUTS)

ud- : ardından gitmek, takip etmek, uymak, birisini idaresi altına almak (AY. 367-16) (Maitri. 73-11)

udgur- : **1- 1/2** takip etmek, arkasını bırakmamak (Man.)

ider- : **2-** aramak, takip etmek, arkasını bırakmamak (ETG)

éder- : aramak, takip etmek (EUTS)

udur- : takip ettirmek (Man.)

ut- : **2-** takip etmek, ardını bırakmamak (EUTS)

ḳovıt- : takip etmek, kovalamak (Maitri. 5-25)

ḳovla- : **1/2** kovalamak (Huas.) (EUTS)

ḳuvla- : kovalamak, takip etmek (EUTS)

ḳowla- : kovalamak (ETG)

eger- : **2-** takip etmek, çevirmek (ETG)

egirt- : **2-** takip edilmek (ETG)

eŋir- : **2-** takip etmek, çevirmek (EUTS)

ogad- : gözden kaçırmak, kaçırmak [AY6 0659]

yaŋıl- : **2-** kaçırmak, ıskalamak (UİG. D 116)

aġıt- : **2-** kovmak (?) (ETG)

ketkir- : kovmak, kovalamak, atmak (EUTS)

ḳoġla- : kovalamak =**kowla-** (ETG)

2.2.4.6.2. Saklanma

püs- : gizlenmek, saklanmak (EUTS)

sıġın- : sinmek, bir tehlikeden kurtulmak, görülmemek için bir tarafa saklanmaya çalışmak (UÜH-C. 69)

yaş- : sürünerek gizlenmek, sinmek, saklanmak (EUTS)

yaşı- : **2-** saklanmak, gizlenmek (EUTS)

yupan- : (bir şeye) gözünü yummak; gizlenmek, saklanmak (EUES 921)

kizlän- : gizlenmek, saklanmak (EUES 387)

kizlätil- : gizletilmek, gizlenmek (EUES 387)

2.2.4.7. Şahit, Kefil

paoşin : < Çin. *baoren* kefil, tanık, şahit (EUDDM 197)

taypaoşın : < Çin. *daibaoren*: kefil. (EUDDM 227)

tanuḳ : **1/2** şahit, tanık (AY. 448-21)

tanukluk : şahadet, tanıklık, şahitlik (EUES 671)

taŋdalık : sabah, günlük (EUES 672)

tanuḳlamaḳ : kanıtlama, tanıtlama, ispat etme (AY. 133-4)

tangar- ~ t(a)ngar- : tanıklık etmek (EUES 670)

tanuḳla- : tanıklamak, şehadet etmek, bilmek, elde etmek, kanıtlamak, ispat etmek (Üİ. 111b 3) (AY. 166-22)

tanuḳlat- : kanıtlanmasını sağlamak, kanıtlatmak, tanıtlatmak, ispat ettirmek (AY. 3.3b. 18)

2.2.4.8. Hüküm

yargu : karar, hüküm (EUTS)

buçuŋ : < Çin. *bu chong:* geçersiz, hükümsüz krş. **vuçuŋ** (EUDDM 91**)**

vuçuŋ : < Çin. *bu chong*: geçersiz, hükümsüz. krş. **buçuŋ** (EUDDM 267)

arı- : 2- hukuki değerini kaybetmek, gücünü yitirmek (EUTS)

ämit- : **2-** geçersiz olmak, çürütülmek (UWV1 140)

2.2.4.8.1. Serbest Bırakma, Affetme

boşumaḳ : **1/1** bağışlamak, serbest bırakmak (AY. 180-8)

ozġurmaḳ : kurtarmak (BTT XX)

boşumaḳ : **1/2** kurtarmak (AY. 180-8)

ḳutġarmaḳ : kurtarma, kurtarış (AY. 180-8)

ḳutġurmaġlaġ : kurtulmaklıg (EUTS)

ḳrmşuḫn : suçundan geçme, bağışlama (EUTS)

ḳsānti : bağışlama, af=**kşanti** (AC)

ḳutrulġu : kurtuluş, halas (EUTS)

ḳutrulmaḳ : kurtulma, kurtuluş (Maitri. 54-7) (AY. 169-16)

ḳutrulmaḳlaġ : kurtulmaya mahsus (Maitri. 4-15), (AY. 132-23)

ozmak : kurtulma, serbest kalma [AY6 1216]

ḳurtulmaḳ =Skr. **vimukti** : kurtulma (Maitri. 27-6)

ozguraglıg : kurtarılmış, muaf (EUES 520)

şımta- : serbest bırakmak, salıvermek (EUTS)

boşa- : kurtarmak, affetmek (ETG)

boşu- : bağışlamak; müstesna addetmek, günahı üzerinden atmak, kurtarmak (Maitri. 52-48), (KİP. 200)

boşurḳan- : kurtarmak (ETG)

ḳutḳar- : kurtarmak (BTT I. F 33)

osḳur- : kurtarmak (ETG)

ozġur- : kurtarmak, kaçırmak, öne geçirmek (Maitri. 5-40), (AY. 160-8), (İKP. 6-2)

ozġur- : geçirmek; bir tehlikeden veya ıstıraptan kurtarmak (UÜH-C. 91), (KİP. 183)

ozḳur- : kurtarmak (EUTS)

ḫutġar- : kurtarmak (EUTS)

ḳurrtġar- : kurtarmak (KİP. B27)

ḳurtġar -, **ḳurtḳar** - : kurtarmak (KİP. B3), (ETŞ. 1-10) (ETG)

satġın al- : kurtarmak, bir pahasına başka bir nesneyi tehlikeden kurtarmak (UÜH-C. 101)

ḳutġar-, **ḳutar**-, **ḳutġur**- : **1**- selamet getirmek, kurtarmak (İKP. 51-7) (AY. 166-5)

ḳurtul- : kurtulmak (Maitri. 8-47) (KİP. 12)

ḳutrul- : kurtulma (Maitri. 2-36), (AY. 199-17)

ḫutrul- : kurtulmak (EUTS)

ḫurtul- : kurtulmak (EUTS)

erinçkä-, **irinçkä**-, **inçgä**- : **3**- lütufkâr olmak, affetmek (UWV2 30)

ıd-, **id**-, **äyd**- : **6**- (birini, bir şeyi) serbest bırakmak, akıtmak, (bir yerden, bir yol aracılığıyla) göndermek, salıvermek, yollamak (UWV2 77)

2.2.4.8.2. Ceza

aġan : ceza, cezaya çarpma, hüküm giyme (EUTS)

atḳaġlıġ : bağlı, kelepçeli, bentli (EUTS)

atḳaḳlıġ : bağlı, kelepçeli (AY. 264-2)

atḳanġuluġ : kelepçeli, bağlı (AY. 165-14)

balıġ : **2-** bağlı, mahpus (Huas.)

ḳawrıġ : **1-** tevkif (ETG)

beklig : bağlı, kilitli, kapalı (AY. 12-18)

boġaġuluġ : boğulmuş, kelepçelenmiş (EUTS)

ḳıın : ceza, eziyet, zahmet (EUTS)

ḳın (kıyın ?) : işkence, ceza, cezalandırma (Maitri.66-12) (İKP. 73-1)

ḳıyın : ceza, tenbih (AY. 117-22) (EUTS)

ḳıyn : ceza, azap (ETG).)

kızgut : para cezası, ceza. (EUDDM 154)

ḳızġut : işkence (Maitri. 66-13)

ḳızḳut : işkence, eziyet (EUTS)

ḳin : azap ceza=kıın (okunuşu kıyn) (ETG)

kuvar : < Çin. *kou fa*: ceza (EUDDM 170)

ölümçi : ölüme mahkûm (AY. 117-6) (DAS 112)

prayan < Toh. *paryam*. < Skr. *paryana* : hücre (Maitri. 84-29)

erig : tutma, zapt etme (BTT XX)

bäklämäk : bağ, pranga, zincire vurma [AY6 0684]

bukagulamak : bağ, pranga, zincire vurma [AY6 0684]

bergek- : kamçılamak, kırbaçlamak (EUTS)

bay- : kelepçelemek, bağlamak (EUTS)

bekle- : bağlamak, tahkim etmek, sabit kılmak, hareketsiz bırakmak, hapsetmek (Maitri. 83-31), (İKP. 63-6)

beklel- : hapsolmak, bağlanmak krş. **solal-** (AY. 117-13) (ADF 12)

beklen- : bağlanmak, kapatılmak, kilitlenmek (Maitri. 68-20)

beklet- : bağlatmak (Maitri. 58-46)

bırt- : işkence etmek (Huas.)

birtiş- : birbirini cezalandırmak (EUTS)

sola- : zincirlemek (İKP. 31-6)

ḳovla- : **1/1** (devamlı surette) zulmetmek (Huas.)

tudultur- : tutulmak, hapsettirilmek (EUTS)

tudun- : tutunmak, tutulmak (EUTS)

tutsuk- : hapsedilmek (AY. 620-21)

tutul- : tutulmak, alıkonulmak, yerine getirilmek, korumak (Üİ. 107b 16) (AY. 156-22)

tutuldur- : tutturmak, zaptetmek, alıkoymak (Üİ. 100b 7)

tutultur- : tutulmak, hapsettirilmek (EUTS)

tutun- : tutulmak, men edilmek (AY. 434-20)

tutun- : tutulmak, men edilmek (Huas.)

al- : **6**- yakalamak, alıp götürmek, kaçırmak, tutuklamak (UWV1 41)

2.2.4.8.2.1. Ceza Çekilen Yer

bök : zindan (EUTS)

ḳınlıḳ : hapishane, ceza evi (ETG)

ḳınlıḳ : hapishane, cezaevi (Maitri. 11-5), (KİP. 37), (İKP. 63-4)

ḳıyınlık : hapishane (ETG)

tünäk : **1**- karanlık yer, hapishane, cezaevi (EUES 773)

2.2.4.8.2.2. Cezalandırma Aracı

adġak : zincir, pıranga, kelepçe (BTT I. D 32)

atḳaġ : bent, kelepçe, bağ (EUTS)

atḳaḳ : bağ, kelepçe (AY. 240-21), (Üİ. 107a 3)

ḳoşuġ : bağ (Üİ. 106b 7)

baġ : bağ, köstek, bend, zincir, kelepçe (Maitri. 83-11), (AY. 135-20)

boḳaġu : bukağı, köstek, bağ (EUTS)

bamak : bağ, pranga [AY6 0164]

boġaġu : kelepçe, bant (EUTS)

bagşal : **2**- kırbaç, kelepçe, zincir (EUES 138)

buḳaġu : bağ, köstek (Maitri. 83-11)

bukarsı : bağ (ETG)

çuġ : **1**- bağ, köstek, demet (Üİ. 106a 17), (AY. 165-20)

paḳ : bağ, köstek (EUTS)

berge : kamçı (Maitri. 82-24)

bergü : **2**- kamçı (EUTS)

berke : kamçı (AY. 5-23) (ETG)

birge : kamçı, kamış, çubuk (ETG)

çomaḳ : çomak, kamçı (Maitri. 82-24)

ḳaġal : kırbaç (?) (AY. 117-12) k. (Maitri. 7-46)

ḳaġıl : kırbaç, kamçı = **kagal** (KİP. 27) (Maitri. 110-3)

ḳamçı : kamçı (EUTS) (DAS 4023)

kerik : işkence aleti (Maitri. 83-11)

kamçıçak : küçük kamçı (EUES 326)

2.2.5. YÖNETİM

2.2.5.1. Güç, Otorite

ḳaraḳlıḳ : güç, kuvvet, iktidar (EUTS)

çoġ : **2**- manevi haşmet, yükseklik (Maitri. 49-1) (AY. 193-18)

aç- : **6**- (devlet) kurmak (UWV1 1)

2.2.5.1.1. Güçlü, Yetki Sahibi

ärklänmäk : iktidar / güç sahibi olma, hâkimiyet (UWN2 267)

türk : **1/2** kudretli, sadık, hisleri keskin ve güçlü (DIŞ. 140) (Maitri. 60-3)

bekrek : **1**- kudretli (ETŞ. 3-3) **2**- pek, yüksek, üstün (EUTS)

udaçı : yapıcı, muktedir, gücü yeten (EUTS)

başlamak : hükûmet, yönetim, egemenlik (EUES 149)

başlamaklıg : … yönetimi ile ilgili, yönetim … (EUES 149)

uġuluġ : muktedir (UÜH-B. 11)

elänmäklig : hakimiyetli, iktidar sahibi [AY6 0427]

adı kötrülmiş : iktidar sahibi (EUTS)

erksinmek : hakimiyet, iktidar, egemenlik, yetki (AY. 166-8)

erksinmeklig : yetkili (BTT XX)

raçadarmėlıg: < Skr. *rājadharma* + *Türk. +lXg*: kralı ilgilendiren, kralın görevleri arasında bulunan. (DAS 5)

älgürçi : etkili. (EUDDM 106)

umaksuz : muktedir olmama (MEİB 1209)

usar : muktedir olma, gücü yetme (EUTS)

begimsin- : beylik taslamak, bey kılığına girmek, kendisini bey sanmak (ETG)

olur- : **1/1** tahta oturmak (IB. 61), (AY. 131-18), (İKP. 71-2)

olurt- : tayin etmek (ETG)

ata- : **5**- atamak, tayin etmek (UWV1 100)

atan- : **2**- atanmak, tayin edilmek, (Üİ. 102a)

baş ḳıl- : baş kılmak, metbu olarak kabul etmek (Huas.)

başla- : **2**- bir topluluğun başına geçmek (KİP. 46) (DAS 434)

u- : muktedir olmak, yapabilmek, gücü yetmek (Maitri. 59-4) (DIŞ. 691) (Üİ. 103a 10)

uma- : yapamamak, yetersiz olmak, muktedir olamamak (AY. 150-16)

umak : muktedir olmak, yapabilmek, gücü yetmek (EUTS)

un- : yapabilmek, muktedir olmak; gayretli olmak (?) (EUDDM 257)

birkele- : verme gücünde olmak (EUTS)

yada- : < Moğ. *yada*- : **2**- yapamamak. (EUDDM 268)

aḳla- : **2**- gücü yetmemek, muktedir olmamak (EUTS)

erttür- : yaptırtmak, tamamlatmak, geçirtmek (EUTS)

ertür- : **1**- yapmak, işlemek (Maitri. 103-29)

yarlıḳa- : **3**- **3/2** haşmetle yapmak (KİP. 9)(Üİ. 110b 15) (AY. 189-5)

ärksintür- : etki yapmasına izin vermek, hakim olmasına izin vermek (UWV1 184)

ärksin- : **5**- (manevi) sınırsız güç kullanma yetkisi bulunmak, sınırsız yetenekli olmak, egemen olmak (UWV1 182)

2.2.5.1.2. Hakim Olma, Hükmetme

begedmek : hükmetme (Maitri. 50-19)

elänmäk : hakim olma [AY6 0255]

erksinme : hükmetme, hakim olma (Üİ. 117a 5)

asıra-, **aşıra-** < Moğ. *asara*: **2-** yönetmek, idare etmek (UWV1 89)

ay- : **5-** düzenlemek, yönetmek, idare etmek (UWV1 110)

beged-(t) : beylik etmek, hükmetmek (EUTS)

edilä-, **idilä-** : **1-** (bir kişinin) sahibi olmak, hükmetmek, kontrol etmek (UWV2 3)

erksin- : **1**-hükmetmek, buyruğu altında bulundurmak, hakim olmak (BTT I. B 210)

erksintür- : hakimiyet sürdürmek, egemenliğini yürütmek (EUTS)

igäd- : hükümdar olmak (UWV2 108)

igälä-, igilä- : **1-** sahip olmak, yönetmek, idare etmek. (EUDDM 123)

igäle- : sahip olmak (İÖUTH 5/208)

ilen- : **1-** yönetmek, hüküm sürmek, kıymetli ve ilişik olmak (AY. 567-6) (DIŞ. 102)
2- ihtişam, saltanat, görkem (EUTS)

tarḳar- : **3-** önüne geçmek, kontrol altına almak
(Maitri. 13-15) (AY. 193-17) (Üİ. 111b 3)

eläd- : hükmetmek, hüküm sürmek, güç sahibi olmak (UWV2 5)

elän-, **ilän-**, **el(l)än-**, **ellän-** : **1-** hükmetmek, hüküm sürmek, güç sahibi olmak
(UWV2 5)

igälä-, **egelä-**, **yıŋala-** : **3-** (bir köleyi, evi vb.) elinde bulundurmak, mülkiyetine almak, sorumluluğu altına almak (UWV2 109)

ärksin- : **1-** (bir kişi, kişiler, ülkeler üzerinde) hüküm sürmek, hükümdarlık yapmak, yönetmek (UWV1 180)

2.2.5.1.2.1. İtaat, Boyun Eğme

körgü : itaat (ETG)

körüm[lüg] : tabi (MEİB 0125)

saġdıçlıġ : mensup olmak, ilgili, ait, müteallik (EUTS)

sanlıġ : **3-** birine tabi, mensup (ÇBH. 112) (DAS 3596)

nökür : mensubiyet, mensup olma (EUTS)

boyunduruk : boyunduruk (ETG)

boyuntruḳ : boyunduruk (EUTS)

bok(u)rsı ~ buk(u)rsı : boyunduruk (EUES 186)

tübençik : tabi olan, uyan (EUTS)

uduġ : **3-** tabi olma, uyrukluk (EUTS)
udunmaḳ : uyma (KİP. B8)

içik- : **2-** girmek, dahil olmak; tabi olmak, itaat etmek (ETG)
içker- : **1-** boyun eğmek (Maitri. 65-20) (Üİ. 104b 10)
içgäriş- : **2-** (hükümdara) boyun eğmek, itaatli olmak (UWV2 105)
iy-, ıy- : (birini / bir şeyi) bastırmak, boyun eğdirmek, tabi kılmak (UWV2 147)
iyin- : bastırmak, boyun eğdirmek, tabi kılmak (UWV2 148)
baz ḳıl- : hakimiyeti altına almak (ETG)
udun- : **3-** uymak, tabi olmak (KİP. 85)
isle- : itaat ile icra etmek, emri yerine getirmek (Man.)
tekin- : **1/1** kabullenmek (EUTS)
ertür- : **2-** kabullenmek (Maitri. 103-29)
anḳıt- : baş eğmek, teslim olmak, eğilmek (ETG)
anḳıttır- : baş eğdirtmek (EUTS)
tönǰit- (tüǰit- ?) : **1-** başını eğmek (İKP. 19-4)

2.2.5.1.2.2. İtaatsizlik, Boyun Eğmeme

utru : **1-** tersine, karşısında, karşı gelerek, -e karşı (İKP. 46-1) (Maitri. 83-9)
utrunmaḳ : karşı koyma, karşı gelme, diretme=Skr. **anantarîya** (AY. 134-16)
utruñuk : karşı karşıya (ETG)
idi : **2-** asla, hiçbir şekilde, hiçbir surette, kesinlikle (olumsuzluk bildirir) (AY. 145-7)
unçsuz : minnetsiz (Maitri. 3)
basıġsız : minnetsiz (EUTS)

yogur- : **3-** aykırı gitmek (EUTS)
ämgäklän- : karşı koymak, direnmek, itiraz etmek (?) (UWV1 135)
udrun- : karşı gelmek, dayanmak, muhalefet etmek (EUTS)
utrın- : krş. **utrun-** (AY. 7-10)
utrun- : karşı gelmek, karşı koymak, muhalefet etmek (AY. 134-16) (Maitri. 5-7)
utur- : muhalif olmak (ETG)
üzne- : muhalefet etmek, karşı gelmek (ETG)

ir- : **5-** karşı gelmek, direnmek (EUTS)

üzmä- : itaat etmemek, itiraz etmemek (EUTS)

üsnä- : =**üzmä-** (EUTS)

2.2.6. EĞİTİM, ÖĞRETİM

2.2.6.1. Öğrenim, Öğrenme

aşay : < Toh. *āşai*: < Skr. *āşaya* : (Budist öğretiyi kabul etmede ya da etmemede bir canlının) eğilimi, tabiatı (UWN2 7)

azay : krş. **aşay** (UWN2 120)

aḳıġ : **2- 2/2** bilince zararlı dört eğilim (AY. 185-20)

aşaylıg : (Budist öğretiyi kabul etmeye ya da etmemeye) ... eğilimi olan (bir canlı), ... eğilimli. (UWN2 7-8)

azaylıg : krş. **aşaylıg** (UWN2 120)

boşġunmaḳ : öğrenme (BTT I. A 11)

boşġut : okuma, öğrenme, ders, öğüt, nasihat (AY. 249-13)

boşkut : okuma, öğrenme, ders (EUTS)

boşġutsuz=Skr. *aşaiksa* : (artık) öğrenmeyen (Maitri. 2-10), (Üİ. 112b 11)

aşayınkş < Skr. *aśaikŞa* : (artık) öğrenmeyen (DIŞ. 263)

bosḳun- : öğrenmek, okumak (EUTS)

boşġun- : öğrenmek (Maitri. 8-23), (AY. 136-5)

boşur- : öğrenmek (ETG)

simri- : öğrenmek (Maitri. 8-23)

eşidigsä- ~ äşidigsä- : **2-** (bir şeyi) öğrenmek istemek (UWV2 48-49)

2.2.6.1.1. Öğrenci

abibu : < Skr. *abhibhū*: Şikhin adlı Buda'nın en önemli iki öğrencisinden birinin adı (UWN1 3)

aniruḍe < Toh. *Aniruddhe* < Skr. *Aniruddha*: **1-** Buda Sākyamuni'nin 10 ana öğrencisinden biri (UWN1 171)

arzidate : krş. **arşidate** (UWN1 289)

arşidate, arşidati : < Skr. *rsidatta*: Buddha Maitreya'nın en önemli öğrencilerinden birinin adı (UWN1 264)

aşvaçi : < Toh. *aśvaji*: Buda Säkyamuni'nin ilk 5 taraftarından birinin adı (UWN2 16)

mar Amu : Maninin öğrencilerinden biri (EUTS)

şabı, **şabi** < Çin. *şami*, *şa-mbi* < Skr. *sramanera* : din eğitimi gören küçük öğrenci, şakirt (AY. 199-16)

şravak < Skr. *srâvaka* : öğrenci, çırak, bir ustanın öğrencisi, Buda'nın müritlerine verilen ad (Hinayana için) (AY. 84-16)

şrvk : krş. **şravak** (KİP. B29)

şiravak : krş. **şravak** (KİP. A106)

taitsi : şakirt, öğrenci (EUTS)

taysı < Çin. ti-tsu : talebe, öğrenci=**tıtsı** (ETG)

tetse < Çin. di zi : öğrenci (BÖ. 27)

tısı : =**tıtsı** (ETG)

tıtsı < Çin. *ti tzu* : krş. **tıtsu** : öğrenci, tabele (AY. 669-20) (Maitri. 73-11)

tıtsu < Çin. *ti tzu* : krş **tıtsı** : öğrenci, talebe (AY.)

titsi < Çin. *Ti-tse* : ilerlemek isteyip bahşıdan ders alan mürit, şakirt, öğrenci (UÜH-C. 22)

boşġutluġ = Skr. *şaiksa* : öğrenen, öğrenmiş, öğretili; öğrenci (Maitri. 46-ilave)

2.2.6.2. Araştırma

sınag : keşif, araştırma, malumat toplama, deneme (EUES 609)

irdäş : araştırma, soruşturma (EUES 309)

adırtla- : **3-** araştırmak, kontrol etmek (UWV1 11)

ayıt- : **4-** denetlemek, kontrol etmek (UWV1 121)

tüpger- : esaslı araştırmak; derinleştirmek (EUTS)

tüpker- : esasını araştırmak, meydana, çıkarmak, iç yüzünü anlamak zirveye ulaşmak (AY. 614-23) (BTT I. B 238)

ḳolula- : **1/5** inceden inceye araştırmak (Maitri. 22-5) (AY. 197-11)

entür- (**endtür-** ?) : araştırmak, aramak (İKP. 77-4)

çıŋar- : araştırmak (EUTS)

çıŋart- : araştırılmak, inceletmek (EUTS)

ırgakla- : (bir şeyin anlamını) iyice araştırıp ortaya çıkarmak, incelemek (UWV2 93)

inçgälä-, inçkälä- : 2- araştırmak, incelemek (UWV2 125)

istä- : 1- aramak, araştırmak, bulmaya çalışmak, elde etmeye çalışmak (UWV2 132)

istät- : 1- aratmak, aramayı emretmek (UWV2 134)

sınan- : araştırmak, sınamak (EUES 609)

2.2.6.3. Öğretim, Öğretme

çahşapat < Sogd. *cxs 'pS* < Skr. *sikşâpada* : öğretici (BÖ. 46)

çahşapatlıġ : hocalı, öğreticili (BTT XX)

ögeretig : talim, öğretim (Maitri. 65-23)

öğrenmiş : alışmış, alışılmış, öğrenmiş (Maitri. 71-28)

ögret : temrin, itiyat, alışkanlık (ETG)

ögretig : 1- talim, öğretim, öğrenme, alıştırma, çalışma, uygulama (Maitri. 64-24), (AY. 161-8)

ögretinmek : alıştırma, idman, temrin, öğrenme (AY. 151-16)

widis : talim, öğretme, ders verme (ETG)

ögrätinçig : öğretilen (MEİB 2545)

baḫşısız : hocasız, öğretmensiz (AY. 218-7)

arıgla- : 2- antrenman yaptırmak, eğitim vermek (UWV1 69)

asır- : terbiye etmek (EUTS)

boşġur- : öğretmek (BTT XX), (BÖ. 53)

boşġut- : öğretmek (Maitri. 69-10)

boşur- : öğretmek, okutmak (EUTS)

egdilet- : terbiye etmek, büyütmek (EUTS)

kiçir- : 2- terbiye etmek (Man.)

ögren- : alışmak, öğrenmek (Maitri. 74-25) (DAS 1020)

ögret- : öğretmek, talim ettirmek (Maitri. 110-3)

ögretin- : alıştırmak, çalışmak, öğrenmek (AY. 157-6)

öklit- : 1/2 tekrarlatarak öğretmek (ÇBH. 270O)

örget- : öğretmek (ETG)

ütle- : öğretmek, ders vermek (EUTS)

2.2.6.3.1. Öğretim Yeri

sarva-astivad < Skr. *Sarvastivada*. : ilk Hinayana okullarından biri (Üİ. 102a 15)

sudur-andiki < Skr. *Sautrantika*. : önemli bir Hinayâna okulu s. ...(Üİ. 97a 14)

vaybaj : < Skr. *vaibhāşika*: Bir Budist okulu, mezhebi. (DAS 1754)

vaybajikė: < *Skr. vaibhāşika*: Bir budist okulu, mezhebi. (DAS 859)

şastratantrė : < *Skr. śāstratantra*: Hinduizm'e ait bir mezhep veya okul; bu okulun etkisinde kalarak mahayana budistlerinin oluşturduğu tantrik Budizm (DAS 859) (DAS 3412)

şastantrė: < *Skr. śāstratantra*: Hinduizm'e ait bir mezhep veya okul; bu okulun etkisinde kalarak mahayana budistlerinin oluşturduğu tantrik Budizm (DAS 3032)

2.2.6.4. Bilgi

bilge bilig : bilginin yükseği (ÇBH. 167)

bilgülük : bilinecek, bilinmesi gerekli, bilinesi (AY. 172-20)

bilig : bilgi; şuur, bilinç, ilim=Skr. **Vijnana** (Üİ. 118b 11), (BÖ. 38)

biligsizlik : bilgisizlik, cehalet=**biliksizlik** (AY. 101-16)

vidya < Skr. *vidya* : **1**- bilgi (KİP. 219)

bilgü : bilebilme, bilme ihtimali (EUES 173)

bilgülüksüz : bilinmez (EUES 173)

bilgüsüz : bilinemez (EUES 173)

biligsizräk : daha bilgisiz (EUES 174)

aç- : **8**- (bilgiyi) ortaya çıkarmak (UWV1 1

2.2.6.5. Bilgin

praynga < Skr. : bilgin, alim, düşünür (EUTS)

futsi : bilge, bilgin, üstat, alim (EUTS)

bilge : bilge, alim, bilgin = Skr.*prajna* (AY. 187-5), (KİP. B9)

bilgüçi : bilgin, bilen, üstat (EUTS)

biliglig : bilgili, bilinçli, hikmetli bilge (BÖ. 49) (AY. 131-2)

bahuşurude <Skr. *bahuśruta* : çok bilgili; bilgin, âlim (EUES 138)

bahuşurut < Toh B *bahuśrut* < Skr. *bahuśruta*: çok bilgili; çok bilgili kişi (EUES 138)

2.2.6.6. Yazı, Yazma

bitilmiş : yazılmış (Man.)

bititkü : yazdırma (EUTS)

suġ : **1-** not (EUTS)

ödik : **1-** rapor, ileti, kayıt, düzenleme, tutanak, protokol, not etme, sicil, hesap raporu (EUES 523)

ötüg = ötig/öṭig : düzenleme, not etme. (EUDDM 196**)**

sü < Çin. *hsü* : önsöz =krş. **süü** (AY. 499-14)

süö: < *Çin. xù*: önsöz. (DAS 28)

süü (II) < Çin. *hsü* : krş. **sü** : önsöz (AY. 2-5) (BTT I. A 41)

uzik bitig : mukaddes yazı (EUTS)

artıg : **2-** (kaligrafi) kalemi kullanma tarzı, yazım şekli (EUES 679)

biti- : yazmak; dövme yapmak (Maitri. 50-6), (DIŞ. 37)

bitil- : yazılmak (EUTS)

bitit- : yazdırmak (DIŞ. 37), (Maitri. 3-51)

bitimsin- : yazıyormuş gibi yapmak (EUES 182)

entürül- : (baskı kalıbına yazı) oyulmak, kazılmak (?) (UWV2 23)

il- : **1-** (mısra) alıntı yapmak, (örnek olarak) alıntılamak; hacı notu olarak yazmak, yerleştirmek (UWV2 116)

et- : **3-** (bir kitabı orijinaline göre yeniden) yazmak, kaleme almak (UWV2 59)

arıglat- : basılacak metni yazdırmak (UWV1 69)

ävdi-, idi-, iti- : **1-** bir araya getirmek, (başka metinlerden toplayarak) kitap yazmak (UWV1 203)

ävdit- : bir araya getirtmek, (başka metinlerden derleyip toplatarak) kitap yazdırmak (UWV1 204)

yaktur- : basmak, bastırmak, (baskıyı kâğıda) çıkarmak, baskı kütüğünü oydurmak, baskı kalıbına yazı oydurmak (EUES 856)

kotur- : kopya etmek, basmak (EUES 398)
koturt- : kopya ettirmek, bastırmak (EUES 398)

2.2.6.6.1. Damga, İmza

çug : mühür, damga (EUDDM 101)
mudur < Skr. *mudrn* : **2-** damga, mühür (EUTS)
nısan : nişan, damga (EUTS)
nışan : nişan, damga, mühür (EUTS)
nişan : < Far. *nīşan*: iz, alamet, nişan (EUDDM 183)
şulug, şuulug : < Çin. *shu*: imzalanmış, imzalı, imza taşıyan. (EUDDM 216)
tamga : damga, mühür=Skr. **mudra** (Maitri. 18-9)
tmġa : damga, mühür=**tamga** (EUTS)
tamgalıg : damgalı (AY. 392-13)
tamḳa : damga=**tamga** (ETG)

tamgala- : damgalamak, mühürlemek (Huas.)
tamgalal- : mühürlemek (BTT XX)

2.2.6.6.2. Yazı Aracı

ban : < Çin: yazı tableti. (DAS 680) (EUTS)
biir < Çin. *pi* < *piet* : yazı fırçası (ETG)
pit : fırça > *biti*- 'yazmak~bitig' kitap (EUTS)
kelem < Skr. *kalama* : kalem (Maitri. 61-2)
kelim : kalem (EUTS)
ḳalam : kalem (ETG)
tepter : defter (EUTS)
depter : defter (EUTS)
kegd : kağıt (EUTS)
kegde : kağıt (ETG)
keged : kağıt (EUTS)
ḳaġda < Sogd. *kaySi* : kağıt yaprağı (AY. 6-8); (EUTS)

2.2.6.6.3. Silme

sıl- : silmek (EUTS)

yud- : tahribetmek, silmek (EUTS)

yudun- : bitirilmek, silinmek, son vermek (EUTS)

yutun- : =**yudun** (EUTS)

2.2.6.7. Yazılı Nesne, Kitap

anityaṭavarg < Skr. *anityatā-varga* : Dharmatrāta'nın *Udānavarga* adlı eserinin bir bölümünün adı (UWN1 171)

ant(a)rak(a)lp : < Skr. *antarakalpa*: ara dönem, bir Mahākalpa'nın (yani bir dünyanın ya da bir evrenin oluştuğu ve yok olduğu zaman diliminin) 80. bölümünün adı (UWN1 190)

arya-maya-çal-maha-yoga-tanṭira : < Skr. *āryamāyajālamahāyogatantra*: Tantrizm'e ait bir metnin başlığı (UWN1 284)

arya-raça-avavadaka : < Skr. *āryarājāvavādaka*: Tibetçeden Uygurcaya çevrilmiş bir Budist metnin başlığı (UWN1 285)

avdan : < Skr. *avadāna-*: efsane ya da hikâyeler için bir ad; Mahāyāna külliyatının 12 bölümünden birinin de adı (UWN2 53-54)

bitig : kitap (Maitri. 14-8), (AY. 199-14), (IB. 66)

adyay, **ärtini** : < Skr. *adhyāya* : (kitaplarda) bölüm (UWN1 53)

bitig taş : abide, yazıt, yazılı taş (EUTS)

baş bitig : ana vesika, temel belge (EUTS)

bi < Çin. *pei* < *pi* : yazılı taş (ETG)

bidig : **1**- bitik-kitap (EUTS)

bitigsiz : kitapsız (BTT XX)

darni < Skr. *dharam* : büyü, büyü metni, büyü sözü, tılsım (BÖ. 43), (AY. 172-14)

esengü bitig : sıhhat mektubu, sağlık belgesi senedi (EUTS)

kitab : kitap (EUTS)

küin < Çin. *küm* : kitap tomarı (ETG)

ḳuın, **ḳuin**< Çin. *chüan* : kitap yaprağı (AY. 404-4); (EUTS)

patar < Skr. *pattra* : kitap sayfası (EUTS) (DAS 227)

ptr < Skr. *pattra* : kitap sayfası (Maitri. 91—)

teksinç : tomar, fasıl, başlık, daire (EUTS)

tegzinç : **2-** kitap tomarı, fasıl, bölüm, 'kitap' (AY. 3.1.6)

ülüş : **1/2** kısım, fasıla, cüz, parça, kitap (Maitri. 97-14) (AY. 165) (Üİ. 102b 7)

yükünç : eserin giriş kısmı, ithaf, sunu, adama=Skr. **namaskara** (eserin giriş kısmı) (Maitri. 2.)

2.2.6.7.1. Okuma

okımak : okuma [AY6 0555]

okıtmak : okutma [AY6 0556]

okıgu : inşat, ezber (EUES 505)

oḫı- : okumak (Man.)

oḳı- : okumak, öğrenmek, ezberden söylemek, çağırmak (İKP. 58-3), (AY. 186-20)

agzan- : ezbere okumak, söylemek (UWV1 31)

oḳıt- : öğretmek, okutmak (AY. 2-6) (DIŞ. 449)

taksur- : beyit, şiir okumak (EUTS)

takşur- : şarkı (beyit) okumak, bir şiiri ya da edebi eseri çok iyi biçimde okumak (Maitri. 32-4)

ata- : **3-** ezbere okumak (UWV1 98)

2.2.6.8. Edebiyat

azand : hikaye, masal (EUTS)

çadak =**çadik** (UİG)

çaitso: < *čaitso (?)*: 10 hikâyenin neden yazıldığını belirten bir kollofonda hikâyeyi okuyan kişinin adı ve unvanı. (DAS 1751)

çatık < Skr. *Jataka* : hikaye, masal (AY. 271-11)

çatik < Skr. *jataka* : doğum hikayesi (ETG) (DAS 1349)

çetik < Skr. *jataka* (AY. 630-14)

sörçük : **1-** hikâye (EUES 623)

ġirant <Skr. *grantha*. : nazım, şiir; mısra; fasıl (Üİ. 101b 14)

ḳawi < Skr. *kavya* : şiir (EUTS)

ögti : medhiye (ETG)

padaḳ < Skr. *pâdaka*. : ifade, tarz , şiir, koşuk (Üİ. 114b 5) (AY. 167-3)

padakkıya : < Skr. *pādaka* + *Türk. +kıya*: Manzumecik. (DAS 4434)

pdak < Skr. *padaka* : şiir (EUTS)

şlok< Toh. *slok* < Skr. *sloka* : beyit, mısra, dize (AY. n511-12), (Maitri. 27-3)

şlök < Skr. *sloka* : krş. **şlok** (AY. 26-22)

şlöklüg : beyitli, mısralı ş. (AY. 3-23)

taġsut : şiir, nazım (EUTS)

taġşut : manzume, şiir (EUTS)

takşut : beyit (Maitri. 32-4) (KİP. 171)

takşutluġ : şiirli, şiirsel (?) (BTT I. A 40)

takşutsuz : beyitsiz (AY. 658-3)

koşug : **1**- koşuk, şiir, mısralar (EUES 397)

törtkil : **2**- murabba, dörtlü (Maitri. 30-9)

aktar- : **2**- tercüme etmek (Maitri. 34-18)

ewir- : **2**- tercüme etmek (ETG)

awır- : tercüme etmek (ETG)

ävril- : **8**- çevrilmek, tercüme edilmek (metin) (UWV1 212)

ävirt- : **2**- çevirtmek, tercüme ettirmek (UWV1 208)

agtar-, **aktar**- : tercüme etmek, başka bir dile çevirmek (UWV1 27)

agtarıl-, **aktarıl**- : tercüme edilmek, başka bir dile çevrilmek (UWV1 28)

agtart- : tercüme ettirmek, başka bir dile çevirtmek (UWV1 29)

ävir- : **5**- çevirmek, tercüme etmek (UWV1 205)

2.2.6.9. Dil

til : **1**- dil,lisan (BÖ. 32) (AY. 134-7)

tillig : dilli [AY6 0540]

2.2.6.9.1. Milletlerin Dili

enetkekçe : Hintçe, Sanskritçe (Üİ. 100a 6) (DAS 1390)

entkek : Hintçe=**enetkek** (Maitri. 55-28)

tavġaççа : Çince (KİP. 8)

toḫrı : **2-** Toharca (EUTS)

türkçe : Türkçe (AY. 33-24)

uġu : kuşan İmparatorluğu sınırlarında kullanılan dil. (DAS 860) (DAS 3033)

aryabaşça : < Skr. *āryabhāsā*: Sanskritçe olarak, Sanskrit dilinde (UWN1 282)

änätkäkçäsig : Sanskritçe gibi, Sanskritçeye benzer (UWN2 201)

uygurça : Uygurca, Eski Uygurca (dil) (EUES 810)

töpötçä : **2-** Tibetçe (EUES 738)

2.2.6.9.2. Harf, Hece

a (II) : Uygur alfabesinin ilk harfi (UWN1 2)

ir-tai : harf (hece) adıdır. (EUTS)

ir-ur-ui : harf (hece)adıdır. (EUTS)

ir-vang : harf (hece)adıdır. (EUTS)

isak : harf (hece)adıdır. (EUTS)

ujak : hece, harf (EUTS)

ujik/ü < *Sogd. wjk'k* : harf, hece, kelime (Üİ. 100a 7) (DAS 976)

ujiklıġ: < *Çin. zi + Türk. +lXg*: harfli, heceli. (DAS 4489)

ujiksiz : hecesiz (BTT XX)

usik : hece, harf (EUTS)

uzak : **1**- hece (EUTS)

uzik : hece (EUTS)

üjek : hece (EUTS)

üjik < Çin. *tzü* : krş. **üjük** : hece (AY. 27-21)

üjük < Çin. *tzü* : krş. **üjik** (AY. 532-20Ü)

2.2.6.9.3. Gramer

abibirni : krş. **abipiray** (UWN1 3)

abipiray < Skr. *abhiprāya*: mana, meal (Üİ. 113a 13)
anlam, açıklama, kanıt; (açıklama gerektiren anlam, bilinen anlamın altındaki) gizli, daha derin, bâtını anlam (UWN1 5)

abipiraylıġ < Skr. *abhiprāya+Tü. +lıġ*. : manalı (Üİ. 114a 8)

niz(a)ng : sinonim (Üİ. 108a-16)

2.2.6.9.3.1. Soru Sözcükleri

ḫaç : kaç, ne kadar, birçok (EUTS)

ḫaçan : ne zaman =**kaçan** (EUTS)

ḳaçan : ne zaman, ne vakit; eğer (Maitri. 11-11), (Üİ. 105b-12) (İKP. 76-4)

kaçaŋ: kaç defa, o kadar, kaç kez (ETG)

ḳaçnaŋneŋ : ne türlü şey (Man. 25-6)

ḳai : ne =**kay** (EUTS)

ḳanç : ne kadar (EUTS)

ḳança : nereye, nerede (IB. 42), (İKP. 78-1)

ḳanda : nerede (EUTS)

ḳandın : nereden? (ETG)

ḳanı : nerede, hani (ETG)

ḳanta : nerede, nereye (Maitri. 10-39), (KİP. 210), (İKP. 58-4)

ḳanyu : hangi, kim (EUTS)

ḳaŋa : nereye? (Maitri. 12-49)

ḳayu : hangisi, kim, ne, her kim, her ne, bir kaç (AY.3-4), (Maitri. 4-19), (BTT XX), (İKP. 11-4)

ne : ne, hangi, hangisi, nasıl? (Maitri. 68-18), (İKP. 21-1), (IB. 18)

neçe : ne kadar? Kaç? (ETG) (AY. 5-9), (İKP. 71-8)

ne üçün : niçin (İKP. 4-5)

neçekleti : niçin, nasıl (EUTS)

neçete : o zaman ki, ne zaman; nasıl, nice (AY. 164-13)

neçök : nasıl, neden=**neçük** (AY. 9-13)

neçökledi: nasıl, niçin. (DAS 606)

neçük : nasıl, nasıl olur da, neden, ne suretle (Üİ. 121b 3), (AY 3k. 139-18), (IB. 45)

neçükin : nasıl, ne surette (EUTS)

neçükledi, neçükleti : niçin, nasıl (ÇBH. 62)

nede ötürü : neden ötürü, neden dolayı, ne surette (Huas.)

nedde ötrü : neden ötürü (Huas.)

neglük : peki niçin, ama neden, hangi nedenle (İKP. 4-8)

negü : ne, nasıl, niçin, ne yani, ne ola ki (AY. 29-19), (İKP. 59-5)

negüde : ondan dolayı (EUTS)

negüke : ne maksatla, niçin (EUTS)

negül : neden, niçin; ne, nasıl (Üİ. 106a 3)

negülüg : niçin, nasıl (ÇBH. 20), (BTI. A 34)

negülük : neden, niçin (Üİ. 97b 8)

neke : niye, ne sebeple, niçin (İKP. 5-2)

nelüg : ne diye, ne olarak (Man.)

nelük : niçin, nasıl (İKP. 57)

neme : ne, hangi (EUTS)

näs-ä-lär : şeyler (İÖUTH 13/205)

neteg : nasıl, ne gibi (Maitri. 81-18), (IB. 18)

neteg : nasıl, ne şekilde, ne türlü, ne gibi (BTT XX), (Üİ. 110a 7)

netegin : neden, niçin; nasıl (Üİ. 98a 10)

netegleti : nasıl olur da (AY. 65-22)

ne üçün : niçin (EUTS)

ni : ne (EUTS)

nemen : **2**- nasıl, ne surette (BTT I. A 14); (EUTS)

2.2.6.9.3.2. İkilemeler

kirt kirt : kıs kıs (Maitri. 12-8)

ap.. .ap : her ne kadar, ister .ister, gerek... gerek (BTT XX)

arḳuru turḳaru : enine boyuna, çapraz (BTT I. D 159

basa basa : durmadan, kesilmeden, fazlasıyla (EUTS)

erkligin erksizin : ister istemez (EUTS)

iç iç : = **içtin** (Maitri. 30-1)

ödüre : **adıra ödüre** : öteye beriye (ETG)

2.2.6.9.3.3. Diğer Dil Bilgisi Ögeleri

an : o (AY2P)

anaŋ : anıŋ : onun (BTT XX)

anar : onlara (DIŞ. 581)

anı : onu (AY. 3-2)

anın : onun, onunla, onların, bunun için, bundan dolayı**,** ondandır ki, dolayısıyla (AY. 7-13), (İKP. 3-5), (KİP. 152)

anıŋ : onun, bunun (AY. 152-18), (Maitri. 5-24)

anıŋdın : ondan, bundan (AY. 26-18)

anlar : onlar (EUTS)

aŋa : ona (İKP. 74-6)

aŋar : ona, onlar (AY. 572-5)

aŋın : 1- onun (EUTS)

aŋar : ona (KİP. 31)

ben : ben (ETG)

biz : biz, bizler (Maitri. 51-43) (Üİ. 98a 7)

biz : **1**. çoğul ş. zamiri (UÜH-D. 21)

biziŋ : bizim (Maitri. 18-46)

biziŋçiläyü : bizim gibi [AY6 0487]

bizniŋ : biz zamirinin ilgi hali, bizim (BÖ. 80)

biziŋe : bize (BTT XX)

eŋar : onlar (Man.)

maŋa : bana, benim için, bana karşı (Maitri. 9-20), (İKP. 55-6)

mändä : bende, benden ben adılının bulunma - çıkma durumu. (EUDDM 179)

men : **1-** ben, 1. tekil kişi zamiri (KİP. 195) (AY. 133-12), (İKP. 5-1)

meŋ : **1**- ben, hal (EUTS)

meni : beni (İKP. 29-1)

meniŋ : benim, benimki (İKP. 80-2)

mensiz : benliksiz, ‘bensiz’, insansız, boş (Maitri. 79-39), (AY. 145-16)

meniŋ : benim (KİP. 199), (AY. 138-7)

meniŋ : benim (Maitri. 10-27)

min : **1**- ben (EUTS)

mini : beni (Maitri. 11-5) (AY. 133-11)

minte : bende (EUTS)

mintin : benden (Maitri. 27-3)

mn, **m(e)n** : ben (ÇBH)

mnga : bana (EUTS)

o : **1-** o (zamir) (EUTS)

ol : **2- 2/1** o, üçüncü tekil kişi zamiri (Maitri. 1-20), (AY. 31-2)

olarka : onlara (ÇBH. 112)

olarnı : onları (ÇBH. 112)

saŋa : sana (ÇBH. 129)

sen : sen (Maitri. 12-40) (İKP. 6-3)

seni : seni (İKP. 6-7)

seniŋ : senin (ÇBH. 57)

sin : **1**- sen (EUTS)

sindirtin : senden [AY6 0550]

sini : seni (Maitri. 13-3)

sinite : senin gibi (Maitri. 10-37)

sintin : senden (EUTS)

sintede : senden (EUTS)

sintede : senden (UÜH-C. 87)

sis : siz (EUTS)

siz : siz, sizler=**siy** (Maitri. 15-7) (AY. 194-21) (KİP. 52)

siziŋ : sizin (Maitri. 90-29) (İKP. 16-5)

siziŋe : size (İKP. 51-4) (Maitri. 11-1)

sizler : sizler (ÇBH. 27) (İKP. 32-3)

sizlerke : sizlere (BTT XX)

sizlerni, **silerni** : sizleri (İKP. 32-5)

sizni : sizi (İKP. 60-3)

sizniçileyü : (AY. 497-13)

siznide: Size, 2. çoğul kişi zamirinin ablatif hali. (DAS 4384)

sn : sen (EUTS)

ulaar : onlar (Man.)

ular : **2-** onlar (EUTS)

una : **1**- ona (EUTS)

bo : bu (Üİ. 97a 7)

boo : bu (AY. 486-17)

bu : bu (IB. 57), (İKP. 47-3)

bolar : bunlar (Üİ. 100b 8), (AY. 184-9)

bolarka : bolar adılının yönelme şekli, bunlara. (EUDDM 88)

bular : bunlar (UÜH-C. 118)

mına : buna=**muna** (EUTS)

mu+ : bu (Üİ. 98a 6)

munı : bunu (Maitri. 21-3), (AY 3k. 137-3), (İKP. 57-5)

munıŋ ve munuŋ : bunun (UÜH-B. 13)

munlar : bunlar (EUTS)

munta : burası, burada, buraya, buradan, bunda (Maitri. 15-6), (İKP. 49-4)

muntada : bundan (Maitri. 5-45)

muntın : bundan (BTT I. D 37)

muntırtın : bundan başka, bundan (EUTS)

muntu : bu, bura (EUTS)

muntuda : burası, burada, buradan (İKP. 37-4)

munuŋ : bunun (Maitri. 38-37), (AY 3k. 161-14), (İKP. 63-1)

muŋa : **1-** buna (BTT I. A 24) **2-** 'mungo' (EUTS)

muŋar : bunlar, buna (EUTS); Man.)

ol : **2- 2/2** işaret sıfatı (Maitri. 1-20), (AY. 31-2)

olar : bunlar, onlar, işaret zamiri (Maitri. 7-59), (AY. 133-1)

şunda : buraya (ETG)

ada : **3-** başkası, diğeri (EUTS)

adınaġu : başkası, başkaları, diğerleri (BTT XX), (AY. 175-16)

adınaġunı : başkasını (EUTS)

amarı < O.F. *ahmara.* <Sak. *ahumara.* : sayısız > birkaç, bazı, kimi, başkaları, diğerleri (Maitri. 55-37)

adınġuka : başka başka, ayrı ayrıkimseler (EUTS)

adnaġu : başkası (Maitri. 32-3)

aŋayu : **2-** ayrıca, bundan başka (AY. 180-16)

bir ikinti : bir biri, yekdiğeri (EUTS)

biregüsi : onlardan biri (EUTS)

birerleri : birkaç, bazı (BTT XX)

birisi : bir kimse, birisi. (EUDDM 83)

yarımları : birkaçı, bazıları (BTT XX)

ne negü : herhangi (EUTS)

neçe neçe : her, ne kadar (EUTS)

neçeke tegi : her ne kadar (EUTS) (Man.)

negüme : herhangi, bir şey, ne olursa (EUTS)

näṭägçä : öyle (EUDDM 183)

abaŋ : eğer, şayet. krş.**abam** (EUTS)

adın : **2-** ayrıca (DIŞ. 283)

arıtı : **1**- asla, katiyyen, hiç, hiçbir şekilde (AY. 34ş- 11)

ança : biraz, öyle, öylesine, o şekilde, o kadar, o türden, bunun üzerine (AY. 5-15), (Maitri. 9-8), (IB. 2)

anç(a)gınçakan : bu sırada, bu zamanda, çok geçmeden (UWN1 150)

ançagınçakatägi : o zamana kadar, -dığı sürece (UWN1 151)

ançada : bunun üzerine, ondan sonra =krş.**ançata** (EUTS)

ançak : tam böyle, tam öyle (UWN1 151)

ançıp : fakat, ama (IB.)

ançolasıḳ : böyle yapmaklık (Huas.)

ançolayu : nitekim, öyle, öylece, nasıl ki, böylece, bu surette, bunun gibi=krş.**ançulayu (**Man.); (EUTS)

ançula : öyle (?) (ETG)

ançulayu : böylece bu surette, bunun gibi, öylece, o şekilde=Skr. *Tathagata* (AY. 8-3), (İKP. 38-5), (Üİ. 124b 12)

ançulayuma : keza (EUTS)

anda : onda, orada, oraya, ondan sonra; derhal (UÜH-C. 104) (ETG)

andaġ : böyle, böylece=**antaġ** (ETG)

anda munta : her tarafta, ötede, beride (EUTS)

andın : ondan, oradan (ETG)

andın kim : ondan sonra, bunun üzerine (EUTS)

andıran: oradan. (DAS 750)

anı : onu (AY. 3-2)

anıça : buna benzer. (EUDDM 51)

anı barça : hep onu (EUTS)

anındınbärü : bunun için, bundan dolayı (?) (UWN1 169)

anı üçün : onun için (EUTS)

anılayu : bu şekilde, bu tarz, böyle (Üİ. 107a 6)

anjulayu : bunun gibi (Maitri. 38-20)

anta : ondan, oradan, onda, orada, o sırada , ondan sonra, hemen, derhal (AY. 9-22), (İKP. 12-4), (IB. 56)

anta ötrü : bunun üzerine (ÇBH. 45)

antaça : tam orada, tam o esnada (ETG)

antada : bundan, ondan, oradan (AY. 20-17) (Maitri. 28-5)

antada basa : bunun üzerine, bundan sonra (EUTS)

antada kise : ondan sonra, sonda (EUTS)

antadata : sonra, o zamandan (beri) (UWN1 180)

antaddata : ondan (antada yerine) (Huas.)

antaġ : böylece, bu surette, bu şekilde, böylesi, öyle, o kadar, onca, onun gibi, (AY. 2-14), (Üİ. 113a 10), (İKP. 78-4)

antagın : böyle, bu şekilde (UWN1 187)

antaġ oşuḳluġ : buna benzer, böyle (EUTS)

antaḳ : böyle, öyle, derhal (Man.)

antırdın : oradan (EUTS)

antran : oradan=krş.**andıran** (Maitri. 62-40)

aŋama : ona da, onun için de (UWN1 201)

ap : da/de, dahi, hem [AY6 0746]

apam : **1**- eğer, şayet=**abam** a. (AY. 22-3)

asu : yahut, veya=krş.**azu** (ETG)

azo : yahut, veya (Huas.)

azu : yoksa, yahut,veya, illa, ya, acaba (Üİ. 110a 11) a. (AY. 135-10)

azuça : veyahut (AY. 135-13)

baru : beri, dolayı (EUTS)

başın : başta olmak üzere (Maitri. 52-26)

biläki : beraber, birlikte krş. **birläki** (EUDDM 82)

bile : ile, beraber, birlikte (EUTS)

bilen : ile =krş. **birle** (ETG)

birdem : beraber, birden, birlik, büsbütün (ETG)

birdemleti : tam olarak, tam; hiçbir zaman, asla (Üİ. 103a 11)

birdemlig : tam, tam olarak (Üİ. 110a 3)

birgerü : beraber, beraberce, birlikte, hep birlikte (Üİ. 107a), (İKP. 80-2)

birle : ile, birlikte, beraber (Maitri. 2-58), (İKP. 29-5)

birlen : ile, birlikte (BTT I. B 2)

birök : eğer, şayet, ise, ola ki, yine de, ama yine de (Üİ. 97b 13), (AY. 141-2)

birtem : birlikte, tamamiyle, büsbütün, toptan (Maitri. 93-10), (AY. 141-1)

birük : eğer, ... -sa; fakat (Maitri. 67-27), (KİP. 9)

birükiye : eğer (Maitri. 11-4)

birükin : eğer (Maitri. 7-48)

bol : işte bu *krş.* (EUDDM 87)

ändäk : krş. **nätägçä** (EUDDM 108)

ärmäsär : cümle öbeklerini bağlamada; cümleleri bağlamada (UWN1 277)

entak : böyle, böylece (Man.)

'eng'mıntın : hatta (?), en azından, hiç olmazsa (AY. 140-19)

erinç : sanılır ki, her halde, kuşkusuz bilingey (İKP. 10-1)

erken : iken (AY. 138-18)

ärkäntä, **ärgäntä** : daha ... (i)ken, henüz ... (i)ken (UWN2 262)

erki : acaba; herhalde, mutlaka; tahmin bildirir (KİP. 100) (AY. 132-15)

ertük'teġ : olduğu gibi=Skr. *tathata* (AY. 146-12)

ärdöktäg : böylesi, olduğu gibi olan, mutlak olana ait olan (MEİB 0243)

eyin : **2-** böylece, buna göre (EUTS)

ẖata : defa (EUTS)

ınça : şöyle (BTT XX)

ınçıp : böylece (EUTS)

inçe : böyle, şöyle, böylece, bu şekilde (Maitri. 1-4), (Üİ. 103b 14)

inçek : böylece (EUTS)

inçetip : şöylece, şöyle diyerek (Man.)

inçip : fakat, böylelikle, sonra, ve/ama şöyle ki, ve/ama işte, o halde, yani, kısaca (Maitri. 2-39) (AY. 135-15)

ir : **4-** orada (ETG)

iyin : **1-** göre, -e göre, gereğince, -den dolayı, takip ederek (DIŞ. 84) (BT I. B 126)

kayda : nerede (EUDDM 141)

ky- a, **kye** : ve (BTT XX); (EUTS)

ma : **1-**ve, ise, bilhassa **2-** keza, dahi (EUTS)

mıntada : krş. **mıntıda** (AY. n9-1)

mıntıda : krş. **mıntada** (AY. 9-1)

mintide : bundan (Maitri. 8-57)

monça : bunca (AY. 8-10)

monçulayu : bunun gibi, bu şekilde (DIŞ. 8)

monı : bunu (DIŞ. 637)

monılayu : böyle (AY. 10-4)

monta :böyle (AY. 2-4)

montada : böylece (AY. 457-13)

montaġ : böyle (AY. 2-21)

monıŋ : krş. **monuŋ** (AY. 80-9)

monuŋ : krş. **monıng** (AY. 105-2)

muna! : işte, bak (Maitri. 1-12)

munaçi : işte (Maitri. 37-13)

munça : bunca, bunun kadar, bu kadar, böyle, böylece, böylesi, de/dahi m. (Maitri. 18-10) (AY 3k. 181-7), (BTT XX)

munçulayu : bunun gibi, bunca, böyle, böylece, böylesine, bu suretle, bu kadar (Maitri. 33-9), (İKP. 7-5), (AY 3k. 140-10)

munda : burada (EUTS)

mundada : bundan (EUTS)

mundaġ : böyle, böylece (BÖ. 24) (Huas.)

munılayu, monilāyu : böyle (ETG)

munılayu : böylece, bunun gibi (EUTS)

munı- teg : bunun gibi (EUTS)

munlayu : böylece, bu surette (EUTS)

muntaġ : böyle, bunun gibi, bu denli, bu kadar, bu derece (Maitri. 8-50) (BTT XX) (AY 3k. 146-11)

anta oḳ : hemen orada (ÇBH =35)

bu oḳ : tam bu, iste bu (ÇBH =64)

ona : işte, bak (EUTS)

oşu : iş bu, o (EUTS)

oşul : işbu, o (EUTS)

otru : bunun üzerine, bkz. **Ötrü** (UÜH-D. 59)

ök : 2- hemen, aynı, tıpkı (ÇBH. 21) **terkin ök :** derhal, **timin ök :** derhal

ötrüm : bunun üzerine, bundan sonra ? (BT XX)

öttrü : bundan dolayı=**ötrü** (EUTS)

ötürü : bundan dolayı=ötrü (EUTS)

öze : **1/1** için; **1/2** ile (Maitri. 51-36)

pirök : eğer, şayet (EUTS)

sayu : her, her bir, herkes (İKP. 38-6), (Maitri. 32-17)

sengig : ait, ek olarak, ilave olarak (EUTS)

soḳa : **1/3** özellikle (AY. 189-19)

taḳı : ve, dahi, öte yandan, dahası, bundan başka, nihayet, henüz, artık, kaldı ki (İKP. 2-5) (Maitri. 8-14) (IB. 3)

tegi : dek, değin, kadar t. (Üİ. 101a 10) (AY. 133-13) (KİP. 87)

tek : **1/2** iken (Üİ. 98b 19) t. (İKP. 15-2)

tip : diye (Man.)

tire : hep birden, beraber, müştereken (EUTS)

tiyin : diye, için (ETG)

udu : **1/2** sonra, ve (Maitri. 34-12) (IB. 26)

uġayu : bilhassa, özellikle (Üİ. 120b 3)

uladhi : ve, ve daha, vs =**ulatı** (ETG)

ulatı : ve diğerleri, ve başkaları, -den başka, ve saire, ilaveten, ayrıca, ve (İKP. 3-2) (KİP. 80) (Üİ. 97a 3)

ulayu : dahi, ve (ETG) (AY. 450-18)

una : **3- knia** ile: daha (EUTS) **4**- bak! (ETG)

unakaya : derhal (ETG) (AY. 603-11)

uşbu : işbu (EUTS)

utrın- : krş. **utrun**- (AY. 7-10)

utru : **2**- doğru, dolayısıyla (DIŞ. 45)

uturu : karşı (EUDDM 259)

üçün : için, -den dolayı, nedeniyle, sebebiyle, çünkü=Skr.artham (Üİ. 98a 12) (BÖ. 58) (AY. 145-4)

üsk : **2**- uyarınca, göre, dolayısıyla (BTT I. A 10)

üze : **2**- ile, ve, dolayısıyla; -de, -den dolayı (AY. 183-15) (Üİ. 107a 1)

yeme : de, dahi, ve, hem...hem, yine, yeniden, oysa, öyleyse, yine de, bile=**yme** (İKP. 2-5) (DIŞ. 106)

yime : yine, dahi, ve (Maitri. 3-60)

yindem : yalnızca, sadece, ancak, fakat (Üİ. 98a 14)

yintem : **3**- ancak (BTT I. B 138)

yme : ve, da/de, dahi, bile= **yeme** (AY. 2-6) (Üİ. 97a 6)

ap : her ne kadar, gerek... gerek, ister.. .ister, hem..., hem de (AY. 44-21) (Maitri. 79-1)

ḫaltı : kaldı ki, ne zaman ki (EUTS)

ḫayu : her kimse, hangi, her hangi (Man.)

ḫayusıġa : her birine (EUTS)

ḫayuta : her hangi bir yerde (EUTS)

ḳaçnaŋ: nitekim, nasıl ki, ne türlü (Man.)

ḳaltı : gibi, nasıl ki, ne zaman ki, şöyle ki, daha doğrusu (öndeki söze kuvvet verir), tıpkı; -dığı gibi, nasıl, ki, (BÖ. 57), (Maitri. 4-39), (İKP. 68-4) (IB. 45)

ḳay : .. . sayu : her bir ... (ÇBH. 13)

ançulayu kelmiş =Skr. *tathagata* : öyle gelmiş (yani Buddha) (ETG)

muntada kez : bundan başka, bundan sonra (EUTS)

ḳim-me : kim olursa olsun (EUTS)

kne : yine, ve, bizzat (EUTS)

ḳopan : hep (ETG)

ḳoptın : her yerden (Maitri. 70-12)

nence : bir şeye göre (ETG)

neŋeyü : ayrı (ETG)

neŋ inçip : ne olursa olsun, mümkün olmayan (EUTS)

nerse : her ne olsa (EUTS)

arıtı : **2**- kuvvetlendirme anlamı verir (AY. 34ş- 11)

aŋmıntın : hatta (ÇBH)

kim : **1**- kim; her kim, hiç kimse; kim ki; çünkü; için (İKP. 69-1) k. (Maitri. 2-37)

adan : başka, diğer. krş. **adın** (Maitri. 70-5)

addın : başka, diğer=krş. **adın** (EUTS)

adın : **1**-başka, diğer, öteki, farklı, türlü, çeşitli (BTT XX), (BTT I. B 96)

öŋi : başka, ayrı, diğer, değişik, farklı ayakımta (IB. 42) (AY. 150-6)

öŋin : başka , farklı (ETG)

öni : başka, ... -den başka, farklı (ETG)

inerü : **1/2** -den başka (EUTS)

ınaru : **1/2** den başka (İKP. 37-5) (Maitri. 8-57)

ötgürü : dolayısıyla, sebebinden, sebebiyle, -den dolayı, -den beri (Maitri. 41-5) (AY. 133-13)

ötkürü : ötürü, dolayı (ÇBH. 35)

ötrü, ötürü : daha sonra, sonra, bunun üzerine, o zaman, -den dolayı; bunun üzerine (İKP. 12-4) (Maitri. 2-20) (AY. 132-16)

ça : gibi (Man.)

teg ve -teg : gibi (ÇBH. 11) (Maitri. 1-10) (Üİ. 108b 1)

teglüg : **1/1** gibi (Man.)

nekim : bunu gibi (EUTS)

yaŋlıg : gibi, bu biçimde [AY6 0089, 0331]

ook : krş. **ok (I)** (AY. 477-6)

ök : **1-** kuvvetlendirme edatı; -da/-de (Üİ. 105a 8), (BÖ. 9), (AY. 141-21)

oḳ (I) : pekiştirme edatı (krş. ök); ekseriya, genellikle, da/de, bizzat, aynen, tıpkı (AY. 496-8), (DIŞ. 40)

mu/mü : soru edatı; öyle mi? (Üİ. 110a 12), (İKP. 16-5)

e'in : arkadan gelen (son ek) (BTT XX)

er- : ermek/irmek 'imek'(ÇBH. 73), (DIŞ. 139),(İKP. 24-5)

eyin : **1-** sondan gelen (son ek) (BTT XX)

-ġalı : (UİG. D 121)

kiye : küçültme eki halindedir, fakat tekit gücü de taşımaktadır (EUTS)

lıġ : +lı eki (Maitri.)

mü : soru eki (AY 3k. 192-21)

nıŋ : -nın eki (Üİ. 114b 15)

o : **2-** -dır, -dir (ETG)

ol : **1-** yüklem bağlayıcısı, -dır/-dir (IB. 22)

siz : -siz yokluk eki s. (Üİ. 100a 4)

te : 1-te bulunma hali eki t. (Üİ. 107b 3)

tep : (kuvvetlendirme) (Maitri. 28-1)

tin : +den ayrılma hali eki (Üİ. 107b 4)

men : **2-** yüklem bağlayıcısı (KİP. 195) (AY. 133-12), (İKP. 5-1)

min : isim cümlelerinde koşaç :-im (Huas.)

ul : ol (Man.)

vibakti < Skr.*vibhakti* : hal eki, hal (Üİ. 107b 3)

yap : **2-** (kuvvetlendirme) (Maitri. 37-18)

ḳap : **1-** (kuvvetlendirme) (Maitri. 101-37)

aŋmıntın : (tekit)=kuvvetleştirme, üsteleme (Maitri. 104-6)

er : üleştirme sıfatının kuruluşunda (DIŞ. 506)

kim : **2-** yardımcı cümle teşkiline yarar; ki o(nlar) (KİP. 13)

kendü : kendi=**kentü** (ETG)

kenti : kendi (AY. 172-22)

kentü : kendi, kendisi, bizzat (İKP. 10-1), (ÇBH. 265)

kentün : kendi kendine (EUTS)

kntü : kendi (ÇBH)

tet- : -Ir ekiyle birlikte : *tetir* {-Dir}koşaç, copula [AY6 0023, 0154]

bir- : **2-** yardımcı fiil (Maitri. 52-27), (IB. 2), (AY. 161-16)

bol- : yardımcı fiil (İKP. 13-6), (Maitri. 2-28), (Üİ. 97a 9)

en- : **9-** aşağı, aşağıya (hareket fiilleri ile yardımcı fiil olarak) (UWV2 19)

ergür-, irgür- : **4-** .. -AcAk durumda olmak, ... -ebilmek (UWV2 27)

kel- : **1/3** yardımcı fiil (KİP. 20), (Maitri. 20-19), (Üİ. 103a 5), (İKP. 22-6)

tegin- : **2-** saygı bildiren yardımcı fiil (İKP.43.int) (KİP. 173) (Maitri. 85-18)

kergekle- : gerek görmek, gerektirmek; arzulamak
(Üİ. 99a 20), (BTT I. 198), (DIŞ. 14)

neçükle- : nasıl yapıp yapmak (Man.)

tur- : **1/4** olmak(yardımcı fiil) (Maitri. 1-4) (IB. 15) (KİP. 213)

yarlıġḳa- : **1/5** yapmak (İKP. 10-2)

yarlıḳa- : **3- 3/1** yardımcı fiil (KİP. 9)(Üİ. 110b 15) (AY. 189-5)

ıd-, id-, äyd- : **14-** (yardımcı fiil olarak zarf-fiillerle bağlantı içerisinde) bir varış noktasına doğru (yapmak), +A doğru, ... tarafına (yapmak) (UWV2 80)
15- (modal yardımcı fiil olarak [çoğunlukla olumsuzluk eki ile] zarf-fiil ile) izin vermek / (yapmaya) hazır olmak, (yapmaya) istekli olmak, düşüncesizce (yapmak), istemeden (yapmak) (UWV2 81)

2.2.6.10. Matematik

2.2.6.10.1. Sayma

saġış : sayış, sayma, rakam (EUTS)

sangış : sayım (EUTS)

saŋış : sayma, ölçü (ETG)

saġdıç : hesap (EUTS)

sa- : **1**- saymak (EUTS)

sana- : saymak, hesap etmek (AY. 167-15)

say- : saymak (EUTS)

ḳolula- : **1/2** devirlere göre saymak (KİP. 178)

2.2.6.10.1.1. Tane, Adet, Sayı

sakış : **2**- sayı, adet, miktar (Maitri. 38-29)

san : **1**- sayı, miktar, hesap (KİP. 84)

evin : adet, tane, sayı adedi (ÇBH. 259) (Maitri. 38-16) (DAS 3743)

ewin : yemiş, tane, sayı (ETG)

id : sayı, hesap, adet (EUTS)

iwin : **2**- tane, sayı (ETG)

yava < Skr. : **1/1** tane (EUTS)

yawa < Skr. *yava* : **1/1** tane (ETG)

yarma : tane, yarma (EUTS)

tana : **1/3** tane (Maitri. 86-15); (EUTS)

biregü : biri, birinci (AY. 5-22)

ekkigü : ikisi (İKP. 36-2)

ikigü : her ikisi (Üİ. 120a 1)

ikikü : ikisi (EUTS)

üçegü : üçü, her üçü, üçü birlikte (Üİ. 123b 12) (AY. 163-8)

bişegü : beşi (AY. 643-1)

ikilik : iki kat. (EUDDM 124)

ikisiz : tek, bir, iki olmayan, şüphesiz, kesin (BÖ. 22)

törtegü : dört, dördü, dördü birlikte (AY. 541-22) (DIŞ. 166) (Üİ. 108a 16)

törtgün : dördü, dördümüz. (EUDDM 245)

törtügü : krş. **törtegü** (AY. 686-4)

altıġu : altısı (AY. 300a-26)

yüzegü : **1/2** yüz adetli (DIŞ)

yüzlük : yüzlük (EUDDM 291)

2.2.6.10.2. Sayılar

bir : bir, bir kez, birincisi; biri, birisi (İKP. 17-1), (IB. 32), (Üİ. 98b 7)

tek : **1/1** yalnızca, tek, bir (Üİ. 98b 19) t. (İKP. 15-2)

tk : yalnız=**tek** (EUTS)

eki : iki (IB. 25)

ekki : iki (2) (İKP. 52-7)

ekün : çift, iki (EUTS)

ikegü : iki (DIŞ. 404)

iki : iki (AY. 7-22)

ḳoş : çift, iki tane (BTT I. B 6)

üç : üç (Maitri. 17-12) ü. (AY. 131-16)

tört : dört (İKP. 17-8) (AY. 133-13) (IB. 28)

törter : **1/2** dört (AY. 197-3)

beş : beş (İKP. 18-2)

bis : beş =krş.**biş** (EUTS)

biş : beş (Maitri. 2-23), (IB. 67)

paŋço < Skr. beş : (EUTS)

aldı : altı (6) =krş.**altı** (EUTS)

altı : altı (İKP. 20-1)

yeti : yedi (BTT XX)

yetti (yeti ?) : yedi (İKP. 31-6)

yitegü : yedi (EUTS)

yiti : yedi (7) (Maitri. 16-21) (Üİ. 114b 1)

yitigü : yedi (EUTS)

sākiz : sekiz (ETG)

segiz : sekiz (Huas.)

sekiz (sekkiz ?) : sekiz (İKP. 42-8) s. (Üİ. 107a 6)

toġuz : dokuz (EUTS)

toḳuz : dokuz (Maitri. 2-48)(AY. 186-3)

on : on (İKP.24-4)

onluḳ : onluk (EUTS)

oon : on (10) (Huas.)

bir yigirmi : on bir (EUTS)

yegirmi : yirmi (AY. 147)

ygrmi : yirmi (EUTS)

yigirmi : yirmi (20) (AY. 3-21) (IB. 67)

yigrmi : 20 (ETG)

ykrmi : 20 (EUTS)

oduz : otuz (EUTS)

otoz : otuz =**otuz** (ETG)

otuz : otuz(30) (Maitri. 83-51)

altı ḳırḳ : otuz altı (36) (EUTS)

ḳırḳ : kırk (40) (Maitri. 19-10), (AY. 187)

elig : **3**- elli (DIŞ. 562)

beş-on : elli. (EUDDM 80)

biş-on : krş **beş-on** (EUDDM 84)

altmış : altmış (60) (BTT I. A 25)

yetmiş : yetmiş. (EUDDM 284)

yetmiş : yetmiş (EUES 895)

yitmiş : yetmiş (Maitri. 12-42)

sekizon : seksen (EUTS)

yüüz : krş. yüz (I) (AY. 317-12)

yüz : **1**- yüz (100) (DIŞ. 45)

bişyüz : beş yüz (ÇBH. 262)

biŋ : bin (ETG)

mıŋ : bin (EUTS)

miŋ : bin (IB. 32) (AY. 156-11)

ban < Çin. *Pan* : on bin (AY. 477-15)

tük : **3**- on bin (EUTS)

tümen : on bin , sayısız, büyük sayı, çokluk bildiren sayı (İKP. 1-5) (Maitri. 23-38)

küldi : yüz bin (EUTS)

minglig : binlik, binlerce (EUTS)

ḳoti < Skr. *koti* : en yüksek sayı; on milyon (KİP. 84)

ḳolti < Sak. *küla*+ < Skr. *koti* : en yüksek sayı, sayısız, çok, sonsuz derecede çok (KİP.178) (AY. 185-18)

tümenlig : on bin (10 000); on binlerce (Maitri. 68-3) (ETŞ. 5-8)

2.2.6.10.2.1. Sıra Sayıları

aŋ başlayu : en başta, ilkin, ilk (EUTS)

aŋ başlayuki : baştaki, ilk, en başta olan (EUTS)

aŋ'ilki : ilk (EUTS)

başlayu : başta, baş olarak, ilk olarak (Üİ. 114a 3)

başlayuça : ilk olarak (AY. 25-6)

äŋbaşlayuça : her şeyden önce, ilk önce, ilk olarak (UWN2 209)

äŋbaşlayukı : ilk önce, en birinci (UWN2 209)

başdınḳı : birinci, ilk, baştaki, başta olan (AY. 185-18)

baştın : ilki (Maitri. 3-17)

baştınḳı : birinci, ilk, baştaki (Maitri. 14-10), (AY. 149-12)

birinçi : birinci (EUTS)

'eng'ilki : ilk, birinci (AY. 141-17)

äŋilki : ilk, birinci (MEİB 0083, 0091)

tözki : asıl, asli, ilk başlangıç (BTT XX)

uçagur : < Moğ. *icagur*: asli, birincil. (EUDDM 254)

ekindi : ikinci (ETG)

ekkinti : ikinci (İKP. 17-4)

ikinç : ikinci (EUTS)

ikindi : ikinci, öteki (EUTS)

ikinti : ikinci (Üİ. 99a 7) (AY. 147-22)

üçünç : üçüncü (Üİ. 100a 10) (IB. 15)

üçünçi : üçüncü (EUTS)

törtinç : krş. törtünç (AY. 201-9)

törtünç : dördüncü= krş. **törtinç** (AY. 5-3)

beşinç : beşinci (BTT XX)

bişinç : beşinci (Üİ. 107b 4), (AY. 163-7)

altınç : altıncı (DIŞ. 68); (Huas.)

yitinç : **1**- yedinci (Üİ. 107a 17)

sekizinç : krş. **sikizinç** : sekizinci (AY. 73-22)

sikizinç : sekizinci=krş. **sekizinç** (AY. 304-8)

tokuzunç : dokuzuncu (ÇBH. 299)

onınç : onuncu (EUTS)

onunç : onuncu (AY. 34-20)

biry(e)g(i)rminç : on birinci. (EUDDM 84)

yegirminç : yirminci (EUTS)

äliginç : ellinci (UWN2 180)

yigirminç : yirminci (AY. 362-8)

yetinç : yedinci. (EUDDM 284)

2.2.6.10.2.2. Üleştirme

bir bir : bir bir (EUTS)

birin birin : teker teker (EUTS)

birer : birer, her bir, bazı, birer birer, tek tek (Üİ. 97b 12), (AY. 167-3)

birer birer : birer birer (EUTS)

ikirer : ikişer (AY. 176-16)

törter : **1/1** dörder (AY. 197-3)

beşär : beşer (EUDDM 80) [AY6 1278]

bişer : beşer krş.**beşär** (AY. 44-4) (EUDDM 84)

altırar : altışar (EUTS)

tokuzar : dokuzar (AY. 401-5)

onar : onar (EUDDM 185)

otuzar : otuzar (EUTS)

äligär : ellişer (UWN2 180)

altmışar : atmışar

yüzer : yüzer (AY. 442-11)

2.2.6.10.2.3. Kez, Defa

bir ḫata : bir kez, bir defa (EUTS)

bir tek : bir kez, bir defa (EUTS)

birer ödün : bir defadan (EUTS)

bir ödün : yalnız bir defa, yalnız bir kez (EUTS)

birk(i)yä : bir kerecik (MEİB 0578)

ekkileyü : bir kez daha, ikinci kez, yeniden (İKP. 76-3)

ikile : **1/1** iki defa (Maitri. 11-5), (AY. 138-3)

ḳat : **2-** kat, kez, defa (Üİ. 123a 7)

ḳata : defa, kez, kere (İKP. 24-1), (AY. 187-23)

ḳatın : kere, tekrar (DIŞ. 672)

ayaḳ : **3-** kez, defa (EUTS)

kez : **2-** defa, kez (AY. 610-8), (Üİ. 111b 11)

ḳurla : sıra;defa, kez, sefer (Maitri. 23-37), (AY. 163-17)

ḳurlayu : kez (DIŞ. 641)

oġrın : **1-** defa, vesile, şekil (U3h. D.61)

türgün : kez, kere, defa, yol (EUTS)

uġrayu : **2-** bir kez (AY.131-19)

yolı : defa, kez, kere (AY. 131-16)

ḳaç ḳata : çok kez, çok defa, çoğu (EUTS)

2.2.6.10.1.4. Tekrar

yne : =**yana** (ETG)

yana : yine, tekrar, sonra, yeniden; bundan başka, ayrıca (Maitri. 73-63) (IB. 57)

yanala : yeniden, tekrar (BTT I. D 293)

yanalayu : yeniden, tekrar (BTT I. D 216)

yanduru : tekrar, geri (Üİ. 97a 15)

yanturu : yine, tekrar, yeniden yene (AY. 163-2)

yaŋırtı : tekrar, yeniden (EUES 863)

yanya : =**yana** (ETG)

yene : yine, tekrar, yeniden, ve, üstelik, da (AY. 2-6) (İKP. 24-5)

ükşürü : tekrar, tekrarlanan (ETG)

yaŋırtı : yeniden, tekrar, baştan (AY. 46-1) (EUTS)

yaŋılayu : yeniden, tekrar (BTT I. B 9)

yaŋırtı : yeniden, tekrar, ikinci kez (AY. 141-17)

yiçe : daha, bir daha, tekrar (EUTS)

tikileyü : tekrar, ikinci defa (EUTS)

ikile : **1/2** yeniden, **1/3** tekrar (Maitri. 11-5), (AY. 138-3)

ikileyü : yeniden (ETG)

ikin : tekrar- (Maitri. 68-21)

yanturu : yine, tekrar, yeniden yene y. (AY. 163-2)

katna- : tekrar etmek, tekrarlamak (Üİ. 110a 4)

2.2.6.10.3. Geometri

küplüg : küplü (EUDDM 173)

üçkil : üç köşeli (EUTS)

törtkil : **1-** kare, dörtgen, dört köşeli (EUTS)

törtgil- : (AY. 544-8)

2.2.7. BOŞ ZAMAN, EĞLENCE

2.2.7.1. Rekabet, Yarışma

aşunmaklaşu : iddiaya girerek, rekabet ederek (UWN2 15)

öçeş-: **2-** yarışmak, boy ölçüşmek. (DAS 3899)

eriş-, iriş- : birbirinden nefret etmek, rekabet yapmak, rekabet etmek, yarışmak (UWV2 31)

yarış- : bir şey için yarışmak (EUES 869)

2.2.7.2. Eğlence

ilinçü : eğlence, gezinti (İKP. 5-4)

ilinçülegü : eğlenme (Maitri. 35-3)

ilinçülegülüg : eğlence, eğlenceli (Maitri. 35-27)

ögrünçüle- : **1/1** gezintiye çıkmak (Maitri. 31-24)

mengilet- : eğlendirmek (AY. 615-4) (EUTS)

ilinçüle- : eğlenmek, oynamak (AY. 34ç-89) (EUTS)

ilinçülä- : **1**- eğlenmek, neşelenmek, gezmek, dolaşmak (UWV2 121)

2.2.7.3. Oyun, Dans

oyın : oyun =**oyun** (AY. 632-17)

oyuġ : oyun, çalgı çalma, raks, müzik (EUTS)

oyun : oyun, dans, müzik, şarkı, melodi= **oyın**
(AY. 101-20), (BTT XX), (AY 3k.183-21) (DAS 2975)

körünç : **1/1** piyes (Maitri. 27-11)

çak : **3**- genç dansçı (EUES 218)

büdig : dans, oyun (EUES 211)

büdigçi : dansçı kadın, dansçı (EUES 211)

büdimäk : dans etme (EUES 211)

büditmäk : dans ettirme (EUES 211)

büdit- : dans ettirmek (EUES 211)

oy- : **2**- oynamak (ETG)

oyna- : oynamak (AY. 34ğ-13), (Maitri. 32-11) (DAS 3519)

bödi-: dans etmek, oynamak. (DAS 2533)

büdi- : dans etmek, ritmik ve zarif hareketler yapmak (ETG)

utuz- : (oyunda) yenilmek (IB. 29)

oynat- : (müzik ve dans) oynatmak, (oyun) oynatmak; (yılan) oynatmak (EUES 519)

2.2.7.4. Resim, El Sanatları

uziş : sanat (EUTS)

bediz : resim, tasvir, süs, bezek (AY. 50-20)

bädizlig : boyanmış, süslü. (EUDDM 74)

tsun < **2- 2/1** resim (EUTS)

çızıg : çizgi, hareket tarzı ve usulü (AY. 491-21)

yahşınmak : süsleme, süs (EUES 854)

sırla- : 1- boyamak, sırlamak, cilalamak (EUES 610)

öŋlä- : boyamak (EUES 536)

çiz- : çizmek (BTT XX)

bediz- : süslemek, bezemek (EUTS)

bedize- : süslemek, bezemek (Maitri. 51-2)

bedized- : süsletmek, bezetmek (ETG)

bedizen- : süslenmek, bezenmek (Maitri. 75-63)

bedizet- : süsletmek, bezetmek (EUTS)

bedizle- : süslemek (IB. 28)

betises- : süslemek =krş.**bedizet-** (EUTS)

çız- : çizmek (EUTS)

çızdur- : çizdirmek (EUTS)

ettür-, itdür- : 3- (bir şeyi) süsletmek (UWV2 66)

tartla- : taslak çizmek, taslağını yapmak (EUES 680)

2.2.7.5. Müzik, Ezgi

başıḳ : türkü, şarkı (EUTS)

ägziglig : / ... sesli, ... ezgili, ... nağmeli; ahenkli, melodik (UWN2 176)

kölüg : ahenkli, makamlı (AC)

egzig : 1- müzik, melodi, ses, ezgi (BÖ. 35)

ır : şarkı (Maitri. 53-14)

kög : 2- şarkı, türkü (EUTS) < Çin. *k'ü* < *k'i-ok* : şarkı, türkü, melodi (ETG)

ḳunḫuaçı : musikişinas (EUTS)

küg : 2- şarkı, türkü (EUTS)

paşik < Sogd. *başik*, paşik : ilahi (ETG)

ün : 1/1 saz ve şarkı sesi, nağme, melodi (AY. 193-5) (Üİ. 118a 9) (Maitri. 18-42)

yır : 1- şarkı, türkü (İKP. 71-3)

gandarve : < Skr. *gandharva* : gökyüzü müzisyeni [AY6 0516]

ırla- : şarkı söylemek (Maitri. 32-3), (DAS 2533) (UWV2 95)

ırlaşṭur- : karşılıklı şarkı söylemek. (EUDDM 121) (UWV2 95)

irle- : şarkı söylemek (EUTS)

taġsur- : şarkı söylemek (EUTS)

taġşur- : şarkı-türkü söylemek (EUTS)

yırla-, **ırla**- : **1**- şarkı söylemek (İKP. 70-2) (ÇBH. 36)

2.2.7.5.1. Müzik Aleti

barku : trompet (EUTS)

burġu : trompet (EUTS)

burḳu : trompet (EUTS)

çımkuk : bir müzik aleti, telli çalgı. (EUDDM 99)

sıbızgu : ney, boru, trompet (EUES 605)

borgu : trompet, boru, nefesli çalgı (EUES 188)

ḫobuz : =**ḳobuz** (EUTS)

itig : **5**- müzik aleti (EUTS)

kışak : telli bir müzik aleti, keman. (EUDDM 152)

ḳobuz : kobuz sazı (EUTS)

ḳoŋḳyu < Çin. ?: arp, çalgı aleti (ÇBH. 164)

ḳopuz (ḳobuz ?) : bir tür çalgı, kopuz (İKP. 70-7)

ḳungḳau < Çin. *k'anghevu* : çalgı, müzik aleti (EUTS)

ḳuŋḳayu, **ḳuŋḳau** < Çin. *kong hou* : bir tür müzik aleti, ut (İKP. 69-7)

ḳunḳu < Çin. *k'ung-hou* : müzik aleti (EUTS)

ḳuŋḳau: arp (Maitri. 4-5)

ḳuŋḳiu< Çin. *k'ung-hou* : müzik aleti, arp (ETG)

labay < Çin. *luo bei* : boru, borazan, üflemeli müzik aleti (AY. 154-4)

tamburi < Skr. *tumburu* **:** tambur(?) (Maitri. 17-8)

bımlıg : bir müzik enstrümanı (EUES 167)

tüngür : **2**- şaman davulu (EUTS)

käŋräk : bir davul çeşidi (EUES 357)

köprüg : **2**- davul (EUTS)

kövrüg : **1**- davul (EUTS)

kövrüg : davul (Maitri. 36-9)

kövrük : davul (ÇBH. 239)

küvrüg : davul (İKP. 33-1), (AY. 184-6)

küwrüg : davul (ETG)

toḳıġu : davul toprağı(tokmağı?) (ETG)

tokıġa : tef tokmağı, davul tokmağı (EUTS)

sokgu : **2**- davul çomağı, çan tokmağı (EUES 619)

atız-, ıtız- (ya da **etiz**-) : titretmek, çınlatmak, (telli bir çalgı) çalmak (AY. 340-16), (İKP. 70-1)

atiz- : çınlatmak, çalmak. krş. **etiz** (Maitri.)

ätüz- : (telli bir müzik aletini) çalmak (EUDDM 113)

äṭiẓtür- : çaldırmak, müzik yaptırmak [AY6 0325]

eṭiẓṭür- : çaldırmak, müzik yaptırmak [AY6 0280-0281]

etiz- : çınlatmak, çalmak (Maitri. 17-10)

etizdür- : çınlatmak (AY. 418-11)

ıtız- : titretmek, çınlatmak (İKP)

itiz- : müzik aleti çalmak (ETG)

toḳı- : **1/2** (davul vs) çalmak, dövmek (Maitri. 73-13) (KİP. 20) (AY. 3.3b.9)

tültür- : **1/3** çalmak (Maitri. 18-40); (ETŞ)

ät- : **1**- çalmak, çınlamak, tınlamak (müzik aleti); gürlemek, gümbürdemek (UWV1 200)

ätiz-, atız- : **1**- tınlatmak, çalmak, müzik yapmak (UWV1 201) (UWV1 202)

ätizil- : (müzik) çalınmak (UWV1 202)

ätiztür- : çaldırmak, müzik yaptırmak (UWV1 202)

ättür- : çınlatmak, ses çıkartmak, takırdatmak (UWV1 202)

2.2.7.6. Spor

yam < Skr. *yamaka* : yoga (Maitri. 65-10)

üz- : **2**- yüzmek (Maitri. 105-10)

umıl- : yüzmek (EUES 798)

4. SONUÇ

Uygur Kağanlığı'ndan kalma yazıtlarda gelişmiş bir forma sahip olduğu görülen Eski Uygur Türkçesi, bu temel üzerinde, eski Uygurların çeşitli kültürler, dinler ve diller ile temas kurması neticesinde bu unsurlardan da beslenerek iyice zenginleşmiştir. Söz varlığı incelendiğinde, Eski Uygur Türkçesinin; Çince, Sanskritçe, Sogdça, Tibetçe, Toharca, Orta Farsça, Arapça, Yunanca gibi yazı dilleri ile etkileşiminin olduğu ve bu dillerden ödünçleme yoluyla çok sayıda sözcük alındığı bilinmektedir. Bu sözcüklerin genellikle *İnanç* kavramı ve ona bağlı oluşan alt kavramlar üzerine olduğu görülmekte olup söz varlığını oluşturan kaynaklarda tüm kelimelerin kaynak dili hakkında bilgi verilmemiş olmasından dolayı bunların sayısını net olarak tespit etmek mümkün olmamıştır.

Tezin ana kısmını oluşturan sözlük bölümü, Eski Uygur Türkçesinin söz varlığından müteşekkil olup isimler ve fiiller ile birlikte toplamda 14.331 madde başından meydana gelmiştir. Toplam söz varlığını oluşturan sözcüklerin 3.968 adenin fiil soylu, 10.363 adedinin ise isim soylu sözcükler olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle Türk dilinin tarihî seyri içerisinde Eski Türkçenin ikinci evresini oluşturan Eski Uygur Türkçesinin, zengin söz varlığına sahip, gelişmiş bir yazı dili olduğu görülmektedir. Ancak Eski Uygur Türkçesinin söz varlığı bu çalışmayla sınırlı değildir. Araştırmacılar tarafından onyıllardır süre gelen çalışmalar günümüzde hâlen devam etmektedir. Bu tez çalışması da onlardan birini ihtiva etmektedir.

Eski Uygur Türkçesi döneminin söz varlığı, bu tezde kavram alanı sözlüğü çalışmalarına katkı sağlanması amacıyla kavram alanlarına göre değerlendirilerek tasnif edilmiştir. Çalışmanın toplam söz varlığını oluşturan 14.331 madde başı sözcük, *Evren, İnsan, Sosyal Hayat ve Kültür* ana başlıkları ve onlara bağlı alt başlıkların altında, kavram alanına uygunluğuna göre isimler ve fiiller beraber olacak şekilde tasnif edilmiştir. Tezin sözlük kısmında elde edilmiş dil malzemesini sınıflayan kavram alanı, toplam 742 konu başlığından meydana gelmiştir. Bu durum, 14.331 sözcüğün kavram alanlarına göre titiz, ayrıntılı, özenli bir şekilde tasnif edilmesine

imkân yaratmıştır. *Evren* bölümünde 268, *İnsan* bölümünde 192, *Sosyal Hayat ve Kültür* bölümünde 282 konu başlığı bulunmaktadır. En fazla konu başlığının *Sosyal Hayat ve Kültür* bölümünde ortaya çıktığı görülmektedir.

Sözlüğün ilk bölümü olan *Evren* ve onun alt başlıkları 4.052, ikinci bölümü *İnsan* ve onun alt başlıkları 4.472, üçüncü bölümü *Sosyal Hayat ve Kültür* ve onun alt başlıkları ise 5.807 sözcüğün tasnifini mümkün kılmıştır. Söz varlığı yoğunluğunun en fazla olduğu bölüm *Sosyal Hayat ve Kültür* olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sosyal Hayat ve Kültür bölümünde ise fark yaratan konu başlığının *İnanç* olduğu gözlemlenmiştir. *Manevi Kültür* bölümünün sadece bir kısmını oluşturan *İnanç* kavramı ile alakalı 1.002 sözcük bulunmaktadır. Bundan dolayı kavramlara göre sözcük yoğunluğu en fazla olan kısmın İnanç ve onunla alakalı sözcükler olduğu görülmektedir. Bu durum, Eski Uygurların farklı inanç çevreleri ile temaslarının bir neticesi olarak ortaya çıkmıştır.

İsim soylu sözcüklerin fiil soylu sözcüklere göre hayli fazla olduğu görülen çalışmada, 3.968 fiil soylu sözcüğün kavram alanlarına göre yoğunluğuna bakıldığında *Evren* bölümünde 1.099 fiilin, *İnsan* bölümünde 1.439 fiilin, *Sosyal Hayat ve Kültür* bölümünde ise 1.430 fiilin tasnifi yapılmıştır. En fazla fiil *İnsan* ana başlığı altındaki kavramlarda toplanmış olup *Sosyal Hayat ve Kültür* ile *İnsan* arasındaki fiil sayısının birbirine yakınlığı göze çarpmaktadır.

Dil ve dilin söz varlığı, toplumun hem gündelik hayatına hem de kültürel hayatına paralel olarak geliştiğine göre yukarıda Eski Uygur Türkçesinin kavram alanlarına göre sözcük yoğunluğunu gösteren istatistikî veriler, Eski Uygurların sosyal ve kültürel hayatları hakkında fikir edinmeye yardımcı olabilir.

Çalışmanın sözlük kısmını oluşturan madde başlarından bazılarında: ***edär-, idar-, idär-, itär-, yedär- :*** *2- (kişi, duyu organı, bir şeye) tutunmak, yapışmak, bağlı olmak (UWV2*

2) gibi aynı kelimenin birden fazla yazılış şekli vardır. Örnekte görüldüğü üzere bir fiilin beş farklı şekli bulunmaktadır. Bu durum, sözcük üzerinde çalışan araştırmacıların okuma farklılıklarından veya Eski Uygur Türkçesinin konuşulduğu coğrafyada, Eski Uygurlar arasındaki ağız farklılıklarından kaynaklı olabilir.

Tezde, Eski Uygur Türkçesinin karakteristik özelliklerinden olan "*y ağzı"* ve "*n ağzı* özelliklerini gösteren sözcükler de bulunmaktadır: *azkınya (> azgına, > azḳıya) "*azıcık, çok az"; *yany- (> yan-,> yay-)* "yaymak" vb.

Eski Uygur Türkçesi Dönemine Ait Söz Varlığının Kavram Alanı Sözlüğü isimli bu çalışma, Türk yazı dilinin tarihî dönemlerinden Eski Türkçenin içinde değerlendirilen Eski Uygur Türkçesinin zengin bir söz varlığını içermektedir. Bu söz varlığı, kavram alanlarına göre ele alındığı için Eski Uygurların siyasî, sosyal ve kültürel alanlardaki yaşam biçimleri hakkında çıkarım yapmayı mümkün kılmaktadır.

Türk sözlükçülük çalışmalarında son dönemde ivme kazanan kavram alanı sözlüğü çalışmalarının yeni bir örneği olan bu tez ile sözlükçülük alanına katkı sağlanması amaçlanırken, çalışmanın içerdiği dil malzemesi yönüyle de eski Türk dili araştırmaları için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

AKSAN, D. (1982). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 3*. Ankara: TDK Yayınları.

AKSAN, D. (1971). Kavram Alanı-Kelime Ailesi İlişkileri Ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten, cilt* (19): 253-262.

ARAT, R. R. (2007). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: TTK Yayınları.

ARGUNŞAH, M., YÜKSEKKAYA, G. S. (2017). *Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

ATSIZ, H. N. (1992). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Baysan Basım ve Yayın.

AYAZLI, Ö. (2012). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap Karşılaştırmalı Metin Yayını*. İstanbul: TDK Yayınları.

AYAZLI, Ö. (2016). *Eski Uygurca Din Dışı Metinlerin Karşılaştırmalı Söz Varlığı*. Ankara: TDK Yayınları.

AYDIN, E. (2018). *Taşa Kazınan Tarih Türklerin İlk Yazılı Belgeleri*. İstanbul: Kronik Kitap.

BERBERCAN, M. T. (2013). *Eski Türkçe Bayagut Oglı Otaçı Beg Hikâyesi*. İstanbul: Derin Yayınları.

BERBERCAN, M. T. (2018). *Eski Türk Filolojisine Giriş*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

CAFEROĞLU, A. (1984). *Türk Dili Tarihi I-II*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

CAFEROĞLU, A. (1968). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.

ÇAĞATAY, S. (1945). *Altun Yaruk'tan İki Parça*, Ankara Üniversitesi. Ankara: TTK Basımevi.

ÇANDARLIOĞLU, G. (2004). *Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü (Çin Kaynakları ve Uygur Kitâbelerine Göre)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

ELMALI, M. (2016). *Dasakarmapathavadanamala Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin – Tıpkıbaskı*. Ankara: TDK Yayınları.

ELMALI, M. (2019). *Eski Uygurca Altı Dişli Fil Hikâyesi*. Ankara: TDK Yayınları.

ERASLAN, K. (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Ankara: TDK Yayınları.

ERCİLASUN, A. B., AKKOYUNLU, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk (Giriş – Metin – Çeviri – Notlar – Dizin)*. Ankara: TDK Yayınları.

ERCİLASUN, A. B. (2017). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

GABAİN, A. V. (2007). *Eski Türkçenin Grameri*. (Mehmet Akalın Çev.). Ankara: TDK Yayınları, 1950.

GABAİN, A., Rachmati, G. R., (1934). *Türkische Turfantexte: Vı. Das buddhistische sütra Sakız Yükmak.* Berlin: Akademie der Wissenschaften.

GOLDEN, P. (2006). *Türk Halkları Tarihine Giriş*. (Osman Karatay Çev.). Çorum: Karam Yayınları, 1992.

GÖMEÇ, S. (1997). *Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü*. Ankara: AKM Yayınları.

GÜL, B. (2010). İbni Mühenna Lügati'nin Türk ve Moğol Dil Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi, *Türkbilig*, *cilt* (19): 87-95.

HAMİLTON, J. R. (1997). "Tokuz Oguz ve On Uygur", *Türk Dilleri Araştırmaları*, *cilt* (7): 219.

HAMİLTON, J. R. (2011). *Dunhuang Mağarası'nda Bulunmuş Buddhacılığa İlişkin Uygurca El Yazması İyi ve Kötü Prens Öyküsü*. (Vedat Köken Çev.). Ankara: TDK Yayınları, 1973.

HAZAI, G., ZIEME, P. (1971). *Berliner Turfantexte I*. Berlin: Akademie – Verlag.

HENGİRMEN, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.

İZGİ, Ö. (1989). *Çin Elçisi Wang Yen-Te'nin Uygur Seyahatamesi*. Ankara: TTK Basımevi.

KALJANOVA, E. (2005). *Uygurca Dışastvustık (Giriş-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım)*. (Doktora Tezi). Yök Tez Kataloğu veri tabanından erişildi.

KAYA, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: TDK Yayınları.

KOCAPINAR P. (2021). *Kavram Alanı Sözlüğü Olarak Dîvânu Lugâti't-Türk.* Ankara: Gazi Kitabevi.

KOCAPINAR, P. (2014). *Kavram Alanı Sözlükleri ve Ermeni Harfli Kıpçak Türkçesi Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

LE COQ, A. V. (1941). *Huastuanift*. (S. Himran Çev.). Ankara: Ulusal Matbaa, 1911.

LE COQ, A. V. (1936). *Türkçe Mani El Yazıları (Manichaica) C.1*. (Fuat Kösearif Çev.). İstanbul: Devlet Basımevi.

MÜLLER, F. W. K., GABAİN, A. V. (1931). *Uigurica IV*. Berlin.

MULLER, F. W. K., GABAIN, A. V. (1946). *Uygurca Üç Hikâye: Maymunlar Beyi Hikâyesi, Dantapali Bey Hikâyesi, Mukaddes Tavşan Hikâyesi*. (S. Himran Çev.). İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.

MÜLLER, F.W.K., GABAİN, A. V. (1945). *Çaştani Bey Hikâyesi*. (S. Himran Çev.). İstanbul: Bürhaneddin Erenler Basımevi.

ÖLMEZ, M. (1998). *Tibet Budizmine Ait Eski Uygurca Bahşı Ögdisi, Bahşı Ögdisi Festschrift für Klaus Röhrborn anlaseines 60. Geburtstags, 60. Doğum Yılı Dolayısıyla Klaus Röhrborn Armağanı*. Freiburg-İstanbul: Simurg.

ÖLMEZ, Z. K. (1996). *Ebu'l-Gazi Bahadır Han Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. Ankara: Simurg.

ÖNER, M., KAYA, M. Y., ÖZŞAHİN, M. (2010). Lehçe i Tatarî nin Söz Varlığı Üzerine Bir Deneme, *Uçeniye Zapiski, Tavriçeskogo Natsionalnogo Universiteta im.V. İ. Verdadskogo*, *cilt 23* (62): 9-19.

ÖZBAY, B. (2019). *Huastuanift Maniheist Uygurların Tövbe Duası*. Ankara: TDK Yayınları.

ÖZBAY, B. (2020). *Manihaist Bir İlahi Huyadagmān Partça, Soğdça, Eski Uygurca Metin ve Çeviri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

ÖZERTURAL, Z. (2020). *Uigurisches wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien : Bd. 1: Verben, Teil 2: edäd—iztä.* Erişim adresi: http://ebookcentral.proquest.com/

ÖZÖNDER, S. B. (1998). *Abidarim Kınlıg Koşavarti Şastirtakı Çınkirtü Yörüglerning Kingürüsi'nden: Üç İtigsizler*. Ankara: TDK Yayınları.

ÖZYETGİN, A. M. (2014). *İslam Öncesi Uygurlarda Toprak Hukuku*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

ROUX, J. P. (2015). *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*. (Aykut Kazancıgil – Lale Arslan Özcan, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

RÖHRBORN, K. (2015). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung : Bd. 2: Nomina – Pronomina – Partikeln. Teil 1: a – asvık*. Erişim adresi: http://ebscohost.com/

RÖHRBORN, K. (2017). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung : Bd. 2: Nomina – Pronomina – Partikeln. Teil 2: as – äzük*. Erişim adresi: http://ebscohost.com/

RÖHRBORN, K. (2017). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien. Neubearbeitung : Bd. 1: Verben. Teil 1: ab- – äzüglä-*. Erişim adresi: http://ebscohost.com/

ŞEN, S. (2018). *Eski Uygur Türkçesi Dersleri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

TAŞAĞIL, A. (2018). *Bozkırın Kağanlıkları Hunlar, Tabgaçlar, Göktürkler, Uygurlar*. İstanbul: Kronik Kitap.

TEKİN, Ş. (2001). *İştikakçının Köşesi Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemeler*. İstanbul: Simurg Yayınları.

TEKİN, Ş. (1993). *Uygurca Metinler I Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlah) Vap hua ki atlıg nom çeçeki sudur*. Ankara: TDK Yayınları.

TEKİN, Ş. (1976). *Uygurca Metinler II, Maytrısimit, Burkancıların Mehdîsi, Maitreya İle Buluşma Uygurca İptidaî Bir Dram (Burkancılığın Vaiphaşika tarikatine ait bir eserin Uygurcası)*. Ankara: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

TEKİN, T. (1986). İslam Öncesi Türk Şiiri, *Türk Dili*, *cilt* (409): 3-42.

TEKİN, T. (2004). *Irk Bitig Eski Uygurca Fal Kitabı*. Ankara: Öncü Kitap.

TEZCAN, S. (1978). *En Eski Türk Dili ve Yazını.* Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe, (271-323) içinde. Ankara: TTK Yayınları.

TURAN, F. (2001). *Eski Oğuzca Sözlük Bahşayiş Lugati*. İstanbul: Bay Yayınları.

Sözlük. (2021, 3 Aralık). Erişim adresi: https://sozluk.gov.tr/

USER, H. Ş. (2016). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Ankara: TDK.

UZUNKAYA, U. (2020). *Budizm'in Mahayana Ekolüne İlişkin Eski Uygurca Belgeler (Metin-Aktarma-Açıklamalar-Sözlük-Dizin)*. İstanbul: Kesit Yayınları.

WILKENS, J. (2021). *Handwörterbuch des Altuigurischen, (Altuigurisch – Deutsch – Türkisch) / Eski Uygurcanın El Sözlüğü, (Eski Uygurca – Almanca – Türkçe)*. Göttingen: Akademie der Wissenschaften zu Göttingen (Hrsg.). Erişim adresi: https://univerlag.uni-goettingen.de/bitstream/handle/3/isbn-978-3-86395-481-9/Wilkens_handwoerterbuch.pdf

YASHENG, T., ÖZYETGİN, A. M. (2020). "Beş Dilli Sözlük" Üzerine Yapılan Çalışmalar, *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 04, (01): 47-61.

YAYLAGÜL, Ö. (2005). Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, *Cilt 2* (1): 17-51.

YUNUSOĞLU, M. K. (2012). *Uygurca-Çince İdikut Sözlüğü*. İstanbul: TDK Yayınları.

YÜCE, N. (1988). *Mukaddimetü'l Edeb – Hvarizm Türkçesi ile Tercümeli Şuster Nüshası (Giriş, Dil Özellikleri, Metin, İndeks)*. Ankara: TDK Yayınları.

ZİEME, P. (1985). *Budhistische Stabreimdichtungen der Uiguren (=Berliner Turfan Texte XIII)*. Berlin.

ZİEME P. (2000). *Vimalakırtinirdesasutra (BerlinerTurfantexte XX)*. Belgium.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Orcid	0000-0001-8947-658X
Adı Soyadı	İsmail Kürşat Ertunç
Doğum Yeri	Çankırı
Doğum Tarihi	14/05/1996

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Türk Dili ve Edebiyatı

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres	
E-mail	ertunckursat@gmail.com